

A. Stöger

A
Lukács
evangélium

Prugg Verlag Eisenstadt

A Lukács-evangélium

SZÖVEG ÉS MAGYARÁZAT

ALOIS STÖGER

PRUGG VERLAG

EISENSTADT 1975

A német eredeti címe és kiadója: Das Evangelium nach Lukas (Geistliche Schriftlesung 3/1-2), Patmos-Verlag, Düsseldorf 1964-1966. Fordította: Dr. Szabó János.

Egyházi jóváhagyással. — Druck u. Verlag: Prugg Verlag — Eisenstädter Graphische GesmbH., Eisenstadt, Haydngasse 10, Österreich.

ÁTTEKINTÉS

Bevezetés

Az evangélista szándéka (1,1-4)

I. rész: Az üdvösség kezdete (1,5—4,13)

I. Az ígélet (1,5-56)

1. János születésének hírül adása (1,5-25)
 - a) Szent származása (1,5-7)
 - b) A látomás szent órája (1,8-12)
 - c) Szent gyermek (1,13-17)
 - d) Szent hűség az ígérethez (1,18-23)
 - e) Szent beteljesedés (1,24-25)
2. Jézus születésének hírül adása (1,26-38)
 - a) Kegyelemmel teljes (1,26-29)
 - b) Kegyelemmel teljes ígélet (1,30-34)
 - c) Kegyelemmel teljes fogadás (1,35-38)
3. Találkozás (1,39-56)
 - a) A kegyelemben részesült anyák (1,39-45)
 - b) A dicsőítő ének (1,46-55)
 - c) Ottartózkodás és hazatérés (1,56)

II. Születés és gyermekkor (1,57—2,52)

1. A gyermek János (1,57-80)
 - a) Születés és névadás nagy örömben (1,57-66)
 - b) Zakariás dicsőítő éneke (1,67-79)
 - c) János gyermekkora (1,80)
2. Jézus születése (2,1-20)
 - a) Megszületett Betlehemben (2,1-7)
 - b) Az egek adják hírül (2,8-14)
 - c) A pásztorok hirdetik (2,15-20)
3. Jézus névadása és bemutatása a templomban (2,21-40)
 - a) Névadás (2,21)
 - b) Bemutatás a templomban (2,22-24)
 - c) A próféta tanúsága (2,25-35)
 - d) A prófétaasszony tanúsága (2,36-38)
 - e) Visszatérés Názáretbe (2,39-40)
4. A tizenkétéves (2,41-52)
 - a) Jézus kinyilatkoztatja magát a templomban (2,41-50)
 - b) Újra Názáretben (2,51-52)

III. János működése és Jézus föllépése (3,1—4,13)

1. A Keresztelő (3,1-20)
 - a) A kezdet (3,1-6)
 - b) A Keresztelő beszédei (3,7-17)
 - c) A Keresztelő halála (3,18-20)
2. Jézus bevezetése tisztségébe (3,21—4,13)
 - a) Jézus megkeresztelkedése (3,21-22)
 - b) Az új Ádám (3,23-38)
 - c) Jézus megkísértése (4,1-13)

II. rész: *Jézus galileai működése* (4,14—9,50)

I. A kezdet (4,14-6,16)

1. Föllépése Galileában (4,14—5,11)
 - a) Főcím: Galileában (4,14-15)
 - b) Názáretben (4,16-30)
 - c) Kafarnaumban (4,31-44)
 - d) Az első tanítványok (5,1-11)
2. Hatalmas tettek (5,12-39)
 - a) A leprás meggyógyítása (5,12-16)
 - b) A bűnök megbocsátása (5,17-26)
 - c) A vámos meghívása (5,27-39)
3. Hatalmas szó (6,1-19)
 - a) Kalászszedés szombaton (6,1-5)
 - b) Gyógyítás szombaton (6,6-11)
 - c) A Tizenkettő meghívása (6,12-19)

II. Szóban és tettben hatalmas próféta (6,20—8,3)

1. Az új tanítás (6,20-49)
 - a) Boldogságok és jajok (6,20-26)
 - b) A szeretetről (6,27-36)
 - c) Az ítékezés (6,37-38)
 - d) Az igazi jámborság (6,39-49)
2. Jézus megmentő tettei (7,1—8,3)
 - a) A kafarnaumi százados (7,1-10)
 - b) Az ifjú feltámasztása (7,11-17)
 - c) A Keresztelő és Jézus (7,18-35)
 - d) A bűnbánó asszony (7,36-50)
3. Jézus nőtanítványai (8,1-3)

III. Több, mint próféta (8,4—9,17)

1. Szóban (8,4-21)
 - a) Példabeszédek (8,4-15)
 - b) Mondások az ige helyes hallgatásáról (8,16-18)
 - c) Jézus rokonai (8,19-21)

2. Tettben (8,22-56)
 - a) A vihar lecsendesítése a tavon (8,12-25)
 - b) A gerazai megszállott (8,26-39)
 - c) Hatalom a betegség és halál fölött (8,40-56)
3. A Tizenkettő működése (9,1-17)
 - a) Szétküldés (9,1-6)
 - b) Heródes Jézusról (9,7-9)
 - c) Az apostolok visszatérése és a csodálatos kenyérszaporítás (9,10-17)

IV. A szenvedő Messiás (9,18-50)

1. Messiás és Isten szolgája (9,18-27)
 - a) Péter vallomása (9,18-20)
 - b) A szenvedés első megjövendölése (9,21-22)
 - c) A tanítványoknak szenvedéssel kell követniök Jézust (9,23-27)
2. A szenvedő Messiás kinyilatkoztatása (9,28-43)
 - a) Jézus színeváltozása (9,28-36)
 - b) A megszállott fiú meggyógyítása (9,37-43a)
3. A szenvedő Messiás útja (9,43b-50)
 - a) A szenvedés második megjövendölése (9,43b-45)
 - b) Mit jelent tanítványnak lenni a szenvedésről szóló jövendölés világánál (9,46-48)
 - c) Az idegen ördögűző (9,49-50)

III. rész: Jézus vándorútja Jeruzsálem felé (9,51—19,27)

- I. A kezdet (9,51—13,21)
 1. A tanítványok vándorló Mestere (9,51-62)
 - a) Megtagadott szállás (9,51-56)
 - b) Tanítványok meghívása (9,57-62)
 2. A Hetven (10,1-24)
 - a) Kiválasztás és szétküldés (10,1-16)
 - b) A hetven tanítvány visszatérése (10,17-20)
 - c) Jézus ujjongása (10,21-24)
 3. Tett és szó (10,25-42)
 - a) Felebaráti szeretet (10,25-37)
 - b) Az ige hallgatása (10,38-42)
 4. Az új imádság (11,1-13)
 - a) Jézus tanítványainak imája (11,1-4)
 - b) A szégyentelen barát (11,5-8)
 - c) A meghallgatás bizonyossága (11,9-13)

5. A Messiás és ellenfelei (11,14-54)
 - a) Az erősebb (11,14-28)
 - b) A jel (11,29-36)
 - c) Az igazi törvénytudó (11,37-54)
6. A tanítványok a világban (12,1-53)
 - a) Rettenthetetlen hitvallás (12,1-12)
 - b) Szabadság a birtoklás kötöttségétől (12,13-21)
 - c) Szabadság az aggódo gondtól (12,22-34)
 - d) Éberség és hűség (12,35-53)
7. Felszólítás bűnbánatra (12,54—13,21)
 - a) Az idők jelei (12,54-59)
 - b) A kor eseményei bűnbánatra szólnak (13,1-9)
 - c) Elérkezett az üdvösség ideje (13,10-21)

II. Az úton (13,22—17,10)

1. Jeruzsálem felé (13,22-35)
 - a) A megdicsőülés városa (13,22-30)
 - b) A halál városa (13,31-35)
2. Asztali beszélgetések (14,1-24)
 - a) A szombati étkezés (14,1-6)
 - b) Egy szó a vendégeknek (14,7-11)
 - c) Egy szó a házigazdának (14,12-14)
 - d) A nagy vendégség (14,15-24)
3. Komoly dolog tanítványnak lenni (14,25-35)
 - a) A tanítvány lemondása (14,25-27)
 - b) Megfontolt elhatározás (14,28-32)
 - c) Ki alkalmas csak tanítványnak? (14,33-35)
4. A bűnösök befogadása (15,1-32)
 - a) A botrány (15,1-2)
 - b) Öröm megtalálni, ami elveszett (15,3-10)
 - c) A tékozló fiú (15,11-32)
5. E világ fiai (16,1—17,10)
 - a) A mihaszna intéző (16,1-13)
 - b) A pénzsóvár farizeusok (16,14-18)
 - c) A gazdag ember (16,19—17,4)
 - d) Boldog a szegény (17,5-10)

III. Az utolsó útszakasz (17,11—19,27)

1. Kitekintés a megdicsőülésre (17,11—18,8)
 - a) A hálás szamaritánus (17,11-19)
 - b) Isten országának és az Emberfiának eljövetele (17,20-37)
 - c) Fáradhatatlan ima (18,1-8)

2. A bebocsátás feltételei (18,9-30)
 - a) A farizeus és a vámos (18,9-14)
 - b) Gyermeki magatartás (18,15-17)
 - c) A gazdag elöljáró (18,18-30)
3. Isten országa felé (18,31—19,27)
 - a) Közel a beteljesedés (18,31-34)
 - b) A vak meggyógyítása (18,35-43)
 - c) Zakeus (19,1-10)
 - d) A szolgálkra bízott múnák példabeszéde (19,11-27)

IV. rész: Jeruzsálemben (19,28—21,38)

I. A bevonulás (19,28-48)

1. Királlyá kiáltás (19,28-40)
2. Panasz Jeruzsálem fölött (19,41-44)
3. A templom birtokba vétele (19,45-48)

II. A születő egyház Ura (20,1-26)

1. Jézus hatalma (20,1-8)
2. A szinedrium hatalmának vége (20,9-19)
3. A császár hatalma (20,20-26)

III. Alapvető keresztény életigazságok (20,27—21,4)

1. A halottak feltámadása (20,27-40)
2. Krisztus, az Úr (20,41-44)
3. A szegény özvegy (20,45—21,4)

IV. Az eszkatológikus beszéd (21,5-38)

1. Beteljesedett jóslatok (21,5-24)
 - a) Sürgető kérdések (21,5-9)
 - b) Jeruzsálem pusztulásának előjelei (21,10-11)
 - c) Egyházzüldözés (21,12-19)
 - d) Jeruzsálem pusztulása (21,20-24)
2. Az Emberfia érkezése (21,25-28)
 - a) Jelek a világmindenségben (21,25-26)
 - b) Megjelenik az Emberfia (21,27-28)
3. Eszkatológikus magatartás (21,29-36)
 - a) Nem szabad megzavartatni magunkat (21,29-33)
 - b) Józan éberség (21,34-36)

V. Jézus működésének utolsó napjai (21,37-38)

V. rész: Szenvedésen át a dicsőségbe (22,1—24,53)

I. A húsvéti lakoma (22,1-38)

1. Közeledik a nagy óra (22,1-13)
 - a) Júdás árulása (22,1-6)
 - b) A húsvéti vacsora elkészítése (22,7-13)

- 2. A lakoma (22,14-20)
 - a) A régi pászkavacsora (22,14-18)
 - b) Az eucharisztikus lakoma (22,19-20)
- 3. Búcsúszavak (22,31-38)
 - a) Az áruló (22,21-23)
 - b) A tanítványok rangviszálya (22,24-30)
 - c) Simon Péter (22,31-34)
 - d) A kardról szóló szavak (22,35-38)
- II. Kiszolgáltatta a zsidóknak (22,39-71)
 - 1. Az Olajfák hegyi ima (22,39-46)
 - 2. Az elfogatás (22,47-53)
 - 3. Megtagadva és kicsúfolva (22,54-65)
 - a) Péter tagadása (22,54-62)
 - b) Az őrség gúnyolódása (22,63-65)
 - 4. A főtanács előtt (22,66-71)
- III. Kiszolgáltatta a pogányoknak (23,1-25)
 - 1. Pilátus előtt (23,1-5)
 - 2. Heródes előtt (23,6-12)
 - 3. Elítélve (23,13-25)
- IV. Jézus halála (23,25-56)
 - 1. A keresztút (23,26-32)
 - 2. A kereszten (23,33-43)
 - a) Megfeszítve (23,33-34)
 - b) Kigúnyolva (23,35-38)
 - c) A bűnbánó lator (23,39-43)
 - 3. Jézus halála (23,44-49)
 - a) Isteni értelmezés (23,44-45)
 - b) Jézus meghal (23,46)
 - c) A dicsőség felragyogása (23,47-49)
 - 4. A temetés (23,50-56)
- V. Jézus megdicsőülése (24,1-53)
 - 1. A húsvéti üzenet (24,1-12)
 - 2. A Feltámadott fölismerése (24,15-35)
 - 3. A Feltámadott megbízása és búcsúja (24,36-53)
 - a) Jézus feltámadott testének valósága (24,36-43)
 - b) A búcsúzó Úr végrendelete (24,44-49)
 - c) Jézus búcsúja (24,50-53)

BEVEZETÉS

1. Lukács evangélista két könyvet hagyott az emberiségre: evangéliumát és az „Apostolok cselekedetei“-t. Utóbbi bevezetésében azt mondja: „Első szavaimban, kedves Teofil, elbeszéltem, mi mindent tett és tanított Jézus egészen addig a napig, amikor — a Szentlélek erejét tekintetbe véve — megbízatást adott választott apostolainak, azután pedig fölvetett a mennybe“ (Csel 1, 1 k). „Szó“-nak (g. „rhéma“, német „Wort“) nevezi az evangéliumot és a Cselekedetek könyvét. A két könyvet Isten szava köti össze. Ez fogja össze a két időszakot is, amelyről a két írás szól: Jézus idejét és az Egyház rákövetkező időszakát. Lukács „történeti munkája“ Isten szavának történetét akarja elmondani. Ez a szó Jézusban szólalt meg, és a keresztények missziós igehirdetésében működik tovább. Ezt a gondolatot fejezi ki az Apostolok cselekedeteinek mondata: „Örömhírt hirdetünk nektek. Isten az atyáknak tett ígéretét nekünk, gyermekeiknek teljesítette, azáltal, hogy elküldte Jézust“ (Csel 13, 32 k).

Az evangélium kiindulópontja és alapja mindannak, ami az Apostolok cselekedeteinek történetében bontakozott ki. Mert a Szó, amelyet Isten hozzánk intézett: Jézus üdvözítő működése Júdeában (vö. Csel 10, 36 k). Jézus Krisztus története, a „Krisztus-esemény“ tehát Isten szava, amit az apostolok igehirdetése közvetít. Lukács a Krisztus-eseményt úgy állítja elénk, mint az atyákhoz szóló prófétái jövendölések beteljesülését, és egyben mint az Apostolok cselekedeteiben leírt missziós igehirdetés kiindulópontját. Mindaz, amit az Apostolok cselekedeteinek könyve Isten szaváról elmond, Jézus Krisztus életében már előzőleg kifejezésre jutott. Az evangélista olyan Krisztus-képet rajzolt, amely Jézust mint Isten szavát állítja elénk. Az „Apostolok cselekedetei“ szolgálatja a kulcsot az evangélium megértéséhez.

Jézus úgy áll előttünk, mint „szóban és tettben hatalmas próféta“ (Lk 24, 19). Több, mint próféta: a végső idők Küldöttje, Isten Szentje, sőt Isten Fia. Azért az ő szava végső kinyilatkoztatás, döntő, végleges szó. A magasságból jövő Erő, a Szentlélek: a végső idők segítsége, a minden száját és szívet megnyitó nyelvek adománya, az üdvösség szava (vö. Csel 1, 8; 2, 4). Ennek a Léleknek felkentje Jézus kezdettől fogva. Őt kapják az apostolok a megdicsőült Krisztustól. Általa működnek a tanúk nagy erővel, és erősítik meg szavukat jelekkel és csodákkal, amelyeket az Úr kezük által művel (Csel 4, 33; 14, 8), mint ahogyan Jézusnak a Lélek kenetével volt hatalma a betegségek, rossz szellemek, halál és bűnök fölött.

Az Úr szava elterjed az egész vidéken (Csel 13, 49). „Terjed“ (Csel 6, 6), „széles körben elterjed, és hatásosnak bizonyul“ (Csel 19, 20). Az

Apostolok cselekedeteinek könyve a feltámadt Krisztus ígérének beteljesedését akarja bemutatni. „Mikor leszáll rátok a Szentlélek, erőt nyertek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben meg egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig“ (Csel 1, 8). Isten szava vándorútra indul, kiterjed a föld határáig. Terjedésének kezdetét már az Evangélium leírja. Isten Igéje leszállt az égből Názáretbe, Galilea városába, a keresztség után működni kezdett, és betöltötte Palesztina egész földjét. Lukács mindig újra hangsúlyozza, mennyire igénye ennek az igének, hogy mindenhová elterjedjen. Jézus híre túljutott Palesztinán a szomszédos pogány népek területére; a nép mindenfelől hozzá sereglik.

Lukács *vándorként* ábrázolja Jézust. Vándorol gyermekkorában, vándorol galileai működése idején, a nagy „körüton“, sőt még feltámadása után is (Lk 24, 13 kk). Galileából Jeruzsálembe megy, onnan a mennybe száll, hogy elküldje a Szentlelket, akinek ereje vándorló tanúkká teszi az apostolokat.

Az apostolok szava: Isten szava, amelyet Jézus által nyilatkoztatott ki. Isten szolgálai Isten igéjét hirdetik (Csel 4, 29). Arról tanúskodnak, amit láttak és hallottak (Csel 1,8.22). Már az evangélium beszél ezekről a tanúkról, elmondja, hogyan szegődtek Jézus nyomába Galileában, és kísérték őt egészen mennybevételéig. Azok a részek, amelyek Jézus galileai működését mondják el, mindig tanítványok meghívásával (Lk 5, 1 kk; 5, 27 kk), és a meghívottak működésével zárulnak (Lk 8, 1 kk; 9, 1 kk; 9, 49 kk). Mindazok, akik befogadják Isten igéjét, maguk is apostolok és az ige hirdetői lesznek. Így nő Isten szavának terjedésével a tanítványok száma is.

Az Apostolok cselekedetei szerint Isten szava *az üdvösség híre* (Csel 13, 26), az élet szava (Csel 14, 3; 20, 32). Ezért „a megtérés és az Urunk Jézus Krisztusba vetett hit“ (Csel 20, 21) meg a bűnbocsánat szava is (Csel 3, 19; 13, 38; 26, 18). Az igehirdetés éppúgy, mint Jézus élete: Isten felszólítása; hittel és bűnbánattal kell rá felelni. Mindenkinek külön-külön meg kell hallania ezt a felszólítást, tudomásul kell vennie és elhinnie (Csel 4, 4). Ha megteszi, megmenekül, vigaszt és békét talál. Az Apostolok cselekedetei missziós igehirdetésének ezt a hatékonyságát csak az evangéliumból érthetjük meg: Jézus szavainak hatalma, gyógyító ereje előzi és alapozza meg.

2. A keresztyének első nemzedéke meg volt győződve, hogy Jézus második eljövetele és a halottak általános föltámadása hamarosan a mennybemenetel után bekövetkezik (Róm 13,11; 1Tessz 4,14).

Ez a várakozásuk nem teljesedett be. Mikor Lukács evangéliumát és az Apostolok cselekedeteit írta, már Néró keresztényüldözése dúlt; Jeruzsálem elesett, a templom lángokban pusztult el, de Jézus visszatérése elmaradt. Az Apostolok cselekedeteinek mondata gondolkodóba

ejt: „Nem tartozik rátok, hogy ismerjétek az időpontot és a körülményeket. Ezeket az Atya szabta meg saját tetszése szerint“ (Csel 1, 7). Jézus mennybemenetele és második eljövetele között hosszabb időnek kell eltelnie, mint eredetileg gondolták. És kell, hogy ennek az időnek értelme legyen az üdvösség történetében. A keresztények nem állodgálhatnak az égre bámulva: „Galileai férfiak! Mit álltok itt égre emelt szemmel? Ez a Jézus, aki közületek az égbe emelkedett, úgy jön el ismét, amint szemetek láttára a mennybe ment“ (Csel 1, 11). Jézus nagy megbízatását kell teljesíteniök. „Amikor leszáll rátok a Szentlélek, erőt nyertek, és *tanúim lesztek* Jeruzsálemben meg egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig“ (Csel 1, 8).

Lukács felfogása szerint az üdvösségtörténet a világ kezdetétől Krisztus második eljöveteléig *három korszakból* áll. Az első korszak az *ígéret ideje*: Isten előkészítette népét a jövőendő üdvösségre a Törvény és a próféták által. Ez a korszak Keresztelő Sz. Jánossal ért véget (16, 16). A második korszak a beteljesedés ideje, „az Úr várva-várt esztendejének“ elérése (4, 18), *Krisztus kora*. Ez földi életének kezdetétől mennybemeneteléig tart. „Az idők teljességének“ is nevezhetjük ezt a korszakot, a világtörténelem középpontjának. Két római császár, Augustus és Tiberius uralkodása alatt legalább kezdeti fokon beteljesedett a világtörténelemben — ha csak rövid időre és kis körzetben is —, amit az ígéret ideje megjövendölt. Amit Isten a prófétákon keresztül cselekedett, az beteljesedett, minden várákozást meghaladva. Krisztus legyózi a gonosz szellemeket, a betegséget és a halált. A szegényeknek az örömhírt hirdetik, a bűnök bocsánatot nyernek, Isten szeretete elérkezett hozzánk. — A központi korfordulót követő időre Krisztus elküldte erejét, a Szentlelket. Isten ígéje elterjed a föld végső határáig. Ez az *Egyház ideje*. Alapítása az idők teljességében már megtörtént, és most kibontakozik.

A három korszak összefügg. A középpont a várákozás idejének beteljesedése. Ezért az Ószövetségi Szentírás előkészíti és értelmezi (24, 44-47). Lukács ritkán idéz az írásokból, de saját szövegeit (azokat a részeket, amelyek csak nála fordulnak elő) át-meg átszövi az Ószövetség szálaival. Jézus korának eseményeit az Ószövetség világánál mutatja be. Isten szavától kapják meg ezek az események Isten elgondolta értelmüket, így világosodik meg az Úr terve, amelyet az üdvösségtörténetben valósít meg. A várákozás ideje előre mutat, az egyház ideje visszanez az idők teljességére. Ebben megvan mindaz, amiből azóta is él. Az Egyház ereje: a Szentlélek volt Jézus ereje is. Rajta volt kenete, általa imádkozott, tanított és működött. Isten Lelke hajtotta vándorútjain. Jézus élete az Egyház életének mintája. Az ő sorsa szenvedés: a tanítványoké is. Az Egyház tapasztalatai ugyanazok, mint Krisztuséi.

Az evangélium az Egyház életét és tanítását értelmezi. Lukács azért írja evangéliumát, hogy Teofil történeti bizonyosságot szerezhessen mindarról, amire tanították (1,4). Napról napra azt kell megvalósítani, amit Jézus tanított, ahogyan ő élt (9, 23).

3. A történelem minden korszakában Isten az, aki cselekszik. Lukács el akarja mondani Isten nagy tetteit a történelem folyamán, így lesz történetíróvá és elbeszélővé. Jézusnak Isten üdvözítő tervét *kell* teljesítenie. Lukács jobban hangsúlyozza ezt a „kell“-t, mint a többi evangélista. A feltámadt Krisztus így szól tanítványaihoz: „Ő ti értetlenek, milyen nehezen tudjátok elhinni, amit a próféták jövendöltek! Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?“ (24, 25 k). Jézus Isten teljhatalmú megbízottjaként cselekszik. Műve: Isten megjelenése. Ez a működés az imádságban gyökerezik, a Fiú beszélgetésében Atyjával, aki mindent átadott neki: hatalmat és tanítást. Ebből az Istennel való egyesülésből származik bölcsessége, az apostolok kiválasztása, istenfiúságának dicsőséges megmutatkozása megkeresztelkedésekor, színéváltozása és feltámadása.

Isten az üdvösségtörténet minden korszakában meg akarja mutatni, hogy ő az, aki cselekszik. Az üdvösség Istentől jön, nem embertől. „Békesség a földön az *Istennek tetsző* embereknek“ (2,14). Amit az ember ehhez hozzátesz, amit hozzá kell tennie, az a saját *nincstelensége*. Jézus üdvözítő működésének programját az a szentírási hely foglalja magában, amelyet a názáreti zsinagógában olvasott fel, és amelyről azt mondta, hogy abban az órában beteljesedett: „Az Úr Lelke van rajtam, mert fölkent engem; elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, s hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak meg a látást, hogy felszabadítsam az elnyomottakat, és hirdessem az Úr örvendetes esztendejét“ (Iz 61, 1 k; 58, 6). Ezért a szegényeknek szóló evangélium Lukács evangéliuma. A szociális értelemben vett szegényeknek: a bűnösöknek, az eladósodottaknak, a síróknak és az elnyomott nőknek, akik nem számítottak teljes értékűnek a társadalomban. Jézus maga is a szegények közé tartozik. Názaretből származik, istállóban születik, nincs hová lehajtania fejét. A kis szolgáló Magnificatja (1,46-55) az üdvösség idejének értelmezése, azé az idő, amely Jézussal virrad ránk. Isten pártját fogja az alázatosaknak, a hatalom nélkülieknek, a szegényeknek. A hatalom mellőngetése elzárja a szívet Isten elől. Isten pedig elzárkózik azoktól, akik elzárkóznak előle. Az üdvösségtörténet minden korszakában megkívánja, hogy azok, akik meg akarják tapasztalni üdvösségét, kicsinyek legyenek.

Az ember a *bűnbánat* által lesz kicsivé. Jézus küldetése az, hogy üdvösséget hozzon. Az üdvösség ideje az irgalom ideje mindenki számára, de az üdvösség befogadásának feltétele a bánat. „Nem az igazakat

jöttem hívni, hanem a bűnösöket“ (5, 32), „hogy tartsanak bűnbánatot“, teszi hozzá Lukács. Az embert Isten szava ébreszti helyzetének tudatára. Ebből tudja meg, hogy az ítélet közeleg, ez fedi fel előtte saját bűnösségét. Az előkészület Jézus eljövetelére: bűnbánat és türelem.

Ha az üdvösség idejének cselekvője Isten, akkor dicsőítés illeti meg őt. Krisztus nagy tetteinek elbeszélése ismételten Isten dicsőítésével végződik. A legterjedelmesebben a Benedictus és a Magnificat dicsőíti Isten üdvözítő művét. De a nép is magasztalja Istent, amikor Jézus születéséről tudomást szerez (2,20), és Erzsébet is, mikor Mária meglátogatja (1, 41 kk). Jézus műveire is Isten magasztalása a felelet (4, 15; 13, 13; 18, 43). A naimi ifjú feltámasztása után a nép így dicsőíti Istent: „Nagy prófétánk támadt, meglátogatta népét az Isten“ (7,16, vö. 1,68). Jézus helyénvalónak találja, hogy a meggyógyítottak áldják az Istent (17,15.18). Isten Jézusban megnyilvánuló üdvözítő működésének célja Jézus elismertetése, végső soron pedig saját megdicsőítése. Amikor a százados a történeteket látta, dicsőítette az Istent, s azt mondta: „Ez az ember valóban igaz volt“ (23, 47). Az összefüggést Isten Krisztusban megnyilvánuló üdvözítő működése, a bűnbánat és Isten dicsőítése közt az Apostolok cselekedetei is kiemeli: „Ha tehát Isten ugyanazt az ajándékot adta nekik (a pogányoknak) is, mint nekünk, mert hittek Jézus Krisztusban, ki vagyok én, hogy akadályt gördítsek az Isten útjába? Miután ezeket hallották, elhallgattak és dicsőítették az Istent: „Így hát a pogányoknak is megadta az Isten a bűnbánatot az életre“ (Csel 11,17k).

Lukács evangéliuma a templomban kezdődik, ott is fejeződik be. A tömjénáldozatot bemutató istentisztelet az üdvösségtörténet nagy teljesedésének nyitánya. Jézus működését a názáreti zsinagóga istentisztelete nyitja meg. A fiatal egyház pedig a jeruzsálemi templomban tartja összejöveteleit. „Állandóan ott voltak a templomban, dicsérték és magasztalták Istent“ (24, 53).

AZ EVANGÉLISTA SZÁNDÉKA (1,1-4)

Lukács a kor írói szokása szerint¹ előszóval kezdi művét. Hosszú, gondosan szerkesztett mondatban tájékoztat a mű keletkezéséről, tartalmáról, forrásairól, módszeréről és céljáról. Kaput szándékozik nyitni a hellenizmus művelt világa felé.

¹ *Mivel már sokan megkísérelték, hogy a körünkben lejátszódott eseményeket leírják, ² úgy, ahogy ránk maradt azoktól, akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgálói lettek az (isteni) szónak, ³ én is rászámoltam magam — miután elejétől kezdve szorgalmasan utána jártam mindennek —, hogy sorba leírjak neked mindent, tiszteletreméltó Teofil, ⁴ hogy így meggyőződjél róla, mennyire megbízhatók azok a szavak, amelyekre tanítottak.*

Lukács evangéliumának elődei és mintái vannak. Felhasználta Márk evangéliumát, és műve rokonságban van Mátééval. *Sokan megkísérelték* — ez nyilván a bevezetés megkívánta irodalmi formula. Aki evangéliumot ír, nagy feladatra vállalkozik. Lukács csak azért meri megtenni, mert előtte már mások is merték.

Azokról az Isten által megígért *eseményekről* akar írni, amelyek most teljesülnek be az írás címzettjein, a keresztényeken. Isten „az ígét Izrael fiainak küldte, és a béke örömhírét hirdette Jézus által“ (Csel 10, 36). Ez az üdvösséghirdető és üdvösséghezó szó Jézus Krisztussal kezdődött (Zsid 2,3). Ő a történelem középpontja és Isten elsődleges üdvözítő tette. Az ige Galileától kezdve egész Júdeán (Palesztinán) át elterjedt (Csel 10, 36). Jézus mennybemenetele után az apostolok a Szentlélek erejével Jeruzsálemben, egész Júdeában és Szamariában, sőt a föld határáig hirdették (Csel 1, 8). Azóta terjedése meg nem áll, tudtul adva és meghozva az Isten által megígért üdvösséget.

Lukács és elődei elbeszélésének forrása az egyház *hagyománya*, amely *szemtanúkra* nyúlik vissza. Ezek megélték az üdvösségtörténet nagy eseményeit. Krisztus üzenetének hirdetője Jézus mennybemenetele után csak az lehetett, „aki tanúja volt annak az időnek, amikor az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János keresztségétől egészen addig a napig, amikor fölvetetett tőlünk“ (vö. Csel 1, 21 k), „tanúi mindannak, amit Jézus Júdea országában és Jeruzsálemben tett“ (Csel 10, 39). Ők lettek az ige szolgálói is. Isten felhatalmazást és képességet adott nekik, hogy az isteni ige nagy ügyének szenteljék magukat. A szemtanúknak és az ige szolgálóinak szava mögött Jézus szava áll, abban pedig Isten szól hozzánk.

Máté ezekkel a szavakkal kezdi evangéliumát: „Jézus Krisztus származásának könyve.“ Márk pedig: „Jézus Krisztus evangéliumának kezdete.“ A szerzők rejtve maradnak művük mögött. Lukács nyíltan

kimondja: „*rászántam magam.*“ Műve az irodalomhoz, a könyvek világához kíván tartozni. A szerző egyéniségének bélyege jobban is látszik a hagyományon, mint két elődjéé, bár Jézus tanításának eredeti alakját megőrizte. Írásában felismerhető a művelt hellenista, az orvos és Pál tanítványa (Kol 4, 14). Az evangélisták izzó hitükkel izzó hitet akarnak szítani — de mindig hűen a hagyományként kapott anyaghoz.

A történetírónak *pontosan* kell dolgoznia. *Elejétől kezdve* követi az eseményeket, és *mindennek utánajár*, amiről a szemtanúk kezeskednek. Végül pedig a gyűjtött anyagot sorjában, rendezetten kell előadnia. Lukács törekedett minderre. Az ő evangéliuma áll az összes közül legközelebb Jézus életének történelmi bemutatásához. Lukács „Isten történetírója“. De ő sem csak Jézus-életrajzot akar írni, hanem örömhírt hirdet az üdvösség szolgálatában.

Művét a *tiszteletreméltó Teofilnak* ajánlja. Ki volt ez az „isten-szerető“ (g. Theophilosz)? Így hívták? Vagy Lukács nevezte el így, mert „Isten barátja“ volt? Milyen személyiség rejtőzik e név mögött? Mindenesetre befolyásos ember, magasrangú hivatalnok volt, különben nem viselné a „tiszteletreméltó“ címet (vö. Csel 23, 26). Tekintélyes és vagyonos ember volt. Lukács azért ajánlja neki az evangéliumot, hogy pártfogását élvezze, hogy legyen, aki a másolás és a terjesztés költségét viseli. Ahogyan a testté lett Ige emberektől tette magát függővé, ugyanúgy a leírt isteni ige is emberi szolgálatokból él.

Az egyház igehirdetése fölébresztette Teofilban a hitet. Lukács evangéliumával történelmi bizonyosságot és *megbízhatóságot* akar adni ennek a hitnek. Hitünk nem mítoszokon és kitalált legendákon alapszik, hanem történelmi eseményeken. Amit az egyház hisz és él, annak eredete és alapja Jézus Krisztus, aki egy meghatározott történelmi órában működött e világon.

I. RÉSZ AZ ÜDVÖSSÉG KEZDETE

(1, 4—4, 13)

Az üdvösség megígéréseinek ideje Keresztelő Jánossal véget ér. Az ígéretek beteljesedésének ideje Jézussal kezdődik. János „a legnagyobb az asszonyok fiai között, az Isten országában azonban a legkisebb is nagyobb nála“ (7, 28). Jézus felülmúlja a Keresztelőt.

Lukács háromszor kezdi Jánossal és háromszor folytatja Jézussal a történetet. Minden jánosi kezdés Jézust szolgálja: megígérésük (1,5-56), születésük és gyermekkoruk (1, 57—2, 52), nyilvános működésük (3, 1—4, 13). Az elbeszélések felépítése hasonló, de a Jézusról szóló beszámolók már külsőleg, terjedelmükben is meghaladják a Jánosról szólókat. Jézusnak növekednie kell, Jánosnak kisebbednie (Jn 3, 30).

A Keresztelő Jézus előkészítője, Izrael nagy történelmi személyiségeinek: Sámsonnak, Sámuelnek, Illésnek örököse. János és Jézus bemutatására az evangéliumok az Ószövetség olyan szavait használják, amelyekkel az ezeket a személyiségeket rajzolja. Az üdvösségtörténet nem rombolja le, amit alkotott, hanem felhasználja és teljessé teszi a meglévőt. A világosság mindig ragyogóbban világít, míg el nem érkezik a nappal. Isten tettei mindig hatalmasabbak lesznek: „Íme, ezért még ámulatot keltő módon bánok majd ezzel a néppel, sőt elképesztően és felfoghatatlanul; odalesz bölcsseinek bölcsessége, és okosainak okossága elenyészik“ (Iz 29, 14). Az üdvösségtörténet célja és beteljesülése pedig Krisztus.

I. AZ ÍGÉRET (1,5-56)

Istennek ugyanaz a követe, Gábrriel hirdeti meg János (1,5-25) és Jézus születését (1,26-38). Ők ketten pedig az anyák találkozásában találkoznak (1,39-56).

1. János születésének hírül adása (1,5-25)

a) Szent származása (1,5-7)

⁵ Heródesnek, Júdea királyának korában élt egy Abia osztályából való Zakariás nevű pap. Felsője Áron leányai közé tartozott, s Erzsébetnek hívták. ⁶ Mindketten igazak voltak az Isten előtt, kifogástalanul éltek az Úr parancsai és rendelkezései szerint. ⁷ Nem volt gyermekük, mert Erzsébet meddő volt, és már mindketten életük alkonya felé jártak.

Isten üdvözítő műve emberek történetében valósul meg. Jézus gyermekségének történetéhez hasonlóan kezdődik Judit könyve is: „Arfaxád korában...“ (Judit 1, 1). A szent történet bibliai stílust kíván. Heródes kora a Kr. e. 40-től 4-ig terjedő idő. Az evangélista János születését Heródesnek, Júdea (Palesztina) királyának korával kapcsolja össze; Jézus születése viszont Augustus császár idejére esik, aki „a földkerekségen“ uralkodott (2, 1). János még Júdea szűk földjén marad, Jézus az egész világnak hoz üdvösséget.

János születésének hírül adását a szentség világossága övezi. Az üdvösség idejének küszöbén áll, ő az eljövendő megszentelődés hajnalpírja. Amikor Isten uralkodni kezd Krisztusban, ezzel megszenteli a nevét (11, 2; Ez 20, 41). Dicsőségének megnyilvánulása szentségét is kinyilatkoztatja.

János szülei az ország szentjei közé tartoznak. Apja *Abia osztályából való pap*, anyjának őse az első főpap, *Aron*. Kettejük házassága megfelel a papi törvény szent követelményeinek: a papnak paplányt kellett elvennie². Izraelben a papság leszármazás útján terjedt. János pap, Isten szolgálatára szentelt, *szent ember*. De milyen másképpen valósítja majd meg ezt a szolgálatot, mint apja!

Zakariás („megemlékezik az Isten“) és *Erzsébet* („megesküdött az Isten“) szent, mert *igazak Isten előtt*. Megtartják Isten törvényének minden parancsát. Szent származásuknak és hivatásuknak megfelelően engedelmesek Isten akarata iránt. A szentség: engedelmisség Istennek.

Az üdvösségtörténet nagy alakjai közül többen születtek *terméketlen anyától*, mint a szent Isten ajándékai. Isten belenyúlása ez a természet kudarcába. Ilyenek voltak: Izsák (Ter 17, 16), Sámson bíró (Bír 13, 2), Sámuel (1 Sám 1—2). János is közéjük tartozott. Megigérésük története ihlette az övének elbeszélését. János Isten kegyelmének gyermeke volt, újféléképpen adták oda és szentelték az Istennek.

b) A látomás szent órája (1,8-12)

⁸Történt azonban, hogy amikor Zakariás osztályának sorrendjében papi szolgálatot teljesített az Isten előtt, ⁹s a papság körében hagyományos szokás szerint ráesett a sors, hogy illatáldozatot mutasson be, bement az Úr templomába. ¹⁰Az illatáldozat órájában az egész közösség kint imádkozott. ¹¹Am megjelent neki az Úr angyala az illatáldozat oltárának jobb oldalán. ¹²Amikor Zakariás meglátta, meghökkent, és elfogta a félelem.

Jézus előfutárának története a *templom szentélyében* kezdődik el. Oda csak papok léphetnek be, a nép kint imádkozik. A pap is csak akkor megy be, ha kisorsolják, hogy a szent szolgálatot Isten közelében ellássa. Isten közel van a templomban népéhez. De csak annak szabad közelednie hozzá, akit hív: kiválasztás és sorsvetés útján. A szent Isten távoli, megközelíthetetlen Isten.

János születésének meghirdetése az ünnepélyes imádság idején történik. Az *illatáldozat* az Istenhez felszálló imádság jelképe. „Úgy fogadd ezt az imádságot, — mint tömjénillatot. — Kezem magasba emelése — olyan legyen, mint esti áldozat“ (Zsolt 141, 2). A pap tömjént szór az aranyoltár izzó szénére, és imádvá leborul. Kinn a nép így imádkozik: „Jöjjön el a szentélybe az irgalmasság Istene, és fogadja

tetszéssel népe áldozatát¹³. Nagy üdvösségtörténeti pillanatok — Jézus életében is — imádság közben mennek végbe: Isten megnyilvánulása Jézus megkeresztelkedésekor, a színváltozás, az apostolok kiválasztása, a szenvedés elfogadása az Olajfák hegyén, a halál.

Megjelenik az Úr angyala. Az örömhír a mennyből származik. Az angyal az illatáldozat oltárának jobb oldalán jelenik meg. A jobboldal üdvösséget ígér (Mt 25, 33). Mindaz, ami ott történik, szent hallgatásra kényszerít, megfontolásra készítet. Ósrégi vallásos jelentése már értelmezi azt, ami most történni fog.

A jelenés Zakariásból *zavart és félelmet* vált ki, az isteni Fölség rettegő érzését. Isten a Más, a Megközelíthetetlen. „Jaj nekem, meg kell halmnom, mert láttam az Istent“ (Iz 6, 5). Isten követét az Úr tiszteletet parancsoló dicsősége és szentsége sugározza körül. János születésének hírül adása a templom megközelíthetetlen szent terében megy végbe, az istentisztelet szigorú rendjében, a szentség áhítatot gerjesztő hatalmának légkörében, az Ószövetség lelkivilágában.

c) Szent gyermek (1,13-17)

¹³ *Az angyal azonban így szólt hozzá: Ne félj, Zakariás, mert imád meghallgatásra talált. Feleséged, Erzsébet fiút szül neked, s te Jánosnak fogod elnevezni.* ¹⁴ *Örömdre lesz és ujjongani fogsz rajta, és sokan örülnek majd a születésén.*

Ha egy mennyei alak vagy jelenés — maga Isten, egy angyal, Krisztus — megszólít egy embert, bátorítással kezdi: *Ne félj!* Isten fel akarja emelni az embert, nem elnyomni.

Zakariás *imája beteljesedett*: utódért imádkozott és a messiási ígéret teljesüléséért. A végső idő minden emberi remény és vágy beteljesedése. Az ember imája akkor talál teljes meghallgatásra.

Isten megmondja a gyermek nevét, ezzel megadja küldetését és hatalmát. A név, amelyet viselnie kell, ezt jelenti: „*Kegyelmes az Isten*“. Isten kegyelmi látogatásának ideje küszöbön áll, és János fogja a közeledő üdvösséget hirdetni.

Születése *eszkatológikus örömet* és az üdvösség ujjongását váltja majd ki. Nemcsak szülei örülnek, hanem sokan, a hívő közösség nagy tömege. János küldetése üdvösségtörténeti: lezárja az ígéret idejét, és kihirdeti az üdvösség új korát, amely ujjongást és örömet hoz. A jeruzsálemi őskeresztény közösség az istentiszteletet „ujjongással és a szív egyszerűségében“ ünnepelte, „dicsérve az Istent“ (Csel 2, 46).

¹⁵ *Mert nagy lesz az Úr előtt, bort és mámorító italt nem fog inni, és már anyja méhében a Szentlélek fogja eltölteni.*

Nagy lesz Isten előtt. Üdvösségtörténeti helyzete az üdvösség történetének minden nagyja fölé emeli. Azok Isten országának és az üd-

vösségnek várásában éltek; János közvetlenül előtte áll, és megérkezését hirdeti (vö. Lk 7, 28).

Életében nem marad mögötte a múlt nagyjainak. Az Istennek szenteltek *nem isznak mámorító italt*: sem Sámson (Bír 13,2-5.7), sem Sámuel próféta (vö. 1 Sám 1, 15 k). Az Istennek szentelt papokról ezt mondja a Leviták könyve: „Amikor a találkozás sátrába mentek, ne igyatok se bort, se más részegítő italt, sem te, sem fiaid, különben meghaltok. Ez örök rendelkezés minden utódotok számára“ (Lev 10, 9). János élete Istennek van szentelve, a népet meglátogató Istennek.

Eltölti a Szentlélek, tehát próféta, aki Isten szavát és akarátát hirdeti. Mások érett korban, elhivatásukkor kapták meg a prófétai képességet. János már élete első pillanatától, már anyja méhében próféta. Az üdvösség idejének egyik jele a Szentlélek bőséges kiáradása. Sámsonról Sámuelen át Jánosig a sor egyre szellemibb és mélyebb. Sámson nem nyírja a haját, Sámuel nem iszik részegítőt. Jánosnál csak a másodikat látjuk, de egész életét eltölti a Lélek.

„Izrael fiai közül sokakat megtérít az Úrhoz, Istenükhöz. ” Ó maga Illés szellemével és erejével színe előtt fog járni, az apák szívét gyermekeik felé fordítja, az engedetleneket az igazak okosságára téríti, hogy így a népet jól előkészítse az Úrnak.

Isten Jánoson keresztül kegyesnek mutatkozik. Elküldi, hogy hirdessen bűnbánatot a végső időkben. János sokakat *visszatérít* az Úrhoz Izrael fiaiból, Isten választott népéből, amely elfordult Urától, Istenétől. Ezentúl elismerik Uruknek. Az Istenhez fordulás elvon a büntől, megváltoztatja a gondolkodást, Isten akarata szerinti irányt ad az életnek. János a közeledő Úr előfutára, hírnöke lesz. Az Ószövetség Isten jövetelét várja. Most teljesedik, amit Malakiás próféta megjövendölt: „Íme elküldöm nektek *Illés prófétát*, mielőtt eljön az Úr nagy és félelmetes napja“ (Mal 3,23). A születendő gyermek nem az új életre támadt Illés (vö. Jn 1, 21), hanem csak Illés szellemében és hatóerejével fogja betölteni küldetését.

Zakariás fia a szövetség megújulásának úttörője lesz. Beteljesedik benne az, amit Malakiás a végső időkre jósol: „Íme, elküldöm hírnököt, hogy készítse előttem az utat. Ő újra fiaik felé fordítja az apák szívét, és *apáik felé a fiak szívét*, nehogy azért jöjjön el, hogy átkokkal sújtsa a földet“ (Mal 3,1-24). Az embereket egy néppé fűzi össze, és ez az egy nép Istennel egyesül. Isten kegyelmes Jánosban: mert általa akarja elérni, hogy eljövetele az üdvösség ideje legyen, ne pedig szigorú ítélet. Ezért küldi el őt, hogy a népet *jól készítse* az Úrnak. Amikor Izrael elpártolt fiai a nép igazi tagjaivá, a gonoszok igazzá válnak, ezzel előkészíti a népet az Úr eljöveteleére.

d) Szent hűség az ígérethez (1,18-23)

¹⁸ *Zakariás megkérdezte az angyaltól: Miből fogom a dolgot megtudni? Mert hisz öreg vagyok, és már feleségem is előre haladt napjaiban. ¹⁹ Én Gábrriel vagyok — felelte az angyal —, s az Úr színe előtt állok; ő küldött el, hogy beszéljek veled, és adjam tudtadra ezt a jó hírt.*

Mint az ősidők izraelitái, Zakariás is jelet kér. Így kérdi Abrahám az ígéret után, hogy Kánaán az örökrésze lesz: „Uram, Uram, *miből tudom meg, hogy örökölni fogom?*“ (Ter 15,7k). Gedeon jelet kíván, hogy Isten meg fogja tartani szavát (Bír 6, 36 kk), ugyanúgy Hiszkija király, amikor ígéretet kap Istentől, hogy meghosszabbítja életét (2 Kir 20, 8). „A zsidók jeleket követelnek“ (1 Kor 1, 22). Az ember csalódástól fél. Isten megadja a jelet, de azt akarja, hogy az ember várja be, milyen jelet ad neki, és jel nélkül is legyen kész a hitre. „Boldogok, akik nem látnak, és mégis hisznek“ (Jn 20, 29).

Az ígéret igazságáért a hírhozó követ kezeskedik. Neve *Gábrriel*, „hatalmas az Isten“. Tehát teljesíteni tudja, amit szava ígér. A követség Isten közvetlen közeléből jön. Gábrriel a hét trónálló angyal egyike Isten színe előtt (Tób 12, 15; Jel 8, 2). Ő adta Dániel tudtára az esti áldozat órájában (Dán 9, 21) — miután a próféta forrón imádkozott Istenhez — a hetven évhétről szóló kinyilatkoztatást (9,4-19): „Hetven hete van népednek és szent városodnak. Akkor véget ér a gonoszág, elvételük a bűn, levezeklik a vétet. Elérkezik az örök igazság, beteljesednek a látomások és jövendölések, és fölkenik a Szentek Szentjét“ (Dán 9, 24). Most mindez valósággá válik. János vezeti be az üdvösség idejét. A bűn hatalma megtörik, Isten akarata helyreáll, az ígérek betelnek, és fölkenik az új Szentek Szentjét: magát Krisztust.

²⁰ *Lásd, most megnémulsz és nem fogsz tudni beszélni addig a napig, amíg ez be nem következik, mert nem hittél szavaimnak, amelyek majd a maguk idejében be fognak teljesedni.*

Isten beavatkozása megmutatkozik abban, hogy Zakariás hirtelen *elveszíti beszélőkéességét* és hallását (1, 62 k). Az üdvösség híre az Istent kihívó, hitetlen követelés miatt büntető ítéletté válik. A zsidók is jelet követelnek: ezen szenved hajótörést és válik ítéletté Isten üdvösség, amelyet Jézusban népének felkínál (11, 29 k). A gyermek-ségtörténet során mindazok, akik hívó lélekkel fogadták az üdvösség hírét, ujjonganak és az üdvösség örömének követői lesznek. A jel kételkedő követelése megöli az örömet, lepecsételi a száját: nem fakad belőle ujjongó, apostoli szó.

A büntető jel megszűnik, ha az ígéret beteljesedett. Zakariás kételkedése és a zsidó nép hitetlen követelése nem akadályozhatja meg az üdvösség eljövételét. Amikor János megszületik, *Zakariás vétke* elévül.

Amikor Krisztus az idők végén újra eljön, Izrael is Isten népeként eljut az üdvösségre, és dicsóíti beszédével Istent, miután az egyház korán keresztül néma maradt (Róm 11, 25 k).

¹ *A nép egyre várta Zakariást, és csodálkozott, hogy annyi sokáig ott időzik a szentélyben.* ² *Am amikor kijött, nem tudott hozzájuk szólni, s ebből megértették, hogy látomása volt a szentélyben. Ő intett nekik, és néma maradt.*

Az Úr ezt parancsolta Mózesnek: „Mondd meg Áronnak és fiainak: Így áldjátok meg Izraelt, e szavakkal: Áldjon meg az Úr és oltalmazzon Ragyogtassa rád arcát az Úr, s legyen hozzád kegyelmes. Fordítsa feléd arcát az Úr, és adjon neked békességet“ (Szám 6, 23–26). Az *áldás* Isten válasza az imára. A nép imádkozott, most várja az áldást. De nem kap. Az áldás új forrása szökik föl: a messiási üdvösség magában rejt minden áldást (Ef 1, 3 k). Az üdvösség idejének eljövételével maga Isten áldja meg népét.

A papok nem húzták sokáig a szent cselekményeket, hogy a nép ne aggódjék. Isten közelségét az Ószövetség embere veszélyesnek tartja. A pap némaságából *Isten megjelenésére* következtetnek. Isten kinyilatkoztatása egyszerre üdvösség és romlás. A kétkedőnek romlás, a hívőnek üdvösség. Az újszövetségi kinyilatkoztatás azonban Jánossal kezdődik: „Isten kegyelmes“.

A nép fölismeri, hogy Zakariáshoz az Isten szólt. Hogy mit nyilatkoztatott ki, azt nem tudja, hiszen Zakariás nem képes beszélni. Az üdvösség eseményeinek szükségük van a magyarázó, értelmező szóra. Üdvösség és magyarázó szó egyaránt Isten adománya: Jézus születésén, halálán, szentségein keresztül . . .

² *Amikor leteltek szent szolgálatának napjai, hazament.*

Nem minden pap lakik Jeruzsálemben; sokan Palesztina városaiban laktak. A szolgálat hete letelt. Zakariás *elhagyta a szent várost*. Nagy titkot vitt magával lelkében, vágyának teljesedését, a jelet, hogy nem csalódott, és Isten megtartja szavát. Isten büntetését hordva is bizalommal ment haza: kegyelmes az Isten.

A híradás a templomi liturgia idején történt. Isten feleletet adott ennek a templomnak, papjának és népének könyörgésére. Még egy kis idő, és a templom legragyogóbb felmagasztalását éli meg. Istene maga jön el és tölti be dicsőségével. Hirdetik-e majd a templom papjai a népnek ezt az örömet? Vagy némák lesznek, mert nem hisznek?

c) Szent beteljesedés (1,24-25)

¹ *Nem sokkal ezután felesége, Erzsébet gyermeket fogant, és öt hónapon át elrejtőzött.* ² *Ezt tette hát nekem az Úr — mondta magában —, azokban a napokban, amikor rám tekintett, hogy elvegye szegyenemet az emberek között.*

Erzsébet azoknak az asszonyoknak sorába tartozik, akik meddők voltak, de *Isten gondviseléséből természetes úton* fogantak. Ilyen Sára, aki Izsák anyja lett (Ter 17, 17), Mánoah felesége, Sámson anyja (Bír 13,2), Anna, Sámuel anyja (1Sám 1,2-5). Isten megnyitotta méhüket (Ter 29, 31), amely azelőtt zárva maradt (1 Sám 1, 5). Mária férfi nélkül, a Szentlélek által fogan majd. Erzsébet még az Ószövetség tagja, Máriával Isten „új teremtése“ kezdődik, amelyben az embernek semmi más szerepe nincs, mint hogy hívő lélekkel várja és elfogadja az üdvösséget.

Isten elrendezi a történelem eseményeit, anélkül, hogy megfosztaná az embert szabadságától. Erzsébet *öt hónapon át elrejtőzött*. Senki sem tudta, hogy áldott állapotban van. A hatodik hónapban Isten követe órá hivatkozott Mária előtt: „Már a hatodik hónapban van, noha meddőnek mondták“ (1, 36). Erzsébet Mária számára jel lett, Isten jele.

Miért rejtőzött el Erzsébet? Az Istennek szentelt gyermek anyja *Istennek szentelt személyként él*. Sámson anyja számára ez Isten akarata volt: „Istennek egy embere jött hozzám. Isten angyalára hasonlított, riadalmat keltett... Így szólt hozzám: Íme fogansz és fiat szülsz! Ezért mostantól ne igyál se bort, se szeszes italt, és ne egyél semmi tisztátalant, mert ez a gyermek Isten szent embere lesz anyja méhétől kezdve halála napjáig“ (Bír 13, 6 k). Az ilyen élet visszavonultsággal jár. Erzsébet nagy órájában a bibliai hagyományra emlékezik vissza, hogy megismerje Isten akaratát.

A remény és várakozás napjai imában telnek. Erzsébet hálát ad Istennek: *Ezt tette hát nekem Isten*. Mindig újra megemlékezik az Úr tettéről: Rám tekintett. Megalázottságára gondol: Elvette a gyermektelenség gyalázatát. Erzsébet önmagán tapasztalja népe történetét: „Gondolj arra, hogyan vezetett az Úr, a te Istened negyven éven át a pusztában: hagyta, hogy szorongatásba juss, próbára tett, hogy meglássa, hogyan gondolkodol szívedben... Az Úr, a te Istened gyönyörű és tágas országba vezérel, ahol patakok, források és folyók erednek a völgyekben és a hegyekben“ (MTörv 8,2-7).

2. Jézus születésének hírül adása (1,26-38)

A Jézus születésének hírül adásáról szóló elbeszélés formai remek, tartalmilag pedig „arany evangélium“. Háromszor beszél az angyal, háromszor felel Mária. Háromszor tudjuk meg, mi vele Isten szándéka, háromszor halljuk, hogyan viselkedik ajánlatával szemben. Az angyal beállít Máriához (1,26-29), hírül adja a Messiás születését (1,30-34) és kinyilvánítja a szüzi fogantatást (1,31-38).

a) Kegyelemmel teljes (1,26-29)

„A hatodik hónapban az Isten elküldte Gábríel angyalt Galilea egy városába, Názáretbe,“ egy szűzhöz, aki egy Dávid házából való férfinak, Józsefnek volt a jegyese; a szűz neve Mária volt.

Jézus születésének híriül adása visszatekint Jánoséra. *A hatodik hónapban*... János szolgál Jézusnak. A meddő asszony foganása Mária szüzi foganására utal. Jézus később jött, mégis megelőzi Jánost (Jn 1, 27).

A hír követe újból *Gábriel*. Isten színe elől jön. Mozgás támad az égbiől a föld felé. Az angyalt Isten küldi. Nem csupán megjelenik, mint János születésének híriül adásakor, hanem „jön”. Ami most elkezdődik, az Isten jövetele az ember felé — a megtestesülésben.

János születésének híriül adásakor az angyal küldetésének végcélja a templom, Isten szent, zárt, hozzáférhetetlen területe. Jézus esetében viszont *Galílea egy városa*, „a pogányok Galileája” (Mt 4, 15), a Szentföldnek az a része, amely tisztátalannak számított, amelyről úgy látszott, elhanyagolja Istent, ahonnet „soha próféta ki nem került” (Jn 7, 52). A várost a beszélő először meg sem nevezi, mintha a név nem jönne ajkára. Végül elhangzik a név: *Názáret*. A városnak nincs történelmi nevezetessége. Az Ószövetségi Szentírás soha meg sem említette, a zsidó történetírás (Josephus Flavius) semmi fontosat nem tud róla. Jézus egy kortársa azt mondja: „Jöhet-e valami jó Názáretből?” (Jn 1,46). Isten a jelentéktelent, az alacsonyot, az emberektől megvetettet választja ki. A megtestesülés törvénye: „Jézus... kiüresítette önmagát” (Fil 2, 7).

János története Zakariás pappal és feleségével, az Aron nemzetségéből való Erzsébettel kezdődik. Jézusé egy talán 12—13 éves *lánnyal*, aki *el volt jegyezve*, mint ilyen korú lányhoz illett. Mária jegyesét *Józsefnek* hívták. Még nem vitte házába, még nem kezdődött meg házassági együttélésük. A menyasszony szüz volt. József Dávid házából származott. Isten mindent úgy rendezett el, hogy Mária fia egy szüz fia lehessen, József törvény szerinti fia, Dávid királyi házának sarjadéka. Ó mindent bölcsességgel intéz.

A szüz neve Mária volt. Így hívták Aron nővérét is (Kiv 15, 20). Nem tudjuk, mit jelent a név: úrnő? Jahve kedveltje? De amikor először fölcsendül az üdvösség történetében, már kenete és fénye van. Az Isten előtt álló angyal küldetése Máriánál ér véget.

²⁸ *Az angyal belépett hozzá és megszólította: Örvendj, kegyelemmel teljes! Veled van az Úr! Aldott vagy te az asszonyok között.*⁴

János születésének híriül adásakor az angyal egyszerűen megjelenik, és ott van. Máriához *belép* és üdvözlí. János születését a templom szentélyében hirdeti, Jézusét a szüz házában. Az Ószövetség idején Isten a templomban lakik, az Újszövetségben az emberek között üt tanyát. „Az Ige testté lett és közöttünk lakozott” (Jn 1, 14).

Az angyal üdvözlí Máriát. Zakariást nem köszöntötte. Üdvözlí ezt a názáreti lányt, pedig Izraelben a férfi nem köszön az asszonynak. Az

üdvözlés két köszöntésformában hangzik el. Mindegyik üdvözlés és megszólítást tartalmaz. „Örvendj, kegyelemmel teljes“ — az első. Aki görögül beszél, így köszön: Örülj! (Mk 15, 28) Aki arámi nyelven, az úgy, mint Jézus köszöntötte tanítványait feltámadása után: „Béke veletek!“ (Jn 20,19-26; Lk 10,5;24,36). Mi Lukács szándéka, amikor ezt a köszöntést mondhatja az angyallal: Örülj?

Lukácsnál a gyermekségtörténet (1-2) tele van az Ószövetségből vett szavakkal és emlékekkel. Leírásának színeit onnét kölcsönzi. Máté is az ószövetségi Írásokból bizonyítja a gyermekség történetében. Ünnepeles formulákkal vezeti be a szövegeket. Lukács *az Ószövetségből vett szövegekkel beszél*. Nem adja meg forrását, hanem meghagyja nekünk a fölfedezés örömet, és arra hív, hogy Isten igéjének fényében ismerjük fel azokat az eseményeket, amelyeket a hagyományból megtudott.

„Örvendj!“ biztatással üdvözli Szofonias próféta Jeruzsálem városát, amikor a messiási jövőt látja: „Örvendj, Sion leánya, zengj ujjongó dalt, Izrael! Örülj és ujjongj egész szívedből, Jeruzsálem leánya!“ (Szof 3, 14) Ugyanúgy Jóél: „Ne félj, ország, ujjongj és örülj, mert nagy dolgot vitt végre az Úr!“ (Jóél 2, 21; vö. Zak 9, 9). Az „Örvendj!“ kialakult prófétai-liturgikus formula volt, amelyet időnként olyankor használtak, amikor a prófétai mondás jó hírt hozott. Most az angyal ezzel a messiási biztatással üdvözli Máriát.

Kegyelemmel teljesnek (szósz.: kegyelemben részesültnék) nevezi. János szülei gáncstalan emberek, mert megtartják Isten törvényét. Máriában azért telik kedve Istennek, mert túláradóan elhalmozta kegyelemmel. Kiöntötte rá könyörületét, jóakarátát, kegyelmét. „Kegyelmet talált Istennél.“ Az a prófétai közlés, amelynek kezdőszavaival az angyal Máriát köszöntötte, kifejti az isteni kegyet: „Az Úr elűzte ellenfeleidet, legyőzte ellenségedet; az Úr ott van benned... Ezután már nem látsz semmi rosszat... Ne félj... Veled van az Úr, a te Istened, a hős segítő. Örül neked nagy örömmel. Megújítja szeretetét. Ujjongva örül miattad...“ (Szof 3,15-17).

Mária az a város, amelynek a közepén (ölén) Isten lakik, a király, a segítő hős. Ő a maradék, amelyen Isten betölti ígéreteit, ő a csirája Isten új népének, közepén Istennel (vö. Mt 18, 20; 28, 20).

A köszöntés második verse ezekkel a szavakkal kezdődik: *Az Úr (van) veled*. Az üdvösségtörténet nagy alakjai ugyanezt hallották támogatásként és bátorításként: Mózes, amikor Isten a pusztában népe vezetőjének és megmentőjének hívta meg. Isten angyala egy csipkeborkorból kicsapó lángban jelent meg neki (Kiv 3, 2). Amikor úgy vélte, nem képes hivatása betöltésére, Isten így beszélt hozzá: „Én veled leszek! Ez szolgáljon jelül, hogy veled vagyok...“ (Kiv 3, 12) Hasonlóképpen Gedeon bírós esetében: „Megjelent neki az Úr angyala, és így

szólt hozzá: Az Úr veled, hős vitéz! ... Gedeon így válaszolt: Engedj meg, Uram! Hogyan szabadítsam meg Izraelt? Nézd, nemzetségem a legszegényebb Manasszéban, magam pedig a legkisebb vagyok családomban! Erre az Úr így válaszolt neki: Ha én veled vagyok, úgy megvered Midiánt, mintha csak egyetlen egy ember volna. Ő így szólt: Ha kegyelmet találtam szemedben, adj nekem jelet, hogy valóban te beszélsz velem“ (Bír 6,12.15-17). Mária ezzel az üdvözléssel az üdvösségtörténet nagy alakjainak sorába lép. Isten különös kegyelmébe és védelmébe vette.

A biztatást újból megszólítás követi: *Aldott az asszonyok között.* Ezeket a szavakat is régi bibliai hagyomány teszi tiszteletreméltóvá és szentté. A hős Jáhelt, aki megsemmisítette népe ellenségét, ezekkel a szavakkal magasztalják: „Aldott Jáhel minden asszony között“ (Bír 5, 24). Judithhoz, aki megölte szülővárosa elnyomóját, így beszél a nép fejedelme, Óziás: „Aldott vagy te, leányom, a föld minden asszonya között az Úr, a fölséges Isten előtt ... Ma úgy felmagasztalta nevedet, hogy dicséreted soha el nem tűnik az emberek ajkáról, akik mindörökké megemlékeznek az Úr hatalmáról“ (Judit 13, 18 k). Mária minden nagy, hős asszonyai közé tartozik: ő hozta közénk azt, aki minden ellenségtől megvált (vö. Lk 1, 71).

” E szavak hallatára meghökkent, és gondolkozni kezdett rajta, miféle köszöntés ez.

Az üdvözlés elhangzott. Mária megijedt tőle. Zakariás megijedt az angyal megjelenésétől, — Mária a szavától. A fiatal lány meghökken az üdvözlés nagyságától.

Gondolkozni kezdett rajta, mit jelentsen ez a szokatlan üdvözlés. Minthogy imáját és életét átszöttek a Szentírás gondolatai, meg kellett sejténie, milyen nagy dolgot jelezhetnek ezek a szavak.

b) Kegyelemmel teljes ígéret (1,30-34)

” Az angyal így folytatta: Ne félj, Mária, mert kegyelmet találtál Istennél. ³¹ Íme méhedben fogansz és fiút szülsz, és nevét Jézusnak fogod elnevezni.

Mózesnek (Kiv 3, 11 k), Gedeonnak (Bír 6, 15 k), Sionnak (Szof 3, 16 k)és Izraelnek szüksége volt bátorításra, hogy Isten meg akar menteni. „Ne félj, én veled vagyok“ (Iz 43, 5). Mindnyájan félték Isten megbízásától, mert tudatában voltak gyöngeségüknek. Ugyanígy Mária is. Isten kegyelme fogja támogatni. Márián keresztül Isten a kezdeményező, hogy beteljesítse az üdvösség történetét. *Kegyelmet találtál Istennél.* Isten az, aki nagyot művel éppen a kicsinyekben. „Ha gyöngé vagyok, akkor vagyok erős“ (2 Kor 12, 10).

A kegyelem hatalma meglepő dolgot hoz létre: *Íme...* Az angyal hírül adja, mire választotta ki Máriát az Isten. A híradás szavai arra

a jóslatra emlékeztetnek, amellyel Izaiás próféta az Immánuel („Isten velünk“) ígérte meg: „Íme a szűz fogan, fiút szül, és Immánuelnek nevezi el“ (Iz 7, 14; vö. Mt 1, 23).

A János születését hirdető szavakat az angyal Zakariásnak mondta el feleségéről. Most csak Máriához beszél: Foganni fog, fiút szül, és nevet ad neki. Férfiről, apáról nincs szó. A szűzi foganás titkának előkészítése ez.

Méhedben fogansz. Miért kell ezt külön mondani? Ez a Szentírásnak sem szokása. Szofonías próféta azonban kétszer hangoztatta: Binned az Úr. Ez most hallatlan módon teljeseedik be. Isten a Szűz bensejében, méhében fog lakni. Vele lesz (Immánuel). Mária lesz az új templom, az új szent város, Isten népe, akik közt ott lakik az Úr.

A gyermek neve *Jézus* legyen. Isten szabja meg a nevet, Mária adja majd neki. A név jelentését az angyal nem mondja meg, mint János esetében sem. Mindaz, amit mond róluk, értelmezi nevüket. A név Isten küldetését fejezi ki. Isten Jézus által Megmentő kíván lenni. „Közötted az Úr, a te Istened, a *hős segítő*“ (Szof 3, 17).

”Nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának fogják hívni. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját, ” és uralkodni fog Jákob házán örökké, s országának nem lesz vége.

János „nagy Isten előtt“. Jézus minden korlátozás és mérték nélkül nagy. A Magasságos fiának fogják hívni, és az is lesz. A név a lényegét tükrözi. A Magasságos: Isten. Máriát az ő ereje árnyékozza be, azért fiát Isten Fiának fogják hívni.

Ezen a most hírül adott gyermekben beteljesedik a jóslat, amelyet Isten Nátán próféta ajkával Dávid királynak adott. Fénylő csillagként kísérté ez a jóslat Izraelt története folyamán: „Ha napjaid betelnek és megtérsz álomra atyáidhoz, utódot ébresztek majd magvadból, és megszilárdítom királyságát. Ő házat épít nevemnek, én meg *minden időkre* megszilárdítom *királyi trónját. Atyja leszek, ő meg a fiam... Házad és királyságod örökre fennmarad színem előtt, trónod örökre szilárd marad*“ (2Sám 7,12-16). Jézus Dávid házából származó uralkodó lesz és egyben Isten fia. Dávid-ivadék és isteni ivadék. Királysága örökké tart.

Uralkodni fog Jákob házán örökké. Rajta teljeseedik be az Isten szolgájáról szóló jóslat: „Kevés az, hogy szolgám légy, s fölemeld Jákob törzseit, és visszatérítsd Izrael maradékát. Nézd, a nemzetek világosságává tettelek; üdvösségem eljut a föld határáig“ (Iz 49, 6). Jézus össze fogja gyűjteni Isten népét, a pogányokkal együtt. Világot, népeket és korokat átfogó országot alapít.

”Mária megkérdezte az angyalt: Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?

Isten üzenetére Mária kérdéssel felel. Zakariás kérdez (1, 18), Mária is. Zakariás jelet kér, hogy az meggyőzze az üzenet igazságáról. Mária hisz az üzenetnek, nem kér jelet. Zakariás csak akkor akar hinni, ha kérdésére feleletet kap. Mária hisz, csak azután keres megoldást a fölmerülő kérdésre.

Mária kérdése világosan mutatja, hogy emberileg lehetetlen egye-
síteni az anyaságot a szüzességgel. Az angyali üdvözléte meghallotta,
hogy anya lesz: Méhedben fogansz és fiút szülsz. De ő szűz: *Férfit nem
ismerek*, nem élek házasságban. Mária kérdése egyben bevezetője a
titok isteni magyarázatának (1, 35). Ne kutassuk, milyen külső és belső
helyzetből, milyen lelkiállapotból kifolyólag tette fel Mária ezt a kérdést.
Sokan kutatták ezt az evangélium e helyével kapcsolatban⁵. És mi az
eredmény? Egyértelmű megoldás helyett újabb talányok! Ebből a
kérdésből nem szabad lélektani elemzés kiindulópontját alkotnunk:
milyen hatása van az eljegyzett szűzre annak az ígéletnek, hogy anya
lesz. Lukács csak följegyezte a kérdést, nem adott magyarázatot.

Maga a kérdés volt fontos neki, mert figyelemre indít. Mi is azt
kérdézzük: hogyan egyeztethető össze szüzesség és anyaság?

c) Kegyelemmel teljes foganás (1,35-38)

⁵ *Az angyal ezt válaszolta: A Szentlélek száll le rád, és a Magasságos
ereje borít be árnyékával. Ezért a születendőt is szentnek, Isten Fiának
fogják hívni.*

Isten hallatlanul új módon cselekszik. Idáig öreg, terméketlen embe-
reknek adta meg csodálatosan, amit a természet megtagadott. Most
egy szűz lesz anyává, férfi közreműködése nélkül. „Nem a vérből
(férfitől és nőtől), nem a test vágyából (nemi ösztönből) és a férfi
akaratából, hanem Istenből“ (Jn 1, 13)⁶ kap Jézus életet — a Szűzből.
Ez a foganás, Istennek ez a működése felülmúl minden eddigit az
üdvösség történetében, mindazt, amit Izsákkal, Sámsonnal, Sámuellel,
Keresztelő Jánossal tett. Kicsoda hát Jézus?

A Szentlélek száll le rád. Isten ereje, nem emberi erő kelt életet
Mária méhében. A Szentlélek életadó és rendező erő. „A föld pusztá és
üres volt, és Isten lelke lebegett a vizek fölött“ (Ter 1, 2). „Ha kibocsá-
tod a leheletet (a Lelket), (az élőlények) új életre kelnek“ (Zsolt 104, 30).
A Lélek Isten teremő ereje, az ad életet Jézusnak. Krisztus apa nélkül,
szűzi foganása Isten teremő szabadságának legfelsőbb megnyilvánulása.
Új kezdet, egészen és mindenestül Isten hatalmának bizonyítéka. Szabad
teremő tette által új atyja támad az emberiségnek, de a régi emberiség
Mária útján közreműködik ebben. Jézus úgy Fia Istennek, mint más
senki (3, 38).

A Magasságos ereje borít be árnyékával. A napot eltakaró felhő
árnyékot vet, egyben pedig a termékenység jele, mert esőt rejt. A

szövetség sátráról ezt olvassuk: „Felhő ereszkedett le rá, és az Úr dicsősége betöltötte a hajlékot“ (Kiv 40,34). Amikor Salamon idejében fölszentelték a templomot, felhő árnyékozta be: „A felhő miatt a papok nem tudták szolgálatukat teljesíteni, mert az Úr dicsősége betöltötte a házat“ (1Kir 8,11). Az Úr dicsősége sugárzó fény és tevékeny erő. Isten nem tétlenül lakik ott a templomban, hanem működik. Isten dicsőségének ereje eltölti Máriát, és életre kelti benne Jézust. Amikor Máriából emberré lesz, megnyilatkozik benne Isten dicsősége. Mária az új templom, amelyben Isten Jézus által kinyilatkoztatja magát népének, a szövetség sátra, amelyben a Messiás lakozik, Isten jelenléteinek jele az emberek közt.

A Magasságos Lelke és ereje által bekövetkező szüzi foganás arra utal, hogy Jézus, *a születendő, szent, Isten Fia*. Jézust szentnek nevezik (Jel 2, 27), Isten Szentje ő (4, 34). Minthogy a Lélektől fogant és született, kezdettől, fogantatásától fogva birtokolja a Lelket. Jánost már anya méhében eltöltötte a Lélek; a prófétákat és pneumatikusokat bizonyos időre ragadta meg. Jézus mindezeket felülmúlja. Minthogy kezdettől fogva teljesen birtokolja a Lelket, osztogathatja is (24, 49; Csel 2, 33).

Jézust *Isten Fiának* fogják hívni, és az is. A Magasságos erejéből születik, tehát a Magasságos fia (1, 32; 8, 28), Isten Fia. Nem úgy, mint Ádám (3, 38), akit Isten annak teremt, hanem nemzés által. Nem úgy, mint a szerető lelkek, akik nagy jutalomként lesznek a Magasságos fiaivá (6,35), hanem kezdettől, fogantatásától.

³⁶ *Lásd, rokonod, Erzsébet is fogant öregségében, s már a hatodik hónapban van, noha meddőnek mondták, ³⁷ mert Istennél semmi sem lehetetlen.*

Mária — nem úgy, mint Zakariás — nem kér *jelet*, bár a neki szóló üzenet még nehezebben hihető. Jel nélkül is hitt. De Isten kegyesen jelet adott neki. Nem kíván vak hitet. A hívő készséget jellel támogatja.

Olyan jelet ad, amely Máriához illik. Ebben az órában Mária semmi iránt sem olyan nyitott és értő lelkű, mint az anyaság iránt. Erzsébet is fogant, pedig meddőnek tartották. *Már a hatodik hónapban van.* Tehát az anyaság jelei, Isten csodálatos beavatkozásának jelei nyilvánvalóak.

Istennél semmi sem lehetetlen (szósz.: Istennek egy szava sem erőtlen). Isten is azt mondta Ábrahámnak, amit most az angyal Máriának: „Miért nevet Sára, és miért gondolja: Valóban anya leszek még, miután megöregedtem? Van, ami az Úrnak lehetetlen?“ (Ter 18, 13 k) Isten szava hatékony, erővel teli. Mária hitét támogatja az üdvösségtörténetnek Erzsébettel végbement eseménye, az Írásnak Ábrahámról tett bizonyossága. Az egész üdvösségtörténet és az egyház élete ilyen jel.

Abrahámtól és Izsáktól Erzsébeten és Jánoson át ív feszül Máriáig és Jézusig. Az üdvösség történetének, Isten üdvözítő cselekvésének hordozóereje mindig *Istennek erővel teljes szava*. Ez a működés Abrahámmal kezdődött, Jánossal érte el ószövetségi tetőpontját, és Jézusban teljeseedik be. Ábrahám fiút kap Sárától, mert kegyelmet talált Isten szemében (Ter 18, 3); Mária fiút kap, mert kegyelmet talált (1, 30). Mária a hit és kegyelem rendjében Ábrahám lányának tudja magát; fián beteljesedik mindaz az ígélet, amelyet Ábrahámnak és ivadékának adott az Úr (Gal 3, 16).

Mária Erzsébet *rokona*. Tehát ő is Lévi törzséből származik, és rokonságban van Áronnal, a főpappal. Jézus Máriától való származása szerint Lévi törzséhez tartozik, jogi helyzete szerint József fiának, tehát Dávid (és Júda) utódjának számít. Jézus napjaiban az a remény élt, hogy két Messiás jön el: egy Lévi törzséből, az pap lesz, egy pedig Júdáéból, az király⁷. Isten terve azonban az volt, hogy Jézus egyesítse a maga személyében a *papi és királyi méltóságot*. Vajon gondolt erre Lukács? Mindenesetre az ő Krisztus-képe inkább papi, mint királyi vonásokat visel. Az ő Krisztusa a szegények, a bűnösök, a megkínzottak üdvözítője...

³⁸ (Mária így válaszolt:) *Íme az Úr szolgálója, történjék velem szavad szerint.*

Az angyal átadta Isten üzenetét, megnyugtatta Máriát, felkínálta a jelet — most *választ vár*. Isten vágyat ébreszt, vonz, verseng értünk, eloszlatja az akadályokat, meggyőz — de nem kényszerít. Máriának szabad elhatározásból kell ígent mondania.

Mária fölismerte az üzenetből Isten akaratát. Mint *az Úr szolgálója*, teljesíti ezt az akaratot. Isten akarata a mindene. Az üdvösség története Ábrahám engedelmisségi aktusával kezdődik. Öhöz *így* szólt az Úr: „Menj ki földedről... arra a földre, amelyet majd mutatok neked. Nagy néppé teszek... Ábrahám elindult, ahogy az Úr megparancsolta neki“ (Ter 12,1-4). Egy zsidó hagyomány szerint Isten *így* szólt Ábrahámhoz: „Ábrahám!“ Az *így* felelt: „Íme én, a szolgád“. Isten üdvözítő parancsai kezdettől fogva mindvégig engedelmisséget kívánnak. Krisztus az engedelmisség aktusával lép be a világba (Zsid 10,5-7), és ugyanazzal hagyja el (Fil 2,8). Az ember csak akkor juthat el az üdvösségre, ha engedelmeskedik: „Nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram. Csak az, aki teljesíti mennyei Atyám akaratát“ (Mt 7, 21).

Mária mondatában nincs „én“. Máriának Isten a mindene. Az üdvösség kora Fiának uralma alatt akkor végződik és teljeseedik be, amikor Krisztus mindent alávet annak, aki mindent alávetett neki, hogy „Isten legyen minden mindenben“ (1 Kor 15, 28).

^{36b} *Erre az angyal eltávozott tőle.*

Az *eltávozott* szó összeköti egymással a születések hírül adásának kettős képét, mert Zakariásról ugyanezzel a szóval mondja Lukács, hogy hazament a házába (1, 23). A két kép felépítése hasonló. Mind hasonlóságuk, mind különbözőségük összevetésre készlet. Magyarázatunkkal megkíséreltük ezt. Mindebből a meggondolásból folyvást egy dolog cseng ki: Jézus a nagyobb.

Amikor Mária kifejezést ad engedelmességének, az angyal küldetése befejeződött. Az evangélium nem mondja el, hogyan történt a foganás. A legnagyobbból hallgatni illik. Amiről Lukács nem beszélt, azt János ezekbe a szavakba foglalta: „És az Ige testté lett“ (Jn 1, 14).

3. Találkozás (1,39-56)

Mária és Erzsébet találkozása összefűzi a János és Jézus születésének hírül adásáról szóló két elbeszélést, de a születésükről és gyermekcrukról szólókat is. Az Erzsébettel való találkozás mélyebben megérteti Máriával a saját üzenetét (1,39-45), és hálátelt szívvel dicsőítő éneket zeng Isten üdvözítő működéséről (1,46-55). A Mária ottartózkodásáról és visszatéréséről szóló rövid közlés (1, 56) zárja be ezt a beszámólót, amely csodálatos bensőséget és hívő meleget sugároz.

a) A kegyelemben részesült anyák (1,39-45)

³⁹ *Mária ezekben a napokban útnak indult, és sietve ment a hegyekbe, Júda egy városába.* ⁴⁰ *Megérkezett Zakariás házába, és üdvözölte Erzsébetet.*

Mária *ezekben a napokban* indult útnak, vagyis röviddel az angyali üdvözlés után. Útja Názáretből Júda egy városába vezet a Negeb, Júda pusztája és Szefera közti hegyvidéken. Régi hagyomány szerint a város a mai en-Karim helyén feküdt, kb. hat és fél km-re Jeruzsálemtól nyugatra. 3—4 nap alatt meg lehetett tenni az utat.

Mária *sietve* ment a hegyekbe. Az út fárasztó volt, mégis sietett. Megkezdődik a nagy vándorlás, amely Lukács történeti műveit, az evangéliumot és az Apostolok Cselekedeteit betölti. Isten Igéje az égből a földre „vándorol“, Názáretből Jeruzsálembe, Jeruzsálemből Júdeába és a föld határáig — tekintet nélkül a nehézségekre, mindig sietve.

A vándorút végén Mária belép Zakariás házába, és *üdvözli* Erzsébetet. Ez is sietve történik. Csak Erzsébetet köszönti, akihez Isten küldte. Útközben senkit. Úgy jár el, mint Jézus követői, akiknek szétküldésük előtt ezt az utasítást adja: „Az úton senkit ne üdvözöljete“ (10,4). A gyermekségtörténetben már megvannak Jézus működésének alapvonalai, Jézus működése pedig az egyház életének példaképe lesz.

⁴¹ *Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, repesni kezdett a gyermek, maga Erzsébet pedig eltelt Szentlélekkel.*

A Messiást méhében hordó Mária köszöntésében Erzsébet s anyja révén János a messiási üdvösséggel találkozik. A gyermek repesni kezd *anyja méhében*. Természetes mozgása az öröm jelévé válik, mert találkozott az üdvösség hozójával. Így volt mélyebb jelentősége annak is, amikor Ezsau és Jákob, az ikrek megmozdultak Rebekka méhében. „Gyermrekei lökdösték egymást méhében. Ekkor így szólt: Ha így áll a dolog, miért élek még? Elment tehát, hogy megkérdezze az Urat. Az Úr ezt válaszolta: Két nép van a méhedben, méhedből két törzs válik el: az egyik erősebb lesz a másikinál, és az idősebb szolgálni fog a fiatalabbnak“ (Ter 25, 22 k). Isten irányítja az ember történetét még születése előtt. Jeremiás próféta jegyzi föl ezt az isteni szót: „Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek; mielőtt megszületté volna, föl-szenteltelek, és prófétául rendeltelek a nemzetek javára“ (Jer 1, 5).

Erzsébet *eltelt Szentlélekkel*. Amikor Mária belép a házba és meghallják üdvözlő szavát, kiárad az üdvösség idejének áldása. Jézus majd így szól követihez: „Ha betértek egy házba, először ezt mondjátok: Békesség e háznak! Ha a békesség fia lakik ott, rászáll békességetek“ (10, 5 k). Zakariás házában, a gyermekségtörténet szűk területén az megy végbe, ami Jeruzsálemben az Úr feltámadása után: „Az utolsó napokban kiárasztom lelketem minden emberre... fiaitok és lányaitok jövendőlni fognak“ (Csel 2,17-21; Jólé 3,1-5). Az egyház gyermekkorának története Jézus gyermekkori történetének megismétlődése.

“Hangosan felkiáltott: Áldott vagy az asszonyok között, és áldott a méhed gyümölcse! “Hogy lehet az, hogy Uramnak anyja látogat el hozzám? “Lásd, mihelyt meghallottam köszöntésed, örömtől repesett méhembem a gyermek. Boldog vagy, mert hittél annak beteljesedésében, amit az Úr mondott neked.

Erzsébet, *a Szentlélektől eltelve*, eksztatikus izgalomban beszél. Szavai Isten ihletésére szertartásosan ünnepélyesek, mint ahogy a leviták énekeltek a szövetség ládája előtt (1Krón 16,4). Az üdvösség hirdetője, az Úr szolgálója jelenik meg házában. A Szentlélek felfedi neki Mária titkát.

A prófétanő az angyal magasztalásához csatlakozik, és megerősíti azt: *Áldott vagy az asszonyok között. Hozzáfüzi az áldás okát: És áldott a méhed gyümölcse.* Áldás az osztályrésze, hiszen Isten megáldotta minden áldás teljességével Krisztusban (Ef 1, 3).

Hogy lehet ez? Ilyenformán beszélt Dávid is, amikor a szövetség ládáját Jeruzsálembé hozták. „Az egész néppel a júdeai Baálába vonult (= en-Karim), hogy elhozza onnan Isten ládáját, amely a kerubok fölött trónoló Seregek Urának nevét viseli. Isten ládáját egy új szekérre tették azután, hogy elhozták Abinadab házából, a dombról... Dávid és Izrael egész háza teljes lendülettel táncolt az Úr előtt, s énekeltek

citera, hárfa, dob, csengetyű és cintányér kíséretében... Azon a napon félelem fogta el Dávidot az Úr színe előtt, s azt mondta magában: Hogy jöhet hozzám az Úr ládája? Ezért Dávid lemondott arról, hogy az Úr ládáját magához vesse Dávid városába, hanem a Gátból való Obed Edom házába vitette. Így az Úr ládája három hónapig maradt a Gátból való Obed Edom házában, és az Úr megáldotta Obed Edomot egész házanépével egyetemben“ (2Sám 6,2-11). Úgy látszik, ez a szöveg hatott az ábrázolásra. Mária mint *újtestamentumi szövetségláda* áll előttünk. A Szentet hordja méhében, Isten kinyilvánulását, minden áldás forrását, az üdvösség örömének okát, az új istentisztelet közép-pontját.

Mária köszöntését a *gyermek repesése* viszonzozza. Felvirrad az üdvösség messiási idejének öröme. A próféta e szavakkal ecseteli az üdvösség korát: „Előjöttök és ugrándoztok, mint kisborjúk az istállóból (ha eloldották a láncukat)“ (Mal 3, 20; az „ugrál“ ugyanaz az ige, mint a gyermek repesése). Az üdvösség kora az öröm ideje.

Erzsébet dicsőítő énekének végső szavaival boldognak magasztalja Máriát. *Boldog vagy, mert hittél*. Mária azért Jézus Krisztus anyja, mert hívő engedelmisséggel igent mondott. Amikor a népből való asszony boldognak hirdette: „Boldog a méh, amely kihordott, és az emléő, amelyet szoptál“, Jézus így szólt: „Igen, boldogok, akik hallgatják az Isten szavát, és megtartják“ (11,27k). Izrael üdvösségtörténete a hit aktusával kezdődik: Ábrahám meddő feleségével ismeretlen országba utazik, csakis azért, mert Isten hívta és áldott ivadékot ígért neki (Ter 12,1-5). A hit aktusával kezdődik a világ üdvösségtörténete: Mária hitt Isten szavának, hogy ő, a szűz, a Messiás anyja lesz.

b) A dicsőítő ének (1, 46—55)

Az angyal üzenetéből, a Lélektől eltöltött Erzsébet prófétai szavaiból és a Szentírásból, amelynek kifejezéseivel mindkettő szólt, Mária fölismeri, milyen nagy dolgot tett vele az Úr. Responzóriuma (így hívják a liturgiában a Szentírás olvasására felelő éneket) himnusz az Isten üdvözítő működéséről népe között, amely most beteljesedik. Hasonló énekekben zengi a fiatal egyház is Isten nagy tetteit. „Egy szívvel-lélekkel mindennap összegyűlték a templomban. A kenyeret házaknál törték meg, s örömmel és tiszta szívvel vették magukhoz az ételt. Dicsőítették az Istent“ (Csel 2, 46 k). Pál így inti az efezusiakat: „Teljete el Lélekkel. Egymás közt énekeljete zsolnárt, himnuszt és szent énekeket. Énekeljete szívből az Úrnak, és magasztaljátok őt“ (Ef 5, 18 k).

Mária himnikus „evangéliuma“ Isten dicséretének akkordjaival kezdődik (1,46-48), megéneklí a hatalmas, szent és irgalmas Istent (1, 49k), üdvözító tevékenységének alaptörvényeit (1,51-53), záradékában pedig ígéreteihez való hűségét dicsőítí (1,54k). Isten üdvözító tevékenysége mindig olyan volt, olyan most és olyan is marad, amilyennek Mária megtapasztalta. Az üdvösségtörténet az élet világoSSága.

*46 Mária megszólalt:
Magasztalja lelkem az Urat,
47 és szívem ujjong üdvözítő Istenemben;
48 mert letekintett szolgálójának alacsonyságára.
Lám, mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék.*

Az Úr Márián végbevitt üdvözítő tettével *üdvözítő Istenévé* lett. Jézus neve csendül föl itt (Mt 1, 21). Jézusban lett Isten Üdvözítővé.

Isten dicsérete és a messiási-eszkatológikus öröm áthatja Mária szíve mélyét, *lelkét és szellemét*. Isten üdvözítő tettei dicsérő, ujjongó istentiszteletre indítanak.

Mária az *alacsonyakhoz*, a kicsikhez és szegényekhez számítja magát; a próféták és a zsoldárok gyakran ezeknek ígéri az üdvösséget. „Örökös feledés nem borul a szegényre, — nem oszlik semmivé a szenvedők reménye“ (Zsolt 9, 19). „Mert ezt mondja a fölséges és magasztos, aki az örökkévalóságban lakik, és Szent az ő neve: Én a magasságban a szent helyen trónolok, de ott vagyok a megtört és alázatos szívűekkel, hogy felűdítsem az alázatos lelkeket, és új életre keltsem a megtört szíveket“ (Iz 57, 15). Jézus ezeket az ígéreteket beveszi boldogságai közé. „Boldogok a (elki) szegények, mert övék a mennyek országa“ (Mt 5, 3). „Isten az alázatosak Istene, a kicsinyek segítője, a gyengék támasza, az eltaszítottak oltalmazója, a kétségbeesettek megmentője“ (Judit 9, 11).

Mária boldognak hirdetése, amit Erzsébet kezdett, soha nem ér véget. *Minden nemzedék* hallatja hangját Mária dicséretében. Amint királyi gyermekének országa meg nem szűnik, éppen úgy a király anyját is mindig és mindenütt magasztalni fogják.

*49 Mert nagyot tett velem a Hatalmas,
és szent az ő neve,
50 irgalma nemzedékről nemzedékre az istenfélőkkel marad.*

Hatalom, szentség és irgalom az ószövetségi istenkép legragyogóbb vonásai. Istenben eleven, kiáradó erő van, amely az egész világot tulajdonává akarja tenni, és szentnek bizonyul (Ez 20, 41). Minthogy szent, ő a könyörülő Isten is. Ő lesz a szent maradék megmentője, megváltója, mert nem ember, hanem Isten. Isten hatalmas művei nem mások, mint irgalmas szeretet.

*51 Karja bizonyosságot tett hatalmáról,
szétszórta a szívükben gőgösöket,
52 letaszította trónjukról a hatalmasokat,
az alacsonyakat pedig fölemelte;
53 az éhezőket eltöltötte jóval,
a gazdagokat üres kézzel küldte el.*

Mária *népének* tapasztalatairól beszél. „Az egyiptomiak rosszul bántak velünk; sanyargattak és kemény robotmunkát róttak ránk. Akkor az Úrhoz, atyáink Istenéhez kiáltottunk. Az Úr meghallgatta könyörgésünket, meglátta nyomorúságunkat, elnyomatásunkat és szorongatottságunkat. Erős kézzel és kinyújtott karral kihozott Egyiptomból, rémületes hatalommal, jelekkel és csodákkal. Erre a földre hozott, és nekünk adta ezt a tejjel-mézessel folyó országot“ (MTörv 26,6-9). Az üdvösségtörténet Máriaéhoz, az Egyház középpontjához vezet (vö. Csel 1, 14).

Akik *nagynak és gazdagnak gondolták magukat*, elbuktak: a fáraó az egyiptomi kivonuláskor, Izrael ellenségei a bírák idején, Babilon hatalmas uralkodói . . .

Isten közbelép az *alázatosak, hatalomfosztottak és szegények* érdekében. Aki azonban szellemileg, politikailag és társadalmilag a nagyokhoz és hatalmasokhoz akar tartozni, annak van oka aggodalomra. Saját hatalmunk hangoztatása elzárja a szívet Isten előtt, már pedig Isten elzárkózik az elzárt szívek elől. A szegény viszont kitárja szívét Istennek, egyedüli menedékének és bizodalmanak, és Isten odafordul hozzá.

Isten országának belépőjegye a *szegényeknek, síróknak és éhezőknek* szóló *boldogságok*. Mária teljesíti ezt a követelményt. Maga Jézus is az üdvösségtörténetnek ebből a törvényéből él majd, amelyet Mária az ő fogánása után hirdet. Megalázta magát, azért felmagasztalják (Fil 2,5-11).

*“Gondjába vette szolgáját, Izraelt,
megemlékezve irgalmáról,*

*“amint atyáinknak szólt,
Ábrahámnak és utódainak mindörökre.*

Mária nagy órája népének nagy órája is. Éneke kezdetén arról az üdvösségről beszélt, amelyet Isten neki magának készített, a végén arról, amely népére virrad. Ami Máriával történt, az megy végbe Isten egyházában is. Mária Isten népét képviseli.

Isten szolgája Izrael népe. „És te, Izrael, én szolgám, Jákob, akit kiválasztottam, Ábrahámnak, barátomnak ivadéka, te, akit a föld határaitól hoztalak elő, és a világ végéről hívtalak meg, így szólok hozzád: Szolgám vagy, kiválasztottalak, és soha nem vetettelek el“ (Iz 41,8k). Isten irgalma és ígéreteihez való hűsége most beteljesedik. Mária egynek tudja magát Isten népével. Kiválasztásának története népének történetébe torkollik, népének története viszont az ő egyéni történetében éri el a tetőpontot.

Az üdvösség ígérete Ábrahámnak és utódainak szólt (Ter 12,2). Ábrahám kapta az ígéretet, Mária a beteljesülést veszi birtokba, Isten

népéé lesz a gyümölcs. Mária méhének gyümölcsevel az üdvösségtörténet szíve.

A szűzi anya dicsőítő éneke annak a meddő asszonynak dicsőítő dalát folytatja, akinek Isten utódot ajándékozott. Anna, *Sámuel anyja*, így énekelt: „Szívem felujjong az Úrban, túláradó az Úrban boldogságom. Most feltáthatom szám ellenségeim előtt; mert örülhetek segítségednek. Nincs más szent, csak az Úr; mert rajtad kívül senki sincs, nincs más olyan Isten, mint a mi Istenünk . . . A hatalmasok ija széttörik, de erővel öveződnek fel a gyengék. Elszegődnek kenyérért a jóllakottak, az éhezők meg bővelkednek . . . Fölemeli a porból a gyengét, és kivezeti a szennyből a szegényt, a fejedelmek mellett ad nekik helyet, díszhelyet jelöl ki nekik . . . Jámborainak megoltalmazza lépteit, a gonoszok meg eltűnnek a sötétségben; mert az ember nem győzhet a maga erejéből“ (1Sám 2,1-10). A Magnificat nem utánzata Anna dicsőítő énekének, de mind a két ének tápanyaga Isten működése az üdvösség történetében.

A gyermek világrajöttét mindig Isten művének tekintették. Éva azt mondta, mikor megszülte Káint: „Fiút kaptam Isten segítségével“ (Ter 4,1). Még inkább Isten műveként dicsőítették a meddő asszony anyaságát. Mária anyasága minden mást felülmúl. Ő annak a Messiásnak szűzi anyja, akiben áldást kap a föld minden népe. Anyasága minden más anyaságot megkoronáz, és mindegyik magán hord valamit az övéből.

Mária hálás elmélkedését az ószövetségi énekek nyelvén fejezi ki. Népeének énekei ihletik az övét az ő éneke pedig Isten népeének éneke lesz. Az egyház esti imája közben énekli a Magnificatot, amikor elmélkedve végigtekint a napon.

c) Ottartózkodás és hazatérés (1,56)

“Mária nála maradt mintegy három hónapig, aztán visszatért házába.

Erzsébet a foganas után elrejtőzött. A hatodik hónapban jött Mária; akkor már nyilvánvaló volt, hogy áldott állapotban van. *Mintegy három hónapig maradt Mária nála.* De János születésekor valószínűleg már nem volt ott. János még a régi kor embere, Jézus az újhoz tartozik. János születése még az ígélet idejébe esik, tehát az akkori jeleknek kell körülvenniök.

Mária mintegy három hónapig marad. Annyi ideig tartózkodott Erzsébet házában, mint a szövetség ládája Kirját-Jeárimban, de csak *körülbelül*. A történetíró nem akar erőszakot tenni a tényeken, hogy így igazolja a vallási kijelentések beteljesedését. A Máriáról szóló adatok nem kitalálások, alapjuk a történelem, amely Isten szavát értelmezi.

Mária a házába tért vissza. Ez mutatja, hogy jegyese még nem vette magához. Rejtett titkának fátyla most ismét ráborul. A dicsőség

sugárzása csak rövid ideig ragyogott fel. Így járja végig Jézus gyermekkorának és működésének útját, így vándorol az egyház is . . .

II. SZÜLETÉS ÉS GYERMEKKOR (1,57—2,52)

1. A gyermek János (1,57-80)

a) Születés és névadás nagy örömben (1, 57-66)

⁷ *Elérkezett Erzsébet szülésének ideje, és fiút szült.* ⁸ *Szomszédai és rokonai hallották, milyen nagy irgalmat gyakorolt vele az Úr, és vele örültek.*

János születését áthatja az *öröm*. Örül Erzsébet, s vele a szomszédok és rokonok. Örülnek, mert gyermek született, méghozzá olyan anyától, akit meddőnek tartottak, és aki már koros volt. Az üdvösségtörténetnek arról az órájáról, amely ezzel a születéssel ütött, örömük még mit sem tud.

A szívbeli öröm dicsőítő éneken tör ki: *Nagy irgalmat gyakorolt vele az Úr*. Isten könyörülő nagy tetteinek hálás elismerése örömet okoz. Nemcsak annak, aki irgalomban részesült, hanem azoknak is, akik ezt elismerik és magasztalják. „Ha hitetek szent szolgálatáért az áldozati oltáron áldoznak is fel, örülök és szerencsét kívánok hozzá mindnyájatoknak. Örüljetek hát ti is, és kívánjatok szerencsét nekem“ (Fil 2,17k).

⁹ *A nyolcadik napon eljöttek, hogy körülmetéljék a gyermeket. Az apja nevéől akarták elnevezni.*

A *körülmetélés* a születés utáni nyolcadik napon történt. Így kívánta a törvény: „Ez az én szövetségem, amelyet meg kell tartanotok köztem és köztetek s utánad utódaid között: Minden férfit körül kell metélni közületek, mégpedig előbőrötök húsát kell körülmetélni. Ez legyen a szövetség jele köztem és köztetek. A nyolcadik napon kell minden fiúcskát körülmetélni“ (Ter 17,10kk; vö. Lev 12,3).

A körülmetéléssel együtt jár a *névadás* (2,21). A gyermek nevének eldöntése és a névadás az apa és anya joga, de a vendégek is részt vehettek a választásban (Ruth 4,17). Mint ahogy az ifjú Tóbiást apjáról nevezték el (Tób 1,1.9), úgy ezt az újszülöttet is apja után Zakariásnak akarták hívni. A vallási életben sok mindent a hagyomány és szokás határoz meg. A döntő kérdés azonban ez: Mi az Isten akarata? Isten nem mindig a hagyományosat, a régi szokást, a megszokott sint választja . . .

¹⁰ *De az anyja tiltakozott: Nem, hanem Jánosnak kell hívni.* ¹¹ *Így válaszoltak neki: Nincs a rokonságodban senki, akit így hívnának.* ¹² *Aztán intettek az apának, minek akarja, hogy elnevezzék.*

Erzsébet a János nevet választja, mert prófétai lélekkel (1,41) ismerte Isten akaratát. A rokonok mindent hagyomány szerint ítélnék meg. De most új kor virrad. Erzsébet megérezte az új fuvallatát. Újféléképpen ítél, és ez idegenül hangzik azoknak, akik teljesen a régiben gyökereznek. A Lélek új utakon jár, és ezeket nem mindig könnyű felfogni. Az ifjú egyházban a pogányokra is leszáll majd: „Ekkor a zsidókból lett keresztények, akik Péterrel érkeztek, ámulatba estek, hogy a Szentlélek ajándéka a pogányokra is kiárad“ (Csel 10,45). A Lélek nem mindig emberi terv szerint vezet, hanem annak ellenére is.

“Az írótablát kért, és ezeket a szavakat írta rá: János a neve. Mindnyájan csodálkoztak. “Neki pedig nyomban megnyílt a szája és megoldódott a nyelve, megszólalt és magasztalta az Istent.

Az írás viasszal bevont fatáblácskákon történt. Erzsébet és Zakariás választása megegyezik. Az egybegyűlteknek a döntés idegen, csodálkoznak. Isten akarata és szava a kiválasztott embereket a megszokott elhagyására kényszeríti: így Ábrahámot, Mózeset, a prófétákat... Mit tapasztal majd Krisztus, ha új üzenetét hirdetik? „Senki, aki óbort ivott, nem kíván újat, mert azt mondja: Jobb az ó!“ (5,39)

A *névadás* feltárja az újszülött gyermek küldetésének titkát, mert neve ezt jelenti: Isten kegyelmesnek bizonyul. Zakariás büntetésének ideje lejárt, a jelre már nincs szüksége többé. Megnyílt szája, megoldott nyelve első szavával Istent dicsóíti. Jézus előfutárának születésével — egyelőre még csak igen szűk körben — az üdvösség ideje jelenti magát. És az felszabadít Isten nagy tetteinek hirdetésére.

“A környék lakóit mind elfogta a félelem, és Júdea egész hegyvidékén elterjedt ezeknek a dolgoknak a híre. “Akiik csak hallották, megszívelelték, s mondták: Vajon mi lesz ebből a gyerekből? Mert az Úr keze volt vele.

A papi ház szomszédainak és rokonainak kis köréből a rendkívüli események *híre bejárja* Júdea egész hegyvidékét. Az üdvösség üzenete mindig tágabb területet akar elérni. Világhódító rendeltetése és ereje van. Akit utolér, maga is hirdetőjévé válik (8,17).

Az üdvösséges események átélése vagy hallása magában véve még nem elég. Az eseményeket *meg kell szívlelni*. Akinek tudomására jut, belső párbeszédben kell tisztába jönnie vele. A gyermek Jánosban Isten hatalma és vezetése mutatkozik meg. Aki ezt megszívleli, ámulva fogja kérdezni: Miért történik ez? Miért vezeti Isten ezt a gyermekeket olyan hatalmasan? Ki oldja meg ezeket a kérdéseket? A gyermekségtörténetben a Lélektől eltöltött emberek értelmezik az eseményeket, a Szentírás gondolataiból és szavaiból kiindulva.

b) Zakariás dicsőítő éneke (1,67-79)

Zakariás énekével megadja az *üdvösségtörténeti* óra jelentését, amely Jánossal felvirradt. A dicsőítés az éneklő korának énekkincséből hajt ki. Isten Lelke megvilágítja Zakariásban gyermeke küldetését és a vele felvirradó jövőt. Régi szavakkal dicséri Istent, de ezek új tartalmat kapnak.

A dicsőítő ének első része eszkatológikus zsoltár, amely Isten nagy tetteit magasztalja az üdvösség történetében (1,68-75), a második születési ének, amely születésnapj jókívánságokat fejez ki, és a gyermek küldetését adja tudtul (1,76-79).

⁶⁷ Apja, Zakariás eltelt a Szentlélekkel, és így jövendölt:

*⁶⁸ Aldott az Úr, Izrael Istene,
mert meglátogatta és megváltotta népét.*

*⁶⁹ Az üdvösség szarvát támasztotta nekünk
szolgájának, Dávidnak házában,*

⁷⁰ ahogy szólott szent prófétái szájával ősidők óta.

A zsoltárok öt könyvéből négy ezekkel a szavakkal zárul: „Aldott legyen az Úr, Izrael Istene“⁶⁸. Minden zsoltár Isten tetteit hirdeti a teremtsében és az üdvösségtörténetben. Az emberi felelet erre az isteni működésre csak *Isten dicsőítése* lehet. Amit János születése jelez, az beteljesíti és megkoronázza Isten minden nagy tettét, aki mint Izrael Istene cselekszik a történelemben, kiválasztotta tulajdonának Izraelt minden nép közül, különös gondviselésében részesítette, és arra szánta, hogy áldássá legyen minden népnek.

A próféta úgy beszél a jövőről, mintha már bekövetkezett volna. Isten az eljövendő Messiással jótékonyan nyúl bele népe történetébe, hatalmas Üdvözítőt (*az üdvösség szarvát*) küld, és megváltást készít. János születésével elközelt az üdvösség ideje, érkezése már olyan bizonyos, hogy a próféta bekövetkezettnek látja. Beteljesednek az ősidőkből származó prófétai ígéretek a Dávid házából származó uralkodóról, a Messiás-királyról. „Az Úr megesküdött, ó Dávid, — és nem szegi meg sohasem: — Tested sarját trónodra ültetem... Mivel az Úr Siont kiválasztotta, — trónolni ide szíve vágya hozta: — Ez mindörökre nyughelyem, — ez székem, így tetszett nekem... És Dávid szarvát fényel elborítom, — felkent királyom, lámpásod magasra szítom“ (Zsolt 132,11kk). Látogatás, megváltás, üdvösség, Dávid házából való uralkodó — minden amellet szól, hogy teljesül a nagy vágy és remény. János az üdvösség hozójának előhírnöke.

*⁷¹ Megmentett minket ellenségeinktől és minden gyűlölőnk kezéből,
⁷² hogy irgalmazzon atyáinknak, és megemlékezzék szent szövetségéről.*

A Messiás megmenti Izraelt szorongató *ellenségeinek és gyűlölőinek* hatalmából. Sokkal erőteljesebben ismétlődik most meg Isten üdvözítő tette népével, mint amikor megmentette az egyiptomi elnyomásból: „A

tengert megdorgálta, — a nádas vizét szárazföldre tette, — kellős közepén járva — száraz homokba léptek. — Az ellenség kezéből kimentette, — az üldözőktől megkímélte őket“ (Zsolt 106,9k). Ami most kezdődik, felülmúlja az ősidők minden üdvözítő művét.

A messiási kor felvirradtával Izrael atyái, az izraelita nép ősei is *irgalmat* tapasztalnak. Hiszen még élnek, és részt vesznek népük sorában. „Abrahám, a ti atyátok ujjongott, hogy megláthatja napomat. Meg is látta, és örült neki“ (Jn 8,56). Most beteljesedik a szövetség, amelyet Isten Ábrahámmal kötött: „Nézd, ez az én szövetségem veled: Te népek sokaságának atyja leszel... Néppé teszek, és királyok származnak tőled... Szövetséget kötök Izsákkal... És utódaid által nyer áldást a föld minden népe“ (Ter 17,4.6.21; 22,18). A Messiás az Ószövetség minden ígéretének és intézményének, minden reményének és vágyának beteljesedése. Reá tekintenek azok, akik már meghaltak és a másvilágon élnek, azok, akik még élnek, és akik majd ezután jönnek. Ő az emberiség középpontja.

“Az esküről, amelyet atyánknak, Ábrahámnak esküdött, hogy majd megadja nekünk,

“hogy az ellenség kezéből kiszabadulva, félelmet nem ismerve szolgáljunk neki,

“szentségben és igazságban

színe előtt életünk minden napján.

Isten így beszél Ábrahámmal: „*Magamra esküszöm*: Mivel ezt tetted, és egyetlen fiadat sem tagadtad meg tőlem, gazdagon megáldalak. Utódaidat úgy megsokasítom, mint az ég csillagait... Utódaid elfoglalják majd az ellenség kapuját“ (Ter 22,16k). Isten szavában megvan mindaz, ami egy embert erkölcsileg ígérete beváltására kötelez: ígéreteket adott, szövetségi szerződést kötött, még esküt is tett. Krisztus elküldésével beváltja, amire kötelezte magát. Az emberiség vágyakozó hívása nem hal el visszhangtalanul a semmiben. Isten hallja, és beteljesíti Krisztusban, aki nem csupán minden emberi reménység, hanem az emberek javára szóló minden isteni végzés középpontja is.

Ha Izrael kiszabadul ellenségei hatalmából, szabaddá válik Isten szolgálatára. *Szolgálhat Isten színe előtt*, és ezzel betöltheti a népek között papi küldetését. Hiszen így szólt hozzá: „Papi országom és szent népem legyetek“ (Kiv 19,6). A Messiás teret és szabadságot ad Isten népének, hogy Istent szolgálja. De be is tölti ezt a szabad teret Isten eszkatológikus tiszteletével (vö. Jn 4,21-26). „Mindenekelőtt arra kérlek, végezzetek könyörgéseket, közbenjáró imát és hálaadást minden emberért, a királyokért és minden előljáróért, hogy békés, nyugodt életet élhessünk teljes jámborságban és tisztességben“ (1Tim 2,1k).

Isten szolgálata *szentségben és igazságban* áll. Az Istent szolgáló cselekvés lelke az odaadás akaratának, a szent életmód. „Dicsérd az

Istent: áldozatod az legyen. — Tartsd meg a Felségnek tett fogadalmad. — Akkor, ha vész napján hozzám kiáltasz, — megszabadítlak és vendégül látlak“ (Zsolt 50,14k).

*76 Téged pedig, gyermek, a Magasságos prófétájának fognak hívni,
mert az Úr színe előtt jársz majd,
hogyan előkészítsd útját,
77 és népét az üdvösségre tanítsd,
ami a bűnök bocsánatában van
78a Istenünk könyörülő irgalmából.*

János Isten prófétája és az Úr útjának készítője. „Előre küldöm követemet...“ (Mal 3,1) „A kiáltónak szava: Építetek utat a pusztában...“ (Iz 40,3). Jézus úgy mülja felül Jánost, mint a Magasságos fia a Magasságos prófétáját, mint az Úr az ő útkészítőjét. *Az Eljövendő: maga Isten.* A kései zsidóság szorosán együtt látja az eljövendő Isten országát a Messiás birodalmával. Jézusban Isten jön...

Az utat az üdvösség fölismerésének adománya készíti elő. Isten népe fölismeri az üdvösséget, mert közvetlenül megtapasztalja. Isten azzal hozza tudomására, hogy megajándékozta vele (Zsolt 98,2). Az üdvösség pedig a *bűnök bocsánatában* áll. Akinek megbocsátják bűneit, az olyan hatalomtól szabadult meg, amely ellenség és gyűlölők kezénél erősebben bilincsbbe ver (1,71). Az üdvösség ideje, amelyre János előkészít, Istenünk *könyörülő irgalmának ideje.* Istennek a végső időkre tartogatott kinyilatkoztatása irgalmas Szívének kiáradása. A végső napokra azt várták, hogy Isten irgalmát küldi a földre. Most ez teljeseedik. „Az Úr könyörületes és irgalmas“ (Jak 5,11).

*78b Irgalmából meglátogat minket a Magasságból Virradó,
79 hogy világoskodjék azoknak, akik a sötétségben és a halál árnyékában ülnek,
80 hogy lábunkat a béke útjára irányítsa.*

Isten irgalmából eljön a Magasságból Virradó, a Messiás. Ragyogó fényű égitesthez hasonlít. „Én vagyok az Úr... megteszlek a pogányok világosságául, hogy nyisd meg a vakok szemét, és szabadítsd ki a börtönből a foglyokat, a fogság házából azokat, akik sötétben ülnek“ (Iz 42,6k). A Messiás, az üdvösség napja, megváltást hoz a bűn és halál alatt sýnlódó embereknek. „A nép, amely sötétben jár, nagy fényességet lát, a sötét ország lakóinak ragyogó világosság támad“ (Iz 9,1).

Az egyház minden reggel *imádkozza Zakariás dicsőítő énekét*, amikor a kelő nap elúzi az éjszakát és sötétséget. A sírnál is elimádkozza: mert a halál vak éjjelen átsugárzik a Magasságból Virradó, Krisztus, aki feltámadásával legyőzte a bűn meg a halál uralmát, és újból helyreállítja a mindenséget egy új világegyetemben (vö. Jel 21,3k).

c) János gyermekkora (1,80)

⁸⁰ *A gyermek pedig nőtt, lelkileg erősödött, és mindaddig a pusztában élt, míg Izrael előtt föl nem lépett.*

Sámsonról ezt mondja a Biblia: „Az asszony fiút szült, és Sámsonnak nevezte el. A fiú felnőtt, és az Úr megáldotta. Az Úr Lelke irányítani kezdte“ (Bír 13,24k). A fiatal János képét az evangélium ezekkel a bibliai szavakkal rajzolja meg. Az Úr áldásáról nem beszél kifejezetten. A testi-lelki gyarapodás az Úr áldásának jegyében áll — Sámsonnál és Jánosnál, Isten e két emberénél. Küldetésükre érlelődnek.

János a *pusztában* készül elő föllépésére és hivatására. Távol az emberektől, Isten közelében fegyverkezik föl jövődő feladatára. A Messiást a pusztából várták¹⁰. Izrael az ígért földjét a pusztai tartózkodás után vette birtokba. János Júda pusztájába ment. Mit csinált ott, kihez csatlakozott: nem tudjuk. Amikor fölfedezték a qumráni barlangokat, és a megtalált iratok fényt derítettek lakóik életére, úgy látszott, mintha János pusztai tartózkodásának rejtélyei is megoldódnának. De kérdéses, volt-e kapcsolata a qumráni szektával. Összefüzi velük a Messiás izzó várása. De nehezen volna érthető, hogy Zakariás pap olyan emberekhez küldte a fiát, akik a jeruzsálemi templom papsága elleni tiltakozásból a puszta magányába húzódtak, vagy ott templom nélkül, istentisztelet nélkül készüljenek a Messiás jövetelére.

János egész életét feladata határozza meg. Anyja méhétől fogva kiválasztott, a pusztában él, nyilvánvalóan Isten ösztönzésére, és Ő *vezeti be tisztségébe*. Mindez Izrael előtt megy végbe. Életét a Messiás és népe tölti be. Isten ennek a kettőnek érdekében választotta ki.

2. Jézus születése (2,1-20)

Jézus Augustus római császár, az akkori világ uralkodója idejében születik, Bethlehemben, mint a próféta (Mik 5,1) megjövendölte (2,1-7). Ünnepeyes híradásban hirdetik mennyei angyalok, ki ez az újszülött gyermek, és milyen üdvösségtörténeti jelentősége van a születés órájának (2,8-14). A pásztorok hisznek az üzenetnek, a jelnek és saját szemüknek, hitüket tovább adják, és így terjed (2,15-20).

Pál Jézus megtestesüléséről, haláláról és feltámadásáról egy régi himnuszt hagyott ránk, amelyet az istentiszteleten énekeltek: „Krisztus Jézus mint Isten az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem kiüresítette magát, szolgai alakot öltött, és hasonló lett az emberekhez... Külsejét tekintve olyan lett, mint egy ember. Megalázta magát és engedelmessékedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért Isten is fölmagasztalta, és olyan nevet adott neki, amely fölötté van minden névnek, hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd... s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére: Úr Jézus Krisztus“ (Fil 2,6-11). Jézus születésének története ugyanabból az alap gondolatból táplálkozik, mint ez a himnusz. Jézus kiüresítette és megalázta magát, amikor megszületett, de Isten ezt a gyermeket felmagasztalta az angyalok ünnepeyes

híradásával. Az elbeszélés tetőpontján (2,10) fölcsgeng a hitvallás: „Megmentő, (Jézus) Krisztus, az Úr“. Amint az önküiresítés és megalázás keresztjére Isten angyali kinyilatkoztatása következett, úgy követi a szegénységben való születést Isten mennyei követeinek ünneplés híre. A Megfeszített felmagasztalását azonban az apostolok evangéliumhirdetése kísérte széles e világban. Az újszülött gyermek felmagasztalását az isteni tanúk hirdették — de, amint ez a gyermekség történetének megfelel, nem az egész világnak, csupán egy kis körnek. A karácsonyi történet annak az evangéliumnak veretét hordja, amelyről Lukács ezt mondja: „Ekkor (mennybemenetele előtt) megnyitotta értelmüket, hogy megértsék az Írásokat, és így folytatta: Meg van írva, hogy Krisztus szenved és harmadnap feltámad halottaiból, és hogy nevében megtérést és bűnbocsánatot hirdessenek minden népnek, Jeruzsálemtől kezdve. Ti tanúi vagytok ezeknek“ (24,45-49).

Lukácsnak, Isten történetírójának nagyon a szívéen fekiid, hogy Jézus születését az isteni híradással együtt a konkrét történelmi körülmények közé állítsa, kortörténelmi színekkel fesse és a világtörténelemmel vonatkozásba hozza. Amint a szenvedés és a feltámadás története történelmi tényként beletartozik a világtörténelembe, úgy a születés története is. Jászol és kereszt a Krisztusban megvalósuló üdvösségtörténet sarkalatos pontjai. Egyik megfelel a másiknak. Ami itt történt, beteljesülése volt az Írás ígéretének. „Krisztus meghalt az Írás szerint, eltemették és harmadnap feltámadott az Írás szerint“ (1Kor 15,3). Az Írás szerint született is. A karácsonyi történet egyes részletei kérdéseket vetnek föl. Lukács nem a történettudomány modern, egzakt módszere szerint ír. Fő szándéka nem annak a történelmi keretnek leírása volt, amelyben Jézus születése lejátszódott, hanem az eseményben rejlő evangélium, örömhír közlése. Még egyszer utalunk kell az elbeszélés tetőpontjára (2,10). Ott ez áll: Nagy örömet hirdetek nektek. A születés története ebben is elővételezi a szenvedés és feltámadás hírét: „Figyelmetekbe ajánlom... az örömhírt, amelyet hirdettem nektek (mint örömhírt)... mert elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt...“ (1Kor 15,1-3) Nem világos adatoknak nem akarunk nagyobb jelentőséget tulajdonítani, mint amekkorát Lukács tulajdonított nekik. Az evangélium, amely Jézus történelmi születését ábrázolja, a mi számunkra is a karácsonyi történet döntő nagysága. Különben megeshetik, hogy a keretek feszegetésétől kiüresedik a tartalom.

a) Megszületett Betlehemben (2,1-7)

¹Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustus császár rendeletet adott ki, hogy az egész földkerekségét írják össze. ²Ez az első összeírás Quirinius, Szíria helytartója alatt ment végbe. ³Mindenki elment a maga városába, hogy összeírják.

Lukács, a történetíró az üdvösségtörténetet a világtörténelem folyásába állítja bele. Augustus római császár (Kr. e. 30 — Kr. u. 14) uralodik az egész földkerekségen, a római birodalomba tartozó országokon. A prienne-i felirat (Kr. e. 9-ből) magasztalja Augustus születése napját: ő „mássá tette az egész világot; elpusztult volna, ha benne, aki most megszületett, fel nem sugárzik közös boldogsága. Helyesen ítél az, aki ebben a születésnapban fölismeri az élet és minden életerő kezdetét

önmaga számára... A minden élet fölött virrasztó gondviselés ezt a férfiút olyan adományokkal töltötte el az emberek javára, hogy mint üdvözítőt küldte nekünk és a jövőendő nemzedékeknek... Megjelenésével teljesültek elődeink reményei. Nemcsak az emberiség minden eddigi jótevőjét múlta felül, de utána sem jöhet soha nagyobb. Az isten születésnapja a világ elé tárta a hozzá fűződő evangéliumokat [örömhírt]. Születésétől új időszámításnak kell kezdődnie¹¹. Kr. e. 27-ben Augustus megkapta a szenátustól a „Sebastos“, vagyis Augustus címet, és ezzel imádandónak nyilvánították. A világon uralkodó Augustus császár az isteni Gondviselés végzése szerint egy intézkedésével a világ igazi Üdvözítőjének szolgálatába szegődik. Azt szolgálja, akin beteljesedik, amit tőle vártak az emberek, amit bizonyos fokig meg is tudott adni, de egészen nem.

Augustus összeírást rendelt el¹². Ez két dolgot foglalt magában: a föld- és háztulajdon bejegyzését (kataszterfölfektetés) és a vagyon fölbecslését az adó meghatározására. A császár parancsa a szíriai helytartó, Quirinius útján Palesztinába is elért. Nagy Heródesnek, aki akkor még királyként uralkodott ott, el kellett tűrnie ezt az intézkedést, hiszen a császár kegyelméből volt király. Ez az összeírás volt az első a zsidók között. *Quirinius, Szíria helytartója alatt* ment végbe. Miért jegyzi meg Lukács mindezt? Nyilván pontosan meg akarta határozni az időt. Egyben az is látszik belőle, hogy Palesztina elvesztette szabadságát. Mindenki elment összeírni magát. Egyiptomban megtalált följegyzések szerint a lakóhelyükön kívül időzőknek vissza kellett oda térniök az összeírás miatt. Az asszonyok is tartoztak megjelenni férjükkel a hivatalnokok előtt¹³. Mindenki városába ment, ahol birtoka volt. Józsefnek így Betlehembe kellett utaznia.

‘József is fölment Galilea Názáret nevű városából Júdeába, Dávid városába, Betlehembe, mert Dávid házából és nemzetségéből származott, hogy összeírják jegyesével, Máriával együtt, aki áldott állapotban volt.

József Máriával *Betlehembe* ment. Nyilvánvalóan ott volt birtoka. Domitianus császár idejében Betlehemben még éltek Jézus rokonai paraszti sorban. Dávid utódainak földjük volt ott. Lukács ezt nem említi. Neki sokkal fontosabb, hogy Máriának és Józsefnek Betlehembe kell mennie. Dávid városának nevezi a helyet; József Dávid házából és nemzetségéből származik. Mindez vallásos asszociációkat ébreszt. A Messiásnak Betlehemben kell születnie, Dávid házából származik, és atyja trónját foglalja el. Mikeás próféta jóvendölte meg ezt: „De te, Betlehem, Efrata földjén, kicsiny vagy ugyan Júda törzsei között, mégis belöled származik majd Az, aki uralkodni fog Izraelen. Származása az ősidőkre, a régmúlt időkre nyúlik vissza“ (Mik 5,1). Isten a világ-történelmet az üdvösség történetének szolgálatába állítja; Augustus parancsát az üdvösség örök tervének rendeli alá.

Máriát az evangélium József *jegyésének* nevezi. József már a házába vitte, különben galileai szokás szerint nem utazhatott volna egyedül vele. De szűz volt, ezért mondja jegyésének. József úgy élt vele, mint jegyes jegyésével, házassági egybekelés nélkül. Mária *áldott állapotban* volt: szűz és leendő anya. Ezzel az evangélium kifejezésre juttatja azt, amit az angyali üdvözlés elbeszélése a titok fátyla alá rejtett.

‘Ottartózkodása alatt elérkezett a szülés ideje.’ Megszülte elsőszülött fiát, bepólyálta és jászolba fektette, mert nem jutott nekik hely a szálláson.

A születésről szóló tudósítást Lukács a Biblia stílusában ünnepélyesen kezdi. *Mialatt* Mária és József már Betlehemben volt, elérkezett a szülés napja. Jézus alá van vetve Augustus törvényének és a természet törvényének. Engedelmes lett.

A születés elbeszélése józan, egyszerű, tárgyias, szűkszavú. *Megszülte fiát.* Mária mint igazi anya hozta fiát világra. Erzsébetről azt írta az evangélium: Fiút szült (1,57), — Máriáról: megszülte *fiát*. A kijelentésben benne cseng a szüzi fogadás. *Az elsőszülöttet.* Azért mondja ezt, mert Jézus több fiú elseje? A szó nem kívánja meg ezt az értelmezést. Jó bizonyosság erre egy Kr. u. 5-ből származó, Egyiptomban talált sírfelirat. Arsinoe, egy fiatalon meghalt asszony ajkára adja a szót: „Elsőszülött fiam szülési fájdalmai között vitt a sors életem végéhez.”¹⁴ Arsinoe elsőszülött fiacskája egyben egyetlen fia is volt. Lukács azért választja ezt a címet, mert Jézus az elsőszülött kötelességeit és jogait birtokolta (2,23), és mert az ígélet hordozója volt.

Mária az első anyai szolgálatokat nyújtja fiának. *Bepólyálta.* Az újszülöttet szorosán rongyokba csavarták, úgy, hogy mozdulni sem tudott. Azt tartották, ez elősegíti a tagok egyenes növést. *Jászolba fektette,* az állatok takarmányjászolába. Hogy a kicsinek első fekhelyeül egy jászollal kellett beérnie, azt az evangélista ezekkel a szavakkal okolja meg: *Mert nem jutott nekik hely a szálláson.* Mária és József Betlehembe érkezésük után fölkerestek egy karavánzállást (khan). Többnyire szabad ég alatt elterülő hely volt ez, fal vette körül, egyetlen bejáratral. A belső udvart néhol védő oszlopcsarnok vette körül, ezt egy darabon be lehetett falazni, és így egy nagyobb vagy több kisebb helyiség keletkezett. Az udvarban tanyáztak az állatok, az emberek az oszlopcsarnokban, a kis elfalazott termeket azoknak tartották fenn, akik megengedhették maguknak ezt a „luxust”. Itt nem volt hely számukra, amikor Mária érezte, hogy közeledik az órája. Ezért egy olyan helyiségbe ment, amelyet istállónak használtak. Mert ahol jászol van, ott istállóknak kell lennie.¹⁵ A megígért Úr kicsiny, gyámoltalan gyermekként egy istálló takarmányjászolában fekszik. Kiüresítette és megalázta magát, szolgálai alakot vett föl. „Ism. erjétek föl Urunk Jézus

Krisztus kegyességét, mert érettünk lett szegénnyé, noha gazdag, hogy szegénysége által meggazdagodjatok“ (2Kor 8,9). A szálláson nem jutott neki hely. „Az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania“ (9,58). „Tulajdonába jött, és övéi nem fogadták be“ (Jn 1,11).

b) Az egek adják hírül (2,8-14)

⁸ *Pásztorok tanyáztak a vidéken kint a szabad ég alatt, és éjnek idején őrizték nyájukat.*

A pásztorok megvetett emberek voltak. Abban a gyanúban álltak, hogy nem veszik éppen szabatosan az enyém meg a tied fogalmát. A törvény előtti tanúskodásból ki is zárták őket. A pásztorok, adószedők és vámosok között alkalmatlanok voltak a bíró és a tanú tisztiségére, mert pénz tekintetében gyanú alá estek¹⁶. Isten a megvetetteket és a kicsinyeket választja ki; ők alkalmasak a kinyilatkoztatás befogadására és az üdvösségre.

A „rideg jószág“ — az istállózottal ellentétben — a pászkaünneptől az őszi eső beálltaig, vagyis márciustól novemberig éjjel-nappal kinn a legelőn maradt. Este vessző- vagy deszkakaramba terelték az állatokat, hogy megőrizzék tolvajoktól és vadállatoktól. Az állatok védelme és gondja a pásztorok feladata volt. Éjszakai nyugvóhelyül és az időjárás viszontagságai elleni oltalmul lombkunyhókat emeltek maguknak.¹⁷ Mint *virrasztók* azok közé tartoznak, akik megfigyelik, mi történik körülöttük, azok közé, akik készen állnak a nappal és az éjszaka bármelyik órájában. Éppen az ilyen magatartás döntő a végső időben. „És ha (az úr) a második vagy a harmadik őrváltáskor érkezve is így (virrasztva) találja őket, boldogok azok a szolgák“ (12,38).

⁹ *Egyszerre csak hozzájuk lépett az Úr angyala, és beragyogta őket az Úr dicsősége. Nagyon megijedtek.* ¹⁰ *De az angyal így szólt hozzájuk: Ne féljétek! Nézzétek, nagy örömet adok tudtul nektek és majd az egész népnek: ¹¹ Ma született a Megmentőtök, Krisztus, az Úr, Dávid városában.* ¹² *Ez lesz a jel: Találtok egy kisgyermeket, pólyába takarva és jászolban fekvő.*

Maga Isten tudatja angyala útján a pásztorokkal, milyen nagy órája ütött a világnak Jézus születésével. Hirtelen, váratlanul jelenik meg az *angyal* vakító fényben. Isten dicsősége ragyogó fényben mutatkozik meg (Kiv 16,10). A pásztorok belemerülnek ebbe a fényességbe, amely az angyalból sugárzik, forrása pedig Isten. Az angyalban közel van hozzájuk Isten és az ő kinyilatkoztatása. Isten közelségére az ember önkéntelen válasza a félelem.

Az angyal *örvendetes, győzelmi hirt* („evangéliumot“) tudat a pásztorokkal. Keresztelő János átveszi az angyalnak ezt a szerepét. „Hirdette a népnek az evangéliumot“ (3,18). Jézus pedig majd folytatja: „Hirdetnie

kell a többi városnak az Isten országáról szóló evangéliumot“ (8,1), mert arra kente föl az Isten, „hogya a szegényeknek az evangéliumot hirdesse“ (4,18). Jézustól az apostolok veszik át, hogy „hirdessék Jézus Krisztus evangéliumát“ (Csel 5,42). Jézus születésének órája az örvendetes, győzeimi hírnek, az evangéliumnak kezdete. Isten küldi el a világra; Isten dicsősége nyilvánul meg benne.

Az angyal evangéliuma nem félelmet hoz, hanem *nagy örömet*. Mindenütt öröm támadt már ott is, ahol az üdvösség ideje jelentette magát (1,14.46k.48,68). Most még sokkal gazdagabban tör elő. Felvirrad az öröm napja. A pásztorok az első részesei ennek a nagy öröknek. Mindig kísérni fogja az evangélium hirdetését, hiszen az az üdvösséget hirdeti és hozza meg, s ezzel együtt az örömet. „A hetven tanítvány nagy örömmel tért vissza. Uram — mondták —, nevedre még a gonosz lelkek is engedelmeskednek nekünk“ (10,17). Még az evangélium miatti üldöztetés is ezt az örömet váltja ki: A főtanács emberei „behívták az apostolokat, megvesszőztették, aztán rájuk parancsoltak, hogy Jézus nevében ne beszéljenek, és szabadon engedték őket. Boldogan távoztak a főtanácsból, mert méltók lettek rá, hogy Jézus nevéért gyalázatot szenvedjenek“ (Csel 5,40k). Ez a nagy öröm nem csupán a pásztoroké, hanem *az egész népé*. A pásztorok kapják meg elsősül az üdvösség idejének örömet; örömük az öröm egész folyamának forrása, amelynek át kell járnia Izraelt és a világot.

Mi a tartalma az örvendetes üzenetnek? *Ma* megszületett... E felé a „ma“ felé tekintett minden ígélet. *Ma* beteljesedtek. „*Ma* beteljesedett az írás“ (4,21). A teljesülés, a vég kora megkezdődött.

A ma született gyermek *Megmentő, Krisztus, az Úr*. Az alapvető cím: Megmentő. Péter apostol Jézust megdicsőülése után Úrnak és Krisztusnak hirdeti. „Tudja meg hát egész Izrael bizonyossággal, hogy Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Krisztussá tette“ (Csel 2,36). „Jézus“ („Jahve: megmentő“) Megmentő, az Úr isteni Úr, Krisztus a Messiás, a Fölkent, a Király. A kereszténység hitvallásának magva: Jézus Krisztus az Úr (Fil 2,11), Istentől származik angyalszájon keresztül. Ez a hitvallás Jézust már születése napjától megilleti.

Dávid városában. Az angyal a születés helyét jelentősegteljesen nem megszokott nevével Betlehemnek nevezi, hanem üdvösségtörténeti méltóságnévén említi. József azért ment föl Galileából, Názáret városából Júdeába, Dávid városába, Betlehembe (2,4), hogy Jézus Dávid városában szülessék. Az volt Dávid szülőföldje és József városa, mert Dávid házából és nemzetségéből származott. Jézus „Dávid fia“, rajta teljeseznek be azok az ígéletek, amelyekről az angyali üdvözléskor volt szó (1,32).

Az angyal híradása a prienne-i feliratra emlékeztet. Augustust az ég mint „*üdvözítőt*“ (megmentőt) küldte. Véget vet minden viszálynak.

A császáristen születésének napja örömdes hírek kezdete volt a világ számára. Következtek rá a trónutódlás érvényességéről és minde-
nekelőtt a császár trónralépéséről szóló hírek. Új korszak kezdődik.
A császárkultusz híradásának az Újszövetség a Jézus születéséről szóló
egyetlen evangéliumot szegezi szembe. Kora nyelvét beszéli, mert
népszerűen és valóságízűen akar szólni. Ismeri az emberek várákózását
és reményét. Minderre az istállóban született, jászolban fekvő gyermek-
ről szóló evangéliummal vááaszol.

A pásztorok *jeleket* kapnak, amiről föliserik az üzenet valódiságát:
pólyába csavart kisgyermek fekszik egy takarmányjászolban. Erről
a három jelről ismerik majd föl az Úr Jézus Krisztust. Mindez ellent-
mond a zsidó várákózásnak, ellentmond az üzenet tartalmának. A
gyámoltalan gyermek a világ Megváltója? A Messiás pólyába csavart
gyermek? Az Úr takarmányjászolban fekszik? Az újszülöttre már áll
az, amit a Megfeszítetttről elmondtak: a zsidóknak botrány, a pogányok-
nak ostobaság (1Kor 1,23). De „Istennek a (látszólagos) balgasága böl-
csebb az embereknél, és Istennek a (látszólagos) gyöngesége erősebb
az embereknél“ (1Kor 1,25).

¹³ *Egyszeribe mennyei seregek sokasága vette körül az angyalt, és
dicsőítette Istent ezekkel a szavakkal: ¹⁴ Dicsőség a magasságban Isten-
nek, és a földön békesség az Istennek tetsző embereknek.*

Az üzenet dicsőítő énekbe csap át; a hirdető szó a mennyei seregek
sokaságának himnikus énekebe torkollik. Sok angyal veszi körül a
hirdetőt. A régiek elképzelése szerint a mennyei seregek a csillagok,
amelyek sokasága az égen rendezetten járja útját, de az őket mozgó
angyalok is. Az angyalok alkotják Isten udvartartását, azért hívják
Szabaoth Istennek (a seregek Istenének) is. Amikor Isten Egyszülöttét
bevezeti a világba, így szól: „Imádja őt Isten minden angyala“ (Zsid
1,6). Az angyalok élénken részt vesznek az üdvösség eseményeiben.
„Szolgáló szellemek, azok szolgálatára küldve, akik az üdvösség örökö-
sei“ (Zsid 1,14).

Az angyalok éneke messiási biztatás. Nem kívánság, hanem az isteni
mű kihirdetése, nem kérés, hanem *ünnepélyes, hálás hódolat*. Két
összehangolt sor mondja ki, mit jelent Jézus születése az égben és a
földön, Istennek és az embereknek. E születés jelentősége világarányú:
egyet-földet érint. A mindenség a karácsonyi üzenettel új korszakba
fordul. Jézus által egyesül ég és föld.

Dicsőség a magasságban Istennek. „Isten a magasságban lakik.“
Jézus születésében maga Isten dicsőül meg, nyilvánítja ki lényegét. Jézus
Isten tökéletes kinyilatkoztatása, az isteni fényesség kisugárzása (Zsid
1,3); Isten uralmát hirdeti, hozza és teljesíti be; Isten szeretete láthatóvá
válík benne (Jn 3,16). Élete végén elmondhatja: „Én megdicsőítettelek

a földön: a feladatot, amelynek az elvégzését rám bízta, elvégeztem“ (Jn 17,4).

Békesség a földön az Istennek tetsző embereknek. A földön emberek élnek. Az újszülött békét hoz nekik. Jézus a béke fejedelme. „Mert gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk, s az ő vállán nyugszik az uralom. Így fogják hívni: Csodálatos Tanácsadó, Hős Isten, Örök Atya, Béke Fejedelme. Határtalan az uralom és végtelen a béke Dávid trónján és királyságában; megerősíti és megszilárdítja a jog és igazság által mostantól mindörökre. A Seregek Urának féltő szeretete műveli ezt“ (Iz 9,5k). A béke az üdvösség minden javát magába foglalja. Helyreállítja, felülmúlja mindazt, amit az emberek a bűn miatt elvesztettek. Gyümölcse annak a szövetségnek, amelyet Isten Izraellel kötött és Jézusban megújít. „A szövetség a béke szövetsége“ (Iz 54,10). A béke kiengesztelődés, tökéletes öröm. Jézus hirdetése „a béke evangéliuma“ (Ef 6,15). Ő maga a béke.

Az emberek azért kapják meg a békét, mert Isten tetszéssel, kegyesen fordul feléjük. Jézus kezekedik az embereknek Isten tetszéséről. Csak ez menti meg az embert. A qumráni szekta egyik zsolotárában ezt énekeltek: „Haragod az ítélet minden csapásának alapja, jóságod pedig bocsánatod és könyörületed teljességéé minden neked tetsző fiad iránt.“¹⁸ Az angyali himnusz Isten tetszését minden emberre kiterjeszti. Jézus kedvéért Isten üdvözítő akarata mindenki számára készen áll, aki csak vágyik az üdvösségre. „Mert ezt mondja a fölséges és magasatos, aki az örökkévalóságban lakik, és Szent az ő neve: Én a magasságban a szent helyen trónolok, de ott vagyok a megtört és alázatos szívűekkel, hogy felüdtsem az alázatos lelkeket, és új életre keltsem a megtört szíveket... Bűneik miatt rövid ideig haragudtam, és lesújtottam rájuk rejtett haragomban. Mert elfordultak tőlem, és szívük útján jártak. De én láttam útjaikat, és most meggyógyítom őket, és újból maradandó vigaszt nyújtok nekik. A gyászolók ajkán a hála gyümölcset teremtem meg. Békesség, békesség a távoliaknak és a közel levőknek, így szól az Úr, én meggyógyítom őket. De az istentelenek olyanok, mint a háborgó tenger, amely nem bír megnyugodni; csak sarat és iszapot vetnek föl hullámai. Nincs békéjük az istenteleneknek, ezt mondja az én Istenem“ (Iz 57,15-21).

Az angyal ünnepélyes szava az újszülött kisgyermeket Messiás-királyként dicsőítette, az angyali seregek éneke pedig a béke fejedelmének, üdvösséghezónak, papnak, aki eget és földet kiengesztel és egyesít. A jászolban fekvő gyermek az üdvösség idejének papja és királya.

Az angyalok éneke kapcsolatban van a nép kiáltásával, amikor kíséri Jézust *jeruzsálemi bevonulásakor*, a szenvedés hetének elején. Ezt kiáltották: „Áldott az Úr nevében érkező Király! Békesség a

mennyben és dicsőség a magasságban!“ (19,38)¹⁹ A mennyben uralkodó békét és dicsőséget Jézus a földön is hivatott megvalósítani. Jézus bevonulása Jeruzsálembe, halálának és felmagasztalásának helyére, beteljesíti az üdvösség művét: az ember megkapja a menny békéjét és dicsőségét. A népnek ez a kiáltása imádságként hangzik el, hasonlít a zsidó imádkozó szavaihoz: „Aki békét teremt a magasságban, békét szerez nekünk is és Izrael egész népének.“ Ami Jézus születésével elkezdődött, halálával fejeződik be. Világba lépésének beteljesülése a jeruzsálemi bevonulás és a világvégi bevonulás második eljövetelekor. Betlehem — Jeruzsálem — a világ az üdvösség történetének nagy állomásai. Jeruzsálem áll a középén, Jézus „fölvételének“ (g. analémpszeósz, német Aufnahme) városa (9,51): a keresztre és mennybe...

c) A pásztorok hirdetik (2,15-20)

¹⁵ *Mihelyt az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: Menjünk el hát Betlehembe, hadd lássuk, ami történt, amit az Úr tudtunkra adott.* ¹⁶ *Sietve útra keltek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket.*

Az Istentől származó üzenet nem pusztán szó, hanem egyben esemény is: *megtörtént üzenet*. Az eseményt követi a hírül adó szó. Pál beismeri: „Nekem, az összes szent közül a legkisebbnek jutott osztályrészül a kegyelem, hogy Krisztus felfoghatatlan gazdagságának örömhírét hirdessem a pogányoknak, és felvilágosítsak minden embert, hogyan valósult meg a titok, amely kezdettől fogva el volt rejtve Istenben, a mindenség teremtőjében“ (Ef 3,8k). Pálra ugyanaz a törvény áll, mint a pásztorokra. „Nekem, a legkisebbnek . . . Krisztus felfoghatatlan gazdagságának örömhíre . . . hogyan valósul meg a titok (a Krisztusban kapott üdvösség)“ . . . Minden követre érvényes ez, aki Isten üdvözítő végzéseinek megvalósulását hirdeti.

A pásztorok hallották az üzenetet, most váljanak szemtanúkká is. Híttek, tehát szemükkal is meggyőződhetnek a dologról. „Boldog vagy, mert hittél . . .“ *Sietve* mennek, akár Mária, hogy teljesítsék Isten megbízását. A felkinált üdvösség nem túr halogatást. Kezdődik az emberek odafordulása a jászolban fekvő gyermekhez. Jézusban van az üdvösség és Isten dicsősége.

Amit a pásztorok találnak, az megfelel a jelnek és Isten gondviselésének. Isten úgy vezet, hogy az ember megtalálja, amit keres. Szemükkal *Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket* látják. Semmi mást. Semmit a szüzi anyából, semmit mindabból a nagyból, amit az angyali üzenet erről a gyermekről állított. De ők Isten kinyilatkoztatásától megvilágosítva látták a kisdedet. Máriában, Józsefben és a jászolban fekvő gyermekben annak a jele áll előttük, hogy Isten

kinyilatkoztatása történeti valósággá lett. A karácsonyi evangélium fénye Jézus történeti születésének isteni értelmezéséből származik. Ennek a fénynek hordozója azonban a most született gyermek.

¹⁷ *Azután, hogy látták őket, azt is elbeszélték, amit nekik a gyermek felől mondtak.* ¹⁸ *Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok beszédén.* ¹⁹ *Mária meg mind megőrizte szívében ezeket a szavakat, összeillesztve őket.*

Mit vált ki az üdvösség eseményének hívő szemlélete? A pásztorok láttak, és most *beszélnek*. Követekké és apostolokká válnak. Igehirdetésük tartalma az, *amit nekik a gyermek felől mondtak*; Jézus születésének történeti eseménye és a gyermekről szóló kinyilatkoztatás szava. Így fog történni mindig az igehirdetés. „Tudtul adom nektek... az evangéliumot... hogy Krisztus meghalt bűneinkért az írás szerint“ (1Kor 15,1-5).

Nem mindenki láthatja szemével az eseményt, csak az Istentől előre meghatározott tanúk²⁰. A többiek ezeknek a híradását hallják. A hallás gyümölcse az, hogy *csodálkoznak*. Lukács minden evangélista közül a leggyakrabban jegyzi meg, hogy Jézus tettei és szavai csodálkozást keltenek. Aki az isteni megnyilatkozását átéli, csodálkozik. Akár hívő áhítattal ámul előtte, akár sejtőn csodálja, akár kritikusan, értetlenül elutasítja. Aki az isteni kinyilatkoztatás közeledésekor ámul, az még nem hisz, csak a hit előcsarnokában áll. Ösztönzést kapott, amely hitet ébreszthet, de kételyt is. Hozhat-e létre a hithirdetők szava többet, mint ámulatot? A hitbeli döntés kinek-kinek személyes ügye.

Mária is üzenetet kap fiáról a pásztorok által. Elmélyítik azt, amit Gá브리el angyal mondott és Erzsébet kiegészített. Mária nem csupán csodálkozik, hanem *mind megőrizte szívében ezeket a szavakat*. Úgy hallgatta az ígét, ahogy Isten akarja. Őbenne jó talajba esik. „A jó földbe hulló szemek azok, akik nemes és jó szívvel hallgatják az ígét, meg is tartják, és kitartásukkal gyümölcsöt teremnek“ (8,15). Mindig újat hall gyermekéről. Ki tudná egyszerre elmondani azt a teljességet, amely ebben a gyermekben rejlik, úgy, hogy az ember fölfogja! A Krisztus kinyilatkoztatásában rejlő gazdagságot mindig csak töredékekben lehet továbbadni. De az egyes darabokat össze kell vetni és *összeilleszteni*. Az érett hit összeilleszti a részleteket, beilleszti az újat abba, amit már régebben birtokol. Amit Mária az angyali üdvözlétkor, az Erzsébetnél tett látogatáskor, a születés órájában átélt, kimeríthetetlen forrása volt elmélkedésének, elhatározásainak, az imádásnak, a dicsőítésnek, a hálásnak, az örömeinek és hűségnek. Mária példaképe mindazoknak, akik helyesen fogadják be az ígét, példaképe a hívőknek és így az egyháznak, amely Krisztust a hit által magába veszi és magában hordja.

²⁰ *A pásztorok hazatértek, dicsőítve és magasztalva Istent mindenért, amit csak hallottak és láttak, úgy, ahogy hírül adták nekik.*

Isten ezeket a nagyon szegény virrasztókat választotta ki és hívta meg, hogy tudomásul vegyék a Megváltó születéséről szóló üzenetet. Az újszülött Messiás szemtanúivá tette őket, az örömhír hirdetőivé. Most újból visszaküldi életük hétköznapijaiba. *Hazatértek.*

Ettől fogva *dicsőítik és magasztalják Istent.* Jézus eljövételében és cselekvésében Isten működik, mert Isten van vele. Hatalmas tetteket, csodákat és jeleket művel Jézus által. Jézus egész életét az Isten nagy tettein való ámulat kíséri, mert fölismerik benne az ő működését. Amikor átvonul Palesztinán, ujjongó istendicséret tör fel.²¹ Még akkor is, amikor hangos kiáltással meghal a kereszten: „Atyám, kezembe ajánlom lelkemet“, a szemtanú százados dicsőíti Istent (23,47). Istennek ezzel a dicsőítésével kezdődik és végződik az evangélium. A mennybenmenetel után a tanítványok nagy örömmel tértek vissza Jeruzsálembe, és mindenkor dicsőítették a templomban Istent (24,53). Amikor az őskeresztény istentiszteleten Jézus tettei jelenvalóvá váltak az ige és a kenyértörés által, a hívők felelete Isten dicséretében csendült ki (Csel 2,47).

Még egyszer felhangzik, mi váltja ki a dicséretnek és dicsőítésnek ezt az istentiszteletét. *Amit csak hallottak és láttak, úgy, ahogy hírül adták nekik.* Az üdvösség eseményei és azok isteni értelmezése — ez a keresztény kultusz szíve — Isten dicsőítésére és dicséretére vezet. Lukács ezért írta evangéliumát: hogy Teofil s vele az egyház meggyőződhessek annak megbízhatóságáról, amire tanították, ami a keresztény istentiszteleten megjelenik, amit megülnek: vagyis hogy Isten üdvözít Jézusban.

3. Jézus névadása és bemutatása a templomban (2,21-40)

A gyermek Jézussal a törvény előírása szerint járnak el²². „Asszonytól született, a törvény alatt született“ (Gal 4,4). A törvény iránti engedelmességben lesz nyilvánvalóvá dicsősége a körülmetéléskor (2,21) és a templomban (2,22-39).

A gyermek Jézus útja anyja méhében Názáretből, Galilea e kicsi, jelentéktelen városából, ahol fogantatott, Betlehembe, Dávid városába vezet: ott születik, szegénységben és dicsőségben. Onnan tovább Jeruzsálembe, „fölvételésének“ városába (9,51). Ezzel a gyermekség történetének tetőpontjához érkeztünk. Jézus nyilvános működése ugyanezt az utat követi majd: Galileából Jeruzsálembe, ahol meghal és megdicsőül.

Jánost a névadáskor apjának prófétai szavai ünneplik. Jézust még ragyogóbb fénybe vonja a Szentlélek, aki a prófétából és a próféta-asszonyból hallatja szavát. Jánost Zakariás házában ünneplik, Jézust azonban a templomban. Jézus nagyobb Jánosnál.

a) Névadás (2,21)

²¹ *Amikor eltelt a nyolc nap és körül kellett metélni, a Jézus nevet adták neki, ahogy az angyal nevezte, mielőtt még a méhben megfogamzott volna.*

Jézus születésével belépett az emberi létbe („bepólyálták“), József nemzetségébe, az izraelita nép közé, a szegények és kicsinyek sorsába, a törvény kötelezettségeibe . . .

A mózesi törvény szabályozza az izraelita életének napjait, heteit és éveit. *Amikor eltelt a nyolc nap és körül kellett metélni, akkor érintette Jézust először a törvény kötelezettsége.* „Engedelmes lett“ (Fil 2,8).

Lukács nem mondja kifejezetten, hogy végrehajtották rajta a körülmetélést. A törvény rendje és annak teljesítése Jézus egész életének kerete. A törvény általa „teljesedik“ — beteljesedik az értelme. Engedelmességével kezdődik az új nagy fordulat.

A körülmetéléssel együtt jár a *névadás*. Isten maga határozta meg ennek a kisgyermeknek a nevét. Űgy nevezik el, ahogyan az angyal hívta. Isten Jézus nevével küldetését is meghatározza: „Isten megmentő (Üdvözítő)“. Jézusban hozza meg Isten az üdvösséget: „Jézus jót cselekedve járta be az országot, meggyógyítva mindenkit, aki az ördög hatalmában volt, mert vele volt az Isten“ (Csel 10,38).

b) Bemutatás a templomban (2,22-24)

²² *Amikor eltelték a Mózes törvényében megszabott tisztulás napjai, felvitték Jeruzsálembe, hogy bemutassák az Úrnak, ²³ahogy az Úr törvényében elő van írva: Minden méhet nyitó fiút az Úrnak kell szentelni, ²⁴s az áldozatot is be akarták mutatni, ahogy az Úr törvénye előírja: egy pár gerlicét vagy két galambfiókát.*

A *tisztulási törvény* így intézkedett: „Ha az asszony szül és fiúnak ad életet, maradjon hét napig tisztátalan (vagyis az istentiszteleti rendezvényekből kizárt). A nyolcadik napon metéljék körül a gyermek előbőrét. De ő még 33 napig maradjon otthon, hogy megtisztuljon vérétől. Ne érintsen semmit, ami szent (áldozati húst), és ne közeledjen a szentélyhez, amíg le nem telt tisztulásának ideje“ (Lev 12,1-4).

Jézussal is végrehajtották a „tisztulást“, amikor Mária tisztulásának ideje letelt. A tisztulás itt *megszentelődést* jelent. A törvény így rendelkezik az elsőszülöttről: „Minden, ami az izraelitáknál, embernél és állatnál méhet nyit, az enyém“ (Kiv 13,12). Ennek az előírásnak az volt a célja, hogy emlékeztessen Isten megmentő tetteire, amikor csodálatosan kivette Izrael Egyiptom nyomorúságából: „Ha fiad a jövőben megkérdezi, hogy ez miért van, ezt feleld neki: az Úr erős kézzel hozott ki minket Egyiptomból, a szolgaság házából. Mert amikor a fáradó makacsul ellenállt, és nem bocsátott el bennünket, az Úr megölt

minden elsőszülöttet Egyiptomban, az embereket is, az állatokét is. Ezért áldoztok az Úrnak mindent, ami anyja méhét megnyitja, ha hímnemű, fiaim elsőszülöttjét pedig megváltom“ (Kiv 13,14k). Az állatokat áldozatul hozták, az elsőszülött fiút megváltották. A váltságdíj öt sékel volt²³. Ezt az egész országban bármelyik papnak le lehetett fizetni. Mária meghozta a tisztulási áldozatot. Az előírás volt: egy egyéves bárány égő áldozatnak és egy galambfióka vagy gerlice engesztelő áldozatnak. Ha azonban az illető nem volt olyan vagyonos, hogy barmot vehessen, akkor *két gerlicét vagy galambfiókát* kellett áldozni, egyiket égő, másikat engesztelő áldozatul²⁴. Mária a szegények áldozatát hozta. Isten letekintett alacsony szolgálójára. Mária, József és Jézus a szegények közé tartozik . . .

Az evangélium nem mondja, hogy Jézust mint elsőszülöttet megváltották az előírt pénzösszeget. Azért hozták a templomba, hogy *bemutassák*. A bemutatással Istennek szentelték és tulajdonának nyilvánították. Anna, Sámuel anyja, elhozta a templomba gyermekét, akit meddsége ellenére fogant, és Isten szolgálatára szentelte. Így beszélt: „Az Úrnak ajándékozom, élete minden napján legyen az Úrnak szentelve“ (1Sám 1,28). Sámuel Istennek szentelt férfi volt, Keresztelő János szintén; ezért nem ivott soha részegítő italt. Jézus még jobban Istennek szentelt. Szent, mert szüztől született a Szentlélek erejéből (1,35). Mindenkor Isten Szentje, egészen neki szentelt, Isten szolgálatára adott. A templomi bemutatás nyilvánosan adja hírül, ami odáig rejtve volt . . .

c) A próféta tanúsága (2,25-35)

²⁵ *És íme, élt Jeruzsálemben egy Simeon nevű ember. Igaz és istenfélő férfi volt, várta Izrael vigaszát, és a Szentlélek töltötte el.* ²⁶ *Jövendölést kapott a Szentlélektől, hogy addig nem hal meg, amíg meg nem látja az Úr Fölkentjét.*

Betlehemben az Isten angyalától kioktatott pásztorok hirdetik az újszülött gyermek nagyságát. Éppen így a jeruzsálemi templomban két Szentlélektől megvilágosított próféta, Simeon és Anna tesz tanúságot ennek a gyermeknek üdvösségtörténeti jelentőségéről. Simeonban az ószövetségi jámborság gazdag gyümölcsöt hozott. Hűséges volt a törvényhez és istenfélő. A törvény és a bölcsesség — amelynek kezdete az istenfélelem — nyomta rá életére bélyegét. Várja Izrael vigaszát, a messiási üdvösséget és annak meghozóját. Isten ezt jövendölte: „Ujjongjatok, egek, örvendj, te föld, hegyek, törjetekek ki örömujjongásban, mert az Úr megvigasztalja népét, együttérez nyomorúságával“ (Iz 49,13). Isten a messiási üdvösség teljességével vigasztalja meg népét. Simeon próféta. Isten megadta neki Szentlelkét, így szava isteni kinyilatkoztatás. Minden prófétánál nagyobb kiváltsága, hogy halála előtt még meg

fogja látni az Úr fölkeztjét, a Messiást. A többi próféta a távoli jövőben hirdeti, ő még megéli jelenlétét.

²⁷ *A Lélek indítására a templomba jött, Amikor a szülők a gyermek Jézust odahozták, hogy a törvény előírása szerint tegyenek vele, ²⁸ karjába vette, és dicsérte Istent.*

Simeon a Lélek indítására és vezetésével abban a pillanatban érkezett a templomba, amikor behozták a gyermeket. Miközben teljesítik az ószövetségi törvényt, Simeon fölismeri a Messiást, és Jézus szülei prófétai kinyilatkoztatást kapnak a gyermekről. Az ószövetség temploma és törvénye, istentisztelete és kinyilatkoztatása a Messiás felé mutat, hozzá vezet el.

Ott áll Simeon Szentlélektől megvilágosítva, hittel eltöltve, *karjában tartja a gyermeket*, és magasztalja Istent. Annak az embernek a képe, aki részesült az üdvösségben. Úgy fogadja Jézust, mint a vendéget szokás — teljes tisztelettel és szeretettel. Így kell fogadni Jézus küldötteit is. Az apostolokban maga Jézus jön, igéjében ő van itt (Mt 10,40). Ennek az áhítatos, szerető fogadtatásnak kezdete a hit, vége pedig Isten dicsőítése, annak áldása, akitől minden áldás származik.

²⁹ *És így beszélt:*

*Most bocsásd el, Parancsoló, szolgálodat
szavad szerint békében;*

³⁰ *mert látta szemem üdvösségedet,*

³¹ *melyet készítettél a népek színe előtt,*

³² *világosságul a pogányok megvilágosítására
és dicsőségül népednek, Izraelnek.*

A próféta magasztalása a karjában tartott gyermekről kapott kinyilatkoztatás visszhangja. Énekét, életének esti dalát, Izaiás könyvének szavai és szelleme hatják át²⁵. A Lélektől megvilágosított emberek értenek hozzá, hogy helyesen értelmezzék az Írást és jól ítélik meg az üdvösség eseményeit.

Isten parancsoló, az ember szolgálja. Az élet kemény robot. Simeonnak talán nehéz megpróbáltatásokat kellett elviselnie, mivel a Messiásra várt. A halál most majd megszünteti ezt a szolgálati viszonyt. Életének vágya betelt. Testi szemével láthatja az Üdvözítőt, a Megváltót, nem csupán messziről tekinthet feléje prófétai látomásokban. „Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok“ (10,23). Békében búcsúzhat az élettől, elégedett szívvel, a Jézus hozta üdvösség boldog birtokosaként. Élete beteljesült élet, mert látta Jézust . . .

Jézus a Messiás, akit Isten küldött üdvösségünkre. Az, aminek a neve mondja: Megmentő, *Üdvözítő*. Benne Isten üdvösséget készített minden nép színe előtt. Beteljesedik Izaiás szava: „Az Úr megmutatta szentséges

karját minden nép szeme láttára. Meglátja a föld minden határa Istenünk üdvösségét“ (Iz 52,10). Ezzel még nem állítja, hogy minden nép részesül az üdvösségben. De mi történik, ha Isten minden nép szeme láttára megmutatja az üdvösséget?

A gyermek, akit Simeon a karjában tart, *világosság a népek megvilágosítására*. Betelik a jóslat: „Kelj föl, világosodjál, mert itt van világosságod; az Úr fényessége fölragyog fölötted. Mert lám sötétség borította be a földet, sűrű felhő a népeket, de fölötted ott sugárzik az Úr, és fényessége láthatóvá válik fölötted. Népek vándorolnak világosságodhoz, és királyok a benned támadt fényességhez“ (Iz 60,1-3). „A pogányok világosságává teszek; üdvösségem eljut a világ végéig“ (Iz 49,6; vö. 42,6). Izraelben kel föl Jézus, a világosság, de túlsugárzik rajta, a pogány népek közé. És ők ennek a világosságnak a vonzására eljönnek Isten megvilágított népéhez, akik között a Messiás lakik.

Lehet-e hát másképp, mint hogy Jézus Izrael *dicsőségére* lesz? Belőle sugárzik ki Jézus által Isten fényessége, és a népek dicsőítik Izraelt. Az ősz próféta az izaiási jóslatra támaszkodva teljes nagyságában hirdeti azt, ami már fölcsendült a Magnificatban és az angyali énekben: Isten Jézusban az egész világnak üdvösséget ajándékoz. „Minden test meglátja Isten dicsőségét“ (3,6). „Tudjátok meg hát, hogy Isten üdvössége a pogányoknak jut majd osztályrészül. Ők meghallgatják“ (Csel 28,28).

³² *Apja és anyja csodálkozott azon, amit fiukról mondott.*

Mária és József is — bár ők állnak az emberek közt legközelebb Jézushoz — rászorul a kinyilatkoztató szóra, hogy felfoghassa, mit tett Isten Jézusban az emberekért, megértse „a Krisztus felfoghatatlan gazdagságáról szóló evangéliumot“ (Ef 3,8). Bármennyit fog is föl az ember ebből a teljességből, mindig több marad az, ami meghaladja felfogóképességünket.

Jézus szülei is *ámulva csodálkoznak*. De ők nem maradnak a hit előcsarnokában, hanem hisznek. Hitük fölfedezi és megismeri az isteni bölcsesség és szeretet mélységét. Áhítatos megdöbbenéssel ámulnak. Megrendült szívük mélyéből Isten dicsőítése és gyakorlati vallásosság fakad.

³³ *Simeon megáldotta őket, és így szólt anyjához, Máriához: Nézd, ez sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, jel lesz, amelynek ellene mondanak.* ³⁴ *A te lelkedet is kard járja át, hogy nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata.*

Mária és József áldást hozott Simeonra a gyermekkel. „Áldott az Isten, Urunk Jézus Krisztus atyja, aki minden lelki áldással megáldott bennünket az égben Krisztussal“ (Ef 1,3). Az ősz próféta viszonzásul *megáldja* a szülőket.

Jézus *próbakő*. Beteljesedik rajta a próféta szava: „Ő a megszentelőds alkalma, a botrány köve, a botlás sziklája Izrael mindkét háza számára, tőr és háló Jeruzsálem lakóinak, Közülük sokan megbotlanak, sokan elesnek és összezúzzák magukat, hálóba kerülnek és fogságba esnek“ (Iz 8,14-15). De ez is áll róla: „Nézzétek, egy követ helyezek el Sionon, kipróbált követ, értékes szegletkövet (zárókövet), erős alappal. Aki benne bízik, nem inog meg“ (Iz 28,16). Isten arra szánta Jézust, hogy Izrael egészét válaszút elé állítsa. Aki egy vele, fölemelkedik, megmenekül; aki azonban ellentmond neki, elesik. Izrael nem azért kap üdvösséget, nem azért menekül meg, mert Isten választott népe, hanem mert Jézus mellett döntött. Nem az Izraelhez való odatartozás ment meg az ítéleten, hanem a döntés az Isten állította jel mellett. Csak az tartozik igazán Isten népéhez, aki Jézus mellett dönt.

Jézus jel, mert döntés elé állít. *Ellene mondanak*. A kinyilatkoztatás egész történetét ellentmondás tölti el. Pál ezzel a prófétikus mondattal állapítja meg ezt: „Egész nap kiterjesztettem kezemet az engedetlen és ellentmondó nép felé“ (Róm 10,21; vö. Iz 65,2). István az üdvösségtörténet összefoglalásából ezt a következtetést vonja le: „Ti vastagnyakuák, ti körülmételetlen szívűek és fülűek! Mindig ellenálltok a Szentléleknek, mint atyáitok, úgy ti is“ (Csel 7,51). Minden Istennek szóló ellentmondás a Jézusnak való ellentmondásba sűrűsödik.

Mária, Jézus anyja, osztozik fia sorsában. *És te* — szólítja meg Simeon. Elsősorban neki szól a prófétai mondanak, hogy Jézus az ellentmondás jele lesz. A Jézust érintő ellentmondás őt is találja. *Lelkedet kard járja át*. A Jézus iránti ellenségeskedés miatt lelki fájdalmat kell túrnie. Mária a Mater dolorosa, ott áll a Megfeszített mellett. A keresztről még nem esik szó, de az az ellentmondás végső következménye.

Az ellentmondásnak, amelyet Jézus megtapasztal, és a fájdalomnak, amelyet Mária átél, isteni rendeltetése van: hogy *nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata*. Amikor az ember Jézus jele mellett vagy ellen dönt, ezzel leleplezi érületének rejtett mélyét. A Máriával szoros kapcsolatban álló Jézus ítéletet jelent az emberiségnek. „Ez az ítélet: a világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert tetteik gonoszok voltak“ (Jn 3,19). A Megtestesült jel, amelynek ellene mondanak; hát még a Megfeszített! Mária, az édesanya, aki őt mint szenvedésre képes embert megszülte, vele szenved az ellentmondástól. A Máriával való összeköttetés az a jel, amelynek ellene mondanak; a botránykő Jézus emberi mivolta²⁶.

Mária és Jézus elválaszthatatlan. Ez a szoros kapcsolat folytatódik az egyházban és Jézusban. A kettő együtt a választás elé állító jel; leleplezi, hogy áll az ember lelkileg, Isten felé fordult-e vagy távol van tőle, engedelmes-e vagy engedetlen, az ellentmondás vagy az odaadás embere.

d) A prófétaasszony tanúsága (2,36-38)

³⁶ *Volt egy Áser törzsből való, Anna nevű prófétaasszony, Fánuel leánya, aki már igen öreg volt. Hét évig élt férjével szüzessége után. ³⁷ Most özvegy volt nyolcvannégy éve. Nem hagyta el a templomot soha, éjjel és nappal böjttel és imádsággal szolgált Istennek.*

A próféta mellé társul a *prófétaasszony*. Izraelben mindig voltak a Lélek adományát birtokoló nők is. A rabbinikus teológia hetet sorol fel⁷. A végső időkre azt jövendölték hogy Izrael fiai és leányai prófétálni fognak. „Szolgáimra és szolgálóimra kiárasztom lelkemet azokban a napokban, és prófétálni fognak“ (Jóél 3,2; Csel 2,18). Az ítéletről, ellentmondásról, kardról szóló komoly kijelentés mellett elhangzik a boldogító, vigasztaló, bátorító szó. A prófétaasszonymnak és őseinek neve üdvösséget és áldást jelent. Anna: Isten kegyelmes, Fánuel: Isten világosság, Áser: boldogság. A nevek nem jelentőség nélküliek. Amit a nevek mondanak, azt sugározza lényük és szavuk, s mindent az örömmel, Isten kegyelmének és kegyességének fénye jár át. A messiási kor a teljes fényesség ideje.

Mint Simeon lelkét, *Annáét* is az ószövetségi jámborság formálta ki. Magas kora mutatja, hogy Istennek tetszése telik benne: a Jézussal való találkozás órájában már több mint száz éves volt. *Élete fegyelmekkel és tisztán* telt el. Szűzként lépett házasságra, hét évig volt asszony, tizenkétszer annyi ideig (84 évig) tartott tiszta özvegyisége²⁸. Életét imádság, templomlátogatás (istentisztelet) és böjt töltötte ki éjjel-nappal. Egészen Istenért, „Isten színe előtt“ élt. Anna rajza a keresztény özvegyek ragyogó példája. „Aki valóban özvegy és magára maradt, az Istenbe veti reményét, kitartóan imádkozik és könyörög éjjel-nappal“ (1Tim 5,5).

³⁸ *Ugyanabban az órában odajött, dicsőítette Istent, és beszélt róla mindenkinek, aki csak várta Jeruzsálem megváltását.*

Anna a *templom nagy kegyelmi órájának tanúja*. A Szentlélek fényében fölismeri a gyermekben, akit Mária elhozott a templomba, a Messiást. „Respondeált“ (dicsérve válaszolt) Simeonnak Isten dicsőítésében. És mert a Messiás jövele örömmel tölti el, apostollá válik. Mindig újból beszél róla azoknak, akik a Megváltót várják. Üzenetének a befogadó készség szab határt. A kinyilatkoztatás szavát be kell fogadni — akárcsak a vendéget . . .

Jézus *Jeruzsálem megváltása*. Amikor megjelent a templomban, megkezdődött a város megváltása minden ellenségtől (1,68.71), Isten megbocsátó kegyelme által. Jézus maga a megváltás (24,21). Benne jelen van a végső időkre megígért üdvösség.

A gyermekésgtörténet tetőpontjához ér. A jeruzsálemi templomban együtt nyilvánul meg ellentmondás és hívő befogadás, ítélet és üdvösség, bukás és fölkelés. Beteljesedik Malakiás jövendölése: „Hirtelen eljön

templomába a Parancsoló, aki után kívánczotok, a szövetség angyala, aki után vágyakoztok. Lám, már jön is“ (Mal 3,1). Ez a nap azonban az ítélet napja: „De ki fogja tudni elviselni jövetele napját? És ki maradhat állva, amikor megjelenik? Mert olyan, mint az olvasztó tüze és a ványolók lúgja“ (Mal 3,2). Egyben az üdvösség napja is. „Júda és Jeruzsálem áldozata tetszeni fog akkor az Úrnak, éppúgy, mint a régmúlt időkben, mint az első években“ (Mal 3,4). Jeruzsálemből, ahol a templomban fölemelkedik a jel, kisugárzik a világosság a pogányok megvilágosítására, megnyilvánul Izrael dicsősége. Ez történik most, amikor Jézust elhozzák a templomba. Még teljesebb mértékben fog megtörténni akkor, amikor „fölvétetik“, vagyis dicsőségesen felmagasztosul Jeruzsálemben. Akkor majd összegyűl Isten új népe, és követői kivonulnak Jeruzsálemből a világba, hogy a népeket egybevezéreljék Krisztus jele köré.

e) Visszatérés Názáretbe (2,39-40)

”Miután mindenben eleget tettek az Úr törvényének, visszatértek galileai városukba.

Jézus kinyilatkoztatása akkor ment végbe Jeruzsálemben, amikor engedelmesen teljesítette a törvényt. „Alávetette magát a törvénynek“ (Gal 4,4). Isten megdicsőítette próféták által. Az engedelmisség pedig majd annyira felmagasztalja és megdicsőíti, hogy az egész mindenség vallja: Úr Jézus Krisztus (Fil 2,11).

A jeruzsálemi nagy óra után Jézust hazaviszik városába, Galileába. Isten dicsőséges lakhelyéről visszatér abba a városba, amely Izrael történetében fény és név nélkül maradt. Názáret volt *az ő városuk*, Mária és József városa. Jézus követi anyját, az pedig férjét, Józsefet. Ismét engedelmeskedik: „Asszonytól született“ (Gal 4,4). Jézus élete: kiüresedés isteni dicsőségéből az engedelmisség életével.

”A gyermek pedig nőtt és szellemileg erősödött, bölcsesség töltötte be, és Isten kegyelme volt vele.

A teljes embernek *testi és szellemi erőre* van szüksége, bölcsességre és Isten kegyelmére. Pál ezt kívánja a tesszalónikiaknak: „A békesség Istene... őrizze meg szellemeteket, lelketeket és testeteket teljesen és feddhetetlenül Urunk Jézus Krisztus eljöveteléig“ (1Tessz 5,23). Jézus gyarapodott testi erőben és erősödött szellemileg. Bölcsesség tölti el, úgyhogy Isten akarata szerint tud élni.

A növekedés és szellemi érés dinamikája szintén jel Jézus gyermekiségében. *Életén Isten kegyelme* nyugszik: ez a nap világít be minden növekedést, ez az erő hat át minden dinamikát. A gyermek Jánosról is elmondja az evangélium, hogy testileg-szellemileg növekszik (1,80), de nem beszél bölcsességéről és Isten kegyelméről. Jézus már gyermekiségében nagyobb Jánosnál.

4. A Tizenkétéves (2,41-52)

a) Jézus kinyilatkoztatja magát a templomban (2,41-50)

⁴¹ *Szülei minden évben fölmentek Jeruzsálembe a húsvét ünnepére.*

Jézus növekedését az ószövetségi jámborság vallásos légköre övezte. Ennek lényeges része volt a templomi zárandoklat. „Az év folyamán háromszor tartis nekem ünnepet. Üld meg a kovásztalan kenyerek ünnepét... Azután az aratás ünnepét a termés zsengejével... Az év végén a szüret ünnepét, amikor a termést betakarítod a mezőről. Évenként háromszor jelenjék meg minden férfi az Úr, a Mindenható színe előtt“ (Kiv 23,14-17). A Szentcsalád többet tett, mint amit a törvény kívánt: Mária is fölzarándokolt, noha asszonyoknak ez nem volt kötelező. A tizenkét éves Jézust is magukkal viszik, hogy szokják a törvény teljesítéséhez²⁹. Az írástudók előírása szerint a fiúgyermeket a 13. életév betöltése után kötelezte a parancsok teljesítése.

⁴² *Amikor tizenkét éves lett, szintén fölmentek az ünnepi szokás szerint.* ⁴³ *Az ünnepnapok elteltével hazafelé indultak. A gyermek Jézus azonban Jeruzsálemben maradt, anélkül, hogy szülei észrevették volna.* ⁴⁴ *Abban a hitben, hogy az úti társaságban van, mentek egy napig, és keresték a rokonok és ismerősök között.* ⁴⁵ *Amikor nem találták, visszatértek Jeruzsálembe, hogy megkeressék.*

A kovásztalan kenyerek húsvéti ünnepe hét napig tartott. Csak a második ünnep után volt szabad elutazni. A Szentcsalád az ünnep egész hetében ott maradt. A végén Mária és József útra kelt. A zárandokok karavánnal utaztak. Nem zárt menetben, hanem rokonok és ismerősök csoportosan. Ez a közös vándorlás fokozta a biztonságot, és bizonyos mozgási szabadságot nyújtott. A gyermek Jézus elszakad anyja gondos vezetésétől, amellyel körülvette. *Jeruzsálemben maradt.*

Az utazás első napjának végén összegyűltek a családok. De Jézusnak hiült helye volt. Megindult a keresés. Elhatározása talányos...

⁴⁶ *Három nap múlva akadtak rá a templomban, ott ült az írástudók közt, hallgatta és kérdezgette őket.* ⁴⁷ *Akik csak hallották, mind csodálkoztak okosságán és jeleletein.*

A külső templomudvar csarnokait az írástudók tanításra használták. A rabbik tanítási módszere a vitatkozás volt. Egy zsidó mondás szerint a törvény megismerésére közös kutatással, a tanítványok vitájával lehet eljutni. Az ismeri meg, aki kérdez és felel, aki hall és hozzáteszi a magáét.³⁰ Jézus valószínűleg a földön ül a tanítók között. Az írástudók ámulása megerősíti, mennyire érti a törvényt. Később majd tanítónak szólítják, és annak hírében áll (10,25). A nép csodálkozik tanításán és kijelenti: hatalommal tanít, nem úgy, mint az írástudók (Mt 7,28k). Ellenfelei csodálkozva kérdik: „Hogyan ismeri ez az Írást, mikor nem

volt rabbitánítvány?“ (Jn 7,15) Új, közvetlen módon adja tudtul Isten akaratát; azzal az igénnyel lép fel, hogy ennek az akaratnak egyetlen tanítója. „Egy a ti tanítótok“ (Mt 23,8): Krisztus. Ebből a tanítói hivatásból látszik meg már valami itt a jeruzsálemi templomban.

** Amikor meglátták, megdöbbsentek. Anyja így szólt hozzá: Gyermek, miért tetted ezt velünk? Lásd, apád és én szomorúan kerestünk.*

Mária szavai a keresés hosszú óráiban kiállt fájdalom és bánat természetes megnyilatkozása. Mária igazi anya. Az ábrázolás egyszerű életközelsége nem teszi véka alá a emberi érzelmeket.

Jézus önállóan járt el. Mária gyermeknek szólítja, de ő már fiatal fiú. Eddig még semmit sem tett apja és anyja tudtán kívül. Most fájdalommal keresték. Talány előtt állnak. Miért tetted ezt velünk? Ennek a gyermeknek apjához és anyjához való viszonya látszólag olyan, mint bármelyik gyermeké. Amikor a gyermek érni kezd, talányok kerülnek felszínre. Jézus öntudatának megnyilvánulása megdöbbsenti szüleit. Mindig új titkok elé állít, jobban, mint más gyermek, mert öntudata felülmúl minden emberi öntudatot.

“ Ezt felelte: Miért kerestetek? Nem tudtátok, hogy nekem abban kell lennem, ami Atyámé? ” Am ők nem értették meg ezeket a hozzájuk intézett szavakat.

Az első szó, amelyet az evangéliumok Jézus szájából ránk hagynak, a legmagasabb öntudat szava. Szó, amely kiemeli minden emberi kötöttségből, minden emberi megértésből, amely már előre megrajzolja élete folyását. Ebben is felülmúlja Jézus Jánost. Az csak férfiként tudja meg hivatását (1,80), ő már az ifjúkor küszöbén tisztában van vele. Nem ok nélkül esik ez az elbeszélés Jézus bölcsességének kétszeri megemlézése közé (2,40.52): azért bölcs, mert Isten fia. „Az igaz dicsekszik, hogy ismeri Istent, és az Úr gyermekének mondja magát“ (Bölcs 2,13).

Jézusnak *abban kell lennie, ami Atyjéé*. A templomot annak nevezi. A templom Istennek szentelt, benne Isten van jelen. *Atyának* mondja Istent, anyanyelvén „Abba“-nak. Így hívják a kisgyermeknek földi atyjukat. Jézus később is megtartja Istennek ezt a nevét. Ezt a gyermeki kifejezést teszi saját maga és övéi Isten-viszonyának alapjává. Élete felett ott lebeg egy „kell“, amely tevékenységét irányítja (4,43), amely a szenvedésbe és halálba, és így dicsőségbe vezet (9,22; 17,25). Ennek alapja Istennek a Szentírásban lefektetett akarat, amelyet ő feltétlenül követ.

Jézusnak *abban kell lennie, ami Atyjéé*. A templomról beszél, de nem nevezi meg. A régi templom az ő jövetelével elveszíti üdvösségtörténeti helyzetét. *Új templom* lép a helyére: ott van a templom, ahol az Atya és a Fiú közössége. Jézus életében Jeruzsálemnek kiemelkedő

szerepe van. Feléje fordult arcával. Ott teljesedik be az Atya akarata halálában és fölmagasztalásában. Ezzel új Jeruzsálem épül és új templom: „Láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem alászállt az égből... és hallottam, hogy a trón felől megszólal egy harsány hang: Nézd, ez az Isten hajléka az emberek között! Velük fog lakni, és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten lesz velük“ (Jel 21,2k).

Mária és József *sem értették meg a szót*. Mária az egész gyermek-ségtörténeten át kinyilatkoztatásokat kap fiáról angyalokon, prófétákon és a Szentírásron keresztül. A hozzá intézett szavakat mind gazdagabb képpé illeszti össze. De még a kinyilatkoztatás és elmélkedés után is maradnak talányok. Csak lassacskán lebben föl a fátyol, amely Istennek és Krisztusának határtalan mélységű szeretetét takarja. Minden feltárlása új talányok elé állít: istállóban végbemenő születése, gyermekése, élete rokonai és népe között, kudarcai, kereszthalála... Mindig rászorulunk a kinyilatkoztatás szavára és az elmélkedésre Jézusról és az üdvösségtörténetről. Még ha a legbizalmasabb viszonyban lennénk is Jézussal, akkor is maradna homály és talány. A földön mindig csak a hit ösvénye vezet feléje. A hit pedig még nem látás.

b) Újra Názáretben (2,51-52)

“Lement velük, el Názáretbe, és engedelmeskedett nekik. Anyja pedig minden szót megőrzött szívében.

A nagy élmény elmúlt. Jézus abban volt, ami Atyjáé; az Atyával való közösségének világából ragyog fel egy sugár kinyilatkoztató szavában. Új leszállás kezdődik. Názáret városába szállt alá: az angyali üdvözlés idején, és most is, működése kezdetén...

Engedelmeskedett nekik: Józsefnek és Máriának. Istenfiúsága abban bizonyult valódinak, hogy engedelmes volt. Engedelmességgel készül elő a keresztelés utáni megdicsőülésre. „Mi ezeknek a dolgoknak tanúi vagyunk, a Szentlélekkel egyetemben, akit az Isten megadott azoknak, akik engedelmeskednek neki“ (Csel 5,32).

A gyermekségtörténet eseményei kinyilatkoztatást tartalmaznak; a tények is, a szavak is. Mária megőrizte őket szívében (vö. 2,19). Eltöltötték szellemét, világossággal járták át életét. Senki más nem tehetett tanúságot a gyermekség idejének eseményeiről, csak az édesanya. És ő megbízható *tanú* volt, mert minden eseményt megőrzött szívében. Lukács hozzá fordul, amikor mindennek elejétől fogva utána jár.

“Jézus meg gyarapodott bölcsességben, termetben és kedvességben Isten és emberek előtt.

A szavak tartalmát a kifejezések megválogatása is alátámasztja: Jézus kisgyermekből (2,12.16) gyermekké (2,17.27.40), majd fiúvá serdül (2,43).

Most a *bölcsesség* növekedése áll elől. Nemcsak Isten tekint rá jóakarattal, hanem az emberek is. Belenő az emberek közösségébe.

A fiatal Sámuelről ezt mondja az Írás: „Mindig jobban *nőtt*, Isten és az emberek kedvelték“ (1Sám 2,26). Lukács Sámuel történetének szavaival beszél Jézusról. Sámuelel kezdődik a próféták sora: „Minden próféta, Sámuelettől kezdve mind, akik utána szóltak, megjövendölték ezeket a napokat (ti. Jézus Krisztus napjait) (Csel 3,24; vö. 13,20). Jézusnak várnia kell addig az óráig, amikor növekedése elérte célját. Akkor majd föllép, mint próféta, és istenismeretének bölcsessége felülmúlja az összes prófétát.

III. JÁNOS MŰKÖDÉSE ÉS JÉZUS FELLÉPÉSE (3,1–4,13)

Még egyszer szemben áll János és Jézus. János elvégzi küldetését (3,1-20). Látjuk, hogyan készül Jézus művére (3,21–4,13). Isten Fia ő, új Ádám, aki elszántan követi Isten akaratát.

Mint a gyermekségtörténetben, itt is megmutatkozik, hogy Jézus felülmúlja Jánost, de új oldalról. János az üdvösség felvirradó idejének végső előkészítője, de még nem tartozik hozzá. Jézus készen áll az üdvösség megvalósítására. János befejezi művét, Jézus elkezdi. János tevékenysége Lukács ábrázolása szerint lezárul, mielőtt elbeszéli Jézus keresztségét, nyilvános működésének kezdetét. Inkább megbontja az elbeszélés időrendjét, semhogy összekapcsolja Jézusnak és előfutárának tevékenységét. Jánossal befejeződik az ígélet ideje, Jézussal megkezdődik a teljesülésé.

1. A Keresztelő (3,1-20)

a) A kezdet (3,1-6)

A világtörténelem szabatosan körülírt órájában, amikor a helyzet megváltás után kiált, Palesztinában, a nagy római birodalom egy kis országában (3,1-2), megkezdődik az üdvösség idejére való közvetlen előkészület János által (3,3-6).

¹Tibériusz császár uralkodásának tizenötödik esztendejében, amikor Poncius Pilátus volt Júdea helytartója, s Galileának Heródes volt a negyedes fejedelme, testvére, Fülöp meg Itureának és Trachonitis tartományának, Lizánás pedig Abilinának volt a negyedes fejedelme, ²Anás és Kaijás főpapok idején . . .

Az üdvösségtörténet e világ terében és eseményeiben játszódik le, mégsem azonos azzal, amit mi világtörténelemnek nevezünk. János fellépése közvetlen előjátéka a Messiás eljövételével felvirradó üdvösségnek. Az idő meghatározása a *Biblia stílusában* történik. Szent történet kezdődik. Hasonlóan jelzi Ózeás is azt az időt, amikor megkapta az Ūr kinyilatkoztatását: „Az Ūr szava Ózeáshoz, Beri fiához, Uzija napjaiban . . .“ (Óz 1,1)

Az üdvösség ideje Tibériusz római császár uralkodásának tizenötödik évében kezdődik (14—37 Kr. u.), vagyis időszámításunk 28/29. évében. Ekkor Poncius Pilátus volt Júdea prokurátora (kormányzója) (26—36), Heródes Antipász Galilea tetrarchája (negyedes fejedelme) (Kr. e. 4—Kr. u. 39), testvére, Fülöp Iturea és Trachonitis negyedes fejedelme — ezek a tartományok északra ill. keletre terülnek el a Genezáret tavától — (Kr. e. 4—Kr. u. 34), Lizániás kormányozta Abilinát Libanonban, Damaszkusztól északkeletre (Kr. u. 28—37 közt halt meg). Lukács adatainak lelkiismeretességét feliratok és régi történetírók igazolják. A világi vezetők mellett a vallásiakat is megnevezi: a kormányzó főpap Kaifás József (Kr. u. 18—36), mellette nagy tekintélyben állt sógora, az előző főpap, Annás.

Ha csak az idő megjelöléséről lenne szó, elég lett volna egy adat. Az első a legvilágosabb és leghatározottabb. Mire való a többi? Hogy ecsetelje a politikai és vallási viszonyokat, azt a *szellemi teret*, amelyben Isten ígérete teljesül. Palesztina idegen uralom alatt áll. Az ország ura *Tibériusz* római császár. A római történetírók — joggal vagy jogtalanul — bizalmatlan, kegyetlen, élvezethajhászó uralkodónak festik²². Az ország déli része, Júdea és Szamaria, Kr. e. 6-tól római provincia. *Poncius Pilátus* helytartó uralma a zsidók megítélése szerint hajlíthatatlan és kíméletlen volt; terhére írják, hogy megvesztegethető, erőszakos, rabló, kegyetlen, sértegető, folyamatos kivégzéseket tart ítélet nélkül. Kegyetlenkedésének listája végtelen és elviselhetetlen²³. A *Heródes házából* való uralkodók idumeusok, Róma kegyelméből voltak hatalmon. A két főpap értett hozzá, hogy ravasz diplomáciával sok éven át megtartsa állását. Érthető, hogy a nép a Dávid házából való király után kiált. Zakariás is várta a megváltást „mindazok kezéből, akik gyűlölnek minket“ (1,71).

A Lukács adataival körülhatárolt *földrajzi tér* Jézus működésének tere. Benne játszódik le a szent történet: Galileában és Júdeában, a Genezáret tó északi részén. A római birodalom többé-kevésbé kisa-játította magának ezeket a területeket. Maga Jézus csak nagyon ritkán fogja átlépni Palesztina határát, tanítása azonban az apostolok útján Tibériusz császár egész tág birodalmát meghódítja. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve beszéli el Isten ígéjének további diadalútját a palesztinai kezdet után.

²² ... az Úr szöveget intézett Jánoshoz, Zakariás fiához a pusztában.

²³ S ő bejárta a Jordán egész környékét, hirdelve a bűnbánat keresztségét a bűnök bocsánatára.

Az Úr szöveget intézett Jánoshoz, mint az ószövetség prófétáihoz. A Keresztelő a régi kor nagy isteni küldötteinek működését folytatja, és a prófétai hagyományhoz kapcsolódik, nem rajongó apokaliptikához,

„humanista“ bölcsességtanhoz, farizeusi törvénytartó szigorhoz, rabbinikus hagyományteológiához vagy zelóta körök politikai várakozásához. Isten szava szólítja, iktatja be szolgálatába, és marad életének uralkodó ereje. „Az Úr szózatot intézett hozzám: Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már kiválasztottalak... amit parancsolok neked, mondd el... ajkadra adom szavaimat, hatalmat adok ma neked nemzetek és birodalmak fölött, hogy építs és rombolj, hogy pusztíts és romba dönts, hogy fölépíts és ültess“ (Jer 1,4-10).

János *működési tere* a Jordán egész környéke, déli részének területe. Ezen a területen vándorprédikátor. Működési köre kicsiny. Jézus egész Palesztinában fog működni. Az apostolok Isten szavát tovább viszik az egész világra. Az ige térsége nő; mindent be akar tölteni...

János hírnök; ura előtt jár, és kikiáltja a történeendőket. Üzenete a bűnbánat keresztsége a bűnök bocsánatára. A föltétel a *megettérés*: ezzel fordul az ember Isten felé, elismeri valóságát és akaratát, elfordul bűnétől és elítéli: ez a bűnbánat lényege.

Ezt a megettérési szándékot a *keresztség* pecsételi meg, vagyis alámerülés a Jordánban, bűnvallomással összekötve (Mk 1,5); ugyanakkor megadja Istentől a bűnök bocsánatát is. Bizonyosságot nyújt a megettérőnek, hogy megettérése érvényes, Isten elismeri, és így megmenekül az eljövendő ítélettől. Aki megkapta a keresztséget, az felkészült és készen áll, hogy Isten új népének, a végső idők népének tagja legyen. Persze egy föltétellel: hogy a megettérés igazi, és az élet megváltozása kíséri. János ezzel új és nagy dolgot hirdet. Elközelgett az, amit annyi ideje vártak. Isten komolyan veszi ígéreteit!

⁴ *Ahogy meg van írva Izaiás próféta beszédeinek könyvében: A pusztában kiáltónak szava: Készítsétek az Úr útját, egyengessétek ösvényeit; ⁵ minden gödröt töltsétek fel, minden hegyet és halmot hordjatok el, ami görbe, legyen egyenessé, a göröngyös változzék sima úttá, ⁶ és minden test meglátja az Isten üdvösségét.*

Izaiás próféta ragyogó körmenetet lát a pusztában. *Az Úristen népe élén hazavonul* Babilonból. Megszólal egy hang a pusztában, amelyen az út átvezet, és hív, hogy készítsenek utat a királynak. A hazatérőkhöz intézett szó most új értelmet kap. A pusztában kiáltónak hangja János. Az Úr — a Messiás — jön, vele népe. Az útkészítést erkölcsi és vallásos értelemben kell venni: jelentése bűnbánat, megettérés Istenhez, bűnbánati keresztség a bűnök bocsánatára. Micsoda óriási mű: utat építeni a pusztában! A szívek átalakulása!

Minden test meglátja az Isten üdvösségét. Felvirrad az üdvösség ideje. Isten minden „testnek“, az egész emberiségnek elkészíti. Beteljesül Simeon prófétai jövendölése: világosság támad a pogányok megvilágosítására (2,32). Jánosnak, a bűnbánat hirdetőjének, az előfutárnak

minden időben küldetése van. Isten üdvösségének útját bűnbánattal kell elkészíteni.

b) A Keresztelő beszédei (3,7-17)

János prédikál. Mint a bűnbánat hirdetője megtérésre int (3,7-9), mint erkölcsprédikátor az élet megújítását sürgeti (3,10-14), mint próféta az Eljövendőt hirdeti (3,15-17). Mondanivalója a prófétákét folytatja: megtérés, fenyegetés Isten haragos ítéletével, a megtérés műveinek és gyümölcseinek sürgetése, intellektuális magatartásra, az üdvösség népi-nemzeti biztonságérzetének lerombolása, a Messiás hirdetése.

Bűnbánathirdetés (3,7-9)

„Ézért így szokott beszélni a néphez, amely odasereglett hozzá keresztelkedni: Viperák fajzata! Ki tanított arra titeket, hogy fussatok az eljövendő harag elől? „Teremjétek hát a bűnbánat méltó gyümölcsét!

Az élet igazi megváltoztatása nehezebbre esik az embernek. Hogy ettől megmeneküljön, szent rítusokba és ceremóniákba menekül, egy szentnek tartott közösség védelme alá, vagy későbbre halasztja az egészet. János mindezeket a lehetőségeket elzárja. Mi marad?

Menekülés szent rítusokba. Tömegek jönnek a pusztába megkeresztelkedni. Alámerítettik magukat. De ez minden. Életük nem változik. János korholja őket: Viperák fajzata, ördögfiókák! Életük elárulja, hogy az ördög művét, a bűnt teszik. Őt utánozzák, tehát az ő gyermekei, az ő ivadéka.

A keresztség helyes, de az élet megváltoztatására kell vezetnie. János beszéde ismert bölcsességekre emlékeztet, amelyeket könnyű megérteni, nehéz megtenni: „Nem számíthat igaznak, aki rejtegeti életének makacosságát, és mint a sötétség gyermeke csak nézi a világosság ösvényét“ — mondják a qumrániak³⁴. „Megtérés és jótettek olyanok, mint pajzs a büntetés előtt“ — így a rabbik³⁵.

A büntető ítélet elől senki meg nem menekül. „Olyan ez, mint amikor az ember oroszlán elől futva, medvére bukkan útjában; mikor pedig házába érve a falnak dől, megmarja a kígyó“ (Am 5,19). Csak az élet megváltoztatása, új élet, újfajta tettek hoznak mentséget.

„És ne mondogassátok magatokban: Ábrahám a mi atyánk. Mert mondom nektek: Isten ezekből a kövekből is fiaikat tud támasztani Ábrahámnak.

Menekülés az üdvösség népi-nemzeti biztonságérzetébe, „a választottak szent közösségébe“! A zsidó az élet személyes megváltoztatása elől az Ábrahámmal való vérrokonságba menekül. Azt mondja: „Körülmélet nem jut a pokolba.“ Ha bűnös, hitetlen, Isten iránt engedetlen is, övé lesz az örök élet, mert Ábrahám az őse. Istennek be kell váltania ígéreteit Ábrahámon és utódain! — Önámítás! Isten hű marad

ígéreteihez, de Abrahámnak van másik ivadéka is; ez nem vérrokonságra épül, hanem Isten kelti és teremti. Isten a puszta köveiből is támaszthat fiakat Abrahámnak. Ezek majd úgy gondolkoznak, ahogyan Isten Ábrahám fiától elvárja, úgy cselekszenek, ahogyan ő akarja.

⁹ *A fejsze már a fák gyökerén van. Minden fát, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágnak és tűzre vetnek.*

Menekülés későbbre. Az idő sürget. A bűnbánat nem tűr halasztást. A fejsze már ott a kivágásra szánt fa gyökerén. A következő pillanatban fölemelkedik, lesújt — és a fa kidől. János azt hirdeti, hogy ez a pillanat az utolsó az Úr jövetele és az ítélet előtt.

Az ítélet az aratás ideje. Aratáskor begyűjtik a termést. Az aratás a döntés ideje. Amelyik fa nem hoz jó gyümölcsöt, azt kivágják és elégetik. Isten közeli ítélete be akarja takarítani az élet gyümölcsseit. Aki semmit sem tud átnyújtani, arra megsemmisítő ítélet, a pokol tüze vár.

Állapotbeli intelmek (3,10-14)

¹⁰ *Ekkor megkérdezte a tömeg: Mit tegyünk hát? " Akinek két ruhája van — válaszolta —, az egyiket adja oda annak, akinek egy sincs. S akinek van mit ennie, ugyanígy tegyen.*

Az igazi bűnbánat mindig ezt a kérdést váltja ki: *Mit tegyünk?* Péter prédikációja szíven találta az embereket. Ezt kérdezték: „Mit tegyünk hát, férfiak, testvérek?” (Csel 2,37) A tettekre vonatkozó kérdés a bűnbánat értékének pecsétje.

Az élet megváltoztatása és a komoly bűnbánat az egyszerű felebaráti szeretet műveiben nyilvánul meg: amije az embernek van, megosztja a másikkal. „Akinek két ruhája van, az egyiket adja oda annak, akinek nincs...” János nem kívánja, hogy az egyetlen is odaadják. Nem követel hősiességet az emberektől, de igenis irgalmasságot és tevékeny felebaráti szeretetet, szociális gondolkodást.

¹¹ *Jöttek vámosok is, hogy megkeresztelje őket, s így szóltak hozzá: Mester, mit tegyünk? " Ezt felelte nekik: Ne szedjetek be többet, mint amennyi meg van szabva.*

A vámosok a kapzsi szerzésvágy, bectelenség megszemélyesítői, saját népük árulóí, mert sokszorosán az idegen uralom szolgálatában álltak. De ők sincsenek kizárva az üdvösség útjáról, nem „vetettek rájuk keresztet”. Komolyan veszik a bűnbánati felhívást, és készek megváltoztatni életüket. Ez a lényeg.

János nem kívánja tőlük, hogy feladják foglalkozásukat. De abba kell hagyniok a *csalárd gazdagodást*. A jog bizonyos jutalékot enged nekik az államtól előírt adóösszegeből. Tehát ne hajtsanak be többet a megszabottnál. Jézus később Jánoshoz hasonlóan bánik Zakeussal. A

zsidók morgolódása ellenére betér ehhez a gazdag fővámoshoz. Zakeus vissza akarja téríteni, amit csalással szerzett, és megosztja vagyonát a szegényekkel. Jézus így szól hozzá: „Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia“ (19,1-10).

“Megkérdezték a katonák is: Hát mi, — mi ugyan mit tegyünk? Nekik így felelt: Ne bántsatok senkit, ne zsaroljatok, és elégedjete meg zsoldotokkal.

A katonák valószínűleg Heródes Antipász seregéből való zsoldosok. Zsidóknak tilos volt a katonai szolgálat. Eszerint ezek a katonák pogányok. Az Előfutár hatása túlterjed a zsidóság határain! — A katonák kérdése csodálkozást fejez ki: *hát mi...?* De minden zsákcucából van kiút. „Minden test meglátja az Isten üdvösségét.“

A katonák *állapotbeli bűnei*: erőszakos rablás, zsarolás hamis vádak alapján, visszaélés a hatalommal. Mindennek gyökere a kapzsiság. Ezeket a kilengéseket abba kell hagyni. A gazdagság mohó kívánása helyében ériék be a jogosan kapott zsolddal.

Küszöbön a szigorú ítélet, — János mégsem kíván semmi rendkívülit. Senki se változtassa meg foglalkozását, még a vámos és a katona sem. Pál is ezt hirdeti a végső idő közelsége ellenére: „Különben mindenki éljen úgy, ahogy az Úr adta neki, s ahogy az Isten hívta. Így rendelkezem minden egyházban“ (1Kor 7,17). *Különleges aszketikus teljesítményeket* sem követel: nem kell belépni a qumráni szektába, sem a farizeusok közösségébe, nem szükséges átvenni a Keresztelő szigorú aszkézisét (Mk 1,6). János a prófétai igehirdetés nyomán jár: „Mivel közeledjem az Úrhoz, mivel borulhatok a magasságos Isten elé? Álljak oda égőáldozatokkal, egyesztendő borjakkal? Ezer kosban telik-e az Úrnak kedve? vagy áradó olajpatakokban? Feláldozzam-e elsőszülött fiamat vétkemért, testem gyümölcsét lelkem bűnéért? Megmondták neked, mi a jó, és mit kíván tőled az Úr: Semmi mást, mint hogy igazán cselekedjél, gyakorold a szeretetet, és járj alázatosan a te Isteneddel!“ (Mik 6,6-8)

A Messiás hirdetése (3,15-17)

“A nép feszülten várakozott. Mindnyájan azon töprengtek szívükben, vajon nem János-e a Krisztus.

A Keresztelő prédikációja fokozza a nép körében a Messiás közeli várását. Terjed a gondolat, hogy *János a Krisztus*. Bizonyos körök a Keresztelőt tartották az Isten küldte üdvözítőnek³⁶. Lukács már a gyermekségtörténet során is tudatosan a helyes, Isten akarta viszonyban mutatta be Jézust és Jánost. János nagy, de Jézus nagyobb; János próféta és útkészítő, de Jézus Isten fia, az, aki mindörökké uralkodik Dávid trónján.

¹⁶ *Ezért János így szólt mindnyájukhoz: Én ugyan vízzel megkereszteltek benneteket; de nyomomba lép az erősebb, akinek sarusziját sem vagyok méltó megoldani. Ő majd Szentlélekkel és tűzzel fog benneteket megkeresztelni.*

Jézus az erősebb. János méltatlannak vallja magát legalacsonyabb rabszolgai szolgálatára is. A rabszolgáknak meg kellett oldaniuk uruk sarusziját. Szabad ember ezt méltóságán alulinak találta. Kicsoda Jézus Jánoshoz viszonyítva? A nagy Keresztelő elismeri nagyságát.

Jézus ereje művében mutatkozik meg. János csak vízzel keresztel, Jézus azonban *Szentlélekkel és tűzzel*. A Messiás a bűnbánóknak túlláradó bőségben adja meg a végső időkre megígért Szentlelket, azokra pedig, akik nem tartanak bűnbánatot, az ítéletben a romlás tűzét hozza. Végrehajtja az ítéletet, amely üdvösséget vagy romlást jelent.

János csak vízzel keresztel. Műve előkészület a végső eseményekre, de még nem maga a vég. Ő az erős, akit Isten erre az előkészítésre rendelt, Jézus azonban az erősebb, vele maguk az események következnek be.

¹⁷ *Szórólapátja a kezében, hogy megtisztítsa szérűjét, a búzát csűrébe gyűjtse, a pelyvát meg olthatatlan tűzzel elégesse.*

Jézus a végső idők bírója. A palesztinai paraszt cséplés után lapáttal, szél ellenében feldobja a szérűn heverő pelyvás gabonát. A nehéz gabonamag földre esik, a pelyvát elfújja a szél. Így tisztítja meg szérűjét, elválasztja a búzát a pelyvától, és a gabonát csűrébe gyűjtheti. A pelyvát elégetik. A Messiás ítéletre jön, elválasztja a jókat és gonoszokat, a jókat beviszi Isten országába, a gonoszokat pedig a kárhozat olthatatlan tűzének adja át. Szórólapátja már a kezében. A végső időnek ez a „most”-ja emeli János igehirdetését minden próféta hirdető szava fölé.

c) A Keresztelő halála (3,18-20)

¹⁸ *Még sok mással is buzdította a népet, így hirdette nekik az örömhírt.*

A János működéséről szóló tudósítás csak kivonat. A Keresztelő intó beszédei az örömhírt hirdetik. János az öröm követe, a vágyva vágyott végső üdvösséget hozza. Ezért üzenete örvendetes. Jézus nem romlást hirdet és hoz, hanem üdvösséget. János bűnbánati prédikációja is az üdvösség szolgálatában áll, tehát *evangélium*, örömhír. János története az evangélium kezdete¹⁷.

¹⁹ *De amikor Heródes negyedes fejedelmet is megróttá testvérének felesége miatt és a többi gonosztettért, amit elkövetett, ez még azzal is tetézte gonoszágát, hogy börtönbe vetette Jánost.*

János a hatalmas kormányzó előtt sem hallgatta el Isten ítélő szavát. Heródes Antipász nem tartja meg a házasság törvényeit, gonosztetteket követ el és prófétagyilkos (vö. Mk 6,17k). A Keresztelő működésében és sorsában summázza a próféták teljesítményeit és szenvedéseit, sőt felül is múlja. Közvetlenül ott áll az ítélet és üdvösség nagy napja előtt.

A *bebörtönzéssel* a Keresztelő működése abbamarad. A pusztában kiáltó hang elnémul a macherusi erődben. A Keresztelő szerepe lejárt: ő eltűnik, Jézus megjön. Az ígélet korszaka befejeződik, elkezdődik a teljesedés. A Keresztelő és Jézus között mély üdvösségtörténeti határvonal húzódik: „A törvény és a próféták Jánosig tartottak. Azóta az Isten országát hirdetik“ (16,16). „János vízzel keresztelt, de ti Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni“ (Csel 1,5; 11,16). Az Egyházban azonban sohasem szabad elnémulnia János hangjának, hiszen Jézus végső eljövételére is előkészít, az pedig még előttünk áll.

2. Jézus bevezetése tisztségébe (3,21—4,13)

a) Jézus megkeresztelkedése (3,21-22)

²¹Történt pedig, hogy miközben az egész nép megkeresztelkedett és Jézus is fölvette a keresztséget és imádkozott, megnyílt az ég, ²²és a Szentlélek leszállt rá látható alakban, galambként. Az égből szózat hallatszott: Te vagy az én fiam, ma nemzetelek²⁸.

Jézus keresztségét az evangélista csak mellékesen említi, ez háttérben marad. Az elbeszélés uralkodó motívuma a Jézusról szóló isteni kinyilatkoztatás és az ő megdicsőülése. Istennek ezt a keresztség utáni megjelenését *hármassalacsonyodás* előzi meg. Jézus a nép sorában jön megkeresztelkedni, mint egy a sok közül. Fölveszi a megtérés keresztségét a bűnök bocsánatára, mint a bűnösök egyike. Imádkozik, mint a segítségre rászoruló ember. A megtérés keresztsége és az imádság előkészít a Lélek fogadására. Péter így beszél: „Térjete meg, és keresztelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát“ (Csel 2,38). A mennyei Atya azoknak adja a Szentlelket, akik kérik (Lk 11,13). A Lélek imádság közben érkezik meg és fejti ki hatását.

A hármassalacsonyodást *hármassal felmagasztalás* követi. Jézus fölött megnyílik az ég. A végső időre azt várják, hogy az addig zárt ég *megnyílik*: „Ő bárcsak széttépnéd az eget és leszállnál, — színed előtt ingadoznának a hegyek“ (Iz 64,1). Jézus a Messiás. Benne Isten jön el. Ő maga Isten megjelenésének helye a földön, az újszövetségi Bétel (vö. Jn 1,51), ahol az ég kapuja feltárult, és Isten megjelent Jákobnak (Ter 28,17).

A *Szentlélek leszáll Jézusra* egy galamb látható alakjában. Lukács szerint a Jordánnál történő esemény szemmel észlelhető folyamat. A *galamb* nagy szerepet játszik a vallásos gondolkodásban. Isten Lelke a teremtés művének kezdetekor ott lebegett a vizek fölött. Az ábrázolás a fiókája fölött lebegő galambtól kölcsönözte a képet. Isten hangját a galamb bűgásához hasonlították. Ha jelképet kerestek a lélekre, az ember éltető elemére, a galamb képe után nyúltak. A bölcsesség szimbóluma is volt. Isten Lelke mostantól fogva Jézusban viszi végbe a messiási művet, amely új teremtést, kinyilatkoztatást, életet és bölcsességet hoz.

Jézus a *Lélektől* született, tehát birtokolja a Lelket (1,35). Megkapja majd az Atyától, amikor fölemelkedik Isten jobbára (Csel 2,33), de megkapja most is. Nem fokozatosan kapja meg, de életének nagy szakaszai mindig új kibontakozásra segítik a benne lakó Lelket. Isten határozza meg ezt a kibontakozást.

Isten hangja Jézust Isten fiának jelenti ki. A *Lélektől* született, így máris Isten fia (1,32.35). Feltámadása után ünnepélyesen annak nyilvánítják: „Isten feltámasztotta Jézust, amint a második zsolttárban is meg van írva: Fiam vagy te, ma nemzetelek“ (Csel 13,33). A mennyei hang a zsolttárt kiáltja Jézus felé, amely királyként és papként énekli meg a Messiást. Ütött az emberiség üdvösségének órája: Isten az embereknek ajándékozza Jézust, mint Messiás-királyt és papot. Erre az órára vártak ósidóktól, erre pillantunk mi vissza.

b) Az új Ádám (3,23-38)

“Föllépésekor Jézus mintegy harminc éves volt. Azt tartották róla, hogy József fia...”

Jézusnak megvolt a felkészültsége felülről messiási hivatására, de az is mind megvolt benne, ami emberileg képessé tette küldetésére: a földi felkészültség. Nyilvános működésének kezdetén körülbelül harminc éves volt. *Harminc éves korában* a pap alkalmas volt szolgálatra (Szám 4,3), az egyiptomi Józsefet ebben a korban választották meg magas tisztségére (Ter 41,46), Dávidot királlyá (2Sám 5,4), Ezekiel ekkor kapta prófétai hivatását (Ez 1,1). Amikor Jézus megkezdte messiási — tehát egyszerre királyi, papi és prófétai — feladatának betöltését, már elérte a megkövetelt teljeskorúságot. A növekedés és erősödés ideje letelt.

Jézus magas hivatása törvényes származást és *nemzetségtáblát* igényel. Ezt József, „jog szerinti“ apja adja meg. Nem természetes apja ugyan, de a köztudat annak tartja. A szűzi foganás titka rejtett marad.

Isten minden szükségeset velead Jézussal, hogy az emberek jogosan ne botránkozhatnak rajta.

“Józsefnek a fia, aki Éli fia volt, ez Mattaté, ez Lévié, ez Melchié, ez Jannaié, ez Józsefé, ”ez Mattatáé, ez Ámoszé, ez Nachumé, ez Heszlié, ez Naggájé, ”ez Maaté, ez Hattatiáé, ez Szemeiné, ez Józsefé, ez Jodáé, ”ez Jochanané, ez Rezáé, ez Zerubbábelé, ez Sealtielé, ez Nerié, ”ez Melkié, ez Addié, ez Kozámé, ez Elmadamé, ez Eré, ”ez Jézusé, ez Eliezeré, ez Jorimé, ez Mattaté, ez Lévié, ”ez Simeoné, ez Júddé, ez Józsefé, ez Jonámé, ez Eljakimé, ”ez Meledé, ez Mennáé, ez Mattatáé, ez Nátámé, ez Dávidé, ”ez Iznié, ez Obedé, ez Boászé, ez Szaldé, ez Nachsoné, ”ez Aminadabé, ez Adminé, ez Arnié, ez Heszromé, ez Perecé, ez Júddé, ”ez Jákobé, ez Izsáké, ez Ábrahámé, ez Táréé, ez Náchoré, ”ez Szeruché, ez Regué, ez Pelegé, ez Héberé, ez Szaláé, ”ez Kenáné, ez Arpachsádé, ez Szemé, ez Noéé, ez Lámeké, ”ez Metusalaché, ez Hénoké, ez Jaredé, ez Mahalalelé, ez Kenáné, ”ez Enosé, ez Szeté, ez Adámé, ez az Istené.

Lukács nem adta meg a kulcsot az ősök sorának mélyebb megértésére, mint ahogy Máté tette a háromszor tizennégy nemzedékről szóló megjegyzésével (1,16). De ő is arra használja föl, hogy üdvösségtéológiai kijelentéseket tegyen Krisztusról. Lukács nemzetségfája nemcsak Ábrahámig nyúlik vissza, mint Máténál, hanem Ádámgig és annak teremtése által Istenig. Jézus a zsidók Messiása, de *a világ Üdvözítője* is. Nemcsak Dáviddal és Ábrahámmal áll kapcsolatban (Mt 1,1), hanem Ádámmal is. Általa teljesednek az Ábrahámnak és Dávidnak tett ígéretek; benne kap áldást minden nép. Ő a Messiás-király, országának nincsen vége, de ő az új emberiség ősatya is³⁹.

Mint Máté nemzetségfája, Lukácsé sem teljes. De miért éppen ebben a válogatásban jegyezték fel? Lukács nemzetségfája tizenegyszer hét tagot tartalmaz. Háromszor hét Jézustól Zerubbábelig, háromszor hét Sealtieltől Dávidig, kétszer hét Dávidtól Izsákgig és háromszor hét Ábrahámától Ádámgig. Az egyes korszakokat az üdvösségtörténet fontos szakaszai választják el: a babiloni fogság, a királyság, a kiválasztás, a teremtés. Jézus az üdvösségtörténet beteljesülése és célja.

A tizenegy csoport vezetője: Isten, Enoch, Szala, Ábrahám, Admin, Dávid, József, Jézus, Sealtiel, Mattata, József. Jézus új sort kezd, a tizenkettediket. A „tizenkét hét apokalipszisének“⁴⁰ elképzelése szerint a tizenkettedik világhéttel kezdődik meg a végső idő. Jézus ennek a kezdője. Lehet, hogy az ilyen magyarázatok nekünk haszontalan játéknak tűnnek: a régiek mély igazságok kifejezőjének látták. Ennek az igazságnak a kijelentései a fontosak nekünk, nem az, milyen úton jutottak idáig.

c) Jézus megkísértése (4,1-13)

¹ *Jézus a Szentlélektől eltelve ismét visszatért a Jordánhoz, és a Lélek ösztönzésére a pusztába vonult ²negyven napra. Itt megkísértette a sátán.*

Jézus telve van a Lélekkel. „Nem méricskélve“ (Jn 3,34) birtokolja a Lelket, mint a próféták, hanem teljességében. Ezért egészen a Lélek vezetése alatt is áll (4,14). Vándorlása, működése vele egyetértésben, a benne működő Szentlélek erejében történik. A keresztség és a megkísértés egymásra utal.

A Lélek a *pusztába vezet* Jézust. A pusztai ember nem lakta vidékén semmi sem választja el Istentől. Ott keresi az imádság csöndjét (5,16) és az Atyával való magányos érintkezést. Mint Isten Fia, hagyja, hogy a Lélek vezesse ott. „Mindazok, akiket Isten Lelke vezérel, Isten fiai“ (Róm 8,14).

A Lélek nem „úzi ki“ Jézust a pusztába (Mk 1,12), hanem ő maga megy. Nem a Lélek irányítja, hanem a *Lélekben* hagyja magát irányítani. Nem úgy működik benne a Lélek, mint például a bírákban: Otnielben (Bír 3,10), Gedeonban (6,34), Jeftában (11,29). Ezekre leszállott, fölkészítette őket valami nagy műre, és amikor az végbement, újból elhagyta őket. Jézusban másként tevékeny: nem ragadja magával, hanem rendelkezésére áll. Jézusban nemcsak átmenetileg van meg a Lélek adománya, hanem állandóan, mert Lélekből született. Ezért mindig benne cselekszik, és meg tudja adni egyházának is¹.

A pusztai tartózkodás negyven napig tartott. Ez idő alatt *megkísérti az ördög*. Az a három kísértés, amelyet az evangélista közöl, az ellenességgel való titokzatos, állandó küzdelem illusztrációjaként hat. Jézus Isten uralmát hirdeti és hozza. Ez Isten uralmának ellenlábását is a legélénkebb tevékenységre serkenti. A démonok birodalmával együtt fellázad Jézus műve ellen, hiszen az megsemmisítését hozza magával.

² *Ezekben a napokban nem evett semmit sem, és a végén megéhezett.*

³ *Az ördög ezt mondta neki: Ha Isten fia vagy, mondd ennek a kőnek, hogy váljék kenyérré. ⁴ De Jézus ezt felelte: Írva van: Nemcsak kenyérral él az ember.*

A Lélektől eltöltött és megragadott Jézus étlen-szomjan marad. A böjt napjai után megéhezik. Az ördög az éhséget használja fel megkísértésére. Mint ördög, mint a rágalom atyja szét akarja rombolni a jóviszonyt Isten és Jézus között. Mindig ez a terve. A kísértő a keresztségkor elhangzott isteni szóhoz kapcsolódik: De hisz te *Isten fia* vagy! Hatalmad korlátlan, egy szavaddal lecsillapíthatod éhségedet.

Jézus válasza fölfedi a kísértés lényegét: *Nemcsak kenyérral él az ember*. Nem csupán arról van szó, hogy a földi dolgokat megőrizzük és megkapjuk. A Jézus idézte szentírási szó a Deuteronomiumból való

(8,3). Mózes arra emlékezteti vele népét, hogyan tartotta fenn Isten csodálatosan a pusztában: „Megalázott és hagyta, hogy éhez, de azután mannával táplált, amelyet nem ismertél, és atyáid sem ismertek, hogy megtudd: nemcsak kenyérrrel (l az ember, sokkal inkább azzal, ami az Úr szájából jön“ (amit az Úr szava életre hív). Isten népét az éhség Istenbe vetett bizalomra és engedelmességre volt hivatott nevelni.

Jézus Isten fia, teljhatalommal rendelkezik. Ha Atyja most megengedi, hogy éhezék, akkor ezzel bizalomra és engedelmességre akarja vezetni. De nem az akarata, hogy istenfiúi hatalmát *személyes használatára* vegye igénybe. Jézus Isten Fia, de lealacsonyodásban és engedelmisségben. Messiás, de egyben Isten szolgálja is. Messiási dicsőségre vezető útja nem hatalmának érvényesítése, hanem engedelmisség és szolgálat, várakozó, odaadó figyelés minden szóra, ami Isten szájából jön . . .

⁵ *Erre a sátán fölvezette, és egy szempillantás alatt fölvonultatta előtte a földkerekség minden országát.* ⁶ *Minden hatalmat és dicsőséget neked adok — mondta —, mert hisz én kaptam meg, és annak adom, akinek akarom.* ⁷ *Ha tehát imádvá hódolsz előttem, ez mind a tied lesz.* ⁸ *Jézus ezt felelte: Irva van: Uradat, Istenedet imádd, és csak neki szolgálj.*

A sátán mint „*e világ fejedelme*“ (Jn 12,31) lép fel, mint „*e világ istene*“ (2Kor 4,4), mint ellenisten. De dölyfösségében is be kell ismernie függését: *Mindezt én kaptam meg* — Istentől. Nincs teljhatalma, csak átruházott, nem Isten ő, hanem „isten majma“. A kinyilatkoztatás szerint Isten mellett nem áll más isten, ő az egyedüli: „csak neki szolgálj“.

A kísértő egy szempillantás alatt *a földkerekség minden országát* és azok dicsőségét Jézus elé varázsolja. Fata Morgana! Fölvezeti. Hová — elragadtatásba? A sátán ugyanazt az ajánlatot teszi, mint Isten: „Te a fiam vagy, — a mai nap nemzetelek. — Kérj . . . örökségedül minden nemzetet, — s a föld határát birtokul adom“ (Zsolt 2,7k; vö. Lk 3,22). Itt is hozzáértetődik: ha Isten fia vagy.

A dicsőség, amelyet a sátán Jézus elé tár, a valóságban csak csalás és látszat. Az a rendeltetése, hogy teljesen eltérítse Istentől, rábírja az elpártolásra, az alapvető hitvallásnak, népe vallási élete gyökerének megtagadására. De ő az Írás szavát szegezi a kísértővel szembe: „Uradat Istenedet imádjad, és csak neki szolgálj“ (MTörv 6,13). Jézus Isten uralmát állítja fel. Isten szolgálja, nem Sátáné.

⁹ *Ekkor (a sátán) Jeruzsálembe vitte, a templom párkányára állította, és így szólt: Ha Isten fia vagy, vedd le magad innét.* ¹⁰ *Hisz írva van: Anyalainak parancsolta, hogy oltalmazzanak,* ¹¹ *és: Tenyerükön hordoznak majd, nehogy kőbe üsd a lábad.* ¹² *De Jézus ezt válaszolta: Az is írva van: Ne kísértsd Uradat Istenedet.*

A templom párkánya valószínűleg egy magasan kiugró erkély a templom külső fala fölött. Oda viszi a sátán Jézust. Vesse le magát, így próbálja ki *Isten oltalmát*, amelyet ígéje biztosít számára (Zsolt 91,11), így győződjék meg istenfiúságáról, Istentől kapott, Istennél való hatalmáról.

Jézus leleplezi, mit jelent ez a merész ajánlat: *istenkísértést!* Megígért oltalmával visszaélve arra kellene készítenie, kényszerítenie az Istent, hogy lépjen közbe érdekében. Jézus szolgálni akar Istennek, nem rendelkezni vele, engedelmeskedni neki, nem őt tenni alattvalójává...

A *jeruzsálemi templompárkányon* végbemenő kísértés Lukács szerint az utolsó. Jézus útjai Jeruzsálembé vezetnek; arcát e felé a város felé fordítja (9,51). Ott hal meg, ott dicsőül meg, ott alázza meg magát mint Isten szolgája, haláláig engedelmesen. Ott tapasztalja meg a legtökéletesebben Isten oltalmát, amikor feltámasztja és megdicsőíti őt. Nem kényszeríti ki Istennek ezt az oltalmazó felmagasztalását, hanem bevárja.

Jézus kísértései *messiási kísértések*. Isten uralmának ellenlábasa gáncsot akar vetni Isten fiának, akit a Lélek kent föl, és most készül messiási művére. Minden ördögi eszközzel rá akarja bírni az Isten iránti engedetlenségre: színlelt részvétellel, csalással és varázslattal, a Szentírás kiforgatásával. Mind a három kísértés vége az, hogy Jézus engedelmes maradt. Mint második Ádám kísértést szenvedett, ahogyan az első is. Az első alul maradt, a második győz. „Ahogy egy embernek (Ádámnak) engedetlensége miatt a sokak bűnössé váltak, éppígy egynek (Krisztusnak) engedelmességéért meg is igazulnak“ (Róm 5,19).

Jézus megkísértetése *tanítványai*ban folytatódik (vö. 22,28kk). Az egyház is ilyen kísértések között él. Jézus bátorítja a tanítványokat kísértéseikben, mert ő is kísértést szenvedett. Megmutatja, hogyan kell legyőzni őket: a Szentírással, amely hitvallás, imádság és erő, „a Lélek kardja“ (Ef 6,17).

¹³ *Miután a sátán minden kísértését befejezte, egy időre elhagyta Jézust.*

Jézus működése *az ördög legyőzésével* kezdődik. Az üdvösség ideje, amelyet bevezet, az ördög megbilincselésének ideje. Jézus azt mondja: „Láttam a sátánt mint villámot leesni az égből“ (10,18). Egy ideig nincs semmi hatalma. Jézus kora sátántól mentes idő. Ahol Jézus működik, onnét tágitania kell az ördögnek. Ha valaki hívó módon csatlakozik hozzá, győzelmet arat a kísértőn.

De csak *egy időre* hagyja abba a sátán Jézus megkísértését. A szenvedéstörténet elején ez a mondat áll: „A sátán beleszállt Júdásba“ (22,3). Jézus ellenségei azért kapnak hatalmat fölötte, mert a sötétség hatalma kezdődik (22,53). Míg el nem jött ez „órája“, ellenségei nem

tudnak hozzányúlni⁴². E világ uralkodói keresztre szegezik Jézust, de ő éppen ezzel az Isten szolgájaként engedelmesen vállalt halállal győzi le a sátán uralmát⁴³.

¹⁴ Jézus most a Lélek erejében visszatért Galileába.

Isten végzése szerint Galileában kellett megkezdődnie Jézus messiási működésének. Galileában fogant, Galileában kezdődik messiási felkészülésének útja, ott kezdi messiási művét is. A Szentlélek adott neki életet, az vezeti messiási művének végrehajtásában. Jézus tevékenységének titkát az alázatos engedelmesség s a Szentlélek ereje tárja föl nekünk.

II. RÉSZ JÉZUS GALILEAI MŰKÖDÉSE

(4,14—9,50)

I. A KEZDET (4,14—6,16)

Péter így beszél Kornéliusz századoshoz: „Ti tudjátok, mik történtek a Jánostól hirdetett keresztség után Galileától kezdve egész Júdeában. Miképp kente fel az Isten a názáreti Jézust Szentlélekkel és hatalommal; hogyan járt körül, jót cselekedve és meggyógyítva az összes ördögtől megszállottat, mert vele volt az Isten. Mi tanúi vagyunk mindannak, amit Júdea egész területén tett...“ (Csel 10,37kk). Amit itt néhány mondat foglal össze Jézus tevékenységéről, azt illusztrálja az evangélium. Lukács háromszor kezdi újra Jézus tevékenységét (4,14; 5,12; 6,1), és háromszor zárja le a tanúk meghívásával (5,1kk; 5,27kk; 6,12kk).

1. Föllépése Galileában (4,14—5,11)

a) Főcím: Galileában (4,14-15)

“Jézus a Lélek erejében visszatért Galileába. Híre elterjedt az egész környéken.

Jézust a Jordánnál „fölkenték Szentlélekkel és hatalommal“; ennek a Léleknek az erejében indítja meg működését, mint ahogy ennek erejében kezdte meg életét is. A Lélek Galileába viszi. Ott kezdődött élete: Isten az angyalt Galilea egy városába küldte (1,26). Galileában kezdődik tevékenysége is. A megvetett „pogányok Galileájában“ rügyezik ki a Lélek erejéből az üdvösség.

Jézusnak a Lélek erejében véghezvitt működése csodálatot támaszt, s híre az egész környéken elterjed. A Lélek hatása távolba ér; ereje a világot akarja megváltoztatni, megszentelni, Isten uralma alá hozni. A Galileában kezdődő működés elhat a föld határáig. Amikor Jézus Jeruzsálemben elérte Galileában meginduló tevékenységének célját, tanítványai majd útra kelnek szerteszét a Lélek erejében, és híre eltölti az egész világot.

“Tanított zsinagógákban, és mindenki elismeréssel beszélt róla.

Jézus első tevékenysége az, hogy Lukács szerint tanítja, Márk szerint hirdeti, mint a hírnök: „Beteljesedett az idő, és elközelgett az Isten országa. Térjete meg, és higgyetek az örömhírben“ (Mk 1,14k). Lukács így gondolkodik: Jézus eljövételével az üdvösség ideje már itt van; tehát nem hírnökként hirdeti, hanem tanítja, hogy mi ez az idő, és mit ad.

Jézus tanító tevékenységének területe a zsinagógák, heti ige- és imaistentiszteletükkel. Tanítása egyben írásmagyarázat. A prófétai ígéretek most teljesülnek. Amikor az apostolok megvizsik Isten igéjét

a világba, ők is Jézus módján járnak el: először a zsinagógákban hirdetik az ígéretek beteljesedését (vö. Csel 13,16-41).

Ahová Jézus híre eljut, mindenütt megkezdődik megdicsőítése. Hírének visszhangja az, hogy *elismerik*. Híre majd eljut az egész világba, és a szó teljes értelmében *mindenki* dicsőíteni fogja. Isten Lelke nem nyugszik mindaddig, míg „minden nyelv el nem ismeri: Jézus Krisztus az Úr, az Atyaisten dicsőségére“ (Fil 2,11). Isten igéje Isten dicsőségére terjed.

b) Názáretben (4,16-30)

“Elért Názáretbe, ahol nevelkedett, és szombaton szokása szerint bement a zsinagógába, s felállt, hogy olvasson. ” Izaiás próféta könyvét adták oda neki. Amikor kinyitotta, azon a helyen ütötte fel, ahol ez állt . . .

Egy Názáret nevű galileai városban (1,26) fogantatott és nevelkedett Jézus, ott érett férfivá, ott kellett a Lélek akarata szerint művét is megkezdnie. Működésének kezdetére ez a jelentéktelen és hitetlen város nyomta rá jegyét, amely megbotránkozott üzenetén, és meg akarta gyilkolni. A semmiből kezd, a hitetlenségből, a bűnből, az elutasításból . . . és mégis elkezdte.

Azzal kezdte, ami szent *szokás* volt a zsinagóga szombati istentiszteletén, a rituális rendben. „Alávetette magát a törvénynek“ (Gal 4,4), mint a gyermekségtörténet mutatta. Az ő kora minden ígélet beteljesésének ideje. Az üdvösségtörténet nem rombolja le a kezdeteket, hanem beteljesíti.

A szombati istentiszteleten imákat mondtak és Szentírást olvastak. A törvény könyveit (Mózes öt könyvét) állandóan olvasták, a prófétákat szabad választás szerint. Minden izraelita férfinak joga volt ezekből olvasni, és hozzáfűzni valami magyarázatot, intő szót. Aki ezzel a joggal élni akar, feláll ültéből. *Jézus felállt*. Ezzel megkezdődik az Írás olvasásának szertartása, amely keretként veszi körül, mint foglalat a drágakövet. Lukács a legkisebb részletekig följegyezi a ceremóniát: Odanyújtották neki Izaiás próféta könyvét, és ő felnyitotta. Miután elolvasta az Írás szakaszát, összegöngyölte a könyvtekeresztet, visszaadta a szolgának, és leült. Jézus aláveti magát a rituálénak. Az Írás Isten szavát tartalmazza, azért áhítatos tisztelet és a szent dolgoknak kijáró bánásmód illeti meg.

Izaiás próféta könyvének egy szakasza került a kezébe olvasásra. Nem véletlenül bukkant rá, hanem a Szentlélek vezetése alatt, akivel felkenték és akinek erejében cselekedett. Izaiás volt Jézus idejében a várakozók prófétája. Mária az angyali üdvözléskor őt hallotta, Simeont ő ihlette és világította meg, a Keresztelő általa ismeri föl küldetését, a qumrániak rajta bátorodtak föl. Jézus is általa mondja ki küldetését.

¹⁸ *Az Úr lelke van rajtam, mert fölkenet engem; elküldött, hogy örömhírt vigyék a szegényeknek, s hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak meg a látást, hogy felszabadítsam az elnyomottakat, ¹⁹ és hirdessem az Úr örömdetes esztendejét.*

A szavak Izaiás 61,1-ből származnak, csak egy sor más. „Hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat“ (Iz 58,6) áll ehelyett: „hogymeggyógyítsam a megtört szívűeket“. Ezzel a változtatással az egész hely finom tagolódást kap. Az első és második sor a Lélekkel való felruházásról és Isten megbízásáról beszél, a többi négy az üdvösséghez vezető művéről. Az első és az utolsó, valamint a két középső sor párhuzamos. Az első és az utolsó a hirdetésről, az üzenetről beszél, a középsők az üdvözítő tevékenységről. Az üdvösség hozója tettel és szóval tevékenykedik, megváltó és győzelmi követ.

Az üdvösség a szegényeknek szól. Az üdvösség ideje, amelyet a próféta hirdet, *az Úr örömdetes esztendeje*, a jóbelévéhez hasonlóan, amelyről ezt olvassuk: „Az ötvenedik évet szenteljétek meg, bocsássátok szabadon az ország minden lakóját; legyen ez jóbelév számotokra. Mindenki térjen vissza birtokára és nemzetségéhez“⁴⁴.

²⁰ *Összetekerte az írást, átadta a szolgának és leült. A zsinagógában minden szem feszülten rászzegeződött. ²¹ S elkezdte beszédét: Ma beteljesedett ez az Írás fületek hallatára.*

Az Írás elolvasását a tanítás követi (Csel 13,15). Egyetlen lapidáris mondatba sűrítve, csupa nyomaték és erő. *Ma beteljesedett ez az Írás*. A mondat elején a *Ma* szócska áll.⁴⁵ E nap felé tekintettek a próféták, ez volt az emberek nagy vágya. Most itt van. Miközben Jézus kimondja ezt a szót, elkezdődött az Úr örömdetes éve. Az üdvösség idejét hirdeti meg és hozza el. Ez ennek az órának hallatlan újsága. Az ígélet eddig jámbor szokásokban és a Szentírás szavában élt. Most beteljesedik.

Fületek hallatára. Hogy megkezdődött az üdvösség ideje és itt van az üdvösség meghozója, azt csak ennek az üzenetnek a hallásából lehet megérteni; látni, átélni nem. Az üdvösség üzenete hitet kíván, a hit hallásból fakad, és felelet a megszólításra.

A beteljesedő jóslat Jézus programja. Nem maga választotta: Isten szabta elébe. Jézus a Messiás, aki Szentlélekkel fölkenve, a Lélek erejében működik. Isten küldte; általa maga Isten látogatja meg az embereket. Ma tért be ide, üdvösséget hozva. Ezt az alkalmat nem szabad elmulasztani.

Jézus szóval és tettel, tanítással és gyógyítással tevékenykedik. A kegyelmi idő a *szegényeknek*, a foglyoknak és elnyomottaknak jött el. Éppen a Lukács-evangélium Jézusa ezeknek a megtörtetteknek üdvözítője. Nagy ajándékot hoz: szabadságot, — szabadulást a testi és lelki vak-ságból, szabadulást a szegénységből és szolgaságból, szabadulást a bűnből.

Amíg Jézus a földön időzik, addig az Úr kellemes, örvendetes „esztendeje“ van. E felé tekintettek a Jézus előtti emberek, erre tekint vissza az egyház. Ez a történelem közepe, a legnagyobb Isten nagy tettei között. Ennek az esztendőnek örömeiben és ragyogásában elsüllyed az, amit Izaiás még mondott róla: „Hirdetni az Úr kegyelmes esztendejét és Istenünk bosszújának napját“ (Iz 61,2). A Messiás elsősorban, mindent túlragyogóan az üdvösség osztogatója, nem pedig elítélő bíró.

²² Mindenki bizonyosságot tett mellette, és csodálkozott az ajkáról fakadó kedves beszéden. Ezt mondták: Nem József fia ez?

Jézus növekedett kedvességben Isten és emberek előtt (2,52). Most úgy állt előttük, mint aki előkészülete végére ért, fölmenték a Lélekkel, és hozzáfogott küldetésének betöltéséhez. Isten kegyelme kivirágzott. Mindenki *bizonyosságot tett*, hogy szavai Isten kegyelmét juttatják kifejezésre, és kedvesek az embereknek. „Megjelent Isten megmentő kegyessége minden embernek“ (Tít 2,11). „Isten volt vele“ (Csel 10,38). Ez az első benyomása, első élménye annak, aki Jézust megismeri. Ilyenek tapasztalták Názáretben, Galileában, így élük át még ma is a gyerekek, az előítélet nélküliek, az üdvösséget szomjazók, ha Jézus evangéliumához közelednek.

A következő pillanatban azonban fölbred a botránykozás: *Nem József fia ez?* Emberi mivolta botránykővé válik, hozzájuk intézett szava botrányá. Az üzenetet szívesen hallják, de az üzenetet hozó üdvözítőt elutasítják. Az embert igaztja, hogy egy ember igényt támaszt arra: hallgassák meg Isten küldötteként. Jézust szülőföldje elutasítja, mert földijük, és nem igazolja azt az igényét, hogy ő az Istentől küldött üdvösséghez. Hát még halála milyen botrányt fog kelteni! Ugyanúgy botrányt keltenek az apostolok, az egyház, és mindenki, aki ember létére Isten üzenetét hirdeti.

²³ Így szólt hát hozzájuk: Bizonyára ezt a mondást szegezitek nekem: Orvos, magadat gyógyítsd! Mindazt, amit — mint hallottuk — Kafarnaumban végbevittél, vidd végbe itt, a hazádban is. ²⁴ Majd így folytatta: Bizony mondom nektek: egy próféta sem kedves a hazájában.

A názáretiek jelet akarnak, hogy Jézus a megígért üdvözítő. Ismét fölmerül a jel követelése. Az ember követelően áll Isten elé, és azt igényeli: igazolja úgy prófétájának küldetését, ahogy őneki tetszik. De hajoljon-e meg Isten az ember előtt? Isten megadja az üdvösséget, de csak annak, aki hívó engedelmességgel meghajlik előtte, vár és elnemul. Hitet kíván, elismerő igent intézkedésére. A názáretiek azonban nem hittek (Mk 6,6).

Emberi ítélet szerint, ha Jézus Kafarnaumban csodákat tett, itt szülővárosában is csodákkal kellett volna igazolnia magát. Az orvos, aki saját magát nem tudja meggyógyítani, eljuttassa tekintélyét, lerom-

bolja a beléje vetett bizalmat és hitet. Mire való hát képessége, ha még a maga érdekében sem használja föl? A názáretiek félreismerik Jézust, mert pusztán emberi mérték szerint ítélnék. Jézus próféta, Isten megbízásából cselekszik. Eljárását nem az dönti el, mit kívánnak a názáretiek, nem azt csinálja, ami előnyére szolgál, egyesegyedül azt, amit Isten akar. A názáretiek gondolkodása ugyanolyan, mint a kísértőé volt. Félreismerik Jézust, mert nem ismerik föl isteni küldetését.

25 Igazán mondom nektek: Sok özvegy élt Izraelben Illés idejében, amikor az ég három évre és hat hónapra bezárult, úgy hogy nagy éhínség támadt az egész földön. 26 De közülük egyikhez sem kapott Illés küldetést, csak a zsidoni Száreptában élő özvegyasszonyhoz. 27 Ugyanígy Elizeus próféta korában is sok leprás élt Izraelben, s egyikük sem tisztult meg, csak a szír Náámán.

A próféta nem saját elhatározása szerint cselekszik, hanem küldőjének, *Istennek rendelkezése* szerint. A két próféta, Illés és Elizeus esetében az Úr úgy intézkedett, hogy ne földijeiknek, hanem idegen pogányoknak nyújtsák csodálatos segítségüket. Jézus nem hajthat végre szülővárosában üdvözítő cselekedeteket, hanem idegenbe kell mennie. Isten megtartja szabadságát, kinek hogyan osztja az üdvösséget.

A názáretieknek nem lehet *jogigényük* az üdvösségre azért, mert földije az üdvösség hozójának és vérrokonságban vannak vele. Izraelnek nem lehet igénye az üdvösségre azért, mert a Messziás belőle származik. Isten uralma, amelyet Jézus hirdet és meghoz, azoknak juttatja az üdvösséget, akiknek Isten jónak látja megadni. Az üdvösség kegyelem.

Illés²⁶ és Elizeus idegent támaszt föl halottaiból, idegent gyógyít meg leprájából. Jézus Naimban fogja föltámasztani a halottat (7,11kk), és egy szamaritánust szabadít meg a leprától (17,12kk). Nem a nemzetiségi kapcsolat a döntő, hanem *Isten kegyelme* és az üdvösség hittel várakozó szomszósága. Jézus először földijeinek hirdeti az üdvösség üzenetét, de miután azok elutasították, idegenek közé megy. Pál és Barnabás azt mondja a zsidóknak: „Először nektek kell hirdetni az Isten szavát. De mert visszautasítottátok és méltatlannak ítéltétek magatokat az örök életre, most a pogányokhoz fordulunk“ (Csel 13,46k).

Jézus folytatja a nagy *próféták* működését. Ezt a benyomást hagyta hátra a népből: „Prófétai férfiú, hatalmas szóban és tettben az Isten és az egész nép előtt“ (24,19). Isten Jézusban kegyelmesen meglátogatja népét, ahogy a próféták által tette. De a próféták sorsa Jézus sorsa is.

28 Ezt hallva mind haragra gerjedtek a zsinagógában. 29 Felpattantak, kiűzték a városon kívülre, és fölvezették arra a hegyre, amelyen városuk épült, a szakadék szélére, hogy letaszítsák. 30 De ő áthaladt köztük, és tovább vándorolt.

Aki mint próféta lép föl, annak jelekkel és csodákkal igazolnia kell magát (MTörv 13,2k). Jézus nem igazolja magát. Ezért a názáretiek kötelességüknek érzik, hogy *elítéljék*, és mint istenkáromlót megkövezik. Az istenkáromlásra kiszabott büntetés azzal indult, hogy a bűnöst az első tanú háttal letaszította egy magaslatról. Az egész gyülekezet Jézus bírójának érzi magát, elítéli, és nyomban végre is akarja hajtani az ítéletet. Már megmutatkozik, hogy Jézus kudarcot vall népénél. Kiutasítják népe közösségéből, istenkáromlóként elítélik és megölik.

Jézus azonban megmenekül földjei haragjától. Nem művel csodát, de senki sem vet rá kezet. *Halálának ideje* még nem érkezett el. Életéről és haláláról Isten rendelkezik. Még a halál sem akadályozhatja meg, hogy fel ne támadjon, az Atyához ne menjen, és ott örökké ne éljen és munkálkodjék.

Jézus végképp elhagyja Názaretet, és *elindul az idegenekhez*. Nem földjei lesznek Isten Jézus által művelt nagy tetteinek tanúi, hanem idegenek. Isten a puszta köveiből is fiakat támaszthat magának Ábrahám neméből.

Lukács a názáreti eseményt Jézus működésének az élére tette. Az Úr munkájának nyitánya ez. Sok motívum csendül föl benne, amelyeket az evangélium majd evangéliuma és az Apostolok Cselekedetei során följegez és kifejti...

c) Kafarnaumban (4,31-44)

¹ *Lement Kafarnaumba, Galilea egyik városába, és szombatonként tanította őket.* ² *Tanításán megdöbbenek, mert szavának hatalma volt.*

Názáret hegyen terül el, Kafarnaum a tónál. Jézus tehát lefelé ment. Miután szülővárosa, ahol felnőtt, elutasította, az idegen Kafarnaumot választja új otthonának (Mt 4,13). Isten ígéje Galileából indul. Nem ok nélkül említi Lukács Kafarnaumot *Galilea egyik városaként*. Galileában gyűjti maga köré Jézus az első tanítványokat, ott választja ki az egyház tanúit, akiket ezért „galileaiak“-nak is hívnak (Csel 2,7). Isten üdvözítő terveit célta érnek akkor is, ha az emberek elutasítják.

Kafarnaumban Jézus ugyanúgy működik, mint Názáretben. Szombaton *tanít* a zsinagógai istentiszteleten, és új értelemben magyarázza az írást: most teljesülnek be az ígéretek. Tanítása bámuló *megdöbbenést* kelt. Szava hatalmas, mert a Lélek erejével beszél. Isten ígéje teremte erő. „Az ige életadó és erővel teljes“ (Zsid 4,12).

³ *Volt a zsinagógában egy ember, akit tisztátalan lélek tartott hatalmában. Nagy hangon felkiáltott: Hagyd abba! Mi közünk egymással, názáreti Jézus?* ⁴ *Vesztünkre jöttél? Tudom, ki vagy: az Isten Szentje.*

A teljhatalmú szóhoz járul a hatalmas tett. A megszállott egy gonosz szellem, *tisztátalanná tevő démon* hatalmában volt. Az evangéliumoknak

a megszállottakról rajzolt képe nem felel meg egészen a lelkibeteg képének. A gonosz szellemeknek van befolyásuk az emberekre. A megszállottakban végső soron az jut kifejezésre, milyen a megváltatlan ember állapota.

A démon nem tudja elviselni Jézus jelenlétét. A megszállott a gonosz lélek hatására felkiált. A Názáreti Jézus, „Isten Szentje“ kiengesztelhetetlen ellentétben áll a tisztátalan szellemekkel. Az üdvösség idejének pirkadása a gonosz lelkekre romlást hoz.

A tisztátalan szellem tökéletes hitvallást tesz le: Názáreti Jézus, *Isten Szentje* (Jn 6,69). Isten Szentje: a Messiás. „A születendőt szentnek, Isten Fiának fogják hívni“ (1,35). Jézust az ég angyalai és a pokol démonai „Isten Szentjének“ ismerik el — és az emberek? „Isten fölmagasztalta, és olyan nevet adott neki, amely fölötte van minden névnek, hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban, s minden nyelv hirdesse: Jézus Krisztus az Úr“ (Fil 2,9kk). Micsoda utat kell végigjárnia, hogy elismerjék az emberek is!

“ Jézus megfenyegette és ráparancsolt: Elhallgass és menj ki belőle! Erre a tisztátalan lélek a középre ráncigálta és kiment belőle, anélkül, hogy kárt tett volna benne.

Jézus *fenyegető szavának* isteni hatalma van. „Az ég oszlopai meg-inognak, fenyegetésétől megremegnek“ (Jób 26,11). A démonoknak is meg kell hajolniuk Jézus előtt, ha kimondja ellenük Isten fenyegető szavát.

A démon hitvallását Jézus visszautasítja. „A hit, ha tettek nem származnak belőle, magában holt dolog. Azt mondhatja valaki: Neked hited van, nekem meg tetteim. Mutasd meg nekem tettek nélkül a hitedet, és én megmutatom a tetteimből. Hiszed, hogy csak egy Isten van? Jól teszed. A gonosz lelkek is hiszik, és remegnek“ (Jak 2,17-20). A hitvallást Istennek tetsző tetteknek és Isten dicséretének kell kísérniök.

A démon védekezik, de őrvongése tehetetlen. *Nem tehet az emberben kárt.* Lukács orvosi kifejezést használ. Fölméri, mit tett Jézus. Emberföltöti hatalma van, amely a démoni erőket is túlszárnyalja. Isten működik benne, az Isten Szentjében; szentnek, egészen másnak, hatalmasnak bizonyul általa.

“ Mindenki elámult, s egymás közt azt kérdegették: Miféle beszéd ez? Akkora hatalma és ereje van, hogy még a tisztátalan lelkeknek is tud parancsolni, és kimennek? ” Hire elterjedt az egész vidéken.

Jézus hatalmas tette megilletődött félelmet és csodálkozást vált ki. Csak *egymás közt* beszélgetnek. A megindultságtól nem jutnak hangosan szóhoz. Félénk csodálkozás, ámulat, elnémulás a hit lépcsői, utak Istennek és kinyilatkoztatásának elismerésére.

Csodálják beszédét. Jézus szavának hatalma és ereje, isteni telj-hatalma van. Miféle beszéd ez? Az ámuló kérdezgetés út Jézus megismerésére.

Hatalmas szavának visszhangja támad. *Hire* az egész vidéken elterjed. Az ige távolba hatol, mindig nagyobb teret akar betölteni. Jézus szavának visszhangja az, hogy dicsőítik az emberek.

38 Ő azonban fölkelte és a zsinagógából Simon házába ment. Simon napa magas lázban fekiüdt. Szóltak neki miatta. 39 Föle hajolt, megfenyegette a lázat, és az elhagyta. Mindjárt föl is kelt, és kiszolgálta őket az asztalnál.

A beteg egy gyékényen fekszik. Jézus úgy lép ágya fejéhez, mint egy orvos. *Föle hajolt.* Ugyanazt a fenyegető szót mondja a láznak, mint a démonnak. A szó hat. A beteg azonnal meggyógyul. Isten szavának Jézus szájából semmi sem állhat ellen.

A meggyógyult anyós *szolgál az asztalnál.* Vendégeskednek, és a meggyógyult asszony a felszolgáló. A betegség azonnal és teljesen megszűnt. Jézus az idegen Kafarnaumban, Simon házában új otthonra lel. „Azok az én anyám és az én testvéreim, akik az Isten szavát hallgatják és követik“ (8,21). Simon háza egy szinten áll a zsinagógával. Mind a két helyen véghezviszi Jézus Isten üdvözítő tetteit. Az ige a zsinagógából kisugározva utat talál az emberek házába.

40 Napnyugta után elvittek hozzá minden beteget, akik különféle bajokban szenvedtek. Egyenként rájuk tette kezét, és meggyógyította őket. 41 Sokakból gonosz lélek ment ki, kiáltozva: Te az Isten Fia vagy! Ő rájuk szólt, s nem engedte szóhoz jutni őket, mert hisz tudták, hogy ő a Krisztus.

Az evangélista nyomatékosan hangsúlyozza, hogy Jézus minden téren üdvözítője mindenkinek. „Minden test meglátja Isten üdvösségét“ — így hirdette őt a Keresztelő. Isten kegyelme túlrad Jézusban. Mindegyikükre rátette a kezét. A gyógyítást a Jézusban lakó Lélek ereje műveli. A kézföltétel gyógyító erejének közlése. *Egyenként* tette rájuk kezét. Ebben jósága jut kifejezésre. Minden emberrel törődik, amikor mindenkivel egyenként törődik.

A *démonok* védekeznek Jézus ellen. Azzal, hogy kikiabálják a nevét, meg akarják fosztani hatalmától. Régen azt hitték, hogy a demont nevének kiejtésével meg lehet bénítani. A démonok most azt a névváráslatot fordítják Jézus ellen, amit az emberek öellenük használnak. De Jézus a démoni erők minden próbálkozása ellenére is győztes marad abban a küzdelemben, amely az üdvösség idejének felvirradtával kitör közöttük.

Jézus nagysága megmutatkozik az „*Isten Fia*“ címben. Azért illetik ezzel, mert ő Krisztus (a Fölkent). Kezdetől Lélekkel fölkont, azért

hívják Isten Fiának (1,35). De Jézus nem hagyja beszélni a démonokat. Nem óhajt tőlük hitvallást. Annak megvallását, hogy ő Isten Fia, Krisztus, Isten Szentje, halála árán szerzi majd meg (Fil 2,8kk). Kézrátétel és szavak a Jézusban működő Lélek hatalmának megnyilvánulásai.

“ Amikor megvirradt, elment és egy magányos hegyre vándorolt. A néptömeg kereste és utána ment. Marasztalták, hogy ne hagyja ott őket. “ De ő azt felelte: Más városoknak is meg kell vinnem az Isten országának örömhírét, hiszen ez a küldetésem. “ És tanított Júdea zsinagógáiban.

Jézus nem hagyja magát ott tartani Kafarnaumban. Vándorol. Kétszer jut ez itt kifejezésre. Márk itt beszámol Jézus imájáról a hegyen (Mk 1,35). Lukács szívesen beszél Jézus magányos imádkozásáról, de ezúttal nem tér ki erre. Jézus késlekedés nélkül tovább vándorol. Az ige a távolba hatol — senki és semmi fel nem tartóztathatja.

Jézus nem telepedhet meg egy városban. Vándorolnia kell. Ez a küldetése, ez az isteni végzés parancsa. Isten rábízott igéje sürgeti, hogy mindig tovább menjen. Nem személyes előnyök, nem a néptömeg határozák meg életét, hanem az ige, végső soron Isten.

Jézus működése az örömhír hirdetése: elérkezett az *Isten országa*. Ennek a hírek el kell terjednie egész Zsidóországban. Jézus működési területe tágul: Názáret után Kafarnaum és vidéke, majd Júdea, vagyis egész Palesztina. Minden zsinagógában felhangzik híradása. De csak a zsinagógákban, Izrael népében. Csupán felmagasztalása után tűnik el igehirdetésének hatómezeje elől minden határ.

d) Az első tanítványok (5,1-11)

¹Történt pedig, amikor egyszer a Genezáret tavánál állt és nagy tömeg sereglett oda hozzá, hogy hallgassa Isten szavát, ² hogy két bárkát látott a tó partján vesztegelni. A halászok kiszálltak, és a hálót mosták. ³ Beszállt az egyik bárkába, a Simonéba, s megkérte, hogy lökje egy kicsit beljebb a parttól. Aztán leült, és a bárkából tanította a népet.

Virrad a Genezáreti tó partján. Jézus a parton áll, és hirdeti Isten igéjét. Nagy tömeg veszi körül, szorongatják. Ekkor *beszáll egy ott veszteglő bárkába*, mint tanító helyet foglal benne, és onnét tanítja a parton álló sereget. Isten igéje nagy tömegben vonzza az embereket.

A bárka, amelybe beszáll, a *Simoné*. Vele már megismerkedett, betért a házába, meggyógyította napát, vendég volt nála. Most igénybe veszi szolgálatait a maga és a nép érdekében. Simon is ismeri Jézust, gyógyító hatalmát, szava erejét. Jól előkészített és érthető tény tehát, hogy azonnal csatlakozik hozzá, mikor hívja. Isten hatalmas szava emberi módon ragadja meg az embert.

‘Amikor befejezte a beszédet, így szólt Simonhoz: Evezz a mélyre, és vessétek ki a hálótokat halfogásra. ‘Mester — válaszolta Simon —, egész éjszaka járadoztunk, s nem fogtunk semmit; de a te szavadra kivetem a hálót. ‘Így is tett, és annyi halat fogtak, ’hogy szakadozni kezdett a háló. Intettek a másik bárkában lévő társaiknak, hogy jöjjenek segíteni. Jöttek is, és úgy telerakták mind a két bárkát, hogy majdnem elsüllyedt.

Jézus parancsolóan szól Simonhoz. A parancs kiemeli ezt a halászt a néptömegeből és a bárkában vele levő társai közül, mindegyikük elé helyezi. Vessék ki a mély tavon a hosszú (4-500 méteres) függőhálókat, három háló kombinációját. Ez a művelet legalább négy embert igényel. A parancs Simont a hit próbája elé állítja. Emberileg, a régi halásztapasztalat alapján céltalan most kivetni a hálót. Ha éjszaka, a halászat idején semmit sem fogtak, most reggel még kevésbé fognak. A kiválasztás és a meghívás belátás nélküli hitet kíván, „reménységet a remény ellenére“ (Róm 4,18). Így hitt, így remélt Mária vagy Ábrahám“.

Simon elismeri, hogy Jézus szava teljhatalmú parancs, és véghez tudja vinni azt is, amire emberi erő nem képes. *Mester . . . a te szavadra.* Sajátságos a Lukács-evangéliumban a „Mester“ megszólítás. A „tanító, rabbi“ címet adja vissza vele. Nyilvánvalóan azt akarta kifejezni, hogy Jézus hatalmas, parancsoló erejű tanító.

A Mester parancsoló szavába vetett hit nem csalódik. A hálók *szakadoznak* a rengeteg hal súlyától. Péter nem követel jelet, tehát megkapja a jelet — olyat, amely életéhez, értelméhez és hivatásához illik. Isten úgy jár el vele, mint Máriával. Így bánik ő az ő népével. Az üdvösség hitet kíván, de Isten jeleivel támogatja a hitet.

‘Ennek láttán Simon Péter Jézus lábához borult, és e szavakra fakadt: Uram, menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok. ‘Mert a halogás láttán ámuló ijedség töltötte el őt és mindnyájukat, ^{10a} így Jakobot és Jánost, Zebedeus fiait, akik Simon társai voltak.

Simon Jézusban Isten megjelenését (epifániáját) látja⁴⁰. Megélte a csodát, a Jézusban működő isteni hatalmat. Isten megjelenése *bűnös voltának*, méltatlanságának tudatát váltja ki benne, félelmet az Egészen-Mástól, a szent Istentől. Amikor a szent Isten megjelenik Izaiás előtt, a próféta látomása ezzel a vallomással végződik: „Jaj nekem, végem van, mert tisztátalan ajkú ember vagyok . . . és most . . . szememmel láttam a seregek Urát“ (Iz 6,5). A Jézus iránt érzett csodálat feléje vonzza Simont, bűneinek tudata elriasztja tőle. Az *Űr* megszólításban jut kifejezésre, milyen nagy élménye volt ez a csoda.

Lukács most már nem csupán a Simon nevet használja, hanem hozzáteszi a *Pétert* is. Simon, a szikla. Ez az óra, amelyben Simon a Jézus szavába vetett hit mellett dönt, alapja az eljövendő ígéretnek:

„Te Péter vagy, azaz szikla, erre a sziklára építem majd egyházamat“ (Mt 16,18), alapja a hivatásnak, hogy megerősítse testvéreit: „Te viszont erősítsd meg testvéreidet“ (22,32), alapja a pásztori tisztség átruházásának (Jn 21,15kk). A hit révén lesz Simonból szikla.

A váratlan halfogás ámuló ijedtsége nemcsak Pétert töltötte el, hanem Zebedeus két fiát, *Jakabot és Jánost* is. Lukács csak erre a háromra irányítja tekintetünket, jöllehet még legalább egy negyediknek is ott kellett lennie a háló mellett. Simon, Jakab és János a három kiváltságos apostol, Jézus bensőséges megnyilatkozásainak tanúi: ők vannak ott Jairus halott lányának feltámasztásánál, a színváltozáskor, az Olajfák-hegyi tusánál. Már a halászatban társai és osztályosai voltak Simonnak. Jézus a régi közösségre újat épít föl.

^{10b} *Jézus így szól Simonhoz: Ne félj; ezentúl emberhalász leszel.*
¹¹ *Kivonták a hajókat a partra, elhagyták mindenüket, és követték.*

Jézus elosztatja Simon félelmét, és megbízást ad neki. Így történt akkor is, amikor az angyal Isten megbízását hozta meg Máriának. A szent Isten iránt érzett áhítatos félelem a hivatás alapja, mert abban Isten szentnek és nagynek mutatkozik.

Simon mostanáig halakat fogott hálójával a tóból, — mostantól fogva *embereket kell kerítenie Isten országába*. „Bekeríti“, „bezárnja“ őket. Vajon nem a mennyek országának kulcsairól szóló kijelentés veti-e már előre árnyékát, amelyeket majd megkap? A kifejezés ígéretet, meghívást tartalmaz, és teljhatalmat ad.

Jézus hívása hatalmas. Azt hívja, akit akar, azzá teszi, amivé akarja. Így járt el Isten a prófétákkal is. Simon, Jakab és János partra vont a hajókat, és abbahagyja a halászatot. Elhagynak mindent: hajót, hálót, apjukat, otthonukat. Életük új tartalmat kapott. *Követték Jézust, mint tanítványok*. Mostantól fogva Jézus nyomában járnak, mint a rabbik tanítványai tanítójuk nyomán, hogy elsajátítsák szavát, tanítását és életmódját. Ő tölti be ezután életüket, az Isten országa, az emberhalászat. Simon átélte Jézusban Isten megjelenését, bűnösnek vallotta magát, és meghívást, üdvözítő munkát kapott. Felvirradt az üdvösség ideje: az emberek megismerik az üdvösséget a bűnök bocsánata által (1,77). Isten uralma abban nyilatkozik meg, hogy pártfogásba veszi a bűnösöket.

A galileai működés elejét az evangélista *Simon Péternek* szenteli. Szülővárosa elvetette Jézust. Galilea határán, a Genezáreti tónál Péter befogadja, és csatlakozik hozzá. A csodás halfogás megkoronázása mindannak, ami itt eddig történt: az ördög kiűzésének a zsinagógában, Péter napa meggyógyításának, a sok csodának este a ház előtt. Péter életének színtere, azok a helyek, ahol eddig imádkozott, családjával együtt élt és dolgozott, Isten üdvözítő tettei nyomán megszabadulnak

nyomorúságtól, az ördög befolyásától, betegségtől és szükségtől, sikertelenségtől. Most pedig Jézus kiemeli mindebből, hogy emberhalász legyen Isten országa számára, Jézusnak és az ő hatalmas igéjének szolgálatában.

2. Hatalmas tettek (5,12-39)

a) A leprás meggyógyítása (5,12-16)

¹²Történt pedig, amikor Jézus az egyik városban tartózkodott, hogy előjött egy leprával borított férfi. Amikor Jézust meglátta, arcra borult, és kérte: *Uram, ha akarod, megtisztíthatsz engem.* ¹³Erre kinyújtotta kezét, megérintette, és így szólt hozzá: *Akarom, tisztulj meg! És azonnal megtisztult a leprától.*

Jézus, a vándor igehirdető, az egyik városban működik (4,44). A leprás itt a városban áll előtte, holott leprásoknak kerülniök kellett a városokat. „A leprás, akit a betegség megtámadott, szaggassa meg ruháját, a haját hordja kibontva, a szakállát takarja be, és kiabáljon: Tisztátalan, tisztátalan! Ameddig a betegsége tart, addig tisztátalan, azért lakják elkülönülve, tartózkodják a táboron kívül“ (Lev 13,45k). Az embert egészen *elborítja a lepra*. Orvosi megállapítás. A lepra gyógyíthatatlan. Akit megtámadott, halottnak számított.

A nyomorult ember nem törődik a törvénnyel, sem azzal, hogy kizárták az emberek közül, sem a gyógyíthatatlan betegség keserű tudatával. Jézus hatalmát nagyobbnak tartja, mint a törvényt és a halált. Leborul előtte: ezzel megvallja nyomorúságát, kérésével pedig bizalmát. Hittel vallja, hogy Jézusban Isten ereje működik. *Megtisztíthatsz engem*. Irgalmáért könyörög: *Ha akarod...* Jézus életének reménye. Amit ő akar, attól függ egész léte: közössége Istennel, az emberekkel, helye az életben...

Jézus irgalmas. *Kinyújtja kezét és megérinti*. Túlteszi magát a törvényen, mert könyörületes. Érintésével közösségre hozza önmagával, bevonja az emberek, az Isten közösségébe. Átveszi a kérés szavait, és azonosítja magát a leprás ügyével. Akarata megtisztítja a leprától, és ezzel ismét átadja Isten és az istentisztelet közösségének.

Jézus szava a leprást megtisztítja és tisztának nyilvánítja. Jézus együtt birtokolja Elizeus próféta hatalmát, aki meggyógyította a leprás Náámánt és Izrael papjainak hatalmát, akik kijelentik, hogy a beteg megtisztult. Fölöttük áll, mert pusztá szava tisztává tesz és tisztának nyilvánít.

¹⁴*Meghagyta neki, hogy ne mondja el senkinek. Menj inkább — mondta — mutasd meg magad a papoknak, és megtisztulásodért mutasd be az áldozatot, ahogy Mózes rendelte, bizonyosággul nekik.* ¹⁵*De*

csak annál többet beszéltek róla, és nagy tömeg gyűlt egybe, hogy hallgassa és meggyógyuljon betegségéből. ¹⁴ Ő azonban magányos helyekre vonult vissza, és imádkozott.

Jézus nem azért tesz csodákat, hogy a piacon lármázzák el nagyságát. „Körüljárt, jót cselekedve és meggyógyítva mindenkit, aki az ördög hatalmában volt, mert vele volt az Isten“ (Csel 10,38).

A törvény előírta, hogy a meggyógyult leprást egy pap nyilvánítsa tisztának (Lev 13,49), és mutassa be a tisztulási áldozatot (Lev 14,1-32). Jézus azt akarja, hogy a törvény teljesüljön. Ő maga is engedelmesen alávetette magát neki. A papok kapjanak tanúbizonyságot, hogy felvirradt az üdvösség ideje. Hiszen a próféta azt hirdette, hogy az szabadulást hoz a betegségekől.⁴⁹

Jézusnak és gyógyító tevékenységének híre tovább vándorol. Megtiltotta, hogy beszéljenek róla, mégis elterjedt a hír. Az ígének távolba törekvő dinamikus ereje van. Új meg új néptömegeket vonz oda. Mind részesülni akarnak Jézus üdvözítő szavában és gyógyító tetteiben.

Jézus a magányba vonul imádkozni. Tevékenysége Atyjával való közösségéből származik. Azért hatékony, mert vele van az Isten (Csel 10,38). Imádságos egyesülése mélyebb egységre utal.

b) A bűnök megbocsátása (5,17-26)

¹⁷ Egy napon, amikor tanított, farizeusok és törvénytudók is ültek ott, akik Galilea és Júdea különféle falvaiból és Jeruzsálemből jöttek. Az Úr ereje gyógyításra ösztönözte.

Jézus tevékenysége tanítás és gyógyítás. Emögött Isten ereje áll. Tanításának és gyógyításának híre egész Palesztinában elterjedt, minden faluba eljutott. Az országban szerte lakó farizeusok és törvénytudók vitába szállnak vele. Még mielőtt maga Jézus végigjárná az utat Galileából Júdeába, onnan Jeruzsálembé, szava már megelőzte. Még azokat is fölleskítette, akik útja végén halálra fogják ítélni.

¹⁸ És lám, néhány férfi hozott egy béna embert hordágyon. Megpróbálkoztak bejutni, hogy eléje tegyék. ¹⁹ De akkora volt a tömeg, hogy nem találtak utat. Ezért fölmentek a tetőre, és a cserepek között bocsátották le ágyastul a középre Jézus elé. ²⁰ Hitük láttán Jézus megszólalt: Ember, bűneid bocsánatot nyertek.

Jézus egy házban tanít és gyógyít. A tömeg akkora, hogy lehetetlen az ajtón át a házba jutni eléje. Kibontják a tetőt, úgy bocsátják le a beteget. A palesztinai házak teteje lapos volt, föl lehetett bontani (Mk 2,4). Lukács cserepekről ír: a görög házra gondol. Jézus mint megdicsőült, élő Úr jelen van egyházában, de ugyanakkor a földön járt Jézus képe is tovább él az egyház emlékezetében. Hogyan gondoljuk el magunknak az Atyánál élő Krisztust? Milyennek képzeljük? Csak

úgy tudjuk magunk elé állítani, ahogyan a földön élt és működött! Jézus képét könnyebben felfogjuk, ha abban a világban jelenik meg, amelyet megértünk, amelyben élünk. Lukács tehát a görög világba állítja bele...

Jézus a bénának *megbocsátja bűneit*. A bocsánatot kimondó szó meg is adja a bocsánatot, mert Jézusban az Úr ereje tevékeny. Megbocsát, mert látja hitüket. Ezek az emberek egész reménységüket Jézusba vetették. Hitték, hogy közelsége gyógyulást hoz a bénának. Az egyes ember beilleszkedik a közösségbe, a közösség ereje hordozza. Ők testi gyógyulást vártak, de a beteg a bűnből való gyógyulást kapja. Zsidó felfogás szerint a testi gyógyulás a vétektől való megtisztulástól függött. Erre gondolt-e Lukács? Jézus az ember minden baját meggyógyítja: betegséget is, bűnt is.

¹ *Erre az írástudók és farizeusok ezt gondolták magukban: Ki ez itt, hogy így káromkodik? Ki más bocsáthatja meg a bűnöket, mint csak az Isten?*

Aki Isten jogait merészeli kisajátítani, *káromolja Istent*. A bűnbocsánat hatalma és joga csakis Istené. A bűnt ellene követik el, tehát csak ő bocsáthat meg. A megfontolás helyes volt. De nem kellett volna azt is megfontolniok, hogy Isten ezt a hatalmat is átadhatja annak, akinek minden hatalmat átad?

Ki ez itt? A kérdésben már ott lappang az elutasítás. Hangja megvető. Lehetetlen, hogy ez a Jézus birtokolja a bűnbocsánat hatalmát. Nem vetik fel a küldetésére vonatkozó kérdést, még csak nem is mérlegetik annak lehetőségét, hogy megkaphatta Istentől ezt a hatalmat. Az írástudókban és farizeusokban visszatér a názáretiek beállítottsága. Csak az ismerheti el Jézus bűnbocsátó hatalmát, aki hisz isteni küldetésében. Emberi megjelenésének nem szabad megakadályoznia ezt a hitet.

² *Jézus azonban belelátott gondolataikba, így szólt hozzájuk: Miféle gondolatokat forgattok szívetekben?* ³ *Mi könnyebb, ezt mondani: Bűneid bocsánatot nyertek? vagy: Kelj fel és járj?* ⁴ *Hogy tehát lássátok, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnöket megbocsátani — ezzel a bénához fordult: Mondom neked, kelj fel, fogd az ágyadat és menj haza.*

Jézus rendelkezik a bűnbocsánat hatamával. Isten hatalmának részese. Megvan benne a szívek megismerésének képessége is. Ismeri ellenfeleinek gondolatait. Ez isteni hatalom. Birtokolja a gyógyító erőt is. Ebben az esetben ez a nehezebbik, mert a gyógyulást külsőleg meg lehet állapítani. Aki képes megtenni a nehezebbet, annál inkább tudja a könnyebbet. Jézus azért rendelkezik bűnbocsátó hatalommal, mert ő az Emberfia, akinek az Isten minden hatalmat átadott⁵⁰. Próféta, aki

belelát a szívekbe és gyógyítani tud; de prófétánál is több, mert bűnbocsátó hatalma van. *Emberfia*, akinek megadatott minden hatalom.

²⁵ *Az szemük láttára rögtön fölkel, fogta, amin feküdt, és hazament, dicsőítve az Istent.* ²⁶ *Mindnyájukat rémület fogta el, magasztalták az Istent, és félelemmel eltelve mondták: Hallatlan dolgokat láttunk ma.*

A meggyógyult sokféle tevékenységében megmutatkozik gyógyulásának öröme. Mindent, amit csinál, *Isten dicsőítésével* kísér. Jézus tevékenységének célja Atyjának dicsőítése. „Megdicsőítettelek téged, véghez vittem a művet, amelyet rám bízál“ (Jn 17,4).

A csoda minden tanúja lelke mélyéig megrendült. Magukon kívül vannak, félelem és ámulat tölti el őket. A lélek izgatott állapota is Isten dicsőítését váltja ki. Istennek az üdvösségtörténet során megtapasztalt nagy tettei *Isten dicsőítésére* vezetnek. Megdicsőül bennük az Isten.

Páratlanul álló nap, amelyen ez a hallatlan, minden várakozást meghaladó dolog történt. Miféle nap ez a *ma*? „Ma üdvössége lett az egész népnek“. Ma beteljesedett az írásnak az a szakasza, amely a Lélektől fölkent üdvösséghezóról szól. Hallatlan dolog történt ma. Felvirradt az üdvösség ideje. De látja-e ezt a nép?

c) A vámos meghívása (5,27-39)

²⁷ *Ezek után kiment, s meglátott egy Lévi nevű vámost, amint a vámnál ült. Ezt mondta neki: Kövess engem!* ²⁸ *Az otthagyott mindent, felállt és követte.*

A Jézus újabb hatalmas tetteiről szóló tudósítás ismét egy tanítvány meghívásával végződik. Ezúttal egy vámost hív meg. A vámbérlők gyűlölt emberek, mert pogányokkal érintkeznek, önkényesek és kapzsik. Nyilvános bűnösöknek számítanak, akiket kerülni kell. Jézus azonban egy ilyen vámost is meghív tanítványául. A vámpadról, tisztátalan foglalkozásának gyakorlásából szólítja követésére. A bűnös bénának gyógyulást ad, a bűnös vámosnak tanítványi meghívást. A bűn nem korlátja többé az üdvösség befogadásának. Az üdvösség hozója megbocsátja, és így az ember be tudja fogadni az üdvösséget.

Jézus tekintete és hívó szava olyan hatalmas, hogy a vámos elhagyja mindenét, mindazt, amit eddig szolgált, aminek a hatalmában volt, és Jézus tanítványa lesz. A meghívás gyökerestül átalakítja életét.

²⁹ *Lévi otthon nagy lakomát rendezett neki. Nagyon sok vámos és más bűnös együtt volt vele az asztalnál.* ³⁰ *A farizeusok és írástudók emiatt zúgolódtak. Miért esztek és isztok együtt vámosokkal és bűnösökkel? — kérdezték a tanítványoktól.* ³¹ *Jézus adott nekik jeletet: Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek.* ³² *Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket bűnbánatra.*

Milyen szellemnek kell eltöltenie Jézus tanítványait? Milyenek mutatkozzék az apostol? a keresztény, aki meghallotta Jézus hívását? Az egyháznak tájékozódást nyújt útján, ha visszapillant az üdvösség idejére, a történelem közepére. Lévi régi és új életének határán *nagy vendégséget* rendez. A lakomát Jézus tiszteletére tartja. A meghívottak: Jézus, a tanítványai, valamint Lévi barátai: hivataltársai és mások, akik a vámosokkal érintkeztek. Itt az asztali beszélgetés közben mutatkozik meg, hogyan kell érteni, ha valaki Jézus tanítványa. Lukács szereti Jézust vendégként bemutatni⁹¹. A görög irodalomban mélyértelmű beszélgetéseket jegyeztek fel szümpozion (asztali beszélgetés) formájában. Az evangélista beleállítja Jézust a görög világba. Az evangéliumok történeti művek, de egyben a történeti idő fölé emelkednek. Általuk a Megdicsőült szól gyülekezetéhez. Az időben végbement, egyszeri eseményen át az egyház fölismeri azt, ami mindig és mindenütt érvényes.

A farizeusok és farizeusi szellemű írástudók zúgolódnak. Az asztalközösség a bűnösökkel, tisztességtelen emberekkel, a törvény áthágóival a farizeusok ítélete szerint megsérti a törvény rendjét. Ők, az elkülönültek azt akarták, hogy Isten népe különüljön el minden tisztától, így maradjon szent. Ezt szolgálta a tisztasági törvények szigorú alkalmazása. Ami a törvényben csak a szolgálattelvő papot kötelezte, azt ők az egész népre kiterjesztették. Ugyanezért különültek el a nyilvános bűnösöktől. Jézus más útra tér: nem kizárni és elkülöníteni kell a bűnöst, hanem *meggyógyítani*. Erre pedig közösség szükséges. Ő nem zárja ki a bűnösöket az üdvösségből, hanem utánuk jár, nem fosztja meg eleve az üdvösség elérésének lehetőségétől, hanem felajánlja nekik, és megpróbálja megyni őket.

Jézus módszere az *orvosé*. Ha egy orvos csak az egészségesekkel akarna törődni, a betegeknek feléje se nézne, akkor nem értette volna meg hivatását. Jézussal is így áll a dolog. Küldetése az, hogy gyógyulást hozzon, a test bajainak meggyógyítását, de még inkább a lélek gyógyulását a bűnök megbocsátásával. Az üdvösség ideje könyörületet hoz mindenkinek, aki szegény, sebzett, elnyomott. Hogy a bűnös megkapja az üdvösséget, annak előfeltétele a bűnbánat. *Hogy bűnösöket hívjak bűnbánatra*.

A tanítványok megszentelődése nem abban áll, hogy elzárkóznak a bűnösök elől, hanem abban, hogy mindenkinek felajánlják az üdvösséget, akár igaz, akár bűnös; nem a saját üdvösségükért aggódó gondban, hanem mindent merő szeretettel.

A farizeusok *zúgolódása* emberi kritikának veti alá Istennek Jézusban megnyilvánuló tevékenységét. Saját mércéjükkel mérik Jézus eljárását. Nem ismerik föl, hogy Isten küldötte. Azért jött, hogy bűnösöket hívjon, nem pedig igazakat. A botránkozást csak a hit küszöbölheti ki, hogy Isten beszél és cselekszik Jézusban. Hiszen

cselekvésmódja új, hallatlan, paradox. A farizeusok nem képesek megérteni, mert nem ismerik föl, hogy benne az üdvösség kora érkezett el.

“De ők azt mondták neki: János tanítványai szigorúan böjtölnek és imádkoznak. Ugyanígy a farizeusok tanítványai is. A tied ellenben esznek és isznak. Jézus ezt válaszolta nekik: Képesek volnátok böjtre fogni a násznépet, amikor még vele van a vőlegény? El fog jönni az idő, amikor elviszik a vőlegényt, majd böjtölnek azokban a napokban.

Jézus és tanítványai részt vesznek az ünnepi lakomán. A farizeusok és írástudók kritizálják ezt. A kritika éle közvetlenül a tanítványok, végső soron azonban maga Jézus ellen irányul. Azok, akik felelősnek érzik magukat a nép szentségeért, Keresztelő János meg a farizeusok, *szigorúan böjtölnek és imádkoznak*. A kettő összetartozik. A böjtnapok imanapok, mert a böjt támogatja az imádságot. A böjt kicsinnyé teszi az embert; Isten meghallgatja a rászorulókat és kicsinyeket. Miért nem böjtölnek Jézus tanítványai? Miért nem kötelezi őket Jézus újabb böjtre és imádságokra?

A farizeusok félreismerik az óra jelentőségét. Valami új jelent meg. Ez az új új szabályok szerint él. Lakodalom van, nem lehet böjtölni. Kinek jutna eszébe, hogy böjtölésre kötelezze a lakodalmi vendégeket (szósz.: *a lakodalom fiait*)? Jézus az üdvösség felvirradt idejét lakodallal hasonlítja össze. Az öröm ideje, az Úr kedves esztendeje van itt. Ehhez az időhöz jobban illik az ünnepi lakoma, mint a böjt.

Ha tehát Krisztus tanítványai és a keresztények az öröm idejében élnek, nincs-e ezzel ellentétben, hogy mégis böjtölnek? Miért böjtöl Jézus egyháza? *Majd böjtölnek azokban a napokban*. A tanítványok az Úr halálának emlékezetére böjtölnek. Ha majd erőszakkal elragadják tőlük a vőlegényt, akkor a gyász jeléül böjtölni fognak. Krisztus erőszakos halálára utal. Ő, a Messiás a vőlegény. Azokban a napokban majd böjtölnek a tanítványok, — nemcsak Jézus kiragadásának napján, hanem az egész idő alatt, amikor a vőlegény már nem időzik láthatóan köztük, „fölvételésének“ idejében, egészen visszatéréséig. Ezt az időszakot öröm jellemzi, mert az üdvösség már elérkezett. De szomorúság is, mert Jézus nincs itt többé, csak várunk rá.

Az ellenfelek magatartásában már előreveti árnyékát, hogy Jézust erővel *viszik el* tanítványaitól. Ellenségei először megvetően gondolkodnak róla, azután nyíltan bírálják, hogy aláássa a jámborságot és fegyelmet, és már látszik, hogy majd erőszakkal teszik el láb alól. Az elutasítás gondolatban kezdődik, szavakba megy át és tettben végződik...

“Hasonlatot is mondott nekik: Senki sem hasít ki új ruhából foltot ócska ruhára. Hisz akkor az újat is tönkretenné, s az ócskára sem illenék az új folt. Senki sem tölt új bort régi tömlőkbe. Vagy ha

mégis, az új bor szétveti a tömlőket, a bor kiömlik, a tömlők meg tönkremennek. ³⁸ Hanem az új bor új tömlőkbe való. ³⁹ És senki, aki óbort ivott, nem kíván újat, mert azt mondja: jobb az ó.

Mi tesz valakit Jézus tanítványává? A farizeusok és írástudók azt gondolták, hogy a vallásos megújulás lényege szigorú elkülönülés minden tisztátalantól, valamint új vallási gyakorlatok: böjt és imádkozás. A régi vallásgyakorlatokhoz újakat kell hozzátenni. Jézus másként gondolkodik. Az ilyen módszer haszontalan. Ezt a foltról és a tömlőbe öntött borról szóló hasonlattal szemlélteti. A belső magatartásnak kell megújulnia, nem pusztán a külső vallásgyakorlatnak. Az az új, amit ő hirdet, nem csak valamicske hozzáadás, amit a régihez hozzá lehetne önteni, hozzáfércelni. Az üdvösség ideje hallatlan újdonság, újjászületés, föltételezi az ember megtérését, gondolkodásának teljes átalakulását. Ezért nem lehet csupán arról szó, hogy egynéhány új előírást és gyakorlatot csatoljanak a régihez.

A zsidók megszokták a régit. Jézus újat hoz. Nehéz ezt az újat elfogadni. Senki, *aki óbort ivott*, nem kíván újat. A mondásból nem hiányzik egy árnyalatnyi melankólia. Semmi sem nehezebb az igazi megtérésnél, a belső megváltozásnál. A régi kényelmesebb. Jézus önmagunktól való elszakadást kíván. Elhagytak mindent — ez az igazi tanítvány ismertetőjele. A vámos megtette ezt. Lakomája több a farizeusok böjtölésénél. Búcsú a régitől, valami egészen újnak kezdete.

3. Hatalmas szó (6,1-19)

a) Kalászszedés szombaton (6,1-5)

¹ *Az egyik szombati nap vetések közt járt. Tanítványai kalászsokat téptek, kezükkel szétmorzsozták és ették. ² Néhány farizeus rájuk szólt: Miért csinátok olyat, ami szombaton tiltva van?*

Az éhező szegényeknek szabad volt a mezőről kalászsokat tépni. „Ha embertársad szántóföldjén jársz, kezeddél szedhetsz kalászt” (MTörv 23,26). A kalászsokat kézzel szétmorzsozták, és a kihulló szemeket megtették. Néhány farizeus meglátta ezt, és megintette a tanítványokat. Törvénymagyarázatuk szerint ez a szombati nyugalom megsértését jelentette. A kalászszedés az *aratási munkához* tartozott, a huszonkilenc főmunka egyikéhez, amelyek újra almunkákra oszlottak. Mindez megsértette a szabbatot. Ha a szombati munka elnézésből történik, az illetőt megintik, és engesztelő áldozatot kell bemutatnia. De ha tanúk és megelőző intés ellenére gyalázzák meg a szombati nyugalmat, akkor megsértése megkövezést követel. Az intés közvetlenül a tanítványoknak szól, de Jézusra vonatkozik.

³ *Jézus felelt meg nekik: Nem olvastátok, mit tett Dávid, amikor tár-saival együtt éhezett? ⁴ Bement az Isten házába, fogta a kitett kenye-*

reket és evett belőlük, és adott a többieknek is, akik vele voltak, noha ezt csak a papoknak lett volna szabad megenniük?

A szombati összeütközésekre vonatkozó hagyomány igen nagy jelentőségű volt az egyházközségekre nézve, amelyek már nem a szombatot, hanem a vasárnapot tartották meg a nyugalom napjaként. Lukács evangéliumának írásakor ez a szakítás már megtörtént. Neki tehát fontosak voltak azok az indítók, amelyek a szabbattörvény új értelmezésére vezettek. Ezek megmutatják Jézus szavának hatalmát, azt, hogy ez a szó Isten akaratát hirdeti.

Jézus ismeri a zsidó iskolák vitaközvetítő módszerét, és ellenkérdéssel válaszol. Az írásra hivatkozik (1Sám 21,1-7), az elismert legfőbb tekintélyre. A tizenkét kitett kenyér egy hétig feküdt a templom szentélyében (a szent sátorban) egy asztalon, Istennek szóló áldozatként. Csak a papok eheték meg, ha letelt a hét. De Dávid és kísérői ezt ették, mert éheztek, és más kenyér nem állt rendelkezésükre. Senki sem rója meg emiatt Dávidot, sem az írás, sem Abimelek pap, aki odaadta neki a kenyeret, sem az írástudók. Tehát a szükség menti a törvény áthágását. A tanítványok nem szegik meg a törvényt, ha szombatnapon kalászt morzsolnak, mert éhesek. A törvényt magyarázatnak nem pusztán a törvény betűjét kell szem előtt tartania, hanem *Isten akaratát*. De Isten nem azért adta tiszteletének törvényét, hogy kínozza az embereket. Az emberek iránti könyörület többet számít előtte, mint az istentiszteleti törvény teljesítése. A szombat nem akadály a kíván lenni annak, hogy segítsünk a szükségét szenvedőn. Isten irgalmasságot akar, nem áldozatot (Mt 12,5-7).

⁵ És ezt szokta nekik mondani: Az Emberfia ura a szombatnak is.

Jézusnak, mint *Emberfiának*, aki minden hatalmat megkapott az Istentől, rendelkezési joga van a szabbatnyugalom és annak magyarázása fölött is. Belenyúl Isten legszentebb jogkörébe: bűnbocsátó jogába, a szabbatnyugalomba, amely a világ teremtése utáni isteni nyugalom mása (Ter 2,2k), dicsőségének területébe, az istentiszteletbe... Hatalmát arra használja, hogy az embereket megmentse szükségükben. Isten hagyja, hogy belenyúljon legszentebb szférájába, mert itt az üdvösség ideje, amelyben irgalmat gyakorol az emberekkel. „Békesség a földön az Istennek tetsző embereknek.“

b) Gyógyítás szombaton (6,6-11)

⁶ Egy másik szombaton bement a zsinagógába és tanított. Volt ott egy ember, akinek a jobb keze el volt száradva. ⁷ Az írástudók és a farizeusok figyelték, vajon gyógyít-e szombaton, hogy legyen alapjuk vádat emelni ellene.

Lukács pontos adatokra törekszik: ez *egy másik szombaton* történt; Jézus a *zsinagógában* tanított; az ember *jobb keze* volt elszáradva; az

írástudók és farizeusok voltak a megfigyelői. Jézus egyszeri történeti órában működik, meghatározott időben, meghatározott területen, meghatározott körülmények között. Az üdvösségtörténet közepére való visszapillantás döntő a keresztyén életre. Az egyház életét és korát Jézus élete és történelmi szava szabályozza, míg vissza nem tér.

A farizeusi törvénytárgyalás szombaton csak akkor engedélyezte a gyógyítást, ha közvetlen életveszély fenyegetett. Az elszáradt kéz nem életveszélyes. Mit csinál hát Jézus az ember szüksége láttán? Ellenfelei fokozzák ellenséges magatartásukat. Az első szombati összeütközéskor csak mintegy véletlenül veszik észre, hogy a tanítványok áthágják a törvényt. Most már *lesik*, rajtacsíphetik-e Jézust a megszegésén, hogy törvény elé vigyék. Hogyan határoz Jézus ebben a fenyegető helyzetben?

⁸ *De ő beelátott gondolataikba, ezért így szólt az elszáradt kezű emberhez: Allj fel, és gyere ide a középre! Az felállt és odament.*

A beteg most *középen* áll, mint a vádlott a bíróság előtt, fölmentésére vagy elítélésére várva. Új törvénytárgyaló elv! Immár ne a törvény betűje legyen a döntő, hanem a törvénytől érintett ember. Az ember kerül középre, nem a törvény betűje. A szabbatkérdésben az emberről van szó, annak üdvösségéről vagy romlásáról.

⁹ *Jézus odafordult hozzájuk: Kérem tőletek, szabad-e szombaton jót vagy rosszat tenni, életet menteni vagy pusztulni hagyni?*

A kérdést az ember láttán teszi föl, aki ott áll a középben kínjával és gyögyulásvágyával. Az egyéni esetet elvi kérdéssé teszi: Szabad-e szombaton *jót tenni*, vagy szükséges-e *rosszat tenni*? A jó elmulasztása rossz és gonosz.

Ki merné mondani, hogy a szabbattörvény megtiltja a jót és megkívánja a gonoszt? A szombat a zsidók számára nemcsak pihenőnap, hanem a jótettek és az öröm napja is. Ünnepi étkezés, törvénytanulmányozás és jócselekedetek teszik ünneppé és az öröm napjává. Rászoruló vándoroknak ételt kell készenlétben tartani. Mindez már feledésbe ment volna? Jézus helyreállítja a szombat igazi értelmét. Legyen az öröme és örömszerzésnek a napja. Az jár el a szombat értelmében, aki jót tesz a szenvedő emberekkel, aki irgalmat gyakorol. „Irgalmasságot akarok, nem áldozatot“ (Óz 6,6).

Jézus ez elé a döntés elé állítja ellenfeleit: *Mentsük meg szombaton az életet, vagy hagyjuk pusztulni*? A görög szöveg nem életről, hanem *lélekről* beszél. Ez is életet jelent, de még többet: tudatos életet. A középben álló ember élni akar, egészségesen élni, nemcsak tengődni. Arra várják, hogy öröme teljen az életben. Teheti-e ezt az, akinek a jobbja elsorvadt, nem tud dolgozni, csak alamizsnából él? A szombati nyugalmat azzal okolják meg, hogy Isten is megpihent a teremtés műve után: „Gondolj a szombatra és szenteld meg. Hat napig dolgozzál és végezd

minden munkádat. A hetedik nap azonban az Úrnak, a te Istenednek a pihenő napja, ezért semmiféle munkát nem szabad végezned“ (Kiv 20,8kk). Isten nyugvása azonban nem semmittevés, hanem művének átélése. „Örült Isten az ő teremtésének“ (Zsolt 104,31). A szombat az intenzíven élt élet napja, a művünkön érzett öröm napja, Isten dicsőítésének napja. Nem kell-e ezt a legmélyebb értelmét a gyógyítással helyreállítani? Élet helyett a pusztulást kellene-e választani?

¹⁰ Amikor körülhordozta rajtuk tekintetét, így szólt az emberhez: Nyújtsd ki a kezedet. Az megtette, és kezének épsége helyreállt. ¹¹ Amazok azonban elvakult haragra gerjedtek, és egymás közt elkezdtek tanakodni, mitévők lehetnének Jézussal.

Jézus tekintete körbe vándorol. Mindegyikre, valamennyiükre ránéz. Senki sem felel. Nem akarták beismerni, hogy nincs igazuk, viszont nem tudták kivonni magukat bölcsességének hatása alól. Istenképük a törvény betűjének uralmát diktálta nekik; Jézus viszont Isten akaratát hirdette. Jézus istenképe más, mint az övék. Az ő Istene a könyörület és az emberközelség Istene, az övék pedig megközelíthetetlenül trónol az ember fölött. Elkezdődött az Úr örvendetes éve, Isten Jézusban meglátogatja népét.

A kéz *épsége helyreáll*. A mindenség helyreállítása hozzátartozik az üdvösség idejének képéhez. Most megkezdődik, és majd beteljesül. „Őt (Jézust) az égnek kell fölvennie egészen mindenk helyreállításának idejéig, ahogyan Isten réges-rég megjósolta szent prófétái ajka által“ (Csel 3,21). A gyógyítással megmutatja, hogy helyre szabad állítania a szombat értelmét Isten gondolata szerint, mert vele elérkezik a mindenség helyreállítása is. A szombat Isten nagy szabbatnyugalmának képe (Zsid 4,8kk): ez akkor következik be, amikor a mindenség helyreállt, és minden tökéletességre jutott.

A gyűlölet megfoszt a világos gondolkodástól és megfontolástól. Az *elvakult* ellenfelek meg akarják akadályozni Jézus működését. Tanácskoznak egymás között, mit tehetnének vele, hogy megsemmisítsék. De ki lázadhat föl Isten Lelkének hatalma és ereje ellen? Minthogy az ellenfelek nem hisznek, elvakultság zsákmányává lesznek.

c) A Tizenkettő meghívása (6,12-19)

¹² Ezekben a napokban történt, hogy kiment a hegyre imádkozni. Az egész éjszakát Isten imáadásában töltötte.

A Jézus hatalmas tetteiről szóló beszámoló ismét meghívással végződik. Ellenségei meg akarják semmisíteni. De műve fennmarad. Ő maga gondoskodik róla ezekben a napokban, hogy el ne pusztuljon: kiválasztja a tizenkét apostolt. Ezt a nagy órát Istenhez intézett imádsággal vezeti be. A *hegyen* imádkozik, távol az emberektől, egyedül, Isten

közeliében. Imája egész éjszaka tart. Sötétség fedi a világot, minden szétfoszlik Isten páratlan nagysága előtt. Jézus imájának középpontjában Isten áll.

¹³ *Amikor megvirradt, odahívta magához tanítványait, és kiválasztott közülük tizenkettőt, s elnevezte őket apostoloknak.*

Az ima egyesítette Jézust Istennel. Isten akarata az ő akarata is. Az apostolok kiválasztását Isten akarata szerint végzi. Az őt követő tanítványok köréből kiválaszt *tizenkettőt*. A szám alapja az őtestamentumi szövetség népének tizenkét ősatyja. Isten új népe bontakozik ki.

Jézus *apostoloknak*, küldötteknek nevezi őket. Érvényes rájuk a zsidó jogi alapelv: az ember küldötte olyan, mint saját maga (Jn 13,16). A Tizenkettő Jézus jogi és személyes képviselője.

Az őskeresztény egyház „szervezete“ Jézusra nyúlik vissza. Az egyházközösségek tagjai a tanítványok. Fölöttük áll a Tizenkettő. Az egyház első képét ezekkel a szavakkal rajzolja meg Lukács: „Amint megérkeztek (Jeruzsálembé), fölmentek az emeleti terembe... ti. Péter és János (következik az apostolok listája)... Mindannyian egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkoztak az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és tanítványaival együtt“ (Csel 1,13k).

¹⁴ *Simont, akit Péternek hívott, testvérét, Andrást, Jakabot és Jánost, Fülöpöt és Bertalant, ¹⁵ Mátét és Tamást, Alfeus fiát, Jakabot és a Buzgónak nevezett Simont, ¹⁶ aztán Júdást, Jakab fiát, és a karióti Júdást, aki árulóvá lett.*

Az apostollisták²² közös *vonásokat* tartalmaznak. Péter mindig az élén áll, Iskarióti Júdás a végén. Az első, ötödik és kilencedik helyen mindig ugyanazok a nevek fordulnak elő: Simon, Fülöp, Jakab, Alfeus fia. Az így kialakult csoportokon belül ugyanazok a nevek térnek vissza változó sorrendben. Úgy tűnik, hogy a lista az apostoli kollégiumon belüli „szervezetre“ utal: három részleg négy-négy apostollal.

Lukács listája *különleges vonásokat* is mutat. Az élére azt a három tanítványt teszi, akinek a meghívását elbeszélte (5,1-11). Andrászt mint Simon fivérét mutatja be (Mt 10,2). A másik Simon mellékneve Buzgó: nyilvánvalóan a zelótapárt híve volt, amely fanatikus zsidó nacionalizmust vallott, és erővel akarta meghozni Isten uralmát. A harmadik csoportban szereplő Jakabot Alfeus fiának mondja. Iskarióti Júdást (a Kariótból való férfit) árulónak nevezi. A férfiak származásáról, jelleméről, addigi életéről nem sokat tudunk meg. Nem az életrajzi elem a legfontosabb, hanem Jézus kiválasztása és meghívása, valamint az a rendeltetésük, hogy Isten új népének ősatyái és Jézus képviselői legyenek.

¹⁷ *Aztán lejött velük a hegyről, és egy sík terepen megállt. Rengeteg tanítvány odasereglett hozzá, s hatalmas tömeg gyűlt köré egész Júdeá-*

ből, Jeruzsálemből, valamint a tíruszi és szidoni tenger mellékről, hogy hallgassák és meggyógyuljanak betegségeikből. Azok is meggyógyultak, akiket tisztátalan lelkek szálltak meg. "Az egész tömeg arra törekedett, hogy megérinthesse, mert erő sugárzott belőle, és mindenkit meggyógyított.

Ahogy Mózés, úgy Jézus is *leszáll* az Istennel való hegyi közösségből a néphez. Vele van az Isten. Jézus körül összegyűlnek az apostolok, a tanítványok és a nép. Három gyűrű képződik így körülötte. A középpont ő maga. Erő sugárzik belőle, Lélekkel fölment. Aki érintkezik ezekkel a körökkel és ezáltal övele, megkapja az üdvösség idejének áldásait.

Mindenfelől tömegek özönlenek hozzá: egész *Júdeából* és fővárosából, *Jeruzsálemből*, Tírus és Szidon *partvidékéről*. Ezeket a területeket az Apostolok Cselekedetei nem említi mint missziós területeket. Keresztény egyházközségeiket Lukács magára Jézusra vezeti vissza. Jézus tevékenységének híre már az egész országba elterjedt, sőt Palesztina határain kívülre is.

Az ószövetségi jövendölések azt a meggyőződést fejezték ki, hogy Izrael, Jeruzsálem, Sion hegye az üdvösség hordozója. Minden nép oda vándorol, hogy megkapja a törvényt és útbaigazítást, a világosságot és Isten dicsőségét. Jézuson beteljesül az ígélet. Ott áll, gyógyító és tanító erő árad belőle. Köréje gyűlnek az új nép atyái, részesülnek erejében, lelkében, körülötte csoportosulnak a tanítványok, akiket szava megérintett és elhívott, meg a néptömeg; aki csak megérinti, meggyógyul. A Lélek, aki fölmenté, mindenkiben tevékeny körülötte. Ime az Egyház képe!

II. SZÓBAN ÉS TETTBEH HATALMAS PRÓFÉTA (6,20—8,3)

Hogy Jézusról milyen benyomás maradt, azt a két tanítvány fejezi ki, aki az Emmauszba vezető úton találkozik a Feltámadottal: „A Názáreti Jézus, aki próféta volt, hatalmas tettben és szóban Isten és az egész nép előtt“ (24,19).

1. Az új tanítás (6,20-49)

Lukács, éppen úgy, mint Máté, fölvevett evangéliumába egy beszédet, amelyet „hegyi beszédnek“ mondanak⁵³. Az ő változata alig egy harmada a Mátééénak. Az irodalmi vizsgálat megmutatja, hogy nemcsak kivonata a Máté-félének. Mindkettő közös forrásra megy vissza, mindkettő szolgálatába állítja ezt evangéliumi ábrázolásának. Igaz, Máté is gondosan tudósít a Mester szavairól, de prófétai szavát kicsit egy törvényhozó beszédéhez teszi hasonlóvá. Lukács tisztábban megőrizte Jézus prófétai igehirdetését. A gondolatmenet itt egyszerű, zártabb. Egészében nála található az eredeti forma, és ezzel a legrégebbi hagyomány egy becses darabját adja.

a) Boldogságok és jajok (6,20-26)

Jézus tanítványaira veti tekintetét. Nekik készülni beszél, mindazoknak, akik követik. Nagy óra ütött, prófétai igehirdetés kezdődik. — Két háromtagú „strófában“ hirdeti az üdvösséget és a fenyegető jóslatot. Az üdvösség a szegényeké, a jajok a gazdagoknak szólnak. Mind a két strófa egy olyan boldogsággal ill. fenyegetéssel zárul, amely a tanítványokra vonatkozik.

²⁰ Ekkor tanítványaira emelte tekintetét, és megszólalt: Boldogok vagytok, ti szegények, mert tietek az Isten országa. ²¹ Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert bőségben lesz részetek. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert sírástok nevetésre fordul.

A szegények, éhezők és sírók ugyanazok: a szegények és szűkölködők, akik a földön utolsóknak számítanak. Mert aki szegény, annak nincs mivel csillapítania éhségét; aki szegény, az tehetetlen, túrnie kell, hogy kizsákmányolják és elnyomják, hogy védtelen és nincs ki pártját fogja. A szegények, éhezők és sírók, akikről Jézus beszél, nem mondhatnak magukénak anyagi javukat, nyomorúságot szenvednek, de Istenben remélnek, eléje tárják nyomorukat, és az ő kezéből fogadják el sor-szuknak.

Jézus bátorítja, és *vigasztaló szavával* ajándékozza meg őket. Izrael történelme során megtapasztalta, hogy Isten törődik a szegénnyel és elnyomottal, ha beléje vetik reményüket. Az egyiptomi elnyomatás idején és a babiloni fogságban Izrael szegény és leigázott volt. Isten pedig pártját fogta népének. „Az Úr megvigasztalja népét, együttérez nyomorúságaival“ (Iz 49,13). Isten éppen azok felé fordul, akik szegények és nyomorultak. „Hajtsd hozzám füled, hallgass meg, Uram, — mert szegény vagyok és gyámoltalan“ (Zsolt 86,1). Istennek ez a bánásmódja folytatódik az üdvösség idejében is, amelyet Jézus hirdet. A szegényeknek hirdetik és viszik meg az örömhírt (4,18).

Szegénység, éhség, nyomorúságból fakadó sírás nyomasztó állapot. Jézus mégis boldognak mondja a szegényeket: Jó nektek! Gratulál nekik, és pedig egész komolyan. Mert nekik adja meg az Isten a legnagyobbat, amit ígért, amit az üdvösség története ismer: Isten országát. Ha Isten veszi kezébe az uralmat, akkor minden jó lesz. Akkor az éhezők jóllaknak, nem földi eledellel, hanem minden földi dínomdánomot felülmúló lakomán. „És csordultig betölt látásod“ (Zsolt 17,15). A sírók nevetni fognak, mert Isten megvigasztal minden szomorkodót (Iz 61,2). „Az Úr amikor visszaadta Sion kincseit, — mint tenger homokja, olyanok lettünk. — Megtelt nevetéssel a szánk, — örömkialtással a nyelvünk. — Elismerték maguk a népek: — Az Úr nagyságát megmutatta — azzal, amit velük tett... Ki könnyet hullatva vetett, — örömujjongva aratott“ (Zsolt 126,1-6).

Isten azért ígéri országát a szegényeknek, mert ők nyitottak Isten iránt. Várakozva fordulnak az óra felé, amelyben ő veszi kezébe az uralmat. Tekintetük szabad Isten felé, és nem keríti hatalmába az az örült ábránd, hogy legyen és jólét teljes biztonságot ad.

22 Boldogok vagytok, ha gyűlölnek benneteket az emberek, kizárnak körükből és megrágalmaznak, s neveteket, mint gonoszat vetik ki az Emberfia miatt. 23 Örüljete az azon a napon és repessetek, mert lám, nagy a jutalmatok a mennyben. Hiszen atyáik is így bántak a prófétákkal.

A negyedik boldogság az *üldözött tanítványoknak* szól. A tanítványok gyülekezete, akár csak Izrael, a szegények gyülekezetének tudja magát. Kicsiny nyáj (12,32), hatalom nélküli, kitéve ellentmondásnak, üldözésnek. A tanítványok hitvallása, hogy Jézus az Emberfia, akinek Isten minden hatalmat megadott: a bűnbocsátó hatalmat, a szombat törvényének új értelmezését a farizeusi magyarázattal szemben, — ez a hitvallás gyűlöletet von rájuk, kizárják őket a zsinagóga közösségéből, megrágalmazzák, törlik a zsinagógai listából (kiközösítés). Gyűlölet, üldözés, kizárás, gonosztevők halála: ez Jézus sorsa, és miatta minden tanítványáé is.

Ok-e ez a szomorúságra? Nem. Jézus ezeknek a szegényeknek, éhezőknek, síróknak is azt mondja: „*Jó nektek!*“ *Örüljete az és repessetek.* Ez a tanítványi sors öröme ad okot. Jutalmatok nagy a mennyben. Jézus tanítványa, miután megtapasztalja az üldözöttek szegénységét, Isten uralmában részesül annak minden javával.

Isten uralma ajándék, szabad intézkedésétől függ. De *nagy jutalom* is. Isten feltételeket szab, hogy bebocsásson országába. Ezek: hit Jézusban, csatlakozás hozzá, kitartás az üldözésben, a tanítványsággal járó sors elviselése. Csak annak ajándékozza országát, aki megfelel a bebocsátási feltételeknek.

A tanítványok a *próféták* nyomdokaiban járnak. Mint ahogy ezeket üldözték, mert Isten szájaként az ő igéjét beszélték és életükkel képviselték, de részük van az ő országában is (13,28), úgy szenvednek a tanítványok is üldözést. Jézus tehát a tanítványokat, akik őt követik, őt képviselik, az ő szájával beszélnek, a prófétákkal hasonlítva össze. Kicsoda akkor ő maga?

24 De jaj nektek, gazdagok, mert már megkaptátok vigasztokat. 25 Jaj nektek, akik most torkig laktok, mert éhezni fogtok. Jaj nektek, akik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok.

Az üdvösség hirdetését *fenyegetés* követi, a boldogságokat jajok. Jézus a prófétai igehirdetés nyomain jár (Iz 5,8-23). A jajok még nem végső elítélést jelentenek, hanem intést, amely fel akar riasztani, megterésre, magábaszállásra szólít.

A *gazdagok, jóllakottak és nevetők* azok, akik e világ javait birtolják és élvezhetik. Aki gazdag, csillapíthatja éhségét, megvan mindene, amire vágyik, nevetget, vidám lehet. Hisz semmije sem hiányzik. Jézus mégis intő *jajt* kiált feléjük. Jézus és az ő szava felforgat mindent. A gazdagot veszélyezteti gazdagsága. Csalóka biztonság állapotába jut, és életének támaszát nem ott keresi, ahol van: Istenben, hanem ott, ahol nincs: a vagyonban. „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete“ (12,15). A szegények nyitottak Isten országa örömhírének, és megtalálják az üdvösséget. A gazdagok süketek, zártak, és a pusztulás felé tartanak, — hisz semmijük sem hiányzik.

A gazdagoknak nincs mit várnok többé, hiszen már megkapták, nyugtázták mindazt, amit Isten országa magával hoz: van vigasztalásuk, jóllakottak, nevetnek, mert minden kívánságuk teljesült. A szegények nélkülözik a vigaszt, éheznek és sírnak; ők akkor kapják meg jutalmukat, ha eljön az Isten országa. Isten és a gazdagok között ki van egyenlítve a számla, Isten és a szegények számlája még kiegyenlítésre vár.

Abrahám azt mondja a gazdag embernek: „Fiam, gondold meg, hogy milyen jó dolgod volt életedben, Lázárnak meg hogy kijutott a rosszból. Most tehát neki itt vigasztalásban van része, a te osztályrészed pedig a győtrelem“ (16,25). Jelen életünk „má“-ja a vég felé tart. A döntő az, ami majd eljön Isten hatalmával, és ez Jézus igehirdetésével már megkezdődik. A „most“ múlt és jelentéktelen, az *azután* a fontos mindenek fölött. Mit használ a gazdagság, ha majd minden visszájára fordul? A Jakab-levél így taglalja a gazdagokra mondott *jajt*: „Halljátok, gazdagok: jajveszékelve sirjatok a rátok törő nyomorúság miatt! Vagyonotok oda, ruhátokat megeszi a moly, aranyotokat és ezüstötöket belepi a rozsdá, és ez a rozsdá tanúul szolgál ellenetek, s megemészti testeteket, mint a tűz. Vagyonotokat szaporítottátok még az utolsó napokban is. Nézzétek, a bér, amelyet a földeteket learató munkásoktól levontatok, felkiált, és az aratók szava behatolt a Seregek Urának fülébe. Bőségben éltetek a földön és tobzódtatok, hízlaltátok sziveteket a gonosz napra“ (Jak 5,1-5).

“Jaj nektek, ha az emberek szépeket mondanak nektek. Hisz atyáik is így tettek a hamis prófétákkal.

Az utolsó *jaj* megint a tanítványoknak szól, de ezúttal azoknak, akik megmenekülnek az üldözéstől, és az emberektől szép, elismerő, hízogó szavakban részesülnek. Ezek a tanítványok gazdagok — nem földi javakban, hanem szellemiekben. Emberileg biztos: nem forognak abban a veszélyben, hogy elveszítsék becsületüket, jólétüket, életüket. Viszont abban a veszélyben forognak, hogy nem kénytelenek életüket minden

pillanatban Istentől várni. Az ilyen tanítványok éppen olyan fenyegetett helyzetben vannak, mint a gazdag ember.

Az igazi tanítványok a próféták nyomdokain járnak, kitevé az emberek elutasításának és az üldözésnek. Óvakodjék az a tanítvány, aki nem tapasztal ellentmondást! Könnyen megeshet, hogy a *hamis próféták* nyomába lép. Azok nem ébresztettek ellentmondást, hanem hizelegtek, és nyugton hagyták az embereket Izrael Szentjével.⁵⁴ De mi volt a végük?

Aki tanítvány, hisz, az egyházban él, annak is úgy kell hallgatnia a boldogságokat és jajokat, mint hozzá szóló *felszólításokat*. Meg kell kérdeznie magától: fél-e a jajoktól, mert van valamije, öröme telik-e a boldogságokban, hisz nincs semmije. Allandóan gyakorolnia kell azt az átértékelést, amelyet ezek a rövid kijelentések tartalmaznak. Mert ezek felforgatnak minden értékrendet, lerombolnak minden erősséget, amelyet építünk magunknak, „istenek alkonyát“ jelentenek minden hatalomnak, amelyben bízunk, amelyre alapozunk. A boldogságok és az intó jajok kitárják az Isten országába vezető kaput: ott majd megtaláljuk azt, amit e világ javai meg nem adhatnak, hanem csak Isten, ha kezébe veszi az uralkodást.

b) A szeretetről (6,27-36)

Lukács hegybeszédének főrésze csak a szeretetről beszél. A szeretet nem fizet rosszal a rosszért, hanem jóval (6,27-31), nem számít viszonzásra (6,32-34), jótékony, megbocsátásra kész, és örömmel ad (6,35-38).

” Nektek pedig, akik hallgattok, ezt mondom: Szeressétek ellenségeiteket! Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek! ” Aldjátok, akik átkoznak! Imádkozzatok azokért, akik bántalmaznak!

A gazdagok, akiknek a jajok szólnak, nincsenek itt. Jézus ismét a jelenlevő tanítványokhoz fordul. Hozzájuk szól teljhatalommal: Nektek pedig ezt mondom... Szava Isten igéjének hirdetése, úgy beszél, mint akinek hatalma van, nem mint az írástudók és farizeusok (Mt 7,28).

Jézus a törvényt, Isten akaratának teljesítését a szeretet parancsába sűrítette: „Szeresd Uradat, Istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, felebarátodat pedig, mint saját magadat“ (10,27). A teljes szívünkől való istenszeretetre vezető utat feltárták a boldogságok és a jajok. Most a felebaráti szeretetről beszél.

Az Őszövetség is ismeri a *felebaráti szeretet* parancsát: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“ (Lev 19,18). Jézus ezt a parancsot kiemeli sok más parancs közül, és a többbit túlszárnyaló jelentőséget ad neki. Újonnan értelmezi. Felebarátunk minden ember, az ellenség is. A szeretet radikális értelmezésének ebből a pontjából, az ellenségszeretéből indul ki Lukácsnál a hegyi beszéd „etikája“.

Ellenségeitek a tanítványok körének ellenségei, és minden egyes tanítvány rágalmazói, üldözői, ellenségei. Elsősorban ezekre gondol Jézus. Szeretetet kíván irántuk. Lehet-e a szeretet parancs? Lehetséges-e a rokonszenvet parancsolni, érzelmet, szeretetet erőszakolni? — Az a szeretet, amelyet Jézus parancsol, jótétemény, áldás, közbenjáró ima. A szeretet annyit jelent, hogy valakiért vagyunk. Azért is, aki gyűlöl, átkoz, bántalmaz.

Az ellenségszeretetet nem csupán az elszenvedett igazságtalanság megbocsátása. A bocsánatról nincs szó: az már előfeltétel. Jézus tanítványai nyilvánvalóan megtesznek *mindent, ami az ellenségnek hasznára válik*. A gyűlöletet a tanítvány jótétellel viszonyozza, az átkot áldással, a bántalmazást imával. Aki az ellenséget szereti, az nemcsak saját magát állítja szolgálatába azzal, hogy jót tesz vele, hanem Istent is, kérve tőle, amit ő maga nem tud megadni. Nem szabad a tanítvány lelkében olyan zugnak maradnia, amelyet nem hat át az ellenség szeretete. Részt kell benne vennie a külső tettnek, a kívánságnak és beszédnek, és a szívnek is, az imádság székhelyének.

”Ha arcul üt valaki, tartsd neki oda a másik arcodat is. Annak, aki elveszi köntösöd, add oda a ruhádat is.” Mindenkinnek, aki kér tőled, adj, és aki elviszi, ami a tied, attól ne kérd vissza.

Az ellenségszeretet nehezünkre esik. Védekezünk a jogtalanság ellen, bosszút akarunk állni, ha igazságtalanság esett rajtunk, megtorlással akarjuk megfékezni a rosszat: „Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten“ (vö. Mt 5,38). Jézus azt kívánja, hogy ne viszonyozzuk a rosszat rosszal, inkább ne álljunk ellene, s győzzük le jóval. Ezek az alapelvek érvényesek a minket ért személyes jogtalanságra: *ha arcul üt valaki...* és tulajdonunk megsértésére is: *aki elveszi köntösöd...*

Jézus tanítványa örüljön, ha adhat, éspedig határ nélkül. *Mindenkinnek, aki kér tőled, adj*, tekintet nélkül nemzetiségére, hitvallására, személyes beállítottságára, arra, hogy megérdemli-e... mindig csak adj. Jézus még tovább megy: A csellet vagy erőszakkal elvett tulajdont ne követeljük vissza. Aki ilyen kárt szenvedett, ne védekezzék, ne vegye vissza, ami az övé. Hát a jogtalanság legyen joggá?

Nyugodtan maradhatunk-e Jézus e követeléseinek hallatára? Nem lázad-e föl bennünk ellenük valami? Nem keletkezik-e ellenállás lelkünkben, mert meggondolásaink vannak? Nem áldozza-e föl itt Jézus a személyiséget és jogait? Nem tár-e szabadon kaput a rossz betörésének? Nem nyit-e teret arra, hogy a rossz emberek legalacsonyabb ösztönei felburjánozzanak?

A példák azért olyan bámulatba ejtők, paradoxak, botránkoztatók, mert az emberek egymással való érintkezése teljességgel más szabályok

szerint megy végbe. Ezek a példák fölfedik, mennyire istenellenes az ember magatartása, ha nem ragadta meg, nem változtatta meg Isten uralma. Mi úgy gondoljuk: akkor vetünk a gonosznak véget, ha ellenállunk neki, ha rosszat rosszal viszonzunk. Jézus viszont azt hirdeti, hogy a rosszat jóval lehet legyőzni. Ő Isten uralmát hozza, és az ebben kibontakozó jók összessége győzelemre segíti a jót a rossz fölött.

Jézus szemléletesen, kiélezetten beszél, mert nyugtalanítani akar, felébreszteni, felrázni, átalakítani. A példák azt a magatartást példázzák, amelyre felhív. Nem előadást tart az erkölcsi köteleességekről, minden esetet és ellenvetést taglalva. Nem négy paragrafusból álló új törvénykönyvet hirdet ki szavával: először: ha valaki arcul üt... másodsor: aki elveszi a köntösödöt... Így félreismernénk Jézus szavainak értelmét. A példák egy magatartás megvalósulását szemléltetik. Jézus ezt a *magatartást* akarja. A tanítványnak magának kell megvalósítania, tette váltania az élet sokféle helyzetében.

¹¹ Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak.

Hogyan válik tetté az ellenségszeretet, hogy bánjak embertársammal? ellenségemmel? A zsidók és pogányok bölcsei és törvénytudói az ún. „*arany szabályban*“ beszéltek erről. Az öreg Tóbiás így tanítja fiát: „Amit magad nem szeretnél, másnak se tedd“ (Tób 4,15). Hillel, a zsidó írástudó ugyanazt mondja: „Ami nincs kedvedre, azt te se tedd felebarátoddal. Ez az egész törvény, minden más csak magyarázat.“ A görög bölcsességtan rég ismerte ezt a szabályt. A sztoikusok ezekkel a szavakkal fejezték ki: „Amit nem kívánsz magadnak, te se tedd embertársadnak.“ Az ember állandóan magával hordja embertársai iránti magatartásának kódexét és mércéjét. Saját kívánságunk és szükségletünk megtanít, mit tegyünk. Jézus újrafogalmazza az arany szabályt: *Ahogy akarjátok... ti is úgy tegyetek.* Amazok arra adnak szabályt, hogy ne tegyünk rosszat másokkal; Jézus arra, hogy tegyünk jót embertársunkkal, még ellenségünkkel is. Itt a nagy különbség: nemcsak hogy nem szabad rosszat tenni, hanem jót kell tenni. Jézus tanítványa nem elégedhet meg azzal, hogy nem tesz rosszat: jót kell tennie, mindazt a jót, amit saját magának kíván. Önszeretetünk lesz ellenségszeretetünk törvényévé és mértékévé, és készen kell lennünk az ellenség szeretetére. „Szeresd felebarátodat, mint saját magadat.“

¹² Mert ha csak azokat szeretitek, akik benneteket szeretnek, milyen hálát várhattok? Hisz a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. ¹³ És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, milyen hálára számíthattok? Hisz ezt a bűnösök is megteszik. ¹⁴ És ha csak a visszafizetés reményében adtok kölcsönt, milyen hálát várhattok érte? A bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanazt visszakapják.

Jézus tanítványainak mindenki másnál jobban, radikálisabban kell teljesíteniök Isten akaratát. Nem szabad többé úgy élniök, ahogy a bűnösök is képesek. Ők a föld sója, a világosság, a hegyen épült város (Mt 5,13kk).

Azért szeretetük nem lehet csupán *kölcsönös szeretet*. Ha csak azokat szeretnék, akik őket szeretik, nem lennének különbek a bűnösök-nél. Ott is szeretniök kell, ahol nem kapnak viszonzást, hálát az emberektől. Szeretniök kell, mert Isten így akarja. „Ha alamizsnát adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy alamizsnád rejtekben maradjon; és Atyád, aki a rejtekbe is belelát, majd viszonzza neked“ (Mt 6,3k).

A szeretet jótettekben, kölcsönzésben nyilvánul meg. Ahol szükség mutatkozik, mindenütt jó alkalma van. Krisztus tevékeny szeretetre gondol: „Fiacskáim, ne csak szóval és nyelvvel szeressünk, hanem tettben és igazságban“ (1Jn 3,18). Tehát a szeretet lehet parancs, mert tevékenység. Ezért kifejlődhet abban, aki nyitott a másik ember és szüksége felé. Aki embertársa hullámhosszára van beállítva, annak van ereje a szeretetre.

Jézus jutalmat ígér a szeretetnek. *Milyen hálát várhattok?* Isten elismeri az emberek tetteit, kegyesen fordul afelé, akinek cselekedetei tetszésére vannak, így hálálja meg a szeretetet.

“Szeressétek inkább ellenségeiteket, tegyetek jót, adjatok kölcsön és semmi viszonzást ne várjatok. Így nagy jutalomban részesültök, a Magasságosnak lesztok a fiait, hisz ő is jó a hálátlanokhoz és gonoszokhoz.

Semmi viszonzást ne várjatok: ez a tanítványok szeretetének jelszava. Sem emberi elismerést, sem dicséretet, sem viszontadományt. A szeretet nem számító. Lelkünk mélyéből tör fel és kivirágzik. Ha a tanítvány kölcsönöz valamit, akkor sem azért teszi, hogy visszakapja, csak segítő készségből. Jézus tanítványának szeretetét ellenségszeretete mutatja legjobban, mert ott nem remélheti, hogy viszonzást és szeretetet kap. Csakis Isten akaratát és uralma, Jézus, a Mester és az ő szava indítja szeretetre.

Az ellenségszeretet parancsát megtartó tanítvány nagy jutalmat kap. A *Magasságos fiának* fogják hívni. Az angyali üdvözletkor Jézus kapta ezt a címet: „Ez nagy lesz, és a Magasságos Fiának fogják hívni. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját“ (1,32). Aki teljesíti az ellenségszeretet parancsát, részesedik Jézus fiúságában és uralkodásában.

Az istenfiúságot nemcsak a végső időkre várjuk. Ha valaki éli az ellenségszeretetet, megkapja. Az önzetlen, viszontszereteten felülemelkedő szeretet által a tanítvány magához Istenhez válik hasonlóvá, mert

Ő jó a hálátlanokhoz és gonoszokhoz. Fia lesz a Magasságosnak, aki végtelen jóságában fönségesen trónol minden emberi tülekedés fölött.

36 Legyetek hát irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas.

Irgalmas az, aki megindul az emberek nyomorán, aki nyitott mások szüksége iránt, és segít, ahol terhe alatt roskadozót talál.

Jézus azt hirdeti, hogy Isten irgalmas Atya. Isten uralma azzal kezdődik, hogy a szegényeknek az evangéliumot hirdetik, a foglyoknak szabadulást, a vakoknak látást, a megkínzottaknak szabadon bocsátást. Jézus, akit Isten arra küldött, hogy hirdesse és meg hozza az üdvösség idejét, jót cselekedve járja végig az országot. Megbocsátja a bűnt és törődik a bűnössel, beszél arról, hogyan örül, hogyan a mennyei Atya azoknak, akik a kegyelemnek ebben az idejében hazatérnek hozzá (5,11-32)⁵⁵.

Az *Atya irgalmassága* megtanítja a tanítványt, mi a tennivalója. Jézus azt kívánja, amit a zsidók „Isten követésének“ neveztek. „Ahogyan Isten felruházta a mezíteleneket (Ter 3,21), úgy ruházd föl te is. Ahogyan Isten meglátogatta a betegeket (Ter 18,1), úgy látogasd te is... Ahogyan Istent irgalmasnak és kegyelmesnek hívják, úgy légy te is irgalmas és kegyes, és adj mindenkinek viszonzás nélkül... Ahogyan Istent jóságosnak hívják... úgy légy te is jóságos“⁵⁶.

A szeretet magatartását két normán lehet mérni és megvizsgálni. Egyik saját szívünk vágya: Szeresd embertársadat, mint saját magadat — a másik a mennyei Atya irgalmassága. A két norma egy és ugyanaz, mert a tanítvány a Magasságbeli fia, Isten képmása. Jézus újból helyreállítja az emberben Isten képmását, mert a Magasságos uralmát hirdeti, aki a mi könyörület Atyánk.

c) Az ítékezés (6,37-38)

37a Ne ítéljetek, akkor benneteket sem ítélnék meg. Ne ítéljetek el senkit, akkor benneteket sem ítélnék el.

Az emberek iránti könyörület és szeretet azzal kezdődik, hogy nem tesszük bíráikká magunkat. Aki keresi, „méltó-e“, érdemes-e a másik a könyörületre és szeretetre, máris vétkezik a szeretet parancsa ellen, mert a szeretet a másik szüksége iránti könyörületből ad.

Az ítékezés két lépésben történik: megítélés és elítélés. Jézus mind a kettőt ki akarja küszöbölni. Itt nem a bírói hatalom gyakorlásáról van szó a társadalom építményében, hanem arról, hogy valaki megbízatás nélkül ítélik gondolatlan és szóban. Ezek a szavak nem zárják ki a cselekedet erkölcsi értékelését, de megtiltják, hogy elkövető-jét bűnösnek nyilvánítsuk.

Jézus megköveteli az ellenségszeretetet és a könyörületet. „Szeresd ellenségeiteket.“ „Legyetek irgalmasok.“ Isten ítélőszéke előtt számon kérjük ezt tőlünk. Aki bírónak teszi magát mások fölött, ezzel

kihívja maga ellen Isten ítéletét. Az én mások iránti magatartásom lesz Isten irántam való magatartásának a mértéke.

^{37b} *Mentsétek föl a másikat, és titeket is fölmentenek.* ^{38a} *Adjatok, és akkor ti is kaptok. Jó, tömött, megrázott és túlcsonduló mértékkel mérnek öletekbe.*

Mások ellenünk elkövetett bűnei és gonosztettei akadályai lehetnek a könyörületnek és szeretetnek. Jézus két utat jelöl meg ennek legyőzésére: megbocsátani (fölmenteni) és adni. A fölmentés eltávolítja a korlátokat köztem és a másik között. Amikor pedig adunk, hidat építünk kettőnk közé.

Jézus ismét a fenyegető ítélet árnyékába állítja követelését: *Titeket is fölmentenek, — ti is kaptok.* Isten a mi magatartásunktól teszi függővé bírói eljárását. Az ítélet kimenetele kezünkben van. „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek“ (11,4).

Az elszámolás napja elérkezik. Aki adott, annak ez gazdag aratás napja lesz. Isten hasonlít ahhoz a gazdához, aki nagylelkűen osztja szolgáinak a bért. A gabonát vékával mérik. A fősvény paraszt megtölti a vékát, és a lapát nyelével lesimitja, hogy ne jusson több a kikötőttnél. A nagylelkű megtömi gabonával, *megrázza*, hogy több férjen bele, még meg is tetézi. Isten a nagylelkű gazdához hasonló. Ő a legbőkezűbb viszonzó. Nem érdem szerint jutalmaz, hanem bőkezűsége ajándékaként. A jutalom gondolata nem csábíthat arra, hogy lebecsüljük Isten szeretetének végtelenségét. Isten végtelenül többet ad, mint a mi teljesítményünk. „Örüljétek és repessetek, mert jutalmatok bőséges a mennyben.“

^{38b} *Mert amilyen mértékkel ti mérték, olyannal mérnek majd nektek is.*

Isten mérték nélkül ad, de csak annak, aki maga is adott. Azt is mondhatjuk: mérték nélkül megbocsát, de csak annak, aki maga is megbocsátott.

Az ellenségszeretetről a végítéletre tekintve beszél Jézus. De a beszéd kicsengése nem Isten büntető igazságossága, hanem határtalan jósága. Mindegyik mondásnak ugyanaz a ritmikája, de amikor az adásról van szó, Jézus még megtetézi az ígéretet: *ti is kaptok.* Így Isten szigoráról jóságára tolódik át a hangsúly, az ítéletről a boldogításra, a fenyegetésről az ígéretre, a félelemlről a reményre.

A záradékban ismét fölcsendül az intelem: mérték mérték ellenében. Aki keveset ad, keveset fog kapni, aki bőven ad — és ez még az isteni nagylelkűség képének utóhangja —, bőven fog kapni is. Isten könyörülete az ítéleten mérhetetlen, de nem föltétlen. Aki ad és megbocsát az embereknek, annak Isten is bőségesen ad és megbocsát. Aki nem ad

és nem bocsát meg az embereknek, az ne reméljen se adományt, se megbocsátást az Istentől.

d) Az igazi jámborság (6,39-49)

³⁹ *Hasonlatot is mondott nekik.*

Ezzel az elbeszélő megjegyzéssel a beszédnek új szakasza kezdődik. A *hasonlat* helyes cím, mert Jézus öt rövid hasonlatot mond. Elgondolkodásra akar indítani velük. Az eddigi prófétikus (6,20-26) és intő beszédhez (6,27-38) hasonlatokat fűz. A tanítványoknak szeretniök kell, másokért kell élniök. Máté hegyi beszédében a tanítványok küldetését képek festik: ők a föld sója, a mindenkinek világító világosság, a hegyen épült város (Mt 5,13-16). Természetellenes és kárhozatra méltó, ha nem világítanak úgy az emberek előtt, hogy láthassák jócselekedeteiket és dicsóítsék az Atyát. Lukács hegyi beszéde is föltételezi a tanítványok életének ezt a világító erejét. De hogyan legyenek fölszerelve a tanítványok, hogy véghezvihessék ezt az apostoli művet? Jártas tanítóknak kell lenniök (6,39-42), életüknek meg kell egyeznie szavukkal (6,43-45), belső beállítottságukat tetteknek kell követnie (6,46-49).

^{39b} *Vajon vezethet-e vak világtalant az úton? Nem esnek-e bele mind a ketten a gödörbe?* ⁴⁰ *Nem nagyobb a tanítvány mesterénél; de legyen mindegyik járatos, mint mestere.*

A vak vezetőkről szóló kijelentés a farizeusok ellen szól. Azok úgy léptek föl, mint a nép vezetői a jámborság útján. Kínos gonddal tanulmányozták és próbálták megtartani a törvényt. Mégis *vak vezetők*, mert hozzáférhetetlenül elzárkóztak Isten legnagyobb kinyilatkoztatása, a Jézus hirdette isteni szó elől. Ezeknek a vak vezetőknek a helyébe most Jézus tanítványai lépnek. Jézusnak a farizeusokról és írástudókról szóló szavai a tanítványokra is állnak, ha nem látó szeműek.

Jézus tanítványának tisztában kell lennie felelősségével. Nem szabad, hogy vak legyen. Mikor nem vak? Ha járatos, mint mestere. A mester Jézus. Olyan tanító, akit egyetlen tanítványa sem múlhat fölül: egyedül-álló.

Nem nagyobb a tanítvány mesterénél. Ez a mondás igaz az írástudók iskolájában, mert a tanító azt adja át, amit maga is kapott, és a tanítványnak csak az a dolga, hogy átvegye a hagyományt. Jézus tanítványa azt adja át, amit Jézustól kapott. Hogyan felelhetne meg felelősségének másokért, ha nem lenne járatos Jézus szavában, ha nem sajátította volna el?

⁴¹ *Miért látod meg a szálkát testvéred szemében, amikor a magad szemében a gerendát sem veszed észre?* ⁴² *Hogy mondhatod testvérednek: Testvér, engedd, hogy kivegyem a szálkát a szemedből, holott a te*

szemedben nem látod a gerendát? Képmutató! Előbb vedd ki a gerendát a saját szemedből, és csak aztán láss hozzá, hogy kivedd a szálkát testvéred szeméből.

A küldetését hűségesen teljesítő tanítványnak rendre kell utasítania a tévedőt és hibázót, segítséget kell nyújtania, hogy megszabaduljon hibáitól. Jézus szavai feltételezik a testvérré, a hitsorsosra való gondot. Máté megőrzött egy kijelentést az egyház rendjére vonatkozólag, amely szabályozza az ilyen testvéri rendreutasítás lefolyását: „Ha testvéred vétkezett, menj el, figyelmeztess négy szemközt...” (Mt 18,15kk). A figyelmeztetésben veszély rejlik. Az egyik az, hogy helytelen mértékkel mérünk. Az önszeretet eltorzítja az igazságot. A *szálkáról és gerendáról* szóló kép rikító színekkel festi ezt. A másik legkisebb hibája is nagynak tűnik, a saját nagy hibánk kicsinek. A figyelmeztetés csak akkor helyénvaló, ha önhittségünket leépítettük, és már nem az uralkodási szándék vezet.

A rendreutasítás második veszélye a *képmutatás*. Aki figyelmezteti a másikat, ezzel kifejezi, hogy le akarja győzni a világban a rosszat. De ha nem győzi le saját magában is, akkor szerencsétlen hasadás keletkezik belső és külső között. Másokban küzd a rossz ellen — és mi van önmagával? *Előbb vedd ki a gerendát a saját szemedből!* Először magadnál kezd a rendreutasítást, aztán van alapja mások figyelmeztetésének.

Jézus tanítványaiban már érvényesül Isten uralma. Ez azonban megterést és bűnbánatot föltételez. A bűnbánó ember beismeri saját bűnös voltát és vétkét, először saját szíve visszásságait ítéli el, és így türelmesen, megbocsátóan, adni készen lép oda testvéréhez.

“Mert nincsen jó fa, amely rossz gyümölcsöt terem, sem rossz fa, amely jó gyümölcsöt terem. “A fát gyümölcséről lehet megismerni. Nem szednek tövisbokróról fűgét, s gyalogszederről sem szüretelnek szőlőt.

A képmutatás veszélyét csak úgy lehet legyőzni, ha a külső cselekvés egybehangzó a belső érzülettel. Külső megnyilvánulásaink — a tett és a szó — akkor jók, ha belső alapjuk, forrásuk jó. A farizeusok és írástudók számára akkor jó a cselekedet, ha megegyezik a törvénnyel. Jézus azonban akkor nevezi jónak, ha jó bensőből származik. A szív, a gondolatok, kívánságok és érzések székhelye a jó és rossz gondolatoknak, szavaknak és tetteknek forrása, az erkölcsi döntés szerve. „Belülről, a szívből fakadnak a rossz gondolatok: házasságtörés, lopás, gyilkosság...” (Mk 7,21kk). De mikor jó a szív?

Az ember bensejéből származó szavak és tettek megmutatják, milyen belül. Elárulják, milyen a szíve, mint ahogy a fa fajtáját és jellegét gyümölcssei mutatják meg. Tövisbokr nem terem fűgét...

⁴⁵ *A jó ember szívének jó kincséből jót hoz elő, a rossz ember pedig a rosszból rosszat. Hisz a száj a szív bőségéből beszél.*

Változik a kép. A szív, az ember erkölcsi és vallási döntéseinek székhelye, *kincsesládához* hasonlít. A személyiség magyától, a vallás-erkölcsi elhatározások székhelyétől függ, jók-e vagy rosszak a szavak és tettek, következőképp az egész ember. Jézus tanítványa mások világosságául hivatott, tehát szívének csordultig kell lennie minden jóval. Szavak és tettek a szívbeli *bőség kicsordulása*. A rendezett lelkiismeret a keresztény apostolság előfeltétele.

De mikor olyan kincsesláda a szív, amely csak jót tartalmaz, ahonét csak jó kerül ki? *Mikor jó az ember belseje?* Mikor rendezett a lelkiismerete? Az evangélium szerint azzal még nem, hogy veleszületett lényét érvényre juttatja. Csak akkor jó az ember szíve is, ha Jézus, a tanító egészen átjárja szavával. Ha szívünk magába fogadja Jézus szavát, ha megragadta Isten uralma és igazságossága, akkor olyan kincsesládává vált, amelyből kiárad a jó. Ismét felhangzik Jézus alapvető követelése: a bűnbánat, az Istenhez térés. Az a jó ember, aki megtért, és így helyes viszonyba került Istennel. Nem maga a bűnbánat teszi bensőleg jóvá az embert, hanem Isten és az ő uralkodása. De Isten uralma föltételezi a megtérést, a bűntől való elfordulást, azt, hogy kicsinnyé leszünk Isten előtt.

⁴⁶ *Miért mondjátok nekem: Uram, Uram, ha nem teszitek meg, amit mondok?*

Jézus a legnagyobb nyomatékot a tettet motiváló érzületre helyezi. De a külső tevékenységet sem fosztja meg értékétől. Követelménye a *megfelelő érzületből fakadó tett*.

A tanítványok Úrnak szólítják. Így hívták az írástudók tanítványai mesterüket. Jézus az őt követő tanítványoknak rabbija, mestere, tanítója. De nemcsak ebben az értelemben Uruk. Még többet jelent nekik. Isten beszél általa. A nép ezt mondogatta: „Nagy próféta támadt közöttünk“ (7,16). Húsvét után Péter ezt hirdette: „Isten Úrrá és Messiássá tette őt, ezt a Jézust, akit... megfeszítettetek“ (Csel 2,36). Az „Úr“ megszólítás a legmagasabb és legfőnségesebb méltóságot fejezi ki. Aki az Ószövetségi Bibliát görögül olvasta, Isten neve, Jahve helyén a fordításban az „Úr“ szót találta. Mindez benne cseng az „Uram, Uram“ megszólításban. Az Úr mondja a hegyi beszéd szavait.

Az Úrnak intézkedő hatalma van, parancsol, bíró. Szava isteni erejű parancs. Micsoda ellentmondás lenne Úrnak szólítani Jézust, elismerni szavát és akarátát, és *nem tenni meg, amit mond?* A kérdés fel akarja ébreszteni, gondolkodásra akarja indítani a hallgatókat.

⁴⁷ *Megmutatom nektek, kihez hasonlít, aki eljön, meghallgatja szavamat, és tettekre is váltja.* ⁴⁸ *A házat építő emberhez hasonlít, aki mélyre*

leásott és a sziklára rakta az alapot. Jött az árvíz, és a hullámok rázúdultak arra a házra, de nem tudták megingatni, mert jól meg volt építve. "Aki azonban meghallgatja és nem váltja tettekre, olyan emberhez hasonlít, aki a házat minden alap nélkül a földre építette. Amikor az ár nekizúdult, nyomban összeomlott, és nagy volt a romlása.

Az üdvösség teljességére elvezető igazi tanítványsághoz az szükséges, hogy az illető eljőjjön Jézushoz, ismerje el az üdvösség döntő tényezőjének, legyen tanítványává, hallgassa meg, fogadja el és váltsa tette szavait. A Krisztus megdicsőülése utáni egyház életében ez azt jelenti, hogy legyen szentségi egységben Jézussal, fogadja hittel az egyházban továbbélő Krisztus szavát, és éljen az Oltáriszentségből és az igéből.

Lukács mind a két hasonlatot a görög szemlélet szerint színezte. Másképpen írta le az építkezést, mint Máté (Mt 7,24-27), aki csak azt mondja: „Házát sziklára építi — házát homokra építi“. Lukácsnál gondosan és fáradságosan megássák a fundamentumot, illetőleg nem ássák meg, csak alap nélkül a földre építenek. A katasztrófa betörése Máténál igazi palesztinai módra történik: „Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél“, a téli záporok. Lukácsnál ehelyett „a megáradt folyó árvize“ szerepel. Isten szava esetében is folytatódik a hagyományban a megtestesülés: alkalmazkodik az emberekhez, leszáll az emberekhez, hogy egészen beléjük és életükbe, világukba hatoljon.

A hasonlatok és az őket megelőző szavak semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy a hegyi beszédet át kell vinni a gyakorlatba. Üdvösség és kárhozat azon dől el, megteszi-e valaki ennek a beszédnek a szavait, vagy nem. A zárószavak: *nagy volt annak a háznak a romlása*, a képből kimutatnak a valóságba. Aki hallja a beszédet, de nem követi, annak szörnyű vége lesz a végítéleten.

Azt mondjuk-e e szavak hallatán: a hegyi beszéd csak rá akar ébreszteni, hogy elveszett bűnösök vagyunk? Kétségtelenül ezt is akarja, de ennél többet is. Vagy csak annak az embernek a képét akarja megrajzolni, aki megtapasztalta a világ újjászületését, mert Isten uralma végleg beteljesedett rajta? A hegyi beszéd szándéka Isten uralmának ecsetelése. Ennek ígéreteivel kezdődik, és az ítélettel végződik. Követelményei, a szeretettől átjárt ember, a Magasságos fia — mindez akkor valósul majd meg egészen, amikor elérkezik Isten beteljesült uralma. De amit a hegyi beszéd hirdet, az feltétele a bebocsátásnak Isten országába. Jézus eljövételével megkezdődött Isten uralkodása a világban. Aki öhozzá jön, meghallgatja és megteszi szavát, az részesedik ennek az uralkodásnak erejében. Aki azt mondja Jézusnak: Uram, Uram, az az Úr uralma alatt áll, bár nem húzhatja ki magát a cselekvés alól sem.

Az Istenhez térés állandó magatartás, amely a hegyi beszéd szavaiból veti meg az élet alapját. Megóv a képmutatástól, amely vizet prédikál és bort iszik, megteremti a jó szívet, a jó tettek forrását, és minden erejéből igyekszik megvalósítani, ami Isten akarataként tudomására jutott. Abban a szívben, amely a megtéréssel megnyílik Istennek, van hely Isten országa számára, kibontakozik a szeretet, s általa az ember Istenért és embertársaiért él. Athatja Isten uralkodási stílusa, a könyörület, úgyhogy a Magasságos fiává válik.

2. Jézus megmentő tettei (7,1—8,3)

A hegyi beszédben Jézus hatalmas tanítóként szólt az egyházhoz; most az evangélista hatalmas megmentőként mutatja be. Gyógyító hatalma korlátlan: megkegyelmez a pogánynak (7,1-10), feltámaszt egy halottat (7,11-17), igazolja, hogy ő a betegek és bűnösök megígért Üdvözítője (7,18-35), és megbocsát a bűnös nőnek (7,36-50). Tevékenységének eredménye ismét a tanítványokban mutatkozik meg (8,1-3).

a) A kafarnaumi százados (7,1-10)

¹Amikor ezt a néphez intézett beszédét befejezte, betért Kafarnaumba. ²Ott betegen feküdt egy századosnak a szolgálója, akit sokra tartott, és már-már a halálán volt. ³Amikor a százados hallott Jézusról, elküldte hozzá a zsidók véneit azzal a kéréssel, hogy jöjjön el, és mentse meg szolgálóját. ⁴Ezek elmentek Jézushoz, és nagyon kérték: Megérdemli, hogy teljesítsd kérését, ⁵mert szereti népünket, a zsinagógát is ő építette.

Kafarnaum határváros volt vámhivatallal (Mk 2,13k) és helyőrséggel. Heródes Antipász zsoldoshadában, mint apjában is, az egész világból vannak emberek: síretek, trákok, germánok, gallok. A százados pogány volt. Amikor szolgálója („legénye“) halálos beteg lett, mindent megpróbál, hogy segítsen rajta. Mint pogány méltatlannak érzi magát, hogy személyesen terjessze Jézus elé kérését, ezért a zsidók véneit küldi közvetítőként. Alázatosan elismeri Istennek azt az intézkedését, hogy a zsidók által jut a pogányokhoz az üdvösség. Könyörületessége, alázata és engedelmissége megérleli Krisztus üdvözítő üzenetének.

A százados azok közé a pogányok közé tartozott, akik nem érték már be a politeisztikus mítoszokkal, vallási szomjúságukat nem csillapította a filozófusok bölcsessége, s ezért a zsidó egyistenhíthez (monoteizmushoz) és a belőle következő erkölcsstanhoz fordultak. Istenfélő volt: hitt az egy Istenben, ott volt a zsidó istentisztelet, de még nem lett zsidóvá. Kereste Isten üdvösségét. Az egy Istenbe vetett hitét, iránta való szeretetét és áhítatos tiszteletét azzal juttatta kifejezésre, hogy *szerette Isten népét* és gondja volt a zsinagógára, újjáépíttette. Érzülete tehát tettben nyilvánul meg.

A zsidók vénei, a gyülekezet vezetői olyan embert látnak Jézusban, aki által Isten jótetteket hajt végre népével. Meggyőződésük, hogy Isten csak saját népét részesíti ilyenekben, de azt remélik, hogy a századokkal kivételt tesz Isten népe körül szerzett érdemei miatt, és így kegyes lesz a pogány iránt is. De az üdvösség szükséges feltételének tartják, hogy valaki Izraelhez tartozzék (Csel 15,5). Jézus a boldogságokban jelentette ki, milyen föltételekkel juthat valaki Isten országába és az üdvösségre. Boldogok a szegények, az éhezők, a sírók... Egy szóval sem beszél az Izraelhez és a zsinagóghoz való tartozásról! Jézus mindenki prófétája, a pogányoké is, mint Illés és Elizeus.

'Jézus elment velük. Amikor már nem messze volt a háztól, a százados eléje küldte barátait ezzel az üzenettel: Uram, ne fáradj! Nem vagyok rá méltó, hogy betérj házamba. 'Magamat sem tartottam elég érdemesnek, hogy elmenjek hozzád. Csak egy szót szólj, és meggyógyul az én szolgálóm. 'Mert én is hatalom alatt álló ember vagyok, és alattam is szolgálnak katonák, s ha azt mondom az egyiknek: Indulj! — akkor elindul, a másiknak mondom: Gyere ide! — akkor odajön, vagy a szolgálómnak: Tedd meg ezt! — akkor megteszi.

A százados hiszi, hogy Jézus különleges viszonyban áll Istennel. Mint tisztátalan és bűnös pogány *méltatlannak* tartja magát jelenlétére. Hasonlóan rendült meg Péter is Isten szentségétől, amellyel Jézusban találkozott, és nem tudta elviselni jelenlétét. Amikor az ember a szent Isten felé fordul, átéli saját tisztátalanságát. Ez is egyik gyümölcse az Istenhez térésnek és a bűnbánatnak, vagyis az üdvösség útjának. „Tartsatok bűnbánatot: elközelgett az Isten országa.“

A zsidók vénei a beteg meggyógyulásához szükségesnek tartják Jézus jelenlétét. A százados azonban pusztán *szavának* is erőt tulajdonít. Tapasztalati világából kiindulva parancsszónak, hatalmi szónak fogja fel, amely létrehozza, amit kijelent. Kimondójának jelenlététől függetlenül mindenüvé megviszi a megmentő hatalmat. Csak erre a szóra van szükség, és a rontó erők megbénulnak, a bajban levő megmenekül. De a szó nem független Krisztus egész valóságától. Az ő személyisége és műve jelenik meg benne. — Jézus szava képessé tesz bennünket arra, hogy őbenne megtapasztaljuk, felfogjuk és befogadjuk Isten kinyilatkoztatását és üdvözítő működését. Igéje nemcsak egy része működésének, hanem hordozó alapja. Megdicsőülése óta az egyház apostoli működésében járja végig a világot, és a Szentlélek hat benne. Jézus távol van a szemünktől, de igéje itt van, s azzal munkálja üdvösségünket⁵⁷.

'Ennek hallatán Jézus elcsodálkozott. Megfordult, s így szólt a nyomába szegődött tömegnek: Mondom nektek, ekkora hittel még Izraelben sem találkoztam. '0 Amikor a küldöttek hazatértek, a szolgát egészségesen találták.

Még Izraelben sem... A szavak megfelelnek Máté megjegyzésének: „Bizony mondom nektek: senkinél sem találtam ekkora hitet Izraelben” (Mt 8,10). Izraelt hosszú történelme, a törvény és a próféták előkészítették a Messiásra. A Messiás eljött, de nem talált hitet. A pogány hisz, és megtalálja, amit keres, gyógyulást szerez szolgájának. A hegyi beszéd boldogságai feltárták, milyen alapmagatartás szükséges az ember üdvösségéhez. Mi mutatkozik ezekben? A szív beállítottságát kutatják, az Isten iránti nyitottságot, ez pedig minden embernek lehetséges, akár zsidó, akár pogány. Jézus szava mindenkinek képes megvinni az üdvösséget, ha hittel fogadja.

A beteg szolgál *meggyógyul*, megmenekül a haláltól, amelynek említése ugyan csak a beszámoló elején és végén merül fel, de a háttérben mindig ott ólálkodik. A rontó hatalmak a beteget a halálba üzik. De nagyobb náluk urának könyörületessége, a századosnak Izrael és annak Istene iránti szeretete, a zsidók közvetítése, a tiszt hívő alázata, mindezekelőtt pedig Jézus hatalmas ígéje, — az egyház, amelyben megtestesül a százados magatartása. Az egyház mélyértelműen akkor imádkoztatja a százados szavait, amikor Jézus minden jót magával hozva közeledik a hívőkhöz az Eucharishtiában.

b) Az ifjú feltámasztása (7,11-17)

“Történt, hogy ekkoriban Naim városába ment. Vele tartottak (vándoroltak) tanítványai és mások is igen sokan. “Amikor a város kapujához közeledett, halottat hoztak ki, egy özvegy asszony egyetlen fiát. Nagy tömeg kísérté a városból.

Naim azon az úton feküdt, amely a Genezáret tótól a Tábor-hegy lábánál Ezdrelon síkságán keresztül Szamariába vitt. Csak kis falu volt. Lukács városról beszél. A város kapujánál két menet találkozik: egyiket az élet adója vezeti, a másik élén a halál halad. Péter egyik pünkösöd utáni prédikációjában ezeket a szavakat mondta: „Megtámadták a szentet és igazat, és azt kívántátok, hogy (Pilátus) a gyilkosnak (Barabbásnak) kegyelmezzen, az *élet szerzőjét* pedig megölték. Isten azonban feltámasztotta a halálból, ennek mi tanúi vagyunk” (Csel 3,14k).

A halott anyjának *egyetlen fia* volt, az anya pedig *özvegy*. Férje és fia korán meghalt. A korai halál a bűn büntetésének tartották. Fia tette lehetővé az asszonynak az életet. Ő volt jogi védelmezője, fenntartója, vigasza. Nagy baja fölkelti a kikísérő tömeg részvétét. Vigasztalták, de segíteni senki sem tudott.

“Amikor az Úr meglátta, megesett rajta a szíve, és megszólította: Ne sirj! “Aztán odalépett a koporsóhoz és megérintette. Akik vitték, megálltak. Jézus így szólt: Ifjú, mondom neked, kelj fel! “És a halott felállt, és elkezdett beszélni. Ekkor átadta anyjának.

Jézus részvétet érez. Hiszen Istennek a panaszkodók és sírók iránti irgalmát hirdeti és hozza. Isten azzal veszi kezébe az uralkodást, hogy könyörül a szorongatottakon.

A holttest gyolcsba burkolva *koporsóban* fekszik. A koporsó megérintése — így ír Lukács görög elképzelés szerint — jel a hordozóknak, hogy álljanak meg. Jézus megszólítja a halott ifjút, úgy, mintha élne. Megszólítása életet ad. „Isten életre kelti a halottakat, és létre hívja a nem létezőket“ (Róm 4,17). Jézus hatalmas szavával „az élet szerzője“ (Csel 3,15).

Az ifjú él, felül és beszélni kezd. *Jézus átadja anyjának*. A halott feltámasztása hatalmának és irgalmának bizonyítéka. Hatalma irgalmának szolgálatában áll. Hatalom és irgalom az üdvösség idejének jelei. Isten bensőséges könyörületével meglátogatja népét... hogy világoskodjék azoknak, akik sötétségben és a halál árnyékában ülnek (1,78k).

Átadta anyjának. Ez áll a Királyok könyvében is (1Kir 17,23), amikor Illés feltámasztotta a szareptai özvegy fiát. Jézus próféta, mint Illés, de nagyobb Illésnél. Egyetlen szavával életre ébreszti a halottat, míg Illésnek csak sok imával és hosszas fáradozással sikerült.

“Mindnyájukat elfogta a félelem, és magasztalták Istent ezekkel a szavakkal: Nagy próféta támadt közöttünk, és meglátogatta népét az Isten.” S a hír elterjedt egész Júdeában és a környéken is mindenfelé.

Jézusban megnyilvánult Isten hatalma. Isten megjelenése *félelmet* vált ki. Az ámuló félelem Isten hatalmas működése miatt a magasztalás kezdete.

A tanúk *magasztalása* két üdvösséges eseményt hirdet: Nagy próféta támadt. Isten elhatározóan belenyúl a történelembe, mert Jézus nagy próféta. A másik pedig: Isten kegyelmesen meglátogatta népét. Beteljesedik az, amit a Keresztelő apja hirdetett prófétikus himnuszában: „Áldott legyen az Úr, Izrael Istene! Mert meglátogatta népét, és megváltást hozott neki. Az üdvösség szarvát támasztotta nekünk szolgájának, Dávidnak házában“ (1,68k). Jézus híre *egész Palesztinában és azon túl is* elterjedt a környéken. A világot törekszik betölteni. Aki meghallotta, továbbadja.

c) A Keresztelő és Jézus (7,18-35)

Lukács a hagyomány három darabját egyesíti itt, hogy a Keresztelő nagyságán bemutassa Jézus nagyságát. A Keresztelő Jézus küldetésére felől kérdezősködik (7,18-23). Jézus véleményt mond a Keresztelő küldetéséről és ezzel a sajátjáról is (7,24-30), és arról is beszél, hogyan viselkedik a nép a Keresztelővel és övele szemben (7,31-35).

“Ezekről az eseményekről a tanítványai mind beszámoltak Jánosnak. János magához hívatta két tanítványát, ”és elküldte őket az Úrhoz,

hogy kérdezzék meg: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk? ²⁰ Amikor a két férfi Jézushoz ért, előadta: Keresztelő János küldött el minket hozzád, hogy kérdezzük meg: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk?

János börtönben ül. Tanítványai útján éri el Jézus hatalmas tetteinek és igehirdetésének híre. Erre két tanítványát küldi Jézushoz, hogy kérdezzék meg, ő-e a Messiás, vagy nem.

Kicsoda Jézus? Lukács — ezen a helyen csak ő — azt írja: *Elküldte őket az Úrhoz.* Ezzel az ősegyháznak Jézusra vonatkozó teljes hitét fejezi ki, hiszen a hitvallás így hangzik: Jézus Krisztus az Úr (Fil 2,11). Azzá tette Isten, miután befejezte földi művét, szenvedett és meghalt, s miután Isten feltámasztotta és felmagasztalta. Hosszú út vezetett eddig a fölismerésig, a Keresztelő prédikálásától a feltámadásig és a Lélek elküldéséig. De hogy ez az út hol végződik, hol kell végződnie, azt megmondja nekünk az „Úr” szó.

A Keresztelő az *Eljövendőt* messiási férfinak gondolta, nem magának Istennek. Jézust tartotta az Eljövendőnek. „Erősebb jön nálam” (3,16). „Közöttetek áll az, akit nem ismertek, aki utánam jön” (Jn 1,26k). Az Eljövendő volt a nagy remény: „Még csak egy kis idő, és aki eljövendő, el fog jönni és nem késik” (Zsid 10,37). A Keresztelő bírónak festette: szórólapátja már a kezében, tűzzel és Lélekkel keresztel, ítéletet tart és új életre kelt. Mi történt meg mindebből? Most ezt kérdezteti: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk? Lukácsot ez a kérdés érdekli, nem a Keresztelőnek a kérdés mögött meghúzódó lelkiállapota. Kicsoda Jézus?

²¹ *Abban az órában épp sokakat meggyógyított különféle bajokból és betegségekben, sok vaknak pedig visszaadta a látást.* ²² *Igy felelt nekik: Menjetek és jelentsétek Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek meg hirdetik az evangéliumot.* ²³ *És boldog, aki nem botránkozik meg rajtam!*

Történeti tények és a prófétai, isteni szó megmondják, kicsoda Jézus. Az üdvösség ideje megvalósulóban van. A küldöttek tanúi a csodás gyógyulásoknak, amelyeket Jézus létrehoz. Megszabadít sok betegségtől, megszünteti a szenvedést, amelyet Isten büntető ítéletének tartanak (a szövegben szószerint „ostor” áll!), és megment a gonosz szellemektől. A vakok gyógyulását Lukács külön kiemeli, mert azok szinte halottnak számítottak. Jézus megváltoztatja a dolgokat: megszabadít betegségtől és nyomorúságtól, kiengesztel Istennel, és megtöri a gonosz szellemek uralmát.

Hogy mit jelent ez az esemény az üdvösség történetében, azt Jézusnak a követekhez intézett megbízása jelzi, mégpedig *Izaiásból vett szavakkal*, aki Jézus idejében az üdvösség várásának prófétája volt.

„Akkor majd a süketek meghallják a könyv szózatát, és a homály és sötétség elmúltával látni fognak a vakok“ (Iz 29,18). „Akkor megnyílik a vakok szeme, s a süketek füle feltárul, ugrándozik a sánta, mint a a szarvas, és a némák nyelve felujjong“ (Iz 35,5k). „Az Úr, a Parancsoló lelke nyugszik rajtam, mert fölkent engem, elküldött, hogy megvigyem az örömhírt a szegényeknek“ (Iz 61,1). Jézus Isten képviselőjeként cselekszik az emberekért. Nem mint uralkodó és bíró jön el, hanem mint Isten szolgálója, aki elveszi az emberek betegségét és bűnét, mint az örömhír követe, aki örvendetes üzenetet hirdet a szegényeknek, mint Istennel kiengesztelő és összekapcsoló főpap.

Az Eljövendőnek ez a megjelenési formája botránkozást kelt. *Boldog, aki nem botránkozik meg rajtam.* János tanítványai és a farizeusok előtt egy kép lebegett az Eljövendőről. Ezt most felül kell vizsgálni az Istentől származó tények és Isten prófétai igéje alapján. *Boldog*, aki nem zárkózik el Istennek Jézusban megnyilvánuló működése elől, még ha nem is felel meg elképzelésének.

²⁴ *Amikor János követei elmentek, Jánosról kezdett beszélni a népnek: Mit mentetek ki látni a pusztába? Széltől hajladozó nádat? ²⁵ Vagy mit mentetek ki látni? Finom ruhába öltözött embert? Akik drága ruhában járnak és fényűzően élnek, a királyi palotákban találhatóak. ²⁶ Hát mit mentetek ki látni? Prófétát? Igen, mondom nektek, és többet, mint profétát.*

Jézus népies stílusban, szemléletesen és mesterkéletlenül, hatásos kérdésekkel szólít elgondolkozásra s meggondolásra a Keresztelő küldetését illetőleg. Aki ezt felfogja, az majd megéri Jézus fellépésének jelentőségét is.

Kicsoda János? Miért vonult ki hozzá a nép tömegestül a pusztába? Mi váltotta ki ezt a népmozgalmat? Aligha a jordánparti nád az oka... nem olyan ember ő, aki hajlékonyan, simulékonyan, nádként hajladozik minden szélre. János bátor, szilárd férfi volt, és amit feladata parancsolt, azt előkelőnek és közembernek egyformán elmondta. Talán jellemzilárdsága miatt mentek ki seregestül hozzá?

Vagy *fejedelmi pompa* látványa csalogatta ki a tömeget a pusztába? Ehhez nem a pusztába kellene menni, hanem a hellenisztikus fejedelmi udvarokat kell fölkeresni. Jánosnak teveszór köntöse volt, csipője körül bőrv, eledele szöcske és vadméz (Mt 3,4k).

Kicsoda János? Aszkéta? Próféta? A nép profétát lát benne, aki Isten akaratát hirdeti (Mt 21,26). Mindenki profétának tartotta (Mk 11,32). Apja, Zakariás azt jövendölte róla, hogy a Magasságos profétája lesz (1,76). A főtanács vizsgálóbizottsága ezt a kérdést intézte hozzá: Próféta vagy-e? (Jn 1,21) Prédikációjában a proféták prédikálása

folytatódik: Isten büntető ítéletét hirdeti, teljes megtérést követel, és az eljövendő üdvösségről beszél. Prófétaként lép országa kormányzója elé (Mk 6,17kk), és úgy jár el, mint Sámuel Saul (1Sám 15,10kk), Nátán Dávid (2Sám 12), Illés Áház ellenében (1Kir 21,17kk). Jézus megerősíti ezt a benyomást: igen, János próféta. De még ez sem elég. Tekintélyének tudatában állítja: *Mondom nektek, több, mint próféta. Kicsoda hát?*

²⁷ *Őröla mondja az Írás: Nézd, elküldöm követemet előtted, hogy előkészítse utadat.* ²⁸ *Mert mondom nektek: az asszonyok szülöttei között nincs nagyobb Jánosnál. Az Isten országában azonban a kisebb nagyobb nála.*

Jánoson beteljesedik Malakiás próféta szava: „Nézétek, elküldöm hírnökömet, hogy készítse előttem az utat“ (Mal 3,1). Ez az eredeti szöveg. A Lukácstól felhasznált hagyomány azonban a mondást beteljesüléséhez igazította. Isten valaki máshoz beszél, akit elküld, aki Isten nevében jön, és a végső időt hozza el magával: „*Elküldöm követemet előtted*“. János a végső idők üdvösséghozójának Isten küldte út-készítője. Lezárja a próféták sorát, és felülmúlja őket. Mint próféta a messiási kor küszöbén áll.

Jézus tudásával és tekintélyével azt mondja Jánosról, hogy *minden ember között a legnagyobb*. Ő az ember nagyságát abban látja, milyen szolgálatot tölt be Isten üdvözítő művében. János az üdvösség hozójának jövetelét készíti elő. Már gyermekségének történetében szó esett nagyságáról: angyal adta tudtul születését, világra jövetelét az üdvösség öröme és prófétálás veszi körül, kezdettől fogva rajta nyugszik a Lélek és Istennek szentelt, felülmúlja Sámuel, úgy jön el, mint Illés. Fölébe emelkedik minden embernek, az üdvösségtörténet minden nagy alakjának.

De János nagyságának megvan a korlátja is. *Az Isten országában a kisebb nagyobb nála*. A kisebb: Jézus. Szolgálat mindenkinek, meghajlik János előtt, amikor megkeresztelteti magát, nem úgy lép föl, mint uralkodó, hanem mint Isten alázasatos szolgája. János nem egy tanítványának az volt a véleménye, hogy Jézus Jánoshoz viszonyítva kisebb. Jézus Isten országát hozza el. Vele megkezdődik a teljesülés ideje, s lezárul a várakozás, amelyben még János élt. Jézus kicsinységében a legnagyobb. Isten országa kicsiben kezdődik²⁹.

²⁹ *És akik hallgatták, az egész nép, sőt még a vámosok is igazat adtak az Istennek, és fölverték János kereszttségét.* ³⁰ *A farizeusok és a törvénytudók ellenben semmibe vették az Isten szándékát, s nem keresztelkedtek meg.*

János a megtérés kereszttségével keresztelt a bűnök bocsánatára. Ezzel készítette az Eljövendő útját. Maga Isten szabja feltételül min-

denki számára ezt a bűnbánati keresztséget, mint az üdvösség útját. Az egész nép rászorul, de meg is kapja a tisztulás lehetőségét.

A nép, amelyet a törvényben való tájékozatlansága miatt a farizeusok és az írástudók megvetettek, meg a bűnösöknek és kitisztítottaknak számító vámosok igazat adtak Istennek, meghajoltak üdvözítő végzése előtt, megtértek, bűnbánatot tartottak, és fölvettek a keresztséget. A farizeusok és törvénytudók azonban elutasították János bűnbánati keresztségét, és így gátat vetettek Isten üdvözítő szándékának. A törvényen kívüliek, a bűnösök igénybe veszik az Istentől felkínált megtérési lehetőséget, a farizeusok és írástudók visszautasítják. A farizeusok kiközösítettjei fölvetelt kapnak az üdvösség közösségébe; a kiváltságosnak tekintett üdvösségközösség tagjai megvetően elhárítják, hogy bűnbánat által bejussanak. A mindenkinek felkínált üdvösség mindenkitől megtérést kíván. Az üdvösség útját mindenki számára Isten végzése határozza meg, egy ember sem írhatja elő saját magának. János tevékenységével különválaszt és ítéletet hoz, s ezzel már Jézus működésére is rámutat.

“Kihez hasonlítsam hát ennek a nemzedéknek a tagjait? Kihez hasonlók? “Gyerekekhez hasonlítanak, akik ott tanyáznak a piacon, és azt kiabálják egymásnak: Furulyáztunk nektek, és nem táncoltatok. Siratót énekeltünk, és nem sirtatok.

Miért nem fogadják el Isten üdvözítő végzését? Miért utasítják el Jánost, és végül Jézust is? Ennek okát a *makacs gyerekekről* szóló hasonlat fedi föl. Gyerekek játszanak egy város piacterén. Az egyik csapat lakodalmat akar játszani, a másik temetést. Emezek furulyáznak és táncra hívnak, amazok temetést szeretnének játszani, hát siratót énekelnek, sírnak-zokognak, csakhogy a másik rész lakodalmat akar. Ki tehet igazságot ekkora makacsság mellett? Az emberek is mást akarnak, mint ahogyan Isten végzése intézkedik. Az üdvösség elérésének akadálya saját énünk. A bűnbánat elfordítja az embert önmagától, Isten és az ő akarata felé. Ez az üdvösség útja: elfordulás önmagunktól, odafordulás Istenhez.

“Mert eljött Keresztelő János, kenyeret nem evett, bort nem ivott, s azt beszélitek róla, hogy ördöge van. “Eljött az Emberfia, evett és ivott, és ti azt mondjátok: a vámosok és bűnösök barátja.

A kortársak makacs szeszélyessége megmutatkozik Jánosról és Jézusról szóló ítéletükben. A *Keresztelőt* túlságosan szigorúnak találják, és bolondnak nyilvánítják. *Jézust* túl kevésbé szentnek, azt mondják róla, hogy bűnös világhi, aki vámosokkal és bűnösökkel barátkozik. Lukács elhallgatja azt a nyers kifejezést, amelyet Máténál találunk: „borvedelő és falánk“ (Mt 11,19). János mint a megtérés követe lép fel,

Jézus mint az üdvösség megadója mindenkinek, különösen azoknak, akiket elveszettek tartottak, akik Izrael földjén nem remélhettek.

Mindkettejük mögött Isten üdvözítő végzése áll. János a *Keresztelő*, a végső idők prófétája, az üdvösség hozójának útkészítője. Jézus viszont az *Emberfia*, a végső idők meghozója, mert Isten neki adott minden hatalmat, uralkodást, méltóságot és királyságot, véget nem érő uralmat minden nép, törzs és nyelv fölött; királysága soha meg nem semmisül (Dán 7,14).

³ S a bölcsességet minden fia elismerte igaznak.

Bármilyen talányosnak látszanak is Isten útjai az üdvösség történetében, mégsem önkényesek, hanem *bölcsességének* művei. Jézus másként jött el, mint János tanítványai gondolták, mint a farizeusok és írástudók tanították, mint Izrael különféle pártjai várták. A Keresztelő másként jött el, mint ahogy Izrael a közeledő üdvösség előkészítőjét elgondolta, mert nem a visszatérő Illés volt, hanem másvalaki, csupán úgy lépett föl, mint Illés. „Ha akarjátok“, Illés volt. Az egyház is másmilyen, mint sokan akarják, a szentek is mások, mint ahogy az emberek elképzelik.

Istennek műveiben megnyilvánuló bölcsességét csak az ismerheti fel, aki a *bölcsesség gyermeke*, mintegy abból született, aszerint gondolkodik és ítél, akit a bölcsesség átalakított és áthatott.

Nem emberi mű, hanem isteni ajándék az, hogy az egyszerű nép fölismerte Jánosban a Messiás előfutárát, és nem botránkozott meg Jézuson. Isten közölte velük bölcsességét. Ezért mondja Jézus is hálaadásában: „Dicsérlek téged, Atyám... hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és okosak elől, és kinyilvánítottad a kicsinyeknek“ (10,21). Emberi bölcsesség nem elég Isten üdvözítő terveinek megismerésére és elfogadására: magának Istennek kell hozzá bölcsességét és kinyilatkoztatását ajándékoznia.

Jézus két mondása: *Boldog, aki nem botránkozik meg rajtam, és: A bölcsességet minden fia elismerte igaznak*, kiegészíti egymást. A pusztán emberi ítélet megbotránkozik Isten üdvözítő végzésein, — az isteni bölcsesség igazat ad nekik. Hogy az ember fölismerje Jánosban és Jézusban az üdvösség elérkezését, ahhoz isteni bölcsességre, a csak-emberi gondolkodás elhagyására van szüksége. Meg kell térnie, meg kell változtatnia gondolkodását, nem szabad önmagát vennie a dolgok mértékéül, hanem Istent, ki kell lépnie önmagából és engednie kell, hogy Isten szava megvilágosítsa, le kell vetkőznie az emberi bölcsességet, és gyermekké válnia. Mert Isten a szegényeknek adja tudtára az evangéliumot.

d) A bűnbánó asszony (7,36-50)

Csak Lukács tudósít arról, hogy Jézus farizeusoknál is volt vendégségben. Szeret asztali beszélgetésekről írni. A lakoma alkalmából az is „terítékre kerül”, ami elválasztja Jézust a farizeusoktól: a bűnösökkel való viszonya (7,36kk), a tisztasági törvények (11,39k), a szabhatnyugalom (14,1kk). A vitatkozás asztali beszélgetéssé válik (14,7kk).

A légkör más, mint Máténál: görög, emberibb, hívogatóbb.

“Egy farizeus meghívta, hogy egyék nála. Betért hát a farizeus házába, és asztalhoz ült (feküdt).” ³⁷ *És íme, (volt) egy asszony, egy bűnös nő a városból. Amikor megtudta, hogy Jézus a farizeus házában van vendégségben, alabástrom edényben illatos olajat szerzett.* ³⁸ *Megállt hátul a lábánál, és sírva fakadt. Könnyeit Jézus lábára hullatta, majd hajával megtörölte, elárasztotta csókjaival, és bekente illatos olajjal.*

Jézus asztalnál ült. Vendég a farizeus házában egy ünnepi étkezésen. Ezt az alkalmat is megragadja, hogy tanítson; Simon mint tanítósság szól hozzá. Jézus másképpen működik, mint a Keresztelő. Az a pusztában él, távol az emberektől, szigorú aszkéta módjára. Aki hallani akarja, annak ki kell záródokolnia hozzá. Jézus a városokban működik, ahol az emberek laknak, az ő házukban, meghívások, lakomák alkalmával. János törvénybe idézi az embereket. Jézus ücvösséget hoz nekik.

A vendégeskedő ház hívatlanoknak is nyitva állt. Nézhették a vendégséget, legeltethették rajta a szemüket, részt vehettek a beszélgetésben. Így jutott be az az asszony is, akit *bűnös nő* gyanánt ismertek a városban. Úgy látszik, utcanő volt.³⁹

A nő határtalan tiszteletet tanúsít Jézus iránt. Mély lelki meggrázkódtságában *sír*. A láb csókogatása a legalázatosabb háladatosabb jele volt, ahogyan életmentőjével szemben viselkedik az ember. Kioldja haját, noha férjes asszony számára szégyent jelentett, hogy férfiak előtt kibontsa a haját, és azzal törli meg Jézus lábát. Megfeledezik magáról, nem kíméli magát, és teljesen átengedi magát az Isten iránti hála érzésének. Miért mindez? Jézus majd érinti ennek a lelki megrendültségnek az előjátékát.

“Mikor ezt a farizeus házigazda látta, így szólt magában: Ha ez itt próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő.” ⁴⁰ *Jézus akkor hozzá fordult: Simon, mondanék neked valamit. Az kérte: Mester! Hát mondd el. Jézus így szólt: “Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel.”* ⁴¹ *Nem volt miből visszafizetniük, hát elengedte mind a kettőnek. Melyikük szereti most jobban?* ⁴² *Úgy gondolom, az, akinek többet engedett el!”* — felelte Simon. *Helyesen feleltél — mondta neki.*

Simon hallotta, mit mondott Jézusról a nép: hogy *próféta*. Most ítéletet alkotott magának. Nem lehet próféta, mert az belélt az

emberek szívébe, és nem közösködik bűnösökkel. Simon a prófétát a farizeusok tanítása után ítéli meg, a saját bölcsessége után, nem Isten bölcsessége és gondolatai szerint.

Jézusban azonban megvan *a szív prófétai ismerete*, mert ismerte Simon gondolatait. Ha közösségre lép a bűnösökkel, az nem ellenkezik istenközelségével, hiszen az üdvösség ideje a bűnösöknek szóló örvendetes hír, a megbocsátás és irgalom ideje. Vissza kell térnünk Jézus szavához és rajta keresztül Isten gondolataihoz, hogy felülvizsgáljuk a magunk csinálta „dogmákat“, amelyek szerint mindent meg akarunk ítélni, még Isten szándékait is!

Simon megveti ezt az asszonyt mint bűnös nőt, és bírójává tolja fel magát. Mit gondoljunk erről? Jézus próféta, ismeri az emberek szívét és Isten végzését. A példázat megfelel a helyzetnek. A bűnadósságot pénzadóssághoz hasonlítja. Két embernek megbocsátottak. Melyikük fogja jobban szeretni a megbocsátót? Kézenfekvőbb kérdés lenne: melyikük lesz hálásabb? De az arámi nyelvben nincs külön szó a köszönetre. A hála abban a vágyban nyilvánul meg, hogy adjunk valamit azért, amit kaptunk, vagyis a szeretetben. A bűnös nő Jézus lábánál szeretetmegnyilvánulásával nagy hálát fejez ki.

Nem ejthette-e gondolkodóba Simont a példázat második része? Akinek ötven dénárt engedtek el... Ő is adós. De nincs tudatában adósságának, azért kevéssé szeret. Fölmérül a hegyi beszéd szava a szálkáról és a gerendáról.

“Majd az asszony felé fordulva így szólt Simonhoz: Látod ezt az asszonyt? Betértem házaiba, s nem adott vizet a lábamra. Ez a könnyeivel áztatta lábamat, és a hajával törölte meg. Csókot sem adott nekem, ez meg egyfolytában csókolgatja a lábam, amióta csak bejött. “Olajjal sem kent meg a fejemet, ez meg a lábamat kente illatos olajjal. “ Azt mondom hát neked, sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett. Akinek keveset bocsátanak meg, az kevéssé szeret.

Az Ūr tekintete ott nyugszik a bűnbánó nőn. Nézzen rá Simon is. Az asszony az ábra a tanításhoz. Nagyon szeret. A vendégszeretet minden megnyilvánulását: a lábmosást, az üdvözlő csókot, a fej megkenését, mind végrehajtotta, mégpedig a legszemélyesebb módon, alázatosan és odaadón: a lábát könnyeivel mosta és hajával törölte meg, a megkenést drága illatos olajjal végezte, amit külön erre a célra vett, arca helyett a lábát csókolta meg. Nagyon szeretett, szíve mélyéig ható személyes megrendüléssel. És a farizeus? *Nem adott nekem...* nem tanúsítottam irántam a vendégszeretet és az udvariasság mindennapi kötelességeit sem. Ennek az asszonynak a szeretete, akit ti mint bűnös nőt megvettek, túlaradó hálával felel Isten túlaradó jóságára. Kiüresíti magát, elhagyja magát. Isten a mindene.

Sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett. Igaz, hogy szeretet és bűn nem fér össze. „A szeretet befödi a bűnök sokaságát“ (1Pét 4,8). „Mi tudjuk, hogy átmentünk a halálból az életre, mert szeretjük testvéreinket“ (1Jn 3,14). „Aki szeret, azt Atyám is szereti“ (Jn 14,21). A szeretet eltörli a bűnt. Bocsánatot nyert sok bűne, mert nagyon szeretett.

A példázat nyomán ezt várná az ember: Mert sokat bocsátottak meg neki, azért szeret nagyon. Miért így mondja Jézus: bocsánatot nyertek bűnei, mert nagyon szeretett? A talányok gondolkodásra akarnak indítani. A bűnös nő szeretete oka is, következménye is a megbocsátásnak. Azért szeret, mert Jézus szavaiból fölismerte, hogy teljhatalommal bűnbocsánatot hirdet, és azért kap bocsánatot, mert szeret. Amikor Jézus a bűnök bocsánatáról beszél, véghez is viszi, amiről szól. De hogy szava hatékony legyen, szeretetet is kell adnia mellé, mert szeretet nélkül nincs bűnbocsánat. Ez a bűnösnek ajándékozott szeretet teszi őt szerető lélekke. Életének új formája a szeretet, és abba belefűl a bűn.

Akinek keveset bocsátanak meg, kevésbé szeret. Tehát legyen sok bűnünk, hogy sokat bocsássonak meg, és így nagy legyen a szeretetünk? Ez hasonló lenne ahhoz, amit a római levél esztelen mondatként elvet: „Maradjunk a bűnben, hogy Isten kegyelme túlradó legyen“ (vagyis egész erejében megmutatkozzék) (Róm 6,1). A kijelentés nem is Simon farizeusnak szól, hanem az első mondat megvilágítása visszajáról. Veszélyben forog az önhitt ember, aki azt hiszi, nincs vagy alig van szüksége bocsánatra. Az ilyet nem kényszeríti bűnének nyomorúsága, hogy vágyakozva, örömmel és hálásan fogadja Isten irgalmának örömhírét. Nagyon könnyen elkerüli figyelmét az a túlradó szeretet, amely Isten uralmában megnyilvánul. Jézus boldognak mondja a szegényeket, a gazdagok pedig ezt hallják tőle: Jaj nektek! Simon veszélyben van, ha önmagát igaznak tartja, a bűnös nőt pedig megveti. Szeretete kicsiny, mert „igaz“!

Jézus nem törli el a különbséget nagy és kicsiny adósság között. Bűnnek mondja a bűnt. De másképpen küzd ellene, mint a farizeusok. Azok kizárják a bűnösöket Isten szent népéből, és elkülönülnek tőlük. Jézus viszont bocsánatot hirdet és hoz, szentté teszi a bűnösöket, és visszahozza Isten népébe. Úgy történik ez, hogy szeretetet hirdet, a szeretet adományát és parancsát: szeretetet Jézus és általa Isten iránt, amilyen a bűnös nőben van, szeretetet a testvér iránt, amiről a szívtelen szolga példázata beszél: nem kap bocsánatot, mert nem bocsát meg testvérenek, és nem szereti. A szeretet megbocsát: Isten szeretete a bűnösnek, aki szeretettel fordul feléje, a bűnös szeretete embertársának.

⁴⁸ Aztán így szólt az asszonyhoz: *Bűneid bocsánatot nyertek. ⁴⁹ Az asztaltársak összesúgtak: Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja? ⁵⁰ De ő ismét az asszonyhoz fordult: A hited megmentett. Menj békével.*

Jézus kimondja a bűn bocsánatát. Tehát megtörtént és érvényes. Jézus tudtul adja és végrehajtja. „Az Emberfiának van hatalma a bűnöket megbocsátani“ (5,20). Jézus tanító, próféta, több, mint próféta. Isten maga bizta meg a bűnbocsátás hatalmával. *Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?*

Az asszonynak *hite* hozott üdvösséget. A bocsánat a szeretetnek szól. „Sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett.“ De úgy jutott el a szeretetre, hogy hallotta Jézus szavát, önmagára vonatkoztatta, és hittel elfogadta. Hit és szeretet összetartozik. Mind a kettő mindenképp Jézusra vonatkozik. Akkoriban még senki sem gondolt olyan szeretetre Jézus iránt, amely tiszteli, hálás neki, imádja, de ugyanakkor képes hitetlen maradni, és legelső megnyilvánulása nem az, hogy hívővé teszi az embert.

Jézus a bűnbocsánatot megmentésnek és *békének* nevezi. Ő a mentés és a béke hozója. Ebben a szakaszban két asszony jelent meg mély fájdalommal: a naimi özvegy és a bűnös nő. Jézus mind a kettőt megmenti nyomorúságából. Ő minden nyomasztó szenvedés üdvözítő Megváltója. Megvizsgálja a sírokat, a gyermekét sirató anyát, a bűnét sirató asszonyt. Úgy mutatkozik be, mint a nők Üdvözítője.

3. Jézus nőtanítványai (8,1-3)

¹ *Ezután városról városra, faluról falura vándorolt, tanított és hirdette az Isten országának örömhírét. Vele volt a tizenkettő.*

Jézus vendég és fáradhatatlan vándor. Élete úton telik. *Bejárja* a nagy és kis településeket, városról városra, faluról falura. Az evangéliumnak az a rendeltetése, hogy bejárja a világot. Jézus az *örömhírt*, a *győzelmi hírt* hirdeti, Isten küszöbön álló uralmának hírnöke. Tettei üzenetének szolgálatában állnak, mint Isten kezdődő uralkodásának jelei és kifejezői.

Vándorútján a *Tizenkettő* kíséri. Vele vannak. A vele való közösség az alapja annak, hogy hallják és tanuljanak tőle, majd pedig hirdessék és működjenek a nép között. Jézus a Tizenkettővel Isten új népének magva.

² *... és néhány asszony, akiket gonosz lelkektől és betegségektől megszabadított: Mária, melléknévén magdalai, akiből hét ördög ment ki, ³ Johanna, Heródes intézőjének, Chuzának a felesége, Zsuzsanna és még sokan mások, akik szolgáltak nekik vagyonukból.*

Jézus társainak kíséretéhez *asszonyok* is tartoztak. A rabbik kizárták a nőket tanítványaik közül. Szerintük nem voltak képesek a törvény tanulmányozására. „Ha leányod törvényt tanul, kicsapongást tanul.“ A Jézust körülvevők középpontja nem a törvény, hanem ő maga. Ő pedig azért jött, hogy a szegényeknek és megvetetteknek, a kitaszítottaknak és a törvényt nem ismerőknek meghozza az üdvösséget. Az asszonyok kísérete tanúságot tesz szándékáról és küldetéséről. Jézus a nőknek is megnyitja tanítását és üdvösségét.

A Jézust követő asszonyok csapatában van néhány olyan, akiket gonosz lelkektől és betegségektől szabadított meg, és még sokan mások. A felsorolás közepén három név áll: *Magdalai Mária* (Mária Magdolna), akiből sok démon üzött ki, *Johanna*, Heródes intézőjének, Chuzának a felesége és *Zsuzsanna*. Ezek az asszonyok mintegy visszhangja a széleskörű hatásnak, amelyet Jézus galileai tevékenysége ébreszt. Az üdvösség hozóját látják benne. Arról nincs szó, hogy meghívná őket tanítványnak. Az asszonyoknak nincs megbízatásuk a tanításra és működésre. *Vagyonukkal* szolgáltak Jézusnak és a Tizenkettőnek. Így biztosítanak szabad tevékenységet Isten új népe magvának, amely megviszi a világra az igét.

Anyagi szolgálattal ezek az asszonyok nemcsak Jézus idejében nyújtottak nagy segítséget Isten igéjének fejlődéséhez, hanem az egyház elkövetkező missziós munkájához is. A galileai nők kezdeményezése tovább folytatódott Jézus üzenetének világárányú terjedése idején. Tőlük kaptak ösztönzést számosan, akik vagyonukból szolgáltak az igehirdetőknek: Lídia (Csel 16,14), Priscilla (Csel 18,2), Szüntühe és Euodia (Fil 4,2), Kloé (1Kor 1,11), Főbe (Róm 16,1k).

Galileában gyűjti maga köré Jézus tevékenységének *tanúit*. Követik vándor igehirdetése alatt, ott állnak majd a kereszt mellett (23,49). Magdalai Mária, Johanna és társaik tudják meg az anyagi üzenetből Jézus feltámadását, őket küldi a Mester ezzel az üzenettel az apostolokhoz (24,10).

A Jézus korabeli zsidóság intézkedéseiből látható, hogy a nőket nem számították a gyülekezethez. Részt vehetett ugyan az istentiszteleten, de nem volt számára kötelező. Istentiszteletet csak legalább tíz férfi jelenlétében tartottak, — a nőket nem vették számba. A galileai asszonyok az *egyház alapépitményéhez* tartoztak. Lukács emléket állít nekik. „A tizenegy apostol egy szívvel, egy lélekkel, állhatatosan imádkozott az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és az Úr testvéreivel együtt“ (Csel 1,14).

III. TÖBB, MINT PRÓFÉTA (8,4—9,17)

1. Szóban (8,4-21)

a) Példabeszédek (8,4-15)

Jézus elmondja a magvetőről szóló példabeszédet (8,4-8). Magyarázata Isten ajándéka (8,9-10), először a tanítványoknak jut osztályrészül (8,12-15). Márk szerint a magvető példabeszéde a tavi prédikációt nyitja meg. Lukács erről nem tesz említést. Márknál Jézus tanító tevékenységének a tó a központja, Lukácsnál csak egyetlen egyszer jelenik meg a tavon. Az ábrázolás üdvösségtörténeti gondolat szolgálataiba szegődik. Jézus a belterületen, Palesztina szűk terében működik; a tanítványok a Lélek vétele után majd elhagyják ezt, és tengerre szállnak, a távolba viszik meg Isten ígését. Az üdvösségnek Krisztus személyéhez fűződő ideje Palesztinára és Krisztus életére korlátozódik; az egyház kora térben világot átfogó, időben pedig Krisztus visszatéréséig tart. Mégis Krisztus kora az idők középpontja: a régiek beteljesedése, az elkövetkezések alapja és gyökere.

⁴Amikor egyszer nagy tömeg sereglett össze, és városról-városra tömérdek nép zarándokolt hozzá, mondott egy példabeszédet. ⁵Kiment a magvető, hogy elvesse magvát. Vetés közben egyik szem az útszélre esett. Eltapesték, és az ég madarai felcsipegették. ⁶Más szem sziklára hullott. Amikor kikelt, elszáradt, mert nem volt nedvessége. ⁷Ismét másik tövisek közé hullt. A tövisek vele együtt nőttek, és elfojtották. ⁸Másik pedig jó földbe hullott, megnőtt és termést hozott, százszorosat.

Egy magvető jelenik meg előttünk. Az őszi esőzés ideje letelt, november második felében járunk. A magvető a vállára vetett zsákban vagy köntöse összefogott redőiben viszi a magot. Kimegy a házból a még szántatlan parlagra. Kezével nagy ívben szórja a magvakat, lépésről lépésre haladva. A vetést követi a szántás, amely a magvakat a földbe juttatja. Elveti *magvát*: búzát vagy árpát; a mag az *övé*, életsorsának egy darabját rejti.

A magvak sorsa a talajtól függ. A szántóföld a genezáreti tó fölötti hegyes vidéken fekszik. A tarlón át utakat tapostak. Egyes helyeken a humuszréteg alig földi el a mézskősziklát. Embermagasságú bogáncsok meredeznek. *Volt mag, amelyik az útszélre esett.* A magvetőnek nem kell azzal törődni, hová vet. Hiszen vetés után az utat is beszántották. Lukács nem Galileában nőtt föl, azért írja, hogy a magot *széttapesték*. Ráadásul jöttek a madarak, és megették. Az evangélista bibliai nyelven írja: az ég madarai (Ter 1,26). *Más szem sziklára hullott.* A sziklát betakaró vékony humuszréteg hamar átmelegszik. A mag dűsan kihajt, de rövidesen elszárad, mert a vékony földréteg nem tudja megőrizni a nedvességet. A *tüskés bogáncs* közé is hulltak magok. Vetés után azokat is a földbe szántották. A csírázó maggal a bogáncs is kihajt, s erős, magas szára elfojtja a gabonamagból sarjadó növénykét.

Márk harmincszoros, hatvanszoros és százszoros terméstről beszél. Lukács megelégszik egyetlen adattal. A legmagasabbat veszi, és a példabeszédben ábrázolt valóság kedvéért elhagyja a kép területét, hiszen a hegyvidéken *hétszeresnél* nagyobb termést alig aratnak.

Lukács néha megváltoztatta forrásának szövegét, és ezzel együtt elhagyta a palesztinai valóság talaját is. Úgy gondolta, ezzel közelebb viszi olvasóihoz a példabeszédet, és érthetőbbé teszi számukra. A közölni szándékolt igazság megragadása fontosabb neki a szószerinti visszaadásnál. Az evangéliumok szándéka mindenekelőtt a hithirdetés, meghatározott embereknek, meghatározott helyzetben, nem csupán a beszédek és események szószerinti visszaadása. Lukács azonban csak egy keveset „retusált”. A megtörtént dolgok iránti tisztelet megtiltott minden jelentős változtatást, de az igehirdetés célja megengedett annyit, amennyi az evangélium gyümölcsozását szolgálta. Az evangélium Jézus korára néz vissza, de Jézus korának kell meghatároznia az egyház korát. Tehát az evangéliumnak élőnek kell lennie.

^{ab} Amikor befejezte, fölemelte a hangját: Akinek van füle a hallásra, az hallja meg! ^c Tanítványai megkérdezték, hogy mi a példabeszéd értelme. ^d Így válaszolt: Nektek megadatott, hogy megismerjétek az Isten országának titkait, de a többieknek csak a példabeszédek szólnak, hogy nézzenek, de ne lássanak, és halljanak, de ne értsenek.

Jézus figyelemre, szavának összeszedett hallgatására, elgondolkodásra szólít fel. *Fölemelte a hangját*, mint a döntő idő hírnöke és követe. A néptömeg még jelen van. A tanítványok a példabeszéd értelmét kérdezik. Lukács itt már tudatosan elhagyja a Márktól rajzolt helyzetet: a tanítványok nincsenek egyedül Jézussal. Nemcsak maguk miatt szeretnék tudni a példabeszéd értelmét, hanem a nép miatt is.

Isten uralma *titok*, az ő rejtett végzése (Mt 13,35), amely azonban az idők végén majd nyilvánvalóvá válik. Jézus Isten uralmát hozza. Benne megjelent Isten országának titka, megkezdődött a végső idő. Aki fölismeri, hogy Jézus hozza el a végső eseményeket, az megismeri az Ország titkait is. Ez a megismerés nem saját élelméjúségének gyümölcse, hanem Isten ajándéka. *Nektek megadatott* Istentől.

A felismerés, hogy Jézussal megkezdődött Isten uralma, elválasztja a tanítványokat a többi embertől. A tanítványoknak megadatott, hogy megértsék az Isten országáról szóló hasonlatokat. A többiek előtt fátyol fedi őket, úgyhogy *látván nem látnak, és hallván nem hallanak*. Jézus példabeszédei adnak bizonyos általános fogalmat Isten országáról, de nem lepezik le a titkot, hogy az Jézusban érkezett el. Néznek, de nem látják a lényegét, hallanak, de nem hallják ki a lényegét. A lényeg annak fölismerése, hogy most van itt Isten uralma, és hogy Jézus a végső idők meghozója.

Izaiás próféta beszélt arról, hogy lesznek, akik látván nem látnak és hallván nem hallanak. Miért ismerik meg a tanítványok Isten országának titkait, és a többiek miért nem? Az evangélista nem tanulmányozza a hit és a hitetlenség lélektanát, hanem a végső teológiai okot mutatja meg. Így végezte el Isten, mint az Írás mondja. De Isten senkit sem ítél hitetlenségre *hibája nélkül*. Aki látván nem lát, hallván nem hall, az megátalkodottan elzárkózik Isten igéje és világoSSága elől.

A tanítványok és a többiek közti szakadék nem áthidalhatatlan. A tanítványok saját maguk és a körülvevő *nép számára* kérik a példabeszéd magyarázatát. Amikor Jézustól megtudják, majd továbbadják a többinek. A fölismerés kegyelmét is megkapják általuk az emberek, ha fogékonyak és bűnbánatot tatottak. A bűnbánat lehetősége nyitva áll Izraelnek. Péter egyik prédikációjában Jézus mennybemenetele után így beszél: „Tudja meg hát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy az Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Messiássá tette. E szavak szíven találták őket. Megkérdezték Pétert és a többi apostolt: Mit tegyünk hát, férfiak, testvérek? Péter felelt: TérjeteK meg, és keresztelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevére bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát“ (Csel 2,36kk).

“ Ez a példabeszéd értelme: A mag az Isten szava. ¹² Az útszélre hulló szemek azok, akik meghallgatják, de aztán jön az ördög és kitépi szívükből, nehogy higgyenek és üdvözüljenek. ¹³ A sziklára hullók azok, akik meghallgatják s örömmel szívükbe is vésik a tanítást, de nem ver bennük gyökeret, egy ideig hisznek, és a kísértés idején hűtlenné válnak. ¹⁴ A tövisek közé hullók azok, akik meghallgatják, de az élet gondjai, javai és élvezetei elfojtják, és termést már nem hoznak. ¹⁵ A jó földbe hulló szemek azok, akik nemes és jó szívvel fogadják be az igét, és türelemmel gyümölcsöt teremnek.

Isten szava az Isten országáról szóló ige, a meghozójáról, Jézus Krisztusról szóló tanítás, az evangélium. Mint Istentől származó igének ereje van, felnő és termést hoz. Végső gyümölcse az üdvösség. A kien-gesztelődés, a menekvés, a kegyelem, az élet, az igazság szava...¹⁶

Hogy az ige gyümölcsözzék és célt érjen az emberben, életközösséget kell alkotnia vele. Mi ilyesmit várnánk a magyarázatban: „Az útszélre hulló mag Istennek azt a szavát jelenti...“ Jézus azonban így mondja: *Az útszélre hullók azok, akik... Az idegenül ható kifejezőmód mögött nyilvánvalóan ez az elgondolás áll: Az ember a talaj, amelybe vetnek, és egyben a növekvésre szánt vetés is. Az ige összekapcsolódik az emberrel, megváltoztatja, újjáteremti. Az ember helyes képe nem a talaj, hanem maga a szárba szökkenő növény, amely egyszerre él a magból és a föld tápanyagaiból.*

A kisarjadás és gyümölcsözés *veszélyben forog*. Veszedelemet hoz az ördög, az ingatagság, az elpártolás kísértése, a mindennap gondjai, a gazdagság és az élvezetek. Az értelmezésbe beleszövődnek azok a keserű tapasztalatok, amelyeket az ősegyház az igehirdetés során szerzett, és amelyek maig akadályozzák Isten igéjének teljes kifejlődését.

Hogy az ige gyümölcsözzék, hirdetni kell, meg kell hallani, szívünkbe kell fogadni és el kell hinni. „Hogyan higgyék azt, amit nem hallottak? S hogyan hallanak, ha nincs aki hirdesse? S hogyan hirdesse az, akit nem küldtek?” (Róm 10,14k).

Az ige legjobb kibontakozásának három előfeltétele van: A szív legyen szép és jó. Az igaz ember görög életideálja („kaioagathia“: erkölcsi szépség és jóság) csendül meg itt. Az igaz ember hozzásimul az istenség akaratához. A természet szerint jó ember magában hordja Isten igéje hatékonyságának legjobb előfeltételét. Azután az igét be kell fogadni, és meg kell őrizni kísértések, fenyegetés ellenére. Végül szükséges a *gyümölcsözés türelemmel*, napról napra, kitartással, szilárdan. Az ige minden támadás ellenére meg akar valósulni, élni akar bennünk. Isten szava megváltoztatja az embert, de nem saját hozzájárulása nélkül.

Az igét hirdetik és befogadják. De közben már ott leselkednek az üdvösség ellenségei, meg akarják akadályozni növekedését, meg akarják semmisíteni. Aki Isten szavát kiáltja bele a világba, annak számolnia kell ezekkel az ellenségekkel. De a befogadót sem kímélik. A harc minden fokon fellángol: mihelyt *befogadták*, miközben *fejlődik* és a végén, az *eredmény* előtt. Nem ok nélkül áll a magyarázat végén a *türelem* szó.

b) Mondások az ige helyes hallgatásáról (8,16-18)

“Senki sem gyújt világot azért, hogy beföldje valami edényfélével, vagy hogy az ágy alá tegye. Inkább a tartóra teszi, hogy aki csak belép, lássa a világosságot.” Mert semmi sincs úgy elrejtve, hogy nyilvánvalóvá ne lenne, és nincs titok, ami ki ne tudódnék és nyilvánosságra ne kerülne.

Amikor Jézus megmagyarázta a magvető paraboláját, világosság gyulladt, megismerés támadt, az elrejtett nyilvánvalóvá lett. Hogyan éljenek a tanítványok ezzel az ismerettel, a titkot feltáró szóval? Ugy, mint a világosságot gyújtó ember. Nem dugja egy edény vagy az ágy alá, hanem *tartóra állítja*, magasra, hogy mindenki láthassa. Aki megkapta Isten igéjét világító erejével, annak mások szolgálatában kell felhasználnia. A megvilágosodottnak világoskodnia kell.

Az elrejtett *kinyilvánulni* törekszik, az elleplezett azt akarja, hogy megismerjék. Természetellenes volna, ha a tanítványok ellepleznék,

elrejtének, amit kinyilatkoztattak nekik, amit megismertek. Amit Jézus kis körében megtapasztaltak, a nagy nyilvánosság elé kell tárniok. Az apostoli tevékenység Jézus tanítványának „természettörvénye“.

¹⁸ *Vigyázzatok hát, hogyan hallgatjátok. Mert akinek van, még kap hozzá, akinek pedig nincs, attól még azt is elveszik, amiről azt véli, hogy az övé.*

A magról szóló példabeszéd megmutatta, mennyi minden függ attól, *hogyan hallgatják* az igét. A tanítványoknak hirdetniök kell, amit hallottak. Bensőleg sajátjukká kell válnia, fel kell használniok. Különben az lesz a sorsuk, mint a kereskedőé. Ha van vagyona, még gyarapítja, mert megvan a nagy forgalom és a kereset lehetősége. Akinek semmije sincs, az nemcsak hogy nem fog keresni, de még azt a keveset is elveszíti, amiről úgy gondolja, hogy az övé, de valójában már egyre fogy.

Isten kinyilatkoztatásának ránk bízott ismerete töke: munkálkodni kell vele, tanítani, nyilvánosság elé vinni. Ha ez megtörténik, akkor Isten *gyarapítja az ismeretet*. Ha valaki nem dolgozik, attól Isten még azt a keveset is elveszi, ami látszólag az övé volt. A meg nem vallott, át nem élt, tovább nem adott vallásos ismeret egyre apadó látszatvagyon. Ha viszont valaki él az evangélium ismeretéből és hirdeti, akkor mindig gazdagabb lesz megismerésben és hitben. Aki ad, az kap!

c) Jézus rokonai (8,19-21)

¹⁹ *Eljöttek hozzá anyja és testvérei, de nem tudtak hozzáférti a tömeg miatt.* ²⁰ *Jelentették neki: Kinn állnak anyád és rokonaid, s látni szeretnének.* ²¹ *De ő így felelt: Azok az anyám és a testvéreim, akik Isten szavát hallgatják és meg is teszik.*

Jézust szorosán körülveszi a nép. Anyja és testvérei *látni* szeretnék csodatetteit, őt magát. De nem ez a döntő. Mióta Jézus Atyja jobbán ül, nem találkozhatunk vele személyesen, szemünkkel nem láthatjuk sem őt, sem működését.

Jézus megmondja, mi a fontos: *Isten szavát hallgatni és megtenni*. Isten szava a mienk. A tanítványok állandóan vetik a világba. Jézussal Isten igéje eljött a világba, győzelmesen átjárta azt, hozzánk is elért. Az igében jelen van Jézus üdvözítő működése, illetőleg ő maga, az üdvösség hozója. „Boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek“ (Jn 20,29).

Aki Isten szavát hallja és megteszi, az Jézus *anyja és testvére* lesz. Nem vérségi kötelékek kapcsolnak közösségbe Jézussal, hanem Isten igéjének hallása és megtétele. Az egyházat Isten igéje építi föl. Az ige az egyház lelke, az egyház az ige gyümölcse. Az élő egyház mindig Isten igéjéből nő ki. Krisztus családja azáltal, hogy hallgatja és megtartja az igét.

Jézus anyját már a gyermekségtörténet úgy ábrázolja, mint jó talajt, amely hallja és megteszi Isten szavát. Az Úr szolgálóleánya ő, hallja szavát, és szolgálóként rendelkezésére bocsátja magát (1,38). Minden egyes szót megőriz és fontolgat szívében (2,19). Megviszi az igét Erzsébetnek, olyan gazdagon, hogy túlradó öröme a Magnificatban tör ki. Ő az az igaz szív, amely megőrzi az igét és türelemmel gyümölcsöt hoz. Mária nemcsak azért Jézus anyja, mert ő adta neki az emberi életet, hanem azért is, mert hallgatta és megtette Isten ígését.

2. Tettben (8,22-56)

a) A vihar lecsendesítése a tavon (8,22-25)

¹ *Történt pedig egy nap, hogy bárkába szállt tanítványaival együtt. Evezzünk át a tó túlsó partjára — mondta. Elindultak. ² Míg eveztek, ő elaludt. Hirtelen szélvész csapott le a tóra. A hullámok már-már elborították őket, úgyhogy életveszélyben forogtak. ³ Odaléptek hozzá: Mester, Mester, kelj föl! elveszünk!*

Jézus csak *tanítványaival* van, mint a két következő nagy csodánál is. A tanítványoknak nyilatkoztatja ki Isten országának titkait. Ha Isten kezébe veszi az uralmat, az hatalmas tettekben nyilvánul meg.

A tanítványok *végveszedelemben forognak*. Az egyedüli, aki segíthet rajtuk, az Úr: alszik. A vihar pusztító erővel ront a hegyekből a mélyen fekvő meleg tómedencére. A bárka megtelik vízzel. Mindenfelől veszély környékezi őket. Kétségbeesett helyzetükben fölébresztik Jézust. Kétszeri hívásuk festi a nagy szükségét és nyomatékosságot. De nem ejtenek ki egy szemrehányó szót sem, csak annyit mondanak: *elveszünk*. Lukács szereti a nemes kiegyensúlyozottságot és mértéket, féket vet a szenvedély kifejezésére és a heves izgalomra.

^{24b} *Ő pedig fölkel, megfenyegette a szelet s a víz hullámain. Erre elült a háborgás, és csend lett. ²⁵ Akkor hozzájuk fordult: Hol a hitetek? De azok félelemmel és csodálattal telve így kérdegették egymást: Vajon ki lehet ez, hogy még a szeleknek és a víznek is parancsol, s azok engedelmeskednek neki?*

Isten *hatalma* jelenik meg Jézusban. Isten az, aki lecsillapítja a tenger háborgását, elsimítja hullámain, elcsitítja a népek tombolását (Zsolt 65,8). „Te uralkodsz a tenger tükrén, — lecsitíod háborgó özönét“ (Zsolt 89,10). Elmúlt nemzedékek istenélménye ismétlődik most meg Jézussal: „Keservükben az Úrhoz kiáltottak, — szorongásukból kimentette őket, — a szélviharból suttogó szellő lett, — a zúgó hullámok lecsillapodtak“ (Zsolt 107,29kk).

Jézusban megjelent a tanítványoknak Isten üdvözítő uralma. Hát hol a hitük, hogy csaknem kétségbeestek? Ő küldte ki őket a tóra; paran-

csolójukként bízta rájuk ezt a munkát, és velük maradt. At akarunk kelni. Parancsszavára meg merhetik tenni, mert őbenne Isten hatalma van jelen. Isten minden megjelenése a legmélyebb értelemben békét és örömet hoz; Jézus pedig Isten megjelenése a végső időben, az üdvösség teljében.

A tanítványokban feléled a sejtelem; félelem és ámulat fogja el, áhítatos tisztelet keríti hatalmába őket. Csak egymást kérdezetik. Szél és hullámok engedelmeskednek neki, Mester és Parancsoló. De miféle? A világ melyik parancsolója képes engedelmességre kényszeríteni a láncairól elszabadult természetet? Egyedül Isten parancsol neki olyan hatalommal, hogy engedelmeskedik. Kicsoda Jézus?

b) A gerazai megszállott (8,26-39)

²⁶ A gerazaiak vidékére vezettek, amely Galileával átellenben fekszik. ²⁷ Ahogy a partra lépett, a város felől egy ördögtől megszállt ember tartott feléje. Már régóta nem hordott ruhát, nem lakott házban, inkább a sírboltokban tanyázott.

Az esemény Galileával átellenben játszódik le, a gerazaiak földjén, pogány vidéken, amely a démonok zsákmányának számított. Ott vezet be Jézus a tanítványokat Isten uralkodásának titkaiba, ott mutatja meg nekik hatalmát a démonok fölött. Jézus nem működik pogány földön, csak egy megszállottat gyógyít meg. Ezen a kiránduláson megismerteti a tanítványokkal, hogy a sátán sűrített hatalma sem állhat ellen neki, még saját felségterületén, a pogány településeken sem.

A *démoni erők borzalma* világosan megmutatkozik a megszállotton. A démonok betöltik, úzik-hajtják, uralkodnak rajta. Elfojtanak benne minden egészséges emberi érzést. Nem vesz föl ruhát, nem lakik házban, sehol nincs maradása, mert nem tud megpihenni, sírboltokban vesz szállást, kerüli az emberi társaságot, az életet, tudatosan ott él, ahol mások elirtóznak, ahol a halál otthona van.

²⁸ Amikor meglátta Jézust, felkiáltott és a földre vetette magát előtte, és hangosan kiabált: Mi közöm nekem és neked, Jézus, a magasságbeli Isten fia? Kérlek, ne kínozz! ²⁹ Megparancsolta ugyanis a tisztátalan léleknek, hogy menjen ki az emberből.

A démonok a megszállottban *védekeznek* Jézus ellen, mert tudják, hogy hatalma van fölöttük. Térdre kényszerítik az embert Jézus előtt. A régiek mágikus szabályai azt parancsolják, hogy a közeledő istenség előtt le kell sütni szemünket, a földre kell nézni, hogy így rákényszeríthessük szándékunkat. A démonok ezzel a varázsigével próbálkoznak: Mi közöm nekem és neked? Semmi dolgunk egymással, menj utadra, mi is megyünk a mienkre. Nevének kimondása elhárító varázslat, hatal-

mát akarják vele megtörni. Ezért kiáltják feléje: *Jézus, a magasságos Isten fia. Kérik, részvételre akarják indítani: Ne kínozz! Legfőbb hatalmára hivatkoznak, s ugyanakkor emberi érzésére is. Íme Jézus a démonok szemével!*

”Mert már régóta hatalmában tartotta. Láncra verték a kezét és bilincset raktak a lábára, úgy fékeztek meg, de szétépte a kötéleket, és a gonosz lélek kikergette a pusztába. ”Jézus megkérdezte tőle: Mi a neved? Légió — válaszolta, mert sok ördög tartotta megszállva. ”Arra kérték, hogy ne küldje őket a pokolba. ”A hegyoldalban ott turkált egy nagy sertéskonda. Megkérték, engedje meg, hogy a sertésekbe meheszenek. Megengedte nekik. ”A gonosz lelkek erre kijöttek az emberből és megszállták a sertéseket. Erre a konda vadul nekirohant a lejtőnek, le a tóba, és ott pusztult.

Az evangélista még egyszer leírja a megszállott nyomorúságát. Lukács szereti a kettőzést. A démonok uralma a megszállott hatalmában és nyers erejében nyilvánul meg. „Ördöge van“: ez csak semmitmondó kifejezés. De az evangélista elmondja: a démonok régóta hatalmukban tartották, magukkal ragadták, nyughatatlan dühük gyámoltalan eszközül használták. Örjöngési rohamaiban szétépti láncait. Körbe rohangál a pusztában. Mi haszna az emberi láncoknak? Emberi örködés, emberi próbálkozás, hogy megbirkózzanak egy ember, egy megszállott ember láncavesztett erejével!

A démon neve leleplezi félelmetes hatalmát: *Légió*. A római hadseregben egy légió kb. 6000 emberből áll. Nem egy démon uralkodik a megszállotton, hanem sok. A légió szervezett, zárt, összehangolt, ütőképes hatalom. A római légiók uralkodnak a Földközi tenger vidékén. A démonok is országot alkotnak, Isten ellenbirodalmát.

Azzal, hogy elárulják nevüket, a démonok elismerik *Jézus fölényét*, és különválnak a megszállottól. Elismerik, hogy Jézus parancsolójuk, bírójuk, uruk, aki megpecsételi végső elvettetésüket. Előtte minden erejük elszáll, tehetetlenségükben nem tudnak mást, mint koldulva beismerni, hogy mit sem tehetnek.

A démoni hatalom harmadik bizonyossága: amikor a disznókat megszállják a démonok, az egész konda vadul lerohan a hegyről, és *pusztulását leli a félelmetes tóban*. A régi démonológiában az állat örjöngését a gonosz szellemekre vezetik vissza. Van hatalmuk, de az a káosz és a megsemmisülés szolgálatában áll. Isten országa az egész teremést átfogja. Miután a sátán vereséget szenvedett Jézus megkísértésében, el kell ismernie a világ fölötti uralmát. A démonok kérik Jézust, engedje meg, hogy az állatokba költözzenek. Elismerik uralmát a teremtmények fölött.

²⁴ Amikor a kanászok látták, mi történt, elfutottak, és hirül vitték a városba és a tanyákra. ²⁵ Az emberek kitódultak, hogy ők is lássák, mi történt. Jézushoz érve ott találták az embert, akiből a gonosz lelkek kimentek; a lábánál ült, felöltözve, ép ésszel. Erre elfogta őket a félelem. ²⁶ A szemtanúk elbeszélték, hogyan gyógyult meg az ördögtől megszállott. ²⁷ Geraza vidékének egész lakossága erre kérte, hogy menjen el, annyira félték. Bárkába szállt hát, és visszatért.

A jelenet közepén Jézus áll, és lábánál tanítványként a meggyógyult megszállott, most már felöltözve, ép ésszel. Jézus által újból visszatalált igazi emberségéhez. A démonoknak mondott hatalmi szó nyomán itt is rend és nagy csendesség támad. Jézus megmentő, üdvözítő, helyreállítja és rendbe szedi a szétrombolt teremést. A rend abban mutatkozik meg, hogy Jézus lábánál ülünk, és hallgatjuk szavát.

Jézus és a meggyógyult ember körül félelem uralkodik. A történetek tanúi félelemtől úzva elfutnak, és mindenütt elbeszélnek, mi történt. Aki a hírt meghallotta, odament, hogy lássa a dolgot. A gerazaiak egész vidéke mozgásba jön, kivonul Jézushoz, és nagy félelem fogja el. Jézus működése mind tágabb hullámokat vet. De hatalma megdöbbentő hatást kelt; csak rémületet, reményt nem. Jézus hatalma félelmetes, ijesztő annak, aki nem ismeri el Isten igéjének segítségével Üdvözítőnek és Megváltónak.

A tömeg nem akarja, hogy köze legyen ehhez a félelmetes vendéghez, aki úr a démonok rémitő hatalmán. Egy pillanatra foghatóvá vált, hogy e világ történései mögött még más *hatalmak és erők* is működésben vannak. És az ember is részese ennek a félelmes egésznek. „Öltsétek föl az Isten fegyverzetét, hogy a sátán cselvetéseinek ellenállhassatok. Mert nem a test és vér ellen kell küzdenünk, hanem a hatalmasságok, az égi magasságoknak gonosz szellemei ellen“ (Ef 6,11k). Krisztus számunkra Isten fegyverzete.

²⁸ Az ember, akiből kimentek a gonosz lelkek, kérte, hogy vele lehessen. De ő elbocsátotta: ²⁹ Térj vissza otthonodba, és beszéld el, mit tett veled az Isten. Erre az bejárta az egész várost, és elhíresztelte, mit tett vele Jézus.

A megmentett ember Jézus apostola szeretne lenni. Az apostolokról ezt olvassuk: „Tizenkettőt választott ki, hogy vele legyenek, s hogy elküldje őket hirdetni az evangéliumot. Hatalmat adott nekik, hogy kiűzhessék az ördögöket“ (Mk 3,14k). *Jézussal lenni*: ez az apostolság leglényegesebb vonása, ezt szeretné a meggyógyult. De hiába kérte ismételten. Az üdvösség rendje egyelőre mást kíván. Jézus elbocsátotta.

Mégsem tagad meg tőle mindent: Menj haza, és beszéld el mindazt, amit az Isten veled tett. Jézus megbízása a személyes tevékenység határai közt marad. A kifejezések kerülnek mindazt, amiből küldetésre,

különös feladatra lehetne következtetni. A megmentett működési területe otthona, családja, amit elmond, az a történetek elbeszélése. Ne is Jézusról beszéljen, csak Istenről. Az ember azonban mindezt keresztény jellegű üzenetté bővíti ki: Működési területe a nagy város, nem elbeszél, hanem *hirdet*, mint hírnök, mint az apostolok, és nem arról beszél, mit tett vele Isten, hanem hogy mit tett *Jézus*. A keresztény üzenet öserővel tör ki abból is, akit Jézus még visszatart. Semmi sincs úgy elrejtve, hogy meg ne nyilvánuljon. Hát még mi lesz majd akkor, ha Jézus feltámadt és megdicsőült, ha megnyitlak a határok a pogányok felé, ha a pogányok válnak apostolokká! Jézus nem csupán legyőzi az embert bilincsebe verő démoni erőket, hanem a bilincseiktől megszabadítottakat Isten országának hírnökeivé, a démonok fölötti hatalmának tanúivá teszi.

c) Hatalom a betegség és halál fölött (8,40-56)

⁴⁰ *Amikor Jézus visszaérkezett, nagy tömeg fogadta. Mindenki várta. "És íme jött egy Jairus nevű férfi, a zsinagóga feje, lába elé borult, úgy kérte, menjen el hozzá, " mert egy lánya volt, egyetlen gyermeke, mintegy tizenkét éves, és az halálán volt.*

Izrael népe várja és fogadja Jézust; a pogány tömeg elküldte. Isten az üdvösségtörténet során Izraelt készítette elő az eljövendő Megváltóra, a pogányoknak nem volt érzékük iránta.

Jairus, a zsinagóga feje, tehetetlen a halál hatalma előtt. A szavakban ott látjuk mély fájdalomának nyomát: egyszülött lányáról van szó, apja kedvencéről, *tizenkét éves*: felserdült, házasságra érett, és most halálán van. Az emberi hatalom itt tehetetlen. Az apa végső reménye Jézus. Kérésével alázatosan lába elé borul. A pogány századostól eltérően arra kéri, jöjjön el hozzá. Izraelben Jézus otthon van.

⁴¹ *Útközben a tömeg majdnem agyonnyomta. Volt ott egy asszony, aki tizenkét év óta vérfolyásban szenvedett. Már egész vagyonát ráköltötte az orvosokra, de egy sem tudott rajta segíteni. "Hátulról hozzáférközött. megérintette a ruhája bojtját és abban a pillanatban elállt a vérfolyása.*

Az elbeszélést ismét a nép ragaszkodásának leírása vezeti be. A tömeg szorongatja. Ugyanaz a szó szerepel itt, mint a magot elfojtó bogáncsoknál (8,14). A nép várta Jézust, a nagy segítőt. Most az övé. Nagy szívességgel fogadta, most csaknem agyonnyomja.

A tömegből ismét egy szenvedő ember lép elő: *egy asszony*. Betegségének története szomorú. Tizenkét esztendeje szenved. *Vérfolyása van*, tehát nemcsak beteg, hanem ezáltal vallásilag tisztátalan, az emberek kerülnek. Egész vagyonát orvosokra költötte. Senki sem tudott rajta segíteni. Kemény szó: gyógyíthatatlan!

Egy reménye maradt már csak: Jézus. De ő nem léphetett ki a tömegből, mint Jairus, nem borulhatott Jézus lábához, nem beszélhetett nyomorúságáról neki. Tisztátalan volt és tisztátalanná tett⁶¹, hisz vér-folyásban szenvedett. *Hátulról hozzáférközött* a tolongásban, és megfogta ruhája bojtját. Az izraelitáknak a törvény értelmében ruhájuk szegélyén bojtokat kellett hordaniok, hogy megemlékezzenek az Úr minden parancsáról (Szám 15,38k). Jairus arra kérte Jézust, jöjjön el házába. Valószínűleg azt hitte, csak kézzel tud gyógyítani. Az asszony is közvetlen kapcsolatba akar kerülni Jézussal, még ha csak ruhájának a szegélyét érinti is meg.

Abban a pillanatban elállt a vérfolyása. Az orvos beszél így. Jézus orvosság nélkül, egyetlen szó nélkül, pusztán érintésével eléri azt, amivel az orvosi tudomány évek óta hiába kísérletezett. Lukács, az orvos enyhítette Márknak az orvosokról mondott kemény ítéletét, kihagyja adatközlőjének ezt a megjegyzését: az orvosok ellenére az asszony baja egyre rosszabbodott (Mk 5,26). De ő is elismeri, hogy az orvosi tudomány ebben az esetben végéhez érkezett. Mint orvos szakszerűen állapítja meg: abban a pillanatban elállt a vérfolyása.

“Jézus így szólt: Valaki megérintett. Mindenki tagadta. Péter pedig megjegyezte: Mester, a tömeg szorongat és lökdös. “Jézus azonban megismételte: Valaki megérintett, mert éreztem, hogy erő áradt ki belőlem. “Az asszony, látva, hogy nem titkolhatja tovább, remegve előlépett, elé borult, és az egész nép füle hallatára elbeszélte, hogy miért érintette meg, és hogy meggyógyult abban a pillanatban. “Jézus így szólt hozzá: Leányom, hited meggyógyított. Menj békével!

Ami titokban történt, azt Jézus a nyilvánosság elé tájja. Tudja, mi játszódott le. *Valaki megérintett. Erő áradt ki belőlem.* Nem az érintés pusztán ténye gyógyít, hanem az ő ereje. Csak ő tudja, mi történt. Sem a nép, sem Péter. Jézus sokkal mélyebb értelemben mester és parancsoló, mint Péter sejtí. Parancsolt a hullámoknak, most parancsol a vérfolyásnak. A csodák Jézus parancsoló hatalmának megnyilvánulásai. Teljhatalmú Mester ő.

A meggyógyult asszony előjön rejtekéből. Fölismeri, hogy Jézusban Isten van közel hozzá, tudja, hogy nem maradhat titokban, megremeg a félelemtől Isten megjelenése előtt, és leborul Jézus elé. *Tudtul adja*, ami vele történt, *mint Isten művét*, az egész nép előtt. Még ez a félénk, visszavonult nő is Isten nagy tetteinek hirdetőjévé válik a nép előtt Isten művének hatására, amelyet Jézus végbevitt vele.

Az asszonyt nem Jézus ruhájának megérintése gyógyította meg, hanem hite. *Hited meggyógyított.* A hit üdvösséget hozó érintkezés Jézussal, a megmentővel és üdvözítővel. A hit által leánya lett. Jézus fölveszi házába és közösségébe. Megtalálta a békét, egészsége helyreállt,

mert a béke: rend. De hite adott békét neki, a betegségéből való gyógyulás ennek csak külső képe.

“ Még beszélt, amikor valaki ezt a hírt hozta a zsinagóga előljárójának: Meghalt a lányod. Ne fáraszd tovább a Mestert. ” Ennek hallatára Jézus így szólt hozzá: Ne félj, csak higgy, és megmenekül. ” Amikor odaértek a házhoz, nem engedett be senkit, csak Pétert, Jánost és Jakabot, meg a lány apját és anyját. ” Mindenki sírt, jajgatott, gyászolta a lányt. De ő azt mondta :Ne sirjatok! Nem halt meg, csak alszik. ” Kinevették, mert tudták, hogy meghalt.

A halál sem szab határt Jézus hatalmának. Kész feltámasztani a halott leányt, ha az apa kész hinni. *Csak higgy, és megmenekül.* A hit az üdvösség föltétele. „Higgy az Úr Jézusban és üdvözülsz, te és egész házad“ (Csel 16,31).

A halott feltámasztását Jézus csak egy kicsiny kör előtt viszi végbe. Ehhez tartozik három apostol: Péter, az apostolelső és a János-Jakab testvérpár, valamint a lány szülei. Amint a halottaiból feltámadott Úr nem az egész nép, csak az Istentől rendelt tanúk előtt jelent meg látható alakban (Csel 10,41), éppen úgy mint a halál ura sem akart megjelenni az egész nép, hanem csak különös választottai előtt. Isten uralmának ebbe a titkába még az apostolok sincsenek mind beavatva, mert Jézus feltámasztására, szenvedésére és halálára utal.

A legszegényebb temetésen is legalább két fuvolásnak és egy sirató-asszonynak kellett megtartani a *halottsiratót*. Váltakozva éneklük ezt, kezüket összecsapkodva, kézi dobokkal és ütőszerszámokkal kísérve. A siratás a halal beállta után a halottas házban kezdődött, és a temetésig folytatódott. Mindenki sírt, és fájdalmának jeléül a mellét verte. Jézus abbahagyatja a halottsiratót. *Nem halt meg a lány, csak alszik.* Isten szemével látja a halált, Isten szájaként szól. Isten hatalma előtt elvész a halál hatalma. *Kinevették*, mert tudták, hogy meghalt. Eszükbe sem jut, hogy Jézusnak a halál fölött is hatalma lehet. Tudták, hogy a kislány halott. Emberi tapasztalat szerint a halál nem adja vissza többé zsákmányát. A tömeg emberi tudása alapján nevetett, gúnyolódott, de az apának hinnie kellett minden emberi tapasztalat ellenére.

“ Ő megfogta a kezét, és emelt hangon felszólította: Leány, kelj föl! ” Erre visszatért a lelke, és fölkel. Ezután meghagyta, hogy adjanak neki enni. ” A szülők magukon kívül voltak. De ő megparancsolta nekik, hogy senkinek se szóljanak a történekről.

Az evangélista háromféleképpen írja körül Jézus mozdulata és szava nyomán az élet visszatérését. *A lélek visszatér.* A halálban a lélek elválik a testtől. Jézus halála előtt így imádkozik: „Kezedbe ajánlom lelkemet“ (23,46). A leány *fölkel*: életerő tölti el tagjait.

Adjanak neki enni. Az evés meggyőz a valóságos életről. Jézus feltámadásakor is úgy történik majd, mint ezzel a halott gyermekkel. Lelke visszatér, fölkel sírjából, és a tanítványok előtt eszik és iszik.

A hallgatás parancsa, úgy látszik, csak a szülőknek szól, a jelenlevő három apostolnak nem. Ezek számára természetes, hogy hirdessék, ami elrejtett. Feladatuk az, hogy tudtul adják, kinyilvánítsák az Isten országának titkait. Ezek közé tartozik a halálból való feltámadása is, amelynek mintája Krisztus feltámadása.

Jézus olyan hatalmakon bizonyította be hatalmát, amelyek ellenében az ember tehetetlen. Lecsendesítette a fékevesztett természetet, megtörte a démonok hatalmát, legyőzte a halál és a gyógyíthatatlan betegség erejét. Mindez azért történt, mert Isten hatalma működik benne, Isten jelenik meg benne a földön. Péter kétszer nevezi Mesternek, a démonok Isten fiának szólítják. Megmentő, üdvözítő. A három csoda Jézus galileai működésének tetőpontját mutatja. Mi rémítheti el ezek után az embert, ha hisz? Jézus megszabadít az ember iránt ellenséges hatalmak félelmétől, legyen az akár a fékevesztett természet, akár a fékevesztett gonosz szellem, akár a halál hatalma. Megmentést hoz. Aki hisz, élvezzi megmentő hatalmát. A végső idők áldásaiba vetett remények lassan valósággá válnak.

3. A Tizenkettő működése (9,1-17)

a) Szétküldés (9,1-6)

¹ *Összehívta a tizenkettőt, erőt és hatalmat adott nekik a gonosz lelkek fölött és a betegségek gyógyítására.* ² *Aztán elküldte őket, hogy hirdessék az Isten országát és gyógyítsanak.*

Jézus összehívta a tizenkettőt. Egységet képeznek körülötte. Altaluk ki akarja terjeszteni hatását a messzeségbe. Ezért átadja nekik saját erejét és teljhatalmát (4,36). Szétküldte őket — saját küldetése folytatásaként —, hogy hirdessék Isten országát, és közeledésének jeléül betegeket gyógyítsanak. Az apostolok eddig kísérték őt; most már egyedül kell véghezvinniök, amit ő csinált. Jézus tevékenysége kiszélesedik és megsokszorozódik. Fölmerül a gondolat, hogy az apostolok megválnak Mesterüktől. Jézus felmagasztalása után majd szét-szóródnak a világba, hirdetik Krisztus üzenetét, és véghezviszik hatalmas tetteit.

³ *Semmit se vigyetek az útra — hagyta meg nekik —, se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt, se egy váltás ruhát.*

Jézus attól is eltiltja az apostolokat, amiről egy vándor sem mond le: a vándorbottól, vándortarisznyától, útravalótól, pénztől, váltóruhá-tól. Isten szolgálatában állnak, ő majd gondoskodik róluk. Egyedüli

gondjuk küldetésük legyen. Amikor Jézus tevékenysége végén felszólította őket, hogy tekintsenek vissza első kiküldetésük idejére, elismerik: semmiben sem szenvedtek hiányt (22,35). Még nincsen szakadék Jézus és a nép között. Az apostoloknak részük van ugyanabban a szerető fogadtatásban, amellyel a nép öfeléje fordul (8,40.42).

‘Ha egy házba betértek, ott maradjatok, és onnét induljatok tovább. ‘Ha valahol nem fogadnak be benneteket, hagyjátok ott a várost, és még a port is rázzátok le lábatokról ellenük tanúságul.

Jézus föltételezi, hogy az apostolok házakba mennek, s ott teljesítik küldetésüket. A befogadó házat ne váltogassák. „A szállását gyakran változtató vendég kárt okoz és kárt szenved.“ Jézus azt akarja, hogy apostolaitól távol legyen minden önző élvezetvágy. Csak a küldetéssel törődjenek. De a ház, amelyben szállást ütnek, tevékenységük központja legyen. Isten ígéje nem tud egy helyben maradni. Jézust állandóan továbbvonulásra ösztökélte, az apostolokat is sarkallja.

Azokra, akik nem fogadják be őket, ne vesztegessék idejüket. Hagyják ott az ilyen várost, s bánjanak vele úgy, mint a zsidók a pogány vidékekkel bánnak: szakítsanak meg minden közösséget. A zsidók lerázzák a lábukról a port, mielőtt elhagyják a pogány vidéket és a Szentföldre lépnek. Az apostolok működése ítélet. Az őket elutasító városok terhelő tanúi lesznek. Tevékenységük az utolsó idők felvirradása.

‘Útra keltek hát, faluról falura jártak, hirdették az örömhírt és gyógyítottak mindenütt.

Az apostolok tevékenysége az örömhír hirdetése. Annak jeléül, hogy megkezdődött az üdvösség ideje, *meggyógyítják* a betegeket. Amit Jézus Názáretben programszerűen megkezdett, amit Galileában csinált, azt az apostolok megvizik a távolba. Lukács különösen erről a távolba terjedő tevékenységről akar beszélni. Ez az üdvösség művének kerete. *Faluról falura járnak.* Jézus a városokban működött, az apostolok minden falut és várost betöltöttek Jézus üzenetével és ügyével. Faluról falura: ez már szinte szervezett munka volt. A mondat végén a „mindenütt“ szó áll. Az egész országot eltölti Isten kezdődő uralma az igehirdetéssel és gyógyító erővel. Az uralmáról szóló ige mindenhová el akar jutni.

b) Heródes Jézusról (9,7-9)

‘Heródes negyedes fejedelem mindenről hallott, ami csak történt, és zavarban volt, mert némelyek azt állították: János támadt fel a halálból, ‘mások azt, hogy Illés jelent meg, ismét mások pedig, hogy a régi próféták közül támadt fel valaki.

Jézus híre eljut egészen *Heródes Antipász negyedes fejedelem* udvaráig. Kicsoda Jézus? Ezt kérdezi a nép, az udvari emberek, a negyedes fejedelem. Heródest *zavarba ejti* ez a kérdés, nem tud kiutat. A felvilágosult hellenistának Jézus személye rejtély.

Heródes környezete különféle felvilágosításokat hall. A különböző felfogásokban közös, hogy a nép szerint Jézus az a *próféta*, akit a végső idők eljövetele előtt vártak. De úgy látszik, azt senki sem merte állítani, hogy Isten új prófétát támasztott benne. Csak azt, hogy az eddigiek közül valamelyik feltámadt és újra megjelent. A néphit valóságos csodálatos visszatérésre gondol, ugyanazzal a földi testtel. Emlegetik Keresztelő Jánost, akinek a prédikálását folytatta, valakit a régi próféták közül, végül Illést, aki — úgy mondták — nem halt meg, hanem Isten elragadta, és az idők végén visszatér. Hogyan oldják meg a kérdést?

'Heródes így töprengett: Jánost lefejeztettem. Ki lehet hát, akiről ilyeneket hallok? És kereste a módját, hogy valahol lássa.

Heródes nem hitt abban, amit feltámasztásról, feltámadásról, a mennybe ragadott próféta megjelenéséről rebesgettek. Az athéni filozófusok kigúnyolták Pált, amikor a halottak feltámadásáról beszélt: „Majd máskor meghallgatunk erről“ (Csel 17,32). Mikor pedig Festus helytartó előtt Jézus feltámadásával védekezett, az így szólt: „Esztelen vagy, Pál! A sok tanulás megzavarta az eszedet!“ (26,24) Heródes gondolatmenete igen józan: Jánost lefejeztettem. Tehát nem él már. Aki halott, az halott.

De a kérdés megmarad: *Kicsoda Jézus?* Azok a hallatlan dolgok, amelyeket mondott és tett, magyarázatot igényelnek. Hogyan lehet ezt megtalálni? Egy reménye volt: *kereste a módját, hogy lássa*, hogy egy csodájának tanúja lehessen (23,8). Azt reméli, a maga szemével látva majd végleges ítéletre jut. Látni akarja a műveit, őt magát, beszélni vele... Elvezet-e mindez Jézus megismerésére? Heródes ítéletet akar alkotni Jézusról, anélkül, hogy bensőleg alkalmazkodna igényeihez. A Jézus megismerésére vezető út nem a kísérleti vizsgálat, hanem a hit útja. Isten ajándékából ismerjük meg országának titkait, és ezek közé tartozik az üdvösség Meghozója is.

c) Az apostolok visszatérése és a csodálatos kenyérszaporítás (9,10-17)

¹⁰ És az apostolok visszatértek, és elmondták neki, mi mindent tettek. Akkor vette őket, és visszavonult csak velük egy Betsaida nevű város környékére.

Jézus hatását az apostolok fokozták. Mi lett ennek a vége? A Jézus-kérdés kiéleződése! A nyugtalanság egészen az udvarig terjed. Az apostolok visszatérnek, és elbeszélik, mi mindent tettek. Mit értek

el? Hogyan végződött a galileai tevékenység? *Visszavonult csak velük, ti. az apostolokkal.* Heródes veszélyt jelentett. Jánost lefejeztette. Lukács ábrázolása előre tekint, Jézus perére. A nép nem jutott el Jézus igazi ismeretére. Megfeszített tevékenysége sem hozta meg azt az eredményt, amit elvárhatott volna. Végül is visszahúzódott a magányba, Izrael országának legszélére, Betszaida irányába a Genezáret tó északkeleti részén. Csak az apostolokat vitte magával: ők voltak az egyetlen elkönnyvelhető eredmény.

"A nép azonban észrevette ezt, és utána ment. Szívesen fogadta őket, és beszélt nekik Isten országról, akiknek pedig gyógyulásra volt szükségük, azokat meggyógyította.

Idáig Jézus kereste fel a népet, személyesen vagy apostolai által. Most a nép keresi meg őt. Jézus visszavonult. Azelőtt arról volt szó, hogy a nép szívesen fogadta, most ő fogadja a népet. Tevékenységét nem hagyja abba. Újból beszél Isten országról, és újból gyógyít. De egy bizonyos tartózkodással: azokat gyógyítja meg, *akiknek szükségük volt a gyógyulásra.* Azonban mindent az Úr fáradhatatlan jósága sugároz be. Szívesen fogadja a népet. Beszél és gyógyít, újra meg újra, fáradhatatlanul, míg csak be nem esteledik, és végére nem jár a nap. Jézus eljárása egyben az első tanítás a tanítványok számára: hogyan bánjanak az őt kereső néppel.

"A nap már hanyatlóban volt. Odament hozzá a tizenkettő: Bocsásd el a népet, hogy a környékbeli falvakba és tanyákba menjenek, szállást keressenek és ételmet találjanak, mert itt a pusztában vagyunk. ¹³ *De ő így szólt hozzájuk: Ti adjatok nekik enni. — Nincs csak öt kenyérünk és két halunk — mondták —, hacsak el nem megyünk és ételt nem veszünk az egész népnek.* ¹⁴ *Volt ott vagy ötezer férfi. De ő azt mondta tanítványainak: Telepítsétek le őket olyan ötvenes csoportokban.* ¹⁵ *Úgy is tettek, és letelepítették mindnyájukat.*

A népet a pusztában szállással és ennivalóval kellene ellátni. Az apostolok megoldásként azt indítványozzák: *Bocsásd el őket.* Felelősnek érzik magukat a népért. De helyes-e ez a megoldás: el Jézustól? A helyes megoldás csak az lehet, hogy a nép Jézushoz jöjjön.

Jézus bevonja az apostolokat a népről való gondoskodásba. *Ti adjatok nekik enni.* De hogyan? Öt kenyér és két hal ötezer férfinak, asszonyokat és gyerekeket nem is számítva! Másik lehetőség lenne, hogy megvegyék az ennivalót a tömegnek. De miből? A tanítványok beismerik, hogy nem tudnak segíteni a szükségben. Ha az Úr nem segít, ők nem képesek rá, csak azt tudják megvallani, hogy rászorulnak a segítségre. De erre szükség van, mert az Ország csak a szegényeknek és gyámoltalanoknak jut osztályrészül.

A tanítványok segítkeznek a csodálatos étkeztetésben. *Ötvenes asztalközösségekre* kell osztaniok a népet. Jézus ünnepi lakomát akar készíteni. Az egyiptomi kivonuláskor az izraelita tábor ezres, százas, ötvenes és tízes csoportokra oszlott. „Mózes egész Izraelből kiválasztott derék férfiakat, és a nép ezres, százas, ötvenes és tízes csoportjainak előjárójává tette“ (Kiv 18,25). A Holt-tengeri háborús tekercs ugyanezt a tagozódást tartalmazza, amikor a világosság gyermekei katonai egységekben szent háborúba vonulnak⁶². A közelgő húsvéti lakoma asztalközösségeket kívánt. Fölébredt az emlékezés a nép nagyszerű múltjára és a jövőendő reménye. A nagy tömeg, amelyet már az apostolok igehirdetése is megmozgatott, most mint Isten országának közössége összeforr és tagozódik. Megismétlődik a kivonulás főszege ideje; elérkeztek az üdvösség végső eseményei.

„Most kezébe vette az öt kenyeret és a két halat, föltekintett az égre, megáldotta, megtörte és tanítványainak adta, hogy tegyék a nép elé. „Ették és jóllaktak mindnyájan. S végül még tizenkét kosár maradékot szedtek össze.

Jézus a nagy asztalközösség házigazdája. Ilyen minőségében veszi kezébe a kenyeret és a halakat, megáldja, és megtöri a kenyeret. Ezzel a táplálással a régi táborigénybe tömörült közösséget a végső idők asztalközösségévé forrasztja. Jézus úgy írta le Isten országának közönségét, mint lakomát (22,30). Az étkezés elejének négy mozzanata kiemelten szerepel, mert a csodálatos kenyérszaporításban az ősegyház már célzást talált a maga eucharisztikus ünnepére és annak szertartására. A pusztában lefolyó táplálás elővételezi az üdvösség idejét. Ez pedig valósággá válik azon a lakomán, amelyet az Úr szenvedése előtt apostolaival ünnepelt, és beteljesedik abban az Országban, amelynek eljövételét várjuk.

Jézus megáldotta a kenyereket. Lukács szerint nem a zsidó szokás szerinti áldó formulát mondta el fölöttük, hanem megáldotta. Ez jelzi, hogy a sokak táplálása a kevés kenyérből Jézus áldásának műve. A tanítványok osztották ki az ételt: odaadta nekik, hogy a nép elébe tegyék. Jézus az adományozó, a tanítványok osztják ki az adományt. Minden Tőle származik; az apostolok Tőle küldött eszközök. Hirdetik az örömhírt, beteget gyógyítanak és jóllaktatják a népet . . .

Mindenki jóllakott. A maradékot olyan kosarakba gyűjtötték, amilyeneket a római katonák hordtak magukkal napi adagjuk átvételére. Mind a tizenkét apostol még egy-egy ilyen teli kosárral gyűjtött össze. Az emberek nemcsak éppen hogy megtölthették a gyomrukat, hanem dús ünnepi lakomában volt részük. Felvirrad a túláradó üdvösség ideje. Jézus, mint második Mózes, a pusztában enni adott népének. Hatalmával és szeretetével lakomát készített, — az apostolok pedig szolgáltak benne.

Ezzel a galileai kinyilatkoztatás elérte tetőpontját. Jézus a végső idők üdvösségét hozza. De elismerik-e ezt a szerepét?

IV. A SZENVEDŐ MESSIÁS (9,18-50)

1. *Messiás és Isten szolgája* (9,18-27)

a) Péter vallomása (9,18-20)

¹⁸ *Amikor egyszer egyedül imádkozott, tanítványai is ott voltak vele. Megkérdezte tőlük: Kinek tartanak engem az emberek? ¹⁹ Ezt válaszolták: Van aki Keresztelő Jánosnak, van aki Illésnek, mások szerint a régi próféták közül támadt fel valamelyik.*

Mielőtt Jézus nagy döntések elé állította tanítványait, *imádkozott* a magányban. Így történt az apostolok kiválasztásakor (6,12), így történik most, amikor arra készülődik, hogy bevezesse őket küldetésének titkába (9,18), így lesz, mielőtt átéli szenvedését és halálát (22,32k). Ezeknek az óráknak jelentősége mindig döntő az egyház kialakulására nézve. Az egyház ott szerepel Jézus imájában.

Jézus kérdésével meg akarja állapítani galileai tevékenységének eredményét, és megvetni további működésének alapját. Az Országról szóló tanítás középpontja az ő küldetése és üdvösségtörténeti helyzete. A nép körében elterjedt véleményeket, amelyek Heródes udvarába eljutottak, a tanítványok is ismerik, és Jézus elé terjesztik: A végső idők prófétájának tartják; valamelyik próféta tért vissza benne a végső idők előkészítői közül.

²⁰ *Ő pedig így szólt hozzájuk: Hát ti, ti kinek tartotok engem? Péter válaszolt: Az Isten Fölkentjének.*

A galileai tevékenység *szétválasztotta a népet és a tanítványokat*. A tanítványok megismerték Isten országának titkait. Átéltették Jézus nagy tetteit, amelyek megmutatták uralmát a fékevesztett természet, a gonosz szellemek és a halál fölött. Közreműködtek a kenyérszaporításban. Jézus joggal vár tőlük másfajta ítéletet, mint a népé.

Az apostolok gyakran szembekerültek már azzal a kérdéssel, amelyet Jézus föltett nekik. Fölmerült saját lelkükben, csodálkozó ijedelemmel, ott kísértett a címekben, amelyekkel megtisztelték: tanító, mester, próféta. Feleletükben most a népet szólaltatják meg. De a hozzájuk intézett kérdés döntő, világos válaszadás elé állítja őket: *Hát ti, ti kinek tartotok engem?*

Az apostolok nevében Péter válaszol. Az ő meghívása Lukácsnál az első tanítványi meghívás. Ő áll első helyen az apostolok listájában, Jánossal és Jakabbal együtt tanúja volt Jairus leánya feltámasztásának, de előbbre való társainál.

Vallomása *Isten Fölkentjének* mondja Jézust, ami ezt is jelenti: Krisztus vagy Messiás. A cím Izaiás jóslatát folytatja: „Az Úr, a Parancsoló lelke nyugszik rajtam, mert fölkent engem, hogy megvigyem az örömhírt a szegényeknek...” (Iz 61,1). Jézus az üdvösség idejének Isten Lelkével felruházott meghozója, aki „kihirdeti az Úr kedves évét” (Iz 61,2).

A názareti zsinagógában Jézus kijelentette az Írásnak erről a helyéről, hogy beteljesedett. A galileai tevékenység „az Úr kedves éve” volt. Ennek az „évnek” a végén Péter megerősíti azt, amit Jézus az elején hirdetett.

b) A szenvedés első megjövendölése (9,21-22)

“De ő megfenyegette őket és rájuk parancsolt, hogy ezt ne mondják el senkinek. És folytatta: “Az Emberfiának sokat kell szenvednie, a vének, főpapok és írástudók nem ismerik el, megölik, de harmadnap feltámad.”

Jézus izgatottan tiltja meg, hogy valakinek is elmondják Péter vallomását. Mert egy lényeges kiegészítésre szorul: *Az Emberfiának sokat kell szenvednie... megölik*. Nem teszi magáévá a Péter kiejtette címet: Isten Fölkentje, hanem az *Emberfiáról* beszél, ahogyan jelölni szokta magát. Ennek az Emberfiának sokat kell szenvednie, elvetetést, halált. A szavak a prófétának Isten szolgájáról tett kijelentéseit idézik: „Betegségeinket ő viselte, fájdalmainkat ő hordozta” (Iz 53,4). „Az emberek megvetették, kerülték, a fájdalmak férfია volt... eltakartuk előle arcunkat, megvetettük, semmire sem becsültük” (Iz 53,3). „Alaptalanul, jogtalanul ragadták el — ugyan ki törődik még sorsával, hisz kitepték az élők földjéről, és bűneink miatt halállal sújtották” (Iz 53,8). Ebben a szenvedésben Istennek a Szentírásban kifejezésre jutó végzése teljesedik be, ezért *kell* így történnie mindennek. A próféta megadja ennek a szenvedésnek és halálnak mélyértelmű jelentését: engesztelő szenvedésről és halálról van szó. Az Emberfia sokakért, mindenkiért lép közbe (vö. Iz. 53,12). Harmadnapra *föltámad*. „Majd ha végetér gyötrelmes élete, meglátja a világosságot, sokakat tölt el megismerésével... ezért adtam részt neki a nagyok között, az erősek közt osztja ki zsákmányát” (vö. Iz 53,11k).

A galileai működés elején a Lélekkel fölkent üdvösséghezóróról szóló szentírási hely állt (Iz 61,1). Péter folytatja ezt a Jézusról való jövendölést. Jézus azonban kiegészíti Izaiás 53. fejezetével, a szenvedő és engesztelő Isten Szolgájáról. Jézus hatását és küldetését Isten igéjéből értjük meg. Mint Emberfia egyszerre mind a kettő: a végső idők üdvösséghezórója és Isten szenvedő szolgálója.

c) A tanítványoknak szenvedéssel kell követniök Jézust (9,23-27)

²³ *Amikor az egész néphez szólt, ezt mondta: Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét minden nap, és úgy kövessen.* ²⁴ *Mert aki életét meg akarja menteni, elveszíti. Aki meg elveszíti értem az életét, az megmenti.* ²⁵ *Mert mi haszna van belőle az embernek, ha megszerzi akár az egész világot is, de magát elpusztítja vagy megkárosítja?*

Jézus tanítványa követi őt, *a nyomában jár*, Jézus a szenvedés és halál felé tart: tehát a tanítványnak is készen kell állnia, hogy Jézus kedvéért a szenvedés és halál útját járja. A tanítványság szenvedésben való követést jelent.

A szenvedésben való követés abban nyilvánul, hogy a tanítvány *megtagadja magát és fölveszi keresztjét*. Mesterüket a halálnak szolgáttatják ki, és ők a nyomában járnak. Tehát készen kell lenniök arra, hogy ne törődjenek többé önmagukkal, nemet mondjanak magukra és életükre, gyűlöljék a saját életüket (14,26), és Jézus módjára fölvegyék a keresztet²³, sőt keresztre is szegeztessek magukat, ami akkor a legszegénylevesebb, legborzalmasabb, legundokabb halálnemnek számított. A szenvedésben való követés megkívánja a készenlétet a vértanúságra (6,22).

Lukács a kereszt elfogadásáról szóló kijelentéshez ezeket a szavakat fűzi: *napról napra*. A vértanúság egyszeri tett, de Jézus szenvedésben való követését napról napra el kell vállalni. „Sok viszontagságon át kell bemennünk az Isten országába“ (Csel 14,22). Aki hitet tesz Jézus mellett, igéje szerint él és megteszi Isten akaratát úgy, ahogy ő hirdeti, az ellenállásra bukkan, külső és belső ellenállásra. Lesznek, akik gyűlölni és gyalázni fogják a tanítványokat az Emberfia miatt (6,22). Nemet kell mondaniok az aggódó gondra, a gazdagságra, az élvezetvágyra, hogy Isten igéje el ne fojtódjék bennük (8,14).

Jézus *bátorít* az önmegtagadásra és keresztthordozásra. Önmagunk látszólagos megsemmisülése az élet megmentésére vezet. Jézus a szenvedés és keresztthordozás útján a feltámadás dicsőségébe jut. A tanítványok útja is ez: a szenvedésben való követést az örök élet dicsősége váltja fel. Micsoda paradox kifejezés Jézus ajkán! Aki megőrzi életét, az elveszíti, aki kiszolgáltatja, az megnyeri! Aki görcsösen kapaszkodik az életbe, és nem akar tágitani attól, ami szebbé, élni érdemesebbé teszi számára, aki minden kellemetlent elutasít — az elveszíti az életet a jövővilágban, itt pedig az üdvösségbe vetett örvendő bizalmat. Nem az menekül meg, aki meg akarja őrizni magát, hanem az, aki teljesen odaadja; nem az őrizi meg magát, aki görcsösen ragaszkodik saját énjéhez és kívánságaihoz, hanem aki odaajándékozta magát. Nem az menti meg életét és önmagát, aki aggodalmasan óvja, hanem az, aki kiszolgáltatja magát.

Jézus nagyon is józan, *kereskedői megfontolással* akar meggyőzni, hogy kövessék a szenvedés útján. Aki őt, Isten szenvedő szolgáját követni akarja, annak készen kell lennie a vértanúságra, sok viszontagságra, önmaga kárvallására. Az ilyen követés döntés elé állít. Egyik oldalon áll nyereségként a földi élet megőrzése és az élményszomj csillapítása, a másikon az örök élet megnyerése, az élet szomjúságának igazi csillapodása Isten országában. Aki nem akarja követni a szenvedő Krisztust, nem juthat be Isten országába sem.

Hogyan válasszunk? A döntő mozzanat: önmagunk megmentése. Mije van az embernek abból, *ha az egész világot megnyeri is*, de közben *elpusztítja* önmagát? Lukács két kifejezést használ: *elpusztítja vagy megkárosítja*. Jézusnak ez a szava is a kereszteny mindennapokhoz alkalmazkodik. Nem minden pusztítja el az örök életet, ami összeegyeztethetetlen az ő követésével és igéjével; van, ami csak károsítja. De józan mérlegeléssel még ezt az utóbbit is ki kell küszöbölni.

“Aki ugyanis szégyell engem és szégyelli tanításomat, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön a maga és az Atya meg a szent angyalok dicsőségében.” Igazán mondom nektek, hogy azok közül, akik itt állnak, némelyek nem izlelik meg a halált, míg meg nem látják az Isten országát.

Az Emberfia a maga és az Atya meg a szent angyalok dicsőségében fog eljönni, mint a világ bírāja. Ő maga ez az ítéletre jövő Emberfia. Az Emberfia kifejezés összeköti a szenvedés megjölését és eljövését Atyjának, Istennek dicsőségében. Akkor majd, az ítéleten, minden attól függ, hogy az Emberfia elismer-e valakit vagy sem, pártfogásába veszi-e, vagy szégyelli, elutasítja.

Az eljövendő Emberfiának, a Bírónak gondolata adjon erőt a keresztet magára vevő Emberfia követésére. Jézus most megfeszített gonosztevő, kitaszított, elhagyatott. Az ókorban római polgárt nem volt szabad megfeszíteni; a kereszt a becstelenség, a rabszolgák és szökevények büntetése volt⁶⁴. Aki e mellett a Jézus mellett tesz hitet, és az ő igéje szerint rendezi életét, a gyalázat prédája lesz, akárcsak ő. Az ember védekezik a becstelenség és gyalázat ellen, azért kísértésbe esik, hogy szégyellje Jézust és tanítását, elálljon, elpártoljon tőle. Jézus fenyegető szavával meg akar óvni ettől. A meggyalázott Krisztus követése, megvallása mentség az ítéletkor.

A fenyegető szót prófétai, stílusban az *üdvösség ígéretének* szava követi. Jézus az Emberfia, Isten országát hozza. Aki megvallja őt és igéjét, az meglátja, megéli az Isten országát. Ez az ígélet annyira igaz, hogy egyesek az ott állók közül *nem izlelik meg a halált, míg meg nem látják az Isten országát*. Isten országa már itt van (17,21). Jézus igehirdetésével eljött az Ország. De még nem látható. Egyesek

azonban a jelenlevő tanítványok közül — ti. Péter, Jakab és János — meg fogják látni a hegyen Isten országát a megdicsőült Jézus dicsőségében⁶⁵. Ezek a tanúk, akik Isten országát Jézusban látják, kezességek nekünk, hogy Jézus mindenki számára láthatóan el fog jönni Isten dicsőségében⁶⁶.

2. A szenvedő Messiás kinyilatkoztatása (9,28-43)

a) Jézus színeváltozása (9,28-36)

²⁸ *E beszédek után mintegy nyolc napra történt, hogy maga mellé vette Pétert, Jánost és Jakabot, és fölment velük egy hegyre, hogy imádkozzék.*

A színeváltozás története visszatekint Krisztus megvallására és a rákövetkező szenvedésjósálatra: *e beszédek után mintegy nyolc napra*. Megjeleníti és megerősíti azt, amit Jézus kijelentett. A *hegy* Isten megjelenéseinek helye. Mózes az Isten hegyén, Hórebben szemlélte Istent az égő csipkebokorban (Kiv 3). Izrael egészen füstfelhőbe burkolózva látta a Sínai hegyet, mert az Úr tűzben szállott le rá (Kiv 19,18).

Lukácsnak nem fontos, hol volt a színeváltozás hegye, és hogy hívták. Fontos viszont annak megállapítása, hogy Jézus *imádkozni* ment föl. Jézus szereti imájában a hegyek magányát. Mielőtt tanítványait messiási vallomásukra készítette, s ezzel együtt kezdte feltárni szenvedését és halálát, a magányban imádkozott. Most, amikor Isten látható alakban megmutatja a mondottakat, ismét imádkozik. Jézus igehirdetése és kinyilatkoztatása mögött imája, Atyjával való közössége áll. Amiről az emberekkel beszél, azt először Atyjával beszél meg.

A *három tanítvány*, akit magával visz, tanúja volt Jairus lánya feltámasztásának is. Tanúja lesz halálos félelmének is az Olajfák hegyén. Mielőtt így látnák, megajándékozta őket azzal, hogy győztesként szemléljék a halál hatalma fölött. Hatalma van a kislány feltámasztására, mint megdicsőült diadalmaskodik saját halálán is. Csak három apostolt választ ki, mert három tanú több mint elég, hogy igazoljon valamit (MTörv 19,15). Valószínűleg azért nem visz magával több kíséret a hegyre, mert megdicsőülésének a hit titkának kell maradnia dicsőséges visszajöveteléig. Ugyanígy a Feltámadott is csak az Istentől eleve elrendelt tanúknak jelent meg (Csel 10,41).

²⁹ *Míg imádkozott, arca átváltozott, s ruhája fehér lett és ragyogó.*

A ragyogásban az isteni világ mutatkozik meg. „Fényességbe öltözöl, mint palástba“ (Zsolt 104,2; 1Tim 6,16). Isten dicsősége villámként sugárzik fel, és átviláglik Jézus egész lényén, még ruháján is. Úgy jelenik meg, mint Isten Krisztusa, úgy, amint majd egyszer eljön

uralkodói hatalommal és fénnel. Amit Péter megvallott, az most láthatóvá válik.

Isten akkor nyilatkoztatja ki Jézust, amikor *imádkozik*. Imádság közben szállt le rá a Lélek a keresztségkor. Imádkozva hal meg, és dicsősége már sugározni kezd a százados vallomásában. A keresztesgtől a színeváltozáson át ív boltozódik a feltámadásig. A dicsőségre vezető út saját semmiségünk elismerése az imában, és mindenekelőtt átélése a halálban. Az imában mondjuk ki, hogy készek vagyunk odaadón megtenni Isten akaratát, ott vetjük meg az alapját annak, hogy Isten megajándékozhasson a megdicsőülés ajándékával.

”És íme, egyszerre csak két férfi beszélgetett vele: Mózes és Illés. ”Megdicsőülten jelentek meg, és a haláláról beszélgettek, amelyet Jeruzsálemben kell beteljesítenie.

Isten dicsőségének fényessége sugározza be a megjelenő két férfit is, tanúsítva, hogy a mennyből jönnek. Az evangélisták *Mózesnek és Illésnek* nevezik őket. Mind a kettőről azt tartották, hogy Isten a mennybe ragadta. Mind a kettő „tettben és szóban hatalmas próféta“, mind a kettőt szoros kapcsolatba hozták az eljövendő Messiással: Illés az útkészítője, Mózes az előképe az írástudók kijelentése szerint: Amilyen az első megváltó (Mózes) volt, olyan lesz a második is (a Messiás). Mindkettő a szenvedés férfja. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve úgy mutatja be Mózeset, mint Isten meg nem értett és elutasított szolgáját (Csel 7,17-44). Illés felpanaszolja Isten előtt, hogy ellenségei életére törnek (1Kir 19,10). Illés képe felmerül már a naimi ifjú feltámasztásakor, Mózesé a pusztai kenyérszaporításnál. Az ószövetség két nagy alakja Isten dicsőségének fényében sugárzik, de előbb keresztül kellett menniök a szenvedésen. Bennük már kirajzolódik Jézus útja: szenvedésen át az isteni dicsőségbe, Isten szolgájának sorsán át a Messiás isteni ragyogásába.

A Messiás két nagy előképe Jézus *haláláról* beszél, *amelyet Jeruzsálemben kell beteljesítenie*. Megerősítik a szenvedéséről szóló jóslatot, amely szerint Jeruzsálemben meg kell halnia. A szenvedés és halál sorsa Isten végzése, amelyet rég tudtul adott az írásban, a törvényben és a prófétákban. Jeruzsálemben⁶⁷ teljeseedik be mindez: a halál is, a megdicsőülés is. Ott végződik be földi útja, és kezdődik meg dicsősége. A Jeruzsálemben elszenvedett vég az üdvösség történetének középpontja. E felé tekintenek a megelőző idő nagy emberei, de az egyház is. A Jeruzsálemben elszenvedett vég az utolsó idők kezdete: mert az majd beteljesíti, amit halála megkezdett.

”Pétert és társait elnyomta az álom. Amikor fölébredtek, megpillantották dicsőségét és a mellette álló két férfit. ”Ezek már éppen elválóban voltak tőle. Péter ekkor így szólt Jézushoz: Mester, szép,

hogy itt vagyunk! Hadd építsünk három hajlékot, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet. Nem tudta, hogy mit beszél.

Vajon van-e összefüggés a színváltozás hegye és az Olajfák hegye között, ahol a szenvedés megkezdődött? Itt is, ott is alszik a három kiválasztott tanítvány és tanú, miközben Jézus imádkozik. „Amikor fölkeltem imájából és tanítványaihoz ment, a bánattól alva találta őket“ (22,45). A színváltozás hegyén fölébrednek, és megpillantják dicsőségét; az Olajfák hegyén az Úr ébreszti fel őket, s mindjárt utána már megjelenik az áruló (22,47). A dicsőség útja a szenvedésen át visz. Csak a *virrasztók és imádkozók* értik meg ezt az utat.

Péter *három hajlékban* akarja ottmarasztalni a jelenést. Ha Isten az emberekhez jön, sátorban lakik. Így történt a pusztában, amikor a szövetség sátrában időzött népe között. Így írják le képszerűen a végső időt: „Nézd, ez az Isten sátra az emberek között! Velük fog lakni, és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten lesz velük“ (Jel 21,3). Péter azt akarja mondani: felvirradt Isten uralma, megkezdődött a messiási kor, Isten és szentjei népük között laknak; ezért jó, hogy a három tanítvány itt van. Hiszen most felépíthetik a sátrakat. Íme, hogyan tükröződnek az emberi elképzelésben Isten nagy, üdvözítő tettei!

Az apostol *nem tudta, mit beszél*. A messiási dicsőség megjelent ugyan Jézussal, de csak néhány pillanatra. Nem lehet köztünk marasztalni. Először még meg kell járnia a jeruzsálemi utat, ahol a halál várja. A tanítványoknak sem lehet most még tartós dicsőség az osztályrészük, számukra is szükségszerű a vándorlás, a halálban beálló vég. Ez a törvény nemcsak hármukra áll, hanem minden tanítványra az egyház korában. Még nem részünk az állandóság (vö. Jn 20,17), hanem mindig új meg új eltökéléssel Isten igéje mellett, türelemben kell vándorolnunk...

³⁴ *Miközben ezt mondta, felhő támadt és beárnyékozta őket. Féltek, amikor a felhőbe jutottak.* ³⁵ *A felhőből egy hang zendült: Ez az én választott fiam, őt hallgassátok.*

A *felhő* Isten kegyelmet adó vagy büntető jelenlétének jele³⁶. Ez kíséri Isten népét pusztai vándorlásán (Kiv 14,20), beburkolja a Sínai hegyet, amikor tűzben leszáll, hogy kinyilatkoztassa akaratát (Kiv 19,16kk). Felhő tölti be a templomot, amikor fölszentelik: abban száll alá Isten dicsősége (1Kir 8,10kk). A végső idők elérézését is felhők kísérik³⁷. A színváltozás hegyén Jézust, Illést és Mózeset beburkoló felhő Isten jelenlétét nyilatkoztatja ki, Jézus isteni dicsőségét, a végső idők elővételezését. „Megjelenik az Úr dicsősége és a felhő, mint Mózes idejében és akkor, amikor Salamon imádkozott, hogy a templom szent és magasztos legyen“ (2Makk 2,8). A tanítványoknak tudtára jut „Isten jövője“.

A színváltozás hegyén *új szentély* áll. Isten újféléképpen üt tanyát az emberek között, új templomot emel. Immár nem a jeruzsálemi templom a kinyilatkoztatásnak és az istentiszteletnek helye, hanem Jézus, akire az ószövetség utalt. A szenvedésen és halálon átment és megdicsőült Krisztus jelen van köztünk, ő az új istentisztelet kinyilatkoztatója és középpontja.

Istennek most már új sátra van az emberek között, ebből adja kinyilatkoztatását. Szava úgy mutatja be Jézust, mint *választott fiát*. Őrajta telik be, amit Izaiás az Isten szolgájáról megjövendölt: „Nézétek, a szolgám, akit hoztam magamnak, a *választottam*, akiben kedvem lelem! Kiárasztottam rá lelkemet, amely megviszi a népeknek az igazságot“ (Iz 42,1). Jézust ellenségei a kereszten ezekkel a szavakkal fogják gúnyolni: „Mentse meg magát, ha ő az Isten Krisztusa, a *választott*“ (23,35). Az ellenség hangja elveti Jézus messiási igényét a szenvedés miatt. Krisztus azonban nemcsak a szenvedésben, nem is a szenvedés ellenére, hanem éppen a szenvedés miatt választott. Isten választotta ki, Fiává és Fölkentjévé tette — azért, mert szenvedésen és halálon át jut el dicsőségére.

Őt hallgassátok. Isten hangja megismétli, amit Mózes mondott az eljövendő prófétáról: „Az Úr, a te Istened hozzám hasonlóan prófétát támaszt majd nektek testvéreitek sorából. Hallgassatok rá. Mindenkire áll: aki nem hallgat erre a prófétára, irtsák ki a népből“ (Csel 3,22k; MTörv 18,15.19). A törvény, amelyet Jézus a színváltozás hegyén tudtul ad a három apostolnak, így hangzik: szenvedésen és halálon át a feltámadásra és megdicsőülésre. Ez Krisztus törvénye, tanítványainak törvénye, az Egyház törvénye, a szentségek és a keresztény élet törvénye.

** Mire a szózat elhangzott, Jézus ismét egyedül volt. Ők pedig hallgattak, és senkinek sem árultak el semmit azokban a napokban abból, amit láttak.*

Az epifánia hamar elmúlik. Jézus *egyedül* volt. „Mint Isten, az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem kiüresítette magát, szolgálai alakot öltött, és hasonló lett az emberekhez“ (Fil 2,6k). Lejött az Atyától Názáretbe, a keresztségi epifánia után elment a pusztába, a nagy názáreti megnyilatkozás után Kafarnaumba... magányos volt és meg nem értett...

A tanítványok, míg Jézus velük volt, *senkinek sem mondták el, amit láttak*. Isten országát és annak titkait látják. De a legnagyobb titok az hogy az Ország dicsősége Jézus halálával virrad ránk, hogy az üdvösség hozója szenvedése árán adja meg az üdvösséget. Ki volt elég érett arra, hogy elviselje Isten országának ezt a titkát?

b) A megszállott fiú meggyógyítása (9,37-43a)

“Másnap történt, hogy amint lejöttek a hegyről, nagy tömeg közeledt feléje. “És íme, egy férfi odakiáltott neki a tömegből: Mester, könyörgök, tekints fiamra, egyetlen gyermekemre. “Mert lásd, időnként egy szellem keríti hatalmába, felordít, az meg gyötri, marcangolja, úgy-hogy habzik a szája, s csak nehezen hagyja el, úgyhogy agyonkinozza. “Kértem tanítványaidat, hogy űzzék ki, de nem tudták.

A hegy Isten megnyilvánulásának helye. A hegy lábánál van a néptömeg. Mózesről ezt mondja az Írás: „Negyven nap és negyven éjjel időzött ott az Úrnál, közben semmit sem evett és semmit sem ivott. Az Úr felírta a kőtáblákra a szövetség szavait, a tízparancsot. Mózes lejött a hegyről, a két tanúságtábla a kezében volt, amikor leszállt“ (Kiv 34,28k). Lenn a hegy lábánál viszont Izrael bálványokat imádozott. Jézus a második Mózes.

A tömegből egy apa kiált feléje. Tanítónak, Mesternek nevezi. Tekintsen a fiára. Egyetlen gyermek, mint a naimi özvegy fia (7,12) és Jairus leánya (8,42). A fiú állapotát Lukács orvosi szakismerettel és részvétellel ecseteli (vö. Mk 8,18). A betegség tünetei három fázist mutatnak: a gonosz szellem megragadja a fiút (első fázis), azonnal kiabálni kezd belőle, ide-oda rángatja, habzik a szája (második fázis), végül a földre veti, és a roham után a beteg fáradt, kimerült, agyongyötört (harmadik fázis). Ezek a tünetek epilepsiára vallanak. De az orvos nem esett áldozatul a kísértésnek, hogy evangéliumában tudományos orvosi vizsgálatokról értekezzen. A betegséget démonokra vezeti vissza. Lukács az evangéliumot mint evangéliumot adja a kezünkbe, annak pedig nem orvosi vizsgálat a célja, hanem az üdvösség hirdetése.

Az apának és fiának nyomorúságát még csak fokozza, hogy ott sem találtak segítséget, ahonnan reméltek. A lent maradt apostolok erejük és felhatalmazásuk ellenére nem tudtak segíteni. Miért?

“Jézus így válaszolt: Ó hitetlen és romlott nemzedék, meddig maradjak még körülötökben? Meddig tűrjelek benneteket? Hozd ide a fiadat.

Jézus panasza Mózesét ismétli: „Köszikla! (ti. Isten) Amit csak tesz, gáncstalan, mert igazság minden műve! Hűséges Isten, igaz minden hamisság nélkül és egyenes. Vétkeztek ellene fiai, a romlott és elvetemült nemzedék“ (MTörv 32,4k). „Meddig legyenek még türelemmel e gonosz közösség iránt, amely zúgolódik ellenem?“ (Szám 14,27) Jézus még a színváltozás benyomása alatt áll. Az Atya kinyilatkoztatta Messiás-voltát, mindenki fölé emelte mint Isten választott fiát, és felszólította az embereket, hogy higgyenek szavában. Itt pedig mi várja? Pusztító démonok, gyenge hitű tanítványok, hitetlen és romlott

nép (Csel 2,40). Jézus Isten dicsőségével és hatalmával kezében tartja az ember sorsát, ugyanakkor azonban panaszkodik a nép süketsége miatt. Egyszerre Fiú és Isten szenvedő szolgája. Nem értik meg ösvényét, azért „utálattá“ (Mk 14,33) lesz a számára. És mégis kész irgalmasságot gyakorolni. *Hozd ide a fiadat.* Mint Isten választott fia és fölkenntje gyógyulást akar hozni, nyitott akar maradni a nép nyomora iránt.

“Ahogy feléje tartott, a gonosz lélek ide-oda rángatta a fiút. De Jézus megfenyegette a tisztátalan lelket, meggyógyította a fiút, és visszaadta apjának.” ⁴⁸ *Mindannyian elámultak az Isten nagyságán.*

A démont Jézus kiűzi, a beteg meggyógyul, az apa megvigasztalódik. Jézus cselekedetében *Isten nagysága* nyilatkozik meg. A színváltozás hegyén Isten fősége és dicsősége villámló fényként mutatkozott meg, a megkínzott ember nyomorúsága előtt pedig mindenhatóság formájában. Az emberek tanítónak nevezik Jézust, és elismerik, hogy Isten nagyságát mutatja be; a mennyei Atya választottnak, Messiásnak, Isten fiának nevezte. A hegyen a régi történelem legnagyobb alakjai és a három kiválasztott apostol veszi körül, odalenn a félhitű tanítványok, az emberek „hitetlen és romlott nemzedéke“, a megszállott epilepsziás gyermek. Istennek, a Választott elküldőjének nagy tette, hogy pártfogásába veszi a nyomort! A dicsőségre vezető út Jézust az emberek szenvedésén és nyomorúságán viszi át. És ő magára veszi mindezt.

3. A szenvedő Messiás útja (9,43b-50)

a) A szenvedés második megjövendölése (9,43b-45)

⁴⁹ *Még mindnyájan álmélkodtak azon, amit tett, amikor így szólt tanítványaihoz: “Véssétek jól emlékezetetekbe ezeket a szavakat: Az Emberfiát kiszolgáltatják az emberek kezébe.*

Mindnyájan álmélkodtak azon, amit tett. Ezzel zárul a galileai tevékenység. A „mindnyájan“ és a tanítványok között ismét éles a választóvonal. A tanítványok ne ragadtassák el magukat a nép reményeitől. Nem még nagyobb tettek következnek, hanem az, hogy az Emberfiát kiszolgáltatják az emberek kezébe, s azok aztán azt teszik vele, amit akarnak. Kicsoda szolgáltatja ki? Isten! Ez az ő végzése. Az általános csodálaton át Jézus Istennek ezt a végzését szemléli. A feltámasztásról a szenvedésnek ebben a megjövendölésében nem esik szó.

⁵⁰ *De ők nem értették meg ezt a beszédet, el volt előttük rejtve, úgy-hogy nem fogták föl, megkérdezni pedig nem merték.*

A jóslat szavai világosak, de amit kijelentenek, az titokzatos és homályos. Az Emberfiát kiszolgáltatják az emberek kezébe. A Messiás,

minden hatalom birtokosa, az emberek önkényének zsákmánya lesz. Isten intézkedése ez. „Az Úr őrá (Isten szolgájára) helyezte mindnyájunk gonoszságát“ (Iz 53,6). Miért kell Jézus dicsőségbe vezető útjának a szenvedésen át vezetnie? Miért kell, hogy ez legyen tanítványainak és egyházának sorsa? A tanítványok *nem merik erről kérdezni*, mert bensőleg tiltakoznak Jézus halála ellen, viszont tudják, hogy ő kárhóztatja az ilyen gondolatokat (Mk 8,32).

Lukács magyarázatot fűz forrásához, ahonnet szavait veszi. *El volt előlük rejtve*, úgyhogy nem fogták föl. Isten fátylat vont erre a titokra, és így nem sejtették meg. Majd akkor leplezi le előttük, amikor Jézus feltámadt. Húsvét reggelén majd ezt mondják Isten követői: „Nincs itt, feltámadt. Emlékezzetek vissza, mit mondott nektek, amikor még Galileában járt: Az Emberfiának a bűnösök kezébe kell kerülnie, fölfeszítik, de harmadnap feltámad... Erre eszükbe jutottak szavai“ (24,6.19kk). Jézus megalázkodását csak megdicsőülése által fogjuk fel. A szenvedés „izére“ csak úgy jövünk rá, ha „megízleljük“ a dicsőséget.

h) Mit jelent tanítványnak lenni a szenvedésről szóló jövendölés világánál (9,46-48)

“Fölmerült bennük a gondolat, hogy közülük ki a nagyobb. “ Jézus azonban szívük gondolatainak láttán odahívott egy gyereket, maga mellé állította, “és így szólit hozzájuk: Aki befogadja ezt a gyermeket az én nevemben, engem fogad be; s aki engem befogad, azt fogadja be, aki küldött. Mert aki a legkisebb mindannyiokat közt, az az igazán nagy.

Az ember szívében — a tanítványokéban is — mélyen benne van az a vágy, az a *gondolat*, hogy a legnagyobb legyen, hogy a többiekén uralkodjék. A tanítványok nem mondják ki, ami bensőleg foglalkoztatja őket: az uralkodásvágyat az ember elrejtí vagy álcázza. A népek uralkodói „jótevőknek“ hívatják magukat (22, 25). Az ember nem akarja, hogy kiszolgáltassák mások kezébe, nem akarja átengedni sorsának intézését, hanem ő akar intézkedni mások felől, uralkodni másokon. Jézus sorsa ellentmond az emberszív gondolatainak. Az emberek kezébe kiszolgáltatót Emberfia tanítványainak meg kell változtatniok gondolkodásmódjukat, át kell alakulniok Krisztus szelleme szerint.

A *kisgyereket* Jézus a közelébe hívja, díszhelyet ad neki oldalán, fölébe állítja, elébe helyezi a tanítványoknak. Minden tekintet és felé a gyermek felé fordul. Jézus megtisztelő pártfogásába veszi, és a legnagyobb ígéretet teszi annak, aki *befogad* egy ilyen kisgyereket és szolgál neki. Aki nagy akar lenni, annak a legkisebbek szolgálatába kell szegődnie. Nem az uralkodás, hanem a szolgálat tesz naggyá, a kicsik, a megvetettek szolgálata.

A gyermek befogadása *Jézus nevében*, őrá való tekintettel történik. Nem csupán az emberiesség tette, hanem Jézus tanítványáé. A tanítvány azt követve alázta meg magát és szolgál, aki megalázta önmagát. Azért szolgáltatja ki magát az emberek kezébe, rendelkezésére, mert Isten kiszolgáltatta Jézust, és mert ő kiszolgáltatta magát.

A szolgálathoz nagy ígéret fűződik. A gyermeknek tett szolgálat *Jézusnak* történik, Jézus szolgálata pedig *Isten szolgálata*. A kicsinyek, Jézus és Isten egy sorba sorakoznak: a kisgyermeken át Jézusra pillantunk, Jézuson át Istenre. Amikor valami egyszerű szolgálatot teszünk egy gyermeknek, Istent látjuk vendégül, és azt kapjuk jutalmul, amit vendéglátóinak készít. A közösség legkisebb tagjának tett szolgálat istenszolgálatá válik. Jézus azzal, hogy kiszolgáltatta magát az emberek kezébe, végbeviszi Isten akarta istenszolgálatát...

Jézus kiszolgáltatása azért történik, hogy a kicsinyek, gyámoltalanok és megváltatlanok *befogadásra találjanak*, szállást kapjanak Istennél. Aki elsajátítja Jézus érzületét, az nem csupán kiszolgáltatta magát az emberek kezébe mint szolgájuk, hanem eléri, hogy Jézus magához fogadja, szállást kap Istennél, közösségbe jut vele. Az Istennel való közösség Jézusban azonban nem más, mint az Egyház. „Ő (Krisztus) némelyeket apostollá, másokat prófétává, ismét másokat evangélistává, pásztorrá és tanítóvá tett, hogy szolgálatuk betöltésére neveljék a szenteket, és fölépítsék Krisztus testét“ (Ef 4,11k).

Aki a legalacsonyabbaknak tett szolgálatával maga is a legmélyebbre alacsonyodik, az az igazán nagy. *A legkisebb mindannyiokat közt, az a nagy*. Jézus, a Legnagyobb, akit kiszolgáltattak az emberek kényére-kedvére, minden mértéket a fejetetejére állít. A kicsinyek lesznek a legnagyobbak, az alacsonysorsúak a parancsolók, az urak szolgák. A szíveknek ez a forradalma annak nevében történik, akit Isten mint Emberfiát kiszolgáltattott az emberek kezébe.

c) Az idegen ördögűző (9,49-50)

“János vette át a szót: Mester, láttunk egy embert, aki ördögöt űzött a nevedben, de megtiltottuk neki, mert nem követ téged velünk. “Jézus azonban így válaszolt: Ne tiltsátok meg! Mert aki nincs ellenetek, az veletek van.

A tanítványok felelete Jézusnak a szolgálatról szóló beszédére: kiemelt helyzetük szűkkeblű óvása. Még János sem érti meg a tanítást, hogy kicsinnyé kell lenni: ő, Jézus legszűkebb körének egyik tagja, akit Lukács gyakran Péterrel együtt említ, és állandóan elébe helyez testvérének. Annak a Jézusnak a követése, aki az emberek kezébe adja magát, hogy szolgáljon nekik, mindig új meglepetések elé állítja a szív gondolatait.

A zsidóknál voltak, akik imádsággal kiűzték a rossz szellemeket a megszállottakból (exorcisták). Minthogy a tanítványok Jézus nevében eredményesen űzték ki démonokat, egy ilyen exorcista is megpróbálta az ő nevében kiűzni, de anélkül, hogy tanítványaihoz csatlakozott volna. Jézus nevének segítségül hívása a tanítványi közösségen kívül is hatékonyak bizonyul.

Az idegen ördögűző tevékenysége felháborítja a tanítványokat. Helyzetüket kiválasztottnak tekintik, amely mások fölébe emeli őket. Az idegen tettét nagyságuk csorbításának érzik. Uralkodni akarnak, nem szolgálni. Panaszkodnak: ő nem követ téged — mivelünk. De mindazt, aki előmozdítja Jézus ismeretét és művét, nem szabad ebben megakadályozni, még akkor sem, ha nem tartozik a tanítványok közé. A kiválasztás nem az ambíció és önzés, hanem Jézus és a meggyötörtek üdvösségének szolgálatában áll. Akit Jézus követésére választott, azért választotta, hogy szolgáljon.

Az idegen ördögűző nem ellensége az apostoloknak, hiszen *Jézus nevével hívja segítségül*. Ezért szövetségesnek kell tekinteni. Az apostolok gondolkodását nagyravágyás helyett tárgyilagosságnak kell eltöltenie; ahelyett, hogy saját helyzetükért aggódnak, inkább Jézus művét mozdítják elő. A szolgálat segíti a munkát, a becsvágy megakadályozza.

Jézus egy közmondással él, amely a római polgárháborúk korából kelt szárnyra: „Azt mondtad fülünk hallatára, hogy mi (Pompeius emberei) mindenkit ellenségünknek tartunk, ha nincs velünk, te pedig (Cézár) mindenkit a magadénak (tartasz), aki nincs ellened.“ Jézus igazat ad Cézárnak. Az idegen ördögűző úgy cselekszik, mint egy a tanítványok közül: *Jézus nevében*. Kitágítja Jézus hatékonysága körét. „Csak Krisztust hirdessék bármi módon, akár érdekből, akár tiszta szándékkal, örülök neki“ (Fil 1,18). Hol van itt még helye féltékenységeknek?

Lukács Jézus mondását — „*Aki nincs ellenetek, az veletek van*“ — másképpen fogalmazta meg, mint Márk. Ott az áll: „Aki nincs ellenünk, az velünk van.“ Ott Jézus összekapcsolja magát tanítványaival, itt külön áll tőlük. A hívó szemlélődés mind jobban tudatára ébredt Jézus fönségének⁷⁰. Nincs-e szükségünk a kijelentés mindkét alakjára? a Jézussal való egybetartozásra és az áhítatos különválásra? a bizalmas közelségre és a tisztelettudó távolságra?

Jézus tevékenysége Galileában véget ért. Az idegen ördögűzőről szóló rövid tudósítás sok mindent még egyszer megvilágít ebből a korszakból. A nép elismeri, hogy Jézus megment a gonosz szellemek hatalmából. Még az a zsidó ördögűző is, aki nem követi. Az ördögűzés, amely Isten segítségül hívásával megy végbe, most Jézus nevében

történik. Jézus Isten prófétájaként működik. De több ennél. Isten fia és Isten szenvedő szolgája, aki az emberek szolgálatába szegődik, nem gondolva saját becsületére. Ki hiszi el ezt? Az apostolok elismerték Isten Fölkentjének, de felfoghatják-e, hogy ő a szenvedő Isten Szolgája is? A galileai tevékenység minden szakasza apostoli küldetéssel záródik. Ez a szakasz is. Itt olyasvalaki végzi az apostolok művét, aki nem tartozik Jézushoz , de az ő nevében cselekszik. Jézus üzenete és műve minden határt szét akar feszíteni, mindenkit szolgálatába akar állítani.

III. RÉSZ

JÉZUS VÁNDORÚTJA JERUZSÁLEM FELÉ

(9,51—19,27)

Jézus elhagyja Galileát, és a Jeruzsálembe vezető útra tér. Ott fog szenvedni és megdicsőülni. Útközben mint prófétai tanító jelenik meg, aki a halál színe előtt hirdeti üzenetét, s Isten ezt a feltámasztással igazolja.

Az evangélista három jellegzetes helyen beszél a vándorútról és jeruzsálemi céljáról. Jézus eltökéli, hogy Jeruzsálembe megy (9,51). Városról városra, faluról falura vándorol, tanítva és Jeruzsálem felé tartva (13,22). Jeruzsálembe vezető útján Szamarián és Galileán vonul át (17,11). Jeruzsálemben játszódik le azután az üdvösségtörténet döntő szakasza: szenvedés és feltámadás összefonódik. Lukács a kettő kapcsolatára a „fölvétetés” szót használja (9,51). A vándorútról szóló beszámolókkal (9,51—10, 42; 13,22-35; 17,11-19) az evangélista összeköti Jézus tanításait (11,1—13,21; 14,1—17,10; 17,20—19,27), idő- és helymegjelölés nélküli általános keretbe foglalva őket maradandó jelentőségük miatt. Jézus a célja felé vivő úton megmutatja tanítványainak „az élet útjait” (Csel 2,28).

I. A KEZDET (9,51—13,21)

1. A tanítványok vándorló Mestere (9,51—10,42)

a) Megtagadott szállás (9,51-56)

⁵¹ *Amikor beteltek fölvételének napjai, eltökélte, hogy Jeruzsálembe megy.*

Isten meghatározott földi életidőt mért ki Jézusnak. Ez a mérték az idők folyamában beteljesedéséhez közeledik. Élete a *fölvételéssel* végződik⁷¹. A szó egyszerre jelzi a mennybemenetelt és a halált. Éppen ez a kettős értelem fejezi ki igen megfelelően, mi várja Jézust Jeruzsálemben: passió és megdicsőülés, szenvedés és halál, feltámadás és mennybemenetel. Jeruzsálem halált készít Jézusnak, de Isten végzéséből a dicsőséget is.

Jézus *eltökélte, hogy Jeruzsálembe megy* (szó szerint: arcával szilárdan Jeruzsálem felé fordult). Semmi sem térítheti el erről a halálba vivő útról. „Az Úr, a Parancsoló segít nekem, azért nem vallok szegényt. Arcomat megkeményítettem, mint a kovakő; tudom, nem szégyenülök meg” (Iz 50,7). Jézus Isten erejével megerősítve megy Jeruzsálembe, mint ahogy a próféta megerősítést nyert az Úrtól, amikor megbízást kapott a Jeruzsálem elleni fenyegető jóslat hirdetésére: „Ami meg téged illet, emberfia, ne félj tőlük, s ne remegj fenyegető szavuktól, még ha tövises és tüskék vesznek is körül, és skorpiók között kell is laknod! Beszélj előttük, ne aggódj, ne remegj arcuktól, mert hiszen

ellenszegülő ház ez“ (Ez 2,6k). Jézus tudja, hogy a megdicsőülés is ott vár rá. Örvendező bizakodással járja útját.

⁵² *Követeket küldött maga előtt. Ezek elindultak, s eljutottak a samariaiak egyik falujába, hogy szállást készítsenek neki. ⁵³ De nem fogadták be, mert Jeruzsálem felé tartott.*

Jézus Jeruzsálem felé tart, mint próféta és Messiás, akiben Isten kegyelmesen meglátogatja népét. Ezért mondja ünnepélyes kifejezéssel az evangélista: *Követeket küldött maga (szósz.: színe) előtt.* Ő maga utánuk érkezik. Vándorlása a dicsőségbe vezető út, a kereszt királyi útja.

A legrövidebb út Galileából Jeruzsálem felé Szamarián keresztül visz. Jézus Jeruzsálembe tartva ezt választja. A követek készítsenek neki *szállást*. Nagy csapat kíséri: vele van a Tizenkettő, sok asszony, és a tanítványok serege, akik közül a hetvenet kiválasztja.

A samariaiak és a zsidók közt vallási és nemzeti feszültség áll fenn. A samariaiak ázsiai törzsek utódai, amelyek az északi birodalomnak, Izraelnek asszír megszállása idején (722) telepedtek le, elkeveredve a megmaradt bennszülött népességgel. Átvették ugyan az izraelita Jáhvevallást, de saját templomot építettek Garizim hegyén, és sok másban is különváltak vallásilag a zsidóktól (vö. 2Kir 17,24-41). A zsidók mint félpogány népet megvetették őket, és kerültk velük az érintkezést (Jn 4,9). A két nép között különböző alkalmakkor mérges összecsapásokra került sor. Amikor a samariaiak hallották, hogy Jézus Jeruzsálembe megy, fellángolt az ellentét, és megtagadták tőle a szállást.

„Nem volt hely a szálláson.“ Ez történik életútja elején, ez a galileai működés elején Názáretben, ez a Jeruzsálembe vezető út kezdetén is. Jézus evilági vándorlása akkor fejeződik be, amikor ki kell vonulnia Jeruzsálem városából, hogy megfeszítsék. De ez a kimenet, ez a vég egyben dicsőségének kezdete is.

⁵⁴ *Ennek láttán a tanítványok, Jakab és János felháborodtak: Uram, akarod, hogy lehívjuk az égből a tüzet, hadd pusztítsa el őket? ⁵⁵ De ő megfordult és rájuk piritott. ⁵⁶ Ezután más faluba mentek.*

Jakab és János felháborodik Jézus elutasítása miatt. Emlékeznek, hogy Illés tüzet hívott le az égből azokra, akik megvetették, mire az lecsapott és megemésztette őket (2Kir 1,10-14). Jézus nagyobb Illésnél (9,19.30) Büntetlenül maradjon-e, hogy a samariai falu megveti? A tanítványok meg vannak győződve, hogy átkukat Isten azonnal meghallgatja, hiszen Jézus hatalmat adott nekik (9,5). Eltűrheti-e Isten, hogy a Messiás, Isten szentje ki legyen téve az emberek elutasításának és önkényének? A tanítványok megmutatják, milyen nehezen fér a fejükbe a szenvedő Messiás gondolata. De azért megkérdezik Jézust,

szabad-e kimondaniok az átkot. Jézus ígéje legyőzi az emberi ellenállást a Messiás szenvedésével szemben. Csak ez az ige tudja megvilágítani és elviselhetővé tenni a titkot, hogy az emberek elutasítják Isten Szentjét.

Jézus rápirított a tanítványokra. Korholását ez a több kéziratban hozzáfűzött mondat részletezi: „*Hát nem tudjátok, miféle szelleműek vagytok?*“ A tanítványokban Jézus érzületének kellene uralkodnia. Őt pedig azért kenték föl, hogy megvigye a szegényeknek az örömhírt, a vakoknak a látást . . . (4,18) Az Emberfia nem azért jött, hogy az emberi életet pusztítsa, hanem hogy megmentse (19,10). Az apostolok küldetése is az, hogy megmentsenek, nem pedig az, hogy pusztítsanak, hogy megbocsássanak, ne pedig büntessenek, hogy Jézus szellemében ellenségeikért imádkozzanak, ne pedig elátkozzák őket (23,34).

Más faluba mentek. Az evangélium nem mondja, hogy ez szamariai vagy galileai volt-e. Nem az út a döntő tényező, hanem a cél, nem az emberek elutasítása, hanem Isten elfogadása, nem e világ szállásai, hanem az otthon Istennél.

b) Tanítványok meghívása (9,57-62)

⁵⁷ *Amint vándoroltak, az úton valaki megszólította: Követlek, bárhová mész is.* ⁵⁸ *Jézus azonban figyelmeztette: A rókáknak barlangjaik vannak, az ég madarainak fészükük, de az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania.*

Ez az ismeretlen, mint a rabbitanítványok, maga választja meg tanítóját. Abban a pillanatban, amikor a Jeruzsálem felé tartó Jézust elutasítják, föltétlenül és nagylelkűen tanítványául ajánlkozik. *Követlek, bárhová mész is.* Megsejtette a Jézustól kívánt követés alapelemét: a mindent vállaló készséget.

Jézus „fölvétetése“ felé tart: az erőszakos halál felé. Kiutasított, kitzasztott, hazátlan, pihenést nem ismerő vándor. *Az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania.* Tanítványnak lenni sorsközösséget jelent Jézussal. Ezt meg kell gondolni. Kemény dolog, hogy az embernek ne legyen hazája, ne rejtőzhessék oltalmazó tető alá, ne nyughassék meg az otthonos fekhelyen. Még a legnyugtalanabb állatoknak, *rókáknak és madaraknak* is megvan az otthonuk, és vágyakoznak utána. „Nem pusztul el a róka vacska szélén“ — mondja egy zsidó közmondás. Jézus tanítványának azonban készen kell állnia arra, hogy vándoroljon, hogy kiutasítsák, le kell mondania a otthon meghitt biztonságáról.

⁵⁹ *Egy másikat felszólított: Kövess engem! Az így válaszolt: Engedd meg, hogy előbb elmenjek és eltemessem apámat.* ⁶⁰ *Hagyd a holtakra, hadd temessék halottaikat — mondta neki —, te meg menj és hirdesd az Isten országát.*

Most Jézus hív valakit tanítványának. Ez a megszokott. „Magához hívta, akiket akart“ (Mk 3,14). „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket“ (Jn 15,16). A hívott kész követni, de nem azonnal. Meg szeretné még tenni, amiért úton van: *hogy eltemesse apját*. A halott eltemetése szigorú kötelesség Izraelben. Még a papok és leviták is kötelesek eltemetni vérrokonait, bár különben szigorúan tilos volt holttesttel tisztátalanná tenniök magukat. Ez a kötelesség fölment a törvény minden kötelező parancsa alól. A haladék kérelme tehát teljesen igazoltnak tűnik.

De Jézus nem enged haladékot. Föltétlen engedelmességet akar. A válasz kegyeletlennek látszik, emberi érzésünktől idegennek, a zsidó jámborság előtt szinte vétkesnek. Jézus egy nyers, csattanós kifejezéssel alapozza meg az elutasítást: *Hadd temessék a holtak halottaikat*. A tanítványi meghívás a halálból az életre vezet. Aki nem tanítványa Jézusnak, nem fogadta el az Országról és az örök életéről szóló üzenetét, az a halálban marad. Aki csatlakozott Jézushoz, az Isten országáról szóló szavának erejében átment az életre. Két világ. Egyiknek semmi köze többé a másikhoz!

A tanítványnak immár csak egy a dolga: *Hirdesd az Isten országát*. Ez mindent túlszárnyaló nagy dolog. Az Ország hirdetése mindennél előbbre való, és nem tűr halasztást. Jézus vándorúton van: küldetése, Isten országának hirdetése nem tűri, hogy háttérbe szorítsák. Eltökélten fordul „fölvételére“ felé. A rá váró dicsőség feloldja a kegyelet minden kötelékétől. Fontosabb, hogy a lelki halottaknak az életet hirdessük és feltámasszuk őket, mint hogy a testi halottakat eltemessük.

“*Egy harmadik ezt mondta neki: Uram, követlek, de engedd meg előbb, hogy elbúcsúzzam azoktól, akik otthon velem vannak.*” Jézus azonban így válaszolt: *Senki, aki az eke szarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára.*

Ez a harmadik is, mint az első, maga ajánlkozik tanítványul. Ūrnak nevezi Jézust, és késznek mutatkozik, hogy elismerje teljes rendelkezési jogát maga fölött, hogy föltétlenül engedelmeskedjék. Az első tanítvány követni akarja, bárhová megy, a második meghallja ébresztő, életadó erejének hívását, a harmadik elismeri Urának. Aki tanítvány akar lenni, annak Jézus nyomán kell járnia, hagynia, hogy megragadja Isten teremtő hívása, és teljesen Jézus rendelkezésére kell állnia.

De ez a követője is engedményt kér: *el akar búcsúzni háznépétől*. Azt kéri, amit Elizeus is kért Illéstől: „Engedd, hadd adjak előbb búcsúcsókot apámnak meg anyámnak, aztán követlek. — Azt mondta neki: Térj vissza hát; mi dolgom veled? Azzal (Elizeus) elment, fogta

a pár ökröt és levágta. Az ökrök ekéjével megfőzte a húst, és odaadta az embereknek, egyék meg. Aztán elindult, Illés nyomába szegődött, és a szolgálja lett“ (1Kir 19,20k). Jézus nem kíván többet, mint amit a próféta megkívánt a prófétatanítványtól. Nem engedi meg, hogy búcsút vegyen. Isten hirdetése nem tűri a „ha“ és „de“ kitérőit, azt kívánja, hogy az illető szakadjon el övéitől, váljék el attól is, amit a szíve kíván.

De Jézus nemcsak azt mutatja meg a tanítványnak, mitől kell elfordulnia, hanem azt is, hová forduljon. A tanítványság Jézus művének való teljes odaadást kíván, minden egyéni fenntartás nélkül. Egy közmondás teszi világossá ezt a minden alkut kizáró, teljes engedelmességet. A palesztinai ekét nehéz vezetni, hát még a Genezáreti tó vidékének szántóföldjein. A szántás tehát teljes odaadást kíván. Isten országának hirdetését csak arra lehet bízni, aki a Jézussal való életközösség kedvéért megválnak a családjától, elszakad mindattól, amin eddig szíve csüggött, és osztatlanul vállalt munkájának él. Isten uralma azt az igényt támasztja az emberrel szemben, hogy megosztatlan gondolatlanul és akarattal álljon rendelkezésére.

A teljes alávetettség az Úrnak azt jelenti, hogy alávetjük magunkat az Isten országáról szóló ígének. Ennek az ígének szolgál az Úr, ennek szolgál az Úr tanítványa. Az Országról szóló ige magában rejtí Jézus halálát és dicsőségét is. Aki ennek az ígének szolgál, annak meg is kell jelenítenie, és életével tanúsítania. A három mondás újra meg újra az otthontalanságot kívánja ezen a világon. Otthon van hová lehajtanunk a fejünket, otthon az apa és anya iránti kegyelet léghőre uralkodik, otthonunk meghitt menedék házunk népénél. De Krisztus tanítványának, akárcsak Jézusnak, *búcsút kell vennie*, vándorútra kelnie, és pedig haladék és megszakítás nélkül. Mert Jézus eltökélten Jeruzsálem felé fordítja arcát, ahol várja őt a halál, de Isten dicsősége is, az igazi otthon.

A feltétlen, készséges engedelmesség a Jézustól kívánt követés alapeleme. Ezt már nem lehet az írástudók mester-tanítvány viszonyából megérteni. Az Úr itt olyan erejű tekintéllyel hív, ami páratlan, egyetlen prófétában sincs meg, csakis abban, akinek Isten minden hatalmat megadott. Ennek az Úrnak tanítványain át kell megnyílvánulnia: amikor föltétlen engedelmisséggel, teljes odaadással követik, ezzel tanúságot tesznek, hogy ő Isten uralmának hirdetője a végső időkben. Mert Isten uralma Jézussal jön el, és Jézus Isten uralmával. Hogy adott esetben mit kíván a föltétlen engedelmisség, azt — mint ennek a három hívásnak az esetében is — az illető különleges helyzete és Isten felszólítása határozza meg.

2. A Hetven (10,1-24)

a) Kiválasztás és szétküldés (10,1-16)

¹ Ezek után az Úr kiválasztott más hetvenet, és elküldte őket kettesével maga előtt minden városba és helységbe, ahová menni készült. ² Így szólt hozzájuk: Az aratnivaló sok, de a munkás kevés. Kérjétek hát az aratás Urát, küldjön munkásokat aratásába.

A tizenkettő küldése Izraelnek szól. Mellettük Jézus még hetvenet⁷² jelöl ki nyilvánosan kiküldésre. A régi egyháznak nagyon fontos volt, hogy tudja: a tizenkettő mellett még egy másik körnek is volt missziós küldetése, kívülük még mások is apostolok, és Jézus küldetésében járnak.

A *hetvenes* szám kiválasztása a hetven néppel kapcsolatos, amelyből a bibliai „népek táblája“ szerint (Ter 10) az emberiség áll. Jézus és üzenete az egész emberiségre igényt támaszt. Az írástudók meggyőződése szerint Isten kezdetben minden népnek felkínálta a törvényt, de csupán Izrael fogadta el. A végső kor megvalósítja és beteljesíti Isten eredeti tervét.

Az Úr kiválasztotta és megbizta ezeket a követeket, s ezzel hivatalos megbízatást, jogi jellegű küldetést kaptak. *Párosával* küldi őket, mert tanúkként kell működniök. Ha két tanú egyetért valamiben, tanúságtételük teljes értékű és jogilag érvényes (MTörv 19,15; Mt 18,16). A tanítványok az Úr előtt járnak, az ő hírnökei, s jövételét kell előkészíteniök. *Minden városba és helységbe* elmennek előtte. Atlépi Galilea határait, de működésük egyelőre még Palesztínára korlátozódik. De ezek a határok is megszűntek, amikor Jézus fölment a mennybe.

Az *aratnivaló sok*. Az Úr az embereket aratnivalóhoz hasonlítja, amelyet be kell takarítani Isten országába. Az a missziós terület, amely Palesztinában terül el Jézus előtt, csak kezdete egy sokkal nagyobb, az egész világot átfogó kalászos mezőnek. Jézus ismeri a sok készséges lelket. De a nagy és sürgető munkára csak kevés az aratómunkás. A tanítványok meghívása megmutatta, hogy még buzgó és készséges emberek sem vállalják a végső odaadást.

Isten az *aratás Ura*. Teljesen ő intézi. Az Isten országába való bejutás az ő műve és az ő kegyelme. Ő ajándékozza a tanítványi hivatásokat is. Ezért Jézus imára szólít fel, hogy Isten ébressze föl az emberekben a tanítványi szellemet, hogy osztatlan odaadással szolgálják az emberek bejuttatását Isten országába. Isten akarja, hogy kérjük adományait. *Az aratómunkásokért mondott ima* állandóan ébren tartja az apostolokban és tanítványokban a tudatot, hogy Isten kegyelme hívta meg és küldte őket. „Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok“ (1Kor 15,10). „Nem számít sem az, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem

csak a gyarapodást adó Isten... Istennek vagyunk ugyanis munkatársai, ti meg Isten szántófeldje, Isten épülete vagytok. Az Istentől nekem juttatott kegyelemmel... megvettem az alapot“ (vö. 1Kor 3,7-10).

³ *Menjetek! Nézzétek, úgy küldelek benneteket, mint juhokat a farkasok közé. ⁴Ne vigyetek magatokkal erszényt, se tarisznyát, se sarut. Az úton senkit ne üdvözljétek.*

Menjetek! Ez fejezi ki a küldetést: elindulásra, vándorlásra, cselekvésre szól. Az útravaló meglepő: menjetek. A fölszerelés első és legfontosabb eleme maga Jézus küldése. A megbízatást tartalmazó mondatban az *én* a hangsúlyos.

E mögött az „*én*“ mögött Isten hatalma áll. Az fogja kísérni és feladatukra alkalmassá tenni őket.

Jézus az emberi fölszereléstől megfosztja tanítványait. Védtelenül küldi őket, mint *juhokat a farkasok közé*. Izrael úgy tekinti magát, mint „juhok hetven farkas között“, de megvan a bizalma is, hogy nagy Pásztor megmenti és megőrzi. A Jézustól elküldött hetven tanítvány az új Izrael magva. Isten uralmának ígérete a szelídeknek és védteleneknek szól (Mt 5,3kk). Jézus *szegényen* küldi ki a tanítványokat. Nincs sem erszényük, sem tarisznyájuk, sem szandáljuk: szegénységük tökéletes. A szegénység az Isten országába való bejutás feltétele (6,20), és hirdetőinek ismertetőjele. A tanítványoknak pontosan szem előtt kell tartaniok küldetésüket. Semmi el nem térítheti őket. *Az úton senkit ne üdvözljétek*. A küldetésnek való osztatlan odaadás nem fér össze kelet körülményes és hosszadalmas udvariassági formuláival. Lukácsnál minden követ siet: Mária, a pásztorok, Fülöp (Csel 8,30)...

Maga Jézus és a három tanítvány meghívása az útleírás elején már megmutatta, mi jellemzi a tanítványokat: védtelenség és szelídség az ellenséges érülettel szemben, otthontalanság és szegénység, teljes odaadás a küldetésre: Isten országának hirdetésére. Az igehirdetés ősi mintái: Jézus, a Tizenkettő, a hetven tanítvány.

³ *Ha betértek egy házba, először ezt mondjátok: Békesség e háznak!* ⁴ *Ha a békesség fia lakik ott, rászáll békességetek; ha nem, visszaszáll rátok.* ⁷ *Maradjatok ott abban a házban, és azt egyétek és igyátok, amijük van: mert a munkás megérdemli a maga bérét. Ne járjatok házról házra.*

A missziós módszer szerény és egyszerű. A küldöttek elmennek a házakba. A keresztény misszió a háznéptől terjed ki a városra. *Békesség e háznak*: üdvözet ez és ajándék. Az igehirdetés előzékenyen és udvariasan kezdődik. Egy rabbinikus tanács így hangzik: „Előzzük meg egymást az üdvözlésben.“ A *béke*, amit az üdvösség követe hoz,

nem pusztán annyit jelent, hogy jól érezzük magunkat, amire a mindennapos „békesség“ köszöntéskor gondolunk, hanem a végső idők üdvösségének adománya. A követek Jézus küldetését töltik be, arról pedig ez áll írva: „Isten tanítását Izrael fiainak adta, amikor békét hirdetett Jézus Krisztus által“ (Csel 10,36).

Az üdvözlő szavak létre is hozzák, amit kimondanak, ha olyasvalakire találnak, akit Isten az üdvösségre szánt, aki a béke gyermeke. Jézus születése békét hoz az Istennek tetsző embereknek. A béke *megnyugszik* azon, aki befogadja, ahogyan megnyugszik a Lélek a hetven vénen, amikor Mózes közli velük. „Az Úr alászállt a felhőben, és szólt Mózeshez. Azután elvett valamennyit a rajta levő lélekből, és a hetven vénre osztotta. Mihelyt megnyugodott rajtuk a lélek, prófétálni kezdtek“ (Szám 11,25). „A jerikói prófétatanítványok megpillantották (Elizeust), és azt mondták: Illés lelke nyugszik Elizeuson“ (2Kir 2,15). Béke és Lélek az utolsó idők nagy üdvözítő adományai. Az üdvözlő szó még akkor sem marad hatástalan, ha senkit sem talál, aki feltárul az üdvösségnek és méltónak mutatkozik rá: ekkor a béke visszatér a követhet. „Megesküszöm önmagamra: Üdvösség fakadt ajkamról, és szavam nem tér vissza eredménytelenül“ (Iz 45,23). A békesség üdvözlője nem üres formula.

Az igehirdetők hozta adományokat a békesség gyermekei vendégszeretettel viszonzozzák. Az első ház, amelybe a tanítványokat befogadják, váljék otthonukká. *Maradjatok ott abban a házban. Ne járjatok házról házra.* A küldöttek nagy ügye az Isten országáról szóló híradás; személyes megelégedésük, szíveslátás, jó ellátás nem lehet döntő. Aki változtatja szállását, ezzel megmutatja, hogy nem Isten ígéjét tekinti a legnagyobb értéknek, hanem saját magát. „Kárt okoz és kárt szenved“, rossz hírbe hozza házigazdáját és saját magát is. A szent vendégjogot nem szabad megsérteni.

A tanítványok azt *egyék és igyák*, amivel kínálják őket. Nem kell aggódnia, hogy méltánytalanul terhelik a vendéglátót. A küldöttek feladatát ne akadályozza földi gond. Amit kapnak, igazságos viszonzása annak a nagyobbának, amit hoznak. „Méltó a munkás a bérére“ (1Tim 5,18). „Ha lelki javakat vetettünk köztetek, nagy dolog az, hogy testi (földi) javaitokat aratjuk?“ (1Kor 9,11) De elégedjenek is meg azzal, amit kapnak.

⁹ *Ha egy városba érkeztek és szívesen látnak titeket, egyétek, amit elétek adnak, ⁹ gyógyítsátok meg a betegeket, és hirdessétek: Közel van hozzátok az Isten országa.* ¹⁰ *De ha betértek valamelyik városba, és nem látnak titeket szívesen, menjetek ki az utcára és mondjátok: ¹¹ Még a port is lerázzuk, ami városotokban a lábunkra tapadt, de azért*

tudjátok meg: Közel van az Isten országa. ¹³ Mondom nektek: Szodoma sorsa könnyebb lesz azon a napon, mint azé a városé.

A tanítványok tevékenysége: missziózás a házakban és városokban. Ha egy városban szívesen látják őket, az készsége vall. Valósítsák meg, amiért küldték őket. *Egyétek, amit elétek adnak.* Nem kell azon töprengeniök, vallásilag tiszták-e az ételek vagy tisztátlanok. Lukács alighanem így érti ezt a mondást, bár maga Jézus aligha erre gondolt. A pogány misszióra nézve mélyreható jelentőségű volt ez a lelkiismereti szabadság⁷³. A *betegek meggyógyítása* is a tanítványok megbízatásához tartozik: előkészület az üdvösség meghirdetett órájára, tettel nyitva hatalommal teljes eljövételét. Amire pedig tetteik felkészítették, azt szóval hirdessék: *Közel van hozzátok az Isten országa.* Jézus közeledése Isten uralmának közeledése. Azért mondja: „Ha én az Isten ujjával üzöm ki a gonosz lelkeket, akkor már közel van hozzátok az Isten országa“ (11,20). „Az Isten országa köztetek van“ (17,21). Jézus maga Isten uralma.

És ha a városban nem látják szívesen a tanítványokat? Akkor nyilvánosan (az utcán) és ünnepélyesen jelentsék ki különválásukat és kiközösítésüket. A zsidók *lerázzák a port* a lábukról, ha pogány országból érkezve belépnek Palesztina szent földjére. Ezzel fejezik ki, hogy Izrael és a pogányok között semmi közösség nincs. Az a város, amely nem fogadja be Krisztus követeit, megszakítja a közösséget Isten népével, nem ismeri fel az elértékezett nagy órát: Tudjátok meg, hogy elközelgett az Isten országa, és ezáltal fenyeget az ítélet. A küldöttek még nem azt hirdetik, hogy az Isten országa itt van, csak hogy közel van. Még van lehetőség a megtérésre, de ez az utolsó.

Aki elutasítja az Isten országáról szóló igehirdetést, s ezzel magától Jézustól is elzárkózik, a kárhozát ítéletét vonja magára. Rettenetesebb ítélet vár rá, mint Szodomára. Ennek az erkölcstelen városnak az ítélete közmondásos. De aki elutasítja Jézust és Isten országának javait, annak vétke nagyobb Szodoma vétkenél. A küldöttek igehirdetése nagyobb kegyelmet kínál föl, és olyan lelkiismereti döntés elé állít, amelynek végső következménye az üdvösség, illetőleg a kárhozat.

¹³ Jaj neked, Korozain! Jaj neked, Betsaida! Mert ha Tiruszban és Szidonban történtek volna a bennetek végbement hatalmas tettek, már rég zsákban és hamuban tartottak volna bűnbánatot. ¹⁴ Ezért Tirusznak és Szidonnak tűrhetőbb lesz a sorsa az ítéletkor, mint nektek. ¹⁵ És te, Kafarnaum! Nemde az égig emelkedtél? Egészen az alvilágig jogsz süllyedni!

Korozain, Betsaida és Kafarnaum városa a Genezáreti tó északi-keleti részén háromszöget alkotott: ennek területén működött Jézus legtevékenyebben. Tevékenységéből a csodákat emeli ki, amelyekben

megnyilvánult isteni ereje. Működésének súlypontja Kafarnaum volt. Ebben a városban megismétlődik, amit a próféta a babiloni királyról mondott: „Azt gondoltad magadban: Én az égbe megyek föl, az Isten csillagai fölé állítom trónomat, az istenek hegyére ülök messze fenn északon, felszállok a felhők magasába, hasonló leszek a Főlségeshez! És lám! Az alvilágba zuhantál alá, a mélységes szakadékba“ (Iz 14, 13-15). Jézus „az ő városává“ (Mt 9,1) magasztalta föl Kafarnaumot. A másik két várossal együtt üdvösséget, hatalmat és dicsőséget kínált neki. Felmagasztalta, és részt akart juttatni neki Isten uralmából. A benne történt csodák rendeltetése volt, hogy elgondolkoztassák az embereket, hogy fölismerjék Isten akaratát, életük középpontjába állítsák, és szívüket kitarják a megtérésnek. De a három város nem teljesítette Isten kegyelmi ajánlatának követelményét. Jézus ezért ítélettel fenyegeti őket. Minél nagyobb kegyelem lett osztályrészük, annál többet kíván meg tőlük Isten az ítéleten.

Tirusz és Szidon, ez a teljesen földies felfogásúnak tekintett két pogány város²⁴, nem részesült a galileai városok kegyelmeiben. Jézus tudja, hogy ha őket is meglátogatta volna Isten kegyelme, zsákban és hamuban tartottak volna bűnbánatot. A gyász és bűnbánat jeléül az emberek szőrruhát vettek föl, és hamuba ültek, vagy a hamut fejükre szórták. Isten jól tudja, hogy mások egészen másképp használták volna föl a kegyelmet, s éppen ezért könyörtelen igazsággal fog ítélni, amazokat enyhén, emezeket szigorúan.

A galileai városokról megjósolt ítéletből megláthatja minden város, mi történik vele, ha elutasítja a küldötteket. Jézus akkor mondotta el ezeket a szavakat, amikor elhagyta Galileát, hiábavaló munkája színhelyét. Amit üdvösségre szánt, ítéletté válik, mert nem hallották meg a megtérésre hívó szót. Amikor Jézus és követői az ítélettel fenyegetőznek, Isten végső felhívását intézik a kemény emberi szívhez.

“Aki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket megvet, engem vet meg; aki pedig engem vet meg, azt veti el, aki küldött.”

A küldött olyan, mint a küldő. A követben Jézus jön el, Jézusban pedig Isten. A küldöttek szavát Jézus mondja, Jézus szavában Isten szól. A küldöttek szavának elfogadása vagy elutasítása Jézus szavának, tehát Isten szavának elfogadását vagy elutasítását jelenti. „Aki titeket befogad, engem fogad be, és aki engem fogad be, azt fogadja be, aki küldött“ (Mt 10,40). „Aki nem tiszteli a Fiút, nem tiszteli az Atyát, aki elküldte“ (Jn 5,23).

Elválaszthatatlan lánc fűzi össze a küldöttet, Jézust és Istent. Jézus a közvetítő. A nép felé követeit használja fel közvetítésre. Az embert ember vezet üdvösségre. Krisztus kinyilatkoztatta magát Saulnak. Utána mégis ezt a feladatot hallja: „Kelj föl és menj a városba, ott

majd megmondják neked, mit kell tenned“ (Csel 9,6). Neki is emberi közvetítőhöz kell fordulnia, bár a nevééről nincs szó: mert nem a követ személye a döntő, hanem a tanítás, amelyet hirdet. A követek „az ige szolgálói“ (1,2). Szavukat *meghallgatják vagy megvetik*. Nincs középút. Isten igéjével szemben senki sem maradhat határozatlan. Aki nincs Jézus mellett, ellene van. Aki nem hallgatja meg, nem fogadja el az ígét és nem engedelmeskedik neki, az megveti.

b) A hetven tanítvány visszatérése (10,17-20)

„A hetven tanítvány nagy örömmel tért vissza. Uram — mondták —, nevedre még a gonosz lelkek is engedelmeskedtek nekünk. „Így válaszolt nekik: Láttam a sátánt: mint a villám, úgy bukott le az égből.

Mindabból, amit a hetven tanítvány missziós körútján átélt, csak egyet emelnek ki: *a gonosz lelkek fölötti hatalmat*. A démonok is engedelmeskednek nekünk. Nem csupán a betegségek voltak hatalmuk, nem csupán az emberek engedelmeskedtek Isten szavának: a legnagyobb volt a sátáni erők alávetettsége. *Örömmel tértek vissza, mert átélték Isten uralmát, amely Jézusban megkezdődött. Ūrnak szólítják őt: nevének kimondása adott uralmat a démonok fölött. Az Ūr által a küldöttek hatalma még azoknak a hatalmasságoknak és erőknek birodalmába is elér, amelyek láthatatlanul terjesztik ki rontó befolyásukat e világra. Jézusnak és tanítványainak hatalma nem csupán a földi dolgoknak parancsol, hanem arra a szférára is kiterjed, amelynek döntő része van a földiek lefolyásában.*

A tanítványok hatalommal teli ördögüzésében láthatóvá válik Isten uralmának győzelme a sátáni hatalmak fölött. *Láttam a sátánt: mint a villám, úgy bukott le az égből.* A gonosz lelkek kiüzésében Jézus mindig újból látta, hogy a sátán hatalma megtört. Mikor történt mindez? Erről nincs szó. De arról igen, hogy a sátánon aratott győzelem túláradó. A kép Izaiás szavaira emlékeztet, amikor a hatalmas babiloni király, Nabukodonozor bukásáról beszél: „Hogyan buktál a földre, te, aki szolgaságba döntötted a nemzeteket? Az alvilágba zuhantál alá, a mélységes szakadékba“ (Iz 14,13kk). Ez a sátánon aratott győzelem Krisztus kereszthalálának és megdicsőülésének gyümölcse: „Most ítélet van a világon, most vetik ki ennek a világnak fejedelmét“ (Jn 12,31). Lehet, hogy Lukács azokra a kísértésekre gondol, amelyekben a sátán vereséget szenvedett. Jézus e győzelme mindörökké — ha még nem is véglegesen — megrendítette a sátán hatalmát. Végleg az utolsó idők fogják hatalmától megfosztani; de már megkezdődött az, ami a végső idő nagy reménysége: „Akkor megjelenik majd birodalma az egész teremtésben, vége lesz a sátánnak, megszűnik a gyász“⁴⁷⁵.

"Ime hatalmat adtam nektek tizenkettőtöknek, hogy kígyókon és skorpiókon járjatok, hogy minden ellenséges erőn úrrá legyetek. Nem fog ártani nektek semmi. "De mégse annak örüljétek annyira, hogy a szellemek engedelmeskednek nektek, inkább annak örüljétek, hogy nevetek föl van írva a mennyben.

Jézusnak a sátánon aratott győzelmében a Tizenkettő is részt vesz, s ami órájuk áll, azt Lukács ki akarja terjeszteni a hetven tanítványra is, mindazokra, akik Jézus munkatársai. *Hatalmuk van kígyókon és skorpiókon.* Ezeket a csalfa, életveszélyes állatokat a bibliai és bibliától ihletett beszéd a sátán eszközeinek tartotta. A várt Szabadító megment kígyóktól, skorpióktól és gonosz szellemektől. A Messiás Isten angyalainak oltalma alatt vipérákon és kígyókon jár, széttapos oroszlánt és sárkányt (Zsolt 91,13). Jézus a küldetéskor részt adott a tizenkettőnek ebből a hatalmából. Állandó erejük, hogy nincsenek többé kiszolgáltatva a sátán hatalmának, hanem Isten uralma alatt állnak.

Majd részletesebben halljuk a kígyókon és skorpiókon járás hatalmának magyarázatát: A Tizenkettő *úrrá lesz az ellenség minden erején.* A sátán arra használja erejét, hogy ártsen az embereknek. De ellenségeskedése Isten uralmának eljövételével már nem érthat többé. Nagyobb, erősebb hatalom van itt. Mi érthat hát még akkor? Innen fakad Pál diadalmas győzelmi éneke: „De mindezekben diadalmaskodunk az által, aki szeret minket. Biztos vagyok ugyanis benne, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat bennünket Isten szeretetétől, amely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van“ (Róm 8,37-39).

Isten uralkodásának felvirradta még mélyebb ok az örömré, mint a gonosz lelkek fölötti hatalom és a sátán uralmának összeomlása. A tanítványok örömeinek legnagyobb oka, hogy választottak és *az örök életre* rendelték. Az antik városoknak polgárlistájuk volt. Akit abba fölvesznek, élvezi mindazt az előnyt, amelyet az illető város nyújt. A régiek elképzelése szerint Isten lakóhelye a mennyben van. Oda is ilyen „polgárlistákat“ képzelnek, amelyekbe Isten választottai föl vannak írva. Nyilván ugyanarról van szó, mint amit „az élet könyve“ fejez ki⁷⁶. Az öröm mindent túlszárnyaló oka az, ha valaki részt vehet Isten országában, megkapja az örök életet, és Isten közösségében él.

c) Jézus ujjongása

"Abban az órában Jézus ujjongott a Szentlélekben, ezekkel a szavakkal: Dicsőítelek, Atyám, ég és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és okosak elől, és kinyilvánítottad a kicsinyeknek. Igen, Atyám, mert így tetszett neked.

A tanítványok visszatéréséhez és beszámolójához hálaadás (10,21), kinyilatkoztató szó (10,22) és boldognak hirdetés kapcsolódik (10,23k). Visszatérésük órájában Jézus *ujjongott*. Eltöltötte a végső időnek, az üdvösség idejének ujjongása, hiszen az jelentkezett a sátánon aratott győzelemben és az örök élet továbbadásában. Az üdvösség hozója, Jézus, a Lélek fölkentje, azért ujjong és imádkozik a *Szentlélekben*. Imáját a Lélek ihleti. Így imádkozik Zakariás (1,67), Erzsébet (1,41), Mária (1,47) is. Jézus életét a Lélek irányítja. „Mindazok, akiket Isten Lelke vezérel, Isten gyermekei“ (Róm 8,14). Jézus úgy beszél, mint Isten fia: hálálkodik, kinyilatkoztatást ad, és boldognak mond.

A hálaima megszólítással kezdődik és megerősítéssel végződik; a kettő között áll a hálaadás oka.

A megszólítás istendicsőítés és köszönet. Jézus dicsőíti Istent, és ezáltal hálát ad. Bensőleg egyesül Isten intézkedéseivel, és magasztalva juttatja kifejezésre akarátának egységét az isteni akarral. *Dicsőítetek* — szívből egyetértek veled. Isten dicsérete, az iránta való hála legkételetesebben az akarátának való odaadásban fejeződik ki.

Jézusnak az Írásban ránk hagyományozott mindegyik imája ezzel a megszólítással kezdődik: *Atyám*. E szó mögött az arám „abba“ áll (Mk 14,36), becéző szó, amellyel a kisgyerekek szólították földi apjukat. Jézus egyedülálló bensőség hangján beszél Istennel, Atyjával. Senki más nem merte neki azt mondani: „abba“, bár Atyának („ab“) szólították. A bizalmas megszólítás mellett ott az áhítatot parancsoló *ég és föld Ura*. Isten teremtette a mindenséget, és rendelkezik fölötte. Bizalom és áhítatos tisztelet az imádság két pillére.

Isten elrejtett és kinyilvánított valamit. A dicséret elsősorban nem az elrejtésre, hanem a kinyilvánításra vonatkozik. De minthogy nem mindenkinek adja meg kinyilatkoztatását, el is rejti. Mit nyilatkoztattott ki, és mit rejtett el? *Ezeket*: Isten országának titkait (8,10), Isten uralmának eljövételét Jézusban, a sátán fölötti győzelmet, az Isten országába történt kiválasztást... Isten ezeket elrejtette a bölcsék és okosak elől, és kinyilvánította a jogtalanoknak, oktalanoknak, kicsinyeknek, azoknak, akiket semmibe sem vesznek. Jézus idejében a *bölcsék és okosak* az írástudók voltak, akik járatos és bölcs embereknek tartották magukat, a *jogtalanok* pedig a föld „átkozott népe“, akik nem ismerték a törvényt, műveletlenek voltak, s ezért a büntől sem riadtak vissza. Ezért mondta egy Jézus korabeli írástudó: „A műveletlen nem féli a bünt, és az „*am ha arez'* (az, aki nem ismeri a törvényt az írástudók módjára) nem jámbor.“ Az ősegyház megtapasztalta, hogy Isten továbbra is így választott kinyilatkoztatásával és elrejtésével. A korintusi egyházhoz nem tartozott sok gazdag, bölcs és magas származású, inkább szegények, balgák és névtelenek, azok,

akik semmik e világon (1Kor 1,26kk). Jézus dicsóíti az Atyát üdvöségtervéért, hogy éppen a szegényeknek nyilatkoztatja ki Isten országát. Azáltal, hogy ezek befogadják Jézus üzenetét, teljesedik életének kijelölt programja, amely mellett vallomást tett nyilvános működése elején: „A szegényeknek hirdetik az evangéliumot“ (4,18).

A hálaima vége megismétli és megerősíti az elejét: Igen, Atyám! Örömmel foglalja össze a már elmondottakat. Jézus semmit sem von vissza, hanem akaratával, dicséretével és hálaadásával átkarolja Isten végzését. *Így tetszett neked.* Isten végzése, amely jótetszésén alapul, meghatározza Jézus akaratát. Az igazi ima az Isten akaratára mondott igennel végződik, az isteni akarat győzelmével az imádkozó akaratá főlött, az odaadással Isten tetszésének. Amikor Jézus igent mond Isten üdvözítő végzésére, amely nem a bölcseket és okosakat, erőseket és hatalmasokat, hanem az oktanokat, gyengéket és kicsinyeket választja ki, ezzel igent mond a keresztre is. Arcát Jeruzsálemnek fordítja, ahol majd fölvétetik. Semmi mást nem keres, csak Isten tetszését.

”Mindent átadott nekem Atyám. És senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya, és hogy ki az Atya, azt csak a Fiú vagy akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.

Az ima kinyilatkoztatásba megy át. Jézus Istenhez való viszonyáról beszél. *Mindent átadott neki az Atya.* Átadta neki azt, amit hirdet. Nemcsak a tanítást: a szóval együtt jár a tett és a teljhatalom. Isten mint Emberfiának mindent átadott neki: minden hatalmat, e világ minden birodalmát, minden embert. „Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön“ (Mt 28,18). Amit a sátán kínált fel Jézusnak a megkísértéskor, mindazt átadja neki az Atya, mert igent mond akaratára. Az Atya szereti a Fiút és mindent a kezébe (rendelkezésére) adott (Jn 3,35). Jézus viszonya az Atyához *atya-fiú viszony.* Amint a fiú mindent az apától kapott, úgy Jézus Istentől.

Jézus és az Atya a legbensőbb közösségben áll. *Senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya, és hogy ki az Atya, azt csak a Fiú.* Ha megismerünk valakit, akkor foglalkozunk vele, befolyást gyakorol ránk és mi órá, kapunk tőle és adunk neki, közösségbe lépünk vele, és ez kölcsönösen meghatározza életünket. Azért ismeri az Atya a Fiút és a Fiú az Atyát, mert Atya és Fiú a legbensőbb közösségben él. Jézus és az Isten kölcsönösen megismeri egymást: az Atya tudja, ki a Fiú, a Fiú pedig, hogy ki az Atya. A Fiú tudatos életét az Atyával való közösség határozza meg, az Atya életét a Fiúval való közösség. Ez a közösség kizárólagos: hisz senki sem tudja, ki a Fiú, csakis az Atya, és hogy ki az Atya, azt csak a Fiú. Egyedülálló közösség, amelynek csupán az Atya és a Fiú részese. A Jézus és Isten egyedülálló kölcsönös

közösségéről szóló kijelentés egy képben tükröződik: a fiú és az atya viszonyában. A Jézus és Isten közötti viszonyra nincs példa egy másik ember és Isten viszonyában. A János-evangélium gyakran hangoztatja azt, amit a krisztusi kinyilatkoztatásoknak ez a „gyöngye“ Istenhez való viszonyáról elmond: „Én vagyok a jó pásztor, és ismerem enyéimet, és az enyéim ismernek engem, úgy, amint az Atya ismer engem, és én ismerem az Atyát“ (Jn 10,14k). Az Atya ismeri a Fiút és a Fiú az Atyát, mert mindaz, amit Krisztus a magáénak mond, az Atyáé is, ami pedig az Atyáé, az az övé is: „Ami az enyém, az a tied, s ami a tied, az az enyém, és én megdicsőültem ezzel“ (Jn 17,10). Jézus és az Atya „egy“ (Jn 10,30).

De az is megismeri, ki az Atya, *akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni*. Jézusnak arra is teljes hatalma van, hogy másokat is részesítsen Isten ismeretében, ahogyan ő mint Atyát ismeri. Kinyilatkoztathatja annak, akinek akarja. Önmagától az ember nem szerezheti meg ezt az ismeretet. Ha Jézus kinyilatkoztatja valakinek, hogy Isten egyedülálló módon és a legbensőbb közösségben az ő Atyja, akkor részt ad neki abból a közösségből is, amelyben ő maga él az Atyával, részt ad az örök életből. „Ez az örök élet, hogy megismerjenek téged, és akit te küldtél“ (Jn 17,3). Jézus arra használja az Atyától kapott hatalmát, hogy továbbterjessze megismerését, és ezzel örök életet adjon (Jn 17,2). Jézus imája az Atya és a Fiú kölcsönös megismeréséből virágzik ki, ebből az ismeretből fakadó párbeszéd, a lélek ujjongása a megismerés kölcsönös közösségén. Hasonló imához ér el az is, akinek ő kinyilatkoztatja, kicsoda az Atya. Az ilyen ima abba-kiáltás (Róm 8,15; Gal 4,6), a hit megismerésének túlradása, és az Atyával és Fiúval való közösség ajándékából fakad. A lélek Istennel folytatott párbeszédének ősalapja a Vele való egyesülés, ennek ősi mintája pedig Jézus egyesülése Istennel, a Fiúé az Atyával.

„Majd külön a tanítványokhoz fordult, és így szólt: Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok. „Igazán mondom nektek: sok próféta és király akarta látni, amit ti láttok, és nem látta, hallani, amit ti hallotok, és nem hallotta.

A Fiú csakis a tanítványoknak nyilatkoztatta ki, kicsoda az Atya. Beavatta őket kettejük egyedülálló viszonyába. Az üdvösség egész története ennek a vágnak beteljesedésére várt. A próféták csak nagymessziről néztek feléje, és kutatták, mi és ki hozza el az üdvösséget. A *királyok* uralkodása esetleges és mulandó, tökéletlen és korlátolt volt; azt a királyt keresték, akinek uralma határtalan. A próféták az isteni ige hordozói, a királyok az isteni hatalom megbízottai voltak. Jézus mindkét hatalmat egyesíti magában: a szót és a tettet, a mindenre képes szót.

Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok. A tanítványok legyenek és maradjanak tudatában a kegyelemnek, hogy Isten kinyilatkoztatta nekik a Messiás ismeretét és az üdvösség idejének elérkezését. A szavakból az ősegyház ujjongása is kicsendül, amely azért hagyta az utókorra ezt a kijelentést, mert eltöltötte a hit ajándékának öröme. A kicsinyeknek és jogtalanoknak nyilatkoztatta ki Isten azt, amit a bölcséktől és okosaktól megtagadott. A tanítványok boldogok, mert kicsinyek és szegények.

Hallani, amit ti hallotok. A látás magában nem elég. Hozzá kell járulnia a hallásnak. Jézust csak az látja helyesen, aki meghallja, mit mond róla a kinyilatkoztatás. Látni a történeti eseményeket, és meghallani, mit állít róluk Isten kinyilatkoztatása — ez adja meg a kereszténynek a helyes ismeretet, amely örömmel tölti el.

3. Tett és szó (10,25-42)

Jézus jót cselekedve megy végig az országon, és Isten szavát hirdeti. A tanítványok felszerelése a világot átfogó felebaráti szeretet (10, 25-37) és az ige, amelyet Jézusra hallgatva kapnak meg (10,38-42).

a) Felebaráti szeretet (10,25-37)

“És íme egy törvénytudó megjelent, hogy próbára tegye. Mester — szólította meg —, mit tegyek, hogy eljussak az örök életre?” Ó megkérdezte tőle: Mi van megírva a törvényben? Hogyan olvasod?” Így válaszolt: Szeresd Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, felebarátodat pedig mint saját magadat. “Helyesen feleltél. Tégy így, és élni fogsz — válaszolta neki.

Jézus a sátánon aratott győzelemről beszélt, a tanítványok maguk is megtapasztalták Isten uralmát, nevük ott áll a mennyország listáján, boldognak mondják őket, mert megérték az üdvösség idejét, — mi állna közelebb annál a kérdésnél: mit kell tenni, hogy *eljussunk az örök életre?* Komoly dolog, égető kérdés. Ezt tette föl a gazdag ember Jézusnak (Mk 10,17), ezt intézték a tanítványok az írástudókhoz: „Rabbi, taníts meg bennünket az élet útjaira, hogy rajtuk haladva elnyerjük a jövőendő világ életét”⁷⁷.

Az írástudó azért intézett kérdést Jézushoz, *hogy megkísértse.* Tanítói minőségében szól hozzá, s ki akarja próbálni, hogyan felel égető kérdésére. Zsidó módra veti föl a kérdést: tettek után érdeklődik. A törvény kívánta tettek megmentenek; a cselekedet számít, nem az érzület. Milyen cselekedetek, milyen parancsok a fontosak? Az írástudók 613 parancsról beszéltek (248 parancsról és 365 tilalomról).

Az írástudó kérdésére megadja a választ *a törvény,* a Szentírás írott törvénye. Jézus a törvényből felel, hiszen az adja tudtul Isten

akarátát, az mutat utat az örök életre. Az írástudók a sok parancsot és tilalmat megkísérelték összefoglalóan néhány törvényre visszavezetni. Egyik ilyen volt az „aranszabály“: Amit nem szeretsz, ne tedd embertársadnak: ez az egész törvény, minden más csak magyarázat (Hillel rabbi Kr.e.20 körül). Egy másik törvénytudó a felebaráti szeretet parancsát jelölte meg (Lev 19,18). A Jézust kérdező írástudó az egész törvényt az istenszeretet (MTörv 6,5) és az emberszeretet (Lev 19,18) parancsába foglalta össze, úgy, mint maga Jézus (Mk 12,28). A Jézus korabeli zsidóság előtt nem volt ismeretlen ez az összefoglalás⁷⁸. Jézus igazat ad az írástudónak, hogy ebben a két parancsban találja meg az egész törvény foglalatát. A kinyilatkoztatás igazságai megkívánják, hogy összefoglalják és rendszeresen adják elő őket, így szolgálják a vallási életet.

Az istenszeretet parancsát (MTörv 6,5) a zsidók Jézus idejében mindennap reggel és este elmondták, ezzel vallva meg egyistenhitüket: a lélek minden képességét oda kell adni Istennek, maradéktalanul őérte élni. Ez a parancs az embert lelke legmélyéig Istenhez fűzi. Hozzákapcsolódik a felebaráti szeretet parancsa (Lev 19,18), amelynek mértéke az önszeretet.

Ez sokat mond. Az ember alapmagatartásának a *szeretnek* kell lennie. Nem az az ember teljesíti Isten akarátát és felel meg elgondolásának, aki saját maga körül forog, hanem az, aki Istenért és embertársáért él. Isten az ember középpontja, mert egész lelkével és egész erejével szereti őt. Önmagunk és az embertárs szeretete beletartozik az Istennek való odaadásba. Az önszeretnek és az Isten iránti odaadásnak a felebaráti szeretetben kell kifejeződnie.

Isten minden parancsának ez a szeretetparancs a végső célja. A szeretet a legfontosabb, a mindent átfogó, mindent éltető parancs, a törvény értelme. Téves a törvény olyan értelmezése, amitől a szeretet sérelmet szenved, vagy nem tud többé kifejlődni. Az egyházban is minden törvénynek a szeretetet kell szolgálnia. De hiába ez a legfontosabb, a döntő parancs, az életre csak akkor vezet, ha meg tesszük. *Tégy így, és élni fogsz.*

”De az igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézustól: És ki felebarátom?”

A farizeusok nagyon törődtek az érvényesülésükkel. *Igazolják magukat.* „A farizeus odaállt előre, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember...” (18,11) Jézus szemükre hányja, hogy igazolják magukat az emberek előtt (16,15). Megérdemli-e az írástudó a szemrehányást, ha még mindig kérdez, bár már tudta, mit kell tenni, hogy az örök életre jusson? Nem maradt-e még elég megoldásra váró kérdés, ha a főparan-

csook világosak voltak is? Az írástudó olyan kérdést tett föl, amelyre még nem volt egyértelmű megoldás. Ki a felebarátom? Hol van a szeretet kötelezettségének a határa? A törvény a szeretetet a honfitársakra és az Izrael népe közt lakó idegenekre terjesztette ki (Lev 19,34). A kései zsidóság az idegenek iránti szeretetet a teljes prozelitákra korlátozta (vagyis olyan pogányokra, akik elfogadták az egyistenhitet, körülmetélték magukat, és megtartották a törvényt). A farizeusok a törvényt nem ismerő népet is kizárták a szeretetből. Az ellenkező párton levőktől is megtagadták. Isten törvénye tehát nyitva hagy bizonyos kérdéseket. Csakis Jézus szellemében lehet ezeket helyesen megoldani.

³⁰ Erre Jézus átvette a szót: *Egy ember lement Jeruzsálemből Jerikóba. Rablók kezébe került. Ezek levetkőztették, véresre verték, és félholtan otthagyták.*

Jézus egy történetet mond el. A Lukács-evangélium még négy hasonló tartalmaz. A példabeszédek párhuzamba állítják az isteni cselekvést az emberivel. Isten működését az ember cselekedetével magyarázzak meg. Ezek a történetek azonban embert állítanak az emberek elé, hogy a bemutatott ember példáján ellenőrizzék magatartásukat, és tisztázzák erkölcsi ítéletüket.

Jerikó (350 m a tenger alatt) ezer méterrel mélyebben fekszik Jeruzsálemtől (740 m a tenger fölött). A magányos, sziklás, kb. 27 km-nyi út szakadékos területen át vezet. A régi időktől mindmáig sok rablótámadásról beszélnek itt. Egy ember *megy le*. Nemzetiségéről és vallásáról nem esik szó. Ember. Ez elég a szeretethez. A *rablók* talán partizánok voltak, fanatikus zelóták, akik a vidék barlangjaiban és rejtkehelyein bújkáltak és rablásból éltek, de honfitársaiktól nem vettek el többet, mint amennyire szükségük volt, mindenekelőtt pedig nem támadtak az élet ellen, ha őket nem támadták. A rablók áldozata nyomorúságos állapotban van: mezítelen, sebzett, elhagyott, *félholt*. Nyilván védekezett, amikor kirabolták.

³¹ *Történetesen egy pap tartott lefelé az úton. Amikor meglátta, elment mellette.* ³² *Ugyanígy közeledett egy levita is. Amikor meglátta, elment mellette.* ³³ *Végül egy samariainak is arra vitt az útja. Amikor meglátta, megesett rajta a szíve.* ³⁴ *Odament hozzá, olajat és bort öntött a sebeire és bekötözte, feltette teherhordó állatára, elvitte a fogadóba és ápolta.* ³⁵ *Másnap reggel elővett két dénárt, odaadta a fogadónak ezzel a kéréssel: Viseld gondját, és ha többet költenél, visszatérve megadom neked.*

Jerikó papi város volt. A papok és leviták (templomszolgák, templomi énekesek) elvégezték szolgálatukat a jeruzsálemi templomban, és utána hazatértek. Az elbeszélés hatásosan ismétli: *Amikor meglátta,*

elment mellette — az út másik oldalán. Hogy miért ment tovább a pap és a levita, arról nem esik szó. Talán mert a félholtat halottnak tartották, és nem akartak hozzáérni, minthogy a holttest vallásilag tisztátalanná tett (Lev 21,1). Talán félték, hogy maguk is a rablók kezébe esnek. Talán nem akarták, hogy ez feltartsa őket. Mindenesetre saját javuk gondolata erősebb volt a nyomorult iránti könyörületnél, ha ugyan ez egyáltalán megérintette őket. Mint pap és levita Isten szolgái voltak, olyan emberek, akiknek feladata az istenszeretet megtestesítése. De hol az embertárs szeretete? Vallás és könyörület különvált!

A szamariaiak a zsidó nép ellenségei. A kettő nem közösködik egymással, sőt gyűlölik egymást. Ismét azt halljuk: Amikor meglátta, — de aztán jön a fordulat: *megesett rajta a szíve*. Részvéte nem marad tétlen. A szamaritánus úgy cselekszik, ahogyan ilyen helyzetben kell. A példabeszéd gondosan felsorolja a szeretetnek azt a hat gesztusát, amellyel józan magatólértetéssel segít, nemcsak pillanatnyilag, hanem egészen a gyógyulásig. A fogadósnak adott két dénár két napi napszámnak felel meg. Ez nem sok, mert Olaszországban Kr. e. 140 körül napi 1,32 dénárt fizettek lakásért és ellátásért. Amit a szamaritánus tesz, nem éppen hősies, de megteszi mindazt, ami az ember megmentésére szükséges.

“Mit gondolsz, e három közül ki volt a felebarátja annak, aki a rablók kezébe került? ” Aki irgalmasságot cselekedett vele — felelte. Jézus pedig azt mondta neki: Menj és tégy te is hasonlóképpen.

Jézus kérdése váratlanul hangzik. Az írástudó azt kérdezte: Ki az én felebarátom? Jézus azt kérdi tőle: *Mit gondolsz, a három közül ki volt a felebarátja annak, aki a rablók kezébe került? Az írástudó kérdésében a kérdező áll a középpontban, Jézus kérdésében viszont a segítségre szoruló. Jézus úgy értelmezi a szeretet parancsát, hogy mindenki felebarát, akinek segítségre van szüksége. Nemzetiség, vallás, pártállás nem játszik szerepet. Minden ember felebarát. Ahol szükség kiált könyörületért, ott mindenütt cselekvésre szólít a felebaráti szeretet parancsa.*

Jézus nem elméleti választ adott! Nem azt mondja: Felebarát minden ember, aki szükségben van és segítségre szorul. Inkább gyakorlati útbaigazítást ad. Kérdése cselekvésre szólít, a cselekvés pedig az adott körülményekhez igazodik. Az írástudó válaszában el kell ismernie: aki irgalmasságot cselekedett vele. Jézus cselekvésre hív fel: *Tégy hasonlóképpen.* A felebaráti szeretet cselekvő szeretet. „Fiacskáim, ne (csak) szóval és nyelvvvel szeressünk, hanem cselekedettel és igazságban“ (1Jn 3,18). „Ha valamelyik testvér mezítelen és nincs meg a mindennapi tápláléka, és egyiketek így szól hozzá: Menj békében,

melegedj és lakjál jól, de nem adja meg neki, amire testének szüksége van, mit használ?“ (Jak 2,15k).

Az ünnepélyes kultikus istentisztelet két szolgája szolgált ugyan az Istennek, de nem szolgál a szükségét szenvedő embertársnak. A szamaritánus túltesz rajtuk a törvény teljesítésében! Jézus visszautal a próféták tanítására: „Irgalmasságot akarok, nem áldozatot“ (Óz 6,6).

A legjobb előkészület a felebaráti szeretet parancsának betöltésére a szükség iránt nyitott szív, a *könyörület* indulata, vagy ahogy a Biblia egyszerű pszichológiája mondja: „a belső részek nyugtalansága“ az emberi nyomor láttán. Ha az ember „rosszul lesz“, mikor nyomort lát, akkor készen áll a szeretetre. „Boldogok az irgalmasok, mert irgalmasságot nyernek“ (Mt 5,7).

A legnagyobb akadály a megkeményedett szív. A könyörületnek a pillanat követelménye szerint cselekvő szeretetté kell válnia. A szeretet parancsát nem lehet paragrafusokra tagolni. Azt kell megtenni, amit a valóság mutat, megkíván és lehetővé tesz. Így cselekedett a szamaritánus a maga helyzetében. Ebben valósul meg az odaadás Isten akaratának. Mert aki a gyakorlatban szeret, és fogékony az ember minden nyomora iránt, az engedelmes Istennek.

b) Az ige hallgatása (10,38-42)

„Útjukon betértek egy faluba. Egy Márta nevű asszony befogadta házába.

Az elbeszélés kezdete hasonlít az útleírás első történetéhez. Az evangélista Jézus vándorlását emeli ki. Szamaria falujában nem talált szállást: most megtalálja. Az elbeszélés nem mondja meg, hol fekszik ez a falu, és mi volt a neve. A jánosi hagyomány szerint Betánia volt (Jn 11,1) Jeruzsálem közelében. De Lukács erről nem beszélhetett, még ha tudta is, mert az út célja Jeruzsálem, és oda csak akkor érkezhettek el az Úr, amikor megjött halálának és mennybemenetelének ideje.

Egy Márta nevű asszony befogadta házába. Jézus azért tért be a házba, hogy meghallgassák szavát. Márta módjára más nők is befogadták és vendégül látták az evangélium hírnökeit: „Egy Lídia nevű istenfélő bíboráros asszony Tiatira városából ott volt a hallgatóságban. Ennek megnyitotta szívét az Úr, úgyhogy figyelmesen hallgatott Pál szavaira. Egész háza népével együtt megkeresztelkedett, aztán azt kérte: Ha megbízhatónak tartotok engem az Úr előtt, térjeteK be házamba, és maradjatok nálam. És erővel rá is vett erre minket“ (Csel 16,14k).

³⁹ *Ennek volt egy húga, Mária. Ez odaült az Úr lábához, és hallgatta szavait.* ⁴⁰ *Márta meg sürgött-forgott a sok asztali teendő között. Egyszer csak odaállt: Uram, nem törődöl velem, hogy húgom elnézi, hogy egyedül szolgáljalak ki? Szólj neki, hogy segítsen.*

Mária, Márta húga, Jézus lábához ült. Úgy ült ott, mint Pál tanítójának, Gamálielnek lábánál (Csel 22,3). Jézus a tanító, Mária a tanítványa. A zsidó írástudók nőknek nem magyarázták a törvényt. De az Úr, mint tanító, asszonynak is hirdeti tanítását (8,2). Lukács az ősegyházból származó szavakkal ábrázolja a jelenetet. Jézus az Úr, Mária hallgatja szavát. Az egyház olyanok közössége, akik mindig újból hallgatják a megdicsőült Úr szavát (8,21). A házba térő Jézust kétféleképpen tisztelik meg. Mária tétlenül ül a lábánál, és moccanás nélkül hallgatja szavát. *Márta sürög-forog*, tele gonddal az asztalterítés miatt. Jézust a szolgáló szeretet tetteivel és szavának hallgatásával tiszteljük meg, az egyházatyák fogalmazásában: tevékeny és szemlélődő élettel. Márta sürgés-forgásával szolgál Jézusnak. Mária nem sürög-forog. Ahogy Pál mondja a szüzességet ajánlva: „Ezt javatokra mondom, nem azért, hogy törbe csaljalak, hanem hogy a feddhetetlen életre és az Úrhoz való osztatlan ragaszkodásra segítssek titeket“ (1Kor 7,35 — az „osztatlan“ ragaszkodásra a szöveg ugyanazt a gyököt használja, mint Márta sürgés-forgására: perieszpato — aperiszpasztosz).

Márta nem képes megérteni, hogyan hallgathatja Mária tétlenül az Urat, mikor gondoskodni kell a vendégek ellátásáról. Az *asztali szolgálat* fontosabb neki az ige szolgálatánál, amely elsősorban és mindenekelőtt odafigyelés. Nem érti, hogy Jézus először adni akar és nem kapni, hogy az üdvösség hirdetésére küldték, s a legjobban azzal szolgálunk neki, ha hallgatjuk és megtesszük üdvözítő szavát. Kicsit szemrehányóan beszél Jézussal, és azt akarja, hogy Mária az ige hallgatása helyett az asztalról gondoskodjék. Túlságosan nagyra becsüli saját szolgálatát, s lebecsüli Jézus szavának hallgatását. Többre értékeli a tetteket a hallásnál.

⁴¹ *Az Úr azonban így válaszolt: Márta, Márta, sok mindenre gondol van és sok minden nyugtalanít, ⁴² de egy a szükséges. Mária a jobbik részt választotta, nem is veszi el soha.*

Az ismételt megszólítás: *Márta, Márta*, részvétből, gondból és szeretetből fakad. Jézus elismeri azt, amit Márta tesz, de a kifejezésben az is megmutatkozik, hogyan ítéli meg tevékenységét. Márta szorgoskodása nyugtalan gond, gonderhelt nyugtalanság, amely elfut a döntő tényező mellett. „Keressétek inkább Isten országát, és ezt megkapjátok ráadásnak“ (12,31). Isten ígéje nem hozhat gyümölcsöt, ha nyugtalan gond foglalja le hallgatóját (8,14).

(Csak) egy a szükséges⁷⁹; Mária a jobbik részt választotta. Jézus az ige hallgatását mondja egyedül szükségesnek. Nem azt mondja, hogy Mártának csak egyfajta (vagy kevesebb) ételt kellett volna felszolgálnia, hogy inkább Isten szavát hallgathassa. Akár semmit sem készített volna, mert csak egy a szükséges: a Jézus hirdette ige hallgatása. Az istenit illeti meg az első hely. „Szeresd Istenedet teljes szívedből, minden erődből...” Jézusnak a mammon elleni küzdelme is abból a gondból fakad, hogy nem Isten az emberben az egyetlen uralkodó nagyság. Követeit erszény, tarisznya és saru nélkül küldte el, hogy megmutassa az embereknek: csak egy a fontos. Neki magának csak egy eledele van: annak akarátát tenni, aki őt küldte (vö. Jn 4,31-34).

Az ige hallgatása a jobbik rész. Az ígén fordul az üdvösség, az örök élet elvesztése vagy elnyerése. Ezt a jobbik részt az ember sohasem veszti el. Az üdvösség mindig megmarad. Jézusnak Máriához intézett szavai mögött nyilván a zsoltár verse áll: „Az Ūr az én birtokom és kelyhem osztályrésze; sorsot magad vetettél Te rám. Jó helyre hullott a mérőzsinór; örökrészem nagyon tetszik nekem“ (Zsolt 15,5k). Jézus boldognak mondja azokat, akik Isten szavát hallgatják és követik (11,28).

Az asztali szolgálat és a felebaráti szeretet művei is nagyok, hiszen Krisztus szava szerint mindez a szolgálat neki történik (Mt 25,40). De azért nem szabad háttérbe szorítaniok, elnyomniok az ige hallgatását. E kijelentés értelmében vonultak vissza az apostolok a szegények kiszolgálásától, hogy szabadok legyenek az ige hirdetésére, a szegények szolgálatát pedig a diakonusoknak engedték át (Csel 6,1k). Az irgalmas szamaritanusról szóló elbeszélés szükséges kiegészítője a Mártánál és Máriánál tett látogatás története.

4. Az új imádság (11,1-13)

13,22-ig nincs többé szó az utazásról. Az evangélista az útleírásba Jézus tanításait foglalja bele. Jézus új tanítást hoz az Atyáról és a Szentlélekről, s ezzel új imát (11,1-13). Mint új üdvösséghezó mutatkozik be, s ebben a minőségében természetesen más, és másképpen tanít, mint Izrael vezetői gondolták (11,14-54). Ennek a Messiásnak csak sajátos módon lehet valaki tanítványa; erről az evangélista egy Jézus szavaiból összeállított egységben beszél (12,1-53). Az új időszak, amelyet Jézus hoz, mindenekelőtt bűnbánatot kíván (12,54—13,21).

a) Jézus tanítványainak imája (11,1-4)

¹ *Történt egyszer, hogy valahol éppen imádkozott. Amikor befejezte, egyik tanítványa kérte: Uram, taníts meg minket imádkozni, mint ahogy János is megtanította tanítványait.*

Jézus rendszeresen a magányban imádkozik⁸⁰, hegyen (6,12; 9,28.29), különváltva tanítványaitól (9,18). Hogy itt mikor és hol imádkozott, azt a szöveg nem mondja, nem akarja, hogy tekintetünk elforduljon a lényegtől, az imáról szóló tanítástól.

Keresztelő János megtanította imádkozni tanítványait. Az imádság megfelelt annak az újnak, amit hirdetett, ismertetőjelként kapcsolta össze tanítványait, megkülönböztetve őket másoktól. Jézus tanítványai is azt akarják, hogy legyen egy imájuk, amely az Isten országának hirdetéséből fakad, és rányomja bélyegét az üdvösség eseménye, aminek tanúi lettek. Jézus tanítása új kilátást nyitott, új várakozásokra biztatott, új törvényt hirdetett. Nem kell-e az imának is megváltoznia? Az ima a hit és remény, a vallásos élet kifejezése.

² *Erre így szólt hozzájuk: Amikor imádkoztok, ezt mondjátok: Atyánk! Szenteltessék meg a neved. Jöjjön el az országod.*

Az ima⁸¹ az *Atya, abba* megszólítással kezdődik. Így beszélt Jézus imájában Istenhez (Mk 14,36), ezt mondhatták neki tanítványai is (Gal 4,6; Róm 8,15). Jézus tanítványait is belevonja Istenhez való viszonyába. Az „abba“, „kedves apuka“ megszólítás talán zsidó gyerekmákhöz kapcsolódik. Egyetlen jámbor zsidó sem merte soha az „abba“ szót használni: ha Atyjának szólította az Istent, akkor is az *ab* vagy *abi* (atyám) szót használta, amely nem az arámi köznapi érintkezésből való, hanem az istentisztelet ünnepélyes nyelvéből származott. Az abba szó megvilágítja Jézus egyedülálló viszonyát Istenhez. Az üdvösség kora ezt is magával hozza: „Azt gondoltam: Megteszlek fiainak, és gyönyörű földet adok neked a népek között, remek örökrészt. Azt gondoltam, így szólítasz majd: atyám, és nem fogsz elpártolni tőlem“ (Jer 3,19). „Boldogok a békességszerzők, mert Isten fiainak fogják hívni őket“ (Mt 5,9).

Szenteltessék meg a neved. Ez nem kívánság, hanem kérés. Istenhez fordulunk, hogy tegye szentté nevét. A személytelen kifejezőmód a figyelmet inkább Isten cselekvésére, mint az imádkozó személyére irányítja. A kérés annak a mérhetetlen vágnak a kifejezője, hogy Isten neve végleg szentté legyen. A *név* egyenlő Istennel, amennyiben kifelé megnyilvánul: Isten az ő üdvözítő cselekvésében, Isten a mi számunkra. Isten akkor *bizonyul szentnek*, ha hatalmának megnyilvánulásával megmutatja, hogy ő az egészen Más. „Szentté teszem nagy nevedet, amelyet gyalázat ért a népek között, amelyet megszenteltelenítettek közöttük. Akkor majd belátják a népek, hogy én vagyok az Úr, amikor a szemük láttára megmutatom rajtuk, hogy szent vagyok“ (Ez 36,23). Isten akkor *bizonyul szentnek*, ha irgalmának megnyilvánulásával atyának mutatkozik, ha kinyilatkoztatja magát a kicsinyeknek és gyermekeivé teszi őket, ha felvirrad az Isten országa.

Jöjjön el az országod. Az Isten nevének megszenteléséért szóló kérés ezt a kérést készíti elő. Az Ország eljövételének kérése a Miatyánk központi kérése, éppúgy, mint ahogy Jézus igehirdetésének középpontjában az Isten országáról szóló tanítás áll. Isten országa Isten uralmát jelenti. Ha Isten kezébe veszi az uralkodást, akkor a sátán hatalma megtört, felvirradt az üdvösség ideje. Jézusban már megjelent az üdvösség. Itt van „az Úr kedves éve“ (4,19). A tanítványokat boldognak mondja, mert látják, amit próféták és királyok vágyakozva vártak (10,23k). Mégis azért imádkoztat, hogy jöjjön el Isten uralma. Jézus meghozta az üdvösség korát, de még csak a kezdetét. Az ő életén lehet látni, mi az Ország, mert Jézus élete az üdvösség megjelenése előttünk, egy meghatározott helyen az üdvösségtörténet folyamán. Ennek a megnyilatkozásnak a nagyszerűsége annál bensőségesebbé teszi a kérést, hogy jöjjön el Isten országa. Az pedig akkor jön el, ha ő maga eljön. Az Országért imádkozni ugyanaz, mint Jézus eljövételét kérni. „Jöjj el, Urunk — Maranatha“ (1Kor 16,22).

³ Mindennapi kenyerünket add meg nekünk minden nap. ⁴ Bocsásd meg a bűneinket, amint mi is megbocsátunk minden ellenünk vétőnek. És ne vigy minket kísértésbe.

A tanítványok a Jézus üdvösséghezó kora és második eljövetele közötti időben élnek. Ebben a közbeeső időben még szorongatják őket az élet szükségéi, a bűn és a kísértés. Ha majd Jézus eljövételével teljesen felvirrad az üdvösség ideje, vége lesz minden nyomorúságnak. Így a Miatyánk „második szakaszának“ ezek a kérései is végső soron az Isten országáért szólnak.

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk minden nap. A kenyér jelenti mindazt, ami a földi élethez szükséges. Imádkozunk érte, mert Isten ajándéka. „(Isten) kegyelmében, szeretetében és irgalmában kenyeret ad minden testnek, mert kegyelme örökkévaló... táplál mindent, gondoskodik mindenről, jót tesz mindennel, és ételt készít minden teremtményének. Aldott légy, Urunk, aki táplálsz bennünket“ (Zsidó asztali ima). A tanítvány a *kenyerünkért* könyörög, azért a kenyérért, amelyre sürgető szüksége van, neki és a közösségnek. Nem az „én“ szűk magányában imádkozik, hanem az Atya gyermekeinek tágaságában. A *mindennapi* kenyér az, ami minden napra szükséges. A tanítvány csak a szükségeset kéri. „Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nekem, hanem csak azt a táplálékot add meg, amire szükségem van“ (Péld 30,8). *Minden nap:* A tanítvány napról napra ismerje be szükségét az Atya előtt, és napról napra kérje tőle mindennapi kenyerét. Szüntelenül imádkozzék (18,1).

Bocsásd meg a bűneinket. A tanítvány tudja, hogy bűnös. Még ha mindent megtett, akkor is csak haszontalan szolga (17,10). Meg kell

vallania: Istenem, légy irgalmas nekem bűnösnek (18,13). A bűn a Bibliában engedetlenség Isten iránt: „Csak ellened vétettem egyedül“ (Zsolt 51,6), ezért csak Isten bocsáthatja meg. Az üdvösségnek Jézus hirdette ideje a megbocsátás és irgalom kora, azért bizalommal lehet kimondani ezt a kérést. Éppen a Lukács-evangéliumban Jézus Isten országáról szóló üzenetének hasonlíthatatlan, őseredeti vonása, hogy Istennek öröme telik a megbocsátásban.

Jézus azt hirdette: Bocsássatok meg, és nektek is megbocsátanak (6,37). Aki testvérének megbocsát, remélheti, hogy Isten is megbocsát neki. A megbocsátó készség a testvér iránt feltétele annak, hogy Isten megkönyörül az ítéleten. A tanítvány akkor igazi tanítvány, ha az Atya könyörülete tölti el. „Legyetek irgalmasok, amint Atyátok irgalmas“ (6,36). Azért a bűnök bocsánatáért imádkozva hozzáteszi: *amint mi is megbocsátunk minden ellenünk vétőnek.* (szó szerint: mindenkinek, aki nekünk tartozik). Aki vét a másik ellen, adósságot vesz magára, amelyet le kell törlesztenie. Jóvátétellel, visszatérítéssel tartozik. Ez történik azáltal, hogy megbocsát azoknak, akik ellene vétettek.

Ne vigy minket kísértésbe. A magvető példázatának értelmezésében Lukács olyanokról is beszél, akik egy ideig hisznek, de a kísértés idején, amikor szorongatás és üldözés szakad rájuk Isten ígéje miatt, elpártolnak (8,13). A kísértés veszélyezteti a hitet; fenyeget az elpártolást. A kérés abból fakad, hogy az ember tudatában van saját gyöngeségének és a gonosz nagy hatalmának. A három kérés, amely az emberi nyomorúságból való megmentésért könyörög, egyúttal elismerése is ennek a nyomorúságnak. A nyomorúságát Isten előtt beismerő embernek szól az ígéret, hogy Isten uralma alá kerül. Boldogok a szegények, az éhezők, a sírók... A Miatyánk azok imája, akikben megkezdődött és megkezdődik Isten uralma.

A Miatyánk az egész emberi létet szükségként terjeszti Isten elé. A jelent: add meg mindennap, a multat: bocsáss meg, a jövőt: ne vigy a kísértésbe. Isten uralma hozza létre a nagy változást, a kezese is Isten, aki érvényesíti szentségét és nagyságát, aki mint „abba“, édesapa az Istenünk.

b) A szégyentelen barát (11,5-8)

⁵ *Aztán így folytatta: Mondjuk, hogy valamelyiteknek van egy barátja, és az éjjélkor bekopog hozzá ezekkel a szavakkal: Barátom, adj kölcsön nekem három kenyeret, ⁶ útről érkezett egy barátom, s nincs mit enni adnom neki. ⁷ De az kiszól: Ne zavarj. Az ajtó már be van zárva, gyermekeim velem vannak a fekhelyen. Nem tudok fölkelni és adni neked. ⁸ Mondom nektek: Ha azért, mert barátja, nem kel fel,*

hogy adjon neki, amiatt, hogy nem tágít, mégis fölkel és ad neki annyit, amennyire szüksége van.

Palesztinában szívesen utaznak éjjel, mert hűvös van. A háziasszony mindennap virradatra megsüti a kenyérlepenyeket, ezért nincs pékség. *Három kenyér* egy személy adagja. A kis faluban tudják, kinek van tartalék kenyere. A látogató megvendéglése szent kötelesség. Az ember, akitől a szivességet kérik, bosszankodik. Megszólítás nélkül felel a „barátom“ megszólításra. A ház csak egy helyiségből áll. Az ajtót reteszként nagy gerendával zárják el. Az éjjeli fekhely kiterített gyékény. A gyerekek szüleikkel alusznak. Az ajtónyitás sok fáradságba és zajba kerül, mindenkinek föl kell hozzá kelnie. Nem ok nélkül kerül elő többször a *fölkelés*. „Nem tehetem“ annyit jelent, mint: nincs kedvem.

*Kicsoda az közületek... Hogyan végződik a mondat? Mégis csak így: végül is odaadja barátjának, amit kér. Jézus fölfedi az okot: ha nem is a barátságért, de a szégyentelen zaklatásért. Nem felebaráti szeretetből, hanem az éjszakai nyugvás kedvéért. Ilyenek vagyunk mi emberek — és milyen az Isten?! Ha a tanítvány mérlegeli saját magatartását, földereng majd neki, hogyan viselkedik vele szemben Isten. Amint a barát végül mégis csak meghallgatja makacs, szégyentelenül kérő barátját, úgy Isten is meghallgatja azt, aki állhatatosan, „szégyentelenül“ kéri. Egy írástudó ezt mondja: „A szégyentelen legyőzi a gonoszt, mennyivel inkább a jóságos Istent!“⁸² A kitartó és bizakodó imának, amely akkor sem tágít, ha nem talál azonnali meghallgatásra, biztos a meghallgatása. Isten minden embert túlszárnyalóan jóságos. Nemcsak azt adja meg, amit kértek tőle, hanem mindazt, *ami csak szükséges*. Hasonlóan cselekedett Jézus a szír-föníciai asszonnyal (Mt 15,21kk) és a jerikói vakkal (18,35kk).*

c) A meghallgatás bizonyossága (11,9-13)

‘ Azt mondom azért nektek: Kérjetek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek. ¹⁰ Mert mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál, és aki zörget, annak ajtót nyitnak.

Jézus biztosít bennünket, hogy Isten meghallgatja az imát. A kérés megfelelője a kapás, a keresésnek a találás, a zörgetésnek az ajtónyitás. Isten nem süket az ember iránt, nem rejtőzik el előle. Isten ember-szerető.

Aki imádkozik, az kér, keres, zörget. Az ember mint szegény, mint tévelygő, mint hazátlan jön Istenhez. Aki szegénynek, tévelygőnek, hazátlannak tudja és érzi magát, utat talál az imához és Istenhez. A jó, amely Jézus igehirdetése szerint az ember minden vágyát le tudja csillapítani, amely minden ígéret középpontjában áll: az Isten országa.

Ebbe az első bebocsátási feltétel szegénységünk beismerése. Az imádságban tárul fel Isten országa.

Nincs szó arról, mit kér, mit keres, miért és hol zörget az ember. A lényeg a *kérés*, a keresés és a zörgetés *magatartása*. Mindaz, akiben megvan ez a magatartás, megtalálja, amit kér, amit keres és kíván, ha zörget. Az imádság a megtérés magatartásába juttat, saját elégtelenségünk tudatára ébreszt, Istenbe vetett reményt ad. Az imádság tesz olyan emberré, akinek tudatos kicsinysége következtében reménye van arra, hogy megkapja ajándékba a legnagyobbat.

"Közületek melyik apa ad a fiának követ, amikor az kenyeret kér? Vagy ha halat, akkor hal helyett tén kígyót ad neki? "Vagy ha tojást kér, akkor talán skorpiót ad neki? "Ha tehát ti, akik gonoszok vagytok, tudtok jót adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább adja mennyei Atyátok a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.

Elgondolhatatlan, hogy az *apa* ne jót adjon gyermeke kéréseire. Annál inkább kell ezt mondanunk Istenről. Az ember gonosz, Isten jó. Ha az emberi apa jó kérő gyermekehez, mennyivel inkább Isten!

Az *apa* nem üz rászoruló gyermekével gúnyt, gonosz játékot, halálos vétket. Kenyér helyett kő: gúny, hal helyett kígyó: gonosz játék, tojás helyett skorpió: halálos vétek. Az *apa* nem él vissza gyermeke gyámoltalanságával, hiszen az még nem tud különbséget tenni (ránézést) kő és kenyér, kígyószerű hal (pl. angolna) és kígyó, egy összehúzódtott skorpió és tojás között. Éppen azért halmozza el gyermekét minden gondjával és szeretetével, mert kicsiny és gyámoltalan.

Az a jó adomány, amelyet az Atya a kérőnek ad, a *Szentlélek*. A mennyei Atya ajándéka ez. A Szentlélek mennyei ajándék. Általa működik Jézus. Ő teszi a tanítványokat azzá, aminek lenniök kell. Irányítása alá veszi gondolkodásukat és cselekvésüket. Általa teljesítik Isten akaratát. Máté szerint Isten jót ad (Mt 7, 11), az üdvösség javait. Lukács szerint Szentlelket. A Szentlélek az az adomány, amelyet a Jézus kora és végső visszatérése között élő tanítványok megkapnak. Ő az üdvösség adománya az egyház korában. Hogy befolyása alatt élhessünk és működhessünk, ahhoz imára van szükség.

Imádság, Atya (abba) és *Szentlélek* szorosan összetartozik. Az az új, amit Jézus az imáról tanít, Istenről szóló tanításával függ össze. Isten minden ember Atyja — *mindenké*, aki kér. De az újság az üdvösség korának jellegével is összefügg. Olyan idő ez, amelyre a Szentlélek nyomja rá bélyegét. Az üdvösség hozóján a Lélek kenete van, hatalmas művét a Lélek viszi végbe, ajándéka, minden más adomány foglalata, a Szentlélek. Az imát a Szentlélek hordozza, és ez a Lélektől ihletett ima a bizalom jegyében fordul az Atyához. „Gyöngeségünkben

segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk, mit kérjünk. A Lélek azonban maga jár közben értünk szavakba nem önthető sóhajtozásokkal“ (Róm 8,26).

5. A Messiás és ellenfelei (11,14-54)

a) Az erősebb (11,14-28)

“Egy alkalommal kiűzött egy néma gonosz lelket. Amikor a gonosz lélek kiment, a néma megszólalt. A nép elcsodálkozott. ¹⁵De néhányan így vélekedtek: Beelzebul, a gonosz lelkek fejedelmével űzi ki a gonosz lelkeket. ¹⁶Mások kísértve égi jelt kívántak tőle.

Itt egy gyógyulás tagadhatatlan ténye. A gonosz lélek kiment, a megszállott, aki eddig néma volt, megszólal. Jézus kiűzte a gonosz lelket, amelyet az evangélista némának nevez, mert azt hitték, hogy a megszállott ember betegsége megfelel a betegséget okozó démon természetének. A gyógyítás *csodálkozásba* ejti a népet. Hogyan lehetséges ez? — kérdik. Kicsoda Jézus, hogy ki tudja űzni a gonosz lelkeket?

A gyógyulás ténye kétségtelen. Mi a magyarázata? A nép csodálkozása utat nyit a hithez: Jézus Isten hatalmával jár el, ő a Messiás. Lukácsnál ez kimondatlan marad, viszont a hasonló megnyilatkozások ellenében máris jelentkezik a bírálóat. Jézus nem Isten erejével, hanem az ördögök fejedelmének, *Beelzebulnak* a hatalmával cselekszik. El kellene terelni tőle a népet. A csírázó Messiás-hit ellenében felmerül a kifogás, hogy nem viszi végbe a várt *jeleket* messiási mivoltának igazolására: égi jeleket, mint például a nap vagy a hold megállítása, vagy a csillagokon művelt jel. A gonosz lelkek kiűzését és a gyógyítások csodáit nem tartják ilyen jelnek. Emberileg felállított mértékkel mérik Jézust. Előírják Istennek, mit tegyen, hogyan győzze meg az embereket.

“De ő átlátott rajtuk, azért ezt mondta nekik: Minden önmagával meghasonlott ország elpusztul, és ház házra omlik. ¹⁸Ha tehát a sátán meghasonlott volna magával, hogyan állhatna fenn az országa? Mert azt mondjátok, hogy Beelzebul segítségével űzöm ki a gonosz lelkeket. ¹⁹Am ha én Beelzebul segítségével űzöm ki a gonosz lelkeket, a fiaitok kinek a segítségével űzik ki őket? Ezért ők lesznek bírálóik.

Jézusban megvan a szív ismeretének adománya, azért átlát bírálói gondolatain. Lukács nyilvánvalóan nem tartja fontosnak, hogy kiegyenlítse a hagyományokat, amelyeket összeállított. A bírálók ugyanis kimondják véleményüket, Jézus viszont *átlát gondolataikom!* Lukács lényeges kijelentésekre használja fel a hagyomány darabjait, nem pedig a keretek kiegyenlítésére.

Jézus megcáfolja a gonosz lelkek kiűzésének (ezek alkotják minden gyógyítás magvát) bírálóit. Ez nem varázslat, nem az ördög segít-

ségével gyakorolt művészet, mint többi csodái sem. Az első okot józan megfontolásból meríti. A gonosz lelkek Isten országa ellenében szintén országot alkotnak. Csak nem fog az ördögök fejedelme saját országa ellen harcolni! Ez polgárháború lenne, az pedig megsemmisíti a birodalmakat, kiirtja az embereket, elpusztítja a városokat.

A második okot a zsidó ördögűzés gyakorlatából veszi Jézus. *Fiaitok*, a népből való férfiak *ördögöket üznek*. Ezt Salamonra visszavezetett imákkal, mondásokkal és varázsszavakkal próbálták. Van tehát az ördögűzésnek más módja is, mint Beelzebul segítségével. Jézus az emberi és vallási tapasztalatból merített megfontolásokkal védelmezi kinyilatkoztatását. — Nekünk is kötelességünk, hogy a kinyilatkoztatás tényeinek bírálatát az emberi tapasztalatból, tudományból, vallási életből merített megfontolásokkal próbáljuk cáfolni. A kinyilatkoztatás nem mond ellent az értelemnek, az emberi élet és a világ törvényeinek.

²⁰ De ha én az Isten ujjával üzőm ki a gonosz lelkeket, akkor már elérkezett hozzátok az Isten országa.

Jézus Isten erejével űzi ki a démonokat. *Isten ujsza* Isten erejének képe. Amikor Mózes ráhozta Egyiptomra a csapásokat, az egyiptomi jószok azt mondták: Isten ujsza ez (Kiv 8,15). Istennek csak az ujját kell mozdítania, és hatalmas művek jönnek létre. Az égbolt Isten ujjának alkotása (Zsolt 8,4). Amikor Jézus Isten hatalmával legyőzi a sátán uralmát, megmutatja, hogy megkezdődött *Isten uralkodása*. Elérkezett, bár még nem bontakozott ki teljesen. Felvirradt az üdvösség ideje, Isten uralma meghozta a győzelmet a sátán uralkodása fölött. A gonosz lelkek kiűzése ennek a jele.

²¹ Ameddig az erős ember fegyveresen őrzi házát, biztonságban van vagyona. ²² De ha egy erősebb megtámadja és legyőzi, elveszi fegyverét, amiben bízott, és a zsákmányt szétesztja. ²³ Aki nincs velem, ellenem van, és aki nem gyűjt velem, az szétszór.

A Messiás működése háború képében áll előttünk. A küzdelem a sátán és a Messiás között folyik. Jézus a háború lefolyásából veszi hasonlatát. Egy várról van szó, amelyet *erős ember* őriz. Teljes fegyverzetben: páncélban, sisakban, pajzzsal és lándzsával. A biztonság tökéletes. De megtámadja egy még *erősebb*, és legyőzi az erőt. Elveszi fegyvereit, zsákmányul ejti és szétesztja minden vagyonát. A biztos birtoknak vége. A hasonlat alap gondolata ez az ellentét: biztonságban van vagyona — szétesztja a zsákmányt. Ez történik a gonosz lelkek kiűzésével is. A Sátán biztonságban uralkodott, hatalmában tartotta az embert, és senki sem tudta elűzni. Most minden visszajára fordult. A gonosz lelkek kiűzése megmutatja, hogy a sátánnak oda kell adnia zsákmányát: a leigázott embert. Tehát legyőzték. Jézus diadalmasan mond-

hatta el: „Láttam a sátánt: mint a villám, úgy bukott le az égből“ (10,18). Lukács szerint ez a győzelem már a pusztai kísértés küzdelmében megtörtént (4,13). A *szétosztja a zsákmányt* kifejezés Izaiás szavaira emlékeztet: „Sokakat megszabadít szolgálom a bűntől, gonoszságainkat magára vállalja. Azért a nagyok között adom ki osztályrészét, az erők közt osztja ki zsákmányát. Ezért üresítette ki életét a halálban, és hagyta, hogy a gonosztevők közé sorolják“ (Iz 53,11kk). Amennyiben Jézus szem előtt tartotta ezt a vonatkozást, akkor szava halálára utal, amely még inkább elragadja a sátántól zsákmányát. Isten uralkodása Jézus föllépésével megkezdődött, kereszthalálával és feltámadásával elmélyült, és teljes kibontakozásra jut, amikor eljön dicsőségben. Viszont amilyen mértékben megszilárdul uralma, úgy roppan össze a sátáné.

A messiási harc mindenkit döntésre szólít fel *Krisztus mellett vagy ellen*. Nem tűr semlegességet. Jézus egy a római polgárháborúból származó közmondással fejezi ki, hogy az állásfoglalás elkerülhetetlen. Aki nem Jézus pártján áll, az ellensége. Hozzáfűz még egy képet a pásztoréletből is. Az a pásztor, aki nem tartja együtt a nyáját, *szétszórja* állatait. „Juhaim szétszóródtak, mert nem volt pásztoruk; vadállatok falták fel őket“ (Ez 34,5k).

²⁴ *Amikor a tisztátalan lélek kimegy az emberből, vízetlen helyeken bolyong, s nyugalmat keres. Ha nem talál, azt mondja: Visszatérek elhagyott házamba.* ²⁵ *Amikor megérkezik, kisöpörve, feldúsítva találja.* ²⁶ *Akkor elmegy és hív még hét más, nálánál gonoszabb lelket. Behatolnak, és ott élnek. Ennek az embernek utóbbi állapota rosszabb lesz, mint előbb volt.*

A kiüzött démon úgy cselekszik, mint a házából elűzött ember. Jézus nem a sátán lélektanát nyújtja itt, nem is azt festi, ahogyan a nép elképzelte a démonok cselekvését, kivéve azt a meggyőződést, hogy a pusztá az otthonuk. Az elbeszélés példázatjellegű. Aki megszabadult a sátán uralma alól, ne tartsa magát sérthetetlennek, és ne gondolja, hogy teljes biztonságban él. A megtért ember *végző állapota*, ha nem tart ki, rosszabb lehet, mint a megelőző. A régi egyház nagyon komolyan vette ezt az igazságot. A héber levél olyan hangnemben óv az elpártolástól, hogy félre is lehetne érteni, de még ilyen kockázat árán is ecsetelni akarja, milyen félelmetesen komoly dologról van szó: „Azt ugyanis, aki egyszer már részesült az égi világosságban (megkeresztelték), megízlelte az égi ajándékot, megkapta a Szentlelket, felfogta az Isten magasztos tanítását, és megtapasztalta az eljövendő élet erőit, aztán mégis elpártol, lehetetlen újra megtérésre indítani“ (Zsid 6,4-6).

²⁷ *Még beszélt, amikor egy asszony a tömegből odakiáltotta neki: Boldog a méh, amely kihordott, és az emlő, amelyet szoptál!* ²⁸ *De ő ezt*

mondta: Igen, boldogok, akik hallgatják az Isten szavát, és meg is tartják!

Mi ment meg a visszaeséstől? Mi óv meg a sátán újabb uralmától? *Boldog a méh, amely kihordott.* Az anya dicsérete fiára hárul. Az asszony boldogsága és tisztessége: fiai, akiket szült és táplált. A népből való asszony nem bírál, mint egyesek, hanem el van ragadtatva Jézus nagyságától. Jézus legyőzi a sátán uralmát, meghozza az üdvösséget! A Fiú híre anyját is besugározza.

Igen, boldogok. Jézus anyját boldognak kell mondani. Nagysága anyját is nagyvá teszi. De az asszony dicséretét félre is lehetne érteni. A pusztá testi anyaság még nem ok, hogy Máriát boldognak mondják. Inkább azt kell boldognak mondani, aki *hallgatja és megtartja az Isten szavát.* A Jézus hirdette szó meghallása, megőrzése és követése óv meg, hogy vissza ne essünk a gonosz lélek uralmába.

Mária hallotta, elhitte és megtartotta Isten szavát. Boldognak kell mondanunk, mert anyja Jézusnak, a gonosz lelkek legyőzőjének, az üdvösség hozójának, — de még inkább azért, mert meghallgatta és megtartotta Isten szavát.

b) A jel (11,29-36)

Jézus elutasítja, hogy jelet követelnek (11,29-30), megtérésre hív fel (11,31-32), megmagyarázza, hogy a hitnek kell megvilágosítani (11,33-36). Nem égi jelek nyilvánítják ki őt, hanem ő maga a jel, de csak belső megvilágosodással lehet fölismerni.

” Amikor a nép köréje sereglett, elkezdett beszélni: Ez a nemzedék gonosz nemzedék. Jelt kíván, de nem kap más jelet, mint Jónás próféta jelét. ” Mert ahogy Jónás jel volt a niniveieknek, úgy jel lesz az Emberfia is e nemzedéknek.

Jézus állást foglal a jel követelésével szemben. A körülvevő tömeg egyre nagyobb. A követelők nem elégszenek meg mindazzal a hatalmas tettel, amit a nép csodálatára végbevitt. Ennek a magatartásnak legmélyebb oka az engedetlenség Isten szava iránt, amit Jézus hirdet. Először tehát meg kell térni, gondolkodásunkban át kell alakulni. Csak aki készségesen hallgatja és elfogadja Jézus szavát, az képes, az kész az általa művelt isteni jeleket a maguk jelentőségében felfogni: mint annak jelét, hogy általa megkezdődött az üdvösség ideje. Amikor Jézus János tanítványai előtt kijelentette, hogy a gyógyítások az üdvösség idejének jelei, intően hozzátette: Boldog, aki bennem meg nem botránkozik (7,22k). Názáretben nem viszi végbe a kívánt jeleket, mert földiejei nem hisznek (4,23kk). A jeleket követelő tömeget el kell utasítania: *Ez a nemzedék gonosz nemzedék, mert nem akar hinni.*

A hitetlen nemzedéknek Isten csak egy jelet ad: *Jónás jelét*. Jónást egy hal elnyelte, és harmadnapra megint kivetette. Így visszatérve az életbe jel lesz Istentől a niniveieknek, hogy térjenek meg. Ahogy Jónás jel volt Ninive lakóinak, úgy lesz jel az Emberfia is e gonosz és hitetlen nemzedéknek. Feltámad, és újra eljön mint Emberfia az ítéletre. Amikor majd megjelenik hatalomban és dicsőségben, senki sem zárkózhatik el a felismerés elől, hogy neki adott Isten minden hatalmat. De akkor már nem a hitre és üdvösségre vivő jel lesz, hanem a hitetlenséget elítélő. Ezzel a jellel intette Jézus a színedrion előtti kihallgatás-kor ellenségeit: „Én vagyok (a Messias, az Aldott fia), és majd meglátjátok az Emberfiát a hatalom jobbán ülni, és eljönni az ég felhőiben“ (Mk 14,62). Az Emberfia az a jel, amely majd megjelenik az égen, és láttára jajgatni fog a föld valamennyi törzse (Mt 24,30).

“Dél királynője feltámad majd az ítéletkor e nemzedék tagjaival együtt és elítéli őket. Mert eljött a föld széléről, hogy meghallgassa Salamon bölcsességét, s íme itt nagyobb van Salamonnál. “A ninivei férfiak feltámadnak majd az ítéletkor e nemzedék férfiával együtt, és elítélik, mert ők bűnbánatot tartottak Jónás szavára, s íme itt nagyobb van Jónásnál.

Jézus kortársai megátalkodottan elzárkóznak Isten bölcsessége és bűnbánatra hívó szava elől. Ezért csak azt a jelet kapják, amely a végítéletkor elítéli őket: a bíróként eljövő Emberfia jelét. Az Isten hatalmával cselekvő Jézus maga is elég jel lenne, hogy elvezessen a hitre. De nem akarnak hinni neki. A pogányok, dél királynője, a ninivei férfiak az ítéleten majd vádlói lesznek Jézus kor-és honfitársainak. *Sába királynője* kereste és vágyakozva elfogadta Salamon bölcsességét (1Kir 10,1), a *niniveiek* megszívlelték Jónás bűnbánathirdetését (Jón 3,5). Izrael azonban bűnbe esett Isten előtt, mert elutasította Jézust, és jeleket követelt. Isten üdvözítő tettei készséget, hitet, elfogadást kívánnak. Elutasításuk bűn. A népnek meg kell térnie; utánozzák dél királynőjét és a niniveieket, akik készségesen elfogadták a bölcsességet és a bűnbánat intelmét.

Jézus szavai is kinyilatkoztatják lényét. Jézus *nagyobb, mint Bölcs Salamon*, nagyobb, mint a prófétai bűnbánathirdető, Jónás. Mint bölcsességtanító és próféta a legnagyobbakat is felülmúlja, a végső idők tanítója és prófétája. Az általa hirdetett életbölcsesség Isten végső bölcsessége; az Úr akaratát, Isten döntő szándékát adja tudtul, ennek elfogadásától függ a végső üdvösség vagy kárhozat.

“Senki sem gyújt világot, hogy egy rejtett zugba vagy véka alá állítsa, hanem hogy a tartóra tegye, hogy aki csak belép, lássa világát.

Jézus Isten adta jel a világnak. Ő a világ világossága (Jn 8,12). Isten nem rejtetekbe állította, hanem a nyilvánosság elé, hogy megvilágítsa

az embereket. Szavai és tettei egész Zsidóországban elterjedtek, bölcsességükkel és hatalmukkal mindenkit csodálkozásba ejtettek. Isten Jézus elküldésével és a vele küldött adományokkal mindent megtett annak érdekében, hogy elismerhessék fényét és isteni küldetését, azt, hogy a bölcsesség tanítója és a végső idők prófétája. Jézus kinyilatkoztatása annyira megfelel az embernek, hogy általa eljuthat Isten bölcsességének megismerésére és a megtérésre.

“Tested világa a szemed. Ha szemed ép, egész tested világos. De ha rossz, egész tested sötét. Vigyázz hát, nehogy sötétség legyen benned a világosság.”

Miért nem ismerik fel a kortársak Jézus világosságát, miért nem hisznek benne, miért nem fogadják el, miért nem követik szavát? Nem azért, mintha a világosság nem érne semmit, hanem azért, mert ők rosszak. Az ember a hibás, nem Isten vagy Jézus.

Az ember teste a ház képében áll előttünk. Szeme az ablak, amely bebocsátja a házba a világosságot, általa az egész test megvilágosodik. Ha a szem beteg, nem egyszeresen, hanem duplán lát, akkor minden sötét. Az ember adottságaitól függ, fölismeri-e a fényt, vagy sem. Csak akkor ismeri el Jézust a bölcsesség végső tanítójának, a bűnbánat hirdetőjének, ha belseje, szíve egyszerű, mindenestül az Istené. Akkor magába tudja fogadni a világosságot, amelyet Isten Jézusban meggyújtott. Aki viszont saját magát teszi középponttá, és nem Istennek ad igazat, aki önmagát állítja oda mindenek mértékéül, annak nincs érzéke a Jézusban megnyilatkozó isteni akarat befogadására.

Vigyázz hát, nehogy sötétség legyen benned a világosság. Az ember Isten igazságára van teremtve. Ott ég benne a világosság, az erő, hogy felismerje Isten megnyilvánulását. „Az Úr örökdik az ember szellemén“ (Péld 20,27). De szükség van az ember törődésére is, hogy ez a világosság ne váljék sötétséggé. Jézus megjelent, mint a világosság hordozója, de ezzel az ember még nem világosodik meg: neki magának is fogékonyak kell lennie a világosság iránt. A boldogságokban Jézus megmutatta, hogyan lehet megőrizni ezt a fogékonyt. „Boldogok vagytok, ti szegények...” „Jaj nektek, gazdagok...”

“Ha tehát tested csupa világosság, és nincs benne semmi sötétség, olyan világos lesz egészében, mintha a villám fénye világítana meg.”

Aki bensejében nem vet akadályt a fénynek, amelyet Isten ajándékoz nekünk Jézusban, akinek a teste csupa világosság, azt Jézus villámként világítja meg, átsugárzik rajta megnyilvánulásának teljessége.

Jézus világosság, sugárzó világosság. Az isteni bölcsesség teljést nyújtja, a végső idők kinyilatkoztatását hozza, amelyben beteljesedik a próféták minden kinyilatkoztatása. Nemcsak kinyilatkoztatást ad, hanem fölismerteti velünk, hogy Isten nyilatkoztatja ki magát benne.

„Senki sem ismeri az Atyát, csak a Fiú, és akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.“ Jézus önmagát igazoló jel, mint ahogy a villám a cikázásával mutatkozik be. A beszéd vége csupa reménység. Ha Jézus világoSSága átjárja az embert, akkor egészen világoSSággá válik!

c) Az igazi törvénytudó (11,37-54)

A farizeusok és írástudók igen erős befolyást gyakoroltak a népre. Azt gondolták magukról, hogy ők a próféták és bölcsességi tanítók igazi utódai. De nem ők azok, hanem Jézus. Mert ők azt tüntetik fel Isten akaratának, ami nem az — így pl. a tisztaság kérdésében (11, 37-41). A farizeusokról (11,42-44) és az írástudókról (11,45-52) Jézus, a próféta, három-három intó jajt mond. Összeesküvésük Jézus ellen mutatja, mennyire hiányzik belőlük az isteni bölcsesség és az Isten akarata iránti érzék (11,53k). Máténál is előfordulnak a Lukácstól följegyzettekhez hasonló szavak. Mindketten közös hagyományból merítenek. Máténál az ítélet és elítélés szavai ezek. Lukácsnál a törés még nem teljes és végleges; nyomatékos intésről van szó a meg-térésre. Máté ezt a beszédet Jézus nyilvános működésének a végére tette. Lukács asztali beszélgetésként hozza.

27 Miközben beszélt, egy farizeus kérte, hogy ebédeljen nála. El is ment, és helyet foglalt az asztalnál. 28 Amikor a farizeus látta, hogy mielőtt evett, nem mosta meg a kezét, csodálkozott. 29 Az Úr azonban így szólt hozzá: Ti farizeusok a pohár és a tál külsejét tisztogatjátok, de belül tele vagytok kapzsisággal és gonoszsággal. 30 Balgák! Nem, az alkotta-e a külsőt is, aki a belsejt alkotta? 31 Adjátok oda inkább alamizsnának, ami benne van, és íme, minden tiszta lesz nektek.

Jézust vándorútján vendégségbe hívják. A „korai étkezés“, amelyről itt szó van, a római szokásból származó ebéd volt. Fontos tanításokat szívesen örökítenek meg asztali beszélgetésként. A farizeusok igen nagy jelentőséget tulajdonítottak a tisztulási előírások megtartásának. Evés előtt kezet kellett mosni (Mk 7,2). Kínos gonddal tisztogatták az evő-és ivóedényeket. Jézus nem tartja magát a kézmosás előírásához. Farizeus házigazdája ezen csodálkozott. Aki igazán jámbor ember hírében akart állni, annak mindenekelőtt a farizeusi tisztasági előírásokat kellett megtartania. Jézus cselekvésének bírálata alkalmat ad az Isten előtti tisztaságról szóló tanításra.

Kicsoda tiszta Isten előtt? A farizeusok azt tartják tisztának, aki megtartja a vallási tisztaság előírásait, tisztogatja a pohár és a tál külsejét. Isten előtt azonban az erkölcsi tisztaság fontos, amivel a farizeusok édes-keveset törődnek. *Belül tele vagytok kapzsisággal és gonoszsággal.* Ha megtisztítja lelkiismeretét az igazságtalanságtól és erkölcstelen magatartástól, akkor tiszta az ember Isten előtt. Isten tiszta lelkiismeretet akar.

A farizeusok a külsővel törődnek és nem a belsejével, elhanyagolják a lelkiismeretet, tehát *balgán* cselekszenek, olyan emberek módjára,

akikben nincs meg az igazi bölcsesség, akik nem ismerik el, mellőzik Istent. A farizeusok az igazi jámborságot külső gyakorlatokban keresik, nem az ember lelkiismeretében. Isten nem csupán a *külső*, látható dolgok teremtője, hanem a *belsőé*, az emberi szívé is, a lelkiismereté, amelynek jellege jóvá vagy rosszá teszi a dolgokat⁸³. Ezért tévedés és az Isten iránti helyes magatartás félreismerése, ha annyira fontosnak tartják az edények külső tisztaságát, ahelyett, hogy saját benső erkölcsi tisztaságukra ügyelnének⁸⁴. Isten a lelkiismeret teremtője, tehát ura is. Az egész ember odaadását kívánja.

A benső tisztaságát az *alamizsnaadás*, a tevékeny szeretet jelzi. A kelyhek és a tálak tartalmát adjátok oda alamizsnául, akkor minden tiszta lesz nektek. Isten tiszta szívet akar az embertől, a szív pedig a testvéri szeretet által lesz tiszta. A lelkiismeret akkor tiszta, ha életünkkel tanúsítjuk a testvérszeretetet. *Minden tiszta lesz nektek*: ez már előfutára a másik merész mondatnak: Szeress, és tégy, amit akarsz. A szeretet az egész törvény teljesítése.

“De jaj nektek, farizeusok, mert tizedet adtok a mentából, rutából és az összes kerti veteményből, de semmibe veszitek a jogot és az Isten szeretetét. Ezt meg kell tenni, azt nem szabad elhagyni. “Jaj nektek, farizeusok! Szeretitek a főhelyet a zsinagógában és a köszöntéseket a piacon. “Jaj nektek, mert olyanok vagytok, mint a rég beomlott sírok: az emberek fölöttük járnak, és nem is sejtik.

Jézus plasztikus kifejezésmóddal és az élettapasztalat jegyében három szemrehányást tesz a farizeusoknak, intő *jajok* formájában: Kis dolgokban aggályos pontossággal teljesítik a törvényt, lényeges dolgokban áthágják. Becsvágyók. Kifelé gáncstalannak mutatkoznak, befelé azonban messze távolodtak a törvény igazi teljesítésétől. A szemrehányások általános jellegűek, bár egyes farizeusok talán joggal tiltakozhattak az itt körvonalazott magatartás ellen. Ha az embertől nagyot és nehezet kívánnak — a mózesi törvény megtartása kétségtelenül ilyen volt —, és befolyást akar gyakorolni másokra, abban a veszélyben forog, hogy látszatra gáncstalan lesz, de nem teljesíti a végsőkig a követelményeket.

Jézus azt akarja, hogy egészen, legkisebb pontjáig teljesítsék a törvényt. *Ezt meg kell tenni*. Szerinte a törvény teljesítése három dolgot kíván: Ami a törvényben a legfontosabb, azt kell az életben, a gyakorlatban is legfontosabbnak tartani, vagyis a szeretet parancsát (10,27): *az ember jogát és az Isten iránti szeretetet*. Ez a két parancs és követelmény az összes többi célja. A törvény teljesítésének indítóoka ne a becsvágy legyen, hanem a mennyei Atya akarata. „Ügyeljetek rá, hogy igazságotokat ne tegyétek az emberek előtt, hogy lássanak titeket, mert különben nem nyertek jutalmat mennyei Atyátoktól“ (Mt 6,1).

Nem elég a törvény kifogástalan külső teljesítése: Isten azt kívánja, hogy a szív bensőleg alakuljon át az ő akarata szerint. Isten akarata megváltozott szívet követel. A törvénynek a szívbe kell vésődnie, annyira, hogy az embert legbensejéig átjárja és átformálja Isten akarata. Jézus a törvény újfajta teljesítését hozza, azt, amiről a próféták beszéltek (Jer 31,33k; Ez 36,26kk).

A farizeusok abban keresik biztonságukat, hogy külsőleg pontosan megtartják a törvényt saját magyarázatuk értelmében, ügyelnek a jámborok elismerésére, és minden külső botrányt kínos gonddal kerülnek. Áll róluk az, amit Jézus intelmként mondott tanítványainak: „Jaj nektek, ha szépeket mondanak rólatok az emberek: így tettek a hazug próféták is atyáikkal“ (6,26). A farizeusokat Isten szava menti meg, amely Jézusnak, a végső idők prófétájának ajkán hangzik fel. Ha elismernék, meggyógyulnának. Végzetük azonban az, hogy igazolják magukat saját maguk és az emberek előtt, de nem fogadják el, amit Jézus mond nekik. Mit sem használ a törvény, ha nem kezdődik el az emberben Isten uralma Jézus igéje által. A farizeusok nem ismerik el Jézust az igazi törvényhozónak és bölcsességtanítónak, azért nem teljesítik a törvényt sem. Érzéketlenül mennek el éppen amellet, amit életük tartalmának tekintenek. Istennel sohasem lehetünk másképp igazi viszonyban, nem teljesíthetjük másképp egészen akaratát, csakis Jézus által.

“Erre az egyik törvénytudó ezt mondta neki: Mester, ha ilyeneket mondasz, minket is gyalázol. “De ő így válaszolt: Jaj nektek is, törvénytudók, mert az emberekre elviselhetetlenül nehéz terheket raktok, de magatok egy ujjal sem mozdítjátok a terhet. “Jaj nektek, mert síremlékeket emeltek a prófétáknak, noha atyáitok megölték őket. “Most tanúk vagytok, és helyeslítek atyáitok tetteit, hogy megölték őket, de azért építkeztek. “Azért mondja az Isten bölcsessége is: Prófétákat és apostolokat küldök nekik, de közülük némelyeket megöltök, másokat pedig üldöztök, “hogy számot kelljen adnia ennek a nemzedéknek minden próféta véréről, amelyet a világ kezdetétől fogva kiontottak, “Ábel véretől Zakariás véréig, akít az oltár és a szent ház között öltek meg. Igenis, mondom nektek, számot kell adnia ennek a nemzedéknek. “Jaj nektek, törvénytudók! Lefoglaltátok a tudás kulcsát; ti magatok nem léptetek be, akik meg bemennének, azokat megakadályoztátok.

A farizeusok az írástudók tanulékony és hívő tanítványai. Tanításukat az életben hajtják végre. Így a farizeusok elleni szemrehányások az írástudókra is visszahullanak. Egy sorba helyezik magukat a prófétákkal, és azt kívánják, hogy az emberek úgy hallgassanak rájuk, mint azokra, mint Mózesre, mint magára a törvényre. „Mózes tanítói székében ülnek“ (Mt 23,2). A törvénytudó Jézust *tanítónak* nevezi, de ugyanakkor

szemére hányja, hogy gyalázza az írástudókat, istenkáromlóan beszél, amikor bírálja őket. A törvény érinthetetlen szentsége teljesen elgondolhatatlanná teszi számára, hogy Jézus ellene fordulhatna.

Amint a farizeusokra, éppúgy az írástudókra is *hármast* kiált Jézus. Isten a törvényt az ember javára és üdvösségére adta, ők pedig elviselhetetlen terhet csinálnak belőle tanításukkal és magyarázatukkal, túskesövényvel veszik körül, de saját maguk csavaros értelmezésekkel ki tudnak bújni a kötelezettségek alól. Síremlékeket emelnek a prófétáknak, akiket őseik meggyilkoltak, ezzel bizonygatva, hogy semmi közük tetteikhez, de megölik a legnagyobb tanítót és prófétát, Jézust. Egyedüli joguknak tartják, hogy értelmezzék az Írást és Isten akaratát, és ezzel Isten ismeretére és így az örök életre vezessenek; de elutasítják Jézust, s azt is megakadályozzák, hogy mások elismerjék, hogy tanítása és tettei által megismerjék Istent, és eljussanak az örök életre.

Az írástudókat érő jajok legmélyebb oka Jézus elutasítása. Jézus elmondhatja magáról: „Az én igám édes, és az én terhem könnyű“ (Mt 11,29). Isten prófétája ő, aki minden próféta szavát összefoglalja és túlszárnyalja. Nála van a megismerés kulcsa, mert ő adja az ismeretet. „Senki sem tudja, hogy ki az Atya, csak a Fiú és akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni“ (10,22). Az írástudók legsúlyosabb vétke az, hogy ők maguk nem ismerik el Jézust, de a népet is megakadályozzák ebben. Nagy a felelősségük azoknak, akik Isten tekintélyével lépnek föl.

A három jajkiáltás közül a középső röviden leírja azok történetét, akik Isten igéjét hirdették. A próféták voltak ezek. Megölték őket. Jézus korában az írástudók síremlékeket építenek a meggyilkolt prófétáknak. Ámosz és Habakuk sírja Jézus napjaiban zarándokhely volt. Látszólag annak jeleként, mennyire becsülték ebben az időben Isten igéjét és az igehirdetőket! De mi történt? Jézus több, mint próféta — és éppen azok törnek életére, akik a prófétáknak emlékműveket építenek. Tehát *tanúk* vagytok, egyetértetek atyáitok műveivel, *de ti építetek*. Az írástudók tanúi annak, hogyan lép fel most Isten prófétája, de elutasítják, és ezzel a prófétagyilkosok utódaivá válnak. Mégis emlékműveket építenek! Aki nem ismeri el Jézust Messiásnak, nem foghatja föl Isten kinyilatkoztatását és az üdvösségtörténetet.

Hogy lehetséges, hogy Jézust, Isten szavának hirdetőjét, a próféták legnagyobbikát elutasítják? Az Írás nem kutat lélektani, emberi okok után, hanem beéri azzal, hogy a legmélyebb teológiai alapot adja meg: Isten bölcs megengedését. Isten bölcsessége: a Szentírás előre megmondta ezt. Ahogyan a múltbeli prófétákkal történt, úgy történik Jézussal is, és ugyanez lesz majd a Jézus küldte apostolok sorsa is. Az ember védekezik Isten kívánalma ellen. Isten kinyilatkoztatásainak története elejétől végig tanúskodik róla, hogy Isten embereit megölték.

A Biblia elején (Ter 4,1) ott áll az igaz Ábel alakja, akit fivére gyilkol meg, a végén (az ószövetségi kánon a Krónikák könyveivel fejeződik be) Zakariás meggyilkolása (2Krón 24,20k). Isten embereinek gyilkosai mindig istentelenebbül és kegyetlenebbül járnak el. Ábelt a mezőn ütötték le, Zakariást az égő áldozatok oltára és a templom között, a menedékhelyen. Az Isten igéjének való ellenállás történelmi tetőpontja pedig Jézus erőszakos halála lesz, amely vándorútja végén Jeruzsálemben vár rá.

Izrael története Jeruzsálem pusztulásával végződik. Jézus ezt a katasztrófát úgy értelmezi, hogy büntető ítélet Isten igéjének erőszakos elutasításaért. *Számot kell majd adnia minden próféta véréről.* A világtörténelem Isten igéjének története az emberek között. Az írástudók minden gonosztettének gyökere, hogy nem Isten igéjét állították a középpontba, hanem saját bölcsességüket.

6. A tanítványok a világban (12,1-53)

Jézus az erősebb, a jel, az Isten akaratát hirdető próféta. Tanítványokat gyűjt maga köré. Ezek ugyanazt a sorsot szenvedik el, ami órá vár Jeruzsálemben. Lukács a hagyomány darabjaiból a tanítványoknak szóló oktatást alkot. Jézus azt kívánja, hogy félelem nélkül vallják meg őt (12,1-12), legyenek szabadok a földi vagyonnal és az életfenntartás aggályos gondjával szemben (12,13-34), éberek és hűségesekek, szem előtt tartva az Úr jövetelét, amely döntésre kényszerít (12,35-53).

a) Rettenthetetlen hitvallás (12,1-12)

Lukács apró közbevetett megjegyzésekkel három részre tagolja a beszédet: a tanítványt lelke mélyéig át kell hatnia Isten igéjének (12,1-3); félelem nélkül tesz hitvallást az emberek előtt, hiszen Istennek gondja van rá (12,4-7); Jézus a bátor hitvallót a legnagyobb jutalomról biztosítja (12,8-12).

¹ Közben tízezres tömeg verődött össze körülötte, úgyhogy egymást tiporták. Először csak tanítványaihoz szól: Óvakodjatok a farizeusok kovászatól, vagyis a képmutatástól. ² Nincs semmi elrejtve, ami nyilvánosságra ne kerülne, s titok, ami ki ne tudódna. ³ Azért amit sötétben mondtok, világos nappal halljátok majd vissza, és amit sötét kamrában fülbe súgtok, azt a háztetőkről fogják kikiáltani.

Gyarapszik a Jézus és igéje iránt érdeklődők száma. Tízezrek gyűltek össze. Nagy tolongás keletkezik. Jézus először tanítványaihoz beszél, csak azután intézi a tömeghez szavát (12,54). A tanítványok legyenek közvetítők közte és a nép között. Ha eltölti őket Isten szava, akkor a tömegek közé is el fogják tudni vinni üzenetét.

A kovász rejtett erőnek számított, amely rontó jellegű és rontó hatású, szinte „gonosz hajtóerő”. Ez a hatalom a farizeusokban a kép-

mutatás^{6c}: külsőleg másnak tettetik magukat, mint amilyenek bensőleg. A tanítványoknak óvakodniok kell ettől az alakoskodástól. Bensőleg is legyenek olyanok, mint külsőleg tanítják és hirdetik. Mit is használna nekik az alakoskodás? *Az elrejtett nyilvánosságra kerül*, a titok ismertté válik. A rejtett érzület nyilvánosan megmutatkozik. Jézus elsősorban és alapvetően a belső megváltozást kívánja tanítványaitól.

Ha a tanítványt bensőleg átalakította Isten szava, akkor meggyőződése és érzülete utat fog vágni a nyilvánosság felé. Amit a kicsiny kör rejtekben hallott, világosságra kerül, a nagy nyilvánosság elé. Igaz, a tanítványok hatásköre látszólag kicsiny és korlátolt. Mégse aggódnának, hogy *hatásuk nem terjed messze*. Ha talán az üldözés idején csak éjszakai órákban, sötét kamrában suttoghatják is el üzenetüket, mégis rendületlenül bízhatnak, hogy Isten ígéjének hatalma van, a világosságra tör, és a világ semmi hatalma nem tartóztathatja vissza. Isten ígéje energiával töltött hatalom.

‘Nektek, barátaimnak mondom: Ne féljete azoktól, akik a testet ugyan megölik, de aztán semmi többet nem tehetnek. ‘Megmutatom nektek, kitől féljete: attól féljete, akinek miután megölt, ahhoz is van hatalma, hogy a pokolba taszítson benneteket. Igen, mondom nektek, tőle féljete. ‘Ugye két fillérért öt verebet adnak? Mégis, az Isten nem feledkezik meg egyetlen egyről sem. ‘Sőt még fejeteken a hajszálat is mind számon tartja. Ne féljete hát! Sokkal többet érte ti, mint sok veréb.

A tanítványok Jézus *barátai*. Feljűk fordult szeretetével, bevatta őket üzenetének titkaiba, sorsát is meg fogják osztani. „Ti barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek. Nem nevezlek többé szolgának benneteket, mert a szolga nem tudja, mit tesz ura. Barátaimnak mondalak benneteket, mert amit hallottam Atyámtól, azt mind tudtul adtam nektek“ (Jn 15,14k). Jézus komoly igazságokat akar mondani övéinek. Ezért először barátságára emlékezteti őket. Jeruzsálem felé vándorol, ahol „fölvéteik“. A tanítványoknak is lesznek majd ellenségeik, és ezek halállal fenyegetik őket.

De a halálfélelmet el kell oszlatnia bennük a józan megfontolásnak. Nem azoktól kell félni, akik a testet ugyan megölhetik, de a túlvilági életre nincs befolyásuk. *Istentől kell félni*, aki pokolra taszíthat, aki e földi élet után üdvösségünkről és kárhozatunkról dönt. Jézus félelmet állít szembe a félelemmel. Jobban kell félni Istentől, mint az emberektől.

Azonban nem Isten félelme a végső erősítő szó a halálfélelemben. Isten szemmel tartja a tanítványokat, nem felejt el őket. *A legjelentéktelenebbre és legkisebbre is gondja van: kinn a természetben a verebekre és fejűnk hajszálaira. Mindent szívén visel. Ha ezekkel az*

apróságokkal is törődik, mennyivel inkább Jézus tanítványával! Az Isten szerető gondviselésébe vetett bizalom készséget ad a legnehezebb dolgok elviselésére is, mert azoknak is megvan a helyük Isten szerető gondoskodásának tervében.

⁸ *Mondom pedig nektek: Aki megvall engem az emberek előtt, azt majd az Emberfia is magáénak vallja Isten angyalai előtt.* ⁹ *Aki azonban megtagad az emberek előtt, azt hasonlóképpen megtagadják Isten angyalai előtt.* ¹⁰ *Aki az Emberfia ellen beszél, az bocsánatot nyer; aki azonban a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot.* ¹¹ *Amikor majd a zsinagógákba vagy a hatóságok és hatalmasságok elé hurcolnak benneteket, ne gondolkozzatok azon, hogyan vagy mivel védekezzetek, vagy mit mondjatok;* ¹² *mert a Szentlélek abban az órában majd megtanít rá benneteket, hogy mit kell mondani.*

A tanítványnak meg kell vallania Jézust, bár ezért üldözés fenyegeti. Jézus, hogy tanítványait megmentse az emberfélelemtől, a jövőendő ítéletre emlékezteti őket. A bíró Isten, de az ő nevét nem ejti ki, csak udvartartásáról, az *angyalokról* beszél. Az angyalok a megnevezhetetlen és megközelíthetetlen Isten jelenlétét hirdetik. Az Emberfia a jámborok közbenjárója az ítéleten az isteni Bírónál. Akit magáénak vall, megmenekül, akit nem, elvész. Hogy pedig közbenjár-e valakinek az érdekében vagy sem, attól függ: megvallotta-e Jézust az emberek előtt a földön. Jézus evilági megvallása vagy megtagadása a végítéleten hozza meg gyümölcsét.

Isten, az Emberfia és Jézus a legbensőbb kapcsolatban áll. *Aki megvall engem, azt az Emberfia is magáénak vallja.* Jézus mintha különbséget tenne önmaga és az eljövendő Emberfia között. De mégis a legszorosabb kapcsolatban kell állniok, ha azt mondhatja: Aki megvall engem (Jézust), az emberek előtt, azt az Emberfia is magáénak vallja majd Isten angyalai előtt. E szavakat az értelmezi a leghelyesebben, aki kihallja belőlük: Jézus tudja magáról: Isten arra szánta, hogy mint Emberfia közreműködjék az ítéleten. De Isten és az Emberfia is kapcsolatban van. Akinek érdekében az Emberfia közbenjár az ítéleten Istennél, az megmenekül, akit nem ismer el, azt Isten elítéli. Tehát Isten az Emberfiának hatalmat, döntő hatalmat adott az előtte álló emberek fölött. Isten, az Emberfia, Jézus: mi a három viszonya egymáshoz?

Jézusra annyira az üdvözítés jellemző, hogy Lukács azt írja: azt az Emberfia is magáénak vallja Isten angyalai előtt, de nem mondja, hogy az Emberfia megtagadja azt, aki nem vallotta meg Jézust. Személytelen formában jelenti ki: azt hasonlóképpen megtagadják. Az elítélő bírói szót az evangélista nem tulajdonítja közvetlenül Jézusnak, mert ő elsősorban megmentő.

Jézus még egy ijesztő és még egy bátorító szóval akarja megerősíteni a tanítványokat. A tanítvány, akinek Jézus a barátja és közbenjárója, a Szentlélek hatása alatt áll. Jézus küldi majd el a Lelket, ha megdicsőült. A Szentlélek kötelezi a tanítványt, hogy szóval és követésével vallomást tegyen Jézus mellett, de támogatja és hordozza is ezt a tanúságtételt. Lukács fogalmazásában ez a kijelentés a tanítványok jövőjéről szól. Amikor (és mert) megkapják a Szentlelket, más viszonyba kell kerülniök Krisztussal, más tanúságtételt kívánnak meg tőlük mellette, mint azoktól, akik nem kapták meg. *Aki az Emberfia ellen szól valamit*, bocsánatot nyer. Jézus emberként él az emberek között, lealacsonyodásban élő Emberfia. Aki csak tisztán emberi ereje szerint ítéli meg, csak mint embert látja, az talán nincs is tudatában, mennyire vétkezik, ha gyalázza Jézust, az Emberfiát. Isten meg fog bocsátani neki. Jézus a halálba vivő útján így imádkozik: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek“ (23,34).

De *aki a Szentlelket káromolja*, az nem kap bocsánatot. Az a tanítvány, aki megismerte Jézust, mint (felmagasztalt) Emberfiát, a Lelket káromolja, ha megtagadja őt, vagy elpártol tőle. Mert a Szentlélek hozta létre benne a felismerést, hogy Jézus az Emberfia, akinek Isten minden hatalmat megad. Aki így a Lélek birtokában beszél Jézus ellen, a Szentlelket gyalázza. Ez a bűn nem nyer bocsánatot. Csak Krisztusba vetett hittel lehet elérni a bűnök bocsánatát és az üdvösséget.

Jézus egy bátorító szót is mond a Szentlelekről. Ha a tanítványt hite miatt a zsidó és pogány törvény elé hurcolják, a Lélek gondja, hogyan védekezzen. Nem fog igazságtalanságot mondani Jézus ellen, inkább tanúságot tesz, amelyben felragyog Krisztus dicsősége. Jézus ezekre az órákra megígéri a Szentlélek támogatását. Ő majd megtanítja a tanítványokat, mit kell mondani⁸⁷.

A tanítvány hitét a három személyű egy Isten előtt vallja meg: az Atyaisten, az Emberfia és a Szentlélek előtt. Előtte lebeg ennek a háromszemélyű Istennek komoly követelése, de segítő ereje is. A tanítvány méltóságát megmutatja a reá nehezedő felelősség komolysága, de az is, hogy Isten mekkora gondot fordít rá.

b) Szabadság a birtoklás kötöttségétől (12,13-21)

Az ember Jézust követve is ember marad. Ezért fenyegeti a földi vagyon gondja. Ez mélyen gyökerezik az emberben. Jézus tanítványának tehát helyesen kell viszonyulnia a vagyonhoz. Jézus elhárítja, hogy döntőbíró legyen az örökségi viszályban (12,13-14), óv a kapzsiságtól (12,15), és egy példabeszédben megmutatja, mi biztosítja igazán az életet (12,16-21).

⁸⁷ *Ekkor valaki megszólalt a tömegben: Mester, mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget.* ⁸⁸ *De ő azt mondta neki:*

Ember, ki hatalmazott fel rá, hogy bírátok legyek, vagy elosszam örökségteket?

A zsidó örökségi jogot a mózesi törvény alapján szabályozták. Paraszti viszonyok között az idősebbik testvér örökli a házhelyet, a telket és az ingó vagyon kétharmadát (MTörv 21,17). A Jézus elé terjesztett esetben az idősebbik fivér, úgy látszik, egyáltalán nem akart kiadni az örökségből semmit. Minthogy az örökjogot a törvény szabályozza, a törvénytudók szívesen ajánlkoztak véleményezőnek és döntőbírónak. A népből valaki Jézushoz fordul, törvénytudónak szólítja, és arra kéri, döntsön örökségi ügyében, s tekintélyével befolyásolja igazságtalan bátyját. Jézus tekintélyes törvénytudó hírében áll, aki hatalommal lép fel és cselekszik.

Ha a nép testi-lelki nyomorúságával Jézushoz fordul, segítő készséget talál. Az örökségi ügyével hozzá forduló férfit azonban elhárítja. *Ember* — ez mereven és keményen hangzik. Jézus nem akar emberi ügyekben bíró, örökségosztó lenni. Olyan szavakkal jelenti ki ezt, amelyek Mózes esetére emlékeztetnek: amikor két honfitársa viszályát ki akarta egyenlíteni, ezzel támadtak rá: „Ki tett téged vezérré és bíróvá fölöttünk?” (Kiv 2,14) Jézus cselekvését az dönti el, mit mond Isten igéje a Szentírásban. Nincs megbízatása és küldetése, hogy örökséget osszon el. Az Írás szava azt is megmutatja neki, milyen hálátlan feladat ilyen esetben bírászkodni.

Jézus elhárítja, hogy rendező kézzel belenyúljon e világ megzavart ügyeibe, és tekintélyével egyik vagy másik társadalmi, szociális rend mellett döntsön. Küldetését, az Atya akaratán alapozódó hivatástudatát megállapította és ismételten kijelentette működése elején Názáretben, sőt már előtte is a megkísértetésben. Isten azért küldte, hogy bűnösöket hívjon megtérésre (5,32), megmentse az elveszetteket (19,10), életét váltságul adja oda sokakért (Mk 10,45), megvigye a világnak az isteni életet (Jn 10,10).

“Majd a tömeghez fordult: Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete.

A vagyon gyarapításának minden vágya veszély, amelytől a tanítványnak őrizkednie kell. A *kapzsiság* arról a hiú gondolatról árulkodik, hogy az életet a vagyon vagy a bővelkedés biztosítja. Pedig az élet Isten ajándéka, nem pedig a vagyon, a földi javakban és gazdagságban való bővelkedés gyümölcse. Ténylegesen nem az ember rendelkezik saját életével, hanem Isten.

“Példabeszédet is mondott nekik: Egy gazdag embernek bőséges termést hozott a földje. ” Így okoskodott: Mit tegyek? Nincs hová

gyűjtsem a termésemet. ¹⁸ Tudom már, mit teszek: lebontom csüremeimet, és nagyobbakat építek; oda gyűjtöm majd a termést és minden vagyonomat. ¹⁹ Aztán majd azt mondom lelkemnek: Lelkem, van annyiid, hogy sok évig elég. Pihenj, egyél, igyál, légy vidám! ²⁰ Am az Isten így szólt hozzá: Esztelen, még az éjjel számon kérik tőled lelkedet. ²¹ Amit gyűjtöttél, kire marad? Így jár az, aki kincseket halmoz fel magának, és nem az Istenben gazdag.

A példabeszéd szemlélteti azt, amit a mondás megállapít: az életet nem a vagyon biztosítja. A parasztember önmagával folytatott párbeszédében elárulja életeszményét. Az élet akkor igazi, ha élvezzük: *evés-ivás, vidámság*. Az élet akkor igazi, ha hosszú: *sok évig*. Az élet akkor igazi, ha bebiztosított: *Pihenj*. Jóléti erkölcs! Hogyan lehet elérni ezt az életeszményt? *Gyűjteni fogok*. Biztosítani kell a jövőt. A bebiztosítás formája változó. A paraszt csűrőket épít. És a mai gazdasági életben...? A paraszt gazdálkodásának nincs más célja, mint saját életének bebiztosítása.

Az egész emberi tervezés gyökerében beteg. Az ember nem önhatalmú ura életének. Nem beszélgethet csak saját magával: Isten is beleszól. Másokkal is párbeszédet kellene folytatnia; de azok éppen olyan különbözőek neki, mint Isten. Az ember *esztelen*, ha úgy gondolja, hogy életének biztosítóka a saját kezében vagy a vagyonban rejlik. Aki nem számol Istennel, aki gyakorlatban megtagadja őt, az esztelen (Zsolt 14,1). Hogy életünket nem biztosítja a birtok és vagyon, azt a halál leplezi le. *Számon kérik tőled lelkedet*: a halál angyala, a sátán, Isten megbízásából. Még ma éjjel! Pedig a gazdag sok évre számított!

Mit sem használ az embernek a gazdagság, amit felhalmoz magának, amivel biztosítani akarja földi életét. Hátra kell hagynia, másokra. „Jaj, minden ember, mint a kőd, olyan... jaj, mint a ködkép, elsuhan, — hiába minden kínlódása, — rakásra halmoz kincseket, — s nem tudja végül is, kinek“ (Zsolt 39,7). Csak annak van haszna, aki *Istenben gyűjt kincseket*, olyan kincseket, amelyeket Isten elismer az ember gazdagságaként. Ha az ember görcsösen biztosítja a földi életet, akkor elveszti, ha átadja Istennek és az ő akaratának, akkor megőrzi. Melyek azok a kincsek, amelyeket Istenben gyűjthetünk?

c) Szabadság az aggódo gondtól (12,22-34)

²² Aztán így szólt tanítványaihoz: Ezért mondom nektek, ne aggódjatok egyre életetek miatt, hogy mit esztek, sem testetek miatt, hogy mit vesztek föl. ²³ Mert az élet több, mint az eledel, s a test több, mint a ruha. ²⁴ Nézzétek a hollókat: nem vetnek, nem aratnak, nincs kamrájuk, nincs csűrük, s az Isten táplálja őket. Mennyivel többet értek ti, mint a madarak! ²⁵ Ugyan melyiketek hosszabbíthatja meg az életét csak egy

arasznyival is azzal, hogy aggodalmaskodik? ²⁴ Ha tehát még az egészen kis dolgokban is tehetetlenek vagytok, mit aggódtok a többiéért? ²⁵ Nézzétek a liliomokat, hogyan nőnek; se nem jonnak, se nem szönek. Mégis, mondom nektek, hogy Salamon dicsősége teljében sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. ²⁶ Ha tehát a mezőn a füvet, amely ma még megvan, holnap a kemencébe vetik, Isten így öltözteti, mennyivel inkább titeket, kishitűek. ²⁷ Ne kérdezzétek hát, hogy mit esztek vagy mit isztok, és ne aggódjatok. ²⁸ Mert mindezt a pogányok keresik a világban. Atyátok tudja, hogy szükségetek van rájuk. ²⁹ Inkább az Isten országát keressétek, és ezeket megkapjátok ráadásképpen.

Az ember életét nem vagyona, hanem az Isten őrzi meg. Jézus tanító költemény formájában fejezi ki, milyen felszabadító és boldogító megállapítás ez. A költemény három strófából áll. Az első és második meg akar szabadítani az *aggódó gondtól*, a harmadik a helyes célra irányítja az ember vágyódó keresését. Ez az alapépítmény. Beleépülnek azok az indítók, amelyeknek feladata, hogy megmentsenek az aggódó gondtól, és nyugalmat hozzanak a nyugtalan keresésbe. Jézus itt költővé válik. A hollókról beszél meg a sugárzóan szép kökörcsinekről. „Egyszerű” és egészséges szeme (vö. 11,34) fölfedezi Istent a madarak és virágok mögött, és mindenben megtalálja gondos szeretetét. Az utolsó strófában már nem Istenről van szó, hanem az Atyáról, aki tudja, mire van szükségetek.

A gazdag embernek a vagyon nagy veszedelem, hogy megfélemlíti Istent, és csak gazdagsága fenntartásáért és gyarapításáért él, mert abban látja biztonságát. De a szegény is fenyegetett. Az ő gondja a mindennapos létfenntartás. Mind a kettő, a szegény is, a gazdag is, abban a veszedelemben forog, hogy teljesen felolvad a földiek gondjában, és ez háttérbe szorítja a legfőbb gondot: a törekvést az Isten országa felé. Jézus itt olyan gondról beszél, amely nyugtalanít, amely az embert teljesen hatalmába keríti. Forrása az a hiú ábránd, hogy földi birtokkal be tudja biztosítani életét. A döntő mondat, amely az egész tanító költeményt megérteti, a 31. versben áll: *Inkább az Isten országát keressétek, és ezeket megkapjátok ráadásképpen.* Máténál így van: Keressétek először az Országot. Ez a népek szóló fogalmazás. Lukács elhagyja az *először*-t, mert ő a tanítványoknak ír, azoknak pedig Jézus követésében minden birtokról le kell mondaniuk, hogy egészen szabadon hallgathassák szavát és hirdethessék üzenetét (10,4).

A földiek gondja nem semmisítheti meg az igyekezetet Isten országa után. Ezért Isten maga gondoskodik arról, hogy az embert ne nyomja el a megélhetés gondja. Jézus Isten atyai gondviselését hirdeti. Szavai bevilágítók, de életre csak akkor lehet őket váltani, ha el is hisszük. *Kishitűek* nem fogják fel, nem kockáztatják meg. Az első strófában két

okot ad arra, hogy megszabaduljunk az evés-ivás és ruházkodás aggódó gondjától. Isten minden saját gondoskodásuk nélkül táplálja a hollókat, amelyeket a zsidók tisztátalan madaraknak tartottak (Lev 11,15; MTörv 14,14), és azt mondták róluk, hogy a legelhagyottabb állatok, hiszen még saját szülei is elhanyagolják őket (Zsolt 147,9; Jób 38,41). Nem gondoskodik-e akkor annál inkább az emberről, aki mégis csak többet ér a hollónál?

A második strófa is — itt kétszer esik szó az aggódó gondról — oda akar elvezetni, hogy megszabaduljunk a gondtól, és bízunk *Isten gondviselő intézkedésében*. Erre saját életünk és a természet szemléletét használja fel. Az ember minden gondjával sem képes életét meghosszabbítani (vagy természetét megnagyobbítani). A mondat talán tudatosan kettős értelmű. Mindenesetre olyan józan igazság, amit mindenkinek be kell látnia. Ha életünk hosszán vagy növésünkön még egy arasznyit sem tudunk változtatni, akkor miért szerzünk magunknak annyi gondot a ruházat és élelem meg a többi miatt, hiszen ezek sokkal jelentéktelenebbek, mint természetünk és életünk hossza? A pompás kökörösinek Galilea rétjein sugárzó tanúi Isten nagyvonalú gondoskodásának. Az izraelita napkirály pompája lemarad e virágok pompája mögött. Pedig a virág csak értéktelen fű. Aki egyre aggódik boldogulása miatt, annak nincs hite. Hisz ugyan Isten gondviselésében, de úgy él, mintha a földi élet független lenne Istentől, és kizárólagosan az embernek kellene gondoskodnia róla.

A harmadik strófa már nem az aggódó gondról beszél, hanem a *keresésről*, a nyugtalan igyekvésről, a félelem és remény közti ingadozásról. Krisztus tanítványának nem szabad az evés-ivást keresni. A *pogányok* gondja ez. Náluk érthető, mert ők nem hisznek az Atyában, aki gondoskodik gyermekeiről, a tanítványokról. A pogányok nem ismerik Isten ígéreteit, azért aggódnak földi életükért. A tanítványnak nagyobb gondja van: Isten országa, csakis azt keresi.

Jézus azt akarja, hogy Isten és az ő országa fontosabb legyen mindennél. Meg akarja szabadítani az embert attól a nyomasztó kínzó gondtól, hogy azt gondolja: egyedül biztosíthatja, egyedül kell biztosítania emberi létét. Jézus tanítványai, akik az evangéliumból élnek, tudják: nem fogják a hasukat süttetni a nappal, ha csakis az Isten országát keresik. A szentek is szenvedtek éhséget, viszontagságokat, szükségét (2Kor 11,23kk). Mindaz, amit Isten elrendez a tanítvány sorsául, az Atyától jön, aki meg akarja adni neki a legnagyobbat: az Országot, minden áldás foglalatát.

²² Ne félj, te maroknyi nyáj, hisz Atyátok úgy látta jónak, hogy nektek adja az Országot.

A tanítványok csapata *maroknyi nyáj*. Jézus Istennek a végső időkben élő népét nyájjal hasonlíttja össze. Bár számuk kicsiny, jelentéktelenek, nincs hatalmuk, szegények, mégis megkapják Istentől az Országot, a hatalmat és uralkodást minden ország fölött. Mert ez a nyáj a Fölséges szent népe (Dán 7,27). Ez a kicsiny nyáj Isten szeretetében él, ő az *Atyja*. Isten végzéséből a legnagyobbra van szárvna. Ennek a végzésnek legmélyebb és egyedüli oka az ő *tetszése*. Jézus beszélt arról, hogy a tanítvány egyetlen gondja az Ország legyen, de ez a gond ne legyen aggodalmaskodó. Ne félj. Az Atya örök szeretete biztosítja a tanítványoknak az Országot. „Mi választhat el Krisztus szeretetétől, amely Krisztus Jézusban itt van“ (Róm 8,39)? Az élet biztosítóka az Atya tetszése: békesség az isteni tetszés emberének.

33 Adjátok el, amitek van, és adjatok alamizsnát. Készítsetek magatoknak el nem avuló erszényt, elfogyhatatlan kincset a mennyben, ahol nem fér hozzá tolvaj, és nem rágja szét a moly. 34 Mert ahol a kincsetek, ott a szívetek is.

Nyitva maradt a kérdés, hogyan lehet Istenben kincseket gyűjteni (12,21). *Adjátok el, amitek van*, és az árán adjatok *alamizsnát*, akkor kincset gyűjtötök a mennyben. Ez a kincs nem vész el. Erről nem kell azt mondani: kié lesz majd, amit gyűjtöttél? Az erszény, amelyben tartják, nem kopik el, nem lyukad ki, a kincs maga nem fogy, nincs kitéve tolvajoknak és pusztító hatalmaknak. Mindaz, ami a földi kincseket, a pénzt, a drága ruhákat és hasonlókat veszélyezteti, nem tehet kárt a mennyei kincsből. Amit Istenért tett az ember, el nem múlik; az Istenért leélt élet örök életté válik.

Amiért az ember sokat kockáztatott, azon csügg a szíve. Aki Istenért élt, Istenen csügg; aki sokat odaadott Isten országáért, annak azon jár az esze. Akinek kincse és gazdagsága a mennyben van, az szívével, vágyával ott tartózkodik. Aki alamizsnával kincset szerez az égben, annak Isten országa válik élete középpontjává.

d) Éberség és hűség (12,35-53)

Jézus tanítványa Ura érkezését várja. Abban az időben, amikor Lukács evangéliumát írta, a keresztények már nem a legközelebbi jövőre várták Jézus eljövételét, hanem nagyobb időközökkel számoltak. Jézus üdvözítő működésének kora és dicsőséges második eljövetele közé esik az egyház kora. Az egyház korában élő keresztények visszatekintenek Jézus földi életére, és előre is, jövételére. Belőlük sem szabad hiányoznia annak a *végső időkre jellemző keresztény magatartásnak*, amely a legközelebbi jövőben várja Krisztus eljövételét: hiszen senki sem tudja, mikor jön el az Úr. Lukács részletezi ezt az alapvető magatartást: a keresztény legyen éber (12,35-40), különösen az egyházi előljárókat inti hűségre (12,41-48). Amint Jézus első eljövételének ideje döntő idő volt, így kell a kereszténynek is életét döntésként felfognia Isten akarata mellett (12,49-53).

³⁵ Csípőtök legyen felövezve, és égjenek fáklyáitok. ³⁶ Hasonlítsatok azokhoz az emberekhez, akik urukra várnak, hogy mihelyt visszaérkezik a menyegzőről, és zörget, rögtön ajtót nyissanak neki. ³⁷ Boldogok azok a szolgák, akiket uruk megérkezésekor ébren talál. Igazán mondom nektek, felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, és megy, hogy kiszolgálja őket. ³⁸ És ha a második vagy a harmadik órváltáskor érkező is így találja őket, boldogok azok a szolgák. ³⁹ Gondoljátok meg: ha tudná a házigazda, hogy melyik órában jön a tolvaj, nem engedné, hogy lyukat ásson házához. ⁴⁰ Legyetek ti is készen, mert nem tudjátok, melyik órában jön el az Emberfia.

A tanítványoknak éberren és felkészülve kell várniok Jézus jövetelét, amelynek óráját senki sem tudja. Ennek a készségnek a képe az urára váró *szolga*, amikor az úr éjjeli órán a menyegzőről visszatér. Ha zörget, a szolgának máris az ajtóban kell lennie, hogy kinyissa, urát bebocsássa, a házba vezesse. Ezért a szolga ott áll, hosszú felsőruháját fölgyúrte, mint vándorúton, munka és harc közben, *csípőjére övezte*, kezében *égő fáklyát* hord. Ha nem túrné fel a ruháját, nem érne gyorsan az ajtóhoz, ha először föl kellene vennie és meggyújtania a fáklyát, ura méregbe jönne. A tanítványra vonatkoztatva ez azt jelenti: minden pillanatban úgy kell erkölcsileg készen állnia, hogy az ítéletre érkező Úr hívását azonnal követhesse, hogy élete tiszta legyen, mint a nap, ne forduljon elő benne semmi erkölcsi botrány, hanem bővelkedjék az igazságság gyümölcseivel, Jézus Krisztus által, Isten dicsőségére és dicséretére (Fil 1,10k).

Jézus boldognak mondja a készen váró tanítványt. Ezt kétszer is megismétli, és közben arról beszél, milyen jutalom várja a fáradhatatlan hűséggel, állandóan virrasztó szolgát. Az Úr *az asztalnál fog szolgálni* nekik (22,27). Fejtetőre állított viszony! A szolga az úr, az úr a szolga. Isten az ébereknek részt ad uralkodásából. Isten országának dicsőségét gyakran hasonlítják ünnepi lakomához, amelyet Isten készít azoknak, akiket fölvesz országába. Megtiszteli a meghívottakat azzal, hogy szolgál nekik, részt enged nekik dicsőségéből.

Egy harmadik mondás is állandó készenlétre int. A betörő árkot ás a ház fala alá, amely alapozás nélkül a puszta földön emelkedik. Ha a házigazda tudná, mikor jön a tolvaj, megakadályozná az ásást. Ha Krisztus tanítványa pontosan tudná, mikor jön meg az Úr, fölkészülne, hogy elébe lépjen. Hogy eljön, azt biztosan tudjuk, de az idejét nem. Mi következik ebből?

⁴¹ Péter megkérdezte: *Uram, ezt a példabeszédet nekünk mondd, vagy mindenkinek?* ⁴² Az Úr így válaszolt: *Ki a hű és okos kulcsár, akit ura szolgálói fölé rendelt, hogy ha eljön az ideje, kiadja részüket az élelemből?* ⁴³ *Boldog az a szolga, ha megérkeztek ura ilyen munkában*

találja. *“Igazán mondom nektek, hogy minden vagyonát rábizza. “De ha a szolgáló azt mondja magában: Uram csak sokára tér vissza, és elkezd verni a többi szolgát és szolgálót, eszik-iszik meg részegeskedik, “akkor ennek a szolgálónak az ura olyan napon érkezik meg, amikor nem várja, és olyan órában, amikor nem gondolja. Mészlikbe vágja, és a hűtlének sorsára juttatja. “Az a szolgáló, aki ismeri ura akaratát, de nem áll készen, hogy akarata szerint járjon el, sok verést kap. “Aki azonban nem ismeri, s így tesz olyat, ami büntetést érdemel, csak kevés verést kap. Aki sokat kapott, attól sokat követelnek, és akire sokat bízta, attól annál többet kívánnak.*

Péter az apostolok körének szószólója. Mint ilyen viseli hivatali nevét: szikla. Kérdésével elkülöníti a tanítványokat a néptől. Az apostolok különleges helyzetet foglalnak el Jézus házában és közösségében, de felelőségük is különleges. Eppen az előjáróknak az egyházban elfoglalt felelős helyzetét szemlélik az ítéletre jövő Úr felől: „A kik közületek előjárók, azokat intem, mint előjárótársuk és Krisztus szenvedéseinek tanúja, s egyszer majd nyilvánvalóvá váló dicsőségének is részese: legeltessétek az Istennek rátok bízott nyáját... És ha majd megjelenik a legfőbb pásztor, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koszorúját“ (1Pét 5,1-4).

Egy példázat fejezi ki, mit kíván Jézus az apostoloktól. Egy házigazda messze utazott. Távolléte idejére egyik belső szolgálójára bízta a háznép igazságos és pontos ellátását. Ehhez a tisztséghez hűség és okosság szükséges: *hűség*, mert ez a szolgáló csak intéző, nem ő az úr, tehát ura akaratára szerint kell eljárnia; *okosság*, mert szem előtt kell tartania, hogy ura hirtelen megjön, és számadást kíván. Ha a szolgáló lelkiismeretesen jár el, akkor boldognak kell mondanunk, mert az úr egész vagyona fölé intézőnek állítja. De ha lelkiismeretlenül és gonoszul cselekszik, rosszul bánik a közösséggel, és tisztségét önző módon dőzsölő életre használja ki, szigorú büntetés sújtja: testét perzsa módra karddal szabdalják fel.

A példázat lukácsi értelmezése már magának a képnek vonásaiban is tükröződik. A szolgáló: kulcsár. Az Úr az apostolokat háza fölé állította, ők hordozzák a kulcsokat (11,52). „Úgy tekintsenek bennünket, mint Krisztus szolgálóit és Isten titkainak sáfárait“ (1Kor 4,1). A kulcsárnak az a kötelessége, „hogy hűséges legyen“ (1Kor 4,2); Az apostolok akkor maradnak hűek és okosak, ha eszükben tartják az Úr jövételét, ha számolnak vele, hogy minden pillanatban megjöhet, ha gondolnak rá, hogy számot kell neki adniuk.

A kulcsár kísértése, hogy azt gondolja: *uram csak sokára tér vissza*, még nem jön. Önző ösztönei, önkényeskedő hatalma hűtlenségre csábítják. Úgy tűnik, Lukács nagyobb jelentőséget tulajdonít a késle-

kedő jövetelről szóló megjegyzésnek, mint a példázat eredeti felfogásában szerepelt. Talán evangéliumának megírása idején egyes egyházi előljárók hűsége, ébersége és okossága is alábbhagyott, mert azt gondolták: az Úr csak sokára tér vissza. A legközelebbi időre már hiába várták. Talán egyáltalán nem is jön? — gondolták. Jézus jövetelének ténye bizonyos, ideje bizonytalan. Eljövetelével együtt jár az ítélet, amikor mindenkinek számot kell adnia sáfárkodásáról. Ha tudjuk, hogy eljön, es hogy mit hoz magával érkezése, ezzel szemben másodrangú az érkezés pontos ideje. Az evangéliumnak nem a végső események leírása a szívügye, hanem azok tényleges bekövetkezése. Ne ejtse kísértésbe az egyházközségek vezetőit, hogy a parúzia még nem történt meg.

A hű és okos szolgát ura egész vagyona fölé állítja. A végső idők dicsősége fokozott tevékenység: társuralkodói leszünk az Úrnak. A rossz szolga viszont büntetést kap: a hitetlenekkel adják ki a részét, — átadják a pokol kínjainak.

Nekünk mondd ezt a példabeszédet, vagy mindenkinek? Ezt kérdezte Péter, mert úgy gondolta: az apostolok biztos birtokosai az ígéretnak, nem fenyegeti őket többé veszély. Pedig hát hallotta a mondást a maroknyi nyájáról, amely Isten tetszéséből kapta meg az Országot. Az apostolnak is hűségével és okosságával kell bebizonyítania, hogy részt érdemel az Országból. Őt is fenyegeti a büntetés lehetősége. Az ítélet attól függ, mennyiben vétkes valaki, mennyire volt tudatában kötelességének, és mennyire volt felelős. Az apostolok nagyobb tudást kaptak, mint a többiek, azért többet is kívánnak meg tőlük, és nagyobb a büntetésük, ha bűnbe esnek. Aki *nem ismerte ura akaratát*, és olyat tett, ami verést érdemel, csak kevés verést kap. Nincs beavatva az Úr terveibe és gondolataiba, azért büntető ítélete sem lesz olyan szigorú. De őt is megverik, ha nem is nagyon: hiszen mégis csak tudta nagyjából, mit kellett volna tennie, de nem tette meg. Minden ember eleve büntetés alá esik, mert senki sem cselekszik tökéletesen tudása és lelkiismerete szerint. De Isten aszerint követel az embertől, amilyen mértékben elhalmozta adományával. Mindaz, amit kapunk, bizomány, amivel gazdálkodnunk kell.

“Azért jöttem, hogy tüzet dobjak a földre. Mi mást akarnék, mint hogy lángra lobbanjon!” “De még föl kell vennem egy keresztséget. Annyira szorongok, míg be nem teljesedik.” “Azt hiszitek, azért jöttem, hogy békét hozzak a földre? Nem azt, hanem — mondom nektek — inkább megosztást.” “Mert ezentúl ha öten lesznek egy házban, megoszlanak egymás ellen, három kettő ellen és kettő három ellen.” “Szembeszáll az apa a fiával és a fiú az apjával, az anya a lányával és a lány az anyjával, az anyós a menyével és a meny az anyósával.”

Jézus meghozta az üdvösség idejét. Mit lehet érezni ebből? Úgy hirdették, mint a béke korát: a Messiás a béke meghozója. És valójában mi következett be? Békétlenség, vizsály, még a családok kebelében is. De ne jöjjenek zavarba a tanítványok. A Jézussal megkezdődött idő mindenekelőtt a döntés ideje. Jézusnak be kell töltenie Istentől rábízott küldetését. Ez a küldetés így hangzik: *tűzet dobni a földre*, elhozni a Szentlelket, tisztító, megújító erejével⁸⁸. Jézusnak izzó vágya, hogy a Léleknek ez az elküldése már megvalósuljon. De előbb *keresztséggel kell megkeresztelkednie*, szenvedésen átmennie; a gyötrelmek hulláma összecsap feje fölött. Szorongás gyötri, míg halálos kínjai be nem teljesednek. A Getszemáni halálfelelme küldi előre követeit. A végső üdvösség nem jön el gyötrelmes szenvedés nélkül. Az üdvösség vágyának bátran el kell viselnie a szenvedés szorongatását. A mennybe vivő út a kereszten át vezet. Jézus Jeruzsálem felé tart, ahol a halálból fakadó dicsőség várja.

A Messiást a béke meghozójaként hirdetik és várják. Békefejedelem ő, születése békét hoz az embereknek a földön⁸⁹. A béke jólét, rend, egészség. De mielőtt a béke és jólét ideje felvirrad, békétlenség, *megoszlás*, meghasonlás következik be, még ott is, ahol leginkább otthon kellene lennie a békének. Mikeás próféta így beszélt erről az üdvösség idejét megelőző békétlen, szerencsétlen időről: „Mert az apa megveti a fiát, a lány meg anyja ellen támad, a meny anyósa ellen, ellensége az embernek saját háza népe . . . De én az Úr után kémlelek pillantásommal, az Istenben bizom, aki segít nekem, az én Istenem meghallgat engem“ (Mik 7,6k). Most jött el a megoszlás ideje. Jézus miatt megoszlának a családok, színe előtt döntés vár az emberekre (2,34). Ez a megoszlás és meghasonlás annak a jele, hogy megkezdődtek a végső események, és mindenkitől döntést kívánnak.

7. Felszólítás bűnbánatra (12,54—13,21)

Jézus beszéde most már a néptömegnek szól, nem a tanítványoknak. Ha már a tanítványok is abban a veszélyben forognak, hogy félreismerik az idők jelentőségét (12,52), a nép még inkább. Helyesen kell megítélni Jézus korának jeleit (12,54-59). Ami ebben a korban történik, mindenkitől bűnbánatot követel (13,1-9). Az üdvösség ideje ez, amely kicsiben, rejtetten kezdődik, de a jövőben mindent átfogóan nagygyá válik (13,10-21).

a) Az idők jelei (12,54-59)

⁸⁸ *Ezt mondogatta a népnek: Ha azt látjátok, hogy napnyugat felől felhő kerekedik, mindjárt mondjátok, hogy eső lesz, s ez be is válik.*
⁸⁹ *S ha érzitek, hogy délről fúj a szél, azt mondjátok, hogy hőség lesz, és ez be is következik.* ⁹⁰ *Képmutatók! A föld meg az ég jeleiből tudtok következtetni. Hát ezt az időt miért nem tudjátok felismerni?*

A nép az időjárás megfigyelésében nagyon jól tudja értelmezni a jeleket. Ha nyugaton, a tenger felől felhő bukkan fel, helyesen következtetik, hogy eső lesz. Ha déli szél fúj a pusztá felől, hőséget jósolnak. Annak az időszakasznak, amelyet Isten most az idők folyamán felkinál, szintén megvannak a maga jelei: a nép összesereglik Jézus körül, ő prófétai hatalommal beszél, démonokat űz ki, csodás gyógyulásokat művel... De a nép, amely az időjárás esetében és minden olyan tüneménynél, amely a föld színén és az égbolton játszódik le, éles megfigyelőkészségről tesz tanúságot, és helyesen ítél az események jelentőségéről, elmulasztja az ítéletet akkor, amikor a Jézusra és az üdvösségre vonatkozó eseményekről van szó. Még csak nem is veszi magának a fáradságot, hogy megvizsgálja az idők jelentőségét. Az emberek *képmutatók*: ezeket a jeleket is tudják értelmezni, de úgy tesznek, mintha nem tudnák. Nem akarják az Istentől döntésre szánt időnek érteni, mert nem akarnak dönteni, nem akarnak megtérni, hanem régi életüket szeretnék folytatni. Akaratuk akadályozza ítéletüket.

” Miért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az igazság? ” Mert amikor perbeli ellenfeleddel az előljáráshoz tartasz, útközben igyekezzél megszabadulni tőle, nehogy a bíró elé hurcoljon, és a bíró átadja a poroslónak, a porosló meg börtönbe vessen. ” Mondom neked, nem szabadulsz ki, míg az utolsó fillért is meg nem fizetted.

Szükséges az idők vizsgálata és helyes megítélése, mert döntő kor ez, tőle függ a jövő. Aki nem dönt helyesen, örök kárhozatalnak teszi ki magát. Csodálatos, hogy az emberek saját érdekükben nem tulajdonítanak nagyobb jelentőséget a jelen óra helyes megítélésének. Miért nem ítéletek? és miért nem cselekesztek a helyes ítélet értelmében? Most még jóra fordíthatok mindent.

Egy példázat hivatott az idők helyes megítélésére és a jó megtételére rávezetni. Perbeli ellenfeleddel útban vagy a bíróságra. Még van lehetőség, hogy tárgyalj vele, jóságára hivatkozz, megnyerd, és így megszabadulj tőle. Ha a vitás ügy már a bíróság elé került, akkor könyörtelenül végigjárja útját. Minden automatikusan megy végbe. Nem befolyásolható többé. Lukács szeme előtt a római törvénykezési eljárás lebeg, hiszen pogányoknak ír. A jogrendet kérlelhetetlenül keménynek ismerték. Az előljárástól a vádlott a bíróhoz kerül, a bírótól az ítéletvégrehajtóhoz, onnét a börtönbe, a börtönből pedig nem jut ki addig, míg mindent az utolsó fillérig (1 as = 4 fillér) meg nem fizet. Ha így áll a dolog, az egyedüli helyes megoldás, ha még útközben megszabadulunk ellenfelünktől.

Jézus jövetelével megkezdődött a végső időre szóló döntés. A végső idő az ítélet ideje. Ha már elkezdődött az ítélet, minden az igazságosság könyörtelen menete szerint történik. Mindenki vétkes Isten előtt. Mit

tegyünk hát? Használjuk ki az ítéletig még hátralevő időt! Bűnbánat és megtérés által szabaduljunk meg az ítélet könyörtelen lefolyásától, amíg még lehet.

b) A kor eseményei bűnbánatra szólítanak (13,1-9)

¹Éppen ott volt akkor néhány ember, aki azokról a galileaiakról hozott neki hírt, akiknek vévérét Pilátus áldozataik vévével vegyítette. ²Így felelt nekik: Azt hiszitek, hogy ezek a galileaiak bűnösebbek voltak, mint a többi galileai, azért, hogy így jártak? ³Mondom nektek: nem! De ha nem tartotok bűnbánatot, épp úgy elvesztek ti is mindnyájan.

Miközben Jézus a jelennek mint Istentől adott döntő időnek jelentőségéről beszélt, jött néhány ember, valószínűleg galileaiak. Elmondták neki, hogy Pilátus, a római prokurátor, néhány galileait lemészároltatta a templom külső udvarában, mikor áldozatot mutattak be. Az itt elbeszélte eseményről a Biblián kívül nincs értesülésünk. Pilátus helytartóságának története azonban nem zár ki hasonló eseményt. A galileaiak harciasak voltak, különösen a zelótapárt emberei, akik erőszakkal akarták kikényszeríteni a politikai változást; Pilátus pedig kemény volt és kegyetlen. A tett annál borzalmasabb, mert az áldozatbemutatók vére „összevegyült“ az áldozati állatok vévével. A galileaiak e kegyetlen elnyomása húsvét ünnepén történt; ilyenkor ugyanis a sok áldozat miatt a férfiak maguk vágták le az áldozatul hozott bárányokat, a papok pedig az oltárra öntötték a vért. Az emberek elszörnyedtek, hogy emberi vér omlott, hogy megszenteltetették az áldozatot, és hogy a rómaiak még az Istennek szentelt dolgokkal szemben is tettelegességre vetemedtek.

Erről az eseményről nyilván azért beszéltek Jézusnak, mert úgy gondolták, őt is megrázza, és talán tesz valamit. Az emberek töprengtek, miért engedte meg Isten, hogy ezeket a galileaiakat áldozatbemutatók közben megöljék. Abban lelték a magyarázatot, hogy bűnösök voltak, és gonoszságuk büntetését vették el. A zsidók azt mondták: nincs büntetés bűn nélkül. Nagy katasztrófák előtt súlyos bűnöknek kell járniok. De Jézus a hallott eseményt igehirdetésének fényébe állítja, mivel éppen az imént a jelen idők értelméről beszélt. Ezzel nem tagadja az összefüggést bűn és büntetés között. De helytelen azt következtetni az eseményből, hogy az érintett galileaiak rosszabbak voltak a többinél. Mindenki bűnös, mindenki Isten büntető ítélete alá esik. Tehát mindenkinek szüksége van bűnbánatra, ha meg akar menekülni a kárhozát fenyegető ítéletétől.

⁴Vagy az a tizennyolc ember, akire rádőlt Siloóban a torony, és agyonúzta őket — azt hiszitek, hogy bűnösebbek voltak, mint Jeruzsálem lakói közül bárki? ⁵Mondom nektek: nem! De ha nem tartotok bűnbánatot, épp úgy elvesztek ti is mindnyájan.

Erről a szerencsétlenségről sincs biblián kívüli tudósításunk. Jeruzsálem déli városfala kelet felé a Siloe-forrásig terjedt. Valószínűleg egy *faltorony* állt ott. Föltételezték, hogy Pilátus vízvezeték-építkezéseinél omlott be. Az emberek még emlékeztek a katasztrófára. Ebben az esetben olyasmiről van szó, amit nem közvetlenül emberek idéztek elő. Tehát még közelebb álló a gondolat, hogy Isten büntető beavatkozásáról van szó. De ami történt, az mindenkinek intés és felszólítás a megtérésre. A szerencsétlenségtől sújtott tizennyolc jeruzsálemi nem volt nagyobb bűnös a város többi lakójánál.

Jézus nem politikailag, hanem vallásilag értelmezi a kor eseményeit. Isten az események által szól hozzánk. Minthogy Jézust az a gondolat tölti el, hogy megkezdődött a végső idő, ennek jegyében ítéli meg a kort. Az időbeli történések emlékeztetők a végső időre. A világra szakadó politikai és kozmikus katasztrófák a végső katasztrófa jelei. A végső idők döntést, megtérést, bünbánatot kívánnak az embertől. Az idők folyamán bekövetkező sok katasztrófa is magunkba térésre szólít, azt hirdeti, hogy meg kell térnünk Istenhez. Ha az emberek e látogatások ellenére nem térnek meg, az megátalkodottság: „A többi ember azonban, aki nem halt meg a csapások alatt, mégsem tágitott kezének (gonosz) műveitől, hanem tovább is imádtá a gonosz lelkeket és az aranyból, ezüstből, bronzból, kőből és fából készült bálványokat, amelyek nem látnak, nem hallanak és nem járnak; nem tértek meg sem a gyilkosságból, sem a varázslatból, sem az erkölcstelenségből, sem a tolvajlásból” (Jel 9,20k).

‘Aztán ezt a példabeszédet mondta: Valaki egy fügefát ültetett a szőlőjébe. Jött és gyümölcsöt keresett rajta, de nem talált. ’ Erre így szólt vincelléréhez: Lám, három év óta mindig jövök, hogy gyümölcsöt keressek ezen a fügefán, de nem találok. Vágd ki! Miért foglalja le a helyet? ’ De az így válaszolt: Uram, hagyd még egy évig. Körülásom és megrágyázom, ’ hátha mégis terem? Ha mégsem, akkor jövőre majd kivágod.

A palesztinai szőlőkbe szívesen ültetnek gyümölcsfákat. Ápolásukat a szőlővel együtt a tulajdonos szolgálatában álló vincellérré bízzák. A *fügefának* igen kedvező hely volt a szőlő, előszeretettel ültették oda, tehát a tulajdonos jogosan várja el, hogy termést hozzon. De három éven át hiába keresett. Türelmének most vége. Vágják ki a fát, hiszen hiába szívja ki a talajt. De a kertész még egy utolsó szerető kísérletet akar tenni, a kiváltságosat kiváltságos kezelésben részesíteni. Ha ez a végső türelempróba is hiábavaló, akkor ám vágják ki a terméketlen fát.

Ez a példázat is Jézus idejét értelmezi. Ez az idő a végső kegyelmi haladék, amelyet az Űr Atyjának ajánl. A kiválasztott kép felidéri Isten üdvösségtörténeti működését. *Izraelt* már a próféták is szőlőhöz hason-

lították. „A Seregek Urának szőlője Izrael háza, és Júda férfja az ő ültetvénye“ (Iz 5,7). Az üdvösségtörténet most céljához ért. Felvirradt a végső idő, fenyeget az ítélet, a megtérés végső lehetősége kínálkozik: Jézus működése utolsó kérés az Istenhez, hogy legyen még türelemmel, a megmentés végső, fáradságos kísérlete. Jézus kora a döntés utolsó lehetősége, amelyet szeretete eszközölt ki számunkra. Működése közbenjárás Izraelért, és ezzel együtt fáradhatatlan tevékenység, hogy megtérésre vezesse.

Jézus korának minden történését a vele bekövetkezett üdvösségtörténeti esemény világítja át: a politikai eseményeket, történelmi katasztrófákat, saját működését. Itt a végső idő. Isten kínálja fel a döntésre; megtérésre és bűnbánatra hív. Mint János, Jézus is azt hirdeti, hogy bűnbánatot kell tartani, nem szabad halogatni, és gyümölcsének az élet megváltozásában és tettekben kell megmutatkoznia. De Jézus túltesz Jánoson. Jól tudja, hogy elkövetkezik az ítélet, megsemmisítő ítélet szakad Jeruzsálemre, mégis közbenjár népéért, felajánlja szeretetét, áldozatát, életét Izraelért, hogy megmeneküljön. Jézus közbenjár Péterért (22,32) és Izraelért (23,34).

c) Elérkezett az üdvösség ideje (13,10-21)

10 Szombatonként egy-egy zsinagógában tanított. 11 És íme volt ott egy asszony, akit már tizennyolc éve gyötört a betegség lelke; teljesen meg volt görbedve, úgyhogy nem is tudott felegyenesedni. 12 Amikor Jézus meglátta, odahívta és így szólt hozzá: Asszony, megszabadultál betegségedtől. 13 Közben rátette kezét. Az rögtön fölegyenesedett, és dicsőítette az Istent. 14 Erre a zsinagóga előljárója fölháborodásában, hogy Jézus szombaton gyógyított, a néphez fordult: Hat nap van, amikor dolgozni kell. Ezekben gyertek gyógyulást keresni, ne szombaton! De az Úr azt felelte neki: 15 Képmutatók! Vajon nem oldjátok-e el mindnyájan szombaton is az ökrötöket vagy a szamaratokat a jászoltól, és nem vizitek-e megitatni? 16 De Ábrahámnak ezt a leányát, akit íme már tizennyolc éve megkötözve tart a sátán, nem kellett feloldani kötelékeitől szombati napon? 17 E szavakra ellenfelei mind elszégyelltek magukat, a nép meg örvendezett minden nagyszerű dolgon, amit cselekedett.

Jézus kora Istentől ajándékozott döntő idő: az örök kárhozat vagy az örök üdvösség felvirradása. A meggörbedt asszony gyógyulása az üdvösség elérésének a jele. Ez az asszony kevés vonással, de mélyértelműen mutatja meg, mint jelent *Jézus ideje*. Jézus előtt áll a teljes nyomor: az asszony, aki gonosz szellem uralma alatt áll, tizennyolc éve beteg, meggörnyedt, nem tud fölegyenesedni, teljesen a föld felé fordult, nem képes fölnézni. Jézus találkozik ezzel a nyomorulttal: könnyűre néz rá, magához hívja, szól hozzá, ráteszi kezét. Ezzel röviden

előttünk áll mindenkori eljárása. És az asszony üdvösséget talál: megszabadul a sátán és a betegség bilincseiből, fölegyenesedik, szabadon dicsőíti Istent. Amit Jézus első zsinagógai föllépte programszerűen megmutatott, az teljesedett be most is: „Hirdetni a foglyoknak a szabadulást, a vakokat látóvá tenni“ (4,18). Az üdvösség van itt.

De a zsinagóga előljárója nem ismeri fel *az idők jeleit!* Ő is azokhoz a képmutatókhoz tartozik, akik helyesen tudják értelmezni a földi és égi jeleket, de elzárkóznak az üdvösség ideje elől, azért annak jeleit nem képesek helyesen fölbecsülni. Törvénytárgyalása, az emberi hagyományhoz való makacs ragaszkodása, a megkínzott ember iránti megértő szeretet és könyörület hiánya nem engedi meg, hogy megértse, mi történik. Jézus ellenfeleinek vége a megszegyenülés a nép, de még inkább Isten ítélőszéke előtt.

Jézus új értelmet ad a szombatnak. Ez is az általa hirdetett és meghozott üdvösséget világítja meg. A szombati nyugalom törvényét az ember szolgálatába állítja. Isten dicsősége növekedik általa, mert irgalmasságot gyakorol az emberrel. Az ember ismét megkapja méltóságát; nem szabad kevesebbre becsülni, mint az állatot (ökröt és szamarat). Beteljesednek a nagy ígéretek, amelyeket Isten az üdvösségtörténet elején Ábrahámnak tett. Jézus *Ábrahám leányaként* bánik az asszonnyal. Megtörténi a sátán uralmát, megváltja az embert bilincseiből, amelyeket a sátán s kíséretében a bűn, betegség és halál verte. Jézus felold a nyomasztó teher alól, amelyet a törvénytárgyalók raktak az emberre. Azért mondja ezt is: Nyugalmat találtok majd lelketeknek: mert az én igám szelíd és az én terhem könnyű (Mt 11,28). A szombat az egész nép örömnapjává lesz, a teremtés műve befejezésének ünnepe, Isten dicsőítése a történetek láttán. „Látta Isten, hogy (minden) nagyon jó“ (Ter 1,31). A teremtés műve a végső idők üdvöztető művében teljesedik be. Jézus működésében kapta meg a szombat legmélyebb értelmét. *Az egész nép örvendezett minden nagyszerű dolgon*, ami történt vele. „A szombati nyugalom tehát még ezután vár az Isten népére; aki ugyanis belép Isten nyugalmába, az abbahagy minden munkát, mint ahogy az Isten is abbahagyta a magáét“ (Zsid 4,9-11). A vég nem az ítélet, hanem az ember végleges megváltása és megmentése, amennyiben kitáruul Isten szeretetének.

¹⁸*Aztán így szólt: Mihez hasonlít az Isten országa, mihez hasonlítsam?* ¹⁹*Hasonlít a mustármaghoz, amelyet egy ember fogott és elvetett kertjében. Kikelt, és hatalmas jává terebélyesedett, úgyhogy az ég madarai sátort ütöttek ágai között.* ²⁰*Majd folytatta: Mihez hasonlítsam Isten országát?* ²¹*Hasonlít a kovászhoz, amelyet vett az asszony, és belekeverte három mérő lisztbe, és az egész megkelt tőle.*

A bevezető fordulat: *Isten országa hasonlít a mustármaghoz... a kovászhoz* azt jelenti: Isten országával is az történik, mint... A hasonlat alapja a kicsiny kezdet és hatalmas vég ellentéte. A mustármag a világ legkisebb vetőmagja (Mk 4,31), akkora, mint egy gombostűfej. Ha elvetik a kertben és megnő, akkora fává lesz, hogy a madarak fészket rakhatnak ágai között. A Genezáreti tó mellett a mustárfa 2½—3 méteresre nő. Hasonlóképpen van a kovással. A háziasszony minden reggel megsütötte a kenyeret családjának. Előtte való este bekeverte a kovászt a lisztbe. Egy kevés, egy maréknyi elég egy csomó liszthez (3 mérték, azaz 3 seza = 36,44 l). Éjjelen át a kis kovász az egész tésztát megkovászosítja. A parányi, rejtett kezdet szemben áll a hatalmas eredménnyel.

Jézus működésével megkezdődött *Isten országa*. Jézus hirdeti és meg is hozza, megígéri tanítványainak, azok is hirdetik. Működésével megmutatja, hogy eljött: gyógyításai, az ördögök kiűzése tanúskodnak elérkeztéről. De azért nem mindenkinek kell szükségképpen megvallania: itt az Isten országa. Csak az jön rá, aki bírja Isten bölcsességét. Csak a hit nyit utat ehhez a megismeréshez. Isten országa még titok. Nem mindenkinek van hozzá kulcsa, csak a tanítványoknak. Nekik is még imádkozniuk kell eljöveteleért (11,2). Résztvevői, a tanítványok, csak maroknyi nyáj (12,32). De — mint a mustármag és a kovász esetében — a kicsiny kezdet biztosítéka annak, hogy Isten országa dicsőségben és hatalomban eljön. Apró kezdetből nő ki. Most még csak keveseket ért el, de egyszer majd mindent átjár.

Jézus igehirdetésében és működésében meghozta Isten országát. Az ő kora az üdvösség ideje, illetve annak még csak feltűnés nélküli, kicsiny kezdete. Egyszer majd előttünk áll Isten országa teljes kibontakozásában. A hasonlat nem csupán a kezdetet és a véget, hanem a közbeeső időt is szemmel tartja. A mustármag növekszik, és nagy fává lesz, a kovász ott rejtőzik a lisztben, míg az egész meg nem kelt: nem tétlen. A Jézus mennybevételeitől dicsőséges második eljöveteleig terjedő időben is hatékonyan megnyilvánul Isten uralma. Isten országa eljött, és mégis csak ezután fog eljönni; látható Jézus működésében, mégis még csak útban van; valóságos, mégis csupán megvalósulóban van... Bizonyos, hogy Jézus cselekvésében jelen van Isten országa, az is bizonyos, hogy beteljesülése még nincs itt. A kezdet és vég közti időről semmi világosat nem mond Jézus, mert mindenekelelt a kezdetre és a végre figyel — *de az Ország növekszik*. Nincs hatalom, amely feltartóztathatná.

II. AZ ÚTON (13,22—17,10)

Jézus vándorélete lemondással teli. Isteni kényszer vezérelti ezt az életet, s példaképpé válik követői, különösen pedig tanítványai számára. Az útleírás első része felhívással kezdődött, hogy kövessék Jézust vándorútján Jeruzsálem felé (9,51-62). A második rész világosan megmutatja, hová visz ez az út: Jeruzsálembe, Jézus megdicsőülésének, de egyben halálának városába. Aki meg akar dicsőülni övele, arra is el kell szánnia magát, hogy a tanítványi sorsot teljes komolyságában felfogja, és magáénak válassza. A harmadik rész Jeruzsálem közelébe vezet: Isten országa már elérkezett, az Emberfia útban van. Mi a föltétele annak, hogy ami közeledik, ne ítéletünkre váljék, hanem üdvösségünkre (17,11—19,27)? Az Egyház, amely missziós vándortevékenységgel, üldözés és szenvedés által jut el a megdicsőülésre, tanulságot merít Jézus jeruzsálemi vándorútjának eseményeiből. Lukács Krisztus oldaláról világítja meg a korabeli egyház időszerű kérdéseit. Nem rendszeresen tárgyalja őket, hanem szemléletes jelenetekben válaszolja meg: ilyeneket különös művészettel tud alkotni.

1. Jeruzsálem felé (13,22-35)

a) A megdicsőülés városa (13,22-30)

„Tanítva vándorolt a városokon és falvakon át, így tette meg az utat egészen Jeruzsálemig.

Jézus vándorúton van. Útja missziós út, vándorlása tevékenység, tevékenysége tanítás^o. *Tanítja*, hogy Istennek az Írásban olvasható üdvözítő ígéretei övele most beteljesednek (4,21); tanítja Isten útját (20,21), életünk megváltoztatását, amit Isten elvár tőlünk, az üdvösség ösvényét (Csel 16,17), mindazt, ami eléréséhez szükséges (vö. 13,23).

Tanítása eljut városokba és falvakba: mindenkinek felkínálja az üdvösséget, amelyet hirdet. Mindenkit döntésre hív: az üdvösség most kezdődő idejében állást kell foglalnia Isten akarata mellett, vagy ellene. A „vándorolni“ szó mindkét Lukács-irat egyik kedvelt kifejezése^o. Pihenést nem ismerő apostoli dinamika tölti el írásait. Mögötte ott az isteni megbízatás parancsoló ereje (13,33), Isten üdvözítő akarata. A helyről helyre vándorló Jézus a vándorapostolok mintaképe, útja az apostoli tanúságtételt készíti elő. Az apostolokról ezt olvassuk: „Tanúságot tettek és hirdették az Úr szavát... és sok szamariai faluban hirdették az evangéliumot“ (Csel 8,25). Fülöp megérkezett Aszódba, és „további útján hirdette az evangéliumot minden városban, míg el nem ért Cezáreába“ (8,40). De az Apostolok Cselekedetei szerint mindennekelőtt Pál a fáradhatatlan vándor. Jézus fellépése Izraelben az egyház jövőendő missziójára utal, és annak történelmi előfeltétele. Vándor-

lásának célja Jeruzsálem (9,51). Ott várja „fölvételése“: szenvedés és megdicsőülés, halál és mennybemenetel. Vándorútjának célja a menny; az apostolok látták, hogyan „vándorolt“ az égbe (Csel 1,10). Amit Jézus vándorútján tapasztal és tanít, az utat mutat a tanítványoknak személyes feltámadásukra és üdvösségükre. Az apostolok „a fölséges Isten szolgái, akik az üdvösség útját hirdetik“ (Csel 16,17). „Erőt öntenek a tanítványok lelkébe, bátorítják őket, hogy tartsanak ki a hitben, mert sok szorongatás közepette kell bejutnunk az Isten országába“ (Csel 14,22).

23 Valaki megkérdezte tőle: Uram, csak kevesen menekülnek-e meg?

Ki *menekül meg*? Kit vesznek föl a mennybe? Ki megy be Isten országába? Ezek az élet útjának égető kérdései. *Valaki* — kinek ne égetné a lelkét a megmenekülés és az üdvösség kérdése? — a megmenekülők számát kérdezi. Csak kevesen vannak? Az illető *Uram*-nak szólítja Jézust. Kimagasló tekintélynek számít előtte a végső idők üdvösségének kérdésében. Másutt megkérdezték tőle: „Mit tegyek, hogy elnyerhessem az örök életet?“ (18,18) „Mikor jön el Isten országa?“ (17,20) „Uram, mostanában állítod helyre Izrael országát?“ (Csel 1,6) Jézus Úrként rendelkezik az Ország fölött, mert az Atya átadta neki (22,28).

Jézus korában a farizeusok tanítása uralkodott; eszerint „egész Izraelnek része van a jövő világra“ (Szanh. 10,1). Más körök borúlátóbban gondolkodtak: „Csak keveseknek hoz enyhülést a jövő világ, sokaknak viszont kint“ (4Ezd 5,47). Mi az igaz? Jézus nem dönti el, nem akarja eldönteni a kérdést. Miért érdeklődik ez az ember a *szám* felől? Titokban nem biztonságot keres-e benne? Ha egész Izrael megmenekül, akkor biztonságban vagyunk. Ha a *szám* kicsiny, minek erőlködni? A *számok* akadályozzák azt, amit Jézus prédikálása el akar érni. Ő döntésre hív amellet, amit Isten most felajánl. Ez a fontos, nem az, hogy a *számot* tudjuk!

24 Ő azonban így szólt hozzájuk: Versengve igyekezzetek a szűk kapun bejutni; mert mondom nektek, sokan akarnak majd bemenni rajta, de nem fognak tudni.

A végső idők üdvössége ünnepi teremben elkészített lakomához hasonlít. A terem *ajtaja szűk*. Nagyon szűknek kell elképzelnünk. Jézus egyszer túlzó kifejezéssel arról beszél, hogy előbb jut át a teve a tű fokán, mint a gazdag Isten országának kapuján (18,25). Az *ajtó* előtt nagy a tolongás. Mindenki be akar jutni, hogy részt vegyen az ünnepi lakomán. Csak erőszakkal lehet áthatolni a tömegben. Csak az jut be, aki a *versengés* erőfeszítését vállalja.

A versenyző az utolsó, döntő pillanatokban minden erejével küzd. Végső nekifeszülés, minden erőnk bevetése szükséges az üdvösségre.

„*Versengve igyekezzetek!*“ — hív Jézus. Az „apokaliptikusok“, akik Jézus idejében sokat beszéltek a végső időről és nagyszerűségéről, úgy gondolták: a Magasságos útján járóknak egyik legnagyobb öröme lesz, „*hogy súlyos küzdelmet vívtak a velük született gonoszság leigázására, nehogy az az életből a halálba vigye őket*“ (4Ezd 7,92). Jézus maga is ilyen *küzdelmet* vív az Olajfák hegyén, és minden ereje megfeszítésével megragadja a szenvedés kelyhét, vállalja a halált (22,44). Mennybevételenek útja ezen a megfeszített küzdelmen át vezet. A megmentő út: Krisztus követése az Olajfák hegyén és a Golgotán, a halál vállalásán és a halálon át (9,57-62). Erről a fáradságos versenyről írja Pál: „*Vívd meg a hit jó harcát, szerezd meg az örök életet, hiszen erre kaptál hivatást, s erre tetted le számos tanú előtt az igaz hitvallást*“ (1Tim 6,12). Majd ismét: „*A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, a hitet megtartottam. Készen vár az igazságos győzelmi koszorú, amelyet azon a napon megad nekem az Úr, az igazságos bíró, de nemcsak nekem, hanem mindenkinek, aki örömmel várja eljövételét*“ (2Tim 4,7k).

A szűk ajtó csak egy bizonyos ideig van nyitva. Mióta Jézus meghirdette az üdvösség idejét, nyitva áll (4,21). Amikor az Úr eljön az ítéletre, a határidő lejár. Mikor érkezik el ez az óra? Mikor zárul be az ajtó? Senki sem tudja. Még ha az idő ki is nyúlik egészen a végig, a bezárulás pillanata bizonytalan marad. A végső idő megkezdődött, ez az, amiben élünk. Jézus hívása döntésre sűrget. Ezt a döntést nem szabad halogatni.

Sokan... nem fogják tudni. Úgy tetszett az Atyának, hogy az Országot a tanítványoknak adja. De ők csak kicsinyke nyáj (12,32). „*Szűk a kapu és keskeny az út, amely az életre vezet — kevesen vannak, akik megtalálják*“ (Mt 7,14). Jézus tehát ezekkel a szavakkal mégis megad egy számot, és eldönti a negyedik Ezdrás-könyv ismeretlen, borúlátó szerzőjének kérdését? — Nem, nem számot akar megadni, hanem int, sűrget, minden erőnk bevetésére bátorít, döntésre hív.

“A ház ura feláll és bezárja az ajtót, ti meg kint maradtok és zörgetni kezdetek: Uram, nyisd ki nekünk! Akkor azt fogja nektek mondani: Nem tudom, honnan valók vagytok.

A helyzet megváltozott. A házigazda *felállt*, megkezdődik a lakoma, bezárják az ajtót. Aki még nem lépett be, kint reked. A *kívül állók* zörgetnek. Az ajtó résén át beszélnek a *házigazdával*. Ūrnak szólítják. Az utcáikon tanított, kortársai voltak. A házigazda: Jézus. Minden kopogtatás, kérés (11,9k) hiábavaló. Nem vették igénybe a nyitott ajtót; a „most“, a belépés egyszeri alkalma, végképp elveszett. Jézus hívása nem tűr halasztást. A végső időre előkészítő próféta hívása ez, az utolsó óra szólítása. Ha az üdvösség ideje letelt, már csak az ítélet

van hátra. Aki nem fogadta el a felkínált üdvösséget, kint reked. Jézus, a házigazda nem ismeri el magáénak (vö. 12,9).

“Akkor majd kezditek mondogatni: A szemed láttára ettünk és ittunk, a mi utcáinkon tanítottál.” De ő megismétli: Nem tudom, honnan valók vagytok. Távozzatok egy szálig, ti gonosztevők!

A kint rekedtek emlékeztetik a házigazdát, hogy közösségben vannak vele. Asztalközösségben: a szemed láttára *ettünk és ittunk*, tanítótanítványi közösségben: a mi utcáinkon *tanítottál*. Az Úr az adás és elfogadás közösségébe lépett velük. Népe körében élt, kortársai között működött. De most minden hivatkozás hiába. Nem vették komolyan a szavát, nem tették meg, amit hirdetett: Isten akaratát. *Gonosztevők*.

Isten akarata az, hogy halljuk meg és vigyük végbe Jézus felhívását, kövessük tanítását, fogadjuk el, amit Isten rajta keresztül felajánl. Mit sem használ, ha valaki egy népből való Jézussal, még az sem, ha tanítványa, hogyha nem teszi meg, amit hirdet. „Nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram. Csak az, aki teljesíti mennyei Atyám akaratát“ (Mt 7,21).

Közös lakoma Jézussal, keresztség, tanításának tanítványi hallgatása: mindez nem ment meg, ha nem jár vele tényleges engedelmesség szava iránt, személyes döntés mellette. Étkezhettünk mi keresztyények közösen a köztünk időző Krisztus előtt, hallgathatjuk az istentiszteleten szavát, sőt ehetjük testét és ihatjuk véré: mindez nem ment meg, ha nem engedelmeskedünk neki, ha nem tesszük meg Isten akaratát, amit hirdet, ha nem döntünk mellette (vö. 1Kor 10,1-11).

“Lesz ott sírás és fogcsikorgatás, amikor Abrahámot, Izsákot, Jákobot és a prófétákat mind az Isten országában látjátok, magatokat meg kirekesztve.” Jönnek majd keletről és nyugatról, északról és délről, és asztalhoz ülnek Isten országában. “Ime, vannak utolsók, akik elsők lesznek, és vannak elsők, akik utolsók lesznek.

Kinn a zárt ajtó előtt sírás tör ki és fogak csikorgatása hangzik. Ezt a kétségbeesett fájdalmat már ismerjük, gyakran esett róla szó⁹². A kint rekedtek halálos rémülettel fedezik föl, hogy könnyelműen visszautasították Isten kegyelmét, és így visszahozhatatlanul elveszítették. *Sírnak* (szó szerint: üvöltenek). A kétségbeesett bánkódás egész lényüket megrázza, testestül-lelkestül. *Fogukat csikorgatják*. Emésztő kín tépi őket, hogy nem használták ki a kellő pillanatot, és nem szedték össze minden erejüket a felkínált üdvösség megragadására.

Annál nagyobb a fájdalom és az önvád, mert a *pátriárkákon és prófétákon* látják az üdvösség nagyszerűségét. Ez várt volna rájuk is, rájuk különösen is, hiszen Ábrahám, Izsák és Jákob ősatyáik és közbenjáróik, hiszen hozzájuk szólt a próféták üdvösségre vezető tanítása.

„A bűnösök hangosan kiáltanak, látva, hogyan fénylenek amazok (az igazak)“ (Hének 108,15). Külön kín látni azok jutalmát, akik hittek a Főlséges tanúságának (4Ezd 7,83). Jézus a végső sorsról a korabeli apokaliptika nyelvén beszél. De igehirdetésében új, hogy az üdvösség és kárhozat az ő szavának megtételén dől el, az ő követésén, a mellette való személyes döntésen.

Senki sem hibáztathatja Istent, ha nem éri el az üdvösséget: hiszen még a *pogányok* is eljutnak Isten országába. Most beteljesedik a prófétai jóvendülés az Isten hegyére tartó eszkatológikus zarándokltról: „A Seregek Ura minden nemzetnek bőséges lakomát rendez e hegyen. Lakomát, ahol lesz finom bor, zsíros legjava falat, és erős színbor... Örökre megsemmisül a halál, Istenünk, az Úr letörli a könnyet minden arcáról, lemossa népéről a gyalázatot, lemossa az egész földön“ (Iz 25, 6-8). Akkor majd a megmentettek a zsolttár háladalát éneklük; erre emlékeztetnek a *napkeletről és napnyugatról, északról és délről* szavak: „Alleluja! Az Úrnak hálát adjatok, — mert jó és mindörökre megmarad irgalma. — Akit az Úr megmentett, mind hirdesse, — hogy őt az elnyomó kezéből kimentette, — hogy őket minden földről összeszedte, — nyugatról és keletről, — északról és a déli tengerekről“ (Zsolt 107 [106],1-3).

A végső időben megfordulnak a jelenlegi viszonyok: *Vannak utolsók, akik elsők lesznek, és vannak elsők, akik utolsók lesznek.* Pogányok bejutnak Isten országába, zsidók kint rekednek. A zsidók az üdvösségtörténet folyamán előnyben részesültek. Ósatyáik révén övéik voltak Isten áldó ígéretei, és a próféták által Isten szava és vezetése. De kiváltságos helyzetük magában még nem menti meg őket. A pogányoknak nélkülözniök kellett Isten népének kiváltságait, de az Isten országát jelképező ünnepi lakoma közösségébe beengedik őket. Az menekül meg, aki elfogadja Jézus üzenetét, mellette dönt és követi.

Isten az üdvösségnek Jézussal felvirradt idejében zsidóknak meg pogányoknak egyaránt felajánlja az üdvösséget. Jézussal kapcsolatos állásfoglalásunkon múlik, hogy elérjük-e. Jézus szava fáradságos versenyzést kíván, követését a Jeruzsálembé vivő úton, ahol a halál és a mennybevétel vár rá. Csak kevesen üdvözülnek-e? Senki sem hivatkozhat itt jogára, de Isten mindenkinek megnyitotta a menekvés útját Jézusban.

b) A halál városa (13,31-35)

³¹ *Még abban az órában fölkereste néhány farizeus. Figyelmeztették: Menj el innen, vándorolj tovább, mert Heródes meg akar ölni.*

Jézus a Heródes Antipász (Kr. e. 4—Kr. u. 39) uralma alá tartozó területen át vándorolt. Ez Galileát és Pereát foglalta magában a Jordántól keletre. Úgy látszik, hogy a Jézushoz forduló farizeusok Heródes

megbízásából járnak el. A negyedes fejedelmet nyugtalanítja Jézus működése (9,7kk). Fél tőle, és attól tart, hogy népében nyugtalanságot fog kelteni. Szeretné, ha messze lenne országától. Hogy csakugyan megölését tervezte-e, az kétes; mert a Keresztelő kivégzését csellel kellett kikényszeríteni tőle (Mk 6,24-26), és a tett elkövetése után még soká furdalta a lelkiismeret (9,9). Amikor jogilag alkalma lett volna Jézust megölni, nem használta ezt ki (23,15). A Jézusnak küldött üzenet valószínűleg csak „vakláрма“, „riasztólövés“, hogy kiűzze országából ezt a kellemetlen és félelmetes embert. Annak a gondolatnak mérlegetése és kimondása, hogy Jézust *megölik*, inkább helyzetére vet világosságot. Jézus Jeruzsálem felé tart, és ott a halál várja!

”Ezt válaszolta nekik: Menjetek, mondjátok meg annak a rókának: Lám, ma és holnap ördögöt űzők, és gyógyítok, és harmadnap befejezem. ”Mégis, ma, holnap és holnapután folytatnom kell utamat, mert nem lehet, hogy próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el.

Jézus vándorútját nem e világ hatalmai határozzák meg. Heródes politikai veszélynek és nyugtalanítónak tartja Jézus működését, s erőszakmentesen el akarja távolítani az uralma alá tartozó területről. Róka ő, ravasz és gyáva. A rókák csak éjszaka, titokban járnak rabolni; ha kivilágosodik és veszély fenyeget, elrejtőznek barlangjukban (Ez 43,4k). Heródes ravaszul meg akarja kerülni Jézust, sem mellette, sem ellene nem akar dönteni. Néhány farizeus ugyanígy csinál. Jézus viszont döntést kíván.

Heródes úgy viselkedik, mintha rendelkezne Jézus élete fölött. Pedig az ő működését Isten határozza meg, nem emberek. Jézus isteni hatalommal űz *ördögöt* és *gyógyítja* a betegeket. „Isten fölkenete őt Szentlélekkel és erővel; ahol csak járt, jót tett, meggyógyította az összes ördögtől megszállottat, mert vele volt az Isten“ (Csel 10,38). Aki Úr a gonosz szellemek fölött és megszabadít a betegségből, az nem esik áldozatul egy róka gonoszságának, egy olyan kicsiny embernek, mint Heródes. Jézus élete, vándorlása és működése az isteni „kell“ jegyében áll.

Ma és holnap gyógyít Jézus; *harmadnap* befejezi, azaz eljön a vég. Már csak rövid ideig munkálkodik. Szava intelem az őt intőknek: hiszen a farizeusok is részesek lesznek halálában (6,11; 11,53). Jézus tudja, hogy halál a sorsa. Nem menekül halála elől, mert ez Isten akarata, teljesíteni kell. Művét sem semmisíti meg a halál, hanem megkoronázza és beteljesíti (12,50; Jn 19,30). Az egyház minden ellenállás dacára elterjed, és Pál, bár minden hatalom ellene esküszik (2Kor 11,23-33), eléri missziós célját, Rómát.

Jézus titokzatos szavakkal említi a *mát, holnapot és harmadnapot*. Ózeás prófétánál ez áll: „Két nap múlva (az Úr) életet ad, harmadnapra

föltámaszt, hogy színe előtt éljünk“ (6,2). A szavak egy bűnbánó énekből valók, amelyet a próféta a két testvérnép, Efraim és Júda ajkára ad. A rájuk szakadt nemzeti szerencsétlenségben a próféta Isten büntető kezét látja, de él benne a szilárd bizalom is, hogy az Úr majd újból életre kelti mind a két népet. Jézus titokzatos szavaival mintha erre a prófétai mondásra célozna, és feltámadását jelezné³³. Halála, amelynek Jeruzsálemben elébe megy, nem vég; utána új életre ébred és megdicsőül. A prófétai szó és Isten népének történelme ezt a „harmadik napot“ várja, mint a megmentés napját. Amikor Jézus Jeruzsálemben, halála és feltámadása színhelyére megy, betölti az üdvösségtörténet minden ígérését.

Jézus tudja magáról, hogy próféta. Ezért azt is tudja, hogy eléri a próféták sorsa³⁴. Próféta nem halhat meg *Jeruzsálemben kívül*. A zsidók nem csupán „a próféták gyermekei“ (Csel 3,25), hanem „a próféták gyilkosainak gyermekei“ is (6,23; 11,47k). „Melyik prófétát nem üldözték atyáitok? Mind megölték azokat, akik az Igaz eljövételéről jövendöltek. S most ti lettetek árulói és gyilkosai“ (Csel 7,52). Istvánnak ebben a kijelentésében régi panasz elevenedik föl. Jeremiás próféta panaszt emel népe ellen: „Kardotok megemészttette prófétáitokat, mint a pusztító oroszlán“ (2,30). Nehemiás ezt hányja népe szemére: „Megölték prófétáidat, akik intették őket, hogy térjenek vissza hozzád“ (9,26)³⁵. Jeruzsálemben egymás mellett áll Isten kegyelmi közelsége és az akaratának ellenszegülő lázadás. Azzal, hogy Jézus Jeruzsálemben megy, az üdvösségtörténet menete is beteljesedik: egyfelől Isten közelségének legnagyobb kegyelme, másfelől elutasítás, egészen odáig, hogy kivégzik, akiben Isten meglátogatja népét (7,16).

³⁴ Jeruzsálem, Jeruzsálem! Megöled a prófétákat, és akiket küldenek hozzád, azokat megkövezed! Hányszor volt, hogy egybe akartam gyűjteni gyermekeidet, ahogy a kotlóstyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de nem akartad. ³⁵ Meglátjátok, elhagyatott lesz házatok. Mondom nektek, nem láttok többé, míg el nem jön az idő, amikor ezt mondjátok: Áldott, aki jön az Úr nevében.

A próféta, maga Jézus, halotti siratót tart Jeruzsálem fölött. Isten küldöttai a múltban felajánlották a városnak Isten üdvösségét, de Jeruzsálem *megölte és megkövezte* őket mint istenkáromlókat. Isten elutasításának története most csúcspontjára ér. Jézus szava Isten végső szava, felszólítás a végső idők döntésére.

Isten üdvözítő történelmi működésének minden szeretete összesűrűsödött Jézus küldetésében és igehirdetésében. A fiókáit óvó, gondos *madáranya* hasonlata már az ószövetségben is mindig újra fölcsendült, de sohasem olyan gyöngéden, mint Jézusnál. Isten „megtalálta népét a puszta szélén, a kietlen sivatagban, védőn körülvette és fölnevelte, óvta,

mint szeme világát. Mint a sas, amelyik fészket őrzi, ott lebeg fiókái fölött, kiterjeszti szárnyát, felkapja, tulajdon szárnyain hordozza“ (MTörv 32,10k). „Mint a repdeső madarak, úgy oltalmazza Jeruzsálemet a seregek Ura; megoltalmazza és megszabadítja, megkíméli és megmenti“ (Iz 31,5). „Uram, jóságod oly csodálatos! — Az emberek tehozád menekülnek, — elrejtik őket szárnyaid“ (Zsolt 36[37],8).⁹²

Jézus össze akarta gyűjteni Jeruzsálem gyermekeit, egész Izraelt. Isten oltalma alá venni, szeretetében elrejtetni, üdvösségre vezetni. De a Jézusban felajánlott isteni üdvösség sorsa elutasítás. *Nem akartad*. A város önmagába és kincseibe vetett büszke bizalmában elutasítja azt, aki Isten új szavát akarja meghozni neki. Biztonságban érzi magát. Istennek már nincs mit kívánnia tőle. Jézus jeruzsálemi útjában beteljesedik, illetőleg katasztrófába torkollik Isten szeretetének története és a bűn története, amelyben az ember fölkel Isten ellen (Mt 21,33-39).

Jeruzsálem tönkremegy, mert hátat fordít Isten követe felhívásának és vezetésének. A város nagy és dicsőséges, hiszen Isten választotta ki lakásául. Jézus ennek beteljesítője, mert általa jelent meg a templomban Isten dicsősége (2,21-37). De ha kivégzik ebben a városban, akkor rászakad a katasztrófa. Isten megvonja tőle oltalmát és gondoskodását, átadja az embereknek, és a vége megsemmisülés. Beteljesedik Jeremiás próféta szava: „Elhagyom házamat, lemondok örökrészemről. Ellenségei kezére juttatom, amit egykor annyira szerettem“ (12,7). Jézus folytatja és betetőzi a próféták vészes fenyegetéseit: „Ha elfordultok tőlem, ti és gyermekeitek, és nem tartjátok meg parancsaimat és törvényeim, amelyeket rendeltem nektek . . . , akkor kiirtom Izraelt arról a földről, amelyet adtam neki, elvetem színem elől a templomot is, amelyet nevemnek szenteltem, és Izrael szólásmondás és gúny tárgya lesz minden nép körében. Ez a ház pedig romhalmazzá lesz“ (1Kir 9,6-8). Jézus pusztulása Jeruzsálemben Jeruzsálem pusztulása is.

De Jézusnak nem lesz vége a halállal, amelynek Jeruzsálemben elébe megy. Eljön az idő, amikor azzal az áldó kiáltással üdvözlik, mint a templomi zarándokokat vándorútjuk végén a templomhegyen: *Aldott, aki jön az Úr nevében!* (Zsolt 118[117],26). Jézus az Eljövendő, aki az üdvözítő Isten megbízásából jön, a Messiás. Jeruzsálem, halálának városa, megdicsőülésének városa is. Halált készítenek ott neki, de halála felmagasztalásával végződik, és azzal, hogy eljön mint Emberfia, hatalomban és dicsőségben (vö. 22,69)⁹³.

Ennek a városnak a titka az, hogy Isten lakik benne. Jeruzsálem a pusztulás zsákmánya, — de felvillan egy reménysugár. A város lakói így fognak szólni: *Aldott, aki jön az Úr nevében*. Mielőtt Jézus dicsőségében eljön, Izrael megtér, és hódol majd az érkezőnek. „Megátalkodottság érte Izrael egy részét, amíg a pogányok teljes számban be nem

lépnek [az egyházba]. Akkor majd egész Izrael megmenekül“ (Róm 11,25k). Az üldözött egyház nem elkeseredett egyház; nem vonul gettóba, átadva a világot saját magának és a sátáni hatalmaknak. Hanem még „haldokolva“ is hat, mert hisz Isten győzelmes üdvözítő ígéletében és megmentő üdvözítő akaratában.

2. Asztali beszélgetések (14,1-24)

Az „étkezés“ vezérszava (kenyérévés, lakodalom, ebéd, vacsora, nagy lakoma) négy jelenetet foglal szerkezeti egységre: egy szombati gyógyítás történetét (1-6), két étkezéssel kapcsolatos mondást (7-11, 12-14) és a nagy vacsoráról szóló példabeszédet (15-24). A hagyománynak ezeket a darabjait Lukács irodalmi terv szerint művészen összeszötte. A keretet alkotó két szöveget az étkezés jelenete fogja egybe; mindkettő kenyérévéstről beszél, ami „pars pro toto“, rész az egész (az étkezés) helyett (1.15). A két középső jelenet felépítése hasonló: bevezetés, az étkezési szabály negatív és pozitív megfogalmazása, eszkatológikus kitekintés (ellentétes mondások eszkatológikus záróverssel). Az utolsó szorososan kapcsolódik az előtte álló étkezési szabállyal, mert ugyanazokat a vendégeket sorolja fel (13.21). Bár a leírásban Jézus viszi a szót, egyébként csak egyetlen vendég szólal meg, mégis az a benyomásunk, hogy mindenkit belevon a beszélgetésbe, és élénk társalgás folyik. A példabeszédekben ugyanis szóhoz jut a házigazda, beszélnek a szolgák és a meghívottak. Jézus a lakoma minden résztvevőjéhez szól: a meghívottakhoz, a vendéglátóhoz, egy vendéghez. Amint Platón és más antik gondolkodók a Szümpozionban asztali beszélgetés során igen mély gondolatokat örökítettek meg, éppúgy Lukács is „szümpozionba“ foglalta az Úr egyes beszédeit. A hagyományként átvett evangéliumot beállította a hellenisztikus világba, és ezzel a beillesztéssel fontos szolgálattal tett neki, anélkül, hogy meghamisította volna. Jézus a szombati étkezésnek veret és fényt ad; a beteget meggyógyítja, mindenkit megajándékoz szavával. Az étkezés a végső idők lakomájára utal, amely Isten országának képe. Amikor a keresztények vasárnap összegyűlnek „az Úr lakomájára“, megemlékeznek az Úrral való közös étkezésekről, üdvözítő jelenlétéről és az üdvösség eljövendő idejéről.

a) A szombati étkezés (14,1-6)

‘Történt, hogy szombaton egy vezető farizeus házába ment, hogy nála egyék. Ők figyelték. És íme, egy vízkóros ember volt ott előtte.

Jézus elmegy a városokba és falvakba, a zsinagógákba és házakba, hogy hirdesse tanítását. Nem mellőzi ellenfelei meghívását sem. Hiszen azért jött, hogy mindenkinek felkínálja az üdvösséget. Meghívója, vendéglátója *vezető farizeus*, zsinagógai elöljáró a farizeusok pártjából (8,41), sőt talán a jeruzsálemi főtanács tagja (23,13.35; Jn 3,1). A ház, ahová belép, tele a törvény szerinti jámborsággal és szigorúan őrzött hagyományos erkölccsel.

Szombat volt. A zsidók aznap ünnepélyesen szoktak étkezni. Köznapiokon kétszer ettek, szombaton azonban három étkezés volt. A főétkezés

délben a zsinagógai istentisztelethez csatlakozott. „Az embernek ünnepnap az a kötelessége, hogy vagy egyék és igyék, vagy üljön és tanulmányokat folytasson.“ Hogy örömet szerezzenek maguknak és másoknak, vendégeket hívtak, és gazdagon megvendégelték őket. A szegényekkel, árvákkal és idegenekkel jól kellett tenni, éhségüket csillapítani.

A szombat Isten nagy jótéteményeinek emléknapja volt: a teremtés (Kiv 20,8-11) és az egyiptomi szolgaságból való szabadulása (MTörv 5,12-15). Ünnepi hangulata volt, amely az Izrael isteni kiválasztásába vetett hitből származott: „Az Úr megáldotta a szabbatot; de egy népet és egy nemzetet sem méltatott a szabbat ünnepére, csupán Izraelt; csak neki engedte meg, hogy egyék és igyék és e földön szabbatot tartson. És a Legfölségesebb megáldotta ezt a napot, amelyet áldásul teremtett, szentnek és dicsőségesnek szánt minden más nap előtt“ (Jubileumok 2,31k). A szombat Isten szövetségi hűségének jele volt. Róla ismerte meg Izrael, hogy Isten az ő megszentelő Ura (Kiv 31,13). Az örök dicsőséget véget nem érő szabbatnak gondolták (Zsid 4,9). A szombati étkezést, amelyre Jézust a farizeus házába meghívták, az Isten nagy tetteire való emlékezés, az eljövendő világ reménye és az Isten szabbatnyugalmában való részvétel hatotta át. Ez a lakoma lesz Isten üdvözítő nagy tetteinek befejezése.

Az étkezés díszvendége Jézus volt. Mint törvénytudót hívták meg. Szokás volt, hogy a zsinagógai istentiszteleten híres törvénytudókat szólítottak fel beszédre, utána pedig meghívták őket ebédre. Jézus híre az egész országban elterjedt (7,17). A nép nagy prófétának tartotta (7,16); a farizeusok is vitatták kilétét (7,39). *Figyelték.* Valahányszor egy farizeusnál vendégeskedett, megfigyelték, megvizsgálták és megmérték a farizeusi jámborság mértéke szerint. Simon farizeus (7,36-50) a bűnös növel való bánásmódja szerint értékeli, a névtelen farizeus (11,37-53) a tisztasági előírások elhanyagolása szerint, most az a mérce, hogyan magyarázza a szabbat megszentelését. Az eredmény így hangzik: Ez nem lehet Isten prófétája! Nem az Isten szavát hirdeti. A farizeusok a saját törvényt magyarázatukat és tanításukat teszik Isten akaratának és szavának mértékévé. Nem hiszik, hogy Jézus Isten megbízásából cselekszik és beszél, mert nem felel meg várakozásuknak és tanításuknak.

A meghívottak: *törvénytudók, farizeusok*, a vendéglátóhoz hasonló szellemű emberek. Jézus értük is fárad. Nem szakított velük. Az ellenük mondott „jajok“ Máténál (23.fej.) ítélet és elítélés, Lukácsnál (11,42-52) meghívás a bűnbánatra és megtérésre. Ezek az emberek kizárták a bűnösöket a nép közösségéből, kínos gonddal megtartották a tisztasági törvényeket, nagy gondot fordítottak a szombat megszentelésére. Mindezzel szent népet igyekeztek bemutatni Istennek. Azt gondolták: törvényt magyarázatuk, hagyományaik az Isten akarta út. Olyan bizonyosak voltak ebben, hogy még csak eszükbe sem jutott:

Isten új utat is választhat népe megszentelésére. Ezzel eltorlaszolja a csatlakozást Jézushoz, aki az üdvösség új rendjét hirdeti és hozza.

Még egy vendég volt ott, egy hívatlan vendég, aki csak azért jött, hogy lássa a diszvendéget (vö. 7,37; 19,3). Ottléte meglepő: lám csak! egy *vízkóros!* A farizeusok és írástudók meggyőződése szerint minden betegség erkölcstelen élet büntetése; sőt szerintük még az is meghatározható, melyik betegség mögött milyen bűn áll. A vízkór háttere a kicsapongás. Minden szem Jézusra és a vízkórosra szegeződik.

³ *Jézus átvette a szót, és megkérdezte a törvénytudókat és a farizeusokat: Szabad szombaton gyógyítani, vagy nem szabad? Azok hallgattak. ⁴ Erre megérintette kezével, meggyógyította és elbocsátotta.*

Jézus úgy cselekszik, mint akinek teljhatalma van. *Átveszi a szót.* Kérdésével vizsgáztatja a törvénytudókat. Ezt a kérdést ők már rég eldöntötték: Ha valaki életveszélyesen beteg, szabad rajta segíteni még a szombat megszegése árán is. De ha nem áll fönn tényleges életveszély, meg kell várni a szombat végét, mielőtt valamit tesznek érte. A vízkóros nem forgott akut életveszélyben. Jézus kérdése tehát kihívó. Arra kényszerít, hogy újból gondolják át a törvényt, ne elégedjenek meg csak „„a régiek hagyományával“ (Mk 7,5). Jézus igényt támaszt, hogy mint próféta Isten nevében magyarázza és megújítsa a törvényt (Mt 5,17-48). A farizeusok *hallgattak*. Nem akartak vitába szállni vele, mert tanításuk rendíthetetlen volt. Hogy lehetett volna hozzájuk félni? Jézus *magához hívja* a vízkórost, közösségébe vonja, *meggyógyítja és elbocsátja*. A gyógyítás jel, mert bizonyítja, hogy vele van az Isten, az ő erejéből és meghatalmazásából cselekszik (Csel 10,38); hogy isteni teljhatalommal magyarázza a szabbat törvényét is; hogy felvirradt az üdvösség ideje, a végső idő, Isten szabbatnyugalma kezdi kifejteni hatását, és a megújult jövő világ, „mindenek helyreállítása“ (Csel 3,21) már előre küldte követeit.

A szombati nyugalom megkapja Isten akarta értelmét. Az írástudók csak a szabbatnyugvásról való vitatkozást tartják fontosnak, de feledik Isten üdvözítő, szerető akaratát, pedig az nyomja rá jegyét erre a napra. Jézus újból eltölti Isten könyörületével és szeretetével. A vízkórost magához vonja, meggyógyítja, elbocsátja. Teljhatalommal lép fel, ura a helyzetnek. Ott áll a szabbat közepén, és meghatározza jellegét. A szabbat „az Űr napjává“ lesz (Jel 1,10). Isten Jézus által az irgalom és jóság Istene minden szegény számára, a szabbat pedig a megmentő segítség napja, a mindenség fejlődésének betetőzése.

⁵ *Azután hozzájuk fordult: Ha valamelyiteknek a fia vagy az ökre kútba esik, nem húzza-e ki rögtön még szombaton is? ⁶ Erre nem tudtak mit felelni.*

A qumrániak damaszkuszi irata ezt írta elő: „Ha egy állat a víztartályba vagy gödörbe esik, nem szabad szombaton kihúzni.“ A szigorúbb felfogású írástudók szerint az ilyen állatot szombaton csak etetni lehetett, hogy másnapig el ne pusztuljon; az enyhébb felfogás szerint kihúzni ugyan nem szabad, de lehet segíteni (takarók, párnák aláarakásával), hogy maga evickéljen ki. Jézus nem ítéli el ezt az enyhe törvényértelmezést, inkább érvényre juttatja, és tovább épít rajta. Az állatot — az ökröt — szabad megmenteni. Hát még a fiút! És a betegek megtagadjuk a segítséget?

A farizeusok „humánusan“ értelmezik a törvényt, ha saját előnyüket fenyegeti veszély. A fiút, az ökröt is gondolkodás nélkül megmentik. A farizeusi törvényt magyarázat nem adja meg a „felebarátnak“ azt, amit saját magának megenged. Jézus azt kívánja: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“ (10,27). Amit Simon farizeusnak kellett szemére hánynia, szemrehányás a farizeusoknak is, akik a vízkóros szombati gyógyításának tanúi voltak: túl kevés bennük a szeretet (7,47). A törvény nem akar határt szabni a szeretetnek, hiszen Isten szeretete sem ismer határt. Isten országa, amelyet Jézus hirdet, az isteni könyörület uralma.

A szombati nyugalmat Jézus az ember szolgálatába állítja (13,15k). Szombatnapon végbevitt csodatettei jelek, hogy ránk köszöntött az üdvösség ideje, és megkezdődött a végső korszak szabbatnyugalma. A szombati pihenés értelme Jézus szemében az isteni jóakarát megnyilvánulása teretményei iránt, béke és üdvösség. Isten most a végső időben Jézus által dicsőül meg, aki szavával és tetteivel mint a kegyelem és szeretet Istenét nyilatkoztatja ki, mint ajándékozó és megbocsátó Istent, a szegények és megkínzottak Istenét, akiknek most az üdvösség évét hirdetik (4,18k). A végső idők szabbatját eltöltő öröm: ujjongás az isteni könyörület nagy tettein. A vízkóros gyógyítása a farizeus házában elköltött szombati étkezést az üdvösség idejének örvendező légkörébe helyezi. A keresztény vasárnap középpontjában a megváltásnak Jézus Krisztus végrehajtotta műve áll szóban és tettben, az isteni könyörület nagy cselekedete: az Eucharisztia szent lakomája, amelyet Jézus az Úr napján állandóan megvalósít. Ennek kell olyanná alakítania minket, hogy meg tudjuk jeleníteni Isten szeretetét az emberek között.

Jézus igen egyszerű megfontolással alapozza meg szombati cselekedetét: Isten törvénye nem kívánhatja, hogy szombaton hagyjuk elpusztulni a fiunkat vagy akár csak az ökrünket, ha megmentésre szorul. A törvény „humánusan“ gondolkodik. A szombati nyugalom indoka a gazda családjának, szolganépének, sőt állatainak emberséges, szociális tekintetbevétele (Kiv 23,12; MTörv 5,14k). Józan életszabályok az Isten országába való bejutás alapvető szabályaivá válnak (14,7-14).

Jézus a teremtő és törvényhozó Isten akaratát hirdeti, minden emberi torzítástól mentesen. Emberi okossággal és bölcsességgel egybehangzó negállapításai ellen az írástudók nem tudnak mit felhozni. Jézus tanító bölcsessége túlszárnyalja az írástudók bölcsességét. Ő az emberek Istentől küldött tanítója, úgy beszél, mint akinek hatalma van, nem úgy, mint az írástudók (Mt 7,29). Már kétszer volt szó szombatnapi gyógyításokról⁸, ráadásul hallottunk arról a szombati összeütközésről, amelyet a tanítványok kalásztördelése váltott ki (6,1-5). Lukács nem barátja az ismétlésnek, visszariad a kettőzéstől. Itt miért nem? Mert keresztény egyházközségeknek írt: azoknak a szombati nyugalom már nem volt időszerű. Az ősegyház már a vasárnapot kezdte ünnepegni mint az Úr napját (Csel 20,7), az Úr lakomájával és kenyértöréssel. Hogy értette Jézus a szombati nyugalmat és a szombat ünneplését? Ezt fontos volt tudni, hiszen ebben az új szellemben kell megünnepelni az Úr napját is. A vezető farizeus házában tartott szombati étkezés az végső idők lakomájára utal „Isten szombati nyugalomban“ (Zsid 4,9kk). Az a lakoma pedig, amelyet a keresztények az Úr napján ülnek, középen áll a zsidók szombatnapi ünnepi étkezése és az Isten országának végső lakomája között. Az Úr mindig jelen van, és kiosztja üdvössége adományait.

b) Egy szó a vendégeknek (14,7-11)

⁷ A meghívottaknak egy példabeszédet mondott, mert észrevette, hogyan válogatják az első helyeket: ⁸ Amikor lakodalomba hívnak — kezdte —, ne telepedjél le a főhelyre, mert akadhat a hivatalosak közt nálad előkelőbb is. ⁹ Ha ez megérkezik, jön, aki meghívott benneteket, és felszólít: Add át a helyedet. És szégyenszemre az utolsó helyet kell elfoglalnod. ¹⁰ Ha tehát hivatalos vagy valahova, menj el, és foglald el az utolsó helyet, hogy amikor a házigazda jön, ezt mondja neked: Barátom, menj följebb. Így megtiszteltetésben lesz részed az egész vendégsereg előtt. ¹¹ Mert aki magát felmagasztalja, azt megalázzák, aki magát megalázza, azt felmagasztalják.

Az írásokban jártas farizeusok ünnepi étkezését olyan beszélgetés fűszerezi, amellyel Isten helyes megismerésére törekszenek. Jézus úgy beszél, mint egy közülük, nem a próféta intő beszéd stílusában. Szava képes beszéd, amely mögött mély értelem rejlik: *példabeszéd*. Ott világít mögötte ügye, üzenete és tanítása, Isten országa. Amit megfigyel, az üdvösségről szóló tanításának képévé válik.

Jönnek a vendégek, és *asztalhoz telepszene*k. Eközben szigorúan ügyelni kell a rangsorra. A régiek szokása szerint a vendégek nem koruk, hanem méltóságuk és tekintélyük rendjében foglalnak helyet. Mindenki olyan helyet választ, amilyen rangot tulajdonít magának.

Jézus látja, hogyan tolonganak a vendégek az első helyekre. A farizeusok sokat adtak megbecsülésükre, szerették az első székeket a zsinagógában, és nagyon nézték, köszönnek-e nekik a nyilvános helyeken⁷⁹. Igényt tartanak arra, hogy megelőzzenek másokat, mert meggyőződésük, hogy joguk van a főhelyre. Ugyanazzal a biztonsággal, ahogyan étkezéskor foglalják el a főhelyeket mint nekik kijárót, azt is tudni vélik, hol a helyük Isten asztalánál. Biztosak abban, hogy ők az Isten országa. Igazuk van-e?

Amit itt Jézus megfigyel, beszédre indítja. Egy „asztali szabállyal” kezdi. Emögött régi bölcs mondás rejlik: „Ne pöffeszkedj a király színe előtt, ne akard a nagyok helyét elfoglalni! Mert jobban jársz, ha hívnak: Gyere ide följebb!, mint ha elküldenek az előkelőbb elől” (Péld 25,6k). Az írástudók is ismerték az okosságunk ezt a szabályát: „Maradj két-három hellyel lejjebb annál, mint ami megillet, és várj, míg nem mondják: Jöjj ide föl! jöjj ide föl! — inkább, mint hogy így szóljanak hozzád: Menj lejjebb, menj lejjebb!” Az írástudóknál ez már nemcsak az okosság szabálya volt, hogy az ember ne maradjon szegényben, hanem egy erkölcsi megfontolásból származó magatartás leírása.

Jézus „asztali szabálya” nem a világi okosság illemszabálya, nem általános erkölcsi intelem a szerénységre, hanem példabeszéd, amelynek háttere a főhelyek mohó keresése. A benne kimondott igazság Isten országára vonatkozik: Aki be akar menni Isten országába, annak kicsinynek kell lennie, kicsinnyé kell válnia, nem támaszthat hamis, önhitt igényeket. A befejező mondás megadja az értelmet: Isten *megalázza azt, aki felmagasztalja magát*, és felmagasztalja azt, aki megalázkodik. Az önhittet, aki jogaira hivatkozik Isten előtt, kizárja a mennyek országából; a kicsinyt, aki nem tartja magát méltónak adományaira, beereszti oda. „Isten a kicsinyeknek nyilatkoztatja ki titkát” (Sir 3,20). A kicsinység a legelső feltétel, hogy eljussunk Isten országába (6,20). Ugyanezzel a szentenciával zárul a templomban imádkozó farizeus és vámos elbeszélése is. Ott a farizeus éppúgy, mint itt az étkezésen, Isten előtt igényli a főhelyet; viszont a vámos, aki nem tartja méltónak magát az első helyre Isten előtt, igaz ember Isten szemében.

Az étkezéskor tanúsított magatartás feltárja, ki vehet részt Isten országának lakomáján. A keresztény számára nincs pusztán udvariassági vagy illemszabály: a közönséges étkezés alkalmával való viselkedésére is ráveti jelentőségteljes árnyékát Isten országának titka. Isten uralma kiterjed mindenre: az emberre, étkezésére, az étkezési szokásokra, életének és lényének minden területére. Nem szabad semmit sem kivonni alóla. Isten országának örömhíre megtérést igényel.

Az utolsó vacsora keretében rangvita támad a tanítványok között. „Versengés támadt köztük, hogy melyikük nagyobb” (22,24). Jézus

kicsinységet kíván: „A legnagyobb közöttetek legyen olyan, mint a legfiatalabb (aki legkevesebbet számít), és az előljáró olyan, mint a szolga“ (22,26). Ő maga is szolgává teszi magát: „Ki nagyobb, aki az asztalnál ül, vagy aki felszolgál? Nyilván az, aki az asztalnál ül. Én mégis úgy vagyok közöttetek, mint aki szolgál“ (22,27). Az eucharisztikus ünnepet a szolgálat és kicsinység légkörében ülik meg. Ismét összekapcsolódik a vendégség a végső idők lakomájával, s a kettő között ott áll a közösség szent lakomája. A hármát összekötő ív a kicsinység magatartása, a szolgává lett Úr, Jézus, útban Jeruzsálem felé, ahol szolgálatként odaadja életét váltságul sokakért, várva a felmagasztalást. Az üdvösség útja a kicsinységen át vezet.

c) Egy szó a házigazdának (14,12-14)

¹² *Ekkor a házigazdához fordult, aki meghívta: Amikor ebédet vagy vacsorát adsz, ne hívd meg barátaidat, sem testvéreidet, sem rokonaidat, sem jómódú szomszédaidat, nehogy visszahivjanak és viszonzozzák neked.* ¹³ *Ha vendégséget rendezel, hívd meg inkább a szegényeket, bénákat, sántákat, vakokat.* ¹⁴ *S boldog leszel, mert nem tudják neked viszonzozni; mert majd az igazak feltámadásakor megkapod jutalmadat.*

Jézus bevonja a beszélgetésbe a házigazdát is, *aki meghívta*. Hozzá már nem példabeszédben szól. Örökérvényű igazságot mond ki az élet egy bizonyos esetére alkalmazott parancs formájában. A házigazdához intézett szó kötelező erejű. Jézus azt akarja, hogy teljesítsék, amit mond, de nemcsak a szóban forgó esetben.

A vendéglátóhoz intézett szó öhozzá alkalmazkodik. A meghívás a házigazda gondja. Jézus nem erről az étkezésről beszél, hanem általában *ebédről és vacsoráról*, a nap két étkezéséről. A étkezésen, ahol beszél, nemcsak barátok, testvérek, rokonok és gazdag szomszédok vannak jelen meghívottként, hanem ő és talán tanítványai is. A prófétai intelmet kíméletesen és szeretetreméltóan mondja el.

Miért hívnak meg *barátokat, testvéreket, rokonokat, jómódú szomszédokat*? Jézus azt akarja, hogy elgondolkodjunk. Barátainkkal szívesen vagyunk együtt; a testvérek és a rokonok a nagy családba tartoznak, ha őket hívjuk meg, minden „házon belül marad“. A gazdag szomszédoktól gazdag viszonzást remélünk. A meghívás tehát önszeretetből fakad. „Ha azokat szeretik, akik benneteket szeretnek, milyen hálát várhattok érte? Hisz a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, milyen hála számíthatok? Hisz így tesznek a bűnösök is“ (6,32k). A tanítványi szeretet jelége: semmi viszonzást ne várjatok (6,35). Az ő szeretetük nem lehet csak visszonszeretetre felelő szeretet. Jézus nem elégszik meg az illemből vagy a viszonzás reményéből fakadó cselekvéssel.

A szegények legszegényebbjait kell meghívni: a *bénákat, sántákat és vakokat*. Tőlük semmit sem lehet várni. Nem tudják viszonzni a meghívást, nem gyarapítják a házigazda tisztességét vagy befolyását. Nem is valami élvezetes velük étkezni. Senki sem látja őket szívesen. A qumráni közösségbe be sem léphetett béna kezű vagy lábú, bicegő, süket vagy néma. A süketnéma, vak és hülye bizonyos templomi áldozatoknál nem tehette kezét az áldozati állat fejére; az ilyenek ki voltak zárva a hivatalos templomi istentiszteletből. Éppen ezeket kell meghívni, hogy még csak föl se merülhessen a viszonzás gondolata. A hegyi beszéd még többet kíván majd a tanítványoktól: az ellenszeregetet. Az ellenség iránti szeretet nem remélhet viszonzást sem érzésben, sem tettben. „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót, adjatok kölcsön, és semmi viszonzást ne várjatok“ (6,35).

Akit ilyen önzetlenség tölt el, az részese lesz Isten országának. Isten fogja viszonzni, amit tesz. Aki semmi mást nem keres cselekedeteiben, mint Istent, ahhoz az Úr kegyes és hálás lesz, és meg fogja jutalmazni. „Ügyeljete, hogy a jót ne az emberek szeme láttára tegyete, azért, hogy lássanak benneteket, különben semmi jutalom nem várátok mennyei Atyátoknál“ (Mt 6,1).

A farizeus házában tartott lakomán megnyilatkozott Isten ajándékozó jósága, amikor a vizkóros szombatnapon meggyógyult. Isten megdicsőült a szegények legszegényebbjével gyakorolt jótéteményben. „Ő jó a hálátlanokhoz és gonoszokhoz“ (6,35). A nagy vacsoráról szóló példabeszédben maga Isten hívja meg a *bénákat, sántákat és vakokat* (14,21). A tanítvány Isten képmása: „Legyetek irgalmasok, amint (és mert) Atyátok is irgalmas“ (6,36). Ajándékoz, viszonzást nem várva, csak Istenre gondol. Isten kinyilatkoztatja magát neki (vö. Mt 5,16).

A vendéglátás szabályai az Istenország mennyei lakomájának „szabályai“ lesznek. Az ősegyház igyekezett az Úr lakomájában is életre váltani a meghívás szabályait. Sikerült-e? Pál panaszosan említi, hogy amikor a korintusi gyülekezet összejön az Úr vacsorájára, mindenki saját ennivalóját veszi elő, egyik éhezik, a másik részeg: „Megvetitek Isten egyházát, és megszégyenítitek azokat, akiknek nincs semmijük?“ (1Kor 11,20-22). Jakab levelében ez áll: „Ha közösségetekbe belép egy férfi pompás öltözékben, aranygyűrűvel az ujján, és belép egy szegény is elnyűtt ruhában, figyelmetek a pompás öltözékű felé fordul, és így szóltok hozzá: Foglalj itt kényelmesen helyet; a szegénynek meg azt mondjátok: Állj oda oldalra! vagy: Ülj ide zsámolyomhoz! Hát nem megkülönböztetés ez? Nem ítélték-e szívetekben helytelenül gondolkozva részrehajlón?“ (Jak 2,2-4) Hol nagyobb az ajándékozó kegyelem, mint az Eucharisztia lakomáján? Hol koldusabb az ember, mint ezen a lakomán, ahol ételt és italt kap „a bűnök bocsánatára“ (Mt 26,28)?

Mint a példabeszéd, a felszólítás is a végső eseményekre vetett pillantással fejeződik be. Ott felmagasztalást ígért az Úr, itt az igazak feltámadását. Ott a megalázkodás volt az út, itt az önzetlenség. Szolgálni önzetlen szeretetben, mindent odaadva, semmit sem várva — így lesz az ember tanítvány, követve Jézust a Jeruzsálembé vivő úton, ahol „fölvétele“ várja.

Jézus viszonzásról és jutalomról beszél. Nem a jutalom gondolata határozza meg a tanítvány cselekvését, hanem a mennyei Atya. Aki így tesz, az túlaradó jutalmat kap Isten országában az Istennel való közösségben. A viszonzás az igazak feltámadásakor következik el. Nemcsak az igazak támadnak fel, hanem a gonoszok is (Csel 24,15). Tírusznak és Szidonnak tűrhetőbb dolga lesz az ítéletkor, mint azoknak a galileai városoknak, amelyek nem akartak hinni Jézusnak (10,14; 11,31). Azok ítéletre támadnak fel. „Előjönnek majd a sírból azok, akik jót tettek, azért, hogy föltámadjanak az életre, akik gonoszokat tettek, azért, hogy föltámadjanak az ítéletre“ (Jn 5,29). A feltámadás itt boldogító ígéret, a „boldog leszél“ megalapozása.

d) A nagy vendégség (14,15-24)

¹⁵ Ezek hallatán az egyik vendég így szólt hozzá: *Boldog, aki asztalhoz ülhet (szó szerint: kenyeret eszik) az Isten országában.*

Az egyik vendég szavakba foglalja azt, ami kimondatlanul ott lebeg az asztalnál folytatott beszélgetés fölött: a lakoma Isten országában. A földi étkezés a végső beteljesülést, Isten országát megjelenítő jövődő lakoma képe (13,28). A vendég boldognak mondja azt, aki részt vehet ezen a lakomán. Izrael reménye és vágyakozása e lakoma körül kereng. A „megváltás lakomája“ ez, amelynek nem lesz vége. A apokaliptikus írások izzó színekkel festik le: „Utolsó eljövetelekor (Isten) kivezeti Ádámot az ősatyákkal és ide hozza (Éden paradicsomába), hogy örvendezzenek, mint ahogyan az ember vendégségbe hívja magához szeretteit: megjönnek a meghívottak, ott beszélgetnek palotája előtt, s örvendezve várják lakomáját, a javak és mérhetetlen gazdagság élvezetét, örömet és vidámságot fényességben és örök életben“ (HénoK 42,5). A régi egyház a jövődő életre gondolva ennek a vendégnek a boldogságról szóló magasztaló kijelentését ismétli: „Boldogok, akik hivatalosak a Bárány lakomájára“ (Jel 19,9). A tekintet a szombati étkezésről az eucharisztikus lakomára siklik, onnan pedig Isten országának lakomájára.

A boldogságról beszélő farizeusnak semmi kétsége: ő részt fog venni a boldogító lakomán. Hiszen azért hordja szívesen a törvényt, hogy részese lehessen a minden nyomorúságtól megszabadító örök életnek; aggályosan törekszik teljesíteni minden betűjét, művészi kerítést épít köréje, nehogy valamiben is megsértsék. Az engedelmesség

sokszor nem volt könnyű és csak nagy önmegtágadás árán lehetett teljesíteni. Ilyenkor a jámbor ember azzal a boldogsággal vigasztalódott, amellyel Isten viszonzni fogja szolgálatát. Milyen jó dolguk lesz azoknak, akiket Isten uralmának megnyilvánulásakor az igazaknak készített ünnepi lakomára hív! A farizeus meg van győződve, hogy ott lesz ő is, mert „az Ország fiának“ tudja magát (Mt 8,12).

16 Erre ezt válaszolta: Egy ember nagy vendégséget rendezett. Sokakat meghívott. 17 Amikor eljött a vendégség kezdetének ideje, elküldte szolgálait, mondják meg a meghívottaknak: Gyertek, már minden készen van.

Jézus nem tér ki a vendég megjegyzésére, hanem a meghívottak viselkedéséről beszél: Mindig eltekintett attól, hogy leírja a végső lakoma nagyszerűségét; Isten országa meghaladja az emberi elképzelést. A figyelmet a boldognak mondásról a személyes döntésre irányítja, amely szükséges a lakomán való részvételhez (vö. 13,23k). A hamis biztonságérzetnek meg kell rendülnie, és el kell fogadni a megtérésre szóló felhívását.

A nagy ünnepi lakoma ideje az *este*. A *vendégség nagy*, mert sok a meghívott. Először előzetes meghívás tudatja a vendégekkel a vacsorát. Pontos idejét még nem adják meg. Röviddel a vacsora kezdete előtt a házigazda egy *szolgát* küld, hogy emlékeztesse jövetelükre a már elígérkezett vendégeket.. A meghívásnak ezzel a módjával a Jeruzsálem előkelő köreiből meghonosodott udvariassági szokást követi. „Jeruzsálemben senki sem ment vendégségbe, míg kétszer meg nem hívták.“ Az udvariasság megkívánta, hogy a második meghívásnak már eleget tegyenek.

18 És sorra elkezdtek mentegetőzni. Az egyik ezt üzenté neki: Földet vettem, s el kell mennem megnézni. Kérlek, ments ki. 19 A másik azt mondta: Öt iga ökröt vettem, megyek őket kipróbálni. Kérlek, ments ki. 20 Ismét más ezt mondta: Feleséget vettem, azért nem mehetek. 21a Viszátért a szolgál, s átadta urának az üzeneteket.

Meghívást kapni vendégségbe tisztesség és öröm. De mintha csak összebeszéltek volna, minden meghívott — pedig előbb már elígérkeztek — *kimenté magát*. *Egyszerre*, amikor komolyra fordul a dolog! A meghívás elutasítása — főleg az utolsó pillanatban — sértésnek számít. A *módja* pedig bántó a házigazdára nézve ¹⁰⁰. Az első még kényszerűséget emleget, a második már csak azt mondja: *elmegegyek*, a harmadik még kimentését sem kéri. A birtok, az „üzem“, a feleség az akadályok, amelyek miatt nem tesznek eleget a meghívásnak, nem hallgatnak a felszólításra, amelyek megölnek minden érdeklődést a meghívás iránt.

21b Megharagudott a házigazda, és megparancsolta szolgájának: Fogd magad és eredj ki a város tereire és utcáira, és vezesd be a szegényeket,

bénákat, vakokat és sántákat. ²² *A szolga jelentette: Uram, parancsod teljesült, de még mindig van hely.* ²³ *Az úr erre ráparancsolt a szolgára: Menj ki az országutakra és a sövények mentére, és unszolj mindenkit, hogy jöjjön be, hadd teljék meg a házam.*

A vacsora kész. A házigazdának eszébe sem jut, hogy ne tartsa meg. Örömet akar szerezni vele. Így hát pótolni kell a meghívottakat. Az újabb meghívásra nem jön annyi vendég, hogy az ünnepi termet megtöltse: a hívogató szolgát másodszer is kiküldik. A házigazda bőkezű és nagylelkű. Nagylelkűsége ellentétben áll az első meghívottak szűkkeblűségével. Isten képe rajzolódik itt ki. Ő az ajándékozó, a leereszkedő szeretet.

Először azokat a *szegényeket* hívják be, akiket a várós *utcáin és terein* találnak. Ezeknek nincs otthonuk, de legalább az oltalmazó városfalakon belül élnek. A *bénák, vakok és sánták* a zsidóknál ki vannak zárva az istentiszteleti közösségből (14,13). Az új vendégeket nemcsak meg kell szólítani és meg kell hívni, hanem *be is kell vezetni*. Nem tudják felfogni, hogy vacsorára jöhetnek, nem is mernek elindulni, mikor a meghívást hallják; vezetni kell őket. Gyorsan kell történnie mindennek: az idő sürget, a vacsora kész.

Másodszer a város előtti úton tanyázókhoz küldi ki a házigazda a szolgát. Az országutakat sövények szegélyezik. Az ott kint táborozó idegeneknek nincs a városban lakójoguk. Unszolni kell őket. A keleti udvariasság értelmében a nyomorult szegénynek is mindaddig tiltakoznia kell a megvendéglés ellen, míg kézen nem fogják és „szelíd erőszakkal“ (24,29) a házba nem viszik. Ezek a városon kívül tanyázó emberek most „nagy vacsorára“ jöjjenek a városba! Megfoghatatlannak tartják. Nem érzik magukat méltónak.

²⁴ *Mondom pedig nektek: azok közül, akik hivatalosak voltak, senki sem izleli meg lakomámat.*

A példázatnak ezeket a zárószavait már nem a házigazda mondja, hanem Jézus. Mintegy a színpad szélére lép, és a közönséghez szól¹⁰¹. A példabeszéd egyre inkább Jézusra mutat. Az elején „egy ember“-ről van szó (16. vers), azután a házigazdáról (20), végül „Űr“-nak szólítják (23). Maga Jézus mondja ki a fenyegető szót az eredeti meghívottak kizárásáról, azokéről, akik elutasítják meghívását.

A farizeus, aki az ebéden a boldogságról beszélt, meg volt győződve, hogy részt fog venni a végső idők lakomáján. Szabad-e ilyen bizonyosnak lennie? Isten kétségtelenül egész Izraelt meghívta az üdvösség története során. Most hangzik el a meghívás utolsó és döntő, végső szólítása — Jézus által. Felvirradt az üdvösség történetének elhatározó órája. „Ime, most van a kellő idő, most van az üdvösség napja“ (2Kor 6,2; Iz 49,8; Lk 4,21). Most kell odafordulni Jézushoz, hallgatni meghívására

(13,24.25k). De mi történik? A meghívást elutasítják. És a vége: „Senki a meghívottak közül nem ízleli meg lakomámat.“ Mi van hát a farizeus biztonságával?

Lukács olyan részletesen állítja elénk a meghívottak mentegő-zésének okait¹⁰², hogy megérdemlik a mérlegelést. A birtok (szántóföld), a gazdaság gondja (ökrök), a nő (házasságkötés?) a meghívás követésének akadályai. Három hasonló ok miatt nem tud Isten igéje kifejlődni és gyümölcsöt hozni: „A tövis közé hulló szemek azok, akik meghallgatják, de később az élet gondjai, javai és élvezetei elfojtják őket, ezért termést már nem hoznak“ (8,14). A birtok és az asszony kötöttsége ellenében áll ott Mátében a szegénységre és nőtlenségre való hívás (Mt 19,21.11k): ez nem mindenkinek szól.

A hasonlat elgondolkodásra, megtérésre szólít fel. Ha nem hallgatunk Jézus szavára és nem követjük, veszélyben van bejutásunk Isten országának lakomájára. A három meghívott elutasítja a meghívást, mert a földi ügyek, az élet dolgai, az élvezetek és ezek kiélése fontosabb, mint Jézus szólítása és az Egyház igehirdetése, amely ezt a meghívást elviszi az emberekhez. Egy pillanatra talán összeszedik magukat, mint a meghívottak az első híváskor, de döntésük nem komoly és végleges, nem válik tetté. Jólétet akarnak, és élvezni akarják jólétüket.

Az emberek két csoportját hozzák be a vacsorára, ezek foglalják el az eredeti meghívottak helyét. Ezt is át kell gondolni. Éppen azokról van szó, akiket a farizeusok kizárnak Isten országából: a szegényekről (bénák, sánták, vakok) és a pogányokról. Ők nem tartoznak Izrael szent közösségéhez, nem remélhetik, hogy Isten országának asztaltársaságába jutnak. Jézus másképpen ítél. Éppen a szegényeknek és pogányoknak nyitja meg az utat az Ország lakomájára. Bennük találja meg azt, amit a bebocsátás alapvető feltételeként hirdet. A meghívást követő szegények és pogányok el sem merik hinni, hogy hívják őket; vezetésre és „unszólásra“ szorulnak. Szegénynek és méltatlannak ismerik magukat Isten előtt, úgy, mint a bűnös nő a farizeus házában (7,36), Zakeus, a vámosok feje (19,1), a vámos a templomban (18,8), a tékozló fiú (15,11), a Jézussal megfeszített lator (23,41).

A nagy vacsoráról szóló példabeszéd lezárja a lukácsi „szümpozionot“. Ez fényt vet az egyházközségek vasárnapi lakomájára. Kik is jönnek itt össze? Pál a korintusi község elé tárja: „Nézzétek meghívásokat, testvérek! Nem sokan vannak köztetek test szerinti bölcsek (e világ filozófusai és tudósai), nem sok a hatalmas, nem sok az előkelő. Isten azt választotta ki, ami a világ szemében balga, hogy megszegyenítse a bölcseket, s azt választotta ki, ami a világ szemében gyöngö, hogy megszegyenítse az erőseket, s ami a világ előtt alacsonyrendű és lenézett...“ (1Kor 1,26-28) Miért van így? Egy vezető farizeus lako-

máján, ünnepélyes szombati ebéden egyetlenegy ember talált gyógyulást: a szegény megvetett vízkóros!

A szümpozion fölött Isten ajándékozó, irgalmas szeretetének fénye ragyog. Ez a szeretet annak örül, ha mindent adhat azoknak, akiknek nincs semmijük: a vízkórosnak, a bénáknak, sántáknak és vakoknak — és az Isten oltalmazó városán kívül rekedt pogányoknak. Mindannyian jóllaknak, mert éheznek és semmijük sincs. Akik birtokukkal dicsekszenek, üres kézzel távoznak (1,53). A legnagyobb, amit ember remélhet: ajándék, kegyelem. Ennek hite teremti meg az Úr vacsoráját összetartó igazi közösséget. Aki tudja, hogy az igazán döntő az üdvösség útján az Úrhoz való csatlakozás, az előtt feltárul, mit akar az Eucharisztia: részvételt az Úr halálában, míg újra el nem jön (22,20; 1Kor 11,23-25). A szümpozion a Jeruzsálembé vivő úton folyik le.

3. Komoly dolog tanítványnak lenni (14,25-35)

Aki Isten országába akar jutni, követnie kell Jézus hívását. Már a nagy vendégségről szóló példabeszédben világossá vált, hogy a meghívás elfogadásának vannak akadályai. Most új, Jézus áthagyományozott mondásaiból összeállított irodalmi egység mutatja meg, melyek a követés legradikálisabb formájának feltételei: lemondás a család meghittségéről és készség az élet odaadására (25-27.vers), józan mérlegelés és vizsgálódás: elhatározzuk-e magunkat ilyen föltétlen követésre (28-32), megválás minden tulajdontól (33). Csak így lehet valaki igazán tanítvány, élhet Jézus iránti teljes odaadásban és felelhet meg az ezzel együtt járó felelősségnek (34). Az egyházközségekből vannak önkéntes nőtlének és szegények (1Kor 7,8; Csel 4,37). Mit tartunk erről?

a) A tanítvány lemondása (14,25-27)

²⁵ *Nagy tömeg vándorolt vele. Megfordult, és így szólt hozzájuk:*

A nagy néptömeg tanítványa akar lenni. Követik. Tudja-e a tömeg, mit jelent ez és mit követel? Jézus Jeruzsálembé tart, ahol a megdicsőülés várja, de szenvedés és halál is! Már megpendített néhány követelést tanítványainak, megnevezte a megdicsőülés néhány feltételét: „Versengve fáradjatok!” (13,24) Aki be akar lépni a nagy vendégségre, annak azonnal követnie kell a meghívást: ez előbbre való a szántóföld megtekintésénél, az ökrök kipróbálásánál, a feleségszerzésnél (14,18-20). Mit jelent *vele vándorolni*? Eljutni a „fölvételésre“?

A néptömeg *Jézus mögött megy*. Ha szólt hozzájuk, megfordult. A követés első lépése megtörtént. A nép tudomást szerzett Jézusról, sokak ellentmondása dacára csatlakozott hozzá, megy utána, hallgatja szavát. Csak a Jézushoz való csatlakozás ment meg! De elég-e csak mögötte járni? Mit jelent Jézus követése?

** Ha valaki hozzám jön, és nem gyűlöli apját, anyját, gyermekeit, fivéreit és nővéreit, sőt még saját életét is, nem lehet a tanítványom.*

Aki Jézushoz jön, hogy tanítványa legyen, annak őt minden fölé kell helyeznie, minden másnál többre becsülnie. Hogy ez mit jelent, azt Jézus a félelmetesen éles, túlzó, hallatlanra nem vehető, kihívó *gyűlölni* szóba foglalta. Gyűlölni mindent, amit szeretünk, amit kötelességünk szeretni: a legerősebb kötelékkel hozzánk tartozó embereket, az oltalmat és biztonságot nyújtó családot — a szó a nagy családot tételezi föl —, saját életünket! Jézus az egyedüli nagyság, akit szeretnünk kell, az egyedüli biztonság, az élet adója.

Jézus a szeretetet prédikálta, nem a *gyűlöletet*. Arra sem gondolt, hogy hatályon kívül helyezze a negyedik parancsot (18,19k). Gyűlölni itt szemita beszéd mód szerint azt jelenti: tudatosan háttérbe állítani, háttérbe szorítani⁹³. Máté ezekkel a szavakkal írja körül Lukács gondolatát: „Aki apját vagy anyját jobban szereti, mint engem“ (Mt 10,37). Saját magunkat „gyűlölni“ ugyanannyi, mint megtagadni (9,23). Apa, anya, feleség, gyermekek, fivérek, nővérek, saját életünk mind háttérbe kell, hogy szoruljon Jézus előtt. A Jézushoz való csatlakozás (valamilyen értelemben) elengedhetetlen föltétele annak, hogy elérjük a legnagyobb értéket, Isten országát. Legalábbis összeütközés esetén Jézust minden másnak fölébe kell helyezni, és minden más kapcsolatot föl kell oldani.

Léviről, a templomnak szolgáló leviták ósatyjáról olvassuk, hogy ezt mondta apjáról és anyjáról: „Nem ismerem őket“. Testvéreire sohasem nézett rá, és gyermekeit egyáltalán nem ismerte (MTörv 33,9). Lévi úgy érezte, *megalkuvás nélkül* oda van kötve a templomhoz, a törvényhez és Isten szövetségéhez; emiatt a kötöttség miatt háttérbe szorította minden családi kötelezettségét. Az Istennek szentelt Lévi számára Isten törvénye és szövetsége az az egyedüli nagy dolog, amelynek mindent alá kell rendelni. Jézus tanítványainak Jézus ez a kizárólagos és összehasonlíthatatlan nagyság. Ő a törvény, az üdvösség új rendje, Isten megnyilatkozása, az igazság (Jn 14,6) és a valóság, amellyel összehasonlítva minden más csak árnyék. Csak benne van az üdvösség (Csel 4,12).

27 Aki nem hordozza keresztjét és nem jön utánam, nem lehet a tanítványom.

Jézus ezt a vándorúton mondja Jeruzsálem felé, ahol a keresztalál vár rá. Aki követni akarja, el kell szánnia magát, hogy — mint ő — *hordozza a keresztet*. Jézus előtte jár a keresztúton. Akit az ókorban megfeszítettek, annak a keresztgerendát a kivégzés helyére kellett hurcolnia. Jézus képes kifejezéssel beszélni⁹⁴. A keresztalál a becstelenség, a szökevények és rabszolgák halála. Aki *keresztet hordoz*, elveszíti életét, becsületét, és a teljes megsemmisülés zsákmánya. Az a mondás járja:

„Átkozott, aki a kereszten függ“ (vö. Gal 3,13). Ha valaki elszánja magát Jézus követésére, akkor készen kell állnia, hogy magára vegye mindazt, amit ez a „skála“ magában foglal, ami azonban az ember lényé legmélyével ellenkezik. Jézus, a Mester és Úr, keresztet hordoz, kereszten függ; ez a „fölvétetés“ útja.

Mit jelent Jézus nyomán járni? Kész-e az a sok ember, aki vele együtt Jeruzsálem felé vonul, hogy őt minden fölé helyezze, magára vegye sorsát, átvegye a keresztet, kockára tegye életét, ha Isten azt akarja, hogy így kövesse Jézust? Igen, vannak ilyenek: Jézus szava és hívása mutatja.

b) Megfontolt elhatározás (14,28-32)

“Kicsoda az közületek, aki ha tornyot akar építeni, nem ül le előbb, hogy kiszámítsa a költségeket, vajon futja-e a pénzéből, hogy fel is építse? “Nehogy azután, ha az alapokat lerakta, de befejezni nem tudta, aki csak látja, kicsúfolja: “Ez az ember építkezésbe fogott, de nem tudta befejezni.

A hasonlat a szemita beszéd stílusában indul. Aki hallja, maga ítélhet, maga ítéljen. Arról van szó, hogy valaki tornyot akar építeni. Többemeletes házat? Bástyatornyot? Nagy gazdasági épületet? De Jézus hallgatói többnyire egyszerű kisemberek, parasztok, vincellérek. Már pedig hozzájuk szól: Kicsoda közületek... A gonosz vincellérekről szóló példázatban ez áll: „Egy ember szőlőt ültetett, körülvette sövény-nyel, sajtót ásott benne, s tornyot épített“ (Mk 12,1). A *szőlőbe épített toronynak* kettős célja volt. Munkaidőben lakás is, de mindig őrtorony, mert a lapos terraszról szabad kilátás nyílt, és figyelni lehetett, jön-e tolvaj vagy valami állat. Minden vincellér álma volt, hogy kis lugas helyett igazi tornyot építsen szőlőjében. Innét indul ki Jézus hasonlata. Ha valaki közületek a szőlőjébe őrtornyot akar építeni, nem fogja minden további nélkül odarendelni a kőműveseket és meghozatni az építőanyagot, hanem először megfontolja, van-e tehetsége szándékának megvalósítására. *Leül*, tollat vesz, számol, időt vesz magának a meg-gondolásra. Összeveti az építkezés költségeit és vagyonát. Csak akkor kezd dologba, ha világos, hogy elég a pénze. Aki mellőzi ezt a megfontolást, és mihelyt ez az ötlete támad, máris hívja a munkásokat, hogy belefogjanak, veszedelmes kockázatnak teszi ki magát. Megtörténhet, hogy kimerül az erszénye, mikor még csak az alapot vetették meg. Mi lesz akkor? Az építkezést abba kell hagyni, pénzét elfecsérelte; aki csak látja a befejezetlen épületet, kineveti mint nagyszájút, hencsegőt, meggondolatlant. Jézus azt akarja mondani — és ebben mindenki igazat ad neki: Senki sem akar közületek ilyen tapasztalatot szerezni; azért először *gondosan* fontolgat és számol, és csak akkor ad megbízást az

építésre, ha bizonyos benne, hogy futja a pénze befejezni. Különben inkább bele sem fog.

“Vagy melyik király nem ül le, mielőtt hadba vonulna egy másik király ellen, számot vetni, vajon a maga tízezer katonájával szembe tud-e szállni azzal, aki húszezerrel jön ellene?” Mert ha nem, követseget küld hozzá még akkor, amikor messze van, és békét kér.

A második kép már nem az egyszerű ember életéből való, hanem a magas politikából. Ezért nem úgy kezdődik, mint az első: „Kicsoda az közületek“, hanem: „Melyik király“. Arról van szó, hogy egy király háborúba készül egy másik király ellen. Amaz már közeledik. Mit csinál a megtámadott király? Hanyatt-homlok kivonul a másik ellen gyorsan összetrombitált seregével, anélkül, hogy meggondolná az erőviszonyokat? Tudja, hogy az ellenséges király húszezer emberrel vonul ellene, neki pedig csak tízezer fegyverfogható férfi áll rendelkezésére. Van itt egyáltalán értelme az ellenállásnak? Rendes körülmények között lehetetlen kétszer olyan erős ellenfelet megverni. Kedvező esetben a számok magukban nem döntök. Kr. e. 165-ben Makkabeus Júdás megverte Lüziász szir hadvezért, bár annak 60 000 gyalogosból és 5000 lovasból álló serege volt (1Makk 4,28-35). Nem csupán a katonák számát kell meggondolni és mérlegelni, hanem fölszerelésüket, harci kedvüket, azt, hogy vannak-e derék tisztjeik, milyen tehetséges a vezérük. A király leül *számot vetni*, tanácskozni önmagával. Csak akkor veszi föl a harcot, ha mérlegelésének eredménye reményt ad a kedvező kimenetelre. Ha nem, akkor *békét kér*, föltétel nélkül megadja magát.

A kettős hasonlat a „történelmi dolgok, egyszerű életviszonyok — kisparaszt, nagy király“ ellentéppárral ugyanazt a gondolatot fejezi ki. Mi az, amit szemléltet? Kétségtelenül ez: Aki nagyra vállalkozik, először gondosan megvizsgálja, van-e elég ereje és megfelelő eszközei a vállalkozásra. Mindkét hasonlat közepén ez áll: „előbb leül, hogy kiszámítsa — leül számot vetni“. De ez minden? Nincs-e a példázatokban választásról is szó: tornyot építeni vagy sem, — háborút viselni vagy kapitulálni? Ha az eszközök nem bizonyulnak elegendőnek, jobb mindenestül lemondani a vállalkozásról. A hadviselő király hasonlatában ez kifejezetten ott van. A másik példázat a meggondolatlan cselekvésből eredő kárra utal: nyereség helyett csak hátrány adódik. A kettős példázat ugyanazt világítja meg, de nem ugyanúgy. A főgondolattal a jelzett két mellékgondolat kapcsolódik össze. A kettős példázat értelme: Ne igyál előre a medve bőrére. Előbb mérlegeljünk, csak aztán vállalkozjunk; inkább bele se fogjunk valamibe, mint hogy elégtelen eszközökkel kezdjük, és így kudarcot valljunk. Jézus ezzel a gondolattal nem a mindennapi életre akar okossági szabályt adni. Lukács a két hasonlatot a tanítványság komoly voltáról szóló tanításba illeszti bele. A nagy vállal-

kozás: *Jézus tanítványának lenni*. Aki hajlandóságot érez, hogy kövesse Jézust és tanítványa legyen, jól meg kell fontolnia: megvan-e benne a komoly, elszánt akarat és a kitartó erő is. Mert csak így lehet nemcsak odaszegődni Jézushoz, hanem csakugyan tanítványának lenni és annak is maradni. Aki úgy érzi, hogy ez a feladat túl nagy neki, inkább maradjon távol; mert a kudarc veszélyezteti az üdvösséget.

Az így értelmezett két hasonlat nehéz kérdés elé állít: Jézus tehát szabad választásunkra bizta azt, amiről beszél? Követése nem szükséges mindenkinek az üdvösségre? Azt akarja, hogy a hozzá jövő fölvesse a kérdést: követi-e, vagy inkább nem? Amikor követésére hív, azzal már eldöntötte ezt! Akkor pedig mi a példázatok mondanivalója? — Jézus követése *különféle formában* történhet. Az követi Jézust, aki meghallja és követi felszólítását, hogy térjen meg és higgyen. De az evangéliumok a követés még egy fajtáját ismerik: tartós csatlakozást Jézushoz, amiért az illető elhagyja otthonát, hivatását, családját. Így követték Jézust az apostolok. Nem minden hívétől kívánja meg a házasságról való lemondást, csak azoktól, akiknek Istentől „megadatott, hogy ezt a szót felfogják“ (Mt 19,12). A pénzről és vagyonról való teljes lemondást sem mindenkitől kívánja. Zakeus, a vámoss megterése után nem minden vagyonáról mondott le (19,1-10). A kíséretében lévő galileai nők sem mondanak le mindenükről (8,3). Mikor Jézus arról beszél, milyen komoly dolog tanítványnak lenni, a lukácsi tanító részletben a leg-szorosabb követésre gondol. Ehhez nem elég a pusztá lelkesedés, a pillanatnyi szalmaláng. Gyökeres lemondás tartozik hozzá, olyasmiről is, ami nélkülözhetetlennek látszik az életben. Ezt meg kell gondolni, mielőtt Jézus ilyen követésre vállalkoznék valaki (vö. 9,57k). Jézus meg akarta akadályozni, hogy tüzesfejúek csatlakozzanak hozzá, akik izzó lelkesedéssel kezdik, de aztán beleunnak a fáradságos életbe, és végül még hitüket is elvesztik (Jn 6,60-71).

Talán a hasonlat képeinek megválasztása is Jézus követésének apostoli vállalkozására utal. Toronyépítés és háború. Az apostolok feladata építés és küzdelem (Róm 15,20; Fil 2,25). Mind a kettő határozottságot, megfontolást, teljes odaadást kíván. Dicsőség és békeség koronázza meg ezt a működést, szegyet és kegyetlen szolgálást kell legyőzni. A messiási üdvösség dicsőség és békeség.

c) Ki alkalmas csak tanítványnak? (14,33-35)

„Így hát aki közületek le nem mond mindenéről, amije csak van, nem lehet a tanítványom.

Jézus azt kívánja a tanítványtól, hogy minden másra való tekintet nélkül döntsön mellette. Szeretetteit, saját életét, tisztességét alá kell rendelnie neki. *Vagyonát* is. Külön kijelentés kívánja meg, hogy Jézus

állandó kísérői és munkatársai lemondjanak vagyonukról. Gondolkodásuk, igyekezetük egyedüli tárgya csak Isten országának ügye lehet. A vagyon uralma alatt tartja az embert, megszállja gondolkodását és életét, varázskörébe vonja. „Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak“ (16,13). Péter és a két Zebedeus-fi meghívása ezzel a mondattal zárul: „Ekkor kivonták a csónakokat a partra, és mindenüket elhagyva követték“ (5,11). Lévi, a vámos „mindenét elhagyta és követte“ (5,28). Péter a Tizenkettő szöszológjaként kijelentheti, hogy elhagyták mindenüket (18,28). De nem mindenki tartozik lemondani minden vagyonáról, aki valami módon követi Jézust. A jeruzsálemi ősegyházban sokan odaadták vagyonukat (Csel 4,36—5,11), de úgy is tagja lehetett valaki az egyháznak, hogy nem mondott le mindenéről (Csel 5,4).

„Jó dolog a só. De ha a só elveszti az ízét, mivel izesítik meg? „Sem a szántóföldre, sem a trágyadombra nem való. Kidobják. Akinek van füle a hallásra, hallja meg.“

A só jó és hasznos: az étel fűszeréül, hal és állatbőr konzerválására, még az áldozati istentiszteleten is (Lev 2,13). „A világ nem lehet meg só nélkül.“ De a só elveszítheti fűszerező erejét. Palesztinában a Holt-tengerből kapják; sok más anyaggal keveredett, és így „megromolhat“. Elveszíti fűszeres ízét, és ízetlen lesz. Mi haszna így? Még a szántóföldre vagy a trágyadombra sem való, ahová az értéktelen dolgokat vetik. A só terméketlenné teszi a talajt. Száraz pusztá lesz, lakhatatlan sós föld (Jer 17,16). A régiek meggyőződése szerint „minden hely, ahol sót találnak, terméketlen, semmit sem terem“. A só akkor jó, ha megőrzi erejét. Jézus tanítványa pedig akkor, ha megvan benne az igazi tanítványi szellem, ha Jézus a mindene, ha mindent félretesz, ami akadályozza feléje vezető útjában, ha feltétel nélkül elszakad mindentől, hogy egészen követésének szentelhesse magát, „bárhová megy“ (9,57). Az a tanítvány, aki elhatározta magát szoros követésére, de nem hajtja végre ezt könnyörtelenül, az ízetlenné vált sóhoz hasonlít. Rest a világ szolgálátára, és vétkekkel terheli meg magát (Mt 5,13). A hasznavehetetlen só sorsának részletezése gondolkodóba ejt: intelem és fenyegetés.

A sóról szóló mondás értelme rejtett. Megértése *nyitott fület*, gondolkodást és készséges elfogadást kíván. Aki igazán meghallja az ígét és engedelmeskedik neki, megkapja Isten üdvözítő erejét. Az ige meghívás is. „Aki fel tudja fogni, az fogja fel!“ (Mt 19,12) Nem mindenki képes Jézus föltétlen követésére. Mindig szükség van az egyházban olyanokra, akik megalkuvás nélkül lemondanak mindenről, hogy Krisztus minden tanítványa példájuk láttán eszében tartsa: Isten országa és annak javai minden földi birtok fölött állnak. Mindannyiuknak olyan szabadnak kell lenni a vagyontól és minden mástól, hogy szükség esetén ténylegesen is megváljanak tőle; még életüket is ráadásul kell adniuk,

ha Jézus megvallása a vértanúságot kívánja. Jézusnak ezekben a tanítványában mutatkozik meg, mit jelent gyökerében az ő követése. A tanítványi mivolt komoly követelményeiről szóló beszédet a néptömeghez intézi. Tudják meg, mit jelent végső soron Jézus követése. Ez a követelmény nem föltétlenül szól mindenkinek. „Nem mindenkibe fér ez a szó“ (Mt 19,11). De mindenkinek jelzi, milyen komoly dolog tanítványnak lenni.

4. A bűnösök befogadása (15,1-32)

Hogy valaki Jézus tanítványa legyen, annak alapvető követelménye a megtérés, a hit Jézus szavában (Mk 1,15) és a hozzá való csatlakozás. A hozzá szegődő korábbi élete nem akadály a követésnek és az üdvösségnek, föltéve, hogy valóban megtért. Az elveszett juh és az elveszett drachma kettős hasonlata (3-10) meg a tékozló fiú példabeszéde (11-32) ezt mutatja be. Ez a művészien megszerkesztett fejezet Istennek a bűnösök iránti szeretetét hirdeti, és igen nagy jelentőségű a pogányok közötti missziós igehirdetésben. A hagyomány, amelyet Lukács felhasznált, tud arról, hogy amikor Jézus Isten könyörülő szeretetéről beszélt a bűnösök iránt, védekeznie kellett a farizeusok kifogásai ellen. Az őskeresztény egyházközösségekben valószínűleg a farizeusokéhoz hasonló gondolatok ébredtek, amikor bűnösök jelentkeztek a keresztségre, és a „szentekkel“ együtt vettek részt a közös lakomán.

a) A botrány (15,1-2)

¹ *A vámosok és bűnösök mind jöttek, hogy hallgassák.* ² *A farizeusok és az írástudók méltatlankodtak emiatt: Ez itt bűnösökkel áll szóba, és eszik is velük.*

Nagy néptömegek vándorolnak Jézussal, de a vámosok és bűnösök is mind közelednek hozzá. A *vámbérlőket* a legmegvetettebb emberek közé sorolják: vámos és tolvaj, vámos és rabló, vámos és pogány, pénzváltó és vámos, vámos és rossz nő; rabló, csaló, házasságtörő és vámos; gyilkos, rabló és vámos. *Bűnösnek* tartanak mindenkit, aki közismerten erkölcstelen életmódot folytat, tisztességtelen vagy tisztességtelenségre csábító hivatást gyakorol, mint pl. a kockajátékos, uzsorás, pásztor, számárhajcsár, házaló, tímár. Az is bűnösnek számít, aki nem ismeri a farizeusi törvényt magyarázatot, mert ha nem ismeri, akkor nem is követi a törvényt.

Jézus szóban és tettben hatalmas próféta (24,19). A vámosok és bűnösök látták tetteit és őt magát. Jönnek, hogy *hallgassák*. Amit láttak, azt a szó érteti meg velük. Jézus üdvösséget kínál és erkölcsi megtérést kíván. A hallás a hit kezdete, a hit pedig a megtérésé és megbocsátásé. A hallás koronája a hitből fakadó engedelmesség és az engedelmesség-

ben megnyilvánuló hit. A bűnösök *közelednek* Jézushoz, és általa, a próféta által Istenhez. A próféta Isten szavának hordozója. Azért közelednek, hogy Istent hallgassák. All róluk a próféta szava: „Keressetek, és megtaláltok. Ha egész szívetekből kerestek, megengedem, hogy megtaláljatok... Megfordítom sorsotokat, és összegyűjtelek titeket minden nép közül és minden helyről, ahová szétszórtaalak, és visszahozlak erre a helyre, ahonnan számkivetésbe hagytalak hurcolni“ (Jer 29,14k).

A farizeusok és írástudók megvetően beszélnek Jézusról: *ez itt*. Minden módon figyelik, mert felelősnek érzik magukat a nép szentségéért. Elégedetlenül *méltatlankodnak*: Túri, hogy a bűnösök közeledjenek hozzá, *szóba áll velük* (szó szerint: törődik velük, pártfogásba veszi őket), és *asztalközösséget* tart velük (5,29). Ezzel az eljárásával lerombolja a választott nép szentsége érdekében kifejtett fáradozásukat. Az ő alapelvük így hangzik: „Ne keveredj istentelenség közé“. A törvényszegőket és bűnösöket el kell szigetelni, ki kell zárni Isten szent népének közösségéből. Így kell megbüntetni a bűnt, elítélni a gonoszságot, kiközösíteni a bűnöst, helyreállítani a rendet és megőrizni a szentséget. Amit Jézus csinál, az szükségképpen botrányosnak tűnik. És még hozzá úgy lép fel, mint próféta, aki igényt tart arra, hogy Isten nevében cselekszik és beszél!

Jézus hármaskör példabeszéddel felel meg a farizeusoknak. A két első erre a szemrehányásra válaszol: törődik a bűnösökkel. A harmadik, amelynek csúcspontja az örömlakoma, erre: velük eszik. Jézus tudatában van annak, hogy Isten üzenetét hirdeti, és nincs mit visszavonnia. Az örömhír a szegényeknek szól — és a szegények közé tartoznak a megtérésre kész bűnösök is.

b) Öröm megtalálni, ami elveszett (15,3-10)

³ *Erre mondott nekik egy példabeszédet: ⁴ Ki az közületek, aki, ha van száz juha és egy elvész belőlük, nem hagyja ott a pusztaiban a kilencvenkilencet, és nem jár az elveszett után mindaddig, míg megtalálja?* ⁵ *Ha megtalálta, örömeiben vállára veszi, ⁶ és mikor hazaér, összehívja barátait és szomszédait: Örüljeteek velem; mert megtaláltam elveszett bárányomat. ⁷ Mondom nektek, éppen így nagyobb öröm lesz a mennyben egyetlenegy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon, akinek nincs szüksége rá, hogy megtérjen.*

Palesztinában sok a juh- és kecskelegelő. Mindenki ismeri a *pásztorokat* és életüket. Jézus tekintete a pásztorban a nyájra viselt gondját és állatai iránti szeretetét fedezi föl és világítja meg. Izrael prófétái, költői és bölcsei régóta pásztor képében rajzolták meg Istent¹⁰⁵.

A példázat *kérdéssel* kezdődik (14,28,31). Aki hallja, ítéljen saját tapasztalata szerint. A pásztor úgy csinál, ahogyan Jézus mondja. Nyája minden egyes elveszett állatáért minden gondot és fáradságot vállal, mintha az lenne az egyetlen, mintha nem volna még kilencvenkilenc. Egy sem közömbös neki, egyet sem akar elveszteni. A kilencvenkilenc nem pótolja az egy elveszettet.

A *megtalált* juhot a pásztor vállára veszi. Életből ellesett kép. Ha a juh eltévedt a nyájtól, céltalanul szaladgál, és csüggedten lefekszik: vinni kell. A pásztor gyöngédebben bánik vele, mint a többivel. Pedig hát kimerítette a keresés a sziklás hegyvidéken. De feledve minden, mert megtalálta az elveszett bárányt.

Öröme nagyobb, mint hogy megférne benne. Elújságolja barátainak, a szomszédoknak. Mindig újból el kell mondania: *Megtaláltam elveszett bárányomat.*

Ahogy a pásztor örül egyetlenegy elveszett és újra megtalált juhnak, úgy örül Isten egyetlenegy embernek, aki bűnös volt, de megtért. Ilyen az Isten. Egyetlen bűnös sem közömbös neki. Nem vigasztalódik a sok igazzal. Keresi a bűnöst: az is az övé; soha nem mond le róla. Gondja, fájdalma akkor is, ha téves úton jár.

Ha az elveszett bűnös megtér és hagyja, hogy megtalálják, nem várja szemrehányás, bizalmatlanság, súlyos előírások. Isten megment, megbocsát, hazahoz — örvendezve, teljes szeretetének kimutatásával. „Ügy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, el ne vesszen, hanem élete legyen“ (Jn 3,16). Öröm lesz az égben, Istennél. Az öröm a jövőben következik be. Isten *örül majd* a végítéleten, ha a legkisebbek egyikének felmentő ítéletet hirdet. Isten öröme a megbocsátás, nem az elítélés. Az üdvösség történetét egészen az utolsó ítéletig Isten irgalma járja át.

Nagyobb öröm lesz egyetlenegy megtérő bűnösön, *mint kilencvenkilenc igazon*, akinek nincs szüksége megtérésre. A zsidó törvénytudók is szembeállítják a „megtérés férfait“ (akik bűnbánatot tartanak és megtérnek) a „tökéletes igazakkal“. Mindegyik elmondhatja: „Boldog, aki nem vétkezett, és akinek bűne bocsánatot nyert.“ Jézus többet mond. Az ószövetség is tudja, hogy Istennek nem telik tetszése a bűnös halálában, inkább abban, hogy megtérjen és éljen (Ez 18,23). Jézus szinte nem talál szavakat, amikor ecsetelni akarja Isten megbocsátó, megmentő szeretetét. Mi emberek akkor beszélünk nagyobb örömről, ha onnét jön, ahonnan nem reméltük. A bűnös elveszett és rátaláltak. Nagy, komoly, felfoghatatlan Isten szeretete, megbocsátó készsége. A nagyobb öröm a szeretet teremtő, mindenható hatalmát ünnepli, amely új kezdésre képesít.

Istennek tehát örömet okoz, hogy megbocsásson a bűnösnek és hazahozza magához. Ezért kell Jézusnak is törődnie a bűnösökkel, és

egy asztalhoz ülnie velük (*asztalközösség*). Az üdvösség ideje, amelyet hirdet, az irgalom és az öröm ideje. Isten örül, ha megbocsát, a bűnösök örülnek, ha bocsánatot kapnak: szabad-e hát a „jámboroknak“ zúgolódni? Szabad-e megbotránkozniok, ha Isten keresi a bűnöst? Szabad-e keserűnek lenniök az ujjongás idejében? Jézus azzal igazolja a bűnösök iránti szeretetét, hogy igazolja Isten szeretetét a bűnösök iránt. Paradox védekezés: meg kell védenie a szent Istent az emberek szemrehányásai ellenében! Csak az hiheti el, hogy a bűnösök iránti szeretet megszenteli a népet, aki hiszi, hogy megkezdődött Isten uralma, és ennek az uralomnak az irgalom az eszköze. A farizeusok nem fogadják el Jézus jóhírét, azért nem ismerik föl, hogy eljött a nagy korforduló.

** Vagy ha egy asszonynak van tíz drachmája, és egyet elveszít, nem gyűjt-e világot, nem seprí-e ki a házat, nem keresi-e gondosan, amíg meg nem találja? * És ha megtalálta, összehívja barátait meg a szomszédokat: Örüljetek velem — mondja —, mert megtaláltam elveszett drachmámat. * Mondom nektek, az Isten angyalai is épp így örülnek majd egy megtért bűnösnek.*

Változik a kép. A férfi mellett megjelenik az *asszony*, a jómódú mellett a szegény. Így gondolkodik és cselekszik az ember, akár férfi, akár asszony, akár gazdag, akár szegény. Két tanú egybehangzó kijelentése bizonyítja az igazságot (MTörv 19,15). Istennek a bűnösök iránti szeretete, ez a hallatlan dolog igaz, nem túlzás, nem tévedés. Jézus megerősíti az elhangzottat. Ugyanaz a költemény kétszer elmondva mélyebben belénk vésődik, elmélyedésre készítet. A dalok több szakaszban énekelik meg tárgyukat. Isten egész bizonyosan olyan, amilyennek Jézus bemutatja. Más, mint amilyenek a jámborok, a törvénytudók, Izrael jártasai tudják és mondják. Egy *drachma* értéke egy ezüst dénár, az pedig egy napszámos napibére (Mt 20,2). Tíz drachma nem nagy pénz, de a szegény asszonynak sok. Az asszony kezében nincsen háztartási pénz, mert a férfi a bevásárló. Talán azért csüggött a szíve annyira ezen a pénzdarabon, mert a hozományából származott, amit évek során át fejkendőjébe varrva tartogatott, hogy el ne veszítse. Most *elveszett*.

Az asszony a legnagyobb gonddal lát a *kereséshez*. Nehéz dolog a palesztinai házban! Egyetlenegy teremben van együtt minden. A világitás rossz. Az asszony *világot gyűjt*, mindenhová bevilágít, *kisepri a házat*, minden szögletbe belekotor, keres, míg a pénzdarabot meg nem találja. Öröme nagy, megosztást sürget. Aki részt vett fájdalmában, tudjon örömről is. Újra meg újra elmondja, ami a szívében él: „Megtaláltam elveszett drachmámat.“

Így örül Isten egy megtért bűnösnek. Isten öröme *az angyalok*, a mennyei udvartartás *örömeiben* látszik meg. Örömük az övének a

visszfénye. Az első példázatban ez állt: Öröm lesz az égben, most: örülnek az angyalok. Isten neve nem hangzik el. Jézus szavai Istennek a megtérő bűnös miatt érzett örömről merészek és egyben tartózkodók, lelepleznek és ellepleznek. Isten könyörülő szeretete nem halványítja el a fontos szentségét . . .

Mindkét példázatban ez áll: Istennek öröme telik a *megtérő* bűnösben. Bűnösök és igazak megkülönböztetése nem szűnt meg, nincs hallgatólagosan mellőzve, vagy éppen ironikusan kezelve. Jézus soha nem beszélt úgy, mintha a bűn nem lenne bűn. Mint a próféták, ő is megtérést és bűnbánatot követel. Erőteljesebben, mint bármelyik előző próféta. Küldetése fő okának tartja, hogy megtérésre hívjon: „Elközelgett az Isten országa, tartsatok bűnbánatot“ (Mk 1,15). Mindenkinek bűnbánatot kell tartania, mert Isten előtt mindenki bűnös. A megtérésre való felszólításban ott az ítélet és a kárhozat fenyegetése. Az Istennek a bűnösök iránti szeretetéről szóló prédikáció is megtérésre hív, üdvösséget és bűnbánatot hirdet.

Jézus az üdvösség idejének felvirradását hirdeti: „Elközelgett az Isten országa“. Istennek ebbe a kezdődő uralmába beletartozik örvendező könyörülete mindazok iránt, akik odafordulnak üdvösséget adó kegyelméhez. Jézus Isten országáról szóló üzenetének egészen eredeti, páratlan vonása a bűnösök iránti szeretet kinyilatkoztatása.

Az írástudók meggyőződése szerint Isten a bűnöst megtérése előtt nem szereti. Csak akkor fordul feléje szeretetével, ha már felhagyott rossz cselekedeteivel, és jóvátette őket. Ezt adják Isten szájába: „Térjetelek meg, akkor elfogadlak benneteket . . . Ha az ember teljesen megtér, akkor megbocsát neki Isten.“ Jézus másképpen beszél: A kezdeményezés Istené. A pásztor jár az elveszett juh után, az asszony keresi a pénzdarábot. „Megtaláltam, amit elvesztettem“ — hangzik az öröm szava. „A szeretetnek nem az a lényege, hogy mi szeretjük az Istent, hanem hogy ő szeret minket, és elküldte a Fiát bűneinkért engesztelésül . . . Ő előbb szeretett minket“ (1Jn 4,10.19). A bűnös magától nem tud visszatérni: Istennek kell visszahoznia (Jer 24,7).

c) A tékozló fiú (15,11-32)

11 Majd így folytatta: Egy embernek volt két fia. 12 A fiatalabbik egyszer így szólt apjához: Apám, add ki nekem az örökségem rám eső részét. Erre szétszította köztük vagyonát. 13 Nem sokkal ezután a fiatalabbik összeszedte mindenét és elment egy távoli országba. Ott léha életet élve eltékozlta vagyonát.

Az elveszett kereséséről szóló két példázat föltárta Isten eljárását a bűnösökkel szemben. A tékozló fiú elbeszélése azt is felfedi, mi megy végbe az elvesztésben. Ott a juh meg a pénzdaráb vész el, itt a *fiú!*

Ott ugyan szó van megtérésről, de nem derül ki, mit jelent ez: itt a szónak az értelme is feltárul. Itt is, ott is egy a cél: Jézus védi Isten igralmas eljárását a bűnösök iránt.

Az ember, akinek *két fia* volt, gazdag paraszt. Sok napszámosa van, akik semmiben sem szenvednek hiányt (17.v.), szolgálai vannak (22), kéznél van a hízott borjú (23). Két fia nőtlen, még nincs húsz éves. Az apa maga irányítja a gazdaságot. A fiatalabbik fiú azt kéri — nyilván így kell érteni a szíves „Apám” megszólítás után következő felszólító módot —, fizesse ki neki az örökség köteles részét. Maga a gazdaság mint ingatlan nem volt értékesíthető, és az idősebb fiúra szállt (Lev 25,23kk). Az elbeszélésben szereplő ifjabbik fiú az ingó vagyon egyharmadát kérte magának. Ha a fiú a megillető vagyonrészét már apja életében megkapta, az birtoklási jogot jelentett, de nem a rendelkezés és haszonélvezet jogát. Az apa beleegyezik a kérésbe. Elosztja vagyonát fiai között. Az idősebbik lesz az egyedüli jövendő birtokos (31.v.), de az apa a haszonélvező (22k.29). A fiatalabbik a birtoklás és a rendelkezés jogát kéri magának, mert önálló akar lenni. Mind a kettőt megkapja. Az apa már nem úgy kezeli, mint kiskorút. Merész dolog; de megkockáztatja.

Az önállóságra törekvő, saját feje szerint élni akaró fiúnak teherré vált az élet az atyai házban, a maga rendjével és kötöttségeivel. Rövid idő múlva *összeszedi mindenét, pénzzé teszi, és külföldre megy*, a Jordántól keletre eső vidékre. Palesztina nem tudta eltartani lakóit. Aki vinni akarta valamire, idegenbe kellett mennie. Négy millió zsidó élt diaszporában; hazájában, Palesztinában egy fél millió. A haza kötöttség, az idegen tájék csábító szabadságot, kötetlenséget ígér. Idegenben léha, tékozló étellel a vagyonnak hamar vége. „Aki szereti a bölcsességet, öröme atyjának; de aki feslett nőket tart, elveri vagyonát” (Péld 29,3).

14 Amikor már mindenét elpazarolta, az országban nagy éhínség támadt, ő is nélkülözni kezdett. 15 Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához. Az kiküldte a földjére kondát őrizni. 16 Örült volna, ha azokkal a hüvelyekkel tölthette volna meg hasát, amit a disznók ettek, de még abból sem adtak neki.

Éhínség idején még a vagyonos is csak nehezen bírja. Hát még a nincstelen! Mit tegyen a fiú, akinek már semmije? A zsidó törvénytudók azt mondanák: ne kímélje a lábát, fusson a legközelebbi zsidó gyülekezetig, hogy ott kérjen segítséget és munkát. Viszont mit tesz az „elvesztett fiú”? Olyat, ami a zsidó jámbornak elviselhetetlen. Befurakodik a pogány vidék egy gazdájához, és *elszegődik* hozzá (szó szerint: ráakaszódik), mint egy tolakodó koldus. Dolgozni akar, hogy élhessen, mindenre vállalkozik, csak hogy el ne pusztuljon, mindent feláldoz,

hogy pusztá életét megmentse. Az az ország pogány vidék: nincs szombati nyugalom, nincs rituális étkezés, nem tartják meg a tisztasági törvényeket. Bűnösökkel és törvényen kívüliekkel él közösségben. A munka, amelyet vállal, elviselhetetlen a jámbor zsidónak: „Átkozott legyen, aki disznót tenyészt.“ Állandóan tisztátalan állatokkal (Lev 11,7) kell foglalkoznia, és ezzel megtagadja vallását. A tékozló fiú bűnössé, hitehagytá, istentelenné válik. Miye maradt még?

Bebizonyul rajta a mondás igazsága: „Az iszákos és tobzódó szegény lesz“ (Péld 23,21). Mindent nélkülöznie kell, ami az embernek embervoltához szükséges. Éhezik. Tápláléka olyan szűkös, hogy mohón vágyakozik a disznók eledele után. A szentjánoskenyérfa nyers hüvelyeivel szeretné *a hasát megtölteni*, amit a disznók falnak. De ő kevesebbet ér az állatoknál: senki sem ad neki belőle. Ő idegen. Isten átkozottjaként kell élnie! „Isten gyűlöli a gonoszt, és a bűnösöknek megfizet“ (Sir 12,6). Mindig, mindörökkre gyűlöli őket?

”Ekkor magába szállt: Hány napszámos bővelkedik apám házában kenyérben — mondta —, én meg éhen halok itt. ”Útra kelek, hazamegyek apámhoz, és ezt mondom neki: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. ”Arra, hogy fiadnak nevezz, már nem vagyok méltó, csak béreseid közé fogadj be.

A zsidók ismerik ezt a mondást: „Ha az izraeliták szentjánoskenyérre szorúlnak, akkor megtérnek (Istenhez).“ A tékozló fiún megvalósul ez. *Magába száll*, elgondolkodik. Minden ábrándja szertefoszlott. Nyomorában eszébe jut apja házának bősége. A disznók elé hajtott hüvelyek a napszámosok kenyérére emlékeztetik, a szeretet nélküli idegen világ az apai házba vonzza. Nem akar felhagyni a reménnyel, élni akar. Nem Isten, nem apja áll eszmélődésének középpontjában, hanem mindenekelőtt az, hogy megmentse életét az éhhaláltól az idegenben. „Ha az istentelen magába száll — mondja Isten a zsidó írástudók szerint —, akkor halálakor koronát fonok neki (az örök élet koronáját)... Ha az istentelen magába száll, akkor mindig beljebb léphet (a szent közelébe)“. Az eszmélődés útja Istennél végződik...

A tékozló fiú magába száll, apjához fordul, és Istennél végzi. *Megtérésének* szavait a Szentírás szavai ihletik: „Ekkor a fáraó sietve hívatta Mózeset és Áront, s így szólt: Vétettem az Ūr ellen és ellenetek“ (Kiv 10,16). A bűnbánó zsoldárban pedig ez áll: „Csak ellened vétettem egyedül, — a rosszat színed előtt cselekedtem, — ezért igazságos vagy, hogyha megitélsz, — s ha elítélsz is, feddhetetlen“ (Zsolt 51,6). Az atyai házra, annak bőségére, vallásos életére, és a mindezek mögött álló személyre: az apára való emlékezés fölébreszti Isten emlékét, büntudatra vezet, és Istenhez térésre késztet.

A szerető *apa* képe fölkelti a bocsánatban való bizakodást. Hogy is térhetne másképp vissza hozzá? Apja képén át Isten képével találkozik. „Térj vissza, te hűtlen Izrael — mondja az Úr. Nem haragszom többé rád, hiszen irgalmas vagyok, nem neheztelek örökké. Csak ismerd el gonoszságodat, azt, hogy hűtlenül elpártoltál az Úrtól, a te Istenedtől“ (Jer 3,12k). A tékozló fiú belátja bűnét és elismeri, hogy életével eljátszotta fiúi jogait. Csak a napszámosok egyike szeretne lenni.

²⁰ *Csakugyan útra kelt és visszatért apjához. Apja már messziről észrevette, és megesett rajta a szíve. Eléje szaladt, a nyakába borult és megcsókolta.* ²¹ *Erre a fiú így szólt hozzá: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Arra, hogy fiadnak nevezz, már nem vagyok méltó.*

A gondolatból tett lesz. A belső megtérés megkívánja „a bűnbánat gyümölcsét“, a régi étellel való szakítást, elindulást az apa felé, visszatérést Istenhez. A apa elébe siet fiának. Szeretete, vágyakozása megélelti szemét. *Részvét* fogja el, mikor látja nyomorúságát. *Szalad* eléje — szokatlan és méltatlan dolog egy öreg keleti embernél. Megfelelkezik méltóságáról, és elhalmozza apai szeretetének minden jelével. Az arcára nyomott csókkal már elismeri gyermekének, mielőtt bűnbánó mondókáját elmondta volna. A fiú belekezd beismerő mondókájába, de nem jut a végére. Az apa nem vár a megbocsátással addig, míg a bűnbánat minden követelménye teljesült. Ennek az apának a képén át a mennyei Atyáé pillant felénk, megelőző szeretetével.

²² *Az apa azonban odaszólt a szolgálknak: Hozzatok hamar a legdrágább ünneplő ruhát, és adjátok rá. Az ujjára húzzatok gyűrűt és a lábára sarut.* ²³ *Vezessétek elő a hizlalt borjút és vágjátok le. Ülünk ünnepi lakomát és vigadjunk,* ²⁴ *mert ez az én fiam halott volt és életre kelt, elveszett és megkerült. Erre vigadozni kezdtek.*

Az apa idáig hallgatott. Most ő kezd beszélni. Mindig jelen volt gondjával, éberségével és szeretetével; most túlaradó örömmel tör elő szava. Nem tart leszámolást, nem szab feltételeket, nem állít próbaidő elé. A bocsánat szava nem hangzik el, de a szónál több a megbocsátó cselekvés. Az apa tékozló fiát jogaiba iktatja. Az *ünneplő ruha* díszvendéggé teszi, a *pecsétgyűrű* teljhatalmat ad, hogy ismét mint fiú járjon el. A *saru* szabad embernek nyilvánítja: újból egy szabad paraszt szabad fia, nem meztlábás napszámos. A *hizlalt borjú* levágása örömnünnep kezdete: a fiú ismét beletartozik az apai ház asztalközösségébe. Az apa szívében eláradó ünnepi öröm kitör, és az egész házat elárasztja.

Az ünnepi öröm árad ezekből a szavakból: „Ez az én fiam halott volt és életre kelt, elveszett és megkerült.“ Ez az ünnepi ujjongás az üdvösség idejének ujjongása. Az irgalom evangéliuma az öröm evangéliuma. Jézus megment az elkallódásból, a halálból, hisz azért jött, hogy

„világoskodjék azoknak, akik a sötétben és a halál árnyékában ülnek“ (1,79). Ezek a szavak refrénként zárják le a példabeszéd első és második részét. Az egyik a szerető, nagyszívű apáról szóló elbeszélés, a másik az idősebbik fiú könyörtelen szigoráról és szűkkeblűségéről szól. Ilyen Isten — ilyen a farizeus! De ti „legyetek irgalmasok, amint Atyátok irgalmas“ (6,36).

25 Az idősebbik fiú kint volt a mezőn. Amikor hazatérőben közeledett a házhoz, meghallotta a zeneszót és a táncot. 26 Szólt az egyik szolgának és megkérdezte, mi történt. 27 Megjött az öcséd, és apád levágta a hízlalt borjút, hogy egészségben előkerült — felelte. 28 Erre az megharagudott, és nem akart bemenni.

Az idősebbik fiú hűen szolgál — nap mint nap. Most is a mezei munkából jön. A lakomának már vége, megkezdődött a férfiak vidám tánca. Zene és lábdobogás hangzik a házból. A lelkiismeretes kötelességteljesítés emberét körülveszi az ünnepi ujjongás, vidám sürgés-forgás. Az ünnepi hangulatot magyarázó szolga csak a felszínt látja: öccse hazatérését, a hízlalt borjút levágását, a hazatérő jó egészségét. Hogy is látná, mi ment végbe az apa és a hazatért fiú bensejében? A megtérés drámája, a megelőző átalakulás, a halott feltámadása — mi minden történt itt! A bűnbánat az eszkatológikus események kezdete. Ami itt ember és Isten között történik, annak a világot átfogó eseménynek a képe, amelyre az emberiség várakozott, és amely most végbemegy. Az üdvösség kora az öröm ideje.

Amit az idősebbik fiú érez, az tölti be a farizeusok lelkét is. Ő a jámbor Izrael képe! *Haragosan* fordul szembe az apa eljárásával, tiltakozik az erkölcsi rend veszélyeztetése ellen, zúgolódik emiatt az érthetetlen könyörtelenség miatt. Hisz Isten napja, amelyen megkezdí uralmát, mégis csak „a harag napja“, amikor a törvény áthágói megkapják büntető ítéletüket! *Bemenni* az ünnepre? Akkor közösködné egy bűnös-sel, asztalközösségre lépne valakivel, aki feslett nőkkal, pogányokkal és disznókkal tette magát tisztátalanná. Az idősebbik fiú úgy cselekszik, mint az „igazak“, a jámborok, a farizeusok... „Ez itt pártfogolja a bűnösöket, és velük eszik“ (15,2).

28a Az apa erre kijött és kérlette. 29 De ő azt felelte: Látod, én annyira éve szolgálom neked, és egyszer se szegtem meg parancsodat. És nekem még egy gödöljét sem adtál soha, hogy egyet mulathassak a barátaimmal. Most meg, hogy ez a fiad hazajött, aki vagyondat rossz nőekkel fölemésztette, levágattad neki a hízlalt borjút.

Az apa kimegy idősebbik fiához. Az sem közömbös neki. Kérlelően, intően beszél hozzá. De mint a gátjatört, sodró ár tör elő minden az idősebbik fiú lelkéből. Felháborítónak találja, ami itt történik: Az

igazat elhanyagolják, a bűnös örömet kelt. Csupa ellentét: „annyi éven át” hűséges szolgálat — „vagyonodat fölemésztette”; „egyszer se szegtem meg parancsodat” — „rossz nőkkel mindent elherdált”; „egy gödölyét sem, hogy egyet mulathassak” — „levágattad a hizlalt borjút”. Isten irgalma és szeretete is titok, emberi mértékkel föl nem mérhető. Amikor Jézus szerető atyaként nyilatkoztatja ki Istent, ezzel közeledő királyságát, a bocsánatot és üdvösséget hirdeti.

“De ő azt mondta neki: Gyermekem, te mindig velem voltál, és mindenem a tied.” Most azonban ünnepet kellett ülnünk és vigadnunk, mert az öcséd halott volt és életre kelt, elveszett és megkerült.

Az apa igazolja magát. Meggondolta-e az idősebbik fiú, mit kapott tőle és mi je van? *Kedves gyermeke*, „kisfiam”-nak szólítja, mindig élvezte apja szeretetét, közösségben volt vele. Semmit sem veszít el örökrészből, apja minden birtokában megerősíti. Jogtalanság történik-e vele, ha az apa a másik fiához is jó (Mt 20,15)? Megrövidül-e ezzel?

Az apa három jótéteményt számlál elő. A felsoroláson áttetszik Istennek népével kötött szövetsége: *gyermekem* — népem; *én veled* — te énvelem; a javak közössége. A Jézus hozta új üdvösségrend helyreállítja, elmélyíti és beteljesíti a régit. Vére megalapítja az új szövetséget (22,20), amely a bűnök bocsánatát adja: „Megbocsátom vétkeket, és bűnükre nem emlékezem többé” (Jer 31,34).

Isten akarata azt kívánja, hogy *örömmünnepet* üljenek. Hiszen a testvérről van szó. Az idősebbik fiú csak a törvény miatt aggódik, a testvéri szeretet hiányzik belőle. Jézus üzenete szerint azonban ez a törvény lényege és Isten akarata. Ismét fölmerül az, amit már a szombati összeütközések feltártak (14,5). A farizeusok őrzik a szombati nyugalmat, de nem törődnek a testvérszeretettel. Isten azonban az irgalom és a szeretet műveiben dicsőül meg.

De nem harapózik-e el a bűn, nem áraszt-e el mindent, ha túl könnyű a bocsánat? Nem okoz-e a bűnös megtérésén érzett isteni öröm hirdetése erkölcsi katasztrófát? Nem veszélyezteti-e Jézus prédikációja, amely Istennek a bűnös iránti könyörületéről szól, mégis csak az erkölcsi rendet? Jézus szavaiban két rendező erő mutatkozik meg: a *megtérés* és a *testvérszeretet*. A tékozló fiú visszatér apjához, az idősebbiket az apa a testvéri szeretetre vezeti. Megtérésben és testvérszereteten nyilvánul meg Isten királyi uralmának kezdete és az üdvösség ideje. Az apostolok Lélektől irányított prédikációja megtérésre vezet, és besoroz azok közösségébe, akik Jézus nevében gyűltek össze, és mint „egy szív és egy lélek” élnek (Csel 2,37-47). Istenhez térés és testvérszeretet az erkölcsi rend alaperei.

A régi egyházban is föl kellett vetődnie a gondterhelt kérdésnek: Hogyan bánjanak Isten szent népében a *bűnösökkel*? A Máté-evangélium

egy „jogi természetű“ eljárás rendjét tartalmazza: testvéri figyelmeztetés négy szemközt, rábizonyítás tanúk jelenlétében, megtárgyalás a gyülekezet előtt, kizárás a gyülekezetből (Mt 18,15-17). Lukács a könyörület és szeretetteljes jóság útját mutatja be. Mind a két út közös vonása, hogy Jézusra megy vissza, mind a kettő Isten felvirradó uralmának hirdetésében gyökerezik. Isten királysága ítélet és irgalom.

A tékozló fiú példázatában háromszor fordul elő az *ünnepi lakoma* említése. Amikor a gyülekezet közös étkezésre jön össze, az üdvösség örömeivel (Csel 2,46) emlékezik meg Istennek Jézusban végbevitt megmentő és megbocsátó tetteről (22,20; 1Kor 11,26). Valamikor nem voltak nép, most pedig Isten népe, valamikor kegyelem nélkül éltek, most kegyelemben (1Pét 2,10). Az Úr vacsoráján az ő vérét nyújtják „a bűnök bocsánatára“ (Mt 26,28), s örvendező hálaadással ünneplik az üdvösség új rendjét és Isten fiává fogadásukat.

A példázat anélkül marad abba, hogy megtudnánk, mit csinál az apa az idősebbik fiúval. Jézus nem ítéletet tart, hanem üdvösséget ajánl. A farizeusokat is meg akarja menteni. Mindenki megtérésre szorul, a bűnösök éppúgy, mint a magukat igaznak tartók (18,9-14). „Mindnyájan alá vagyunk vetve a bűnnek“ (Róm 3,9).

5. *E világ fiai* (16,1—17,10)

A bűn nem akadály a üdvözülésnek, ha valaki megtér. Mi hát az akadály? Az új szakasz erre válaszol. Két hasonló felépítésű részre oszlik: 16,1-18 és 16,19—17,10. Mindegyik egy-egy elbeszéléssel kezdődik, amelyhez azután „alkalmazások“ csatlakoznak. Az első részt a farizeusokhoz intézett szavak zárják le, a törvény gyökeres betöltéséről (16,14-18), a másodikat az apostolokhoz intézett szavak az odaadó hitről (17,5-10). A két történet egyike megmutatja, hogyan használhatja fel az ember vagyonát üdvösségére, a másik: hogyan készíti vele kárhozatot. Mindegyikben három személy szerepel. Az elsőben a földbirtokos, az intéző és az adós, a másodikban a gazdag, a szegény és Ábrahám. Az elsőben az intéző úgy gondoskodik jövőjéről, hogy ad; a másodikban a gazdag azzal jut romlásba, hogy nem ad.

A birtok, a nősülés visszatartotta a meghívottakat, hogy a megállapított órában eljőjenek a nagy vacsorára. Jézus föltétlen követője lemond vagyonról és családról (14,25-34). De nem mindenkifől kívánja meg ezt a föltétlen követést. Minden önmegtágadás nélkül azonban lehetetlen Krisztus tanítványává lenni. Az újabb tanító részletnek ezt adhatnánk címül: „E világ fiai“ (16,8), minthogy erről a kérdéstről szól: Hogyan védekezhet Jézus tanítványa a világ karmai ellen? Hiszen az ő gondolatainak odafent kell időznie, ahol Krisztus uralkodik (Kol 3,1), a világ viszont teljesen bűvkörébe akarja vonni. „Minden, ami a világon van: a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége (az a képzelődés, mintha a boldogulás csakis az embertől függne), nem az Atyától van, hanem a világból“ (1Jn 2,16). E három ellenében ott áll a birtoklás helyes rendje (a két következő elbeszélés, „alkalmazásával“ együtt), a házassági törvény új rendje (16,18) és az alázat (17,10).

Hasonló szerkesztést találunk Máténál is (19,2-20). Ott ugyanerről a kérdéstről van szó, ugyanerről a megoldásról, és a vége is ugyanaz: Az üdvösség Isten ajándéka, az ember nem tarthat igényt rá, még ha a végsőkéig meg is tett érte mindent. A felhasznált hagyományelemek azonban különbözők.

a) A mihaszna intéző (16,1-13)

¹ *Aztán a tanítványokhoz fordult.*

A farizeusok és írástudók előtt (15,1) Jézus arról beszél, mennyire örül Isten a megtérő bűnösöknek. A vámosok és bűnösök hallják az örömdöntő hírt. Ott a sok ember is, aki Jézussal tart. Jézus most a *tanítványokhoz* fordul, azokhoz, akik el vannak szánva, hogy befogadják és követik szavát. Ők is rászorulnak, hogy tanításával megmagyarázza nekik, mi szükséges a vándorlás végén várakozó dicsőség elérésére.

² *Egy gazdag embernek volt egy intézője. Bevádolták nála, hogy eltékozolja vagyonát.* ³ *Magához hívatta, és így szólt hozzá: Mit hallok felőled? Adj számot sáfárkodásodról, mert nem maradhatsz tovább intéző.*

A gazdag ember földbirtokos, valószínűleg külföldi. Javai kezelését odavaló intézőre bizza, aki messzemenően önálló, de a földesúrnak számadással tartozik. Ezt az intézőt joggal vagy jogtalanul bevádolták uránál, hogy elherdálja a rábízott vagyont. A földesúrnak ez a vád elég ok arra, hogy számadást követeljen. At kell adnia az okmányokat, adósleveleket, számlákat, hiszen szabályos könyvelést nem ismernek. Ugyanakkor felmond neki. Szemrehányó kérdése semmi kétséget nem hagy afelől, hogy igen bosszús, és el van szánva az intéző elbocsátására. Ugyancsak kellemetlen helyzet.

⁴ *Az intéző így gondolkodott magában: Mitévő legyek? Uram elveszi tőlem az intézőségeket. Kapálni nem bírok, koldulni szégyellek.* ⁵ *Tudom már, mit teszek, hogy befogadjanak az emberek házukba, amikor elcsap az intézőségekből.*

Az intéző zavara önmagával folytatott párbeszédében nyilvánul meg. Jóhíre elveszett, „kiemelt” állásban nem remélhet többé. Nehéz munkára nincs elég ereje, a koldulást szégyenérzete tiltja. *Fontolgat*, akár a toronyépítő és a háborútól veszélyeztetett király. Adni akar abból, ami rendelkezésére áll, akkor neki is adni fognak! Mit kell tenni a jövő megbiztosítására? Íme az élet vándorútjának nagy kérdése!

Leikiismereti gondok nem kínozzák az intézőt. Még kezében van a lehetőség, hogy barátokat szerezzen, akiket lekötöttez magának, akik majd szállást adnak neki. *Most még intéző*, gazdálkodhat a rábízottal. Egyetlen gondja jövő életének biztosítása. Nem habozik: a sürgető óra gyors cselekvést követel. A példázatra a végső idők hirdetése nyomja rá bélyegét.

⁵ Egyenként magához hívatta urának minden adósát. Megkérdezte az elsőt: *Mennyivel tartozol uramnak? Száz korsó olajjal — felelte. 'Erre azt mondta neki: Fogd adósleveledet, ülj le hamar, és írv ötvenet. ' Aztán megkérdezett egy másikat: Te mennyivel tartozol? Száz véka búzával — hangzott a válasz. Fogd adósleveledet — mondta neki —, és írv nyolcvanat.*

Az adósok nagykereskedők. Fizetési hátralékuk van. Csak két adós lép föl a példabeszédben. Búza és olaj Palesztina legfontosabb mezőgazdasági terméke volt. *Száz bát olaj* (ez az eredeti szöveg mértékegysége) 140-160 olajfa hozama, kb. 365 liter. *Száz kór búzát* kb. 42 hektár földről aratnak, nagyjából 364 hl-nek vagy 550 mázsának felel meg. Az intéző az egyik adósságának 50%-át törli, a másiknak húszat. Értékre a kettő nagyjából egyezik, kb. 500 dénár. Egy ezüst dénár a napszámos szokásos napibére volt (Mt 20,2-13). A keleti elbeszélő stílus szereti a nagy számokat. Minthogy az intéző hosszú jövőt akar biztosítani, sokat kell mernie.

⁶ *És az úr dicsérte a mihaszna intézőt, hogy okosan járt el. Igen, e világ fiai okosabbak maguk között a világosság fiainál.*

Miféle *úr* dicséri meg az intézőt? A földesúr? Vajon az el tud annyira szakadni a saját érdekétől, rendelkezik annyi humorral, hogy megdicsérje a csaló intéző „okosságát”? Az *úr*: Jézus (7,6; 11,39). De hogyan dicsérheti Jézus ezt az agyafúrt, minden hájjal megkent csalót az „okosságáért”? Nos, a történet nem tudósítás, hanem példabeszéd! Mi a sarkpontja?

A *dicséret* nem a csaló ravasz alattomoságának és szemtelenségének szól, hanem annak az elszánt merészségnek, ahogyan a jelent kihasználja a jövő érdekében. Nem magának a csalásnak, hanem a jövő gondos bebiztosításának, amíg még van rá idő. Az intéző minősítése „mihaszna intéző” (szó szerint: „az igazságtalanság intézője”), csaló, igazságtalan, elvetemült. A példázatok célja az, hogy felfigyeljünk, vitába kényszerüljünk magunkkal.

Okos az a tanítvány, aki számol az *Úr* eljövetelével és a számonkéréssel (12,42-46), nemcsak napról-napra él, hanem ismeri az óra követelményét; merészen, elszántan cselekszik, hogy a végnél helytállhasson; osztogat, hogy biztosítsa jogát az örök hazára. A példázat eszkatológikus felhívás: Légy okos és gondoskodj a végső órában örök jövőödértől.

Jézus megállapítása panaszként hangzik: *E világ fiai okosabbak a világosság fiainál.* „E világ” a sátán befolyása és uralma alatt áll; ő a fejedelme (Jn 12,31), az istene (2Kor 4,4). *E világ fiai* csak az Istentől elidegenedett emberek elveitől és érdekeitől befolyásoltatják magukat. Nem törődnek Istennel és akaratával, jövődőre vonatkozó ígéreteivel és fenyegetéseivel. Számukra az élet csak erre a világra szorítkozik. A sátán befolyásának engedik át magukat, az ő kíséretét és országát

alkotják. *A világosság fiainak* gondolkodását és cselekvését viszont a világosság határozza meg. „Amíg veletek van a világosság, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek“ (Jn 12,36). A világosság: Isten (1Jn 1,5), a világosság Krisztus (Jn 8,12), a világosság Isten dicsősége (Mt 17,2). A keresztyének a világosság fiai. „Mindnyájan a világosság és a nappal fiai vagytok. Nem vagyunk az éjszakáé, sem a sötétségé“ (1Tessz 5,5). „Valaha sötétség voltatok, most azonban világosság az Űrban“ (Ef 5,8).

A csalafinta intéző e világ fia. Csak a földi élet gondja irányítja. Merészen, elszántan, gátlás nélkül kihasználja, ami előnyt hoz földi életének. A világosság fiainak szeme látja, mi az élet, az ember, a világ Isten előtt. Amikor hisznek Isten szavának, megismerik a jelen világ mögött feltáruuló jövő világot, Isten uralmát minden ígéretével, az örök életet. De a világosság fiai e világ fiával összehasonlítva határozatlanul, restül cselekszenek, ha nagyszerű jövőjükrol kell gondoskodniok. Jézusnak megvan az oka a panasza.

Nem minden tekintetben okosabbak e világ fiai a világosság fiainál. *Maguk között okosabbak*, a földi ügyek birodalmában, a gazdasági és üzleti életben, mindenütt, ahol arról van szó, hogy az életet élni érdemessé tegyük magunknak. Egyben azonban nem okosak: tekintetük nem ér túl a földön, nem ismerik el a jövő világot. Krisztus felfogásában mégis csak az az ember az okos, aki a földi életen túlmenően nem feledí, hogy közeledik Isten országa. Okos „az a szolga, akit ura, ha jön“, hí szolgálatában talál (12,42kk).

‘Azt mondom hát nektek: Szerezzetek magatoknak barátokat a hamis mammonból, hogy a végén befogadjanak benneteket az örök hajlékokba.

A hamis intéző a rábizott vagyonnal barátokat szerez, akik majd gondoskodnak róla, ha már nem lehet intéző. Ugyanígy Krisztus tanítványa is szerezzen *barátokat* vagyonával, akik pártját fogják a halál órájában, mikor a földi birtok értékét veszti (12,20). Az szerez vagyonával barátokat, aki alamizsnára fordítja. „Adjátok el, amitek van, és adjatok alamizsnát; akkor elnyühetetlen erszényt készítetek magatoknak, elfogyhatatlan kincset a mennyben“ (12,33). Alamizsna és a szeretet tettei közbenjárók Istennél, méltóvá teszik az embert Isten színélátására, és részt adnak a jövő világbán. Így gondolkodott a Jézus korabeli nép.

A vagyon neve *Mammon*, az, amire az ember „épít“, amiben „bízik“. Azt hiszi, pénzzel és birtokkal biztosítja életét (12,15k). De a gazdagság nem tartja meg, amit ígér. Jézus „hamis mammonnak“, „hamis vagyonnak“ nevezi (16,11). Megszerzéséhez és felhasználásához gyakran igazságtalanság tapad. „A vétel és eladás közé beékelődik a bűn“ (Sir 27,2). Az ember a vagyonszerzés és gyarapítás érdekében megkárosítja a mási-

kat. Akinek csak a vagyonra van gondja, rabszolgája lesz, és már nem szolgálhat többé Istennek (Mt 6,24), az „igaztalanság“, a bűn zsákmánya lesz.

Isten a jótékonykodókat befogadja az örök *hajlékokba* (szósz. sátrakba). „A mennyei Atya házában sok lakás van“ (Jn 14,2). A túlvilági életről szólva Jézus szívesen használja környezetének nyelvét. Ezt tükrözi a következő szöveg is: „Más látomást is láttam: az igazak lakásait és a szentek nyugvóhelyét. A magam szemével láttam lakásukat az igaz angyaloknál, nyugvóhelyüket a szenteknél. Imádkoztak, közbenjártak és könyörögtek az emberek fiaiért“ (Hének 39,4k).

¹⁰ *Aki a kicsiben hű, az a nagyban is hű. Aki a kicsiben hűtlen, az hűtlen a nagyban is.* ¹¹ *Ha tehát a hamis mammont nem kezeltétek hűen, ki bizza rátok az igazit?* ¹² *És ha a máséban nem voltatok hűek, ki adja oda nektek a tiéteket?*

Az intézőtől ura azt kívánja, hogy *hű* legyen (12,42; 1Kor 4,2). A példabeszédbeli intéző nem volt hű, hanem hamis. Elherdálta urának rábízott javait, és a földesúr kárával saját céljaira használta fel. Az Úr nem dicséri az intéző hűtlenségét, mintha az ilyen ravasz cselekvés okos lenne. Akinek valamije van, még mindig csak *intéző*: mert vagyonunk tulajdonosa az Isten. A ránk bízott javakkal hűségesen, Isten akarata szerint kell gazdálkodni.

A földi vagyon nem a legnagyobb adomány, amelyet Isten ránk bíz. Csak a *legevesebb*, nem sok. A sok az az igazi, amire építhetünk, amiben bízhatunk; az eljövendő jók, a részvétel Isten országában, az új, örök élet. A földi javak csak kicsiség; nem biztosíthatják igazán az életet. Nem tudják megakadályozni a halált (12,22-31), még életünk hosszához vagy természetünkhöz sem tudnak semennyit hozzátenni (12,25). Csak arra bíznak sokat, aki a kevéssel helyesen gazdálkodik. „Ha a kicsiben nem vagytok hűek, ki fogja nektek adni a nagyot?“ (vö. Mt 25,21) Isten a jövendő mennyei javakat csak annak adja, aki az ő akarata szerint hűségesen gazdálkodik a földiekkel.

A mammon a másé, az *idegen*; Isten országa, az új élet a *mienk*¹⁰⁶. Mi emberek a mienket, a szívünkhöz nőttet, kedveset és drágát nem bizzuk arra, aki még az idegennel, a nem különösebben közel állóval sem tud bánni. Ha Isten nekünk adja országát, részt enged életében, akkor az övéből ad, olyasmit, amiben — hogy emberi kifejezéssel beszéljünk Istenről — személyes része van. A mammon idegen tőle, nincs vele személyes viszonyban. Ha nem bánunk hűségesen az *idegennel*, a máséval, hogy bízhatná ránk Isten a *mienket*? A földi javakkal való hűséges gazdálkodás a tanítvány próbája: alkalmas-e a jövendő világ javainak befogadására.

¹³ *Egy szolga sem szolgálhat két úrnak. Mert vagy az egyiket gyűlöli, a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, másikat megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak.*

A gazdagságról és vagyonról szóló beszélgetés intő szóval zárul. Isten és a mammon szolgálata nem fér meg egymással. Isten is, a mammon is igényt támaszt az emberre, mindegyik egészen kisajátítja magának. Isten azt akarja, hogy „teljes szívből, teljes lélekből, teljes erőből és teljes elméből“ szeressük (10,27). A tapasztalat mutatja, hogy a mammon is teljesen igénybe veszi az embert. A pénz, a birtok, a szerzés magához bilincseli, lefoglalja erőit, uralma alá keríti. Lehet-e együtt szolgálni két ilyen úrnak, akiknek mindegyike teljes odaadást kér? Szolgálhat-e egy rabszolga két úrnak rabszolgaként? Mindegyikük minden pillanatban bármi szolgálatot kívánhat. Senki sem képes *két úrnak szolgálni*. A rabszolgának választania kell, melyik úrnak akar szolgálni. Jézus szavai lehetetlennek tartják a megalkuvást — istenszolgálat és mammonszolgálat —, döntést kívánnak: istenszolgálat *vagy* mammonszolgálat.

Hogyan válasszunk, hogyan döntsünk? Isten vetélytárs nélküli nagyság. Aki az elé a választás elé kerül, hogy döntsön Isten és a mammon között, annak döntése tulajdonképpen ez: gyűlölni Istent vagy szeretni, megvetni őt vagy ragaszkodni hozzá. De ki akarná Istent mellőzni, megvetni, gyűlölni? Jézus szavai megfontolásra szólítanak, nyugtalanítanak, elveszik a „birtoklás boldogságát“. A vagyonnak megvan az a veszélye, hogy megfosztja az embert szabadságától Isten hívásának és szavának követésére: „A tövisek közé hulló szemek azok, akik meghallgatják, de később az élet gondjai, javai és élvezetei elfojtják fejlődésüket, ezért termést már nem hoznak“ (8,14).

Jézusnak a vagyonnal való bánásmódról szóló szavai visszhangzanak és kapnak magyarázatot a Timóteusnak írt első levél szavaiban: „E világ gazdagainak véd szívébe, hogy ne legyenek gőgöse, és reményüket ne a *megbizhatatlan vagyonba* vessék, hanem Istenbe, aki bőven megad nekünk mindent élvezetünkre. Tegyenek jót, gazdagodjanak jótettekben, legyenek bőkezőek, gondoljanak másokra. Így kincset gyűjtenek maguknak, amely jó alap lesz a jövőre az igazi élet elérésére“ (1Tim 6,17k).

b) A pénzsóvár farizeusok (16,14-18)

¹⁴ *Hallották mindezt a pénzsóvár farizeusok, és orrfintorítva néztek rá. ¹⁵ Ő pedig kijelentette nekik: Ti igaznak mondjátok magatokat az emberek előtt, az Isten azonban ismeri szíveteket. Mert ami az emberek között magasztos, Isten előtt utálat.*

A farizeusokat *pénzsóvárnak* ismerik. Jézus szemükre veti, hogy felfalják az özvegyek házát (20,47). A qumráni szektában „csalóknak“ nevezik őket, akik „eszemisomra és bőségre törekcszenek“. Jochanan

írástudótól (+287) származik ez a kifejezés: „A tagok a szíven csüggenek, a szív az erszényen.“ A farizeusok szemében a szegénység átok. A gazdagság a jámborság jutalma, a szegénység a bűn büntetése. „Az alázat és istenfélelem jutalma gazdagság, megbecsülés és (hosszú) élet“ (Péld 22,4). Aki a farizeusok gazdagságát támadja, az a törvényhez való hűségüket és erkölcsüket is kétségbe vonja. Jézus mindezt meg meri tenni; felborítja egész tanításukat. Szegényként (8,1) járja be az országot, a vagyonról való lemondást hirdeti, s boldognak mondja a szegényeket, míg a gazdagokra „jajt“ kiált (6,20.24). A farizeusok oldalán áll a hosszú hagyomány. *Orrukat fintorgatják*, és gögösen megvetik Jézust.

A kapzsi farizeusok földi életüket a gazdagsággal biztosítják, az Isten előttit „az igazságosság műveivel“. Nem háják át a törvényt, és jót cselekszenek. Igaznak nyilváníthatják magukat, s meg vannak győződve, hogy Isten is jóváhagyja ezt az ítéletet. Gazdagságukról ismerik meg, hogy az Úr megerősíti ítéletüket. Jézus azonban megsemmisíti ezt az ítéletet, összetöri biztonságukat, lerombolja azt a jámbor építményt, amely mögé elsáncolják magukat. Isten a szívet nézi, az érületet, mint a tettek forrását. Ők nem Istent keresik, hanem a dicsőségüket, saját magukat (Mt 6,1-18). Az igaz igazán, akit Isten tesz igazzá. De Ő ezt csak azzal teszi, aki kicsiny előtte. Ami az emberek között magasztos, *Isten előtt utálat*, tisztátalan és visszataszító, mint a bálvány. „Akkor majd megörnyed a közönséges ember, megalázzák az előkelő férfit, és a kevélyek lesütik szemüket“ (Iz 5,15). Isten Jézus által megfordítja a farizeusok ítéletét: „Dicsekedjék felmagasztalásában a testvér, akire ügyet sem vetnek (szegény), a gazdag pedig vessen számot alacsonyágával, mert mint a rét virága, semmivé lesz“ (Jak 1,9k). A hegyi beszéd első boldogságának visszhangja ez: „Boldogok a szegények“ (6,20) — „boldogok a lelki szegények“ (Mt 5,3).

“A törvény és a próféták Jánosig tartottak. Azóta az Isten országát hirdetik, és mindenki erővel törekszik befelé.” Hamarabb ér véget ég és föld, mint hogy egyetlen pont is elvessen a törvényből.

A farizeusok gúnyolódna Jézus igehirdetésének újságán. Nem ismerik föl az üdvösség történelmi óráját, amely vele felvirradt. Az üdvösségtörténet első szakasza, a törvény és a próféták kora, az ígélet ideje Keresztelő Jánossal véget ért. Most *Isten uralkodását* hirdetik ki mint *győzelmi és örömhírt*. Itt a beteljesülés ideje; Jézussal elérkezett a megígért üdvösség. Ő hozza az új korszakot (4,16kk).

Mindenki *törekszik* befelé Isten országába, és teljes erejével igyekszik elérni az üdvösséget. Ismét fölmerül a küzdelem képe (13,24). Történelmi munkájának szellemében Lukács látja, hogyan fogadja be

nagy tömeg ember az üdvösség örömhírét, és nyomul minden viszontagság és üldözés ellenére is az üdvösségre. Evangéliuma mutatja, hogy vonul be a nép, a vámosok és bűnösök ezen a mindenkinek tárva-nyitva álló bejáraton, ellentétben a nép vezetőivel. Az Apostolok Cselekedeteinek könyvét pedig még inkább átjárja, hogy a pogányok — minden ember — megértik és kihasználják az üdvösség óráját. A „mindenki“ hangoztatásából kicsendülő örvendező pátosz megmutatja, hogy semmi korlát nem zárja el az üdvösségre vivő utat. Emellett azonban nem szabad elhallgatni, hogy mindenkinek *igyekeznie* kell bejutni. Jézus radikalizmusának megvan az értelme: itt a döntő óra. Senki sem vonhatja ki magát a döntés alól Jézus tanítása mellett. Mindenki kénytelen elszánt erőfeszítést vállalni. A magát igaznak tartó farizeus is engedelmeskedni tartozik annak, amint ez a „csatakiáltás“ követel.

A farizeusok igaznak tartják magukat. Meggyőződésük, hogy pontosan ismerik és megtartják a törvényt. Helytálló-e ez az önmagukról alkotott felfogásuk? A törvény terén való buzgólkodásuk nem jogosítja-e fel őket, hogy kigúnyolják Jézus radikalizmusát? Mit hányhatnak a szemükre? Jézus Isten uralkodását hirdeti, övele ez meg is jelenik, de nem törli el a *törvényt*. Előbb múlik el ég és föld — a legtartósabb, amit az ember ismer —, mint hogy Isten törvényének vége legyen, és érvényét veszítse a benne kifejezett isteni akarat. A törvény mindörökké megmarad. Ezt ismételni kellett mindazok ellenében, akik az üdvösség idejének kezdete miatti nagy lelkesedésükben minden kötöttséggel szakítani akartak.

Minthogy Isten átveszi az uralmat, teljeseedik a törvényben tartalmazott és kifejezett akarata. Olyan gyökerestül megvalósul, hogy a legcsekélyebb sem megy veszendőbe a törvényből. (A *horgocska*, amiről az eredetiben szó van, egyes héber betűk legkisebb ékítménye.) Isten uralma alatt teljesen megvalósul az ő akarata, de végleges teljesezése megköveteli a legnagyobb erőfeszítést is. Az ígéret idejéből az üdvösség idejébe vivő döntő fordulat döntő jellegű az Isten akaratának való odaadásban is. Az embernek semmi teret nem szabad önmaga számára meg- és fenntartania; személyisége legmélyéig mindennek (a szívének) készen kell állnia Isten számára.

A helyesen értelmezett *törvény* érvényben marad, Jézus túláradóan teljesíti, és beleveszi Isten királyságának mindenhatóan működő kegyelmébe. Ezért mondhatja Jézus ezt is: „Ha igazságtok nem múlja felül az írástudókéét és a farizeusokéét, nem juttok be a mennyek országába“ (Mt 5,20).

¹⁸ *Aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságot tör, és az is házasságot tör, aki férjétől elbocsátott asszonyt vesz el.*

Az üdvösség idejének felvirradása nem szünteti meg az ószövetségi törvényt, inkább szigorítja. Istennek a törvényben kifejezett akarata az emberi gyöngeségnek tett minden engedmény nélkül érvényesül.

Az ószövetség ismeri a válás lehetőségét: „Tegyük föl, hogy valaki feleséget vesz, együtt hál vele, de aztán nem telik tetszése benne, mert valami visszataszítót (szégyenleteset) fedez föl rajta. Akkor írjon válólevelet neki, adja kezébe, és bocsássa el házából“ (MTörv 24,1). Ha megvolt a válóok (a szégyenletes dolog) és a férfi odaadta a válólevelet, mind a ketten — férfi és asszony — szabadok voltak, és új házasságot köthettek. Jézus idejében az írástudók egy iskolája annyira kiterjesztette a válóokot, hogy akkoriban minden házasságot föl lehetett bontani. Mert „bármilyen tetszőleges ok“ elég volt a váláshoz (vö. Mt 19,3).

Jézus ezzel szemben a házasság felbonthatatlanságát hirdeti. Hiába adnak válólevelet, elvesztette érvényét: a házasság továbbra is fennáll. Ezért elváltak újraházasodása egyenértékű a *házasságtöréssel*. Mind a két férfi hibát követ el: az is, aki új asszonyt vesz, az is, aki az elváltat feleségül veszi. Mind a ketten a házasság szent voltát sértik.

A farizeusok *igaznak* tartják magukat, mert megőrzik Isten törvényét. Isten azonban nagyobb igazságot kíván, mint az írástudóké és farizeusoké (Mt 5,20). Jézus szemükre hányja, hogy elhanyagolják Isten törvényét emberi hagyományok megtartásáért (Mk 7,8). Továbbá az ószövetségi törvény még nem tökéletes kifejezője Isten akaratának. Jézus tárja fel Isten uralmának hirdetésével a törvény szándékát is. Űtött az üdvösség eszkatológikus órája, tehát beavatkozik, nem törődve e világ viszonyaival és nehézségeivel, tekintet nélkül az emberi gyöngeségre, amely nem képes megfelelni Isten eredeti akaratának. Minden megalkuvástól menten, teljes töretlenségükben állítja elének Isten követeléseit.

Jézus üzenete még erősebb tette a törvény követelését. Megszüntette az emberi gyöngeségnek tett engedményeket. Így van ez az esküvel (Mt 5,33-37), még súlyosabb következményekkel jár a válás esetében (Mt 5,31k), és különösen élesen érvényesül a megtorlásnál (Mt 5,38-42) és az ellenségszeretetnél (Mt 5,43-48). Mindebből a radikális követelésből Lukács csak a *házasság felbonthatatlanságát* ragadja ki. Mi indítja erre? A nagy vacsorára meghívott férfiak nem jönnek — a birtok és a „nő“ miatt (14,20). Isten az ószövetségben a zsidók szívének keménysége miatt eltúrte a házasság felbontását (Mt 19,8). A ragaszkodás vagyonhoz és asszonyhoz veszélyezteti az emberszív készségét Isten hívása iránt. Ezt a készséget a maga teljességében a szegénység és nőtlenység útján kell elérni (Mt 19,12.21). A vagyontól és házasságtól való teljes elszakadást megelőző lépcső: a vagyon hú kezelése alamizsnálkodással, és a házasság felbonthatatlanságához való ragaszkodás. Mindkettő — jóté-

konyság és a házasság felbonthatatlansága — Jézus tanítványának ismeretőjegye. Általuk nyomul be Isten országába. Általuk kell naponta újból helyt állnia és Isten hívása mellett döntenie. Soha nem mondhatja, hogy már mindent megtett.

c) A gazdag ember (16,19—17,4)

¹⁹ Volt egy gazdag ember. Bátorban és patyolatban járt, és mindennap nagy lakomát rendezett. ²⁰ Volt egy Lázár nevű koldus is, ez ott feküdt a kapuja előtt, tele fekélyvel. ²¹ Örült volna, ha jóllakhatik abból, ami a gazdag ember asztaláról hulladékként lekerült, (de senki sem adott neki). Csak a kutyák jöttek és nyalogatták a sebeit. ²² Történt, hogy a koldus meghalt, és az angyalok Ábrahám kebelére vitték. Meghalt a gazdag ember is, és eltemették. ²³ Amikor az alvilágban kínjai között föltekintett, meglátta messziről Ábrahámot és a kebelén Lázárt. ²⁴ Felkiáltott: Atyám, Ábrahám! Könyörülj rajtam! Küldd el Lázárt, hogy ujjá hegyét vízbe mártva hűsítse nyelvemet: mert iszonyúan gyötrődöm ezekben a lángokban. ²⁵ Fiam — felelte Ábrahám —, gondoldj arra, hogy milyen jó dolgod volt életedben, Lázárnak meg hogy kijutott a rosszból. Most tehát neki itt vigasztalásban van része, a te osztályrészed pedig a gyötrelem. ²⁶ Ráadásul köztünk és köztetek nagy szakadék tátong, hogy akik innét át akarnának menni hozzátok, ne tudjanak, se onnét ne tudjon hozzánk átjönni senki.

Elérkeztünk az elbeszélés egyik csúcsához. Szemléletes, drámai ábrázolás jeleníti meg, mit jelentenek a jóllakott és nevető gazdagokra mondott jajkiáltások, s az éhező és síró szegények boldognak hirdetése (6,20kk). Az elbeszélés intelem a gazdagoknak, vigasz a szegényeknek. A *gazdagnak* minden nap vidám ünnep, fényes vendégeskedés. Naponta ünnepelőbe öltözik: gyapjúkontösét főniciai bíbor szegélyezi, alsóruháját Egyiptomból behozott legfinomabb vászonból szőtték. Ünnepi az étkezés is. Ez a gazdag úgy élhet, mint ahogy a gazdag paraszt álmodta meg jövőjét: „Pihenj, egyél, igyál, vigadj!” (12,19)

Szemben áll ezzel a *szegény* képe. Mindennap odahozzák a gazdag palotájának kapujába. Bénán fekszik ott. Éhség kínozza. Jómódú házakban — minthogy kézzel esznek — a kenyérlepenyékkel törlik le a kezüket, és utána az asztal alá hajítják. Ezt szeretné a szegény megkapni, de senki sem adja oda neki. Az utcákon kóborló félvad kutyák nyalogatják fekélyeit. Tehetetlen, nem tud védekezni. A szegény neve Lázár: el-azar, Isten segít. Azok közé a szegények közé tartozik, akik türelemmel és Istenbe vetett bizalommal viselik nyomorúságukat. Csak azért tudják elviselni az életet, mert benne bíznak. Őket vigasztalják a zsoltárok és a próféták szavai Isten ígéreteivel, nekik szólnak a hegyi beszéd boldogságai.

A gazdag nem törődik Istennel. Megvan mindene. Mire szorulna rá tőle? Nem látja Istent, nem látja a szegényt. Felolvad a jólétben, a jó életben. Nem ellenséges Isten iránt, a szegényt sem nyomja el. Csak éppen vak Isten, a szegény, „Mózes és a próféták“ felé.

Az elbeszélés súlypontja az, ami a halál után történik. Meghal a szegény is, a gazdag is. „Meghalt“, mondja ugyanazzal a szóval mind a kettőről a példabeszéd. A halál egyenlővé teszi őket. Következik a temetés. Még egy utolsó különbség. A gazdagot *eltemetik* — fényes pompával. A szegény temetéséről nem történik említés, mert említésre sem méltó. De a nagy fordulat már megkezdődött. A szegényt az *angyalok* viszik magukkal. „Ha egy igaz búcsúzik a világtól, három csapat szolgáló angyal megy elébe.“ Elviszik a mennyei vendégségbe. Ott a díszhelyet kapja a házigazda, Abrahám jobbján (Mt 8,11). A gazdag halála után az *alvilágba* (Hádesz) jut, amely itt a büntetés és kín helyét képviseli. A halottak különböző helyre jutnak aszerint, teljesítették-e földi életükben Isten akaratát, vagy sem. Az ember léte nem merül ki a földi életben, hanem folytatódik a halál után is. A történet meghúzza a jelenből a jövőbe vezető vonalakat, és bemutatja, mi a jelentősége a jelen életnek az elkövetkező számára. A földi élet jólétén túl van még más is.

A gazdag a kínok helyén van, Lázár a mennyei lakoma asztalánál, Abrahám kebelén (a régiek feküdtek az asztal mellett), a boldogság helyén. Ezdrás negyedik könyve így gondolja el: „Az ítélet után megjelenik a kínok gödre, és vele szemben a felüdülés helye, láthatóvá válik a pokol kemencéje, vele szemben pedig Éden (a paradicsom) gyönyöre“ (7,36). Át lehet látni egyik helyről a másikra, beszédbe lehet elegyedni egymással. A gazdag az alvilágban fölemeli a szemét, és látja Abrahámot messziről. Az imént említett könyv szerint az eltaszított lelkek egyik kínja, hogy látják, hogyan őrzik mélyen hallgató angyalok más lelkek lakását (4Ezd 7,85). Jézus ebben az elbeszélésben környezetek elképzelései szerint beszél a túlvilági életről. Nem azt akarja mondani, hogy ez így van a túlvilágon. A gazdag dőzsölőről szóló elbeszélés nem túlvilági „útikalauz“. Hanem a hagyományos képeket használja fel tanítása nyomatékosabb hirdetésére.

A szegény az *ünnepi asztalnál* ül, a gazdag ott kinn *kínokat* szenved. A szegény a díszhely gyönyörűségét élvezi, a gazdagot emésztő szomjúság gyötri. A szegény jóllakott, a gazdag sóvárogva vágyik arra, hogy kiszáradt nyelvét egy kis vízzel megnedvesítsék. Az istentelenekeket „szomjúság és kín“ várja (4Ezd 8,58). Aki földi életében szenvedett, az megvizasztalódik, aki élvezett, kínlódik. Ez úgy hangzik, mintha nem történnék más, mint hogy a földi sors kiegyenlítődik. De miért kínlódik a gazdag? Csak mert gazdag volt? Miért boldog a szegény? Csak mert

szegény volt? Az elbeszélés első része kiegészítést kíván. Első csúcspontja a második felé mutat.

A gazdag sorsa a túlvilágon reménytelen. A zsidóknak az volt a meggyőződésük, hogy *atyjuk, Ábrahám* közbenjárásával még a pokolból is megszabadíthatja őket. „A könnyek völgyének vándorai azok, akiket ebben az órában a Gehennában (pokolban) megítélnék. Azután jön atyánk, Ábrahám, és fölviszi őket magával.“ A kéjenc kínjában Ábrahám atyához kiált. Hiába! A kín és a boldogság helye között áthidalhatatlan szakadék tátong. Nincs út egyiktől a másikra. Nem ment meg semmi közbenjárás, lakója nem várhatja, hogy máshová kerül. Minden remény megsemmisült. Minek kellett volna történnie?

” Akkor arra kérlek, atyám, küldd el őt atyám házába. ” Van még öt testvérem, tegyen tanúságot nekik, nehogy ők is idejussanak a gyötrelmek helyére. ” Ábrahám azonban ezt felelte: Van Mózesük és vannak prófétáik. Azokra hallgassanak. ” De az erősködött: Nem hallgatnak, atyám, Ábrahám! De ha a halottak közül jön hozzájuk valaki, megtérnek. ” Ő azonban így felelt: Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, ha a halottak közül támad fel valaki, annak sem hisznek.

Most derül ki, miért kínlódik a gazdag. Élvezte a gazdagságot, biztonságban érezte magát, nem volt érzéke az Írás reménye és vigasza iránt (Róm 15,4), süket volt Isten szavára és hívására. A gazdagság és jó élet vakká tette — vakká Isten, a szegény ember, a „másik élet“ iránt, elzárta a „másik“ világtól. A hegyi beszéd először azokat mondja boldognak, akik nyomorúságuk miatt Istenbe vetik reményüket, és ezért szívük nyitva áll feléje; azután azokat, akik kitérültek az emberek és nyomoruk felé (vö. Mt 5,3-6;7-10). „Lázár“, aki nyomorúságában Istenbe veti reményét, bejut Isten országának lakomájára. A gazdagság veszélyt rejt!

Isten Mózes és a próféták szájával, a Szentírásban szól hozzánk, szavával inteni akar, megvilágítani, vezetni, hogy ne jussunk a kínok helyére. „Így biztos birtokunk a prófétai szó. Jól teszitek, ha figyeltek rá, mint a sötétben világító lámpásra, míg a nappal föl nem virrad, és a hajnalcsillag fel nem ragyog szívetekben“ (2Pét 1,19). Ez a szó vezet el arra, hogy gondolkodásunkat Isten gondolatai szerint alakítsuk át, ez az Istenhez való bűnbánó megtérés kezdete. A Szentírás tartalma Jézus Krisztus, az ő halála és feltámadása (24,27.46). Aki meghallja Jézus szavát és követi őt, megmenekül a gazdag sorsától. Mert Jézus halálának és feltámadásának hirdetése bűnbánatot terem (Csel 2,37k).

Aki nem hallgat a Szentírásra, az akkor sem hisz, ha a másvilágból jön hozzá követ. Még a legnagyobb csoda, egy halott feltámadása is hiábavaló volna. A betániai Lázárt Jézus feltámasztotta, és ez csak teljessé tette az ellenséges zsidók megátalkodását (Jn 11,46kk). Isten

teljesítette a gazdag kívánságát: Jézus visszatért halottaiból. Benne adta meg az írástudóknak és farizeusoknak a jelet, amelyet a gazdag ember módjára kértek: „A gonosz és házasságtörő nemzedék jelet kíván, de nem kap mást, csak Jónás próféta jelét. Amint ugyanis Jónás próféta három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is három nap és három éjjel a föld szívében“ (Mt 12,38-40).

A gazdag veszélyben forog, hogy vagyonára épít, abban bízik. „Át kell kapcsolnia“ Istenre, az ő akarata felé fordulnia. Az ilyen megtérés igazi gyümölcse a tettben megnyilvánuló emberszeretet (3,10k): „Nem inkább ez-e az a böjt, amelyet én kedvelek: Törd össze a jogtalan bilincseket, és oldd meg az iga köteleit; bocsásd szabadon az elnyomottakat, törj össze minden igát. Törd meg az éhezőnek kenyeredet, és a hajléktalan szegényt fogadd be házádba. Ha meztelent látsz, öltöztess föl, és ne fordulj el önnön testedtől (embertársadtól)“ (Iz 58,6-9). A gyülekezet, amelyre Lukács evangéliumában elsősorban gondol, rászorult az intelemre. Jakab hasonló helyzetben így ír: „Hallgassatok ide, szeretett testvéreim! Hát az Isten nem azokat választotta-e ki, akik a világ szemében szegények, hogy a hitben gazdagok legyenek, és örököljék az országot, amelyet azoknak ígért, akik őt szeretik? Ti mégis lenézitek a szegényt... Úgy beszéljetek és úgy cselekedjetek, mint akik fölött majd a szabadság (a testvérszeretet) törvénye szerint ítélkeznek! Mert az ítélet irgalmatlanul lesújt arra, aki nem irgalmas“ (Jak 2,5.12k).

17. ¹ Aztán így szólt tanítványaihoz: Lehetetlen, hogy botrányok elő ne forduljanak. De jaj annak, aki okozza őket. ² Jobb volna neki, ha malomkővet kötnének a nyakába és a tengerbe vetnék, mint hogy e kicsik közül egyet is megbotránkoztasson. ³ Vigyázatok magatokra.

Az ószövetségben igen súlyosnak érezték azt a problémát, hogy a gazdagoknak, akik Isten törvényével nem törődnek, jól megy a soruk, az Istenben reménykedő szegények viszont nyomorultul sínylődnek. „... majdnem elbotlott a lábam, — és csaknem megroppant a térdem, — mikor a kérkedőkre irigykedtem, — mikor bántott a gonosz boldog sorsa... A testük csupa erő és egészség, — halandó élet terheit nem hordják úgy, mint mások, — csapások őket sosem érték... Hiába őriztem a szívem tisztaságban, — hiába mostam a kezem ártatlanságban... Amikor keresgéltem értelmét mindennek, — beláttam, túl nehéz eszemnek. Addig, míg be nem lépek Isten szentélyébe, — amíg csak végső sorsuk fel nem tárul“ (73. zsoltár). Az ősegyházban sem mindig Isten kiválasztottjaiként bántak a szegényekkel, ahogyan az igehirdetés dicsőítette őket (vö. Jak 2,5.12k). Pál kénytelen volt ezt írni a korintusi egyházközösgnek: „Amikor tehát egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, hiszen étkezéskor ki-ki a saját vacsoráját veszi elő, hogy elfogyassza, s az egyik éhen marad, a másik pedig dőzsöl... Megvetitek-e

Isten egyházát, és megszegényítitek a nincsteleneket?“ (vö. 1Kor 11, 20-22) A könyörtelen gazdag botránykó a szegénynek. Jézus tanítványának, a kereszténynek vigyáznia kell, nehogy botrányt keltsen.

A „botrány“ (szkandalon) mintegy személyes hatalomként szerepel, amely akadályozza a hitet és elpártolásra vezet. A botrányok az ördög szülőttei (Mt 13,38.41). Csak úgy lehet kitartani a Krisztusba vetett hit mellett, és teljesíteni az általa hirdetett isteni akaratot, ha ellenállunk a „botrányoknak“ (Mt 7,23). Lehetetlen, hogy ilyenek elő ne forduljanak; benne vannak Isten tervében, ezért szükség van rájuk (Mt 18,7). Az evangélium hirdetése magával hozza a botrányokat is. Csak a beteljesülés ideje irtja ki őket (Mt 13,41).

A botrány az embert használja fel, hogy célt érjen. Ember által támad, ha valaki az eszköze lesz. Az ilyen embernek szól a szerencsétlenséget megjósoló prófétai igehirdetés *jaja*. Örök kárhozat a vége. Aki odaadja magát a botrány eszközeül, annak vétke kimondhatatlanul nagy. Súlya a csábító számára kigondolt büntetésben mutatkozik meg: Vessék a tengerbe, nagy malomkövel a nyakában. A feneketlen, sötét, átláthatatlan mélység a pokol képe. Meg kell gátolni, hogy a botrány behatoljon az emberek közé, el kell vágni az útját.

Jobb volna eltávolítani a botrántoztatót, mint hogy egy is megbotrántozzék e kicsinyek közül. A kicsik üdvössége veszélyben forog. Ezek a *kicsik* nem a gyerekek, hanem a szegények, jogfosztottak és megvetettek, akiket a szegény Lázár képvisel. Éppen őket választotta ki Isten, nekik szánta királyságát (6,20kk). Isten előtt *egy is* mérhetetlenül értékes közülük. Azt akarja, hogy egy se vesszen el e kicsinyek közül (Mt 18,14).

³⁰ *Ha vét ellened testvéred, tárd elébe; és ha megtér, bocsáss meg neki.* ⁴ *Ha hétszer vétkezik is ellened naponta, és hétszer fordul hozzád azzal, hogy: Bánom, bocsáss meg neki.*

Hogyan kell a békét helyreállítani és fenntartani? A tanítványok *testvéri* közösség. Tegyük fel, hogy testvéred hibázik. Testvérnek nevezték egymást az egy hiten lévő zsidó honfitársak; a cím átszállt a keresztényekre is. Testvér módjára kell eljárniok, akiknek gondjuk van testvérük megszentülésére. A tanítványok testvéri közössége nem makulátlan szentekből áll. Nem lehet közömbös a testvérnek, ha testvére vét ellene, hiszen testvére üdvösségéről van szó. Az első teendő: *tárd elébe*. Aki ráhagyja bűnét és nem törődik vele, maga is vétkes lesz: „Ne táplálj gyűlöletet szívedben testvéred iránt. Fedd meg ember-társadat, hogy ne végy magadra bünt miatta“ (Lev 19,17). Az intó szó megtérésre akarja bírni a testvért. Ha belátja vétkeit és *megtér*, testvérien meg kell bocsátani neki.

A tanítványok közössége szent lesz, ha egyik *megbocsát* a másiknak, mindig újra, minden visszaesés ellenére, *hétyszer naponta*, korlátlanul. Ha a tanítvány megbocsát testvérének, akkor az ő bűnét is megbocsátja Isten (11,4). Isten népe úgy válik szent néppé, ha mindenkinek gondja van testvére üdvösségére, és minden személyes sértést és megbántást megbocsát. Az alap itt is a megtérés, mint Isten megbocsátása esetében.

d) Boldog a szegény (17,5-10)

‘Az apostolok kérték az Urat: Adj nekünk ehhez hitet. ‘Az Úr ezt felelte: Ha csak akkora hitetek lesz is, mint a mustármag, s azt mondjátok a szederfának: Szakadj ki gyökerestül és verj gyökeret a tengerben, megteszi nektek.

Ki tudja teljesíteni Jézus radikális követeléseit? Azt, ahogyan a törvényt magyarázza és megtetézi? Ki képes dönteni mindenestül Isten mellett a mammon támadásai ellenében? Mikor Jézus egy más alkalommal elsorolta megalkuvást nem ismerő követelményeit, hallgatói így szóltak: „Ki menekülhet így meg?“ Erre kijelentette: ami lehetetlen az embereknél, lehetséges Istennél (18,26). Most az *apostolok* beszélnek. Megértették, hogy hitüknek növekednie kell, ha teljesíteni akarják, amit Jézus követel. Tőle várják az erőt, hogy véghez vihessék, amit kíván. Ő hirdeti az üdvösséget, annak feltételeit, és ő ad erőt is teljesítésükre. Hatalmas tettben és szóban.

Az üdvösség alapvető adománya a *hit*. Vele lehet felülkerekedni a legnehezebben is; neki van ígérve az üdvösség. A mustármag a legkisebb minden mag között (Mk 4,31), alig gombostűfejnyi. A legkisebb hívő odaadás is nagyon nagyot tud elérni Istennél. A fekete szederfa (szikomorusz) gyökerei olyan erősek, hogy az időjárás minden viszonytársa között is 600 éven át megmarad a földben. De egyetlen, Istenbe vetett szemernyi odaadó bizalommal kiejtett szó áttelepíthetné ezt a fát a szárazföldről a tengerbe (ti. a galileai tóba). Ha Jézust követve hisszük, hogy vele megkezdődött az üdvösség ideje, és teljes bizalommal fogadjuk, amit hirdet, akkor Isten isteni erőt ad Jézus követeléseinek teljesítésére. Jézus Isten irgalmas uralmát hirdeti!

Aki határtalanul bízik Istennek Jézusban megnyilvánuló üdvözítő cselekvésében, és ezzel elismeri szegénységét és tehetetlenségét, az emberfölötti eredményre jut, eléri az új életet. Benne megdicsőül az Isten. „Lázár“, a nyomorult koldus, aki nevével Isten irgalmát hirdeti, Ábrahám kebelén nyugszik. A hit részt ad Isten hatalmas életében. Ez az élet határtalan. Ha a tanítványnak napjában hétyszer kell megbocsátania, akkor ez Isten megbocsátó szeretetének végtelen könyörületéből származik. Ezt az irgalmat ábrázolják a bűnös iránti isteni szeretetről szóló példázatok.

⁷ *Ki mondja közületek béresének vagy bojtárjának, amikor a mezőről hazajön: Gyere gyorsan, ülj asztalhoz? ⁸ Helyette nem ezt mondja-e inkább: Készíts vacsorát, övezd fel magad és szolgálj ki, amíg eszem és iszom, aztán majd ehetsz és ihatsz magad is? ⁹ Megköszöni tán a szolgának, hogy teljesítette parancsait?*

Jézus hallgatói mind úgy csinálnának, mint ez a paraszt. A szolgál mezei munkás, akit a paraszt egy évre fogadott föl. Ezzel teljes munkaereje az övé. Szántania kell, a barmot őriznie, a házban mindent elvégeznie: főzni, felszolgálni. A paraszt is csak kisember, csak egy szolgálja van minden munkára. De igényei felháborítók. A szolgál kinn dolgozott a mezőn, a *paraszt* otthon volt. A szolgál fáradtan jön meg, a paraszt ül az asztalnál és kiszolgáltatta magát. A szolgál éhes az egész napi munka után, de várnia kell, míg ura nem evett. A parasztnak nincs hozzá köszönő szava, hiszen csak a jogát érvényesíti. A szolgál, az szolgál, azt kell csinálnia, amit parancsoltak neki. Jézus nem mond véleményt erről a mi érzésünk szerint felháborító társadalmi helyzetről. Csak képiül használja példázatában.

¹⁰ *Így ti is. Amikor megtesztek mindent, amit parancsoltak nektek, mondjátok: Mihaszna szolgálak vagyunk, csak a kötelességünket teljesítettük.*

A hasonlat nem Isten képét akarja megrajzolni, hanem az ember Isten iránti magatartásáról beszél. Isten szolgálata szolgaság. Isten adja a megbízatást, az embernek teljesítenie kell. Ez a kötelessége. Olyan, mint az adósság. Nem támaszthat iránta követeléseket. Isten nem tartozik neki jutalommal, még köszönettel sem. Még ha mindent megcsinál is a szolgál, amit rábíztak, csak a kötelességét teljesítette. A szolgál, az szolgál; „mihaszna“ szolgál, semmire sem alkalmas, csak a szolgálatára, „egyszerű szolgál“, semmi más. Jézus prófétai beszéde „kíméletlenül“ hirdeti Isten igényét, szinte a semmi szélére szorítva az igénybevettet. Éppen ezáltal lesz az ember szabad, üres és tágas, úgy, hogy Isten nekiadja az Ország javait. „Boldogok a szegények, mert övék az Isten országa.“

A farizeusi írástudók Isten és ember viszonyát szerződésnek gondolják: Adok, hogy adj. Teljesítmény teljesítmény ellenében. Ha az ember betölti a törvényt, ha teljesíti, amit Isten rábizott, akkor ő jutalommal tartozik. Jézus hasonlata elutasítja az ilyen gondolkodást. Isten semmivel sem tartozik, még köszönettel sem. Az ember csak „egyszerű szolgál“. Lukácsnál a hasonlat az apostoloknak szól. Azok elhagytak mindent és követték Jézust (5,11), teljesítették főtétlen követeléseit. Hivatkozhatnak-e teljesítményükre? Támaszthatnak-e igényeket Isten iránt? Máté szerint Péter ezt a kérdést intézi Jézushoz: „Nézd, mi mindenünket elhagytuk és követtünk téged. Mi lesz hát a jutalmunk?“

(Mt 19,27) Jutalmat vár. Ezt a jutalmat váró gondolkodást a szőlőmunkások példázata (Mt 20,1-16) szünteti meg. Isten jutalma nem az ember teljesítményéhez igazodik. Amit mi jutalomnak nevezünk, az az isteni jószág ajándéka. Lukács Jézus föltétlen követeléseiről szóló összeállítását a mihaszna szolga példázatával zárja. Az apostolok, miután elhagytak mindent, csak így szólhatnak: Csak azt tettük, amit tenni tartoztunk. Isten szolgálói ők. Az Úr felállítja országát, az igehirdetéssel megmutatja irgalmát, rajtuk keresztül láthatóvá teszi dicsőségét. Ebben a szolgálatban ők mindig csak egyszerű szolgák, akik csak a kötelességüket teszik. Pál így ír: „Hogy az evangéliumot hirdetem, azzal nem dicsekedhetem, hiszen ez kényszerű kötelességem. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot“ (1Kor 9,16). Aki úgy gondolja, hogy mint keresztény „mindent“ megtett, annak sincs joga követeléseket támasztani Istennel szemben. A Jézustól megrajzolt magatartás békét teremt az egyház-községben, az egyesek minden különbözősége ellenére is (Róm 15,1-2).

III. AZ UTOLSÓ ÚTSZAKASZ (17, 11—19,27)

1. *Kitekintés a megdicsőülésre* (17,11—18,8)

a) A hálás szamariánus (17,11-19)

11 Jeruzsálemben menet Szamarián és Galileán át vitt az útja.

Jézus vándorol. A szöveg ismét erre emlékeztet (9,51; 13,22). A vándorlás célja Jeruzsálem. Az út *Szamarián és Galileán át visz*. Jézus Galileából jött, Szamarián ment át, és Jeruzsálemben tartott. Csak az írhatja Lukács módján: Szamarián és Galileán át, aki Jeruzsálemből néz vissza az útra. Jeruzsálem annyira meghatározza a vándorlást és működést, hogy onnan látja útját. Jézus útját, vándorlását és működését csak Jeruzsálem felől lehet megérteni, ahol a fölvétel vár rá¹⁷.

Az útleírás egy szamariai eseménnyel kezdődött. A vándorlás végső szakaszát olyan esemény vezeti be, amely ismét Szamariát idézi emlékünkhöz. Szamaria a híd, amelyen át Isten igéje Galileából Jeruzsálemben jut, majd Jeruzsálemből a pogányokhoz. A Feltámadott megbízása szerint „tanúim lesztek Jeruzsálemben s egész Júdeában és Szamariában, egészen a föld végső határáig“ (Csel 1,8). Jézus útja egyházának útját mutatja meg; az egyház útja Jézus útjának gyümölcse.

12 Amikor az egyik faluba betért, tíz leprás férfi jött vele szembe. Még messze voltak, amikor már megálltak ¹³ és jó hangosan kérték: Jézus, Mester! Könyörülj rajtunk! ¹⁴ Rájuk emelte tekintetét, és így szólt hozzájuk: Menjetek és mutassátok meg magatokat a papoknak. Útközben megtisztultak.

A vándorút most is városról városra, *faluról falura* vezet (13,22). Betegség és nyomorúság összekapcsolja az embereket, feledteti a nemzeti gyűlölködést zsidók és szamaritánusok között (9,53; Jn 4,4-9). A leprásoknak szabad volt belépniök a falvakba, de falakkal körülvett városokba már nem, még kevésbé a szent városba, Jeruzsálembé. Emberekhez nem közelíthettek: „A leprás, akit ez a betegség megtámadott, szaggassa meg ruháját, a haját hordja kibontva, a szakállát takarja be, és kiabáljon: Tisztátalan, tisztátalan! Ameddig a betegséget tart, addig tisztátalan, s mivel tisztátalan, lakjék elkülönülve, tartózkodjék a táboron kívül“ (Lev 13,45). Ezért a férfiak távol megállnak.

Jézust *Mesternek* mondják. Így eddig csak az apostolok szólították, lenyűgözve hatalmától (5,5; 9,49), ámuldozva dicsőségén (9,33), a szükségben segítséget várva (8,24). A leprások ehhez a megszólításhoz az irgalomért való könyörgést fűzik. Jézus írástudó, hatalmas és könyörületes. Benne eljött Isten országa, amely hatalomban és irgalomban nyilvánul meg minden embernek.

Jézus azt az utasítást adja a leprásoknak: hajtsák végre a lepratól való megtisztulási törvényt, mielőtt még megtisztultak volna. „Leprásra megtisztulása napján ezt a törvényt kell alkalmazni: Vezessék a paphoz“ (Lev 14,2). A törvény iránti engedelmességre utasítja őket, ebben kell megmentésüket találniok. Aki Mózesre és a prófétákra hallgat, megmenekül (16,29). A szamaritánus, aki a zsidók előtt idegennek számít, szintén gyógyulást talál ezen az úton. Az üdvösség Jézus által a zsidóktól jön a szamaritánusnak (vö. Jn 4,22).

¹⁵ *Az egyik, amikor észrevette, hogy meggyógyult, visszament és emelt hangon dicsőítette Istent,* ¹⁶ *s arcra borult lába előtt. Ez samariai volt.*

A gyógyulás valószínűleg még a paphoz mentükben történik. A tíz gyógyult egyike azonnal visszatér. Hálás magasztalással *dicsőíti Istent*. Jézus által Isten működik. A meggyógyult Jézus előtt dicsőíti Istent, és arcra borul lábánál. Isten Jézus által ad gyógyulást. Isten kegyelme jelent meg benne. Ezt ismeri el a hálaadás.

Isten közelsége mélyen megrázó. Aki ezt átéli, *emelt hangon* kiált: a démonok (4,33; 8,28), a nép a jeruzsálemi bevonuláskor (19,37), Jézus halálakor (23,23; vö. Csel 7,60). Eppen így *borul arcra* Jézus előtt, aki a benne oly közeli Istennek hódol: a haldokló kislány apja (8,41), a gyógyulást kérő leprás (5,12). Jézusban láthatóvá válik Isten hatalma és irgalma. Isten epifániája ő. Benne közöttünk van Isten országa.

A Jézushoz visszatérő gyógyult *samariai*. Mint az irgalmas szamaritánus résztvevő segítőkészségével (10,30kk), úgy ez a meggyógyult szamaritánus háladatoságával van útban az evangélium és Isten országa felé. Az egyszerű, nemes emberség az üdvösség útja, ha egyesül a hittel

Jézus szavában, amely mögött ott áll a törvény és a próféták. Az ige gyümölcsöt hoz, ha „szép és jó szívbe“ fogadják be (8,15). A szamaritánusban az evangéliumnak a pogányok közé vivő útja rajzolódik ki.

17 Jézus megkérdezte: Nemde tizen tisztultak meg? Hát a kilenc hol maradt? 18 Nem akadt más, csak ez az idegen, aki visszajött volna, hogy dicsőítse Istent? 19 Aztán hozzá fordult: Állj fel és menj! A hited megmentett.

Jézus azt várta, hogy mindannyian visszatérnek és dicsőítik Istent — őáltala. Általa érkeznek hozzánk Isten kegyelmei, általa jut a dicsőítés Istenhez. „Nincs más névben üdvösség“ (Csel 4,12). De csak az *idegen* tér vissza. A szamariai, aki mint idegen nem számít Izrael fiai közé, nem mer igényeket támasztani Isten iránt. Amit kap, Isten kegyelmi ajándékaként fogadja, és megköszöni. A zsidók nem mondanak köszönetet, mert zsidók, és Isten ajándékait tartozásként fogadják. Azt kapják meg Isten küldöttétől, ami — úgy gondolják — kijár nekik. Hiányzik belőlük az alapvető magatartás az üdvösség befogadására. Az idegen magatartása viszont: a hála, dicséret, tudatos szegénység Isten előtt, megnyitja az üdvösségre. Az üdvösség útja kész mindenkinek, az „idegennek“, a bűnösnek, a pogánynak is. Mi ment meg? A hit, a Jézus szava melletti döntés és odaadás, és Isten üdvözítő cselekvése őáltala.

b) Isten országának és az Emberfiának eljövetele (17,20-37)

A végső időkre vonatkozó kérdések vezetnek be az útleírás második részét (13,22kk); a harmadik rész elején is találunk ilyeneket. A cél felé vivő úton a vég kérdései szorongatják a szívet. A farizeusoknak Jézus Isten országának eljöveteléről beszél (17,20-21), a tanítványoknak az Emberfia jöveteléről (17,22-37). Isten országa már itt van, az Emberfia még csak ezután jön el. Ebben a beszédben a harmadik evangélium sajátos hagyományából való mondások sorozata összekapcsolódik olyanokkal, amelyek Máté 24. és következő fejezetében is szerepelnek. Felépítése világos: Bevezetés (22. vers), az Emberfia eljövetele mint félreismerhetetlen esemény (23k), az Emberfiának előbb szenvednie kell (25), meglepetésként tér vissza a földi nyüzsgésbe süllyedt nemzedék számára (26-30), intés a tökéletes készenlétre (31-33), az emberek szétválása a második eljövetelkor (34kk), záradék (37).

20 A farizeusok megkérdezték tőle, hogy mikor jön el az Isten országa. Ezt válaszolta: Az Isten országa nem jön el szembetűnő módon. 21 Nem lehet azt mondani: Nézzétek, itt van vagy amott. Mert az Isten országa közöttetek van.

Az *Isten Országa* kifejezésben minden összesűrűsödik, amit Izrael a jövőtől várt. Ha Isten uralkodni kezd, minden jóra fordul. Mindenkit izgatott, *mikor* teljesedik be ez a nagy remény és várakozás: a farizeusokat, az apokaliptikusokat és Jézus tanítványait is (19,11; 21,7; Csel 1,6). Dániel próféta ideje óta számításokat végeztek, hogy megtudják

ezt a titokzatos mikor-t. Hetven éven át kellett Izraelnek a babiloni számkivetésben élnie (Jer 25,11; 29,10), mielőtt Isten megváltotta belőle. Most hetven évhét múlva várták Isten országának kezdetét (Dán 9,2kk). A felkeléseket, háborút, pestist, éhínséget, drágaságot, az erkölcsi rend felfordulását, a természeti katasztrófákat a messiási idő előjeleinek tekintették, mert az üdvösség idejét nagy viszontagságok kora előzi meg (Dán 12,1), az új kor „fájdalmak között” születik a régiből (Mk 13,8). Jézus Isten országát hirdeti, feleljen hát a kérdésre, mikor jön el. Válasza elképeszt. Isten országának közeledését nem lehet megfigyelni. Úgy jön el, hogy nem lehet azt mondani: „itt van”, vagy „amott van”. Előjelek és számítások hiábavalók. *Isten országa közöttetek van*, máris itt van¹⁰⁸.

Hogy Isten országa már „megjelent”, az Jézus működésében mutatkozik meg. Isten ujjával űzi ki a démonokat (11,20), a sátán elvesztette hatalmát (10,18), mert felvirradt Isten uralma. A törvény és a próféták Jánosig tartottak, attól kezdve Isten országát hirdetik mint győzelmes örömhírt (16,16; 4,21). Jézus betölti Izraelnek Isten uralmára vonatkozó reményeit. Ővele elkezdődött az üdvösség megígért kora. De mit láttak az emberek ebből? Mi következett be a várt nagy eseményekből? Nem a mi kérdéseink is ezek? Mi az üdvösség idejében élünk! Isten jelenlegi uralma „titok” (Mk 4,11; Lk 8,10), csak a Jézus szavába vetett hittel lehet felfogni. A hívő számára Isten uralmának jelenléte a Szentlélek működésében válik „láthatóvá” (24,49), akit a felmagasztalt Krisztus küldött el egyházának (Csel 1,4).

Jézus szava csak arról beszél, hogy kortársai között jelen van Isten uralma. Nem mondja, hogy ő hozza meg, őbenne van jelen. Úgy lép fel, mint a végső idők üdvösségének prófétája, hirdetője, aki ismeri Isten országának titkát. De még ennél is több. Isten ujjával kiűzi a démonokat (11,20). Isten neki adta hatalmát, általa uralkodik. A farizeusoknak gondolkodóba kellett esniök Jézus szavain . . .

¹⁰⁸ *Ezután a tanítványokhoz fordult: Jönnek napok, amikor szeretnétek látni az Emberfiának egyetlen napját, de nem fogjátok látni.*

A farizeusoknak Jézus Isten uralmáról beszélt, amely már elérkezett; a tanítványoknak az *Emberfiáról* beszél, aki eljövendő. A tanítványok be vannak avatva az Emberfiát övező titokba. Vágyakoznak az Emberfia egyetlenegy napja után. Az *Emberfia napjai* akkor kezdődnek meg, amikor megjelenik királyi dicsőségében (vö. 23,43), kinyilvánítja a rábízott isteni hatalmat (Dán 7,13), amikor Krisztus mint Isten választottja kinyilatkoztatja magát dicsőségében, amikor a „megváltás” közeleg (21,28). Az Emberfia maga Jézus (12,8k). Működésével megkezdődött Isten uralkodása, „az Emberfia napjai” azonban még hátra vannak.

Jönnek napok — a szerencsétlenséget jósló próféták beszélnek így¹⁰⁷. Jézus a riadalom napjait hirdeti. Akkora lesz a szorongatás, hogy a tanítványok nagy kívánczósággal tekintenek az Emberfia napjai felé, és izzón várják a Messiás érkezését. Egyetlen ilyen nap megérése erő és vigasz lenne számukra. De várniok kell, és türelemmel kitartaniok. A Jézus mennybemenetele és visszajövele közti idő a szorongatás ideje. Krisztus tanítványai görnyedten, lecsüggesztett fővel járnak (21, 28); üldözik és keményen megpróbálják őket. Mi tart fönn az egyháznak ebben az idejében? Az Emberfia eljövetelebe vetett remény.

Izrael üdvösségtörténete a végső korba torkollik. Ez Jézussal megkezdődött. Beteljesedik a múlt, kezdődik a vég. De a végső teljességre még várni kell. Isten uralma már eljött, de az Emberfiát még várjuk. Krisztus tanítványa feszültségben él aközött, ami *már* itt van és aközött, ami *még nem* jelent meg. Ezért az egyház élete beteljesedés és várakozás, birtokolás és reménység, öröm és aggodalom pólusai között telik, „reményben örvendező“ (Róm 12,12).

¹⁰⁷ *Mondják majd nektek: Nézzétek, itt van vagy amott. De ne menjetelek el, ne fussatok oda! Mert ahogy a cikázó villám az ég egyik szélétől a másikig villan, úgy jön el az ő napján az Emberfia is.*

A szorongatás ideje könnyen hozzáférhetővé tesz mindenféle hangnak, amely megváltást hirdet. Próféták, jelek értelmezői lépnek föl. Azt hirdetik, hogy *már itt van* az Emberfia, a Megmentő. Az ősegyháztól korunkig nem hiányoznak ilyen próféták, akik már jelenvalóként hirdetik a közeli győzelmes, boldogító véget. De Jézus tanítványa ne hagyja megcsalni magát. Az Emberfiának eljövetele nem maradhat észrevétlenül, nem lehet kétséges. Ez a roppant esemény félreismerhetetlenül megvilágítja önmagát. Senkinek sem kell a másikat figyelmeztetnie a dicsőségében érkező Úrra. Mindenki látni fogja, és tudja: íme itt van.

¹⁰⁸ *Előbb sokat kell szenvednie és el kell tűrnie, hogy nemzedéke elutasítsa.*

Jézus Jeruzsálem felé vándorol. Megvalósítja-e majd hatalomban Isten uralmát, amikor célhoz ér, és megnyilvánul-e dicsőségesen, mint Emberfia? A tanítványok így gondolták. „Amikor közeledett Jeruzsálemhez, azt hitték, hogy Isten országa azonnal megjelenik“ (19,11). De Isten terve és akarata az, hogy Jézus az elvettetésen és halálon át jusson a dicsőségre. *Sokat kell szenvednie*, és elítélik. Az Emberfia megtapasztalja Isten szolgájának sorsát, akit megvetettek, elhagytak az emberek, a fájdalmak embere, betegséggel megvert, olyan, aki előtt elfödjük arcunkat (Iz 53,3kk). Jézus útjában előrajzolódik tanítványaié, az egyházé is. Mielőtt az egyház eljutna a dicsőségre, megtapasztalja a szenvedés és viszontagságok isteni kényszerűségét.

²⁶ És mint Noé korában történt, úgy lesz az Emberfiának idejében is. ²⁷ Ettek, ittak, házasodtak, férjhez mentek, egészen addig a napig, míg Noé be nem szállt a bárkába. Akkor jött a vízözön, és mind elpusztította őket. ²⁸ Ugyanúgy, ahogy Lót napjaiban történt: ettek, ittak, vettek, eladtak, ültettek, építettek. ²⁹ Aztán azon a napon, amelyen Lót elhagyta Szodomát, tüzes kéneső esett az égből, és mind elpusztította őket. ³⁰ Ugyanez fog bekövetkezni azon a napon, amelyen az Emberfia megnyilatkozik.

Az Emberfia napjai akkor kezdődnek, amikor előlép mennyei elrejtettségéből (Kol 3,3), leleplezi és *kinyilatkoztatja magát*.¹⁰ Akkor elkövetkezik a megváltás és az ítélet; mert az Emberfia bíró¹¹.

Az Emberfia jövele boldogító ígéret (17,22) és aggasztó fenyegetés. Még nem látjuk: várat magára. Ezért az emberek az életben nem számolnak vele, nem nyugtalanognak, nem zavartatják magukat miatta. Az élet rendes menetében folyik, az éhség, szomjúság és nemiség igényeit kielégítik, biztosítják a földi létet: kereskednek, dolgoznak, lakást építenek. Nem fogják föl, milyen komoly dolog az, hogy hirtelen eljön az Emberfia, nem gondolják meg, hogy ítéletre jön, nem vetnek azzal számot, hogy döntésétől függ a jövőendő élet.

A helyzet komolyságát két esemény világítja meg az üdvösség történetéből: az, hogy mi történt Noé és Lót kortársaival (Ter 6,11-13; 18,20kk). A vízözön nemzedéke és Szodoma lakói nem jutnak be a jövőendő világba¹². Nem hagyták, hogy Noé, „az igazságosság hírnöke“ (2Pét 2,5) és „az igaz Lót, aki a gonoszok kicsapongó életmódja miatt annyira szenvedett“ (2Pét 2,7) a jövőendő ítéletbe vetett hitre, a megtérésre és bűnbánatra vezesse őket. Az ítélet hirtelen szakadt rájuk. Fenyegető refrén zárja a bibliai intelmet: „És mind elpusztította őket.“

A katasztrófa *tűz* és *víz* által tör be. Ez a két elem megtapasztaltatja az emberrel, mennyire nem tartós az, amire épít, milyen egyszerre elvész, amije van. Mind a két elem Isten ítéletét ábrázolja. „Akkik ilyet állítanak (hogy nem következik be az Úr eljövele), azok előtt rejtve marad, hogy az ég és a föld ősidőktől fogva Isten szava által vízből és víz által lett. Így pusztult el vízözönnel az egykori világ is. A mostani eget és földet ugyanez a szó a tűznek tartogatja az ítéletnek és az istentelen emberek romlásának napjára“ (2Pét 3,5-7).

³¹ Aki azon a napon a háztetőn lesz és holmija lent a házban, ne szálljon le érte. Hasonlóképpen aki kint lesz a határban. És ne forduljon meg az után, ami mögötte van. ³² Gondoljatok Lót feleségére! ³³ Aki azon járadozik, hogy életét megmentse, elveszíti, aki ellenben elveszíti, az megmenti.

Mi tartós, minek van értéke azon a napon, amikor az Emberfia megjelenik uralkodói dicsőségében, amikor az embereket megítéli? Még a

legnélkülözhetlenebb dolgokat is *ott kell hagyni*: a házi holmit, a fogatot, a földművelés eszközeit. Azon a napon már csak a közeledő Ūr a fontos és döntő. Minden értékét veszti, amikor kiderül az egyedüli érték: az, hogy megállhassunk előtte (21,36). Krisztus tanítványának egész életét ilyen eszkatológikus magatartásnak kell jellemeznie. Csak így lehet megnyerni az igazi életet, Isten országának életét, az üdvösséget. Akinek a szíve valami földi dolgon csügg és nem szakad el tőle határozottan, romlásba jut.

Intő példa *Lót felesége*. Ő ugyan elhagyta Szodoma városát, amikor rászakadt a büntető ítélet, de ragaszkodott ahhoz, amit otthagyt, visszatekintett, és sóoszlóppá merevedett, a „hitetlen lélek“ emlékeztetőjéül (Bölcs 10,7). Az igazi életet, az üdvösséget csak az nyeri el, aki kész *elveszíteni* a földi *életet* és ennek az életnek a „kiélését“, ha csak így lehet teljesíteni Isten szavát. A halál életet szül. Az Emberfiának szenvednie kell, el kell vettetnie, mielőtt bemegy dicsőségébe.

Hogy az Emberfia eljövetele üdvösségére legyen valakinek, olyan magatartásnak kell áthatnia, mint a Jézust követő tanítványé, akiről ezt olvassuk: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztyjét minden nap és úgy kövessen. Mert aki életét meg akarja menteni, elveszíti. Aki meg elveszíti értem az életét, az megmenti“ (9,23k). Majd ismét: „Senki, aki az eke szarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára“ (9,62). Jézus „követése“ az egyház korában: előretekintés az eljövendő Emberfia felé. Ez a tekintet a „történeti“ Jézus tanítványi követéséből vesz ihletet.

³⁴ *Mondom nektek, azon az éjszakán ketten lesznek egy fekhelyen: az egyiket elviszik, a másikat otthagyják.* ³⁵ *Két asszony fog együtt örölni: az egyiket elviszik, a másikat otthagyják.*

A zsidó hit szerint a Messiás a pászkaéjjelen jön. Jövetelének éjjele az ítélet éjszakája. Ez az igazak és gonoszok *elválasztásával* kezdődik (Mt 25,32). Az igazakat odavezetik az Ūrhoz (1Tessz 4,16k), amazokat pedig pusztulásba vetik (Mt 13,48). Mindenkire ítélet vár, *férfira és nőre* egyaránt. Mindennapjuk közepén lepi meg őket az ítélet. Két férfi fekszik az asztalnál, két asszony örül a kézimalmom. Az ítélet döntése teljesen különböző. Mit *dönt el* az ítélet? Az egyik élete semmi több, mint evés és öröklés, a másik az Emberfia jövetelét várja. Az egyik bensejében alszik, a másik éber a nagy ígéretre. Az egyik számára az élet kimerül a földön, a másik afele az élet felé néz, amely Krisztus érkezésével kezdődik. A döntés mércéje Jézus megvallása, a szava iránti engedelmesség (13,26kk).

³⁷ *Hol, Uram? — kérdezték. Ahol a hulla van — felelte —, oda gyűlnek a saskeselyűk.*

A „mikor“ kérdése nyitja meg a végső időkről szóló beszédet, a „hol“ kérdése rekeszti be. Kíváncsi, felületes kérdések elterelnek a lényegtől. Isten országa itt van. Jön az Emberfia. Az ígélet már beteljesedett, de még nem egészen. Mi következik ebből?

A *hulla* odacsalogatja a *saskeselyüket* (Jel 19,17). Ez köztudomású. Mint a keselyüket a tetem, úgy hívja ki a bűnös ember a kárhozát ítéletét. Nem az ítélet helyének kérdése fontos, hanem a bűntől való megszabadulás, a megtérés kérdése. Jézus a végső idők hirdetésével bűnbánatra int. Kikiáltja az irgalom isteni uralmát, hogy az Emberfia eljövetele ne romlásunkra legyen.

c) Fáradhatatlan ima (18,1-8)

¹ *Arról mondott nekik példabeszédet, hogy szüntelen kell imádkozni, és nem szabad belefáradni.*

Az Emberfia jövetele várat magára. Nagy a szorongatás (17,22). Üldözés kinozza az egyházat, a hitehagyás veszélye fenyeget. Az ajkakon ott ég a kérdés: „Még meddig?“ (Jel 6,10) Megmentést csak az Emberfia eljövetele hoz.

Isten e legnagyobb ígéletének beteljesítését fáradhatatlan és kitartó imával kell kivívni tőle. Isten napjának elérkezését siettetni az erkölcsös élet (2Pét 3,12), bűnbánat (Csel 3,19) és állhatatos ima. Jézus arra tanította tanítványait, hogy imádkozzanak Isten országának eljöveteléért (11,2). Amikor az Emberfia dicsőségben eljön, megkezdődik a várva várt üdvösség (21,28). Szüntelenül kell az Emberfia eljöveteléért imádkozni, nem szabad belefáradni, akkor sem, ha látszólag nem talál az ima meghallgatásra, és az ember fáradtságában, csömörében legszívebben abbahagyná.

² *Az egyik városban élt egy bíró, Istentől nem félt, emberektől nem tartott.* ³ *Élt abban a városban egy özvegyasszony is. Mindig újból elment hozzá, és kérte: Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben.* ⁴ *Sokáig nem akarta.* ⁵ *Aztán így szólt magában: Igaz, Istentől nem félek, embertől nem tartok, de annyira terhemre van ez az özvegy, hogy mégis igazságot szolgáltatok neki, nehogy végül nekem jöjjön és arcul üssön.*

A bíró istentelen, közmondásosan rossz, „nem fél sem Istent, sem embert“. Bírói hivatalát önkényesen tölti be, mintha nem lenne Isten, akinek számadással tartozik. Magatartása éppen az ellenkezője annak, mint lennie kellene. Isten ezzel bízta meg a bírót: „Védjétek meg az elnyomottat és az árvát, — mentsetek fel a szenvedőket és szegényeket! — Váltságot hozzatok gyengének és szegénynek, — gonoszok rabságából mentsetek ki őket“ (Zsolt 82,3-4). A *özvegy* a szegények képviselője,

férjének védelme nélküli elnyomott és védtelen. Az Írás gyakran int pártolásukra: „Szolgáltassatok igazságot az árvának, s védelmezzétek az özvegyet“ (Iz 1,17). „Az Isten és Atya szemében ez az igazi, tiszta vallásosság: meglátogatni nyomorukban az árvákat és özvegyeket, és tisztán maradni a világtól“ (Jak 1,27).

Ha jogi vita támad egy adósság összege vagy egy örökség körül, elismert jogtudós egymagában is ítélkezhet. A bíró nem akarja hozzásegíteni jogához az özvegyet. Közönyös, szeszélyes, gonosz, süket Isten és az emberek szavára. Az özvegy előtt világos, hogy igaza lesz, ha lefolytatják a pört. De hogyan bírja rá erre a bírót? „Ajándékok“ nem telnek ki tőle. Mi más tehet, mint hogy *mindig újra jön*, nem tágit, kitartóan előadja ügyét? Meg is teszi, mindaddig, míg a bíró bele nem un.

Önmagával folytatott párbeszéde leleplezi a bíró gondolatait. Ő az, akinek mondják, az is akar lenni. Az elképzelhető legalacsonyabb indíték viszi rá, hogy igazságot szolgáltasson az asszonynak. *Nyugalmat* akar. Be kell látnia, hogy az nem enged, a zavarásból pedig elege van. A végén még „fölpofoz“, „nekem ugrik“ — gondolja ironikusan. Nem félelem készletti cselekvésre, hanem a terhes sürgetésnek akar véget vetni.

‘Az Úr hozzáfűzte: Halljátok, mit mond az igazságtalan bíró? ’ *Hát az Isten nem szolgáltat igazságot választottainak, akik éjjel-nappal hozzá kiáltanak? Megvárhatja őket? ’ Mondom nektek: hamarosan igazságot szolgáltat nekik.*

A magyarázat az igazságtalan bíró szavaihoz kapcsolódik, nem az özvegy állhatatos kéréséhez. A példabeszéd sarkpontja nem a kitartó kérés, hanem a *meghallgatás bizonyossága*. Ha egy ilyen istentelen, senkivel és semmivel nem törődő ember, mint ez a bíró, pusztá önzésből, csak hogy békében hagyják, hajlandó segíteni az özvegy kitartó kérésére, mennyivel inkább meghallgatja Isten választottai kiáltását a szükségből! Hiszen ő egészen más, mint az istentelen bíró!

Az evangélista áthelyezi a hangsúlyt. Ő mindenelekőtt *az özvegy állhatatos kérését* figyeli. Már a példázat bevezetőjében fölcsendült ez: *Szüntelen* kell *imádkozni*, nem szabad belefáradni. Isten igazságot szolgáltat választottainak, ha éjjel-nappal hozzá kiáltanak. „Az elnyomott sanyarú sorsa nyugalomnak ad helyet, a szegény hangos kiáltása elhallgat. A megalázott kiáltó szava áthatol a felhőkön, és nem szűnik, míg célt nem ér. Nem tágit, míg a Magasságos körül nem tekint és igazságot nem oszt, mint igazságos bíró“ (Sir 35,20-22).

A szorongatott egyház teljes bizalommal remélheti, hogy imája meghallgatásra talál, hiszen Isten *választottainak* közössége. Rajtuk már bebizonyította irgalmát. Hisz éppen azokat választotta ki, akiknek a legkevesebb igényük lehetett rá (14,16-24). Bennük Fíának képmását

szereti, a *Kiválasztottét* (9,39), Isten Fölkentjéét (a Krisztusét), Választottját (23,35). Ha nem is hallgatja meg azonnal választottainak imáját, ha ki kell tartaniok szorongatásban és szenvedésben, bátorítsa őket a Választottnak, Isten Fiának és Krisztusának sorsa. Jézus a *választott* címet a kereszttel együtt kapja meg. Akkor nyilvánítja az Atya választottjának, amikor a színváltozás jelenete tudtul adja, hogy útja a kereszten át visz a dicsőségre. Ezzel a címmel gúnyolják a kereszten, mert a zsidók előtt lehetetlennek látszik, hogy egy keresztre feszített ember a Választott (23,35). Jézus azért kiválasztott, mert a szenvedésen át a dicsőség felé tart. A többi választottnak is a Kiválasztott útját kell járnia.

A szorongatott választottak állhatatos imája nem marad meghallgatatlanul. Isten igazságot szolgáltat nekik — *sietve*, hamarosan. A választottakra való tekintettel megrövidíti a nehéz napokat (Mk 13,20-23). Nem késlekedik segítségével választottai érdekében¹³. Eljön Isten szabadítása, ami nem más, mint Jézus új jelenléte. Van értelme, hogy az egyház számtalanszor, fáradhatatlanul imádkozza: „Jöjjön el a te országod“, hogy évente ádventet ünnepel, hogy az Eucharisziát megülve virraszt, míg ő el nem jön (1Kor 11,26).

“Csak az a kérdés, hogy amikor az Emberfia eljön, talál-e hitet a földön?”

Az egyház szorongatásában az Emberfia jövetele után kiált. És ő eljön: az imádság meghallgatásra talál. Az Emberfia eljövételétől a megváltást, az üdvösséget várjuk. De hogy üdvösségünkre vagy romlásunkra válik-e, az attól függ, talál-e érkezésekor *hitet*. A viszontagságok idejének nagy kísértése a hittől való elpártolás. Ez fenyegeti a kiválasztottakat is. Választott voltak nem rest biztonságot ad, hanem állandóan új döntést kíván, hogy Istent válasszák. Pál bizalommal várja a halált és az ítéletet, mert megőrizte a hitet (2Tim 4,7). A példabeszéd magyarázatát záró mondat komoly kérdés hozzánk: Istenen nem múlik, de hogy áll a dolog veletek? Az üdvösség eljön, de nem kapjuk meg kemény küzdelem (13,24), erőink végső bevetése, hűséges kitartás nélkül.

2. A bebocsátás feltételei (18,9-30)

Mikor hoz üdvösséget az Emberfia eljövetele? Ki állhat meg az ítéleten? Ki lép be a beteljesedett Istenországba? Három elbeszélés adja meg ezekre a kérdésekre a feleletet: a farizeusról és a vámosról szóló „tanítómese“ (18,9-14), a gyermekek szerető fogadásának története (18,15-17) és az előkelő gazdag kudarca (18,18-30). A három elbeszélés háttere: a szegénység mint bebocsátási feltétel Isten országába. A vámos erkölcsi és vallási téren szegény, a gazdagnak anyagilag kell szegénnyé válnia, a gyermek minden tekintetben szegény, teljesen rá

van utalva a „nagyokra“. Visszatérnek a hegyi beszéd kezdetén álló boldogságok és bebocsátási feltételek. Máté, aki a „lelki szegényekről“ beszél, a valláserkölcsi magatartást hangsúlyozza. Lukács anyagi szegénységről beszél. „Jézus csakugyan a nép bizonyos köreihez intézte az üdvösségre való felhívását. De nem elnyomott helyzetük, hanem vallási nyitottságuk és erkölcsi készségük miatt. Máté számára ezek a körök annak a valláserkölcsi magatartásnak megtestesítői, amelyet Isten mindenkitől, a későbbi krisztushívóktól is megkíván. Lukács szemében azonban továbbra is annak eleven emlékéét képviselik, hogy Jézus a szegényeknek hirdette az üdvösséget, és fenyegető prédikációt mondott a megtérni nem akaró gazdagoknak“¹⁴.

a) A farizeus és a vámos (18,9-14)

‘Egyeseknek, akik bíztak magukban, hogy igazak, s a többieket megvetették, ezt a példabeszédet mondta.

Az önmagukban bízó „egyesek“ jellemző vonásai a farizeusok képéből valók. A farizeusok történelmi alakok. Nevük nem hangzik el, de az egyházban is megvan az a titkos hajlandóság, hogy az emberek saját törvényteltetésüket tárják Isten elé, saját teljesítményükkel dicsekedjenek, és Isten ellenében mint szabad partnerek lépjenek fel.

A farizeusi bizakodás gyökere saját teljesítménye, az önmagába vetett bizalom. Ezért gondolja, hogy igaz, tetszik az Istennek, bejut országába. Az így gondolkodó megveti a másikat, aki nem tud fölmutatni ilyen teljesítményeket. A farizeus lenézi a közönséges népet, mert az nem teljesíti a törvényt, hiszen nem is ismeri, és mit sem tud magyarázatáról (Jn 7,49). Saját igazvolta lesz a mérce, amely szerint a többieket megvizsgálja, megintsi, megdicséri, megveti és elveti. Mások elítélése pedig saját elítélését idézi elő (6,37).

¹⁰ Két ember fölment a templomba imádkozni; az egyik farizeus volt, a másik vámos. ¹¹ A farizeus odaállt előre, és így imádkozott magában: Isten, hálaadok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, csaló, házasságtörő, vagy mint ez a vámos itt. ¹² Kétszer böjtölök hetenként, mindenemből tizedet adok.

Eles ellentétben áll a templomhegyre fölmenő két ember. Egy cél hozza össze őket: a templom, egy szándék: az ima, egyazon mély vágy: hogy Isten ítélete igaznak találja őket, hogy ítélőszéke előtt megállhassanak. Mégis micsoda ellentét a kettő között!

Mind a kettő *imádkozik*. Mormolva (1Sám 1,13), félhangon. Imájuk meggyőződésből fakad. Az imádkozó a mindentudó Isten előtt van (Mt 6,8). A *farizeus* odaáll, — a zsidók állnak imádság közben (Mk 11,25). Magában imádkozik, a szokásos suttogással, nem nagyhangúan, túlozva az emberek előtt. Amit mond, legbenső magatartását árulja el. A zsidó ima mindenekelőtt hálaadás és dicséret. A farizeus imája olyan, mint a tanítás kívánja. „Igaz“ ember.

Hálaadásában nyilvánul meg magabiztossága és mások megvetése. *Én* nem vagyok olyan, mint a többi ember. A farizeus nem rabló, csaló, házasságtörő. Megtartja a törvényt. Még többet is tesz. Jó tetteket visz végbe, a kötelezőn felül. A törvény csak az engesztelés napján kívánta meg a bűjtölést (Lev 16,29): a farizeus kétszer bűjtöl hetenként, hétfőn és csütörtökön, hogy engeszteljen a nép törvénysértéseieért. Nem sérti meg „a törvény korlátait” sem, ezért ad tizedet mindemből, amit szerez (Mt 23,23), bár gabona, must és olaj vásárlásakor nem lenne előírva, mert ez a termelő kötelessége volt (MTörv 12,17). Bizonyos akar lenni, hogy semmit sem tesz, ami még csak közelében is járna a törvény áthágásának. Jámbor zsoldárenekese is előszámlálták az imában saját teljesítményeiket (Zsolt 17[16],2-5); de a farizeus imájából hamarosan kimarad az Isten, és csak az *én* játszik nagy szerepet: *Én* nem vagyok olyan, mint a többi ember, *én* bűjtölök, *én* tizedet adtam... A többi ember ennek a ragyogó önarcképnek sötét háttere. Ebben az imádságban olyan ember beszél, aki *maga igaz*, a többit pedig megveti.

¹³ *A vámos pedig megállt hátul, szemét sem merte fölemelni az égbe, inkább a mellét verte, és ezt mondta: Isten, irgalmazz nekem bűnösnek.*

Aki „farizeus”-nak nevezi magát, ezzel büszkén „kiválasztottságát” vallja: „Köszönöm, Uram Istenem, hogy azokkal adtad ki részemet, akik a tanítás házában ülnek, nem pedig az utcasarkon ülőkkel... *Én* versenyt futok, *ők* is; *én* a jövő világ műveieért, *ők* a sírgödör felé.” A *vámos* is „kiválasztott”: a jámborok mint bűnöst kerülnek és kitaszítják maguk közül. Megáll távolról, mert nem érdemli, hogy a jámborok közé álljon. Nem meri szemét Istenhez emelni, mert a bűnös nem viseli el a szent Isten látványát. Mellét veri, lelkiismeretének lakását, mert bűnein bánkódik. Imája szűkszavú: egy megszólítás: „Isten”, egy kérés: „Irgalmazz nekem” — ez az 51. zsoldárra emlékeztet (3.v.) —, és a beismerés, hogy bűnös. A vámos helyzete reménytelen volt. A farizeusok tanítása szerint csak úgy remélhetett bocsánatot, ha visszaadta, amit igazságtalanul szerzett, egyötöddel megtévezve. Csak abban reménykedhetett, hogy Isten elfogadja „összetört szívét”, és irgalmában megbocsátja bűnét.

¹⁴ *Mondom nektek, hogy ez megigazultan ment haza, másképp, mint amaz.*

Kicsoda *igaz* Isten ítélete szerint? A farizeus aggályos pontossággal teljesíti a törvény sok és nehéz előírását, a vámos a nép ellenségeivel és a csalókkal játszik össze! Jézus ismeri hallgatói ítéletét, — és szembeszegezi vele a maga meglepő, megdöbbentő, hallatlan ítéletét: *Én pedig* mondom nektek. Ő Isten prófétája. Ítélete az Istené. Isten a vámost igaznak nyilvánítja, és az megigazulva megy haza.

És a farizeus? A vámos hazamegy, *megigazultan, másképp, mint amaz*. Mit jelent ez a kifejezés? Összeveti a farizeus és a vámos megigazulását, és az utóbbit az előbbi fölé helyezi? Vagy Jézus még mélyebbre hatol? Mindenestül megtagadja a farizeustól a vámosnak ítélt megigazulást? Már az első ítélet is éppen elég botrányos lenne: hiszen akkor Istennek nagyobb tetszése telik a bűnbánó bűnösben, mint az igazban, sok érdemével és magabiztosságával együtt. De ha megtagadja a megigazulást a farizeustól, akkor ez az ítélet egyenesen ijesztő. Mit használnak akkor a teljesítmények? És Krisztus így értette szavait. „Ami az emberek között magasztos, Isten előtt utálat” (16,15). Az ember a megigazulást nem teljesítményével éri el, hanem Isten ajándékából. A megigazulás éhségét és szomját Isten uralmának adománya csillapítja (Mt 5,3). Milyen törekeny minden emberi igazvolt és szentség (Mt 5,20), ha Isten nem avatkozik be, és nem ajándékozza nekünk az ő igazságát! Aki ezt belátja, nem fog többé megvetni másokat.

Egy az evangéliumban hol itt, hol ott fölmerülő vándor mondás adja meg a farizeus és vámos templomi imájáról szóló tanító elbeszélés magyarázatát (14,11; Mt 23,12). Az az ember, aki önmagába veti bizalmát, *felmagasztalja* magát: Krisztus ítélete, amely Isten végső ítéletét elővételezi, az ilyet megalázza. Aki viszont *megalázza magát*, elismeri fogyatékosságát és kevesebbre becsüli magát másoknál, azt Jézus ítélete *felmagasztalja*. Az ítéletkor Isten maga teszi megigazulttá.

b) Gyermeki magatartás (18,15-17)

¹⁵ *(Kis) gyerekeket is vittek hozzá, hogy tegye rájuk a kezét. Amikor ezt a tanítványok látták, kedvük lett volna rájuk ripakodni (ti. azokra, akik odahozták őket).*

Anyák vagy nővérek *gyerekeket* hoznak Jézushoz, egész kicsiket. Ezek a kicsinyek gyámoltalanok; semmi sem telik tőlük, a nagyoktól függnek, kényre-kedvre ki vannak szolgáltatva nekik. Jézus *érintse meg* őket, de ne csak futólag, hanem tegye rájuk kezét, töltsse el őket erejével és áldásával. A gyerekek a szülők áldását kérik, a tanulók a tanítókét. A családapa szombatnapon vacsora előtt kézföltétellel megáldja a gyerekeket. Aki áldást kér, az elismeri gyöngeségét, egy hatalmasabb erejének árnyékába helyezkedik, nem elég önmagának.

Az írástudók nem ereszkednek le gyerekekhez: „Ne légy hétalvó reggel, ne igyál bort délben, ne fecsegy gyerekekkel, ne menj a közönséges nép közé: tudónak ez nem való.” A tanítványok meg akarják akadályozni, hogy a gyerekeket odahozzák Jézushoz. Kedvük lett volna *rájuk ripakodni*, de nem tették meg (Mk 10,13 szerint meg is történt). A „szent” apostolok nem förmednek a gyerekekre. A húsvét utáni egyház megértette Jézust.

„Jézus odahívta őket (a gyerekeket) és így szólt: Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a gyerekek és ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké a mennyek országa. ” Bizony mondom nektek: Aki Isten országát nem úgy fogadja, mint a gyermek, az nem jut be oda.

Jézus nem bosszankodik a tanítványokon (vö. Mk 10,14), de magához hívja a gyerekeket. Tiszteli és becsüli őket, anélkül, hogy idealizálná, hogy „gyermeki ártatlanságukat“ dicsőítene: hiszen ismeri neveletlenségüket is (Mt 11,16). Szeme mindenre éber, ami Isten országára emlékeztet: a gyermekben olyan vonásokat fedez föl, amelyek feltételei az Isten országába jutásnak — a kicsinységet és a segítségre szorulást. A gyerek: szimbólum. Nem hivatkozhat teljesítményére, csak szegénységét mutathatja oda kérően. A természet rendjében mutatkozik meg rajta, mit kíván Isten azoktól, akik be akarnak jutni országába. Aki nem úgy fogadja ezt az országot, mint a gyámoltalan gyermek, nem kap bebocsátást. A teljesítményével büszkélkedő önelégültelet kizárják. Mert Isten országa kegyelem és ajándék. Isten a szegényeknek akarja adni, akik mindent tőle várnak, és beismerik gyarlóságukat.

c) A gazdag előljáró (18,18-30)

„Egy előljáró megkérdezte: Jó Mester, mit tegyek, hogy örökrészem legyen az örök élet? ” Jézus ezt válaszolta neki: Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egy: az Isten.

Az előljáró tanácstag, egy szinedrium tagja vagy zsinagógafőnök, mindenesetre vezető ember, aki a zsidóság szellemét testesíti meg. A jámbor zsidó tipikus kérdését veti föl: Mit kell tennem? Hogyan kell a törvényt gyakorlatilag megvalósítani? Talán valami különleges teljesítményre gondolt. El akarta nyerni az örök életet, bebiztosítani magát — erőfeszítés árán is (13,24), erőszakkal is (16,16). Az előljáró szomjazza az üdvösséget, van benne készség.

Az örök élet kérdése ott ég a lélekben (10,25). Akinek osztályrésze lesz, tetézve kapja meg Isten ígéreteit. Az örök élet birtoka örökség. Isten az izraelita nép atyáinak Kánaán földjét ígérte örökségül, tartós birtokul, mint az ő ajándékát. Palesztina, az ígélet földje még nagyszerűbb birtokra utal: „A vétkes, meglátod, megsemmisül, — azok pedig, akik az Urat hívják, — a földet kapják örökül . . . A földet örökül kapják a szelidek (szósz. a megaláztatottak), — örömmel élvezik bőségét . . . Az igazaknak támasza az Úr. — Jámborok életére ő gondot visel, — örökrészüik sohasem vesztek el“ (Zsolt 36,9-18). Az ígélet földje az üdvösség birtoklásának képe. Az örökség Isten országa (Mt 5,5), az örök élet (10,25).

A teljes értelmű élet elpusztíthatatlan. Ilyen élete van Istennek. Ő az élő Isten (Mt 16,16). A halálnak alávetett élet nem érdemi meg, hogy

életnek nevezzék. Az igazi életet Isten adja a végső idők javaként. Ez az élet örök. Aki Isten országába bejut, örök életet kap. Amikor Isten végképp átveszi az uralmat, vége a halál hatalmának és felvirrad az örök élet.

Jézus hagyja, hogy Mesternek, törvénytudónak szólítsák, de elhárítja a „jó” megszólítást. A zsidó törvénytudók mohón igényelték a tiszteletet: „A tanítók iránti tiszteletnek az istenfélelmet kell megközelítenie”. Nagyobb legyen a szülők tiszteleténél, hiszen azok csak világra hozzák az embert, emezek viszont a mennybe viszik. Jézus nem a maga dicsőségét keresi, hanem Isten dicsőségét (Jn 8,50). Amikor elhárítja, hogy jónak dicsérjék, az isteni jóságot dicsóítja. *Csak Isten jó.* A farizeusok azt hiszik, hogy jók, mert megtartják, sőt túlteljesítik a törvényt. De az ember csak akkor jó, ha Isten teszi jóvá. A megígért új szövetség biztosít arról, hogy maga Isten ad meg népének minden jót (Jer 32,34). Csak az éri el az üdvösséget és az lesz jó, aki elismeri, hogy nem az.

” Ismered a parancsokat: Ne törj házasságot, ne ölj, ne lopj, ne tégy hamis tanúságot, tiszteld apádat és anyádat. ” Az kijelentette: Ezt mind megtartottam gyermekkorom óta.

Aki be akar jutni Isten országába és meg akarja kapni az örök életet, annak *meg kell tartania a törvényt* (16,17,29). Az ószövetség alaptörvénye „a tízparancs” (Kiv 20,13-16; MTörv 5,17-20). Az ószövetségi elgondolás szerint ez a tíz parancs két egyforma ötös csoportra tagozódik. Az első öt Istenre vonatkozik, a második öt a felebarátra. A második csoportból Jézus négy parancsot sorol fel, az elsőből a szülők tiszteletére vonatkozót. Ez a parancs az első csoporthoz számít, mert a szülőknek adott tisztelet Istennek szól: hiszen ő adja az életet, a szülők pedig az ő szolgálatában továbbadják. A felebarát iránti magatartást elébe teszi az Isten irántinak, mert a felebaráti szeretet bizonyítja az istenszeretet komolyságát. Jézus a prófétára hivatkozva azt mondja Istenről: „Irgalmasságot akarok, nem áldozatot” (Óz 6,6; Mt 9,13).

Az előljáró megállapítja, hogy fiatalságától megtartotta a törvényt. Meggyőződése, hogy a törvényt minden követelésével teljesíteni lehet. Az írástudók megerősítik ebben: „Világ Ura, sorra vettem 248 tagomat, amellyel teremtetted, és nem tapasztaltam, hogy valamelyikkel haragra gerjesztettek volna.” A zsidó tudja a törvényből, mi a tennivalója, és meg is tudja tenni, amit helyesnek ismert föl, tehát azt is tudja, hogy teljesítette Isten akaratát, és ezért igaz. Az előljáró meggyőződésből beszélt. Jézus is komolyan vette szavát.

Vajon nem azért beszélhetett-e csak olyan önbizalommal az előljáró, mert szerinte Isten akaratát a törvény betűiben van lefektetve? A törvény betűinek igényét tekintve még talán elmondhatja az ember: „Mindent

megtettem, amit kell.“ Mondhatja-e ezt az élő Isten igényéről is? Az előtt az Isten előtt, *aki jó*, aki egyedül jó, akié az uralkodás, aki minden akar lenni mindenben? Ki teljesítette azt, amit Jézus Isten igényeként hirdet: „Legyetek irgalmasok, mint Atyátok irgalmas“ (6,36)?

” Ennek hallatára Jézus ezt mondta neki: Egyet kell még tenned: Mindenedet, amid csak van, add el, s oszd szét (az árát) a szegények között, és kincsed lesz a mennyben. Aztán gyere és kövess engem. ” Amikor ezt meghallotta, igen elszomorodott, mert nagyon gazdag volt.

Jézus szavai nem új előírást akarnak hozzáfűzni a törvényhez. Sokkal mélyebbre hatók. Jézus az élő Isten akaratát adja tudtul az előljárónak, itt és most, személyesen neki szóló akaratát, azt, amit őtöle kíván. Váljon meg minden vagyonától. Az eladott birtok árát fordítsa alamizsnára és a szeretet cselekedeteire. A döntő pedig: legyen Jézus tanítványa, kövesse őt. Jézus nyilatkoztatja ki, mit akar Isten, ő vezet az életre.

Az alamizsna és a szeretetcselekedetek kincset szereznek *a mennyben*. E világon az ember a kamatait élvezi, a tőke pedig a túlvilágon vár rá. Jézus nemcsak azt kívánja, hogy az előljáró alamizsnát adjon: egész birtokát oda kell adnia. Ezzel a jövőben még azt a lehetőséget is feláldozza, hogy alamizsnát osszon, kincset szerezzen a mennyben. Nem az alamizsnaadás miatt kell lemondania a gazdagnak vagyonáról. Jézus csak egy jó utat jelöl meg, hogyan lehet megszabadulni a vagyontól.

Jézus azért kívánja, hogy az előljáró adja oda birtokát, mert követnie kell őt, bárhová megy. Az olyan föltétlen köveetés, amelyre ez az ember hivatott, nem fér már össze a vagyonnal, a mammonnal, amely igénybe veszi az ember szolgálatát, és lehetetlenné teszi, hogy teljesen Isten szolgálatára adja magát (16,13). A vagyon feláldozása teszi szabaddá Jézus követésére. Isten mindenekelőtt azt akarja, hogy Jézushoz csatlakozzék, őt kövesse. Így teljesíti be a törvényt és a prófétákat, így teszi meg Isten akaratát. Ez a döntő felelet a birtoklás kérdésére. A tulajdonról való teljes lemondás nem általános érvényű törvény (10,38kk). De mindenki annyi belső és külső lemondásra köteles, hogy Isten legyen mindenekfölötti java (12,31)¹¹⁵. Másra talán más követelmény vonatkozik, mint a vagyontól való megválásé. *Szomorúság* fogja el a tanácsurat; mélyen csalódott, mert nagyon gazdag. A gazdagság megkötözi, a mammon nem bocsátja szabadon. Nem képes feladni a földi biztonságot és mindent Istenre tenni föl Jézus követésében. A felszólítás, hogy mondjon le mindenről, leleplezi előtte állapotát. Azt hitte, egészen teljesítette Isten akaratát, hiszen fiatalságától megtartotta a törvényeket. De Jézus hívásában most fölfedez, hogy elutasítja, nem tölti be Isten akaratát. Azért jött Jézushoz, hogy biztosítsa magának az életet, és most azt kell hallania, hogy csak akkor biztos, ha teljesen kiszolgáltatja magát Istennek. „Ha valaki hozzám jön, és nem gyűlöli . .

életét, nem lehet a tanítványom“ (14,26). Csak a Jézussal való találkozás nyilatkoztatja ki az Isten akaratát.

²⁴ *Amikor Jézus ezt látta, így szólt: Milyen nehéz bejutni az Isten országába annak, akinek vagyona van!* ²⁵ *Mert könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni Isten országába.*

Jézus most már nem a gazdag előljáróhoz szól, hanem mindenkinek hirdeti üzenetét. Aki vagyonos, nehezen jut be Isten országába (szó szerinti: *nehezen vándorol be*, — ez csak egyszer szerepel így Lukácsnál, az útleírásban!). Az élet vándorlás, célja Isten országa. Jézus Jeruzsálem felé vándorolva Mester, aki az élet útját tanítja.

Egy erőteljes képes kifejezés még csak növeli a nehézséget. A megtermett *teve* magas púpjaival igazán nem fér át a tű csepp fokán. A gazdag nem tud bejutni az Isten országába. A kép nem akar lehetetlenséget csinálni abból, ami nehéz, csak kiemeli a nehézséget. Felráz, meggondolásra kényszerít, megijeszt. A vagyon nem ártalmatlan nagyság, hanem az üdvösséget fenyegető hatalom, mert lefoglalja az embert, nem engedi szabadon Isten dolgára (16,13).

²⁶ *Akik hallották, megkérdezték: Hát akkor ki üdvözülhet?* ²⁷ *Ezt felelte: Ami lehetetlen az embereknél, lehetséges Istennél.*

Megmenekülés, bejutás Isten országába, élet — ezek az életút égető kérdései. Az előljáró hajtörést szenvedett Jézus követelésén. Hát akkor ki remélheti még, hogy üdvözül? Csalódás, szomorúság fogja el a hallgatókat is. Jézus nem nyugtatja meg őket, mint az emberek, ha észreveszik, hogy szavukkal ijedtséget keltettek. Embereknél ez lehetetlen. Nem kellene túl gyorsan átsiklanunk e fölött a szó fölött, hogy a soron következővel vizsgáztalódjunk, abban megnyugodjunk. Először el kell veszítenünk a talajt lábunk alól, hogy tudomásul vehessük ezt a másik szót. Először be kell az embernek ismernie, hogy önmagától semmi reménye a megmenekülésre, meg kell tapasztalnia, hogy nincs kiút, mielőtt rátér az Isten megnyitotta útra. Csak a szakadék szélén kaphatunk ez után a másik szó után.

Istennél lehetséges, hogy az ember megmenekül. Nem olcsó bátorítás van itt előttünk, nincs kifejezett utalás a „kegyelemre“, amely majd elintéz mindent. Jézus nem hagyott homályban bennünket afelől, hogy a végsőig menő erőfeszítést kíván (13,24; 16,16; 14,25kk). Ebből semmit sem von vissza. De ha az üdvösséget kereső ember fölismeri, megrendülten észreveszi, hogy lehetetlen magától elnyernie, akkor megszerzte az üdvösség útjának alapvető ismeretét. Szegény lett. *Istennél lehetséges*. Ez a szó megszabadítja a félelemtől, beemeli a bizalomba. Isten uralma irgalom annak, aki minden reményét öbelé veti.

²⁸ *Most megszólalt Péter: Nézd, mi elhagytuk a tulajdonunkat, és követtünk téged.*

Amire az előljáró nem szánta el magát, azt az apostolok megtették. Elhagyták tulajdonukat: a hálót és a hajót (5,11), a vámpadot (5,28), mindent, amijük volt (5,11.28). Márknál Péter azt mondja, hogy „mindent“ elhagytak, Lukács szerint „a tulajdonukat“, amire joguk volt, amivel rendelkeztek, amit maguknak tulajdoníthattak, munkájuk eredményét is. Semmit sem tekintettek többé tulajdonuknak, semmivel sem dicsekedhettek.

Hogy értsük Péter szavát? Máté szerint „bemutatja“ teljesítményét, mint ami jutalomra vár: „Mi mindenünket elhagytuk; mi lesz hát a miénk?“ (Mt 19,27) Új biztonság van épülőben, ami nem Isten. Máté szerkesztésében itt a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd következik (19,30—20,16). A mennyek országába nem az ember jogigénye vezet, hanem a Jézusban működő isteni jószág. Lukács nem írta oda Péter kérdését: „Mi lesz hát a miénk?“ Jézus inkább az üdvösség ígérését fűzi Péter szavához. Péter és az apostolok megvalósították Jézusnak a gazdag előljáróhoz intézett szavát. Nagy példaképekként állnak az egyház előtt az üdvösség útján.

„Jézus így válaszolt: Bizony mondom nektek: Senki sem hagyja el házát, feleségét, testvéreit, szüleit vagy gyermekeit az Isten országáért, hogy ne kapná ezen a világon a sokszorosát, az eljövendő világban pedig örök életet.

Az apostolok elhagyták tulajdonukat: pénzt, szántóföldet, vagyont. Nemcsak ezt. Elhagyták azt is, amin az ember szíve csüg: otthonukat, családjukat. Mikor mondhatja az ember, hogy mindent elhagyott? Ismét visszatérnek azok a követelmények, amelyeket Jézus jeruzsálemi útja elején a tanítványjelöltekhez intézett (9,57-62). Márk hagyománya szerint (10,29) nincs szó a *feleség* elhagyásáról. A nagy lakomára szóló meghívás példázatában ez is akadály a hívás követésének (14,20). Az apostolok szegénysége és nötlensége Jézus állandó felhívása az egyház számára, hogy szakadjon el mindentől, legyen nyitott Isten hívására és igényére. A tulajdon elhagyása *Isten országáért* történik (18,29), az evangéliumért (Mk 10,29), Jézus nevéért (Mt 19,29). Isten közelgő uralma, az ezt kihirdető és meghozó Jézus és az örömhír hirdetése bensőleg összefügg. Aki az igehirdetés szolgálatába szegődik, aki Jézus követésére vállalkozik, aki megnyílik Isten országának, annak hozzá kell szoknia, hogy ne „üljön“ többé a tulajdonán. Jézus Jeruzsálem felé vándorol, ahol a halál — és a fölvétel várja.

A világ folyása két részre oszlik: a jelenlegi időre és az eljövendő világra, az üdvösség idejére. Az eljövendő világ már belenyúlik a mostaniba. Isten országa közöttetek van (17,20). Ezen a világon a tanítvány *sokszorosát* kapja annak, amit elhagyott: a hívők közösségében

fivéreket és nővéreket (Csel 11,1; Róm 16,1); a javak közösségében (Csel 2,14), a vendégszeretetben (1Tim 5,10; Pét 4,9) és a szeretetben minden ház nyitva áll előtte. A jövődő világban pedig örök életet kap.

3. Isten országa felé (18,31—19,27)

Megkezdődik a Jeruzsálemben vivő út utolsó szakasza. Mit jelent az üdvösségtörténet szempontjából ez a vándorút? És mit nem jelent? A Jeruzsálemben vivő út vándorlás a halálba, de a feltámadás és a mennybemenetel felé is (9,50), amint ezt a szenvedésről szóló utolsó jóslat kijelenti (18,31-34). Jézus mint Dávid fia, mint üdvösséghezó vonul be Jeruzsálemba. A végső útszakasz kezdetén, a vak meggyógyításával és Zakeus megmentésével láthatóvá válik, mit jelent az üdvösség történetére nézve a jeruzsálemi esemény (18,35-43; 19,1-10). A Jeruzsálem felé tartó vándorút még nem hozza meg Isten királyi uralmának ragyogó megnyilatkozását, az Ország felállítását: a királyság dicsőségét akkor kapja majd meg Jézus, ha elment a földről; akkor majd visszatér hatalomban és dicsőségben. A mennybevitel és hatalommal teli eljövelele közötti idő a tanítványok számára próbaidő: be kell válniuk a missziós működésben és ki kell állniuk az üldözést (19,11-27). Jézus bevonulása, amely Lukácsnál a templomban történik, megveti az egyház alapját, és az Jézus üdvösséget hozó kora és dicsőséges újraeljövelele között dicsőségesen kifejlődik.

a) Közel a beteljesedés (18,31-34)

„Akkor félrevonta a tizenkettőt, s így szólt hozzájuk: „Most felmegyünk Jeruzsálemba, s beteljesedik minden, amit a próféták az Emberfiáról megírtak.

A kereszthalál, amely Jézust Jeruzsálemben várja, még a hívőknek is csaldás és súlyos teher, sokak számára érvényes, végérvényes megsemmisítő ítélet. Csak a *Tizenkettőre* meri rábízni ezt a terhet, azokra, akik minden útját kísérték, akik mindenről lemondtak, hogy őt kövessék. Velük közli bizalmasan, mit hoz neki a jeruzsálemi bevonulás, nekik akarja megmutatni, mi a megdicsőülés útja. Ezt kell majd hirdetniük mindenfelé, mint az élet útját.

Most jön el *Jeruzsálem* nagy üdvösségtörténeti órája. Az Emberfia bevonul a városba. Ott éli át Isten szolgájának szenvedéseit, ahogy Izaiás megjövendölte, ott vétetik fel Isten dicsőségébe, mint Dániel az Emberfiáról hirdette.¹⁶ Jeruzsálemben jut el Isten szolgája a szenvedésen és halálán át a dicsőségre. „Nem ezeket kellett-e elszenviednie a Krisztusnak, és (így) menni be dicsőségébe?” (24,26) A szenvedés a dicsőségbe vezető út, és az egyház egybegyűjtésének alapja.

Most teljesül be, amit a próféták megírtak. A színváltozaskor Mózes és Illés Jézus Jeruzsálem-beli „végéről” beszélt (9,31). Az írások sorra mind úgy állítják elénk Krisztus útját, mint amely a szenvedésen át vezet a dicsőségbe (24,25-27; 24,44). Krisztus halálának és megdicsőülé-

sének eseménye az üdvösségtörténet értelme (1Pét 1,10k). Jeruzsálemben *beteljesedik* Isten üdvözítő terve, teljesül Jézusnak ez után a beteljesedés után szomjazó vágya (12,50), megvalósul megbízatása (13,32; 22,37). Ott ejtheti ki a Jánosnál följegyzett szót: „Beteljesedett“ (Jn 19,30).

32 Mert kiszolgáltatták a pogányoknak, kigúnyolják, meggyalázzák, leköpiik. 33 Aztán megostorozzák, megölik, de harmadnap feltámad.

A jóslat jellemző a lukácsi szenvedéstörténet beállítottságára. A zsidó törvénytörvény előtti tárgyalásról nem esik szó. A zsidók kiszolgáltatták Jézust a pogányoknak. Péter később szemükre veti: „Ti kiszolgáltattátok és megtagadtátok Pilátus előtt“ (Csel 3,13k). „Ezt az embert az Isten elhatározott terve szerint kiszolgáltattátok, és a pogányok keze által keresztre feszítettétek és megöltétek“ (Csel 2,23). Zsidók és pogányok egyaránt vétkesek ebben (Csel 4,27-29).

A pogányok *kigúnyolják* és *leköpiik* Jézust; *dölyfösen játszanak* vele. Gonoszul kezek emelnek Isten szent Fiára, akit maga Isten kent föl Messiás-királyrá (Csel 4,27; Iz 53; Zsolt 2; Csel 10,38). Ennek a megalázásnak tetőpontja a keresztre feszítés. A római büntetőjog értelmében ostorozás és megfeszítés együtt jár. Jézust a pogány világban ismert leggyalázatosabb halálra ítélik. Megsemmisítették.

De ez a megsemmisítés nem a vég, hanem *megdicsőülésének kezdete*. Jézus ugyan egy sorban áll Isten ószövetségi követeivel, és osztozik az ő sorsukban, de mint Emberfia kereszttülep a halálon. Nem csupán „feltámasztja“ az Atya (Mt 20,18), hanem „feltámad“. A húsvéti esemény nem csupán Isten műve Jézussal, hanem az Emberfiának magának van hatalma feltámadni halottaiból. A kiszolgáltattottsággal és kivégzéssel szemben áll a Feltámadott szuverén cselekvése.

34 Mit sem értetek (e szavakból). Ez a beszéd homályos (elrejtett) volt előttük, nem értették meg, hogy mit akart vele mondani.

Jézus útja az apostoloknak egészen a végig felfoghatatlan titok marad. *Nem ismerték föl, nem értették meg*, hogy lehetséges az, amit szavával kijelent. Jézus útja az emberi gondolkodás számára felfoghatatlan, érthetetlen, „rejtett“. Még a Szentírás sem képes feltárni, bár középponti titka. Csak akkor válik felfoghatóvá a titok, amikor a Feltámadott magyarázza meg a tanítványoknak az írásokat, amikor ő maga leplezi le. Annak hite, hogy Jézus a halálon át jut be a dicsőségre, már maga is ennek az útnak a gyümölcse (vö. 24,25-35).

b) A vak meggyógyítása (18,35-43)

35 Történt, hogy amikor Jerikóhoz közeledett, egy vak ült az út szélén és kéregetett. 36 Hallotta, hogy nagy tömeg vonul el arra, megkérdezte

hát, hogy mi történt. ” Megmondták neki, hogy a Názáreti Jézus halad arra. ” Erre elkezdett kiabálni: Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam! ” Akik elől mentek, csitították, hogy hallgasson. De annál hangosabban kiáltozott: Dávid fia, könyörülj rajtam!

Jézus idejében Jerikó városa a régi izraeli határtól délre feküdt. Nagy Heródes és Arkelausz hellenisztikus, római stílusú fényűző épületekkel látta el. Jézus közeledik a városhoz¹⁷. A nép körülveszi; nyilvánvalóan egy zarándokcsapattal utazik, amely hűsvétra Jeruzsálembe vonul. Ismét a *vándorolni* szóval találkozunk (a 36.v.eredetijében). Jerikóban kezdődik a meredek út abba a városba, amely Jézus utazásának célja.

A város kapujánál ott vannak a koldusok, köztük ül egy *vak*. Hallja, hogyan vonul el a tömeg. Mi ez a tolongás? A válasz csak ennyi: *A Názáreti Jézus*. Semmi több. De ez a vak megvallja: Jézus *Dávid fia*, a királyi Messiás, aki Dávid nemzetségéből származik, és újra felállítja a dávidi királyságot (1,32k). Vallomásához *könyörgő kiáltást* fűz (Mt 9,27). A Messiást a próféták a vakok gyógyítójának hirdették: „Vakok látnak“ (Iz 35,5k). Azért küldték, azért kenték fel, hogy visszaadja a vakok szemevilágát (4,18; vö. Iz 61,1k), és a koldusoknak örömhírt hirdessen (4,18). Jézus a megígért üdvösséghez. A vak hitvallását és segélykiáltását ország-világ fülébe kiáltja.

Kiabálása zavarja a szent zarándoklat csöndjét. Hiába *csitítják*, annál hangosabban *kiabál*. Szava a prófétákéhoz hasonlít, akiket Isten *Lelke* sürget (Ám 3,8). A Jézusba mint Dávid fiába vetett hit Istentől kapott megvilágosítás (vö. Mt 16,17), nem maradhat rejtve. A vak látóvá válik! Sokan látták Jézus műveit — és mégis vakok maradtak személyének igazi mivoltával szemben. Isten ezt a vallomást akkor készíti Jézusnak, amikor a halálba indul. A bensőleg látóvá lett vak adja meg az utolsó útszakasz és a jeruzsálemi bevonulás kísérszavát és jellegét.

¹⁷ *Jézus megállt és szólt, hogy vezessék eléje. ” Amikor odaért, megkérdezte: Mit akarsz, hogy cselekedjem neked? Uram — kérte —, hogy lássak.*

A „Dávid fia“ cím igen erősen politikai és nemzeti jellegű, a nép reményeitől terhes. Jézus most eltűri és elvállalja, azelőtt megtiltotta (vö. Mt 9,30). Jeruzsálembe vivő útja szétrombolja ezeket a reményeket, és más Messiás-képet nyilatkoztat ki, az isteni üdvösségtervnek megfelelő képet. A vak most *Úrnak* (Márknál Rabbuninak, Mesternek) szólítja Jézust. Az *Úr* a hellenisztikus egyházközösségekben Jézus felségcíme: uralkodó ő, aki isteni hatalmat kapott. A názáreti Jézus Dávid fia (Messiás, Krisztus) és *Úr* (Küriosz). Amit a vak a jeruzsálemi úton lát, azt hirdették az angyalok az újszülött Jézusról: Megmentő (Jézus), Krisztus (Dávid fia), az *Úr* (2,10). A hívő egyház ezt a hitvallást a

jeruzsálemi út gyümölcseként himnuszban fogalmazza majd meg: „Megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért Isten fölmagasztalta, és olyan nevet adott neki, amely fölötte van minden névnek... s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére: Úr Jézus Krisztus“ (Fil 2,8-11).

“Jézus így szólt hozzá: Láss! Hited megmentett. “Azon nyomban visszanyerte szeme világát, és Istent dicsőítve követte. Ezt látta az egész nép, és magasztalta Istent.

A csodás gyógyulás megerősíti a vak messiási vallomását. Amit Isten bensőleg végbevitt vele, az kívül is megmutatkozik. Hite megmentette. *Követi Jézust.* A tanítványság annak hívő megvallásával kezdődik, hogy Jézus Krisztus az Úr. A Jeruzsálemben vezető utat a vak nép miatt kell megtenni. „Mint a vakok, tapogatjuk a falat, és bukdácsolunk, mint akiknek nincs szemük. Megbotlunk világos nappal, mintha szürkület volna, sötétben ülünk, mint a holtak“ (Iz 59,10). „A magasságból virradat világoskodik azoknak, akik a sötétségben és a halál árnyékában ülnek“ (1,79).

A vak hisz, bár nem látja Jézust, a tömeg csitítja, kiáltozásával megzavarja a felvonulás szent rendjét. A Jeruzsálemben vivő úton, ahol az üdvösségtörténet Krisztus halálával és feltámadásával beteljesedik, visszakapja szemvilágát; ő, aki a zsidók szemében halottnak számított, életre ébred, a kultuszközösség kiteszítottjából Jézus tanítványa lesz. A szenvedéseit előre megjósoló Jézus még szenvedései útján is talál tanítványokat.

Jézus művei Isten dicsőítésére készítetnek. A vak követi Jézust, *dicsőítve Istent.* És ő az eszköze annak, hogy az egész nép *magasztalja az Istent.* Hitével új kultuszközösséget gyűjt egybe. Kirajzolódik az Egyház képe. Jézus fölvételését a születő egyház istendicsérete követi (24,53).

c) Zakeus (19,1-10)

¹ *Aztán odaért Jerikóba, és végigment rajta.* ² *Élt ott egy Zakeus nevű tehetős ember, a vámosok feje.* ³ *Szerette volna Jézust látni szemtől-szembe, de a tömeg miatt nem tudta, mert alacsony termetű volt.* ⁴ *Így hát előre futott, és felmászott egy vadfügefára, hogy láthassa, mert arra kellett elhaladnia.*

Jézus átmegegy a városon. Sűrű néptömeg. Egy apró ember, akinek senki sem ad helyet, keresztülfurakodik a tömegen. Előre fut. Felkapaszkodik egy útmenti szikomoruszfára. A kis ember neve *Zakeus*: megemlékezik az Isten — Zakariás. *A vámosok feje* volt. Ő bérelte és szedte be segédei útján a vidék határ- és piaci vámjait. Jerikó Arábia vámállomása volt, balzsamot vittek innen ki. Mint vámos, Zakeus a

zsidók szemében bűnös volt, mint gazdag ember Jézus üzenete szempontjából is „nehéz eset“ (18,24).

Ebben a férfiben, aki látszólag egészen a pénznek él, aki szegényt hozott az Isten népéhez való hűségére és a hozzátartozás tisztességére, égő vágy él, hogy Jézust lássa. A vak *hallani* akar, a vámos *látni*. Látással és hallással jut el az üdvösség az emberhez. A Keresztelő követői ezt a megbízatást kapják Jézustól: „Menjetekek és mondjátok el Jánosnak, amit láttatok és hallottatok“ (7,22). A fővámosnak éppúgy le kell győznie a Jézust kísérő tömeg akadályát, mint a vaknak. A vak kiabál, a vámos a fa messze kiálló ágára kapaszkodik. Zakeus nem ügyel méltóságára, nem fél attól, hogy kilátóhelye nevetséges, hogy ismerősei gúnyosan és gyűlölködve nézik. Mindennél fontosabb neki, hogy Jézussal érintkezésbe kerüljön.

‘Amikor Jézus odaért, felnézett és megszólította: Zakeus, gyere le hamar! Ma a te házában kell megszállnom. ‘Erre gyorsan lejtött, és boldogan fogadta házába.

Jézus mint próféta ismeri a szíveket; ismeri Zakeus vágyát is. Amikor fölnéz rá, megérkezik számára az üdvösség nagy mája. Ma teljesedett be számára az írás, amely a szegényeknek és vágyakozóknak örömhírt ígér (4,21), ma jött közelébe a Megmentő (2,11), ma találkozik Jézusban Isten „paradox“ működésével, amely ott jár sikerrel, ahol emberileg nincs remény sikerre (5,26).

A vámost Jézus nevének szólítja. Most beteljesedik rajta ennek a névnek jelentése: *Isten megemlékezik róla*, és megkönyörül. Gondjába vette szolgáját, megemlékezve irgalmáról (1,55). Beteljesedik rajta az üdvözítő isteni akarat parancsa, amelyet Jézusnak véghez kell vinnie. *Hamar* kell mindennek történnie: Isten látogatása egyszeri (1,39). A sietség, Jézus mint vendég, vendégfogadás a bűnös házában, az öröm, Isten váratlan választása, a nagynak kicsinyé levése... már kirajzolódik, mint hoz majd a Jeruzsálembé való fölmenetel. Ha „fölvétetett“, akkor majd megsokszorozódik minden, ami Jerikóban történik. Az apostolok vándorútaikon mindig újra át fogják élni mindezt.

‘Akik ezt látták, méltatlankodva megjegyezték: Bűnös emberhez tért be szállásra. ‘Zakeus azonban odaállt az Úr elé, és így szólt: Nézd, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcaltam, négyannyit adok helyette.

A zsidó jámbor nem ül le egy asztalhoz vámosokkal és nyilvános bűnösökkel (15,2). Mindenki megbotránkozik és *méltatlankodik* (5,30; 15,2). Izrael zúgolódik a pusztában, ha Isten nem teljesíti igényeit. Isten üdvözítő akarata értetlenségre és zúgolódásra talál. Jézus teljesíti Isten akaratát, és túlteszi magát az emberek méltatlankodásán. „Boldog, aki

énbennem meg nem botránkozik“ (7,23); ezt kell megfontolnunk, ha másképpen cselekszik, mint vártuk.

A vámos felfogta az üdvösség idejének „má“-ját, annak isteni ajánlatát (MTörv 30,15-20), megtért. Megtérésének őszintesége abban mutatkozik meg, hogy a törvény előírásait radikálisan teljesíteni akarja. Nemcsak 120%-át akarja visszaadni a jogtalanul szerzett vagyonnak (Lev 5,20-26), hanem még többet: *négy-ötszörös kárpótlást* akar adni (vö. Kiv 21,37). A törvénytudók azt kívánják, hogy a bűnbánat őszinteségének igazolására a *szegényeknek* is adjanak bizonyos összegű *pénzt*. Indítványuk volt: előszörre a vagyon egyötöde, később pedig az évi bevétel ugyanekkora része (vö. Szám 5,6k). A vámos ezt is meg akarja csinálni. Ezt mindenekelőtt, hiszen egyáltalán nem biztos, nem károsított-e meg valakit zsarolással, a vámosok bűnével. Minthogy bensejében megértette az üdvösség üzenetét, teljesíti, amit a törvény megkíván, sőt még többet. Isten szeretete Jézusban szíven találta, ezért túltesz a törvény követelésén és a törvénymagyarázat kívánalmán. Isten megszenteli népét, amikor Jézus gondjába veszi a bűnösöket.

‘ Jézus ezt felelte neki: Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia. ¹⁰ Mert az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.

Zakeus házára *megmentés (üdvösség)* köszöntött. Amit Jézus születésekor az angyalok a pásztoroknak hirdettek (ezek a jámborok szemében a bűnösök közé számítottak), az történik meg a vámosok fejével Jézus szava által. Ott ez volt a hír: „Megszületett Megmentőtök“ (2,10). A Jeruzsálembe vivő úton beteljesedik, amit az üdvösség idejének kezdete hírül adott. Az emberek nem ismerték el, hogy a vámos *Ábrahám fia*, de hitével és Jézus befogadásával Ábrahám igazi fiának bizonyult. „Reménykedett a remény ellenére“, amikor Isten felkínálta neki az üdvösséget (Róm 4,17). Az ábrahámi leszármazás kitágul: azok is részt fognak venni Ábrahám ígéreteiben, akik nem az ő véreből valók.

Jézus küldetése beteljesedik, amikor gondjába veszi a bűnösöket. Isten azért küldte el, hogy *megmentést* hozzon, nem romlást; üdvösséget, nem kárhozatot. „Krisztus azért jött a világba, hogy megmentse a bűnösöket“ (1Tim 1,15). Altala teljeseedik az, amit a próféta az üdvösség idejéről hirdet: „Megkeresem az elveszettet, visszaterelem az elszéledtet, bekötözöm a sérültet, ápolom a beteget, a jó erőben lévő fölött megörködöm, és igazság szerint legeltetem őket“ (Ez 34,16). Jézusban Isten jó pásztorként találkozik népével: „Így szól a Parancsoló: Nézzétek, magam keresem meg juhaimat, és magam gondoskodom róluk“ (Ez 34,11). Amiről a bűnösök iránti szeretet példabeszédei szólnak, most megtörténik az élet valóságában. Jézus *az elveszettek megmentője*.

A „szegények evangéliumának“ minden kedvelt szava és gondolata együtt van a Zakeus megtéréséről szóló elbeszélésben: ma, üdvösség (megmenekülés); megmenteni, ami elveszett; kicsiny, bűnös, vámos; az isteni üdvözítő akarat parancsa, a sietség, a vendégül fogadás, az öröm. Isten túláradó kegyelme és az ember túláradó jóakarata nyilvánul meg Jerikóban, a régi átoktól terhelt városban (Józs 6,26), a vámosok gazdag fejének, ennek a bűnösnek házában. Jerikó városából megy föl Jézus Jeruzsálembe: ez a város annak a kapuja, amelyben az üdvösségtörténet befejezése vár, ahonnan a megmentés jön.

d) A szolgákra bízott minák példabeszéde (19,11-27)

11 Miközben ezeket hallgatták, Jézus folytatta, és egy példabeszédet mondott. Ugyanis már közel volt Jeruzsálemhez, és azt hitték, hogy az Isten országa hamarosan megvalósul.

Jézus a pászkaünnep idejére felmegy Jeruzsálembe. Nagy zarándok-csapatok özönlenek Izrael egyiptomi megmenekülésének ünnepére a Szent Városba. Ébren virraszt bennük a dávidi királyság újabb megvalósulásának minden nagy reménye. A vak Dávid fiának vallotta Jézust, és ő nem utasította el ezt a címet. Zakeus előtt úgy mutatkozott be, mint a megígért Messiás-Pásztor. Jézus halála után a tanítványok megvallják: azt várták, hogy megváltja Izraelt (24,21), megalapítja uralmát (vö. Csel 1,6). Ebben a helyzetben érthető a kérdés: *hamarosan*, máris megvalósul-e Isten országa? Rejtetten már jelen volt; de most teljes fényében kellett volna megjelennie. Ez a kérdés a korai egyházat is foglalkoztatja. Bizonyos körökben rövid határidővel számolnak ¹⁸. De az Úr váratott magára! A gúnyolódók azt mondják: „No, hol van (Krisztus) megígért eljövetele? Amióta atyáink meghaltak, minden marad úgy, ahogy a teremtés kezdetén volt“ (2Pét 3,4). A szolgákra bízott minákról szóló példázat kijózanítja a közeli eljövétel lelkes váróit, és táplálja az eszkatológikus reményt.

12 Egy főember — kezdte — messze földre indult, hogy királyságot szerezzen magának, s aztán visszatérjen. 13 Magához hívatta tíz szolgáját, adott nekik tíz minát, s így szólt hozzájuk: Kereskedjetez ezzel, míg vissza nem térek. 14 Polgártársai azonban gyűlölték, ezért követséget küldtek utána, és tiltakoztak: Nem akarjuk, hogy királyunk legyen.

Jerikó, ahol a példabeszéd elhangzik, Arkelausz városa. Heródes végrendelete szerint három fia: Heródes Antipász, Fülöp és Arkelausz osztozkodott uralkodási területén. Arkelauszé legyen Júdea területe, királyi címmel. De ezt Augustus római császártól kellett kieszközölnie. Ezért Rómába ment. Polgártársai azonban gyűlölték kegyetlensége miatt. Egy ötven tagú zsidó követség elérte, hogy az uralkodó kívánsága nem

teljesült. Augustus addig, míg be nem válik, csak az etnarka címet engedélyezte. A példabeszéd tehát kortörténeti háttérű. A messze földre induló *főember* Arkelausz. A példázatban a magasrangú trónigénylő Jézusra utal, aki Jeruzsálemben megy föl. Nem kapja meg azonnal a királyságot, hanem először messze országba megy — a halálon át a mennybe; onnan jön majd el újból, királyi hatalomban és méltóságban.

Távolléte idejére a trónkövetelő „szolgáira“ pénzt bíz, hogy kereskedjenek vele. A hivatalnokok tízes száma sematikusként látszik; gyarapítja a nemes méltóságát. Mindegyik egy *minát* kap. Nem nagy pénz: egy napszamos negyedév alatt megkereshette. A „szolgák“ kicsiben bizonyítsák be hűségüket (16,10). Míg Jézus távol van övétől, tanítványait bízva meg javai kezelésével. „Ki a hú és okos kulcsár, akit ura szolgái fölé rendelt, hogy ha eljön az ideje, kiadja részüket az élelemből?“ (12,42) A mennybemenetele és dicsőséges második eljövetele közötti idő a munka, a misszió ideje.

Polgárai *gyűlölik* a trónkövetelőt; nem akarják, hogy uralkodjék rajtuk. Krisztus távollétének idején ellenségei nem nyugszanak. Mindent megpróbálnak, hogy ne ismerjék el uralmát. Az Egyház kora az üldözés ideje, próbára teszi a hűséget és kitartást (17,22; 21,12kk). Jézus királyi dicsőségben jön el — de nem „hamarosan“.

¹⁵ *Mégis megszerezte a királyságot, és visszatért. Hivatta szolgálait, akiknek a pénzt adta, hogy megtudja, ki hogyan forgatta.*

A trónkövetelő útja eredményes. Királyként tér vissza. A szolgáltság számadást követel. Meg kell vizsgálni, ki hogyan kereskedett. Csak arra lehet többet bízni, aki a kicsiben bevált (16,11), Jézus visszajövelekor számadást kíván (12,41kk).

¹⁶ *Jött az első, és így szólt: Uram, minád tíz minát hozott. ¹⁷ Jól van, derék szolga! — felelte neki. Mivel a kicsiben hű voltál, hatalmad lesz tíz város felett. ¹⁸ Jött a második is. Uram — mondta —, minád öt minát jövedelmezett. ¹⁹ Ennek ezt válaszolta: Téged öt város jólé rendellek.*

A tíz szolga közül csak három lép föl. Az elbeszélőművészet nem engedi, hogy mind a tíz megjelenjék. A példabeszédek meg akarják ragadni hallgatóikat, nem untatni. A két első szolga eredményesen gazdálkodott. Szerényen fogalmaznak: nem a *teljesítményükről* beszélnek. A minák hozták a nyereséget. „Isten adja a növekedést“ (1Kor 3,6k). Az elismerés a kicsiben való hűségnek szól. „A kötelességteljesítésért kötelesség jutalmat adni.“ Nagyobb feladatot kapnak, helytartóként városok élére állítják őket, a szerzett nyereségnek megfelelően. Hűséges szolgálatukért a tanítványok részt kapnak Krisztus uralmában (12,43; 22,30).

²⁰ Végül jött a harmadik, és így beszélt: *Uram, itt a mínád! Kendőbe kötöttem és ott tartogattam, ²¹ féltem ugyanis tőled, mert szigorú ember vagy. Fölveszed, amit nem te tettél le, és learatod, amit nem te vetettél.* ²² *A magad szájából ítéllek meg — mondta neki —, te mihaszna szolga. Tudtad, hogy szigorú ember vagyok. Fölveszem, amit nem én tettem le, és learatom, amit nem én vetettem.* ²³ *Miért nem adtad hát oda pénzemet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza?*

A harmadik szolga semmit sem mert csinálni a rábizott pénzzel. Abban a kendőben *tartogatta* és őrizte, amelyet a nyakban hordtak a nyári kánikulában, az izzadság elleni védekezésül, — és nem nyert semmit. Ura elleni keserű szemrehányásai rossz lelkiismeretéből származnak. Vádolja az urat, hogy kegyetlen zsarnok, nyereséghajhászó üzletember, kíméletlenül önző. Ő bénította meg vállalkozó kedvét, mert annyira félt tőle. A szolga biztosra akar menni, azért semmit sem kockáztat. Itt talán még áttetszik a parabola eredeti értelme, amely a farizeusokra vonatkozott. Ők csak mint irgalmatlan követelőre gondolnak Istenre. Aggályosan követik a törvény betűjét, kerítéssel övezik, amelyet nem szabad megsérteni; megőrzik a kapottat, de semmit sem mernek. Jézus gondolatában ajándékozó és szerető Isten él. Többet kíván, mint a törvény, de azt tanítja, hogy a „megigazultság“ Isten ajándéka, hogy az ő uralma megadja, amit a törvény parancsol. „Mindent“ kíván, mert mindent „ad“.

A trónkövetelő nem elégszik meg azzal, hogy az odaadott pénzt egyszerűen visszakapja. Ragaszkodik megbízásához: *Kereskedjetelek velem.* A mihaszna szolga nem teljesítette ezt. Még azt is meggátolta, hogy a pénz magától, az ő hozzájárulása és minden kockázat nélkül, a bankban kamatozzék. Az úr hűséget kíván az ügyintézésben, merész tetterőt, körültekintő munkát. A helyes eszkatológikus magatartást nem tétlen, aggodalmas várakozás. Az érkező, számadást kívánó úr várása nem bénít meg, inkább tevékenységre szólít. Ha bénító hatású, akkor rosszul értelmeztük.

²⁴ *Ezzel a körülállókhöz fordult: Vegyétek el tőle a mínát, és adjátok oda annak, aki tíz mínát kapott.* ²⁵ *Azok megjegyezték: Uram, neki már tíz mínája van.* ²⁶ *Mondom nektek, hogy akinek van, az kap, akinek meg nincs, attól azt is elveszik, amije van.*

Ha a király jön, ítéletet tart. A rossz szolga még ott szorongatja kezében a mínát. Elveszik tőle, és a legmerészebb kapja, aki a legtöbbet nyert. Ez meglep, fölizgat. Nem a megőrzésben van a biztosíték, hanem abban, ha valaki mer és nyer. A tanítvány életében sincs nyugalmas birtoklás, munka nélküli vagyon. Aki semmittevő módjára akarja élvezni és megtartani birtokát, azt is elveszti, amije van.

" Ellenségeimet pedig, akik nem akarták, hogy királyuk legyek, vezessétek ide, és öljétek meg szemem láttára.

A király keleti uralkodóként bánik el ellenségeivel, kegyelem és irgalom nélkül. Amikor Arkelausz visszatért — bár nem a remélt királyi méltóságban —, véres bosszút állt ellenfelein. Krisztus visszatérésekor bíróként jár el. A rossz szolgától elveszik, amiye van, az ellenséget lemészárolják. Az ítélet a vétek mértékétől függ (12,46-48). Az ellenség sokkal keményebb ítéletben részesül, mint a be nem vált „szolgák”. Az egyház élete, működése, üldözése és sorsa fölött ott boltozódik Krisztus második eljövetele.

IV. RÉSZ
JERUZSÁLEMBEN
(19,28—21,38)

I. A BEVONULÁS (19,28-48)

Jézus Messiás-királyként vonul be Jeruzsálembe (19,28-40). De a város elutasítja ezt az Istentől felkínált üdvösséget, ezért megjósolja pusztulását (19,41-44). A városban tartózkodva a templomban üti fel szék-helyét, azt teszi tevékenységének és Isten új népének középpontjává (10,45-48). Megveti a jeruzsálemi ősegyház alapját (vö. Csel 2,41-47; 4,32-37).

1. Királyné kiáltás (19,28-40)

”Azután, hogy ezt elmondta, tovább vándorolt, és fölment Jeruzsálembe.

Jézus szavai visszatartanak az elkövetkező események félreértésétől: a jeruzsálemi bevonulás még nem a Messiás ragyogó uralkodásának kezdete. Folytatódik a vándorlás. A „szóban és tettben hatalmas próféta” tanítványai között vándorol, Dávid fia Izrael megváltásának ünnepére vonul. Kísérői közül sokan voltak tetteinek és szavainak tanúi. Mindannyian tudják: közeledik az óra, amelyben az Izraelnek adott ígéret beteljesül. De hogy hogyan történik ez, azt nem értették meg (18,34).

”Amikor Betfagé és Betánia közelében ahhoz a hegyhez ért, amelyet Olajfák hegyének hívnak, elküldte két tanítványát ezzel a megbízással: ³⁰Menjete el a szemközti faluba. Ahogy odaértek, találtok egy megkötött számarcsikót, amelyen még nem ült ember. Oldjátok el, és vezessétek ide. ³¹Ha valaki megkérdezné tőletek: Miért oldjátok el? — így feleljetek: Az Úrnak van rá szüksége. ³²A küldöttek elmentek, s úgy találtak mindent, ahogy mondta nekik. ³³Amikor eloldották a szamarat, gazdáik megkérdezték: Miért oldjátok el a szamarat? ³⁴Azt felelték: Az Úrnak van rá szüksége.

Betfagé („a füge háza”) az Olajfák hegyének nyugati, Betánia („a szorongatás háza”) a délkeleti lejtőjén feküdt. Aki Jerikóból Jeruzsálembe megy, először Betániához ér, azután Betfagéba. A leíró ismét Jeruzsálemből nézi az utat (17,11), célja felől itéli meg az utazást. Csak onnét érthető helyesen a vándorlás.

Betfagéban a zarándokok alávetik magukat a tisztulási előírásoknak, és így fölkészülnek a szent városba való bevonulásra. Jézus is itt készíti elő jeruzsálemi bevonulását. Két tanítványt küld ki, amint máskor is párosával küldte előfutárait (10,1). Ezúttal nem szóval kell előkészíteniük jövetelét, hanem el kell hozniuk, ami királyi bevonulásához szükséges. De mindig az a feladatuk, hogy előtte járjanak a Messiás jövetelének.

Jézusnak egy állatra van szüksége, amelyen lovagoljon: *szamárcsikóra*. A harcosok lovat használnak; a szamár a szegények és békeességek lovaglóállata. Beteljesedik Zakariás próféta jövendölése: „Ujjongj hangosan, Sion leánya! Zengj éneket, Jeruzsálem leánya! Nézd, közeleg királyod: igaz és győzedelmes: alázatosan számaron jó, számar hátán, számarnak csikáján. Széttűzza Efraimban a harci szekeret, Jeruzsálemben a méneket; széttöri a harcosok íjait. Békét hirdet a népeknek, uralkodik tengertől tengerig, a Folyótól (Eufrátesz) egészen a föld határáig“ (nyugaton) (Zak 9,9k)¹⁹. A választás egy csikóra esik, mert az még nem szolgált embernek. Az áldozati állatot nem szabad köznapi munkára használni, mert Istené. Éppen így Jézusnak, a Messiás- királynak olyan állatra van szüksége bevonulásához, amelyen még nem ült ember²⁰.

Jézus világosan tudja, hol található ez a számarcsikó, és úgy intézkedik, hogy gazdái adják oda neki. Emberfölötti *tudás* és *uralom* emeli a földi urak fölé. Isteni szentség, isteni tudás és isteni hatalom nyilvánul meg benne, és kíséri az emberek számára érthetetlen útján.

¹⁹ *És elvezették Jézushoz. Aztán ráterítették ruhájukat a számarcsikóra, és felültették rá Jézust.* ²⁰ *Amikor bevonult, ruhájukat az útra terítették előtte.*

Felültették. Az Újszövetségben csak itt fordul elő ez a szó. Emlékünkbe idézi az Ószövetség egyik emlékezetes eseményét, amelynek elbeszélésében ugyancsak szerepel: „Dávid király ezt a megbízatást adta neked (Cádok papnak, Nátán prófétának és Benájának, Jojada fiának): Vigyétek magatokkal uratok szolgáit, azután *ültesétek föl* fiamat, Salamont a tulajdon öszvéremre, és vezessétek le Gihonba. Ott Cádok pap és Nátán próféta kenje föl Izrael királyává! Ti pedig fújjátok meg a harsonát, és kiáltjátok: Éljen Salamon király! Aztán az ő nyomában haladva vonuljatok ide vissza. Ő pedig jöjjön, foglalja el trónomat, és uralkodjék helyettem mint király. Mert őt választottam ki arra, hogy Izrael és Júda fejedelme legyen“ (1Kir 1,33-35). A jerikói vak Dávid fiának szólította kiáltásával Jézust; mint Dávid királyi fia, mint békefejedelem vonul most be Jeruzsálembé. Az is a királykoronázás szertartásához tartozik, hogy a ruhákat szőnyegül terítik elébe az úton. Amikor Jehu az Úr meghívta királynak, „mindenki gyorsan vette a ruháit, és a lábához tették a pusztá földre. Aztán megfújták a harsonákat, és kikiáltották: Jehu a király!“ (2Kir 9,13). A tanítványok eljárása megfelel Isten üdvösségtervének: úgy hódolnak Jézusnak, mint Messiás-királynak.

²¹ *Már közel jártak az Olajfák hegyének lejtőjéhez. Egyszerre az egész sereg tanítvány hangosan áldani kezdte örömeiben az Istent sok hatalmas tetteért, amelynek szemtanúja volt.* ²² *Aldott az Úr nevében*

érkező király! — kiáltották. Békesség a mennyben és dicsőség a magasságban!

Aki Betánia felől közeledik az Olajfák hegyének lejtőjéhez, maga előtt látja Jeruzsálemet. Ahogy a Jézust kísérő tömeg megpillantja a templom és a város pompás látványát, hívó lelkesedés fogja el őket. Az Olajfák hegye felől várják a Messiás bevonulását (Zak 14,4). A nép azokra a *hatalmas tettekre* gondol, amelyeket Jézus működése idején látott, „miképpen kente fel őt az Isten Szentlélekkel és erővel, hogyan járt körül, mindenkiel jót cselekedve, mindenkit meggyógyítva, akiket az ördög hatalmába kerített, mert vele volt az Isten“ (Csel 10,38). Jézus által maga Isten látogatta meg népét, üdvösséget hozva (7,16).

A tömeg örvendező lelkesedése hódoló kiáltásba sűrűsödik. A templomba vonuló zarándokok felé a papok a szentély belsejéből ezt az *áldást* kiáltják: „Áldott az Úr nevében érkező!“ (Zsolt 118,26) Ez az áldás lesz itt a Jézus iránti hódolat szavává. Király ő, akinek Isten megbízatást és hatalmat adott. Isten áldása nyugszik rajta; a nép áldja és dicsőíti, elfogadja királyának, üdvözli és a királyi városba, Jeruzsálembe kíséri. A Messiás-király bevonul Jeruzsálembe. Isten ígéretei beteljesülnek.

Az üdvösségtörténet nagy órája fölvirradt. A kísérő nép tudatában van, mit rejt ez az óra. Hódoló kiáltásuk kimondja: *Békesség a mennyben és dicsőség a magasságban!* Az angyalok karácsonyi üzenete csendül föl itt (2,14). A messiási békekirály bevonul Jeruzsálembe, és megkezdí uralkodását. Jele ez annak, hogy Isten békét készített az embereknek, ő pedig isteni mivoltában megdicsőül. A béke és dicsőség egyelőre a mennyben van. De ami a mennyben történik, annak a földön is lesz hatása. Meghallgatásra talál az ima: „Aki a magasságban békét teremt, békét hoz majd nekünk és Izrael egész népének.“ Jézusnak, a békekirálynak jeruzsálemi bevonulása még nem hozza meg a béke birodalmát. Először még meg kell halnia és fölvetetnie a mennybe. Ha majd újra eljön, akkor érkezik el a földre a béke (19,11). Az üdvösségtörténet három mérföldköve van együtt itt: a békekirály születése, jeruzsálemi bevonulása, hogy szenvedjen és megdicsőüljön, és második eljövetele, amikor végleg létrehozza Isten országát.

** A tömegből néhány farizeus azt mondta neki: Mester, intsd le tanítványaidat! * Mondom nektek — felelte —, ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni.*

A hódoló néptömegben farizeusok is vannak. Már előbb óvták Jézust Heródestől (13,31), most újból óvják. Ami itt lejátszódik, az „magas politika“. Mit fog ehhez szólni a megszálló római hatalom? A „mester“ megszólítás nagyon hangsúlyos. Tanítónak, hatalmas tanítónak mondhatja magát, — de királynak, Messiásnak?! Ajánlják: parancsolja meg,

hogy hallgassanak. Hányszor parancsolta ezt maga Jézus követőinek! De most vége a hallgatás idejének. Isten azt akarja, hogy elfogadja a Messiás-királynak járó hódolatot.

Jézus állást foglal tanítványai hódoló szava és messiási vallomása mellett, mint Jerikóban jóváhagyta a vak segélykiáltását, aki Dávid fiaként hódolt neki. A hitvallást ki kell mondani. Egy szállóige — Habakuk próféta egy helyének visszhangja — erősíti meg ennek szükségességét: „Mert a falban még a kő is kiáltozik, s a fagerenda válaszol neki“ (Hab 2,11). A közmondásszerű mondat *jóslatnak* látszik: Ha tanítványait elhallgattatják, mert népe elutasítja Jézus királyságát, akkor a lerombolt Jeruzsálem romjainak kiáltása tanúsítja majd, hogy igazságtalanul utasították el messiási igényét. Nem azért lesz Jeruzsálem romhalmazzá, mert a Messiás megvallása veszélyes, hanem mert elvetette Jézus Királyt, nem ismerte fel üdvösségének óráját, nem fogadta el Isten ajánlatát.

2. Panasz Jeruzsálem fölött (19,41-44)

“Amikor közelebb érve megpillantotta a várost, sirt fölötte. Bárcsak te is felismerted volna — mondta — legalább ezen a napon, ami békeségre van. De el van rejtve szemed elől.

Jeruzsálem teljes pompájában fekszik Jézus szeme előtt. És ő tudja, hogy a város elvettetett, elpusztul. Istennek Jeremiáshoz intézett szava teljesedik be Jézuson: „Ezt a szózatot intézd hozzájuk (a hazug prófétákhoz): Szememből patazkik a könny, éjjel-nappal, folyton-folyvást. Mert nagy baj érte népem leányát, végzetes csapás“ (Jer 14,17). Jézus *sír a város fölött*.

A büntető ítélet utoléri a várost. Jézus már nem tudja elfordítani. Csak azt mondhatja: „*Bárcsak felismerted volna*, mi szolgál békeségre.“ A könnyek tehetetlenségét jelzik. Démonokat üzött ki, betegeket gyógyított, halottakat támasztott fel, vámosokat és bűnösöket térített meg. De ez a város hatalmának határát jelzi: ellenáll neki. Tehetetlen sírásában mély titok rejlik. A régi egyházban ez egyeseknek oly talányos volt, olyan botránya a Krisztus hatalmába vetett hitnek, hogy nem akarták elhinni. Isten a hatalmát Jézus megmentő szeretetébe és gyöngeségébe rejtje el. Olyan komolyan veszi az ember szabad döntését, hogy inkább tehetetlenül sír Jézusban, mint hogy elvegye tőle a szabadságot. Jézus sírása végső bűnbánati felszólítás a megátalkodott városnak.

Ez a nap — Jézus messiási bevonulása Jeruzsálembe — hosszú történet záradéka. Isten egymásután ajánlotta fel az üdvösséget a városnak. Most kapná meg, amit a próféták Jeruzsálemnek, „a béke városának“ ígértek, amiért Isten népének imádságai esedeztek: a *békét*, a *vágyva*

vágyott messiási üdvösséget¹²¹. Csak el kellene ismernie, hogy Jézus a végső idők Istentől küldött békefejedelme, ahogyan a tanítványok hódoló szavukkal kikiáltották, ahogyan a jerikói vak és a vámosok feje, Zakeus elismerte. Jeruzsálem megtagadja ezt az elismerést. Ez a város megölte a prófétákat, megkövezte azokat, akiket Isten üdvösségére küldött (13,34). Jeruzsálem népe elzárkózik Isten szava elől: „Rövidlátó nép ez, nincs benne belátás“ (MTörv 32,28).

A város nem fogadja el az üdvösséget, amit Isten felajánl neki. Ahelyett, hogy Messiásként hódolna Jézusnak, elutasítja és keresztre juttatja. *El van rejtve szeme elől*, mit jelent a bevonulásnak ez az órája. Isten rejtette el. Jeruzsálem hitetlensége, Jézus iránti megátalkodott elutasítása éppen úgy benne van az isteni terv „így kell“-jében, mint Jézus halála. Ez azonban nem akadályozza meg, hogy Jézus panasa igazi panasz és Jeruzsálem bűne igazi bűn legyen. Jézus sír az elveszett város fölött. Ezzel elismeri Istent Istennek, és igazat ad neki. Amikor prédikálása közben látta, hogy a bölcsek elzárkóztak szava elől, és a kicsinyek hittek, így szólt: „Dicsőítelek, Atyám, ég és föld ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől, és kinyilvánítottad a kicsinyeknek. Igen, Atyám, így tetszett neked“ (10,21).

Jeruzsálem nem ismerte el Jézust Messiásnak. Ezért lelki vakság verte meg, ami teljesíthetlenné teszi Jézus kívánságát. Az ítélet már megtörtént. A kegyelem ideje letelt, szabad folyása van a büntető ítéletnek. Jézus már csak ezt mondhatja: *Bárcsak felismerted volna*. Most is beteljesedik, amit Isten egykor Jeremiásnak mondott: „Te magad felejtettél el, hátat fordítottál nekem; ezért nyújtottam ki kezem elpusztításodra, belefáradtam, hogy mindig csak könyörüljek“ (Jer 15,6).

“Jönnek majd napok, és sánccal vesz körül ellenséged, és bekerít és mindenfelől ostromol. “És eltipornak gyermekeiddel együtt, és nem hagyják benned követ kövön, mert nem ismerted fel látogatásod idejét.

A balsors prófétájának szava ez. Ötször hangzik fel félelmetesen az „és“, megsemmisülésig fokozva a szorongatást. Az ellenség táborát üti a városon kívül, behatol, az emberek elpusztulnak, a városban kő kövön nem marad. A büszke város nyomtalanul eltűnik. A fenyegető szavak prófétái csengése kezeskedik a változhatatlan sorsról²².

Még egyszer fölmerül a kérdés: mi ennek az ítéletnek az oka. Jeruzsálem nem fogadta el Isten kegyelmi *látogatásának* döntő óráját, bűnös módon nem ismerte föl és nem ismerte el túlaradó jóságát ennek az időnek ajándékában. Jézus üdvösséghezó idejék ezek a szavak vezették be: „Aldott legyen az Úr, Izrael Istene, mert meglátogatta népét, és megváltást hozott neki... Istenünk könyörülő irgalmából meglátogat minket a magasságból Felkelő (Messiás), hogy világoskodjék azoknak, akik a sötétségben és a halál árnyékában ülnek, lábunkat meg a béke

útjára irányítsa“ (1,67-79). Jézus működésének csúcspontján, Galileában a nép elismeri Isten kegyes látogatását (7,16). Jeruzsálem azonban elzárkózik ennek elismerése elől, amikor a békefejedelem bevonulásával hozzá is elér. Jézus a döntés jele.

3. A templom birtokba vétele (19,45-48)

“ Aztán bement a templomba, és kezdte kiszórni a kereskedőket. “Írva van — mondta nekik —; Házam imádság háza lesz, ti pedig rablók barlangjává tettétek.

Jézus azonnal a *templomba* megy: bevonulásának az a célja¹²³. Jeruzsálemet a sionhegyi templom teszi azzá, ami. A templom viszont Isten jelenlététől kapja nagyszerűségét¹²⁴. Jézus bevonulásával új értelmet ad ennek. Most beteljesedik Malakiás próféta szava¹²⁵: „Hamarosan belép templomába a Parancsoló, kit kerestek, és a szövetség anygala, aki után vágyakoztok“ (Mal 3,1). Ez a nap ítéletet hoz: „De ki fogja tudni elviselni jövele napját? És mi maradhat állva, amikor megjelenik? Mert olyan, mint az olvasztók tüze és a ványolók lúgja“ (3,2). De üdvösséget is: „Júda és Jeruzsálem áldozata tetszeni fog akkor az Úrnak, éppúgy, mint a régmúlt időkben, mint az első években“ (3,4).

A templom megtisztítását csak néhány szó mondja el. Az evangélista nem rajzolja Jézust erős színekkel. A hatalmas prófétai tett a szűkszavú leírason is átcsendül: „Kezdte kiszórni kereskedőket.“ Elég a kezdet! Üzletelés nem illik Isten házához. A templom *imádság háza* (Iz 56,7); a kereskedők és mögöttük a zsidó hatóság, amely eltúrte ezt a tevékenységet és hasznot húzott belőle, „rablók barlangjává“ (Jer 7,11) tették. Jézus nemcsak szavával, hanem még inkább tetteivel folytatja a próféták tevékenységét. Véghezviszi azt, amit a messiási kortól vártak: „Nem lesznek többé kereskedők a Seregek Urának templomában azon a napon“ (Zak 14,21). Helyreállítja Isten szolgálatát a mammoné ellenében. Márk szerint Jézus a templomot „imádság házának“ nevezi „minden nép számára“ (Mk 11,17). Lukács nem ír erről a világarányú rendeltetésről. A templom a pogány népeknek már nem lesz imahelye, de a fiatal jeruzsálemi egyház ott gyülekezik imára¹²⁶. Jézus jelenlétével és messiási cselekvésével számukra szenteli föl a templomot megsemmisítése előtt. Jézus egyháza kapcsolatban van Izraellel, Isten ótestamentumi népével. Az üdvösségtörténet folyamatosan megy végbe, és Isten juttatja céljához.

“ Ott tanított minden nap a templomban.

A tizenkétéves Jézus, amikor visszamaradt Jeruzsálemben, a templomban került elő, az írástudók között, amint hallgatta és kérdezte őket. Aki csak hallotta, csodálkozott okosságán és feleletein (2,46k). Most

ő maga *tanít* a templomban. Akkor megmutatkozott nagy öntudata: „Nem tudtátok, hogy nekem abban kell lennem, ami Atyámé?” (2,49) Most a Messiásnak, Isten Fiának teljhatalmával cselekszik (20,44). Amit a templomban megkezdett, azt majd folytatják az apostolok, mennybemenetele és a Szentlélek elküldése után: tanítanak a templomban¹²⁷. Ív boltozódik a gyermek Jézusnak a templomba jövetelétől a szenvedése és megdicsőülése előtt álló Jézus királyi bevonulásán át az apostolok templomi tanító tevékenységéig a Lélek elküldése után. A születő egyház nagy órái: a megtestesülés, a halál és megdicsőülés, és a Szentlélek elküldése. Az evangélista a gyermekséget és a Szentlélek elküldését a halál és megdicsőülés felől nézi.

A *templom* megsemmisülése előtt még megkapja beteljesülését és teljes fényét. A Messiás tanít benne, és összegyűjti népét. Amíg a zsidóság még nem utasította el végleg az evangéliumot, az istentisztelet régi helye még nem veszítette el minden kapcsolatát a Jézus alapította új kultusszal. Ez a kapcsolat szolgált hidul a régi Izraeltől a pogányokból alakult egyház felé. De már Szent István megsejtette hallgatóival, hogy az emberkéz építette szentély eltűnik, amikor föllépett a szellemi istentisztelet érdekében (Csel 7,48kk). Szavait azonban istenkáromlásnak nyilvánították, és ez lett kivégzésének oka. Néhány év múlva Jeruzsálem pusztulása megpecsételte a zsidók megátalkodását. Kizárták soraikból a keresztényeket, és ezzel végképp szakítottak Jézus egyházával¹²⁸.

¹²⁷ *A főpapok és az írástudók az életére törtek, hasonlóképpen a nép vezetői is, ¹²⁸ de nem tudták, mit tegyenek. Mert az egész nép csüggött a szavain.*

A templom megtisztításával Jézus ellenségeivé tette a zsidóság szellemi vezetőit. A *főpapok* és a papi nemesség maga is kivette a részét a templomtéri kereskedésből. A hivatalban lévő főpap a főtanács (szinedrium) elnöke. Ez a zsidóság legmagasabb hatósága, amely a papi nemességből, az írástudókból és a világi nemesekből áll. A zsidó vezetők Jézus életére törnek. A Lélek elküldése után is próbálják majd megakadályozni az apostolokat egyházépítő munkájukban¹²⁹.

A nép azonban *csügg Jézuson*. A nagy tömeg („az egész nép“) az ő oldalán áll. Hallgatja Jézus szavát. Eppen így lesz akkor is, amikor az apostolok kezdik felépíteni az egyházat. A nép összecsődül Péter és János körül (Csel 3,11), beszélnek a néphez (4,1), az emberek nagy tisztelettel tekintenek a fiatal egyházra (5,13). Ebben a népben rajzolódik ki az igazi Izrael, Isten igazi népe, amely kész elfogadni a Jézus által küldött üzenetet. Ebből a népből épül fel Isten új népe: az Egyház.¹³⁰ A főtanács nem mer nyíltan és erőszakkal föllépni Jézus ellen, mert fél a néptől (vö. Csel 5,26). Jézusban, a születő egyház Urában az egyház saját sorsát szemléli.

II. A SZÜLETŐ EGYHÁZ URA (20,1-26)

Jézus a templomban úgy mutatkozik be, mint a születő egyház Ura. Hatalma Istentől való (1-8.v.), a főtanács hatalma véget ér (9-19). Jézus hatalma nincs ellentmondásban a római császáréval (20-26).

1. Jézus hatalma (20,1-8)

¹ *Egy nap, amikor a népet tanította a templomban s az örömhírt hirdette, odamentek a főpapok, írástudók és a nép vénei, ²és megkérdezték: Mondd meg nekünk, milyen hatalom birtokában teszed ezeket, vagy ki adta neked ezt a hatalmat?*

Jézus a birtokába vett templomot betölti szavával. Tanításával a már elérkezett üdvösség örömhírét hirdeti. „Ma üdvösség köszöntött erre a házra“ (19,9). Az örömhír hirdetése adja az üdvösséget. Jézus fölébe emelkedik Izrael tanítóinak: azok tanítanak, de nem az üdvösséget hirdetik. Túlszárnyalja a prófétákat: azok üdvösséget ígérnek, de nem hozzák, nem adják meg. Kicsoda ő, hogy elmondhatja: szavával Isten nagy ígéreteinek teljességét hozza?

A legfelsőbb zsidó hatóság — tagjai: a hivatalban levő főpap a többi magasrangú pappal, az írástudók és a nép vénei (világi nemesség) — jogosan jár el, amikor megkérdi Jézust hatalma felől. Éppen így kérdezi Keresztelő Jánost (Jn 1,19kk) és majd később Jézus tanítványait (Csel 4,5kk). Jézus tanítóként lép föl, de nem látogatta az írástudók iskoláját, és senki sem erősítette meg kézzel a kiképzését és tudományát. A nép prófétának tartja, de magasabb igényeket támaszt, mint a próféták. Kicsoda hát? A *hatalomra* vonatkozó kérdés háttere: érdeklődés messiási mivolta iránt. A főtanács kerülgeti ezt a kérdést, mindaddig, amíg nem lehetett már többé megkerülni (22,70).

³ *Igy felelt nekik: Én is kérdezek tőletek valamit. János keresztsége az égből való volt, vagy emberektől származott? Feleljetek!*

A zsidó tanítók szokása szerint a vita kérdés és ellenkérdés formájában játszódik le. Jézus belemegy a főtanács kérdésébe. Nem vonja kétségbe, hogy joguk van hatalma felől kérdezni. Ellenkérdésével nem akar kitérni, sem ellenfeleit védelmi állásba szorítani, hanem gondolkodásra indítani. János a Jordánál bűnbánatra szólított fel, kereszttel és Isten országának közeledtét hirdette. Új korszak kezdődött vele Izraelben. Jézus folytatta a Keresztelő tevékenységét: bár nem kereszttel (Jn 4,2), de bűnbánatra hívott, és hirdette az üdvössége elérkeztenek örömhírét. Hogyan ítéli meg a főtanács János keresztségét, s ezzel együtt föllépését, küldetését és igehirdetését? A Keresztelő hatalmának kérdésében adott felelet fényt vet Jézus hatalmára is. János mindig Jézus útkészítője.

⁵ *Erre tanakodni kezdtek maguk közt: Ha azt mondjuk: az égből, azt fogja kérdezni: Akkor miért nem hittetek neki? ⁶ Ha meg azt mondjuk: az emberektől, megkövez minket az egész nép, mert meggyőződése, hogy János próféta volt. ⁷ Ezért azt válaszolták neki, hogy nem tudják, honét való.*

A szinédrium tagjai nem Isten igazságát keresik, hanem saját magukat. Ezért nem döntenek. Bárhogyan döntenének, rajta vesztenének. Ha isteninek vallják a jánosi keresztség eredetét, akkor hinniök kell — és ezzel „elvesznek“ Istenben. Ha viszont emberinek, akkor a nép fenyegeti életüket, mert az hisz a Keresztelő isteni küldetésében, és istenkáromlóként meglincselné a hitetlen főembereket. De ha a főtanács tagjai nem foglalnak többé állást Isten igazsága mellett, nem képviselik ezt többé, akkor hogyan vezethetik Isten nevében a népet? Feleletükkel tehát *mintegy lemondtak saját hatalmukról.*

⁸ *Jézus erre így felelt nekik: Akkor én sem mondom meg nektek, hogy milyen hatalom birtokában teszem ezeket.*

Jézus ellenkérdése felszólítás volt: térjenek meg és higgyenek abban, amit hirdet, az üdvösség idejének elérkezésében. Emlékezetbe idézi a János keresztségétől mostanig eltelt utat (Csel 10,37-39). Ez az út tanúsítja, hogy Isten vele van (Csel 10,38). A főtanács emberei elzárkóznak a felismerés elől, hogy a Keresztelő a Jézussal bekövetkezett üdvösség idejét volt hivatott előkészíteni. Elzárkóznak a felismerés elől, hogy Jézussal az Isten van. Ezért azt sem tudják felfogni, kinek a meghatalmazásából tanít és hirdeti az örömhírt, miért lép fel teljhatalommal a templomban. Jézus látszólag megtagadja a feleletet, *de mégis megadja.* A módja azonban mutatja, hogy ellenfelei nem fogadják el ezt a választ. A Keresztelőnek, Isten küldöttének Jézusról tett tanúsága sohasem veszíti el időszerűségét az egyházban. Összefoglalja az ószövetség tanúságát. Jézus hatalma az alapja annak, hogy az egyház Isten új népének tudja magát.

2. A szinédrium hatalmának vége (20,9-19)

⁹ *Ezután mondott a népnek egy példabeszédet: Egy ember szőlőt ültetett. Majd bérbe adta szőlőműveseknek, és hosszabb időre elutazott.*

A nép és vezetői: a főtanács emberei szétválnak. Jézus a *néphez* beszél. Ez a jóakarató nép az ótestamentumi Isten népét képviseli, és már Isten újszövetségi népe rajzolódik ki benne. Vezetését Jézus veszi át. A *szőlő* Izaiás próféta óta Izrael képe lett¹⁰. Az *ember*, aki ülteti: Isten. Az *ember szőlőműveseknek adja bérbe szőlőjét.* A Jordán felső folyásának vidéke, valószínűleg a Genezáreti tó északi és déli partvidéke és Galilea nagy része is idegen birtokosok kezén volt mint latifundium.

Ezek külföldön éltek, messze a birtokuktól. Bérlők helyi parasztok voltak. A földesúr hosszabb időre elutazik, mindent ráhagy a vincellérekre, mert teljesen megbízik bennük. A bérlők a nép vezetőit képviselik. A példabeszéd Isten és népe történetét világítja meg. Lázadások sorozata ez a nép felelős vezetői részéről: nem ismerik el Isten igényét népére.

¹⁰ Amikor eljött az ideje, elküldte szolgáját a szőlőművesekhez, hogy a szőlő terméséből szolgáltatassák be neki a ráeső részt. De a szőlőművesek megverték, és üres kézzel elkergették. ¹¹ Erre egy másik szolgát küldött. Ezt is megverték, szidták, gyalázták, majd üres kézzel elzavarták. ¹² Erre egy harmadikat is küldött. Ezt is sebesre verték, és kidobták.

A törvény szerint a bért az ötödik évben szedik be (Lev 19,23-25). A szőlő *termése* nemcsak bor: gyümölcsfát is ültettek benne, néha még gabonát is. A bérlők magatartása egyre *igazságtalanabb* és aljasabb. A első két szolgát elküldik, a harmadikat kidobják. Az első kettőt elverik, a másodikat még szidalmazzák is, a harmadikat sebesre verik. Galileában a bérlők között forradalmi hangulat uralkodott. A zelóták pártja és a partizánok szították a parasztok ellenállását a külföldi földesurak ellen, annál is inkább, mert a nagybirtokosok között ott voltak a gyűlölt rómaiak is. A földesúr türelme határtalan, valószerűtlen. Miért küld mindig újból szolgákat? Miért nem nyúl erőszakhoz? A példázat elhagyja a való élet talaját, hogy drasztikusan ecsetelje Isten hosszútűrését. Isten ilyen, nem az ember. Ilyen türelmes, ilyen készséges megmenteni az embert! A szolgák a prófétákat jelzik, akiket Isten a nép vezetőihez küld, sorsuk a próféták sorsát.

¹³ Most a gazda így gondolkodott magában: Mit tegyek? Elküldöm egyetlen fiamat, őt talán csak megbecsülik? ¹⁴ A szőlőművesek azonban a fiú láttára gondolkodóba estek, és így szóltak: Ez az örökös. Öljük meg, és a miénk lesz öröksége. ¹⁵ Kidobták hát a szőlőből, és megölték.

A következő lépést a gazda önmagával folytatott tanácskozása készíti elő. Saját *fiát* küldi el. Egyetlen, szeretett fiát, egyedüli örökösét. Gond és aggodalom óva inti. De erősebb a remény, hogy a kegyetlenségnek is van határa. Talán csak fogják respektálni. A vállalkozás kockázatos. Ennek az utolsó kísérletnek kell lelepleznie teljes nyersségében a bérlők aljasságát. Ezzel elhagytuk a valóság talaját. Elképzelhető-e, hogy a földesúr egyetlen fiát kiszolgáltatja a fanatikus bérlőknek? Még ha volna is némi remény, hogy tiszteletben tartják, az eddigi sötét tapasztalatok után aligha vállalja ezt a kockázatot. Kétkedése — ezt a „talán“ szó fejezi ki — gondolkodóba ejt: micsoda megfoghatatlan dolog történik itt. Isten elküldte fiát, az egyetlent, a szeretettet (3,22; 9,35). Amit ő tesz népe üdvösségéért, meghaladja az emberi cselekvést és az emberi felfogóképességet.

A *bérlők* is önmagukkal folytatott beszélgetésben fontolják meg a fiú láttára, mit tegyenek. Föltételezik, hogy a földesúr meghalt, és a fiú azért jön, hogy birtokba vegye örökségét. Ha megölik, akkor a szőlő gazdátlan. Ők helyben vannak, és birtokba vehetik. Jog és aljasság lép itt szövetségre, talán meglepő módon, de hiszen Jézus halála mögött is ez állt. Jézust azok adják halálra, akik a törvény betöltésén örködnek.

A földbirtokos fiát kidobják a szőlőből, és *kint megölik*. A magyarázat bele van szöve az elbeszélésbe. Jézust Jeruzsálem városán kívül ölték meg¹². Jézus tudja, mi áll előtte. Eddig csak az apostolok előtt beszélt haláláról (18,31), most már — ha példázatba burkolva is — a népek is megjósolja. A főtanács emberei lesznek a Messiás gyilkosaivá, mert nem akarják beszolgáltatni a szőlő istenakarta gyümölcsét. Isten azt várja népétől, amelyet az üdvösségtörténet során minden jó adománnyal ellátott és vezérelt, hogy elismerje Fiát, a tőle küldött Messiást. Ők megtagadják Jézustól ezt az elismerést, mert önző módon maguknak akarják kisajátítani a szőlőt, és nem meghajolni Jézus uralma előtt (Mk 15,10).

¹⁵ *Vajon mit tesz velük a szőlő ura? ¹⁶ Hazajön, és megöli a szőlőműveseket, a szőlőt pedig másoknak adja bérbe. Ezt hallva tiltakoztak: Soha, soha!*

A földesúr türelme és hosszútűrése kimerült. Jézus maga adja tudtul a büntető ítéletet. Isten a zsidó nép teljhatalmú vezetőit *pusztulás zsákmányául* adja (Mt 23,30-33). Isten népét másokra bízta, a megújult Isten népe új pásztoraira.

A Jézus szavait hallgató nép rémülködik. Ijedten *hárítja el*, hogy ilyen istenítéletre kerülhetne sor. A főtanács szinte áhítatos tiszteletnek örvendett a nép körében. Hosszú idő kellett még ahhoz, hogy a Krisztust követő nép elhagyja a régi rendet. A kezdeti egyház története tanúskodik erről (Csel 1—15). A fiatal egyház még szorosan összefonódik a zsidóság társadalmi és vallási rendjével. Mikor Pétert törvény elé idézik, így szólítja meg a főtanácsot: „Népünk előljárói, és ti vének“ (Csel 4,6).

¹⁷ *Ő rájuk tekintett, és folytatta: Mit jelent akkor az írás: A kő, amelyet az építők elvetettek, szegletkövé lett?*

Jézus megérti a nép rémületét, de amit mondott, az áll. Isten végzése nem változik. Amit a példabeszédben mondott, azt most az írás szavával erősíti meg. A zsoldár, amelynek áldásával a nép Jézusnak mint Messiásnak hódolt, *kőről* beszél, amelyet az építők elvetettek, de egy új épület megkoronázó zárókövévé¹³ lesz (118[117],22). A főtanács tagjai Jeruzsálem *építőinek* tartották magukat: „Jeruzsálem felépítői, ez a Nagy Szinedrium.“ Jézus a *kő*. A főtanács elveti, mint használhatatlan követ, és halálra adja. Isten életre kelti és fölmagasztalja. Jézus egy

új istenházának: az Egyháznak fölépítője és befejezője (Mk 14,58). Nem a főtanács tagjai Isten népének építői, hanem Jézus, halála és feltámadása által (Csel 4,11).

¹⁸ *Aki e kőre esik, összezúzza magát, akire pedig ráesik, azt agyonzúzza.*

Istenről mondja a próféta: „Ő lesz a botrány kőve és a botlás sziklája, tőr és háló Jeruzsálem lakóinak. Közülük sokan megbotlanak és elesnek, sokan összezúzzák magukat, hálóba kerülnek és fogságba esnek“ (Iz 8,14k). Dániel olyan birodalomról beszél, amely minden más birodalmat *összezúz*, végüket veti, ő maga azonban mindörökké fennáll (Dán 2,44k). Ezt a birodalmat egy kő ábrázolja: „Magad láttad, hogy a hegyről levált a kő anélkül, hogy valakinek a keze hozzáért volna, és szétzúzta az agyagot, vasat, bronzot, ezüstöt és aranyat“ (Dán 2,45). A kő Krisztus, a döntő nagy tényező (2,34). Romlás és üdvösség származik belőle. Aki ellene támad, összezúzza magát rajta. Amikor bíróként visszatér, „agyonzúzza“. Jézus magának igényli az uralmat Izrael fölött, mint Krisztus, Emberfia, Isten fia (vö. 22,67kk).

¹⁹ *Az írástudók és a főpapok még abban az órában rá akarták tenni a kezüket, de félték a néptől; megértették ugyanis, hogy ellenük szólt ez a példabeszéd.*

Az írástudók és a papi nemesség — a világi nemesekről ezúttal nincs szó — látják, hogy a példabeszéd leleplezi *gyűlöletből fakadó terveiket*. Minthogy elzárkóztak Jézus szava elől, gyűlöletük még csak fokozódik. Csupán a néptől való félelem gátolja meg, hogy a legvégsőkre vetemedjenek.

A zsidóságban szakadás mutatkozik: nép és vezetőség széjjelválík. Az egyház kezdetei ugyanezt mutatják (Csel 5,24k). Meddig képes még megakadályozni a nép a főtanács gyűlöletének kitörését? Nincsenek tudatában, mekkora horderejű dolog játszódik le itt. A példabeszédre adott feleletük sejteti gyanútlanágukat.

3. A császár hatalma (20,20-26)

²⁰ *Szemmel tartották, és megfigyelőket küldtek ki. Ezek igaznak tettek magukat, hogy szaván fogják, s aztán kiszolgáltassák a hatóságnak és a helytartó hatalmának.*

Az írástudók és főpapok (20,19) eltökélték, hogy elpusztítják Jézust. Ennek a nép háta mögött kellett történnie. Összeütközésbe akarják hozni a *római hatósággal*, amelyet Poncius Pilátus helytartó képvisel (26-36). A főtanács tagjai háttérben maradnak: megfigyelők útján működnek, akik a törvény kínosan pontos teljesítőinek adják ki magukat. Készülődik Jézus pöre — és azok a nehézségek, amelyekben a fiatal egyháznak helyt kellett állania.

²¹ *Mester — kérdezték —, tudjuk, hogy az igazságot hirdeted és tanítod, nem nézed az emberek személyét, hanem az igazsághoz híven tanítod az Isten útját.* ²² *Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem?*

A besúgók lelkiismereti kételyt színlelnek. Törvénytudóként fordulnak Jézushoz: „Mester”. Biztosítják bizalmukról: „Helyesen beszélsz és tanítasz.” Elismerik befolyásolhatatlan tárgyilagosságát: „Nem nézed az emberek személyét”, nem vagy tekintettel a politikai hatalmasságokra, nem hat rád félelem vagy kegy. Dicsérik istenfélelmét: *Az igazsághoz híven tanítod az Isten útját*, a tőle megkivánt erkölcsi átalakulást. Jézus olyan tanító, amelyet a bölcs fest le: „Számnak minden szava színtiszta igazság, nincsen benne semmi kitekert vagy hamis; az értelmes embernek mind felfogható, és világos azoknak, akik ismeretet keresnek” (Péld 8,8k).

Ebbe az előkészített talajba hullatják most a besúgók fogós kérdéssiket. Quirinius szír helytartó Kr.u.6-ban elkészíttette az adózók lajstromát és újra szervezte Palesztinában az adó- és vámfizetést. A közszolgáltatások és adók a császárt illetik. Ez nagy elkeseredést váltott ki az országban. A zelóták szélső hazafias pártja vallási okokból az adózás megtagadására szólított fel. Ellen kell állni az idegen uralkodónak, mert Isten csak akkor kész segíteni, ha az emberek mindent megtesznek, ami rajtuk áll. Sokan kérdezhették lelkiismeretüktől, nem elpártolás-e Istentől már az idegen uralom türelmes elviselése is, és aki megfizeti az adót a római császárnak, nem ismeri-e el ezzel a pogány uralmat Isten népe fölött? A besúgók mögött álló emberek azonban realpolitikussok voltak, nem láttak okot az ellenállásra, és lelkiismereti kétely nélkül megfizették az adót.

²³ *De ő tudta alattomoságukat, ezért így felelt nekik:* ²⁴ *Mutassatok egy dénárt! Kinek a képe és felirata van rajta? A császáré — válaszolták. — Adjátok hát meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené.*

A besúgók *alattomosan*, képmutatóan járnak el (Mk 12,15), gonoszok (Mt 22,18). Jámbor lelkifurdalás ürügye alatt csapdát vetnek Jézusnak, úgy gondolva, hogy ebből nem tud kimenekülni. A politikai szenvedélyek éppen az ünnepnapokon lángoltak fel. A Jézus felé ujjongó néptömegek a Messiásban politikai szabadítót láttak az elnyomás alól (24,21). A rómaiak figyelik a lejátszódó eseményeket. Akárhogy is válaszolja meg Jézus az eldöntendő kérdést, végzetessé válik számára. Ha megengedettnek nyilvánítja az adófizetést, akkor a zelóták dühe és a nép elpártolása fenyegeti; ha nem, akkor a helytartó indít eljárást ellene. Mindenképpen a besúgók mögött álló értelmi szerzők a nyertesek.

Jézus nem tudós vitával felel a kérdésre. Az ellenfeleknek maguknak kell közreműködniök a megoldásban. Odamutattat magának egy *dénárt*, — és máris kiderül, hogy a „lelkiismeretes“ kérdezők dénárokat hordanak maguknál. Ez az ezüstérme elülső oldalán Tibériusz császár mellképét viseli (14—37 Kr.u.), olümposzi meztelenségben, az isteni méltóságát jelző babérkoszorúval ékesítve, ezzel a felirattal: „Tiberius Caesar, az isteni Augustus fia, Augustus“. A hátoldal a Pontifex Maximust és a császár anyjának képét mutatja. Utóbbi istentrónon ül, jobbában a hosszú olümposzi kormánypalcát tartja, baljában pedig egy olajágot, ami mintegy a mennyei béke földi megtestesülése gyanánt tünteti fel. Ime: a törvényért buzgólkodó megfigyelők ezt az érmét hordják magukkal, a római hatalom istenítésének megannyi jelképével!

Az antik és a zsidó világban érvényes alapelv, hogy egy király uralkodásának területe egybeesik pénzének érvényességével. Aki elfogad egy pénzdarabot és él vele, az elismeri a pénzverő uralmát. Ha a zsidók a császár pénzét használják, akkor elismerik az uralmát is, és ezzel egyben az adófizetés kötelezettségét. Ennél fogva már maguk döntötték el a kérdést, amit Jézushoz intéznek. Jézus levonja a következtetést: „Tehát“ *adjátok meg a császárnak*, ami a császáré és amire igényt tart — az akkori jogérzék szerint. Aláveti magát a császár politikai uralmának.

De mihelyt kiejti ezeket a szavakat, azonnal mellékessé is válnak. Az ő igehirdetésének legnagyobb ügye Isten uralma; tanítványainak egyedüli gondja ez legyen: „Keressétek az ő országát“ (12,31). Az ő szavában és tetteiben Isten uralma van jelen. Ellenfelei Isten dicsőségének és a tökéletes megigazulásnak állítólagos gondjától indítva azt kérdezik, fizessenek-e adót a császárnak. De egyáltalán nem veszik figyelembe, hogy ez az Isten jelen van abban, akit kérdeznek, és sokkal fontosabb és sürgetőbb követelést támaszt, mint ami őket foglalkoztatja. *Adjátok meg Istennek, ami Istené*. Isten most uralmat igényel a világban, amely az állam igényének is határt szab.

** Így egyetlen szavába sem tudtak belekötni, amit a nép előtt kiejtett. Meglepődésükben, hogy így felelt, elhallgattak.*

Hiába vetették ki a hálót. A kérdezők elnémulnak, csodálják a feleletet. Lukács ezt a vitát Márkból vette át, de az elejét és a végét erősen átdolgozta. Neki fontos volt ez a kérdés, mert a keletkező egyház benne állt a feszültség közepében: Isten uralmának megvallása Krisztusban — a római állam elismerése. A hitetlen zsidók megpróbálják politikai gyanúba keverni a keresztyényeket (Csel 17,5; 18,12; 24,1). Kell, hogy fel tudják világosítani a római hatóságokat a dolgok igazi állásáról: ők lojálisan viselkednek az állammal szemben, akár Jézus; legelső és legnagyobb ügyük vallási.

III. ALAPVETŐ KERESZTÉNY ÉLETIGAZSÁGOK (20,27—21,4)

Miután Krisztus bemutatkozott, mint a leendő egyház Ura, bevezeti a rajta csüggő népet azokba a legfontosabb igazságokba, amelyeket Isten új népe vall: a halottak feltámadásának igazságába (27-40.v.), Jézus uralmának elismerésébe (41-44), az Istennek való odaadásba (20, 45—21,4).

1. A halottak feltámadása (20,27-40)

” Elé járultak néhányan a szadduceusok közül, akik azt tartják, hogy nincs feltámadás, ” és megkérdezték tőle: Mester! Mózes meghagyta nekünk: Ha valakinek meghal a testvére s asszonyt hagy maga után, gyermeket azonban nem, akkor a testvér vegye el az özvegyet, és támaszson utódot testvéérének.

A szadduceusok inkább arisztokratikus, vallási-politikai osztály voltak, mint párt. A gazdag patriciusivadékok és a papi nemesség tartozott hozzájuk; az egyszerű népet sohasem tudták megnyerni maguknak. A teológiában azt a konzervatív irányt képviselik, amely nem csatlakozott a zsidó vallásnak a Kr.u.2.században beálló fejlődéséhez. Csak az írást ismerik el, a „régiek hagyományát“ elvetik. Élesen különböznek a farizeusoktól és az írásokon kiművelt jámborság többi követőjétől abban, hogy tagadják a feltámadást³⁴.

Jézus osztja a farizeusoknak és a népnek azt a meggyőződését, hogy van feltámadás a halálból. Ezért egyes szadduceusok neveltségessé akarják tenni. Az írásból akarják bebizonyítani, hogy a feltámadásba vetett hit esztelen. A sógorházasság törvénye előírja: „Ha testvérek laknak együtt, s egyikük meghal anélkül, hogy gyermeket hagyna hátra, az elhunyt felesége ne menjen hozzá egy kívülről, idegen családból való férfihez. Menjen be hozzá a sógora s vegye el sógori kötelezettségének eleget téve. Az elsőszülött, akit az asszony szül, kapja az elhunyt testvér nevét, nehogy kivesszen a neve Izraelben“ (MTörv 25,5k). Mi adódik ebből a törvényből a feltámadás hitére nézve?

” Volt hét testvér. Az első megnősült, aztán meghalt utód nélkül. ” Az asszonyt elvette a második, ” aztán a harmadik, majd sorra mind a hét. De mind úgy halt meg, hogy nem maradt utód utána. ” Végül az asszony is meghalt. ” A feltámadáskor vajon kié lesz az asszony? Hisz mind a hétnek felesége volt.

A törvény nem számol a halottak feltámadásával, hisz különben nem adhatna módot erre a groteszk esetre, amelyről a farizeusok beszélnek! A törvény szerint — az pedig Isten szava — *nem lehet feltámadás.* — Íme, a Szentírást félre is lehet érteni, vissza is lehet vele élni! Az írás kulcsa Jézus — ő és az ő szava.

³⁴ *Jézus ezt válaszolta nekik: A világ fiai nősülnek és férjhez mennek. ³⁵ Akik pedig méltók rá, hogy eljussanak a másik világba és a halálból való feltámadásra, nem nősülnek s nem is mennek férjhez. ³⁶ Hiszen már meg sem halhatnak többé, mert az angyalokhoz hasonlítanak, és az Istennek fiai, mert a feltámadás fiai.*

A zsidók feltámadáshite azt tartotta, hogy a feltámadottak folytatják a földi életet, csak abban az életben már túlaradóan meglesz minden kívánatos. Egy ünnepezt írástudó véleménye szerint: „Akkor (a feltámadás után) az asszony mindennap szül“, vagyis a gyermek adta öröm is bőségesen beteljesedik. A szaduceusok okoskodása ezt a feltámadáshitet találja telibe. Jézus az efajta hitet nem osztja a zsidókkal. A feltámadottak élete nem folytatása a földinek.

A feltámadottak már nem ennek a földi világnak, hanem a jövőendő új világnak tagjai. A zsidó apokaliptika történelmi képe két *eón*ról (világról, világkorszakról) beszél: evilágról és túlvilágról. Az igazságtalanság, a szorongatások, a mulandóság és a bűnös romlottság jelen világára következik majd a jövőendő, végnélküli, új világ. Onnétf számúze lesz a romlás, eltűnt az erkölcstelenség, megsemmisül a hitetlenség, de virágzik az igazságosság és otthonos az igazság. Az Újszövetség is átveszi ezt a történelemképzélést. E világ fiai alá vannak vetve a bűnnek és a mulandóságnak; de azok az emberek, akik Isten kiválasztásából és kegyelméből eljutnak a túlvilágra, örök életet kapnak, és feltámadnak halottaikból¹³⁵.

A házasság a jelen világ intézménye. A jövőendő eónban nem lesz rá szükség, mert az emberek nem hálnak meg többé. Az elgondolás szerint a házasság értelme az emberi nem fenntartása (Ter 1,28). De ha az emberek halhatatlanok, már nem szükséges a házasság. A szaduceusok „bizonyítása“ hibás. A házasságnak e világgal vége.

A túlvilág emberei halhatatlanok, mert *az angyalokhoz hasonlítanak*. Létmódjuk az angyaloké, és pedig azért, mert *Isten fiai*. Az angyalokat a Szentírás „Isten fiainak“ mondja (pl. Jób 1,6; 2,1). Részük van Isten dicsőségében, erejében és ragyogó fényében (Csel 12,7). A feltámadottak megkapják az istenfiúságot (1Jn 3,2; Róm 8,21), a dicsőséget (Róm 8,18), „szellemi testet“ (1Kor 15,44). „Ilyen a halottak feltámadása. Romlásra vetik el — romlatlannak támad föl. Dicsötelenül vetik el — dicsötéségbn támad föl. Erötlenégbn vetik el — erőben támad föl. Érzéki testet vetnek el — szellemi test támad föl“ (1Kor 15,42kk).

A feltámadottak *nem halhatnak meg többé*. Az akkori pogány görög világ jámborai boldog életre vágyakoztak a megistenülés állapotában, amelyet nem fenyeget többé a halál. Ezt remélték a misztériumkultuszok vagy az „ismeret“ (gnózis) útján. De a *testi feltámadásban* semmi kívánatosat nem láttak, hiszen a testet tehernek, a lélek börtönének

és sírjának érezték. A feltámadás több, mint halhatatlanság: a holtak romolhatatlannak támadnak fel, és „mi elváltozunk“ (1Kor 15,52); nemcsak a lélek fog élni, hanem az egész ember testestül-lelkestül.

Aki feltámad, azt Isten *méltatta* a túlvilágra. A feltámadás meg nem érdemelt isteni kegyelem, mint ahogy Isten országa is az (2Tessz 1,5). De nemcsak Isten választottai, a méltók fognak feltámadni, hanem mindenki: bűnösök és igazak. Pál tud erről a reményről: lesz feltámadás, igazaké és gonoszoké (Csel 24,15). De csak az igazak feltámadása dicsőséges (14,14). Ezeknek a feltámadásáról szól a fogalmazás: méltók a túlvilágra.

” Azt, hogy a halottak feltámadnak, már Mózes is fölfedezte a csipkebokornál, ahol az Urat Ábrahám Istenének, Izsák Istenének és Jákob Istenének nevezi. ” Az Isten nem a holtak (Istene), hanem az élőké, hiszen neki mindenki él.

A szaduceushoz hasonlóan Jézus is Mózes egy szavát veti bele a feltámadás kérdéséről szóló vitába. Az égő csipkebokor történetében Mózes így fedezi fel Istent: „Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene“ (Kiv 3,6). Isten mindenekelőtt úgy jelenti ki magát Mózesnek, mint akit a pátriárkák tiszteltek. Jézus mélyebben érti a szót. Ha Isten az ősatyák Istenének mondja magát, az azt jelenti, hogy még mindig Istenüknek tisztelik őt. Tehát élnek, — különben nem tisztelhetnék.

Isten az élők Istene, *mert neki mindenki él*. Aki meghalt, az is él. Az élők Istene nem holtakkal veszi körül magát. Az ember Istennek él; lényege szerint Isten szolgálatára és megdicsőítésére van itt. És mert ezért szólította létbe Isten, azért akarja is, hogy éljen. Ez a szó nem teremt világosságot abban a kérdésben, hogyan él az ember a halál után és a halál ellenére, hogyan él a halál és a feltámadás közötti állapotban, milyen a „halhatlansága“: a test továbbélése, feltámasztása... Csak egyetlen alapvető állítást tartalmaz: Mindenki neki él; azért él, mert érte van. Az él, aki Istenért él...

” Némely írástudó megjegyezte: Mester, jól beszéltél. ” Többé nem mertek tőle kérdezni semmit.

Jézus olyan tanító, aki jól beszél; írástudók állítják ki neki ezt a bizonyítványt. A szaduceusok nem merik kérdezni többé, a (farizeus) írástudók elismerik tanítói bölcsességét. Olyan tanító ő, aki előtt a legjártasabbak is meghajlanak. Mint *a nagy tanító* áll a nép, az egyház előtt. Tőle vesszük a holtak feltámadásáról szóló tanítást. Ez különböztet meg keresztényeket és farizeusokat, keresztényeket és szaduceusokat, keresztényeket és pogányokat. A keresztény prédikáció a „Jézusról és a feltámadásról“ szóló üzenetet hirdeti (Csel 17,18).

2. Krisztus, az Úr (20,41-44)

“Most ő kérdezte tőlük: *Miért mondják, hogy Krisztus Dávid fia?* “*Hisz Dávid maga mondja a zsoltárok könyvében: Uramhoz szólt az Úr, — Jobbom felől foglald el széked, — “amíg én minden ellenséged — lábadoz vetem számolyul. “Ha tehát Dávid urának nevezi, hogy lehet akkor a fia?*

Ezúttal Jézus megy át támadásba. A Dávidnak tulajdonított és az eljövendő Messiásra értelmezett 110. zsoltár rejtélyes. Istennek a zsoltárban idézett mondása („szólt az Úr“) Dávid fiát (a Messiást) Dávid urának nevezi. Ez gondolkodásra indít.

Krisztus (a Messiás) *Dávid fia*. Így ígéri meg az Ószövetség: „Vessző kél majd Izáj törzsökéből... Reá ereszkedik le az Úr Lelke“ (Iz 11,1k). Érte imádkozik Izrael: „Add... hogy ismét királyuk támadjon, Dávid fia“ (Salamoni zsolt. 17,23). A jerikói vak Dávid fiának szólítja Jézust, és Messiásnak vallja (18,38). Vajon ez a cím a Messiás egész mivoltát magában foglalja?

A talányos zsoltárvers *Dávid urának* mondja a Messiást. Tehát fölébe emelkedik Dávid királynak. Ő az uralkodók uralkodója (Jel 17,14). Maga Isten ülteti jobbára, és részt ad neki a világ fölötti uralmában. Ellenségeit lába számolyává teszi, győzelmet ad neki, és megtöri az ellentmondást személyné.

Péter ezt a *messiásképet* fölveszi egyik prédikációjába, és mindjárt értelmezi is: „Hadd beszéljek nektek Dávid ősatyánkról nyíltan... Mivel próféta volt, és tudta, hogy az Isten esküvel is megerősítve ígéretet tett: az ő utódai közül ültet majd valakit trónjára, látnokként a Messiás feltámadásáról beszélt... Ezt a Jézust támasztotta fel Isten, ennek mi mind tanúi vagyunk. Isten jobbára felmagasztalva, az Atyától megkapta és kiárasztotta a megígért Szentlelket, ahogy látjátok és halljátok. Mert nem Dávid ment fel az égbe, mégis azt mondta: Uramhoz szólt az Úr, — jobbom felől foglald el széked, — amíg én minden ellenséged — lábadoz vetem számolyul. Tudja meg hát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy az Isten ezt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, *Úrrá és Messiássá tette!*“ (Csel 2,29-36; vö. 4,25kk). Egy régi himnusz szövegével Pál a római levél elején megvallja, hogy annak az evangéliumnak apostola, „amelyet (Isten) prófétái által a szent iratokban előre megjövendölt, Fiáról, aki test szerint Dávid utóda lett, a szentség lelke szerint azonban a halálból való feltámadása által az Isten hatalmas Fiának bizonyult: Jézus Krisztus, a mi Urunk“ (Róm 1,1-4). Az egyház ezen a hitvalláson alapul: „Jézus Krisztus (Dávid fia) az Úr“ (Fil 2,11).

3. A szegény özvegy (20,45—21,4)

A farizeusok ellen mondott szavak és a szegény özvegyről szóló kis elbeszélés éles ellentétben állnak. A születő egyház erkölcsi és vallási magatartását negatív és pozitív oldalról is meg kell rajzolni.

“Az egész nép füle hallatára így szólt tanítványaihoz: “Óvakodjatok az írástudóktól! Szeretnek hosszú öltözékben járni, mohón várják, hogy a nyilvános helyeken köszöntsék őket. Szívesen elfoglalják a zsinagógákban az első székeket, a lakomákon az első helyeket, “ felfalják az özvegyek házáat, és színleg nagyokat imádkoznak. Annál súlyosabb ítélet vár rájuk.

A nép — Isten népe — előtt szól Jézus a *tanítványokhoz*. Ők foglalják el majd az írástudók helyét. Létrejön Isten új népének alapja.

Az *írástudók* becsvágyók és kapzsjak. Mindazt, aminek vallásos szellemben és áhitatban kellene gyökereznie, a becsvágyó emberi elismerés elérésére használják: hivatali viseletüket, a zsinagógai istentiszteletet. Mindaz, aminek szerető közösségben kellene végbemennie: a köszöntés, a lakoma — az elsőség után való törekvésüket szolgálja. Amit segítőkészségből és jámborságból tesznek, megmérgezi a kapzsiság. A jogban járatos írástudók a férjükkel jogukat vesztett özvegyeknek (Kiv 22,21) felajánlják jogi segítségüket a törvény előtt; ezért ajándékokat fogadnak el, és így felfalják a szegény asszonyok házáat. A görcsös önzés arra csábítja az írástudókat, hogy elutasítsák Jézust, akinek élete másokért való élet (Mk 10,45).

Isten ítélete keményebben fogja sújtani az írástudókat, mint másokat. Ők mint törvénytudók jobban ismerik az isteni akaratot, és mint az igazságosság tanítói felelősséget viselnek a többiekért. Isten elveti őket. Új tanítók lépnek a helyükbe, amikor Isten új népe fölépül.

“¹ Föltekintett és látta, hogyan dobálják a gazdagok adományait az áldozati perselybe. ² Közben észrevette, hogy egy szegény özvegy két fillért (leptát) dobott be.

Az asszonyok templomudvarában, a kincstárteremmel szemben — ide minden templomlátogató beléphetett — 13 kürtformájú pénzszekrény állt a törvényben előírt és önkéntes adományoknak. Itt *ül* Jézus is, mint tanító. Föltekint, és látja, hogyan dobálják az emberek adományait az áldozati perselyekbe. Az adományt a szolgálattevő papnak adják át; az elmondhatja, mennyi és mire való, megszámlolja a pénzt, és céljának megfelelően megmutatja, melyik tartályba kell bedobni. Jézus megfigyeli, mi történik. Látja, hogyan hozzák adományait a gazdagok. Lát egy szegény *özvegyet* is, aki csak a két legkisebb pénzdarabot ajánlja föl.

³ *Erre ezt mondta: Igazán mondom nektek, hogy ez a szegény özvegy többet dobott be, mint bárki más. ⁴ Mert a többiek feleslegükből adták adományukat, ő azonban mind odaadta, ami szegénységétől telt: egész megélhetését.*

A persely mellett álló özvegy szegény volt. Ezért megvetett is, akárcsak az az asszony, aki csak egy marék lisztet tudott eledeláldozatul hozni, s ezért a szolgálattevő pap megvető szavakkal illette¹³⁶. Jézus ítélete szerint a szegény özvegy többet adott a gazdagoknál. Adománya kicsiny, de mégis nagy. *Mindent* odaadott, amije volt. Életét Istenre bízta, aggodalmas gond nélkül (12,22-31). Azok közé tartozik, akik boldogok (6,10), akik Jézus szavából élnek: „Keressétek az ő országát (Isten királyságát), és ez (az életfenntartás) hozzáadatik nektek“ (12,31). Isten népét jeleníti meg, amelyről írva van: „Ne félj, te kicsiny nyáj, hisz Atyátok kegyességében úgy látta jónak, hogy nektek adja országát“ (12,32). Isten népe jogtalan és szegény, de azt a keveset is odaadja, amije van. Nem vagyonban és hatalomban bízik, hanem az Atyában. Így él a jeruzsálemi ősegyház: „Akik hívők lettek, mind összetartottak, és közös volt mindenük. Birtokaikat és javaikat eladták, s az árát szétosztották azok között, akik szűkséget szenvedtek. Egy szívvel-lélekkel mindennap összegyűltek a templomban. A kenyeret házaknál törték meg, s örömmel és szívük egyszerűségében vették magukhoz az ételt. Dicsőítették Istent, és az egész nép szerette őket“ (Csel 2,44-47).

Az egyház három alapigazságból él. Jézus adja ezeket útravalójául minden koron át: Van feltámadás a halottakból; Jézus a Krisztus és Ūr; az egyház a kicsinyek, szegények és megvetettek közössége, akik azonban nagyok Isten előtt, mert alázatosan, rejtve mindent odaadnak, és Istenbe vetik bizalmukat.

IV. AZ ESZKATOLÓGIKUS BESZÉD (21,5-38)

Mint Márk (13. fejezet), Lukács is egy eszkatológikus beszéddel (apokalipszissal) zárja Jézus utolsó jeruzsálemi működését. Ez a beszéd a két evangélistánál sok hasonlósága mellett is gyakran erősen különbözik. Ezért egyesek úgy gondolják, hogy Lukács Márkon kívül még egy másik forrást is használt. De a különbségeket megmagyarázza Lukács szerkesztői munkája. Egyes mozzanatokot azért hagy ki, mert nem szereti az ismétlést (Mk 13,21-23; Lk 21,8 és 17,21 miatt), másokat pedig teológiai megfontolásból (Mk 13,32). A már beteljesedett jóslatokat a bekövetkezett események alapján alakítja (vö. Mk 13,14-et Lk 21,20-szal; Mk 13, 19k-t Lk 21,23k-vel).

Nehéz megmagyarázni azt a módot, ahogyan Lukács Jeruzsálem pusztulását leírja (19,43k; 21,20.24), ha evangéliuma megírásának idején ez számára már nem volt történelmi esemény. Ma mindig több azoknak a száma, akik föltételezik, hogy Lukács Kr. u. 70-nél később írta meg evangéliumát¹³⁷. „Márk evangéliumában az Eljövendőre tekint, s olyan

nak festi, ahogyan eljött, mert a Jelenvaló így nyilatkozta ki neki. Ezt a mondatot meg is fordíthatjuk. Márk az Elérkezettet festi meg Eljövendőnek. Végül pedig így is mondhatjuk: Márk a Jelenvalóról tanúskodik, amikor előre tekint parúziájára, és olyan eszközökkel ábrázolja ezt, amelyek az Elérkezettől erednek¹³⁸.

Márk evangélista nem ismer igazi egymásután, azaz történelmi folyamatot. Nem így Lukács. Ő visszatekint bizonyos jóslatok beteljesedésére (5-24. v.). Amit még várunk, az az Emberfia eljövetele (25-28). A mennybemenetel és a második eljövétel közötti időben, az egyház idejében, az egyház Jézus jövetelére készül (29-36). Lukács Márk előtt fekvő 13. fejezetét annak az embernek a szemével olvassa, akit már megvilágítottak a történelmi események, és egy későbbi kor tapasztalataiból kiindulva értelmezi. A múlt eseményei igazolják számára, hogy Jézus helyesen látott, és jóslatai beteljesedtek. Ez kezesség arra, hogy az is bekövetkezik, ami még eljövendő. Ebben az eszkatológikus reményben él, ebben kell, hogy éljen a mai egyház is. Ezért nem egész jogszerűen beszéltek Lukács „korai katolicizmusáról“.

1. Beteljesedett jóslatok (21,5-24)

a) Sürgető kérdések (21,5-9)

⁵ Amikor némelyek megjegyezték, hogy milyen szép kövekkel és díszes fogadalmi ajándékokkal ékes a templom, ezt mondta: ⁶ Jönnek majd napok, amikor abból, amit most itt láttok, nem hagynak követ kövön, mind lerombolják.

A templom, amelyen Jézus napjaiban még építkeztek (Kr. u. 20/19-től 63-ig épült), az antik világ hét csodája közé számított. Pompásan ragyognak fehér márványkövei, elragadóan fénylenek a fogadalmi ajándékok, mindenekelőtt a szentély kapuja fölötti arany szőlőtő. Ez a mondás járta: „Aki nem látta Jeruzsálemet a maga nagyszerűségében, az nem örült igazán életében. Aki nem látta a csodálatosan berendezett szentélyt, az nem látott igazán szépséges várost.“

A népből emelkedő, csodálkozással teli hangokra Jézus baljós szava válaszol: A templomot lerombolják (19,43). Isten nem a szép kövekre és a drága fogadalmi ajándékokra néz, hanem olyan népet keres, amely életével mutatja meg, hogy Isten köztük lakik. Megismétlődik és beteljesedik a próféták fenyegető jóslata: „Halljátok hát, Jákob házának fejedelmei, és Izrael házának vezérei! ti, akik megvetitek a jogot, és csúritek-csavarjátok, ami egyenes... Fejedelmei ajándékért szolgáltatnak igazságot, papjai bérért döntenek, prófétái ezüstért jövedölnék. És még az Űrban bizakodnak! Azt mondják: Nemde közöttünk van az Űr? Nem érhet minket semmi veszedelem! — Ezért miattatok felszántják Siont, mint a szántó földet, Jeruzsálem romhalmazzá válik, a templom hegye erdőborította magaslattá.“¹³⁹

⁷ Erre megkérdezték tőle: Mester, mikor fognak ezek bekövetkezni? És mi lesz a jel előtte?

A kérdés csak a *templom végére* vonatkozik. Márknál azt kérdezik, mikor jön el a világ vége (13,4). Máté pontosabban fogalmazza a kérdést: „Mikor következik ez be? S mi lesz eljövetelednek és a világ végének a jele?” (Mt 24,5) Jeruzsálem pusztulása, az Emberfia eljövetele és e világ vége összekapcsolódik. Lukács feloldja a kapcsolatot. Jeruzsálem pusztulása nem tartozik a végső események közé. Evangéliumának írásakor már megtörtént, a világ vége viszont még nem jött el. Minden jóslat homályos marad mindaddig, míg be nem teljesül. Mi úgy olvassuk az eszkatológikus beszédet, ahogyan Lukács olvasta. A mi számunkra is beteljesedett jóslatainak egy része, másik részének beteljesedését még várjuk.

⁹ *Így válaszolt: Vigyázzatok, nehogy félrevezessenek benneteket. Sokan jönnek az én nevemben és mondják: Én vagyok, és: Elérkezett az idő. Ne szaladjatok utánuk. ⁹ Amikor háborúkról és lázadásokról hallotok, ne rémülődözzetek. Ilyeneknek kell előbb történniük, de ezzel még nincs mindjárt itt a vég.*

Jézus nem felel a Jeruzsálem pusztulásának idejét és jeleit tudakozó kérdésre. Inkább útbaigazító szavakat mond a Krisztus eljövetelét várva váró keresztényeknek. Mert az izgatott kívánczóság e vágy beteljesedése után fogékonnyá tesz *félrevezető hangok* iránt. Pálnak is intenie kellett a tesszalónikai keresztényeket: „Kérünk titeket, testvérek, Urunk Jézus Krisztus eljövetelét és vele való egyesülésünket illetően ne vesztítsétek el rögtön józanságotokat, és sem lelki kinyilatkoztatás, sem állítólag tőlünk eredő mondás vagy levél ne ijesszen meg benneteket, mintha az Úr napja már küszöbön állna. Semmiképpen meg ne tévesszen valaki titeket“ (2Tessz 2,1kk).

Sokan jönnek majd, akik maguknak igényelik a Messiás nevet, és magukról állítják azt, amivel ő kinyilatkoztatta önmagát: *Én vagyok*.¹⁰⁰ Ezzel azt akarják mondani, hogy ők az üdvösség Istentől küldött végső meghozói, a világ beteljesedésének előkészítői. A római prokurátor alatt (Kr. u. 44-46) fölépített Theudas, és „különleges valakinek adta ki magát“ (Csel 5,36). Utána következett Galileai Júdás fölkelése, amelyhez egész tömeg csatlakozott (Csel 5,37). Jézus szava leleplezi ezeket az „üdvösséghezókat“: félrevezetik a népet. Mások azt hirdetik, hogy *már elérkezett a vég*. Ezek is Jézus szavával álcázzák kijelentésüket (Mk 1,15). Csillapítani kell azokat, akik túlságosan izzó vággyal várják Krisztus közeli érkezését és e világ végét: „Az Úr késlekedik“ (12,45). A trón várományosa messze országba utazik, hogy meghozza magának a királyi méltóságot (19,11).

Nem könnyű átlátni ezeken az izgató kijelentéseken. Sokan hirdetik őket; a tömeg hatása ragályos és szuggesztív. Jézus szavával álcázzák magukat. Úgy beszélnek, mint ő: „Én vagyok“ — „közel az idő“. Tanít-

ványokat, követőket gyűjtenek maguk köré, mint ő. Az Úr óvó szava bevilágít a csalásnak ebbe a megtévesztő játékába. Ezek az emberek csalók, elpártolás és pusztulás a végük. Jézus szava intő komolysággal kezdődik és végződik: *Nehogy félrevezessenek benneteket, — ne fussatok utánuk.*

A zsidók apokaliptikus irodalma az utolsó időkre *háborúkat és fölkeléseket*, valamint erről szóló, az embereket megzavaró szóbeszédeket jósol: „Jönnék napok, amikor én, a Magasságos, meg akarom váltani a föld lakóit. Akkor nagy felindulásba jutnak, úgyszólván háborúkat terveznek, város város ellen, helység helység ellen, nép nép ellen, ország ország ellen“ (4Ezd 11[13],29-32). A közeli eljövétel prófétái a kor bizonyos eseményeit a vég jeleinek értelmezték. Néző halálát lázadások követték a rómaiak ellen Galba, Otho és Vitellius alatt (Kr. u. 68-69). A zsidó háború 66-ban kezdődött. Jézus szava cáfolja a közeli vég hirdetőit. A háborúk és fölkelések következtében még nem kell a közeli vég miatt aggódnia. Az emberiségnek ezek a félelmetes ostorai is beletartoznak Isten végzésébe. Ezek is mulandók, mint a jelen világ; az a feladatuk, hogy ébren tartsanak az elkövetkezőkre, és bűnbánatra vezessenek (Jel 16,11). Háborúk és fölkelések még nem annak a jelei, hogy azonnal bekövetkezik a vég. Az „ádventista“ szekták minden tanítása alól kihúzzák a talajt ezek a szavak.

b) Jeruzsálem pusztulásának előjelei (21,10-11)

¹⁰ *Aztán így folytatta: Nemzet ellen és ország ország ellen támad.*
¹¹ *Nagy földrengés lesz itt is, éhínség és dögvész és szörnyű események, és nagy jelek az égen.*

Jézus folytatja beszédét. *Jeleket* hirdet. Szavai homályosak. Lukács, úgy látszik, Jeruzsálem és a templom pusztulásának jeleire magyarázza. Visszatekint az eseményekre, és tudja, hogy a katasztrófát előjelek mutatták. Jézus jóslata a jelekről beteljesedett.

A jelek az ember egész környezetét érintik. Minden ingadozni kezd, ami életét biztosítja. A népek békés rendje háborúba fúl, a föld szilárdságát földrengések rázkódtatják meg, az életet éhség és dögvész fenyegeti, az égitegek rendjét félelmetes jelenségek zavarják meg. Nem tudjuk, milyen koreseményekben látta Lukács ennek a jóslatnak beteljesedését. A római lázadások háborúira gondolt? Palesztina zavaros állapotára a zsidó háború kitörése előtt? Azokra a földrengésekre, amelyekről Frígiából van tudomásunk ebben az időben? Tudja, hogy Claudius császár alatt éhínség uralkodott (Csel 11,28). Zsidó hagyomány szerint a 66. évben kardalakú csillagzat tűnt fel Jeruzsálem városa fölött; egész évben egy üstökös volt látható az égen. Hat nappal a zsidó háború kitörése után úgy látszott, mintha a mennybolton harci szekerek kerget-

nék egymást. Ez év pünkösdjén a papok a templomban éjszaka kiáltást hallottak: „Menjünk el innét.“ Márk ezekben az előjelekben azoknak a „szülési fájdalmaknak a kezdetét“ látta, amelyek „a világ újjászületését“ (Mt 19,28), Isten beavatkozásával történő megújítását vezetik be. Ezt olvasta mintájában Lukács, de ő nem beszél erről. Ő ugyanis ezeket a jeleket nem a végső idők vajjúdásának kezdeteként, hanem *Jeruzsálem pusztulásának előjeleiként* értelmezi, és a jóslatot a történelmi eseményekkel magyarázza. A történelem folyását nem csupán evilági okok határozzák meg, hanem Isten végzése. Az így szemlélt történelem is sok titkot rejt magában.

c) Egyházüldözés (21,12-19)

¹² *De előbb rátok teszik kezüket, és üldözni fognak benneteket. Kiszolgáltatnak a zsinagógáknak és börtönbe vetnek, királyok és helytartók elé hurcolnak a nevemért.*

A Jeruzsálem pusztulását jelző eseményeket a tanítványok üldözése előzi meg. Az események történeti rendben sorakoznak: Először jön az egyházüldözés, amiről az Apostolok Cselekedeteinek könyve tudósít; azután a Jeruzsálem pusztulását megelőző események mint előjelek; végül bekövetkezik a zsidó háború, Jeruzsálem és a templom pusztulása.

Jézus tanítványait egyaránt üldözik a zsidó és pogány *hatóságok*. „Péter és János még beszélt a népnek, amikor a papok, a templomórség parancsnoka és a szadduceusok odamentek hozzájuk... Kezet vetettek rájuk, de mivel már este volt, másnapig őrizetben tartották őket“ (Csel 4,1-3; vö. 5,18; 8,3; 12,4). Filippi városának előljárói Pálról és Szilásról „lehúzták a ruhát, és megvesszőztették őket. Sok ütést mértek rájuk, majd börtönbe vetették őket“ (Csel 16,22k). Pált törvénybe idézik II. Agrippa király (Csel 26,1), Korintusban Gallio helytartó (Csel 18,12), a tengerparti Cezáreában Félix (Csel 24,1k) és Festus (Csel 25,1) elé. A jóslat szavait a történelem eseményei igazolják. Amit a történelmi óra Krisztus tanítványának hoz, azt ne vegye sötét és nyomasztó sorsnak: az Úr mindezt előre tudta, minden beleilleszkedik Isten üdvözítő tervébe.

A tanítványok az üldözést, ítéletet, büntetést *Jézus nevéért* viselik el. Az Úr Jézus nevében kapták a keresztséget (Csel 8,16), miután elismerték, hogy Jézus az Úr. Abban az órában egyek lettek azokkal, „akik az Úr nevét hívják segítségül“ (Csel 9,14). Ennek a névnek segítségül hívásával gyógyított Péter beteget (Csel 3,6). „Nem adatott más név az ég alatt az embereknek, amelyben üdvözülhetnénk“ (Csel 4,12). Az apostolok prédikációja Jézus Krisztus nevét hirdeti és tanítja (Csel 4,17k; 5,28; 8,12). Ezért a prédikálásért megfenyítik őket, de „boldogan távoztak a főtanácsból, mert méltók lettek rá, hogy Jézus nevéért

gyalázatot szenvedjenek“ (Csel 5,41). Jézus neve a megdicsőült Krisztus hatékony jelenlétét képviseli.

¹³ Mindezzel tanúságot tesztek. ¹⁴ Vessétek hát szívetekbe: Ne törjétek fejeteket, hogyan védekezetek. ¹⁵ Olyan ékesszólást és bölcsességet adok nektek, hogy egyetlen ellenfeletek sem tud ellenállni vagy ellentmondani.

Jézus tanítványainak nagy gondja, égető ügye Jézus nevének megvédelmezése. Az üldözés kaput tár a Krisztusért való *tanúskodásnak*. A törvényszéki tárgyalás az igehirdetést szolgálja, a börtön a missziót. A jeruzsálemi ősegyházközség keresztényei a város elhagyására kényszerültek: csak ezzel menthették meg életüket. De így megviszik az evangéliumot Júdea és Szamaria területére (Csel 8,1-4), Föníciába, Ciprusba és Antióhiába (Csel 11,19; 15,3). Péter, János és István ott áll a főtanács, Pál a helytartó előtt, oda is megvive Krisztus üzenetét, ahol különben elzárkóztak előle ¹⁴. Pál azt tudathatja a filippiekkel, hogy fogsága az evangélium terjedését szolgálja: „Az egész császári testőrségben és a többiek körében is köztudomású lett, hogy bilincseimet Krisztusért viselem“ (Fil 1,12k).

A tanítványoknak az üldözés idejére felejthetetlenül szívükbe kell vésníök ezt a most hallott szót. Ne csináljanak gondot a törvény előtti védőbeszédből, *ne tanulják be előre*, nehogy szégyent hozzanak a törvény előtt Krisztusra, aki maga ad nekik *ékesszólást és bölcsességet*. Ahogy Isten egykor megígérte Mózesnek, hogy ő beszél majd szájával, ő tanítja meg, mit mondjon (Kiv 4,12), úgy készíti föl Jézus is tanítványait a hitvallásra és tanúskodásra ellenségei előtt. Nincsenek ráhagyva az emberi ékesszólásra és bölcsességre, hanem isteni erő és bölcsesség sugárik beszédükből. A Szentlélek tanítja meg őket abban az órában, mit mondjanak (12,12). A történelem bebizonyította ennek az ígéretnek igazságát. Amikor a főtanács tagjai látták Péter és János bátor fellépését, csodálkoztak, tudva, hogy műveletlen emberek (Csel 4,13). Az Istvánnal vitázó hellenista zsidók nem tudtak megmérkőzni bölcsességével és a Lélekkel, amellyel beszélt (Csel 6,10). Nem a tanítványokat hallgattatják el: ellenfeleiknek kell elnémulniok. A jóslat szavain az az optimizmus ragyog át, amely kiváltotta az evangélium diadalmenetét.

¹⁶ Kiszolgáltatnak benneteket a szülők, testvérek, rokonok és barátok, s némelyeket megölnek közületek. ¹⁷ Nevemért mindenki gyűlölni fog benneteket.

Házuk népe, rokonaik és barátaik lesznek Krisztus tanítványainak *árulói*. Még a baráti kör és a család sem nyújt nekik oltalmat. Hitvallásuk alapja csak a Krisztusba vetett puszta hit. A jóslatnak ezt a szavát: „Megölnek benneteket“ (Mk 13,12) Lukács úgy adja vissza, hogy áttetszik rajta a beteljesedés: „Némelyeket megölnek közületek.“ Amikor

ír, már megölték egyeseket a hitért: Istvánt (Csel 7,54-60) és Jakabot (Csel 12,2).

A Krisztus iránti hűség a tanítványokat ellentétbe hozza zsidókkal és pogányokkal, a római világhatalommal, a társadalommal és szokásokkal. *Mindenki gyűlöli őket.* A keresztények „gyűlöletesek az emberi nem előtt”: így foglalja össze Tacitus római történetíró a róluk mondott ítéletet. Krisztus nevéért éri őket a gyűlölet. A keresztény hisz az „Isten országáról és Jézus Krisztus nevééről” szóló igehirdetésben (Csel 8,12). Elutasítják, mert Krisztust és az ő igéjét is elutasítják. „Ha a világ gyűlöl benneteket, tudjátok, hogy engem előbb gyűlölt nálatok” (Jn 15,18). De a tanítvány hitvallásában megdicsőül Isten (Fil 2,11). A vértanúság istentisztelet (Fil 2,17k).

18 Nem vész el egy hajszál sem fejetekről; 19 ha kitarotok, megnyeritek életeteket.

Az üldözött tanítványok nem védtelen zsákmányai a hatalomnak és önkénynek. Isten rátekint az üldözött egyházra, és fölötte tartja kezét. Itt is érvényes a mondás: „Nem vész el egy hajszál sem fejetekről” (1Sám 14,45). Egyeseket megölnek, de Isten oltalmazó *gondviselése* segítségével sokan épen kerülnek ki a súlyos eseményekből. Péter csodálatosan kimenekül a börtönből (Csel 12,6kk), Pál annyi ellenségeskedés és üldözés ellenére elvégezheti nagyszerű missziós működését (Csel 13kk; 2Kor 11,23-31). Amikor Istvánt megkövezték, „nagy üldözés tört ki a jeruzsálemi egyház ellen. Az apostolok kivételével mindnyájan elszéledtek Júdea és Szamaria tájékára... Azok, akik szét-széledtek, ahová csak elvetődtek, mindenütt hirdették az ige örömhírét” (Csel 8,1-4).

Az egyház kora *az üldözés ideje*. Ez a kor kihúzódik. A teljes megváltás az Emberfia eljövételével következik be; de ez nem történik meg mindjárt. Türelmre, kitartásra, állhatatosságra van szükség, alá kell vetni magunkat annak, amit az üldözés mér ránk, amit Isten elhatározott. Nem az erőszak lázadó, szenvedélyes tettei, nem az elpártolás hozza meg a megmentést és a élet megnyerését, hanem a türelmes kitartás. „Akinek fogságba kell kerülnie, menjen fogságba; akinek kard által kell meghalnia, azt karddal fogják megölni; ebben mutatkozik meg a szentek türelme és hite” (Jel 13,10). Isten semmi olyat nem enged történni övével, ami nem üdvösségükre szolgál (Róm 8,28).

d) Jeruzsálem pusztulása (21,20-24)

20 Amikor azt látjátok, hogy Jeruzsálemet seregek veszik körül, tudjátok, hogy hamarosan bekövetkezik pusztulása. 21 Akkor aki Júdeában van, fusson a hegyekbe, aki a városban, meneküljön onnan el,

aki pedig vidéken, ne térjen oda vissza. ²² Mert ezek a bosszú napjai lesznek, beteljesedik rajtuk mindaz, amit az Írás mond.

Márknál Lukács ezt olvasta: „Amikor majd látjátok, hogy a pusztulás utálatossága ott dúl, ahol nem volna szabad... , akkor aki Júdeában lesz, fusson a hegyekbe“ (Mk 13,14). A végső események akkor kezdődnek, amikor bekövetkezik „a pusztulás utálatossága“. IV. Antióhusz Epifánész király (Kr. e. 175-164) hadereje megszenteltségtelenítette a jeruzsálemi szentélyt és a várat, véget vetett az állandó áldozatoknak, és felállította „a pusztulás utálatosságát“ (Dán 11,31): Zeusz isten szobrát vagy oltárát. A végső idők eljövetele előtt is a pusztulás utálatossága áll majd ott, ahol nem volna szabad. Hogy ez mi, az talány. „Eszével éljen, aki olvassa.“ Egy szeptpáli szöveg így próbálja megoldani: „Semmiképpen meg ne tévesszen valaki titeket, hiszen előbb be kell következnie az elpártolásnak, és meg kell mutatkoznia a törvénytelenység emberének, a romlás fiának, az ellenségnek, aki mindenképp fölé emelkedik, amit Istennek és istentiszteletnek neveznek, úgyhogy Isten templomában foglal majd helyet, és azt mondja magáról, hogy Isten“ (2Tessz 2,3k). A Jelenések könyve a két szörnyeteg szimbólumában hasonló eszkatológikus alakot rajzol. Az első állat istenkáromló politikai hatalom, amely imádatot magának és üldözi az igazhívőket (Jel 13,1-10). A második vallási tényező: harcol a Bárány (Krisztus) ellen, álszent csodákat visz végbe, és az embereket félrevezeti, hogy imádják az első szörnyeteget (Jel 13,11-18). Ez a hatalom az „Antikrisztus“ (vö. 1Jn 2,22).

A Jeruzsálem pusztulását és a végső eseményeket különválasztó Lukács is gondolkodik a *pusztulás utálatosságának* talányán, és a történelmi eseményekből értelmezi. A pusztulásba vivő borzalom: a Jeruzsálemet bekerítő római sereg. Lehet, hogy ez nem adja vissza kimerítően a titokzatos kifejezést. János Titkos Jelenései más kilátást adnak: a római világhatalomra és császáraira, amely, illetőleg akik Isten helyére merészkednek. A két állat küzdelme a Bárány ellen burkolt szavakkal szintén János egyházának akkori helyzetére utal: a római birodalom üldözi, s nehéz küzdelmet kell vívnia.

A római sereg ostromgyűrűje a város körül (19,43k) isteni jel legyen a keresztények számára, hogy Isten ítélete lesújt rá. A menekülés immár lehetetlen, az ellenállás hiábavaló: a város az ellenség zsákmányává lesz. A keresztények ne pusztuljanak vele együtt, hanem *meneküljenek el*. Aki Jeruzsálemben él, hagyja el a várost a sereg közeledtekor. Mászor a sík vidék lakói a megerősített városba menekülnek. Ebben az esetben ez céltalan, mert Jeruzsálem elesik. A körülvevő vidék is ugyanolyan fenyegetett, mint maga a város. Csak a hegyvidékre való menekülés segít; ott vannak rejtekhelyek, megköze-

líthatetlen szakadékok és barlangok. A zsidó népnek ebben az általános összeomlásában Jézus jósszava megmenti benne hívő tanítványait.

A városra rászakad a bosszú és a megtorlás kora; a kegyelem ideje lejárt. Beteljesedik mindaz a szerencsétlenség, amivel prófétái fenyegették¹⁴². A Szentírás számára Jeruzsálem pusztulása nem csupán politikai esemény, hanem Isten ítélete.

23 Jaj a várandós és szoptató anyáknak azokban a napokban. Mert nagy lesz a gyötrelém az országban, s harag sújtja ezt a népet. 24 Kard élén hullanak el, és fogságba hurcolják őket minden nép közé, s Jeruzsálemet pogány népek fogják széttiporni, míg idejük be nem telik.

Nagy szorongatás tör az országra, Isten büntető ítélete sújt népére. Ami máskor boldogító, most keserves szerencsétlenséggé válik. A várandós és szoptató anyák sorsa nyomorúság és szenvedés. A terhes és szoptató asszonyok megrázó képével festi Jézus a lesújtó ítélet szörnyűségét, de a város miatt érzett fájdalmát is (19,42kk). Ő az ítélet prófétájaként sem fanatikus vakbuzgó, aki elveszített minden együttérzést a pusztulók iránt, hanem az elítéltek testvére, aki Isten végzésének és igéjének engedelmeskedik.

Jézus jóslata a zsidó háborúban teljesedik be (Kr. u. 66-70). Lukács a történeti eseményekkel értelmezve és kiegészítve adja vissza a jóslatot. Teljesedését igazolja a zsidó háború történetírója, Josephus Flavius. Kicsit túlzott számadatai szerint 1 100 000 zsidót öltek meg, 97 000-et hurcoltak fogságba, a várost elpusztították, a templomot fölégették, az országot megszállták a hódítók. Amikor Lukács evangéliumát írja, a megszállás még tart. Jeruzsálemet széttiporják a pogány népek.

A jóslat szavai prófétai igékhez kapcsolódnak. Jeruzsálem lakói kard élén hullanak el: jeremiási visszhang: „Ellenségeik kardjától hullanak el mindnyájan... Egész Júdeát Babel királyának kezére adom; az majd Babilonba hurcolja és kardéltre hányja őket“ (Jer 20,4). Jeruzsálemet a pogány népek tiporják, — Dániel beszélt így: „Mennyi ideig tart még a látomás beteljesedése: a mindennapi áldozatról, a pusztító gaztettéről, arról, hogy a szentély zsákmányul esik és a hadsereg lábbal tiporja?“ (Dán 8,13) A próféták szava, Jeruzsálem elfoglalása a babiloni sereg részéről a város végső elestét készíti elő. Isten hosszútűrése kimerült. Bekövetkezik az, amivel a vincellérekről szóló példázat fenyegetett. Az írás vigasztalásunkra, intésünkre és óvásunkra adatott (1Kor 10,11).

Isten határozza meg, mennyi ideig lesz Jeruzsálem a pogányok zsákmánya, ő szabja meg, mikor lesz ennek vége. Amikor a pogányok ideje letelt, következik a világitélet és Isten uralmának beteljesedése. Jeruzsálem lerombolása és az Emberfiának az idők végén bekövetkező vissza-

jövetele közé beékelődik a pogány népek kora. A történelem folyama azt mutatja, hogy ez alatt az idő alatt a pogány népek bevonulnak az egyházba. Jeruzsálem pogány megszállásának és lábbal tiprásának kora egyben az az idő is, amelyben Isten az Izraelnek ígért üdvösséget felkínálja a pogányoknak.

Pál, mint kiválasztott, aki különösen belelát Isten üdvözítő akaratának történelmi megvalósulásába és a történelem istenszabta céljába, így írhat: „Azért nem szeretnék benneteket tájékoztatlanul hagyni, testvérek, e titok dolgában, nehogy egyéni véleményetekre hagyatkozzatok. A megátalkodottság csak részben érte Izraelt, amíg a pogányok teljes számban meg nem térnek, akkor majd egész Izrael elnyeri üdvösségét“ (Róm 11,25k). Úgy látszik, ilyen reményre céloznak ezek a szavak is: Jeruzsálemet lábbal tiporják, míg a pogányok ideje be nem telik (vö. 13,35). *Isten hűsége* még az elvettetésén túl is hatékonyan működik.

2. Az Emberfia érkezése (21,25-28)

a) Jelek a világmindenségben (21,25-26)

“És jelek lesznek a napban, a holdban és a csillagokban, a földön pedig kétségbeesett rettegés a népek között a tenger zúgása és a hullámok háborgása miatt. “Az emberek megdermednek a rémülettől és a földre zúduló szörnyűségek várásában; mert az ég erői megrendülnek.

A teljesedésükben már megélt jólatokról a beszéd most a végső idők még előttünk álló eseményeire fordul. Jeruzsálem pusztulása és a végső idő világosan elkülönül. De arról nem esik szó, milyen soká tart a pogány népek ideje.

A végső időt nagy *kozmoszus események* jelzik. Mielőtt az Emberfia eljön, a világmindenség rendje felborul. Megrendül három nagy tere. (A leírás a korhoz kötött háromemeletes világrépére épül.) A *mennybolton* jelek lesznek a napban, holdban és a csillagokban. Lukács láthatóan nem tartja fontosnak, hogy pontosabban leírja ezeket a jeleket, mint Márk teszi: a nap elsötétedik, a hold nem világít többé, a csillagok lehullanak az égről (Mk 13,24). A *földön* aggodalom és tanácsalanság fogja el az embereket. A *tenger*, amelyet Isten hatalma vert bilincsbe (Jób 38,10k), visszahull kaotikus háborgásába. Az antik világrép szerint a mindenséget szellemi hatalmak tartják kordában, rendezik és irányítják; ezek lakóhelye a menny. *Az égnek ezek az erői megrendülnek*; ezért tör be a kaosz a mindenségbe.

A népeket — pogányokat, embereket — szorongás, tanácstalanság, emésztő félelem és aggodás szállja meg. „Amikor rémületbe merevednek a föld lakói, akkor sok lesz a nyomorúságuk, igen nagy a kínjuk“ (Baruch-apokalipszis 25,3). Mire lehet még építeni, ha a legbiztosabb törvények meginognak? A talaj süllyed lábunk alatt. Az emberek azt kérdezik maguktól, mit jelent, mit jelez mindez. Krisztus tanítványa ismeri az események jelentését Krisztus szavából. Annak *jelei, ami jönni fog*. A szavak látóhatára világtávlatú. Az emberiség két nagy táborra oszlik: az egyik, „az emberek“, magukon kívül vannak az aggodalomtól, a másik, a tanítványok, örvendező várakozással néznek ez elé az óra elé. Krisztus nélkül aggodás, Krisztussal bizodalmas remény!

A jeleket ecsetelő szavak régi hagyományra tekintenek vissza. Egy Babilon pusztulásáról szóló jóslatban ez áll: „Akkor eljön az Úr könyörtelenül, ádáz és izzó haraggal; pusztasággá teszi a földet, eltörli róla a bűnösöket. Az ég és rajta az Orion csillagai nem ragyogtatják fényüket, elsötétül a fölkelő nap, és a hold nem világít“ (Iz 13,9k). Az Edomról szóló ítélet megjövendölésében ugyanez a próféta ezt mondja: „Minden domb eltűnik, mint a könnyvtekercs, összegöngyölődik az ég, és seregük úgy le hull, mint a lomb a szőlőtőről, mint a fügefafa hervadt lombja. Mert az Úr kardja haragtól megittasodva lóg a levegőben. Nézzétek, hogy lesújt Edomra, hogy megítélje az átkával sújtott népet“ (Iz 34,4k). És egy Egyiptomról szóló fenyegető jövendölésben: „Ha majd kioltom életedet, beborítom az eget, és sötétségbe öltöztetem csillagait. Befödöm felhővel a napot, s a hold nem ad többé világosságot. Az ég minden világosságot adó égitestét elsötétítem miattad, és sötétséget hozok földedre“ (Ez 32,7k). Isten büntető belenyúlása a városok és országok történetébe nagy kozmikus átalakulások keretébe illeszkedik bele. Mindez nyilván csak képes ábrázolása az ítéletre jövő Isten hatalmának és nagyságának. A mindenség megremeg, ha az Úr fölemelkedik és meglátogatja a földet. A világmindenség megrendülése az Emberfia eljövelekor valójában az *Emberfia* megjelenítésére szolgál, akinek Isten minden hatalmat adott a földön és az égben. Amikor jövele közben áthalad a mindenség terein, az ég erői megremegnek a döbbszent tisztelettől. A jóslatok azonban mindaddig homályosak, míg be nem teljesednek. Ki merné meghatározni végleges értelmüket?

b) Megjelenik az Emberfia (21,27-28)

” És akkor majd meglátnák az Emberfiát, amint felhőn jön nagy hatalommal és dicsőséggel.

Az Emberfia *látható* lesz. Szemünkkel nézhetjük. Senki sem vonhatja ki magát ez alól az esemény alól. Mindazok előtt, akik látják, világos lesz az is, hogy ő az.

Az Emberfia megjelenésének ecsetelése hagyományos képekkel történik. Így látta őt Dániel éjszakai látomásokban: „Ekkor az ég felhőin megjelent valaki, olyan, mint az Emberfia. Amikor az Ősöreghez (Istenhez) ért, színe elé vezették. Hatalmat, méltóságot és királyságot adtak neki, minden nép, nemzet és nyelv szolgál neki, uralma örök, el nem múló uralom, királysága el nem enyészik“ (Dán 7,13k). Az Emberfia felhőn jön; a felhő Isten kocsija. *Hatalomban és ragyogó fenségben* nyilatkozik meg Isten. Az Emberfiának része van Isten uralkodói hatalmában. A hagyományos képek Krisztus isteni méltóságát akarják ábrázolni. Minden kép csak gyenge dadogás elmondhatatlan nagyságáról. Jézus immár nem a földi megjelenés „gyengeségében“ jön el, hanem felmagasztalásának nagyságában és dicsőségében. De ki tudna erről megfelelően beszélni?

²⁸ *Amikor ez kezd beteljesedni, egyenesedjétek föl és emeljétek föl fejéteket, mert közeledik megváltástok.*

Az egyház *meggörnyedve* jár, mint a nehéz terhet cipelő ember. *Fejét mintegy lecsüggeszti*, mint a gyűlölt, üldözött, megbecstelenített ember. Amikor megkezdődik a végső események nyitánya, a hívők bátorságot meríthetnek. Ami a többieket megsemmisüléssel fenyegeti, nekik fölemelést jelent. Csak az Emberfia eljövele vet véget az egyház szorongatott, megkísértett, meggörnyedt voltának.

A dicsőséges Emberfia megjelenésével a *megváltás* közeledik. Megszűnik az üldözés és fenyegetés. Beteljesül a kinevetett, kigúnyolt remény. Ujjongó egyház lesz a szenvedőből. Most beteljesülve zenghetik a Keresztelő atyjának énekét az üdvösség idejének közeledtéről: „Aldott az Úr, Izrael Istene, mert meglátogatta népét és megváltást készített neki“ (1,68).

Az egyház főlegyenesedett és összegyűlt. Az Emberfia érkezése az *egyház aratásának napja*. Márk szerint az Emberfia elküldi angyalait, hogy összegyűjtsék választottait a négy égtájról (Mk 13,27). Lukács erről nem beszél. Az egyháznak a mennybemenetel és a második eljövétel közé eső ideje missziós kor, a népek összegyűjtésének kora. Most pedig eljött az idő, amikor az összegyűlt egyház eljut a beteljesedésre és a teljes megváltásra.

3. *Eszkatológikus magatartás* (21,29-36)

a) Nem szabad megzavartatni magunkat (21,29-33)

²⁹ *Ezután mondott nekik egy hasonlatot: Nézzétek a fügefát és a többi fát.* ³⁰ *Amikor már kihajtanak, ennek láttára magatok is tudjátok, hogy*

közel a nyár. ³¹ *Igy ti is, mihelyt látjátok, hogy ezek mind bekövetkeznek, ismerjétek föl, hogy közel van az Isten országa.*

Amikor a világ végső válságában eljön az Emberfia, a hívők fölegyenesednek. Most joggal el lehet mondani, hogy közel van az Ország. Aki korábban mondja, az csaló (21,8), és nem mond igazat. Már nincs szükség a közeledő Ország hírnökére; mindenki világosan felismeri közeledéséről. Rövid hasonlat világítja meg ezt. Ha a *fügefa* és a többi fa kihajt, mindenki tudja, hogy vége a télnek, közeledik a nyár. Palesztinában nincs tavasz: a telet a nyár váltja föl. Épérzékű embernek nincs szüksége mások segítségére, hogy fölismerje a nyár közeledtét, mikor a fák kihajtanak.

Az Emberfia megjelenése, a megváltás és Isten országa *összefonódik* egymással. „Azután következik a vég, amikor is Krisztus átadja az Istennek, az Atyának az uralmat, miután minden (Istennek ellentmondó) hatalmat és erőt megsemmisített. Addig kell ugyanis uralkodnia, amíg ellenségeit mind lába alá nem veti . . . Mert ő mindent lába alá vetett . . . S ha majd minden alá lesz vetve neki, maga a Fiú is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy Isten legyen minden mindenben“ (1Kor 15,24-28).

³² *Bizony mondom nektek, nem múlik el ez a nemzedék, míg mindezek be nem következnek.* ³³ *Ég és föld elmúlnak, de az én szavaim nem múlnak el.*

Ha a Jézus mennybemenetele és visszajövele közötti idő el is húzódik, *ez a nemzedék*, vagyis az emberiség megéri mindazt, amit az üdvösség isteni tervének megvalósulása magában rejt: az Emberfia megjelenését, a teljes megváltást és Isten tökéletes uralmát. Egész biztosan megvalósul minden. Jézusnak ez a nyomatékos biztosítása nem időadatot akar jelenteni, hanem azt, hogy jóslata beteljesedik. Miért mondja az emberségre: *ez a nemzedék?* Arra emlékeztet vele, hogy az emberiség gonosz, nem állhat meg Isten ítélete előtt. Szüksége van rá, hogy eszében tartsa a végső események elérkezését. Az eszkatológikus igehirdetés mindig bűnbánati prédikáció is ¹⁴³.

Néha talán úgy látszik, mintha Isten ígéretei csak üres vigasztalgatások lennének. Minden időben panaszkodtak a hívők, hogy Isten késlekedik segítségével. Másképpen lenne-e minden ígéretek e legnagyobbikával? Kemény dolog a türelem és kitartás, ha se vége, se hossza a várakozásnak. De bármennyire is úgy tűnik, hogy az ígértben nem lehet megbízni, ezzel szemben ott áll Jézus ígérő szavainak *megbízhatósága*. A elmúlhatatlannak tűnő mindenség el fog múlni, Jézus szavai azonban nem veszítik érvényüket. Be fognak következni a végső események. Ezek vetnek világot jelen életünkre. Mindegy, hogy mikor jönnek, de nem lehet számunkra mindegy, hogy eljönnek.

b) Józan éberség (21,34-36)

“Vigyázzatok magatokra, nehogy elnehezedjék szívetek a mámorban, a részegségben és az élet gondjaiban, és készületlenül érjen benneteket az a nap, ³⁵ mint a tőr; mert el fog jönni mindazokra, akik a föld színén élnek.

Az Emberfia eljön, ha nem is egyhamar, ha jövetelének ideje késlekedik is. Nem szabad a hűtlen szolga módjára azt mondani magunkban: „Uram csak sokára tér vissza“ (12,45). Hirtelen, váratlanul, gyorsan érkezik, mint a tőr, (hurok) amelybe a meggondolatlan, magát nagyon is biztonságban érző madár belebonyolódik. *Vigyázni kell magunkra.* Az a nap, amelyen az Úr eljön, az ítélet napja (17,31). Akkor dől el a végső sors. Egyszerre napja a megváltásnak és az ítéletnek. Készen kell állni rá.

Mámor és részegség eltompítja a szívet az elkövetkező események iránt, az evés-ivás túlzott gondja megzavarja a tekintetet a ránk váró dolgok felé. A szívet, az erkölcsi és vallási döntések forrását, nyitva kell tartani a végső eseményekre. Akit csak a földi élet és az élvezet érdekel, annak nincs tere és akarata arra, hogy „ama napra“ gondoljon. „Múltban van az éjszaka, a nappal pedig közel. Vessük hát le a sötétség tetteit, és öltjük fel a világosság fegyvereit. Élünk tisztességesen, mint nappal, ne evés-ivásban és részegeskedésben, ne kicsapongásban és tobzódásban, ne civakodásban és verségésben“ (Róm 13,12k).

Az ítélet napja a föld minden lakójának eljön. Mindenki rászakad, *aki csak a föld színén él.* A körülményesen csengő szavak figyelemre indítanak. Így hirdeti Jeremiás próféta is, hogy az ítélet általános: „Mert lássátok, annál a városnál kezdem a balsorssal, amely nevemet viseli, ti pedig megmenekülétek? Nem, nem kíméllek benneteket sem; mert mindenki ellen szólítom a kardot, aki a föld színén él“ (Jer 25,29). A keresztény nem mondhatja: En Krisztus tanítványa vagyok, nekem nem árthat ez a nap. A Jeruzsálem fölötti ítélet intés a világitéletre vonatkozólag.

“Virraszatok hát és imádkozatok szüntelenül, hogy legyen erőtök megmenekülni mindattól, ami majd bekövetkezik, és megállhassatok az Emberfia előtt.

Az Emberfia bizonyosan eljön. Akkor majd leszámol a hű és hűtlen szolgálkkal (12,41-48), számadást kér azoktól, akik gyarapították a rájuk bízott minákat és azoktól, akik tétlenül őrizgették (19,12-27). A kereszténynek *virrasztania* kell, készen állnia az Úr fogadására. Az Emberfia jön, de senki sem ismeri jövetelének napját és óráját. „Virraszatok hát, mert nem tudjátok, melyik nap jön el Uratok“ (Mt 24,42). A tanítvány, a döntő eseményekkel maga előtt, nem engedheti át magát az

álomosságnak. Életét az Úr virrasztó várása és a jövetelére való készenlét határozza meg. A készenlét intelme Jézus üzenetének legeredetibb és legelhatározóbb magvához tartozik.

A virrasztás *imádsággal* kapcsolódik össze. Aki imádkozik, az éber Isten felé, és aki vallásilag éber, az imádkozik. „Mindenkor imádkozzatok a Lélekben könyörögve és imákat mondva, virrasszatok ebben teljes kitartással“ (Ef 6,18). *Szüntelenül*, mindenkor szükséges imádkozni, mert senki sem ismeri azt a napot és órát¹⁴, amikor eljön az Úr. Az ősegyház a virrasztást és imádkozást összekapcsolta az eucharisztikus lakoma megünneplésével: „Legyetek kitartók az imában, virrasszatok benne a hálaadáskor“ (Kol 4,2). Ebben az intő szóban együtt van a három: imádság, virrasztás, eucharisztikus lakoma. A keresztény istentiszteletnek ezeken a „vigiliaünnepein“ megvalósul a keresztény éberség, és utánozzuk azt, amit maga Krisztus tett a pászkaéjjel megülésekor (22,15).

Krisztus bíróként jön. *Megmenekülünk-e* mindattól, ami eljövendő? A kárhozat ítéletétől? *Megállunk-e* az Emberfia előtt? Mindenható ügyvédet találunk-e benne? A virrasztás és imádkozás lehetővé teszi, hogy megszabaduljunk a büntető ítélet fenyegetésétől és megállhassunk a Bíró előtt.

Vége az utolsó beszédnek, amelyet Jézus a templomban a nép előtt tart. Utolsó szava: az *Emberfia*. Elindul a szenvedésbe, de majd visszatér, mint Emberfia. A főtanács előtt mondott utolsó szavai majd így hangzanak: „Az Emberfia mostantól fogva Isten erejének jobbán fog ülni“ (22,69). Jézus úgy jön el, mint Emberfia, akinek Isten minden hatalmat átadott: ez annak jele, hogy igénye jogos volt, üzenete igaz, ez kezeskedik ígéreteiről és fenyegetéseiről. Az út a templomban összegyűlt néptől és a főtanácsban csoportosuló ellenfeleitől a szenvedésbe és a halálba vezet, a halál azonban az Emberfia megdicsőülésébe. Az Emberfiáé a végső szó.

V. JÉZUS MŰKÖDÉSÉNEK UTOLSÓ NAPJAI (21,37-38)

¹⁵ *Nappal a templomban tanított, éjszakára pedig kiment az Olajfák hegyére, ott töltötte az éjszakát.* ¹⁶ *Már kora reggel az egész nép a templomba tódult, hogy hallgassa.*

A jeruzsálemi tevékenységet két egymáshoz hasonló tudósítás keregeti be (vö. 19,47k). Jézus bevégzi, amit elkezdett. Semmi sem tarthatta vissza tevékenységétől. *Nap mint nap a templomban tanított.* A tanítás volt a dolga. Állandóan, pihenést nem ismerve tevékenykedett. Tanításával a templomot az üdvösséghez Isten székhelyévé tette népe között.

Az éjszakákat a városon kívül, az *Olajfák hegyén* töltötte. Az első tudósításban ezen a helyen ez állt: „A főpapok és az írástudók az életére

törtek, hasonlóképpen a nép vezetői is“ (19,47). A városon kívül éjszakai-
zik, hogy kikerülje ellenségeit. Működése a hatalmasok ellentmondása
és a sötétség szorongatása közben zajlik le. Még nem jött el az óra,
amelyben az Atya akarata szerint zsákmányává lesz ezeknek a hatal-
maknak.

A *nép* Jézus pártján van. Az egész nép. Megint Isten népe gyanánt
jelenik meg. Az eljövendő egyház rajzolódik ki benne. „Csüggtek Jézuson,
és hallgatták.“ Kora reggel, örömmel és kitartóan megjelennek körülötte,
hogy hallgassák. Isten új népének középpontja Jézus; rajta csügg, az
ő tanítása irányítja, köréje gyűl és szavára hallgat. Így a nép, — pedig
hát a hatalmasok Jézus ellenségei.

V. RÉSZ SZENVEDÉSEN ÁT A DICSŐSÉGBE

(22,1—24,53)

Az Egyház helyzetét a világban az üldözés jellemzi. Hogy lehet ebben kitartani? Jézus útjának erejében, amely szenvedésen és halálon át a megdicsőülésbe vezetett. Jézus egyházában az új húsvéti lakomában van jelen, amelyet hagyatékként ad neki (22,1-38). Előképe a vértanúságban, zsidók és pogányok ítélőszéke előtt, a halálba vivő útján és a halálban (23.fejezet), és mint Feltámadott és Megdicsőült is közel marad hozzá (24.fej.).

I. A HÚSVÉTI LAKOMA (22,1-38)

1. Közeledik a nagy óra (22,1-3)

a) Júdás árulása (22,1-6)

¹ *Közeledett a kovásztalan kenyér ünnepe, a húsvét.*

A kovásztalan kenyér ünnepe, a húsvét¹⁴⁵, a pünkösddelel és a sátoros ünnepekkel együtt az év egyik csúcspontja, a három zárandóünnep egyike. Izrael történelmének legnagyobb eseményére, az Egyiptomból való kivonulásra emlékeztet. Isten akkor csapásokkal sújtotta Egyiptomot, saját népét pedig megkímélte (Kiv 11,26k). Az egyiptomi szabadulás emlékezete ébren tartotta a jövőre való szabadulás reményét. Ezért gyakran megtörtént, hogy a pászkaünnep idején politikai mozgalmak lángoltak fel (13,1kk), vagy a vallási szenvedélyek törtek ki (Csel 12,1-4). Az eljövendő megváltást a Messiástól várták, s úgy gondolták, hogy egy pászkaéjjelen érkezik el. Izrael történetének legjelentősebb szakaszaiban elevenen átélték ennek az ünnepnek az értelmét, azt, hogy mit jelent az évenkénti pászkaünnepen jelenvalóvá tett megszabadulás és kivonulás. Ilyen idők voltak a Sínai hegyi tartózkodás (Szám 9) és a Kánaánba való bevonulás (Józs 5), Ezekiás reformja 716 (2Krn 30) és Jósiásé 622 körül (2Kir 23,21kk), a számkivetés utáni újjáépítés 515 körül (Ezd 6,19-22). A számkivetésből való visszatérést Izaiás könyvének második része új egyiptomi kivonulás gyanánt festi (vö. Iz 63,7—64,11), a szétszórta egybegyűjtését pedig (Iz 49,6) Isten Szolgája művének (Iz 53,7) tekinti, aki a pászkaéjjelen együtt az eljövendő Messiást jelképezi. Az üdvösség története most legnagyobb eseménye felé közeledik.

Azok az események, amelyek elbeszéléséhez az evangélista most hozzáfog, a régi húsvéti ünnepnek új tartalmat és értelmet adnak. Új kivonulás kezdődik a szolgaság országából, új bevonulás az ígért földjére. Krisztus maga az új húsvéti bárány (1Kor 5,7). A Isten új népe, a hibátlan és szelplőtelen Bárány vérével megváltva (1Pét 1,13-21), hasonló a felövezett csipőjű, indulóban levő vándorokhoz. A régi pászkaünnep

eucharisztikus lakomává válik, amely a végső idők üdvösségének lakomája felé tekint. Elérkezett a történelem középpontja, „az idők teljessége“.

Az egyház az apostolok kora óta évenként *keresztény húsvétot* ünnepel. A legrégebbi egyház húsvéti ünnepe a zsidókéval egyidőben volt. Már a zsidóság húsvét éjjelére várta a Messiás jövetelét; az őskeresztény húsvétnak egészen középpontjában állt Krisztus második eljövetele. A zsidó pászkalakoma helyébe a húsvéti vigília lépett: böjtöltek, elolvasták a kivonulás történetét (Kiv 12), és a húsvéti bárányt Krisztusra értelmezték. Kakasszókora megülték a szent lakomát, amely az Úrral egyesített. A halál és a feltámadás megváltás egész titkát magában foglalja. Az Úr napjának, a vasárnapnak az eucharisztia megülése volt a döntő tényezője. A húsvéti ünnep ennek fokozott, ünnepléses alakja. A vasárnap: húsvét kicsiben! A szenvedés és a feltámadás leírása a keresztény vasárnap és húsvét ünnepének eredetéhez vezet. Megírásának módjába belejátszik a keresztény húsvét ünneplése. „A kovásztalan kenyér ünnepe volt, a húsvét“: ez a mondat besugározza az egész elbeszélést, ennek világánál kell érteni mindent.

² *A főpapok és írástudók keresték a módját, hogyan ölhetnék meg, de féltek a néptől.*

Kezdődik Jézus halálának drámája. A *főpapok és írástudók* a mozgatóerők. Jézus megsemmisítése elhatározott dolog. Erőszakos elpusztításának akadálya a nép, amely a jeruzsálemi bevonulás napja óta folyvást tanúságot tett arról, mennyire ragaszkodik hozzá. Éket verni Jézus és a nép közé nem sikerült. Mérlegelni kellett, hogyan lehet úgy eltenni láb alól, hogy a nép körében ne keletkezzék nyugtalanság.

A *nép* Jézus működésének kezdetétől üdvösségre éhesen csatlakozik üzenetéhez (6,17), minden szavára hallgat (7,1), elismeri, hogy nagy próféta, és általa Isten kegyelmesen meglátogatta népét (7,16), dicséri Istent, amikor meggyógyítja a vakot (18,43). Még akkor is csügg rajta, és hallgat rá, amikor Izrael vezető emberei ellene léptek föl (19,49). Úgy viselkednek, hogy a színdrium tagjai nem tudnak nyílt támadást megkockáztatni. Félnak a néptől, aggódnak, hogy dühkitörésében megkövezhetné őket, ha a Keresztelő isteni küldetését kétségbe vonják (20,6). A nép megértette Jézus működését. Annál félelmetesebb, hogy pásztorai veszik el tőle az igazi Pásztort és Üdvözítőt (Mt 9,36).

³ *A sátán beleszállt a karióti Júdásba, a tizenkettő közül az egyikbe.*

⁴ *Elment, hogy megbeszélje a főpapokkal meg a templomórség vezetőivel, hogyan tudná nekik kiszolgáltatni. ⁵ Ezek örültek, és megegyeztek vele, hogy pénzt adnak neki. Ő beleegyezett, és kereste a kedvező alkalmat, hogy a nép tudta nélkül kiszolgáltassa nekik.*

A megkísértés után az ördög eltávozott Jézustól az Isten által meghatározott ideig (4,13). Most ez az idő letelt, a *sátán* működése már nincs megkötve, újból hatalom adatott neki. A passió a sátán befolyása alatt áll. Eszköze Júdás, a karióti férfi. Származásával különböztetik meg a másik Júdás apostoltól, akinek mellékeve Taddeus (Lebbeus).

Júdás *a tizenkettő közül az egyik* (6,16): Jézus bizalmasa, beavott életébe — és ellenségei terveinek kezes eszköze. Jézus legszűkebb köréből való, amelyet kiválasztott magának. Talány. Ő is Isten új népének ősatyái közé tartozott, őt is egész éjszakán át tartó imádsága után választotta ki Jézus (6,13). Botrányköve a hitnek. Lukács ezt a titkot a sátánnak, az ember elcsábítójának és Isten ellenfelének működésével magyarázza meg magának⁴⁶.

Júdás tárgyalófelei a főpapok és a templomi főemberek, a templom-ország parancsnokai. Mióta Jézus Messiásként bevonult Jeruzsálembe és megtisztította a templomot a méltatlan kereskedéstől, ellensége lett a papi nemesség, ellenfelei a legfőbb zsidó hatóság vezetői. A főpapok és a templomi főemberek irányítják majd a születő egyház elleni harcot is (Csel 4,1-5,24).

Hogyan lehet Jézust a nép tudta nélkül a zsidó hatóságnak kiszolgáltatni? Ennek a kérdésnek a megoldása értekezés tárgya. Júdás ajánlata megoldja a kérdést, véget vet a tanácsstalanságnak. A halálos ítéletet végre lehet hajtani, nem kell már a néptől félni. *Örülnek*. Jézus születéséről ezt olvassuk: „Nagy örömet hirdetek nektek... Megszületett ma Megmentőtök“ (2,10k). Amikor elpusztításának terve megvalósulás előtt áll, ezt olvassuk: Örültek. Íme Isten öröme — és az emberek öröme.

Szerződést kötnek Júdással: *megegyeztek vele*. Júdás kiszolgáltatja Jézust, cserébe pénzt kap. A pénzsóvárság árulóvá teszi (Jn 12,6), és olyan szegyenletesen lealjasítja, hogy árulásából üzletet csinál. „Minden baj gyökere ugyanis a pénz utáni sóvárgás. Így néhányan, akik beleestek, már elpártoltak a hittől, és sok fájdalmas kint szereztek maguknak“ (1Tim 6,10).

Az áruló megbízóinak szolgálatában hideg megfontolással lát munkához. *Kereste a kedvező alkalmat*. Júdás a sátán befolyása alatt áll, de megfontoltan és önállóan cselekszik. Megtervezi Jézus — és az egyház — szenvedéstörténetének kezdetét. Ennek vezérszava: „kiszolgáltatni“. Júdás kiszolgáltatja Jézust a zsidó hatóságnak (22,4.6.21k.48), a szinedrium kiszolgáltatja Pilátusnak (24,20; vö. 18,32). Pilátus kiszolgáltatja a zsidók tömegének (23,25). Kiszolgáltatják a katonáknak a kivégzésre (Mk 15,15). Mint Jézust, tanítványait is legbizalmasabb embereik szolgáltatták ki a törvényszékeknek (21,12). Pált kiszolgáltatják a pogányoknak (Csel 21,11; 28,17). A szó összefoglalja a szenvedéstörténetet és értelmezését. Jézust bűneinkért szolgáltatták ki (Róm

4,25). A kiszolgáltatás nem csupán emberi tett, hanem végső soron az üdvösséget tervező és teremtő Isten tette. Krisztus szenvedése emberek műve, mögötte a sátán izgatása áll, de benne az üdvösség isteni elhatározása valósul meg.

b) A húsvéti vacsora elkészítése (22,7-13)

'Elérkezett a kovásztalan kenyér napja. Ekkor kellett levágni a húsvéti bárányt. 'Jézus elküldte Pétert és Jánost ezzel a megbízással: Menjetek, készítsétek el a húsvéti bárányt, hogy elkölthessük. 'Hol akarod, hogy elkészítsük? — kérdezték. 'Amikor a városba értek — felelte —, találkoztok egy vízeskorsót vívő emberrel. Menjetek utána abba a házba, ahová megy, 's mondjátok meg a házigazdának: A Mester kérdezteti: Hol van a terem, ahol a húsvéti bárányt tanítványaimmal elfogyaszthatom? 'És majd mutat nektek egy tágas, fekvőpárnákkal ellátott emeleti helyiséget. Ott készítsétek el. 'Ementek, s úgy találtak mindent, ahogy mondta.

Az ünnepi rend szerint a *húsvéti bárányt* a húsvét első napján kellett *levágni*. Ez a templomban történt az esti áldozat után (délután 1/2 3-kor). Este fogyasztották el az ünnepélyes húsvéti vacsorán. A lakoma, amelyről itt szó van, a pászkaünnep fényében ragyog¹⁴⁷.

Jézus mint kezdeményező (Mk 14,12-ben másként) *elküldi* a tanítványokat: készítsenek el mindent, ami a pászkavacsorához szükséges. Messiási teljhatalmával teszi lehetővé és rendezi meg ezt a vacsorát. Az őszövetési pászkának is új tartalmat ad majd ezzel.

A két előre küldött apostol: *Péter és János*. Ők fejtik majd ki pünkösöd után a legerősebb tevékenységet¹⁴⁸. Alakjuk különösen is ott szerepel az egyház kezdetén, igehirdetésében és a szent lakoma megülésében.

A pászkavacsorát a város falain belül kellett elkölteni. Jeruzsálem lakóinak kötelességük volt, hogy az ünnepi zarándokok rendelkezésére bocsássonak egy helyiséget, ha ott akarták megülni a pászkát. A házigazda ezért a bárány bőrét kapta. A jeruzsálemi bevonulás előtt a Messiás tudta, hol az az állat, amelyen lovagolva be akar vonulni, és teljhatalommal rendelkezett vele. Eppen így tudja azt is, hol áll készen *a terem pászkájára*, és tekintélyével igénybe veszi. A húsvéti lakoma, amelyet az apostolok készítenek, Jézus teljes hatalmának és az eljövendő eseményekre vonatkozó tudásának fényében ragyog.

A vacsorahelyiség *emeleti*, vagyis vendégszoba, ünnepélyesen berendezve. Az ünnepi lakomát párnán fekvé költötték el, szabad emberek testtartásában, nem rabszolgaként. Ebben az ünnepélyességben a szabaddulás öröme mutatkozik meg. Még a régi egyházközösségekben is az ünnepien megvilágított felső terem maradt az új húsvéti ünnep helye (Csel 20,6k).

2. A lakoma (22,14-20)

Lukács művészi diptühont (kettős képet) hagyott ránk, amelyben szembeállítja a keresztény (19-20.v.) és a zsidó húsvétot (14-18). A régi szertartás húsvéti báránya és boroskelyhe átadja helyét az új szertartás kenyérének és kelyhének.

a) A régi pászkavacsora (22,14-18)

¹⁴ *Amint elérkezett az óra, asztalhoz ült (szósz. feküdt) az apostolokkal együtt.*

A húsvéti vacsora törvényben megállapított órája röviddel naplemente után volt (Kiv 12,8). Ez az óra eljött. Isten akarata szerint ugyanebben az órában kell megkezdődnie Jézus szenvedésének és megdicsőülésének is¹⁹. Amikor ez az óra elérkezik, Krisztus eltávozik a világból, szabad elhatározásából és az Atya iránti engedelmességből.

A zsidók már nem veszik figyelembe azt a régi előírást, hogy az asztaltársak a pászkavacsorát útrakészen, sietve költsek el. A vacsora hellenisztikus ünnepi lakoma képét öltötte. A tizenkét *apostol* (6,13) asztaltársa Jézusnak. Asztalközösséget alkotnak vele. A húsvéti vacsorán nem vehet részt tiznél kevesebb, illetőleg húsznál több ember. Jézus ebben a közösségben a házigazda. Amikor a húsvéti lakomát megülik, itt az Úr, s ő a vacsora közösségének középpontja.

¹⁵ *Így szólt hozzájuk: Vágyva vágytam rá, hogy ezt a húsvéti bárányt elköltsem veletek, mielőtt szenvedek.* ¹⁶ *Mert mondom nektek: Többé nem eszem húsvéti bárányt, míg be nem teljesedik az Isten országában.*

A régi pászkavacsorát az evangélista csak néhány lényeges vonásával: a pászkabáránnyal és a boroskehellyel rajzolja meg. A képre az elkövetkező eucharisztia nyomja rá bélyegét¹⁵⁰.

A zsidók rituális pászkalakomája, amelyet Jézus mélyértelmű jelképeivel megünnepeelt, szigorú rendben ment végbe. Az ünnepet a házigazda nyitotta meg az ünnepi dicsérettel. Azután vett egy borral teli serleget, és elmondta fölötte az áldást: „Áldott légy, Jahve, Istenünk, a világ királya, aki a szőlőtő gyümölcsét teremtetted.” Erre megitták ennek az első kehelynek a borát. Megmosták jobbkezüket, és elfogyasztották az első fogást: a keserű füvekből álló előétel, erősen fűszeres mártásba mártogatva. Megfontoltan rágicsálták. Közben vízzel vegyítve beöntöttek egy második serleg bort, és az asztalra tették, de nem ittak azonnal belőle. A házigazdát megkérdezte a fia, miben különbözik ez az éjszaka, különleges asztali szokásaival, a többitől. Erre az apa tanítást adott a pászkaünnep értelméről és az ételek jelentőségéről („pászkaünnep”). A magyarázatban ki kellett térni legalábbis a pászkára („mert Isten elment atyáink háza mellett Egyiptomban”), a kovászatlan kenyérré („mert olyan hirtelen menekültek, hogy kovászuksnak nem volt ideje megsavanyodni”) és a keserű füvekre („mert az egyiptomiak megkeserítették atyáink életét Egyiptomban”). E szavak után elénekelték a Hallel-zsoltár (113k) első részét. A vége a húsvéti himnusz volt: „Amikor

Izrael kivonult Egyiptomból, — Jákob háza a barbároktól, — ő szentélyévé Júdát tette, — Izraelt birtokába vette“ (Zsolt 114,1k). Erre megtták a második kelyhet.

Utána kezét mostak, és megkezdődött a főétkezés. A házigazda kovásztalan kenyeret vett kezébe, és elmondta fölötte a dicséretet: „Áldott légy, Jahve, Istenünk, a világ királya, aki kenyeret növesztasz a földből.“ Darabokra törte a kenyeret, és odanyújtotta az asztaltársaknak, akik keserű füvekkel és gyümölcspéppel elfogyasztották. Majd megették a húsvéti bárányt. Amikor a vacsora beveződött, a házigazda elmondta a harmadik serleg („az áldás kelyhe“) fölött az evés utáni hálaimát. Ebben megnyilvánul a messiási reménység: „Urnk Istenünk, rád szegezödik szemünk: mert király vagy te, az irgalmasság és kegyelem királya. Az Irgalmas uralkodjék királyként fölöttünk mindörökkön örökké. Az Irgalmas küldje el nekünk Illés prófétát, s az hozza meg az evangéliumot, segítséget és vigaszt. Az Irgalmas méltasson bennünket a Messiás napjaira és a jövődő világ életére, ő, aki nagyvá teszi királyának üdvösségét és kegyelmet tanúsít fölkenntje, Dávid és ivadéka iránt mindörökké.“ Kiitták a serleget, majd elénekelték a Halle második részét (114/5-118.zs.). Ebben ez áll: „Halál hálói körém tekeredtek, — pokol szolgálái fölém kerekedtek, — kín és bánat borult fölém, — de az Úr nevét hívtam én: — Uram, esengek, — a lelkem mentsd meg! — Isten kegyelmes, igazságos, — a mi Urnk jószágos. — Az ártatlanok oltalma az Úr lett, — amikor leroskadtam, felsegített... Az Úrnak hogyan viszonzozhatom — irántam való sok kegyelmét? — Feltartom üdvössége kelyhét, — s az Úr nevét hívom“ (Zsolt 116,3-6.12k).

A pászkalakoma szenté és jelentőségteljessé válik. Jézus *vágyva vágyott* utána. Most elérkezett, ami működése alatt mindig szeme előtt lebegett. „Azért jöttem, hogy tüzet gyújtsak a földön. Mi mást akarnék, mint hogy lángra lobbanjon! Keresztséggel kell megkereszteltnem. Annaira szenvedek, míg be nem teljesedik“ (12,49k). „Lám, ma és holnap ördögöket üzök ki és gyógyítok, és harmadnap befejezem“ (13,32). Műve csak akkor fejeződik be, amikor elszenvedte a halált. Az utolsó vacsorával megkezdődik szenvedése és megdicsőülése, megveti a keresztségnek és a Lélek elküldésének alapját. Halálát húsvét, pünkösöd és az eszkatológikus események ragyogják be, és sokaknak üdvösséget hoz. A régi egyház az eucharisztikus lakomát emelkedett eszkatológikus hangulatban ünnepli (Csel 2,46). A vacsora, amelynek megülésére Jézus övéivel, a kíséretében lévő Tizenkettővel készülődik, *búcsúalakoma*. Szava közeli halálára utal: „... mielőtt szenvedek“. Ennek a búcsúvacsorának az emlékezete mindenkorra összefonódik Jézus halálba indulásával.

Jézus tekintete, mint mindig, *Isten országára* szegezödik. Halála nem vég. A jelent és a rászakadó sötétséget már átjárja a jövődő világossága. A húsvéti bárányt elköltése fölébreszti a Messiás eljövetelének és a jövődő életnek a reményét. Jövedés, előkép, amely most teljesedik. Először az egyházban az eucharisztikus lakomával, véglegesen pedig az Isten uralkodásában való részvétellel, amelyet az írás a lakoma képével ábrázol (22,30).

¹⁷ Aztán fogta a kelyhet, hálát adott és így szólt: Vegyétek, osszátok el magatok között. ¹⁸ Mondom nektek: többé nem iszom a szőlő terméséből addig, míg el nem jön az Isten országa.

A húsvéti bárány elfogyasztása után megisszák „az áldás kelyhét”. Ehhez *hálaimát* mondanak. Jézus odanyújtja a kelyhet asztaltársainak, és felszólítja őket, hogy igyanak. Ő maga nem iszik, — hisz különben fölösleges lenne a felszólítás. Ha a házigazda ivott, az jel volt arra, hogy a vendégek is igyanak. A kehellyel örömet és áldást is nyújt nekik.

Ez a serleg bor is túlmutat a jelenlegi órán. Jézus *új borral fog inni* belőle. Halálát dicsőség követi Isten uralkodásában. A régi egyház, amikor — az Úr fogható testi jelenléte nélkül — összegyűlt a lakomára, megemlékezett Jézusnak erről a kettős szaváról, amit a húsvéti bárányról és a húsvéti kehelyről mondott. Az Úrnak ez a szava tartotta ébren a reményt, hogy felvirrad Isten uralma, és a reménykedők részt vesznek majd azon a lakomán, amelyről beszél.

Jézusnak a régi húsvétról mondott szavai fényében az az új étel és új ital, amelyet majd ő ad, a halálba menő Úr búcsúajándéka, az új megváltás emlékünnepe, asztalközösség a Feltámadással, és ígéret: az új, beteljesedett étkezés, az új élet ígérete Isten országában.

b) Az eucharisztikus lakoma (22,19-20)

¹⁹ Most a kenyeret vette kezébe, hálát adott, megtörte és odanyújtotta nekik ezekkel a szavakkal: Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az emlékezetemre. ²⁰ Ugyanígy a vacsora végén fogta a kelyhet is, és azt mondta: Ez a kehely az új szövetség az én véremlében, amelyet értetek ontok¹⁹¹.

Jézus megalapítja az új húsvétot. A pászkabárány helyébe Jézus teste lép, a pászka boroskelyhe helyébe a kehely Jézus *véremlével*. Nem tűnik el a régi húsvét minden nyoma. Mint elmúlt idők vándorkövei állnak még ott a szavak: *hálát adott*, és: *a vacsora végén*. A húsvéti bárány elköltése után Jézus a harmadik kehely bort, az „áldás kelyhét” (1Kor 10,16) használta fel új adományára. A hálaadás megemlézése az egész eucharisztikus lakoma elején szerepel, holott történeti helye a kehely előtt volna. *Hálaadás*: ez mintegy az egésznek a címe. A Jézustól átalakított pászkalakoma az Egyház nagy hálaadása Krisztussal, az „eucharisztia”. Mindebből az is látható, hogy az eucharisztikus lakoma megalapításáról szóló beszámoló nem akar pontos történeti tudósítás lenni az utolsó vacsorai eseményekről. Inkább olyan formában adják elő, hogy utasításul és szabályul szolgáljon a keresztények szent lakomájára. Ami azon történik, annak eredete Jézusra nyúlik vissza (vö. 1Kor 11,23)¹⁵².

Az új húsvét középpontja Jézus. Tőle származik az adomány, a cselekmény, a szó. Párnájáról fölemelkedve kezébe veszi a kenyeret, *áldást*

mond, megtöri, és kiosztja a vacsora résztvevői között. Ugyanígy jár el a vizzel kevert vörösborot tartalmazó kehellyel. A közben kiejtett szavak, a cselekmény kísérői, megmagyarázzák adományát, úgy állítják elének, mint az üdvösség ajándékát, amelyet halála alapoz meg.

A Jézus nyújtotta adomány: *teste és vére*. A test élő teste, ő maga; a vér az élet székhelye, az élete, ő maga. A két adomány különválva ábrázolja a testet és a vért. Így a halálra utal. Jézus halálának emlékeztére adja magát övéinek. „Valahányszor eszitek ezt a kenyeret és isztok ebből a kehelyből, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön“ (1Kor 11,26).

Jézusnak a vacsorát bevezető szavai az egész estét eltöltik erőszakos végének gondolatával. Az odanyújtott adomány: *teste*, amelyet *odaad*, *vére*, amelyet *kiont*. A test odaadása, a vér kiontása a halálban történik. Ezt Jézus tanítványaiért veszi magára, akiknek az adományokat nyújtja. *Megtöri* és odaadja testét — *értetek*. Kiontja vérét — *értetek*. Jézus halála nekik használ, üdvösséget hozó halál. Amint a vértanú halálával kegyelmet és a bűntől való megtisztulást szerez népének, mert az isteni Gondviselés engesztelő halála érdeméért megmenti a szorongatott Izraelt (4Makk 6,28k; 17,22), éppúgy Jézus is engesztelést és bocsánatot szerez halálával. Engesztelő mártírhálál az övé. Vére kiengesztel (Lev 17,11).

Értetek — fordul a tanítványokhoz, odanyújtva testét és vérét. Ezek a szavak a tanítványokra alkalmazzák az Isten szolgája engesztelő halálának sokakra háruló gyümölcsét. Isten szolgája a fájdalmak férfja, jól ismeri a szenvedést (Iz 53,3). Viseli kínjainkat, magára vette fájdalmainkat, a mi bűneinkért sebeztek meg, a mi gonosztetteinkért törték össze; a mi jóvoltunkért sújtotta büntetés, kék feltjai által gyógyulunk meg; az Úr órá helyezi mindnyájunk bűnadósságát (Iz 53,4-6). Jézus *Isten szolgája*, aki kiengesztelésül fölládozza magát az emberekért¹⁵³. Halála engesztelő, áldozati halál.

A kehely, amelyet Jézus nyújt, „az új szövetség az én véremlenben“. Az a vér van benne, amelynek kiomlásával létrejön az új szövetség. A régi, amelyet Isten a Sínain kötött népével, érvényét veszttette, mert Isten népe megtöri a hűséget. A hű s irgalmas Isten bocsánatot és Istentől való új rendet ígért: „fme, jönnek napok, amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Júda házával. De nem olyan szövetséget, mint amelyet atyáikkal kötöttem azon a napon, amikor kézen fogva kiveztem őket Egyiptom földjéről. Azt a szövetséget ugyanis megsztették, bár én voltam az Uruk. Nem, ez lesz az a szövetség, amelyet majd Izrael házával kötök, ha elérkeznek azok a napok: Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek. És többé nem lesz szükség rá, hogy egyik ember a másikat így tanítsa:

Ismerd meg az Urat, mert mindnyájan ismerni fognak a legkisebبتől a legnagyobbig, mivel megbocsátom gonoszságaikat, és vétkeikre többé nem emlékezem“ (Jer 31,31-34). Jézus a vérével Isten új rendjének javait ajándékozza, előlegezi a végső üdvösséget: az Istennel való legbensőbb közösséget, a vele való kiengesztelődést, a bűn bocsánatát.

Az üdvösség kelyhével Jézus úgy adja magát, mint az új szövetség *közvetítője*. Ő, Isten szolgája hozza meg az Isten akarta új rendet, amikor közbenjár a sokakért és odaadja életét: „Én, az Úr hívtalak meg jóságosan. Kézen fogtalak és megóvtalak. Megtettelek a népnek a szövetség közvetítőjéül, a pogányoknak világosságul, hogy nyisd meg a vakok szemét és szabadítsd ki a börtönből a foglyokat, a tömlőcből azokat, akik sötétségben ülnek“ (Iz 42,6k). „A kegyelem idején meghallgattalak, és az üdvösség napján megsegítettelek. Megoltalmaztalak, és megtettelek a szövetség közvetítőjévé a népnek, hogy helyreállítsd az országot, kioszd a pusztává lett örökséget, kiáltás a foglyoknak: gyertek ki! a sötétben ülőknek meg: jöjjetek a napvilágra! Minden út mentén legelnek majd, és még a kopár magaslatokon is legelőt találnak. Nem éheznek és nem szomjaznak, forró szél sem éri s nap sem égeti őket. Mert aki megkönyörült rajtuk, az vezeti, s a vizek forrásaihoz tereli őket, hogy ott nyugodjanak... Zengjétek dicséretet, egek! Ujjongj, te föld! Hegyek, törjétek ki örömujjongásban! Mert az Úr megvigasztalta népét, és megkönyörült szegényein“ (Iz 49,8-13). Amit Jézus működése kezdetén Názáretben hirdetett, az most a szent lakomában mindenestül beteljesedik (4,17-20). Amit szóval mondott, az testében és vérében megvalósul, és a lakomán odanyújtja.

Jézus nemcsak kijelenti halálának üdvözítő erejét, hanem *meg is adja* testével és vérével, mint táplálékot: „Megtörte a kenyeret és odanyújtotta nekik.“ Hasonlóképpen a kelyhet is. Üdvözítő halálának gyümölcsét most már nemcsak a hitben teszi magáévá az ember, hanem az étel és ital magához vételével testében is. Kenyér és bor nagyszerű jelképek, de még ezek sem képesek az Eucharisztia tartalmának visszaadására. „A hangsúlyozott odanyújtás reális értelmezést követel meg.“ Jézus ezt az odanyújtást a pászkalakoma árnyékában hajtja végre. A feláldozott húsvéti báránnyt el kell fogyasztani. Az áldozatot követi az áldozati lakoma (Kiv 24,11).

A kenyér fölött kimondott szavakhoz Jézus hozzáteszi a megismétlésre szóló megbízatást: *Ezt tegyétek az emlékezetemre*. A megbízatás a kehelyre is vonatkozik (1Kor 11,24k). Mindazt, amit Jézus az utolsó vacsorán a kenyérral és a borral tett, a tanítványok az ő emlékezetére „tegyék“. Amikor megteszik, mindig jelen van az a Jézus, aki halálával érvénybe lépteti Isten új rendjét. A régi pászkalakoma is több, mint egy családi ünnep keretében megtartott puszta emlékezés. A lakoma résztvevőinek kegyelemosztó *jelenné* válik a kivonulás múltbeli üd-

vösségtörténeti eseménye, s egyben megalapozza azt a reményt, hogy részük lesz a jövőendő üdvösségben is. Mindenkinek személyes résztvevőként kellett átéreznie Izrael szabadulását: „Minden nemzedék embere úgy tekintse magát, mintha ő vonult volna ki Egyiptomból; ezért adjunk hálát, magasztaljuk és dicsérjük azt, aki mindezt a csodát végbevitte atyáinkkal és velünk mindnyájunkkal, aki kivezetett a szolgaságból a szabadságra, a bánatból az örömré, a gyászból az ünnepre, a sötétségből nagy világosságra és a leigázásból a megváltásra. Énekeljünk előtte Alleluját!“ Ilyen érzelmekkel ünnepelték a húsvét emlék-ünnepét. Így gondolkodnak Jézus tanítványai a búcsúvacsorán, amelyet az Úr a húsvéti vacsora fényébe állít. Az új húsvét, amelyet Jézus alapít meg hagyatékaul, nem marad mögötte a réginek. Az emléklakoma megülésekor jelenvalóvá lesz üdvözítő tette. Amikor megbízza apostolait ennek a lakomának megisméltésével, ezzel erőt és életet ad az egyháznak, megszabja cselekvésének törvényét. Jézus a húsvéti „átvonulást“ — a kereszttől a feltámadásig — saját személyében viszi végbe; az Eucharisziában pedig mindazokat, akik hívő lélekkel veszik magukhoz a kenyeret és a bort, mindig jobban átviszi a bűn halálából a maga új életébe.

3. *Búcsúszavak* (22,31-38)

A lakomához búcsúszavak csatlakoznak. Ezeket Lukács áthagyományozott beszédanyagból állította össze. A hellenisztikus, ószövetségi és a régi zsidó irodalom ránk hagyta nagy emberek végső szavait. Platón Szókratész szellemi végrendeletét búcsúszavakként írta meg. A Másodtörvénykönyv úgy hangzik, mint Mózes hagyatéka. Tóbiás könyvében Tóbiás, a haldokló apa intó szavakat mond fiának. Ebbe az irodalmi hagyományba sorakozik Lukács és János Jézus búcsúbeszédeivel.

Szigorú törvényszerűség szed rendbe négy összefüggő beszédrészt: jóslat az árulóról (21-23.v.), intelem és ígélet a tanítványoknak (24-30), jóslat Péter bukásáról (31-34) és ismét intelem és ígélet a tanítványoknak (35-38). Tehát az apostollista elsejéről és utolsójáról történik említés, és magukról az apostolokról. Amikor az egyház összegyűl, hogy teljesítse az Úr megbízását, az utolsó vacsorán résztvevő Tizenkettőben saját magát látja. Jézus korának eszményi múltja az egyház jövőendő istentiszteletének szabályául is szolgál.

a) Az áruló (22,21-23)

²¹ *De nézzétek, annak a keze, aki kiszolgált, itt van velem az asztalon.*

A nagy hagyatékról szóló beszéd megszakad („de“). Valami váratlan, felfoghatatlan dolgot kell közölni („nézzétek“): Az asztaltársaság egyik résztvevője elárulja Jézust ellenségeinek, és *kiszolgált*ta. És az Úr e

hütlenség ellenére nem riad vissza, hogy rábizza az egyházra hagyatékát, amelyben megjeleníti üdvözítő művét. „Urunk Jézus elárulásának éjszakáján fogta a kenyeret...” (1Kor 11,23). Így kezdődik az alapításról szóló régi elbeszélés, amelyet Pál a korintusi egyházközség emlékezetébe idéz, hogy ne tőrjék el az egyházközségben azt, ami nem egyptethető össze Jézus halálának emlékezetével.

Az asztalközösség a hűség és barátság közössége. Dávid panaszkodik hűtlen asztaltársa miatt: „Barátom is, akiben bízom, — akivel együtt ettem kenyerem, — sarkát emeli ellenem” (Zsolt 41/40/10). Jézus szavaiban ennek a panasznak visszhangja cseng. Ami vele történik, Isten végzése, amely az Írás szavaiban megnyilvánul. Az együttétkezés Jézussal — az eucharishtiában ez történik — hűsége kötelez a házigazda: Jézus iránt. Az egyháztól való elpártolás az Úr és asztalközössége iránti hűség megszegése.

²² Mert az Emberfia ugyan elmegy, mint elvégeztetett róla, de jaj annak az embernek, aki kiszolgáltatja.

Jézus ismeri az árulót. Nem vár rá meglepetés. Júdás szolgáltatja ki. Ez az árulás szenvedésének és halálának csak a felszíne. Isten az, aki ezt is beleírta életébe és *elvégezte*: hogy övéi közül árulja el egy. Küldetésével függ ez össze. Jézus az *Emberfia*, aki szenvedéssel és halállal jut be dicsőségébe. Engedelmes volt, azért ül Isten erejének jobbján (22,69).

Az isteni végzés azonban nem szünteti meg az áruló felelősségét. *Jaj annak az embernek!* A fenyegető jajkiáltás az elvettetést hirdeti az ítéleten. Az Emberfia bíró. Júdás mentegetésének kísérletei nem állhatnak helyt Jézus szava hallatán. Az asztalközösség, a tanítványi közösség Jézussal önmagában nem biztosítéka az üdvösségnek. Jézus személyes döntést kíván szava és személye mellett (13,26k). Az Úr emlékezete, hűség és üdvösség, hütlenség és elítélés mind együtt van (1Kor 11,23-34). Az eucharisztikus lakoma személyes döntések elé állít minket.

²³ És ők vitatkozni kezdtek egymással, ki az közülük, aki ilyet akar tenni.

A kérdezősködés, a csodálkozó vita jól festi az árulás aljasságát, megfoghatatlan voltát, és a hűségesek rémületét. A tanítványok kérdéseikkel vizsgálják magukat. Aki eszik a szent lakomából, annak meg kell *magát vizsgálnia*. „Vizsgálja meg magát az ember, s csak úgy egyék a kenyérből és igyék a kehelyből, mert aki méltatlanul eszik és isszik, anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét (a közönséges ételtől), saját ítéletét eszi és issza” (1Kor 11,28). „Szentség a szenteknek!”

b) A tanítványok rangvizsálya (22,24-30)

²⁴ *Majd versengés is támadt köztük, hogy melyikük nagyobb.* ²⁵ *Erre ezt mondta nekik: A királyok uralkodnak a népeken, s akiknek hatalom van a kezükben, jötevőknek hívatják magukat.* ²⁶ *Közöttetek ne így legyen: A legnagyobb legyen olyan, mintha a legkisebb volna, az előljáró pedig mintha szolga volna.*

A tanítványok rangvizsálya az utolsó vacsora fényében játszódik le, a halálba induló Emberfia láttán, üdvözítő halálának jelenletében. Ehhez kell mérni. Életünk Jézus jelenletének, üdvözítő halálának, kien-gesztelő művének, az utolsó vacsorának és a végső idők eljövendő lakomájának fénykörében és erőterében megy végbe¹⁵⁴.

Jézus tanítványainak közösségében a rangsor más értelmű, mint a hitetlen pogányok között. Akinek hatalma van, hogy *megfosszon a hatalomtól* másokat, az meg is teszi, hogy ő egyedül rendelkezze hatalommal, és korlátlanul uralkodhassék. Irónikus, hogy ezek az elnyomó uralkodók még *jötevőknek* nevezetik magukat. A római császárok Augustus óta „a földkerekség üdvözítője és jötevője” címet hordják. Az uralkodásvágy a barátság és jótékonyosság álarcában lép föl. A lelkiismeret fölismeri, megsejti, mit kíván a helyes társadalmi rend.

A tanítványok körében a rang és nagyság *szolgálatot* kíván. A legnagyobb — legkisebb, előljáró — szolga párhuzam az egyházközség szervezetére, a rangsorra, „hierarchiára” utal. Jézus nem alá- és fölérendelés nélküli egyházat tervez. De akinek az egyházközségben rang és nagyság jutott, annak tudnia kell, hogy nem uralkodó, hanem szolga. Megkezdődik Isten uralma; minden emberi mértékkel dolgozó mérce visszájára fordul, minden érték átértékelődik.

²⁷ *Mert ki nagyobb, aki az asztalnál ül (fekszik), vagy aki felszolgál? Nemde aki az asztalnál ül? Én mégis úgy vagyok köztetek, mint aki szolgál.*

Jézus szolgál az utolsó vacsorán. Mint a hűséges kulcsár, ételt ad övéinek a maga idejében (12,42). Saját magát adja ételül és italul, halálba megy övéiért, élete „váltság sokakért” (Mk 10,45). A végső idők eljövendő lakomájára azt ígérte: felövezi magát, asztalhoz ülteti a tanítványokat, akik virrasztva várták jövetelét, és szolgál nekik (12,37). Jézus, a lakoma osztogatója és ura, sajtáságos dialektikával a felszolgáló szolga is.

A jeruzsálemi egyházban a Tizenkettő egy ideig gondoskodik a szegények étkeztetéséről (Csel 6,2). Asztali szolgálatukat aztán hét férfi veszi át, az apostolok imádság közben rájuk teszik kezüket (6,6). Az egyházközségek előljárói és a házigazdák az étkezéseken ellátják a szegényeket és nélkülözőket. Szolgálatuk közben Jézus képe lebeghet előttük, aki a csodálatos pusztai étkeztetéskor azt mondja az apostolok-

nak: „Adjatok ti nekik enni“ (Mk 6,37), velük készítetteti el és osztatja ki az ennivalót (Mk 6,39.41); aki kiküldi Pétert és Jánost az utolsó vacsora elkészítésére, és a vacsorán saját szolgálatáról beszél övéinek. Isten szolgája az emberek szolgája.

Az istentisztelet rendje *az egyházközösség és az élet rendjévé* válik. A szolgálat törvénye az eucharisztikus lakomából veszi kötelező erejét mindazok számára, akik hatalommal rendelkeznek: akiknek tudása, tehetsége, vagyona, befolyása van. Ez a törvény nyomja rá bélyegét a keresztény közösségi életre: az asztalközösségre, családi közösségre, munkaközösségre, állami közösségre, népek közösségére. Pál így int: „Ha ér valamit a Krisztusban adott buzdítás, a szeretetből fakadó intelem, a lelki közösség, a bensőség és együttérzés, akkor tegyetek teljessé örömeimet azzal, hogy egyetértetek, hogy... semmit sem tesztek vetélkedésből vagy hiú dicsőségvágyból, Inkább mindenki *alázatosan* a másikat tartsa magánál kiválóbbnak. Senki ne keresse a maga javát, hanem a másét. Azt a lelkiületet ápoljátok magatokban, amelyet Jézus Krisztusban (kell ápolnotok)“ (Fil 2,1-5). És hozzáfűz egy régi úrvacsorahimnuszt, amely megénekli, hogyan üresítette ki önmagát Jézus a megtestesülésben és halálban, és hogyan élt szolga módjára (Fil 2,6-11). A hatalom Krisztusban: szolgálat.

28 Ti vagytok azok, akik kitarítottatok velem kísértéseimben; 29 ezért, mint ahogy az Atya nekem szánta az országot, arra szánlak titeket, hogy majd asztalomnál egyetek és igyatok országomban, és trónon ülve itélkezzetek Izrael tizenkét törzse fölött.

Jézus az utolsó vacsorán visszapillant életére. Tanítványai értetlensége, a nép hitetlensége és félreértése, a hatalmasok gyűlölete és üldözése kísérté eddigi működését, előtte pedig elvettetés és kivégzés áll. Egész élete során „jel volt, amelynek ellene mondanak“ (2,34). A megdicsőülés helyén Mózes és Illés jelenik meg vele, az Ószövetség két nagy szenvedője, az Isten népének megmentői (9,30). Mint őket és Isten minden emberét, Jézust is a szenvedés *próbálja ki*. Miért, hogy Isten ügye és küldetése nem hatalomban, hanem tehetetlenségben igazolódik? Miért nyilvánul meg uralma a szenvedő, az üldözött, a megfeszített gyöngeségében? Ezen botránkoznak meg a tanítványok, ezért pártol el a nép. A Tizenkettő azonban kitarított és hűséges maradt hozzá, bár osztoztak kísértéseiben. Miután sokan elhagyták, őket is megkérdezi: „Ti is el akartok menni? Péter azonban így szólt: Kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak“ (Jn 6,67).

Jézus szenvedéseinek útja az Ország dicsőségében végződik, amelyet az Atya neki ad. Ismeri az Atya végzéseit, és tudja az írásból, hogy a szenvedés a dicsőségbe viszi (24,26), hogy az Atya neki *szánta*, neki ígérte az országot és az uralmat. A szenvedés keserű napjaira követ-

kezik az *örömlakoma*, mint Isten uralmának képe (14,15kk), az elvetteésre és megsemmisítésre a *trónra* emelés, mint a királyi és bírói teljhatalom szimbóluma (Mt 25,31). És minthogy az apostolok kitarítottak vele a kísértésekben, érvénybe lép az az intézkedése, hogy dicsőségében is részük legyen. „Velem“: ez határozta meg életüket a földön, ez a „velem“ határozza meg majd jövőjüket is. Jézus halálával a szövetség közvetítője (gör. *diathéké*), közvetíti (*diatithémai*) az Istennel való tökéletes szövetség gyümölcsét. Mivel az apostolok híven kitarítottak a Megfeszített mellett, Jézus asztaltársai a dicsőségben és Isten népének bírái.

Amikor eucharisziát ülünk, előre tekintünk az elkövetkező asztalközösségre és uralkodásra. De közben eszünkben tartjuk: csak annak lesz majd osztályrésze az uralom, aki a hitbéli kísértések ellenére hűségesen követte életében Krisztust. Eucharisztikus lakoma, követés a szenvedésben, részvétel Krisztus uralmában — a hármat összekapcsolja ez az egyetlen szócska: „vele“. A szent lakoma összeköt bennünket vele, a kitartó sorsközösség szenvedésében kössön össze vele, a végső események részt adnak vele Isten uralmában. Egy — talán úrvacsorakor is énekelt — öskeresztény Krisztus-himnuszban ez áll: „Ha meghaltunk vele, majd élünk is vele; ha kitarunk vele, uralkodni is fogunk vele. Ha megtagadjuk, ő is megtagad minket; ha hűtlenné válunk, ő hű marad, mert önmagát nem tagadhatja meg“ (2Tim 2,11kk).

c) Simon Péter (22,31-34)

¹¹ *Simon, Simon, lám a sátán hatalmat kért magának fölöttetek, hogy megrostáljon, mint a búzát.* ¹² *De én imádkoztam érted, nehogy megijogj a hitedben; és amikor megtérsz, erősítsd meg testvéreidet.*

Jézus szava végérvényes, nincs mit vitázni rajta. Az ismételt megszólítás biztosítja szavának megbízhatóságát, bármilyen meglepő, elképesztő is („lám“), amit mond. Az elpártolás kísértése az apostolokra is kiterjed. Ki gondolhatja magát akkor biztonságban?

A *Sátán* az emberek vádlójaként lép föl Isten előtt. Mintegy Isten „államügyésze“. Isten elismeri Jóbról, hogy jámbor és igaz, istenfélő és távol áll a gonosztól. Erre a Sátán azt mondja neki: „Talán bizony ingyen olyan istenfélő az a Jób? Nem magad emelté-e sövényt köréje, háza és minden vagyona köré? Nem áldod-e meg keze munkáját? De csak nyútsd ki egyszer kezedet, és nyúl hozzá egész vagyonához! Nem fog-e szemtől-szembe káromolni?“ (Jób 1,8-11) A Sátán az ellenfele Isten Izraelről alkotó szerető üdvözítő tervének (Zak 3,1-5). Akkor sem hiányzik, amikor Jézus akarja megvalósítani szeretetének tervét Isten új népével. De hatalma korlátolt. *Kérnie* kell Istent, hogy kifejthesse.

Támadása az apostolok ellen irányul. Meg akarja rendíteni Jézusba vetett hitüket. *Megrostálja* a tanítványokat, *mint a búzát*. A búzasze-

meket úgy tisztítják meg a pelyvától, hogy rostában ide-oda rázzák, mindenfelől nekik mennek, a legnagyobb nyugtalanság állapotába helyezik őket. Ha Jézusra rátör a szenvedés, és a Sátán megkapja a hatalmat fölötte és övéi fölött, akkor a tanítványokat a minden oldalról rájuk törő kísértések az elpártolás veszélyével fenyegetik. A Sátán a tanítványok kudarcát várja, hogy bevádolhassa őket Isten előtt. És Isten nem vonja ki az üldözésekből és kísértésekből az apostolokat és az egyházat. Nem veszi ki őket a „világból“ (Jn 17,15).

A Sátán mesterkedése ellenében ott áll Jézus közbenjáró kérése. Imájának hatalmán megfeneklik a Sátán akarata. Jézus tanítványainak ügyvédje. Csak Péterért imádkozik, nem a tanítványokért, jóllehet mindannyian meginganak. Kiemeli Simont a Tizenkettő közül: ő a Tizenkettőnek és az ősegyházközségnek vezetője és szószólója (Csel 1—12), ő legyen hitük támasza. Jézus imádkozik, hogy Péter hite *meg ne inogjon*. Nem „test és vér“, nem emberi erő nyilatkoztatta ki neki, hogy Jézus a Messiás (Mt 16,17). Éppen így nem emberi erő tartja meg a hitben, hanem Isten ajándéka, amelyet Jézus könyörög ki neki. Sem többet, sem kevesebbet nem kér Atyjától számára, mint hogy őrizze meg a *hitet*. A Jézusba vetett hit: ez a döntő az üdvösség művében. Péter hitére épül az egyház hite.

Simon minden más tanítványt megelőző „kiváltságát“ a többiekért kapja: testvéreiért, Jézus tanítványaiért, az egyház „testvériségeért“ (Mt 18,15-17), az apostolokért és a hívőkért. Neki kell megerősítenie őket a hit igéjével — hitből fakadó és hitre vezető szóval —, ha hitük veszélyeztetett, és Krisztus keresztje a Sátán befolyására és értékelése szerint botránykövükké válik.

Simon Péter is le fog térni a helyes útról, és megtagadja az Urat. *Megtérésre* van szüksége, mert közel jutott az elpártoláshoz. Csak hitét nem vesztette el, mert Isten meghallgatja Jézus imáját. A hit megtéríti, és megtérése után neki kell visszavezetnie testvéreit „szerezzeljesen és hűségesen“ (2Sám 15,20) a hitre. Az egyházközségek elöljáróinak kötelessége, hogy a testvéreket erősítsék a hitben: „Viseljétek gondot magatokra és az egész nyájra, amelybe a Szentlélek püspökökül rendelt, hogy igazgassátok az egyházakat, amelyeket ő (Jézus) tulajdon vére árán szerzett meg magának. Tudom, hogy ha eltávozom, ragadozó farkasok törnek rátok, s nem kímélik a nyáját“ (Csel 20,28)¹⁵⁵. Ezek az intések elsősorban bizonyára az őskeresztény istentiszteleten hangzottak el. A lakoma szót is igényel. Jézus mint a gyülekezet főpapja és áldozata közbenjár értük, de vezetőiknek gondot kell viselniük a testvérek hitére. Az utolsó vacsorához csatlakozó búcsúbeszéd az egyházközség eucharisztikus ünnepének rituáléja. Az Eucharisztia benne áll az Egyház eleven szerkezetében.

³³ *Uram — mondta az —, készen vagyok rá, hogy veled a börtönbe és a halálba is elmenjek.* ³⁴ *Ő azonban így válaszolt: Péter, mondom neked, mielőtt ma kukorékol a kakas, háromszor letagadod, hogy ismersz.*

Péter nem tudja elviselni, hogy hűségét kétségbe vonják: „Amikor megtérsz...” Biztosítja az Urat áhítatos odaadásáról: *Uram, — te rendelkezel, te rendelkez fölötted.* Kijelenti elszántságát: *Készen vagyok.* Büszkén állítja, hogy erős és hűséges, és a legvégsőtől sem riad vissza: *börtöntől és haláltól.* Szavában ott cseng szeretetének hűsége: *veled.* De nem hallgatott Jézus szavára, amely szerint csakis az Úr imádsága tartja fenn a szakadék fölött, és menti meg az elsüllyedéstől.

Jézus jóslata leleplezi, mi fog történni néhány órán belül, még ma, a hűségéről bizonykódó Péterrel. *Háromszor letagadja,* hogy ismeri az Urat. Hol marad akkor minden bizonykodása: *Uram — veled — a halálba?* Aki a gyülekezetben int, csak saját gyöngeségének tudatában teheti meg ezt. „Testvérek, ha valakit botláson értek, ti, akik lelkiek vagytok, intsetek meg a szelídség szellemében. De ügyelj, hogy magad is kísértésbe ne essél” (Gal 6,1). „Aki azt hiszi, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék” (1Kor 10,12). A szent lakoma sem biztosít a hűtlenség ellen.

Péter az apostoli kollégium elseje. Nehezen viseljük el, ha emberi értékei nem felelnek meg állásának. Lukács kicsit retusálta Péternek Márknál talált képét. Márk szerint Jézus óvása ellenére kétszer erősítgeti állhatatosságát, Lukács szerint csak egyszer. Márk ezt írja: „megtagadsz”, Lukács: „letagadod, hogy ismersz”. Márknál Péter a többi tanítvány fölé emeli magát, Lukács elhallgatja ezt. Lukács szerint — Márknál ez hiányzik — Péter bizonykodik, hogy a börtönbe is elmegy az Úrral, — ezt ugyanis később csakugyan megtette (Csel 12,3kk). Jó, hogy Márk evangéliuma is kezünkben van, és abból tudjuk, milyen hozzáférhető Péter is a gyöngeségnek, bűnnek és elpártolásnak, és hogy csak Jézus imája tartja. Ha a „triumfalizmus” számot vet ezzel a ténnyel, nem lehet többé komolyan triumfalizmus!

d) A kardról szóló szavak (22,35-38)

³⁵ *Aztán tovább beszélt hozzájuk: Amikor elküldtelek benneteket erszény, tarisznya és saru nélkül, szenvedetek-e hiányt valamiben? Semmiben — felelték.* ³⁶ *Most azonban — folytatta — akinek van erszénye, vegye elő, ugyanúgy a tarisznyáját is. Akinek pedig nincsen, adja el a köntösét, és vegyen rajta kardot.*

Jézus *szegényen,* a hatalom minden eszköze nélkül küldte el apostolait (10,4), de *semmiben sem szenvedtek hiányt.* Isten „üdvösségének

éve“ (4,19) megadta nekik a biztonságot, a védelmet és az emberek szeretetét (8,2; 10,7). Akkor örömmel tértek vissza küldetésükből (10,17). Most azonban fordulóponthoz értek. Minden másképp van. Az Isten oltalmában élvezett béke elmúlt. A tanítványok biztonságos életének vége. Maguknak kell gondoskodniuk magukról, megvédeniök magukat. Nem táruul fel előttük vendégszerető ajtó. A tanítványok és szavuk elutasításba ütközik, ellenséges támadások várnak rájuk. Kezdetét veszi az egyház ideje, amilyennek az Apostolok cselekedetei festik. Jézus szenvedésével indul, amelynek árnyékában ez a szó elhangzik. A Sátán most engedélyt kapott ellenséges művének megvalósítására. Az apostol kísértésben és harcban él, és ez a harc tart egészen az Emberfia eljöveteleig (21,28).

Jézus békéjének eltűnésével megváltozik a tanítványok fölszerelése is. Most *kardra* van szükségük. Olyan sürgetően, hogy ha nincs, még a legszükségesebbet is el kell adniok, hogy megvegyék: köntösüket, amely nappal ruházat, éjjel takaró. Ez korfestő kép. De nem azt jelenti, mintha Jézus fegyveres harcra, a zelóták messiási háborújára szólítana fel. Hiszen elutasítja, hogy karddal védelmezzék (22,49kk). Az egyháznak szükségében és küzdelmében szellemi fegyverekkel kell fölfegyverkeznie: kitartással, halálraszántással, imával⁵⁶. Ezeket a fegyvereket minden áron meg kell szerezni.

³⁷ Mert mondom nektek: Be kell telnie rajtam annak, amit az Irás mond: A gonosztevők közé számláltatott. Mert véget ér az, ami rám vonatkozik. Erre azt felelték: Uram, nézd, van itt két kard! Ó azonban csak annyit mondott: Elég.

Krisztus elvetését az apostolok iránti ellenségeskedés követi. Amint őt üldözik, őket is üldözni fogják (Jn 15,20). Jézust *gonosztevőnek* nyilvánítják, és mint ilyet ítélik el. Isten szenvedő Szolgájának sorsa nehezedik rá (Iz 53,10), aki nem harcol, hanem türelmesen viseli a szenvedést, és a szenvedés által arat győzelmet. *Be kell telnie rajta* Isten akaratának, amint az a Szentírásban megnyilvánul. Szenvadását Isten határozza meg, nem az emberek intézik. Isten akarataként engedelmesen magára veszi. A jóslat nem csupán a szenvedés és a halál kilátását tárja fel, hanem a győzelemét is — súlyos próbatétel után. Jézus élete *végére jár*. Ezzel beteljesedik rá vonatkozólag Isten akarata és megbízatása. Élete eléri a beteljesedést, vár rá a fölvétel a mennybe (Jn 19,30).

A tanítványok nem értik meg Jézus szavait. Ő üldözésről és vértanúságról beszél, azok *karddal* vívott harcra gondolnak. A galileaiak töröket hordanak magukkal, mert szabadságszeretők és harcosak. Szaggatott szavaikból (a szöveg pontos fordítása: Uram, nézd, kardok itt, kettő!) izgatott elszántság, harci szellem szól. De mit használ ez itt?

Jézus egy talányos szóval szakítja meg a beszélgetést. A meg nem értett, egyedülálló ember szomorúsága fátyolozza ezt a szót. Szinte irónikusan cseng. De mégis inkább melankólia színezi a tanítványok értetlensége és elkövetkező szomorú elpártolása miatt. Hogy a Messiás útja a szenvedésen át a dicsőségbe vezet, az *felfoghatatlan titok* marad. Erre utalt a próféta is a szenvedő Isten Szolgájáról szóló énekében: „Amint embertelenül eltorzult ábrázata, és alig volt emberi alakja — úgy fog majd sok nemzet ámulni rajta, királyok némulnak el színe előtt, ha látják, amit még soha nem hirdettek nekik, ha hallják, amiről még soha nem hallottak. Ki hitt abban, amit hallottunk? És az Úr karja ki előtt nyilvánult meg?” (Iz 52,14—53,1)

A kardról szóló szavak berekesztik a búcsúbeszédeket és az utolsó vacsorát. A Jézustól hátrahagyott alapítás fölfegyverez a kezdődő harci korszakra. Eltávozik a tanítványoktól, de egyházának ajándékozta földön létének egész idejére működésének eredményét: önmagát, a szövetség új isteni rendjét, a bűnök bocsánatát... Mindez összesűrűsödik ebben a *lakomában*. Búcsúalapítása továbbra is összekapcsolja tanítványainak gyülekezetével mindaddig, míg az asztalközösség be nem teljesül, és állandóan részesíti őket véres halálának üdvöztető gyümölcsében. Az Isten országába vezető út nem más, mint Jézus szenvedése gyümölcsének magunkra alkalmazása.

Az eucharisztikus lakoma az egyház *kisértésekkel* teli idejére adatott. Krisztus ezzel a lakomával a közösség és az élet rendjét adta meg egyházának. Ő maga van jelen benne, és könyörögve közbenjár az egyház első előljárójáért, az pedig ennek erejében meg tudja erősíteni testvéreit. Ebben a lakomában az egyház előljáróin át Jézus ajánlja fel nekünk intő és erősítő szavát.

Az egyháznak ebben a korában — Isten akaratának és megengedésének mértékében — hatalom adatott a *Sátánnak*. Isten azonban a Sátán új jelenlétével szembeállítja Krisztus jelenlétét és művének eredményét. A Sátán hatalma hajótörést szenved Krisztus főpapságán. Az eucharisztikus lakoma folyamán imádkozó és magát feláldozó Krisztus nem ment meg ugyan az erőlködéstől és kísértésektől, a Jézus követésében tanúsítandó kitartástól, de kezeskedik a kitartóan vele küzdők végső győzelméről.

Az eucharisztikus közösség az egyház vallási életének gyújtópontja, útjának ereje, eszkatológikus ujjongásának forrása és életének törvénye. Ez a lakoma — most, amikor Jézus eltávozik övétől — biztosítja nekik működésének maradandó eredményét. Az elkövetkező kísértések ideje nem magukra maradt tanítványokat talál. Jézus uralkodóként ül az Atya jobbján, a tanítványok meg fogják kapni a Lelket, és övék a szent lakoma.

II. KISZOLGÁLTATVA A ZSIDÓKNAK (22,39-71)

Jézus előre megmondotta tanítványainak: „... Kezet emelnek rátok, és üldözni fognak benneteket. Kiszolgáltatnak a zsinagógáknak, és börtönbe vetnek, királyok és helytartók elé hurcolnak“ (21,12). Ezek a szavak mindenekelőtt rajta magán teljesednek be. Ő az üldözött egyház ösképe. Az ő tanúságtétele mutatja meg az egyháznak, hogyan viselkedjék, hogy helyt álljon a vértanúságban. Pál így ír Timóteusnak: „Felszólítalak Isten előtt, aki mindennek életet ad, és Krisztus Jézus előtt, aki Poncius Pilátus előtt tanúságot tett, egyszerű hitvallást“ (1Tim 6,13).

1. Az Olajfák hegyi ima (22,39-46)

39 Ezután kiment, és szokása szerint elindult az Olajfák hegyére. A tanítványok is követték.

Mióta Jézus bevonult Jeruzsálembe, mindennap a templomban tanít, este pedig kimegy a városból, hogy az *Olajfák hegyén* éjszakázzék. Ezúttal vendéglátója emeleti termében ünnepelte a húsvéti lakomát és mondta el búcsúszavait. A jeruzsálemi első keresztény egyházközség a templomban és házakban jön össze (Csel 2,46). Az egyház Jézus cselekvését teszi cselekvésének törvényévé. Jézus ez alkalommal sem változtat azon a *szokásán*, hogy az éjjelt az Olajfák hegyén töltsse, jóllehet tudja, mi áll előtte. Nem tér ki az óra elől (22,53), amelyet az Atya határozott meg halálba vivő útja kezdetéül, hanem szilárd eltökéléssel veszi magára a szenvedést (9,51). A halál nem mint végzet éri, nem mint olyan erőszak, amellyel emberek törnek rá, és amely elől nem menekülhet, hanem mint az Atya akarata, amelyet engedelmesen teljesít (Jn 10,18).

A tanítványok is *követik*. Még igazi tanítványoknak mutatkoznak, mennek Mesterük mögött, bárhová is tart (9,57).

40 Amikor odaért, így szólt hozzájuk: Imádkozzatok, nehogy kísértésbe esetek.

Az Olajfák hegyén Jézus fölkeresi azt a helyet, ahol az előző éjjeleken volt. Júdás is ismeri ezt a helyet. Isten akaratában megnyugodva megy az Úr a veszély elébe. *Tanítványai okoznak neki gondot*. Most jön el a kísértés órája: őt elfogják, ellenségei hatalmukba kerítik. Mindez meg fogja zavarni őket, veszélybe sodorja hitüket. A Sátán mindent elkövet majd, hogy elpártolásra bírja őket. A kísértés mély gödörként tárul fel a tanítványok előtt, amelybe romlásukra csalogatja őket, hálóként, amelybe belebonyolódnak.

Hogy ne essenek kísértésbe, ahhoz *Isten segítségé* szükséges, ezt pedig az imádság hozza meg. Most kell elmondani, amire Jézus a Miatyánkban tanított: „Ne vigy minket a kísértésbe“ (11,4).

“ Aztán kiszakította magát közülük, úgy egy kőhajításnyira, letérdelt és így imádkozott: “ Atyám, akarod? Hadd múltjék el tőlem ez a kehely, — de ne az én akaratom teljesüljön, hanem a tied.

Mínta valami hatalom kényszeritené, Jézus *kiszakítja magát* tanítványai közül. A hatalom: Isten terve, a ránehezedő Kell. Ugyanez a szó szerepel a Pálról szóló beszámolóban: kiszakította magát a miletoszi preszbiterék közül, hogy Jeruzsálembé induljon, a rá váró szenvedésbe és fogságba (Csel 21,1). Jézus a mártíromság felé tartó tanítványainak példaképe.

Az Úr egyedül imádkozik az Atya előtt. *Odébb megy* egy kőhajításnyira, ameddig el lehet látni: hallják és lássák a tanítványok, s ő is hívhatta őket. Ebben a komoly órában *térdelve* imádkozik, — általában állva tették (18,11). Odaadóan, állhatatosan ismétli szavait. Mint Jézus az Olajfák hegyén, István is térdre hullva imádkozik a kövezés alatt (Csel 7,60), Péter is, mielőtt Tabitát feltámasztja (Csel 9,40), Pál is, amikor búcsút vesz az efezusi preszbiterektől, miután megmondta nekik, hogy nem látják többé arcát (Csel 20,36), majd pedig kíséreléssel a tiruszi parton, mikor tanítványai a Lélek sugallatára óvják, ne menjen fel Jeruzsálembé (Csel 21,5). Mind térdelve imádkoznak a halál hatalmas színe előtt: a vértanúsággal csak imádság által lehet megbirkózni. Jézus a vértanúk előképe.

Az ima szavai megszólítással kezdődnek: *Atyám*. Jézus minden imája ezzel a bensőséges, bizodalmas, gyermeki szóval kezdődik. Még ha a zsoltárok szavaival imádkozik is (23,46), akkor is beleveszi az „Atyám“ megszólítást, és így mások imádságának szavait beleilleszti Istenhez való egyedülálló viszonyába, amelynek kifejezője ajkán az „abba“ szó (Mk 14,36). A szerető Atya állítja a vértanúi szenvedés és halál elé!

Jézus imája igazi emberi ima. Azért imádkozik, hogy múltjék el tőle a kehely, a szenvedés és vértanúság jelképe¹⁷, Isten büntető ítéletének jele. Isten nyújtja oda neki a kelyhet, s neki mint az emberiség képviselőjének ki kell innia belőle büntető ítéletét (vö. Iz 51,22). Jézus Isten szolgája és vértanú; a népek képviselőjében, engesztelésül veszi magára a szenvedést és a halált.

Az emberi természet megremeg az erőszakos halál előtt. De Jézus aláveti magát az Atya akaratának, azért imádkozik, hogy csakis ez az akarat teljesüljön. Az imát az *odaadás* szavai keretezik be. Ezzel kezdődik: „Ha akarod“, — vagy: „Akarod?“ És azzal a kéréssel zárul, hogy teljesdjék az Isten akarata. Ismét a Miatyánk cseng vissza, bár Lukács hagyományában nem szerepelt a kérés: „Legyen meg a te akaratod“ (Mt 6,10). A keresztyén is így könyörög imádságában Krisztus nyomán: Atyám, „abba“, legyen meg a te akaratod, ne vigy minket a kísértésbe.

A Miatyánk Jézus imája, a vértanúk imája, Jézus tanítványainak imája, a halálos óra imája, az élet nagy döntéseinek imája.

⁴³ *Megjelent neki az égből egy angyal, és megerősítette.* ⁴⁴ *Döntő küzdelmet vívott, és még buzgóbban imádkozott. Verejtéke mint megannyi vércsepp hullott a földre* ¹⁵⁸.

Jézus imája meghallgatásra talál. De nem úgy, hogy elkerüli a kehely, hanem úgy, hogy még buzgóbban imádkozik, és erőt kap, hogy utána nyúljon. Isten meghallgatja a szenvedésben mondott imánkat: azzal is, hogy megerősít akaratának átkarolására, és hogy a hitben megnyit üdvözítő terveinek.

Jézus életében három tudósítás szól mennyei követről. Isten így felel imájára a kereszteléskor, a színváltozáskor és az Olajfák hegyén. Ez a három esemény nagy órákat jelöl az Úr életében. Összefügg a szenvedéssel és a megdicsőüléssel. Isten fölkészíti Jézust, „választottját“, „szeretett fiát“, hogy véghezvigye az üdvösség tervét — benne a szenvedés és a halál „kell“-jével —, és küzdelmen és halálon át a dicsőségre jusson.

A vértanúkat *angyalok* bátorítják és erősítik halálos küzdelmükre. A tüzes kemencébe dobott ifjaknak az Úr angyala jön segítségükre: „Leszállt Azarjával és társaival a kemencébe, és kiverte a tüzet a lángoló kemencéből. Olyan hűvössé tette a kemence belsejét, mintha harmatos szellő fújdogált volna benne“ (Dán 3,49k). Amikor Dániel kinyilatkoztatásból megtudja, mi történik népével az utolsó napokban, angyalnak kell *megerősítenie*: „Erre ismét megérintett az embernek látszó alak, és megerősített. Így intett: Ne félj, Isten kedveltje! Béke veled! Maradj erős, igen, maradj erős! Amikor így beszélt hozzám, újra erőre kaptam, és ezt mondtam: Beszélj hát, parancsolóm, mert erőt adtál nekem“ (vö. Dán 10,1-19). Jézusnak meg kell valósítania Isten terveit az emberiséggel; de csak az Atya erejével teheti meg ezt. Isten angyal által adja meg neki az erőt; angyalok szolgálnak művében (2,19; Csel 1,9k).

Megerősödve lép Jézus a *döntő küzdelembe*. Nem a halálfélelem, hanem a győzelemért való aggodás szorongatja. Ettől a döntő küzdelemtől függ a világ üdvössége. A küzdelem kemény. A megkísértés után a Sátán egy időre távozott tőle (4,13). Most azonban újból szorongatja, hogy eltérítse az Atyától kijelölt útjáról.

Jézus minden erejének bevetésével, minden ellenállást leküzdve ki mondja igenjét az Atya akaratára. Az erőfeszítés izzadságot sajtol ki porusaiból. Verejtéke mint megannyi vércsepp hullott a földre⁵⁹.

⁴⁵ *Aztán felkelt imájából, és visszament a tanítványokhoz. Bánatukban alva találta őket.* ⁴⁶ *Rájuk szólt: Mit alusztok? Keljetek fel és imádkozzatok, nehogy kísértésbe essetek!*

A tanítványok Jézus első és végső gondja az Olajfák hegyén: akkor, amikor a szenvedés kelyhe mellett dönt, abban a nagy órában, amikor megszerzi az üdvösséget a világnak. *Alva* találja őket. Mentségül az evangélista hozzáfűzi: *bánatukban*. Tétlenül átengedik magukat mindannak, ami következik, és elalszanak. Jézus nem tesz nekik szemrehányást, hanem aggódik értük; szolgál nekik. *Mit alusztok?* — Most van a közeledő kísértés és szorongatás órája. Megismétli intelmét: imádkozzanak. Szükséges mindenkor imádkozni és abba nem hagyni. Az állandó ima megerősíti az egyházat minden támadás ellen, aminek Jézus visszatéréséig ki van téve.

Márk ecsetelte a legerősebb kifejezésekkel Jézus olajfákhegyi küzdelmét. Lukács mellőzi a rémületes, borzongató elemet. Nem beszél Jézus remegéséről és csüggedéséről, halálos szomorúságáról, undoráról. Márk szerint Jézus a földre roskadt. Lukács enyhíti: „Térdre esett“. Az imádság kérése nyugodtabb; csak szerényen kérdezi, lehetséges-e, hogy elműljék tőle a kehely. Lukács csak egyszeri imádságról és a tanítványok egyszeri intéséről tudósít. Márknál az imádság „visszhangtalan kiáltás“, Lukácsnál az angyali jelenés választ hoz rá. Jézus ebben a nehéz órában is megőrzi emberi nagyságát. A nagy magányos az Atyához intézett imából meríti erejét. Szorongatott helyzete ellenére a tanítványokért aggódik, teljes emberi megértéssel van irántuk. Lukács kiveszi Jézust az olajfákhegyi óra egyedülálló helyzetéből, és úgy rajzolja meg, mint példaképet: a mártírok ősképet és mindazokét, akik nehéz órában, másokért viselt felelősséggel Isten akarata mellett tartoznak dönteni.

2. Az elfogadás (22,47-53)

47 Mielőtt még befejezte volna szavait, ime egy csapat érkezett. Az említett Júdás, egy a tizenkettő közül, vezette őket, és közeledett Jézushoz, hogy megcsókolja. 48 Jézus megkérdezte: Júdás, csókkal szolgáltatód ki az Emberfiát?

Hirtelen egy csapat jelenik meg: nem valami tarkán összeverődött sereg, hanem a szinédrium megbízásából működő és a templom főembereinek parancsnoksága alatt álló rendőrségi szakasz. Ez a zsidó hatóság szolgálatában áll, elfogadásokat foganatosít, a vádlottakat a törvény elé vezeti, őrzi a foglyokat, és végrehajtja a zsidó törvényszéktől kimondott ítéletet. Miközben Jézus még a tanítványokkal beszél, máris teljesen megváltozott a helyzet. Ellenségei körülveszik, a szorongatás bekeríti. Ez lesz majd az egyház helyzete a világban. A sötétség órája mindig azt lesi, mikor kap hatalmat.

A csapat élén Júdás jár. Egy a tizenkettő közül! Ő tájékozott, és ismeri Jézust. Legszűkebb köréből kezdődik a kiszolgáltatás (vö. 21,16). Júdás közeledik, hogy megcsókolja. Még mielőtt a csók elcsattanna, Jézus megbélyegzi a gyalázatos kísérletet. Szava meggondolásra és megtérésre is szólít. Nevén szólítja Júdást: így hívta meg apostolai körébe. A csók a tanítvány áhítatos tiszteletének a jele a mester iránt; Júdás az árulás jelévé teszi (Mk 14,44). Az *Emberfiát* szolgáltatja ki; akit elárul, az fogja megítélni (22,22). Jézus jóságában és nagyságában most is uralkodó alak marad, amikor ellenségei reá törnek.

“Amikor a körülötte lévők látták, hogy mi készül, megkérdezték: Uram, kardot rántsunk ellenük?”⁵⁰ Egyikük mindjárt le is sújtott a főpap szolgárára, s levágta a jobb fülét.⁵¹ De Jézus leintette: Hagyjátok! Elég! Aztán megérintette a fülét és meggyógyította.

A kardról szóló szavak utózöngéje ez. A tanítványok nem fogták föl az értelmét, azért most sem értik, mi történik. Jézus megfosztatása hatalmától legszűkebb, bizalmas körének, a *körülötte lévőknek* is érthetetlen titok és talány marad. Megvallják hűségüket, odaadó tiszteletüket és engedelmességüket, Úrnak szólítják, — de nem értik, hogy az Úr útja a kereszten át visz a dicsőségbe. Védelmük karikatúrarajzában látszik jóakaratum, de elégtelen hitük is. Jézus tanítványa emberi hűségnél többel tartozik (14,26k).

Jézus megtiltja a *kard* használatát. Semmi köze a zelóta mozgalomhoz, amely erőszakkal akarja meghozni Isten országát, sem a zsidó partizánokhoz, akik fegyverrel akarnak véget vetni az idegen uralomnak, semmiféle politikai és harci eszközhöz. Hatalmát arra használja, hogy meggyógyítsa a karddal sújtottat, hogy jót tegyen ellenségeivel. Úr marad és Üdvözítő, ura a sötétség órájának is, üdvözítője ellenségeinek is.

“Az ellene kivonult főpapoknak, a templomőrség tisztjeinek és a véneknak pedig ezt mondta Jézus: Mint rabló ellen, úgy vonultatok ki, kardokkal és dorongokkal?”⁵² Naponta ott voltam veletek a templomban, s nem vetettetek rám kezet. De ez a ti órátok és a sötétség hatalma.

A csapat, amely el akarja fogni, a *főtanács* megbízatásából jön. Az evangélista ünnepélyesen felsorolja a főtanács tagjait. A nép „elitjét” képviseli, rá vannak bízva legfőbb javai: a törvény, a templom, Isten népe. Mindez Krisztus felé tekint — és ők elfogják. Jézus elpusztításának bűne a zsidó vezetőségé. Ezzel értelmetlenné teszi és megsemmisíti saját magát (20,8).

Jézus tiltakozik az ellen, hogy közönséges *rabló* módján bánanak vele¹⁶⁰, mint valami napvilágtól rettegő gonosztevővel, mint erőszakos emberrel, akit kardokkal és dorongokkal kell fogságba ejteni. Jézus ügye ugyanaz volt, mint a szinédrium tagjaié: Isten igazsága, a törvény

teljesítése, a templomi szolgálat. Jézus vallási tanító volt. Ellenfelei mindenkor meggyőződhettek róla, hogy semmi mást nem keresett. Hiszen teljes nyilvánossággal tanított a templomban. A szinédrium tagjai nem nyúltak hozzá, s vitákat folytattak vele vallási kérdésekről. Ennek ünnepélyes kijelentése az egyház számára volt fontos: mert az sem titkos szövetség, amely vallási szakadásra és erőszakos politikai változásokra törekszik, nem veti el azt, amit Isten az üdvösségtörténetben művelt, hanem beteljesíti — Jézus által.

A szinédrium tagjainak nem lenne hatalmuk Jézus fölött, ha nem Isten adta volna nekik. Ő áll e mögött az esemény mögött. Hogy eljött ez az óra, az ő órájuk, az nem tőlük való, hanem Isten megengedéséből. Ők mint szerszámok működnek közre benne — nem mint Isten, hanem mint a Sátán eszközei. Ez az óra, amelyben megvalósítják terveiket, a sötétség hatalma kibontakozásának, a Sátánnak az órája. A sötétség a Sátán birodalma. A főtanács nem hisz Krisztusban, és a Sátán uralmának zsákmánya lesz, nem lép Jézus szolgálatába, s így az ördög szolgálatába jut.

3. Megtagadva és kicsúfolva (22,54-65)

a) Péter tagadása (22,54-62)

⁵⁴ *Amikor elfogták, elvezették és a főpap házába vitték. Péter pedig messziről követte.*

Már nem Jézus cselekszik, hanem övele cselekszenek. *Elfogják, elvezetik és beviszik.* Megragadta a kelyhet, az Atya átadta ellenségei kezébe; a sötétség hatalma és annak eszközei munkálkodnak; ő engedelmeskedik, kiszolgáltatott, áldozatul esett.

Jézust Kaifás főpap házába viszik, ahol a főtanács ülésezik⁶¹. A pontatlan adat elég az evangélistának. A történelmi háttérnél fontosabb neki Jézus magatartása, szava, hallgatása, az, hogy mit mondanak az Úrról a legmagasabb helyeken és maguk a legmagasabb rangú tisztviselők.

Amikor Jézus az Olajfák hegyére ment, még az ő akarata intézett mindent: Elindult, kiment az Olajfák hegyére, tanítványai követték. Most már vezetik, ellenségei házába viszik, és csak *Péter követi messziről*. Péter — és csakis ő — még hű elhatározásához, messziről követi. Készül a tagadás, megkezdődött az elpártolás.

⁵⁵ *Az udvar közepén tüzet raktak, és körbe ülték. Péter is közéjük ült.*

A tavaszi éjjelek Palesztinában hidegek. Az őrség, amely Jézust ide vezette, tűz mellett melegszik. Péter követi Jézust a palota udvarára. *Közéjük ül*, abba a csoportba, amelynek tagjai Jézusról csak ellenségei

révén tudnak. Köztük a veszély közepette van. A kísértés rátör, mint a sötétség a tűz fényére.

⁵⁶ *Egy szolgáló meglátta a tűz fényében, amint ott ült. Szemügyre vette, aztán azt mondta neki: Ez is veled volt.* ⁵⁷ *De ő tagadta: Asszony, nem is ismerem.* ⁵⁸ *Nem sokkal ezután egy másik vette észre: Te is közéjük tartozó vagy, — szólt neki. Péter tiltakozott: Ember, nem vagyok.* ⁵⁹ *Alig telt el egy óra, más valaki bizonygatta: De igen, ez is veled volt, hiszen galileai.* ⁶⁰ *Péter azonban azt felelte: Ember, nem tudom, mit beszélsz.*

A Pétert körülvevő körből *három kísértő* lép elő: egy nő és két férfi. A támadások először gyorsan követik egymást, utána egy óra nyugalom, majd annál keményebb támadás. A kísértők erőszakoskodása fokozódik: „Ez is veled volt“; „te is közéjük tartozol“, „de igen, ez is veled volt“. Először róla beszélnek, majd egyenesen *rátámadnak*, végül az egész csoportot mozgósítják ellene. Először csak ránéznek, majd megszólítják, végül átlátnak rajta és leleplezik mint galileait. A „galileai“ szó vádként cseng: zelóta, lázadó. A háló, amelybe Péter belebonyolódott, mind jobban és jobban befonja. Esete intő példa az egyház minden tanítványának.

Háromszor támadnak az ellen, amiről Péter az utolsó vacsora termében szenvedélyesen biztosította az Urat: „Veled“ (22,33). Jézus erre hívta őt és az apostolokat: hogy vele legyenek (Mk 3,14). „Veled“: ennek kell az apostol előtt világoskodnia. Krisztus követése tanúságtévő hit, bizonyító erejű odahallgatás, jelként felmagasló szerep. A tanítványok igehirdető és megerősítő együttműködése csak egy része ennek (22,28). Minden tanítványának része van ebben a veled-levésben, mindegyik egy a közösségből. Pétert éppen ezen a téren éri kísértés.

A tagadás *fokozódik*: Nem ismerem; nem vagyok közülük való; nem tudom, mit beszélsz. Péter mit sem akar tudni Jézusról, sem tanítványairól, sem ügyéről. A szakadás növekszik. Péter mindig jobban kilép az Úr közelségéből, mindig messzebb hagyja maga mögött a „veled“ levést.

^{60b} *Még ki sem mondta, kukorékolt a kakas.* ⁶¹ *Az Úr megfordult, és rátekintett Péterre. Péternek eszébe jutott, mit mondott az Úr: Mielőtt a kakas kukorékol, háromszor megtagadsz.* ⁶² *Kiment, és keserves sírásra fakadt.*

Miközben Péter harmadszor is megtagadja az Urat, virradni kezd, kukorékol a kakas. Jézust keresztülvetik az udvaron; *rátékint* Péterre. Péter megtér. Jézus imája meghallgatást talált.

A megtérés tényezői: a *kakaskukorékolás*, amely Jézus jóslatára emlékeztet, a *tekintet*, amely bizalmat ad Péternek, a Jézus *szavára*

való emlékezés: ez a szó íme igazolódott. Mindezek mögött az Úr áll. Kétszer nevezi meg a evangélista. Jézus Úr — ebben a sötétségben is. A vele való találkozás: a kozmosz jeleiben, az Úr igéjében, az emlékeztére történő cselekményekben (úrvacsora, szentségek) világosságra vezet¹⁶².

Az egyház korát sötét hatalmak fenyegetik. De tudnia kell, hogy minden fenyegetettség és emberi gyöngeség fölött ott áll az Úr. Fenyegetett egyház lesz Ura visszatértéig, azért mindig bűnösök egyháza is, — de azt is tudja, hogy az Úr mint Főpap könyörög érte, csak legyen tudatában jelenlétének, szavának, és gondoljon a megtért Péterre.

b) Az őrség gúnyolódása (22,63-65)

“Az emberek, akik őrizték, csúfot üztek belőle. Befödtek az arcát, és kérdezték: Találd el, ki ütött meg? És sok mást is mondtak káromolva.

Az őrzőlegények „szembekötősdit“ játszanak Jézussal; ezt a játékot már az ókor is ismerte. Ezzel *prófétai igényét* kísértik és gúnyolják. Újból visszatér az ördög kísértése: „Ha Isten fia vagy...“ (4,3,9)

Jézus többi megalázásáról (Mk 14,6) Lukács hallgat; ő szereti a mértéket, és fátyolt borít arra, ami embertelen. Mindazt, ami itt történik, *istenkáromlásként* itéli el. Jézus több, mint próféta (9,20k). Isten epifániája ő (5,8), benne maga Isten látogatja meg népét (7,16). Az istenkáromlás megtapasztalása az egyház szenvedései közé tartozik. „Tudok szorongattatásodról, arról, hogy szegény vagy, de valójában mégis gazdag. Tudom, hogy gyaláznak, akik zsidónak vallják magukat, de nem azok, hanem a sátán zsinagógája“ (Jel 2,9)¹⁶³.

4. A főtanács előtt (22,66-71)

Lukács ábrázolása eltér Márkétól, amelyet Máté is követ. A legfeltűnőbb az, hogy Lukács a „törvényszéki tárgyalást“ reggelre, virradat idejére teszi át, valamint hogy ennek a tárgyalásnak nincs törvényes jellege: hiszen hiányzik a tanúk kihallgatása, a főpap ünnepélyes bizonyágtétele és az elítélés. Csupán megkérdezik Jézust messiási mivolta felől. Jó néhány tudós ebből arra akart következtetni, hogy Lukács külön forrást követett, amely szerint nem volt eljárás a zsidó szinédrium előtt, sem elítélés a zsidó hatóság részéről. A Márk ill. Máté által követett hagyomány azért vette be a szinédrium előtti eljárást, mert apologetikus okokból egyoldalúan a zsidó hatóságok terhére akarta írni Jézus kivégzését, a rómaiakat viszont fel akarta menteni alóla. A valóságban azonban a szinédrium Jézust csak elfogatta, röviden kihallgatta, azután pedig áttette a helytartóhoz, hogy mint árulót kivégeztesse¹⁶⁴. De ez az elgondolás már azon megfeneklik, hogy nem lehet bebizonyítani Lukácsnak a Márk-féle hagyománytól eltérő külön forrását. Elég az, ha ábrázolását (22,54-71) az előtte fekvő Márk-szövegen végrehajtott szerkesztői munkának tekintjük. Lukács a szinédriumi

tárgyalás végső szakaszáról akar tudósítani, amelyet kétségtelenül reggelre kell tennünk, és ebből csak a messiási kérdést és a messiási vallomást emeli ki. Jézust a Messiást megvalló keresztény hitvalló és mártír előképe gyanánt állítja elénk (1Tim 6,12k). Jézus peréről akkor kapunk helyes képet, ha Márkból indulunk ki, és tekintetbe vesszük, hogy ő sem beszél két tárgyalásról (éjszakai és reggeli ülésről), hanem egyről, amelyet megszakít Péter tagadásának elbeszélése. Ezzel az „irodalmi mesterfogással” Márk Jézus vallomásának és Péter tagadásának egyidejűségét akarta szemléltetni, és az ellentétet éles megvilágításba állítani. Lukács folyamatos tudósítást igyekszik adni, így másképpen járt el, mint Márk¹⁶⁵.

“Mihelyt megvirradt, összegyűlt a nép véneinek tanácsa, a főpapok meg az írástudók, és tanácsuk elé állították.

A főtanácsot Lukács mint „a nép véneinek tanácsát” állítja a görög olvasók elé. Mint a görög városokban az öregek tanácsa, a szinedrium is szenátusra és bírói kollégiumra tagolódik (főpapok és írástudók). Az örség Jézust virradatkor a gyülekezet elé vezeti. Ami itt történik, bátorságot ad majd a fiatal egyháznak és hithirdetőinek, amikor a görög városokban az öregek tanácsa előtt állnak, hogy számot adjanak igehirdetésükről és hitvallásukról (Csel 16,20; 17,6).

“Ha te vagy a Krisztus — szólították fel —, mondd meg nekünk. Ő azonban így válaszolt: Ha megmondom is, nem hisztek nekem. “Ha pedig kérdezlek benneteket, nem feleltek. “De az Emberfia mostantól fogva a hatalmas Isten jobbán fog ülni.

A vének tanácsa felteszi Jézusnak a döntő kérdést, amely az egész népet, Isten népét illeti: Vajon a názáreti Jézus a *Krisztus*, az Isten küldte Messiás, aki felé az üdvösségtörténet tekint, akitől Izrael és a népek üdvössége függ? Jézus „körüljárt, jót cselekedve, és meggyógyítva mindenkit, aki az ördög hatalmában volt” (Csel 10,38), és úgy beszélt, mint hatalmas próféta. Mi ennek a magyarázata? A nép Dávid fiának vallotta, a végső üdvösség meghozójaként ujjongott feléje. Kicsoda hát? Mit mond önmagáról? A nép véneinek tanácsa olyan kérdést tesz föl, amely mellett sem Izrael, sem a világ nem mehet el közönyösen; senki, aki megismerte a Jézusról szóló üzenetet, az üdvösségtörténetet, senki, aki hiszi, hogy Isten nem hagyta magára az emberiséget.

Jézus nem tagadja a szinedrium kérdését, de nem is mond igent rá. Nem akar felelni, mert a kérdés feltevői nem akarnak hinni. Ha meg is mondom, *nem hisztek nekem*. A vének tanácsa nem az üdvösség vágyától indítatva kérdez, hanem azért, mert okot akarnak nyerni a vádra, hogy politikai perbe fogják Pilátus előtt. A „Krisztus” (Messiás) cím nacionalista és politikai ízű volt: a Messiástól azt remélték, hogy kihajigálja az országból a római megszálló haderőt, és helyreállítja a

politikai szabadságot. Minek vallja meg Jézus előttük, hogy ő a Krisztus, ha nem hisznek, csak arra használják föl vallomását, hogy kiszolgáltatás a római hatóságnak? Hogy valaki elismerhesse a názáreti Jézust Krisztusnak, az Istentől küldött üdvözítőnek, hinnie kell benne. A Krisztusba vetett hitre azonban csak az jut el, aki az üdvösség őszinte vágyából kérdez utána. Ha egy ember nem kész elfogadni Krisztus szavát és követni útját, akkor nem is talál utat a hitre. Aki azért teszi föl a Krisztus-kérdést, hogy kiszolgáltatassa és bevádolja őt, vagy csak azért, hogy megtudja az igazat, nem pedig azért, hogy kövesse és vezéréül válassza, az előtt bezárul a beléje vetett valódi hit útja.

Jézus megpróbálta rávezetni a szinedrium tagjait, mi a felelet a fölvetett kérdésre. Föltette a Keresztelő hatalmára vonatkozó *kérdést*: ezzel akarta őket rávezetni saját küldetésének megértésére (20,1-8). Föltette a kérdést, mi az értelme a titokzatos zoltárversnek: „Uramhoz szólt az Úr . . .” (20,41-44), és megpróbálta őket bevezetni a dávidi fiúság értelmébe és Istenhez való saját viszonyába. De *nem adtak feleletet*. Nem mintha nem tudtak volna felelni, hanem mert nem akarták elismerni azt, ami a kérdésére adandó feleletben rejtett. A Krisztus-kérdés az egész emberhez szól, nem csupán értelméhez, hanem ugyanúgy akaratához is. Megváltoztatja az életét: „egzisztenciális kérdés”. Aki erre a kérdésre olyan feleletet akar adni, amelyet Krisztus kíván, annak készen kell állnia a „megtérésre”, „maga megtagadására”, Jézus követésére.

Kicsoda Jézus, aki fogolyként áll ott a főtanács előtt? A fölített kérdésre a kinyilatkoztatás egy szavával ad feleletet: Mostantól az Emberfia *ott fog ülni* Isten hatalmának *jobbján*. Jézus arról az Emberfiáról beszél, akit Dániel látott: „Láttam az éjjeli látomásban, hogy íme, az ég felhőin valaki közeledik. Olyan volt, mint az Emberfia . . . Uralkodást, méltóságot és birodalmat kapott” (Dán 7,13). Ez az Emberfia Isten hatalmának (szósz. erejének) jobbján fog ülni, Isten jobbján, akit mint erőt ír körül a szöveg (Mk 14,62). A Dánielből vett, az Emberfiára vonatkozó idézettel kapcsolódik a 110(109) zoltár első verse: „Uramhoz szól az úr: Jobbomra ülj.” Mostantól fogva az Emberfia részesül Isten dicsőségében. Mit jelentsen ez a titokzatos, tartózkodó beszéd az Emberfiáról? Miért beszél Jézus órála abban a pillanatban, amikor a zsidók megkérdezik, ő-e a Messiás? Emberfiának vallja magát. Amikor elkövetkező szenvedéséről és haláláról beszélt, mindig az Emberfiát említette¹⁶⁶. Mostantól fogva, amikor a törvény előtt áll és halála ítélik, bemegy Isten dicsőségébe. Jézus igényt emel a messiási méltóságra, és Isten maga fogja igazolni ezt az igényt, amikor Emberfiává magasztalja fel. A kinyilatkoztatásnak ez a szava eloszlát minden botránkozást Krisztus megalázottságán, ami a zsidók számára annyira megnehezíti, hogy elismerjék Messiásnak, főleg a szenvedéséből és

keresztthalálából fakadó megbotránkozást. Jézus a Messiás, de nem olyan, mint a szinedrium gondolja, hanem az a Messiás, aki isteni hatalmat és dicsőséget kap, ha megjárta az elítélés és a halál útját.

Márk Jézus vallomását ezekben a szavakban hagyományozza át: „Látni fogjátok, hogy az Emberfia ott ül a Mindenható hatalmának jobbján, és eljön az ég felhőiben“ (Mk 14,62). Lukács kihagyja, hogy „látni fogjátok“, — a szinedrium tagjai nem fogják őt látni: nem mindenki számára lesz látható a megdicsőült Krisztus, és a Dicsőséges eljövetele nincs olyan közel, hogy meglátnák. Kihagyja ezt is: „eljön az ég felhőiben“. Az üldözött és kínzott egyháznak nem csupán arra van szüksége, hogy tudja: Krisztus eljön, hanem mindenekelőtt arra, hogy meggondolja: ő mint Megdicsőült, Isten erejével felruházott, vele együtt uralkodik. Erre a Krisztusra tekint fel István vértanú, s tőle kap erőt a mártírhálal elszenvedésére: „Íme látom, hogy nyitva áll az ég, és az Emberfia ott áll az Isten jobbján“ (Csel 7,56).

„Erre egyszerre közbevágtak: Tehát te vagy az Isten Fia? Ti mondjátok — felelte. — Én vagyok. ” Mi szükségünk van még tanúkra — mondták erre. Magunk hallottuk a saját szájából.

A zsidók fölismerték, hogy Jézus önmagáról beszél. Emberfiának nevezi magát, s részt vesz Isten erejében és uralkodásában. Ellenfelei levonják ebből a következtetést, és azt kérdezik: Tehát te vagy az *Isten Fia*? A zsidók az „Isten Fia“ címet méltóságba való beiktatás, uralomátadás értelmében használták. Amit Jézus Dániel és a zoltár szavával kimondott: „Uralkodást, méltóságot és birodalmat kapott“, és „Ülj jobbomra“, azt a szinedristák az „Isten Fia“ szóba foglalják össze¹⁶⁷.

Mielőtt Jézus megfelelné a kérdésre, emlékeztet arra, hogy a zsidók az ő kinyilatkoztató szavából merítik fölismerésüket. Most kimondják azt, amit annak idején nem voltak hajlandók, mikor hatalmáról és a 110(109). zoltár magyarázatáról vitakoztak vele. Az istenfiúságra vonatkozó kérdés kiemeli Jézus messiási mivoltát a politikai légkörből, és vallási térre viszi át. A „Krisztus“ (Messiás, görög fordításban: király) címmel vissza lehetett élni politikailag; az „Isten Fia“ cím azonban a pogány világ számára is tisztán vallási értelmű. Ezért Jézus nyílt és teljes vallomást tesz: *Én vagyok*. Ezzel a szóval nyilatkoztatta ki magát Isten az égő csipkebokornál is (Kiv 3,13)¹⁶⁸. A zsidók és pogányok előtti ige hirdetés céljából fontos volt, hogy a krisztusi címet mentesítsék politikai és nemzeti összefüggéseitől.

Márk szerint a főpap kérdése így hanzott: „Te vagy Krisztus, az Aldott fia?“ (Mk 14,61) Lukács kettéválasztotta a kérdést, de anélkül, hogy lényeges különbséget tett volna a két cím között (mondjuk pl.: Messiás — Isten metafizikai, lényegi Fia). „Krisztus“ és „Isten Fia“ a főpap és Lukács számára is egyértelmű fogalmak. Pál a damaszkuszi

zsinagógában így hirdeti Jézust: „Ez az Isten Fia“ (Csel 9,20), ezt az Apostolok Cselekedeteinek könyve így is mondja: állította, „hogy ez a Krisztus“ (9,22). Az „Isten Fia“ cím értelmezi a Krisztus (Messiás) címet.

Amikor a főtanács emberei föltették Jézusnak a kérdést: ő-e az Isten Fia, még nem tudtak maguknak számot adni a címben rejlő mélységekről. Úgy gondolták, Isten uralkodótársává teszi a Messiást, részt ad neki hatalmából és uralkodásából, s ezért nevezték Isten (fogadott) fiának. Régi egyházi szövegek először szintén Jézusnak ezt az Isten dicsőségében való részvételét látták, amikor Isten Fiának hívták: „Isten feltámasztotta Jézust, amint a második zsoltárban is meg van írva: Te a fiam vagy, a mai nap nemzetelek“ (Csel 13,33). Isten a halottaiból való feltámasztás után Fiává tette Jézust. Egy krisztusi hitvallásban, amelyet Pál a római levél elejére tett, ez áll: Isten Jézust „Isten hatalmas fiává tette... a halálból való feltámasztásával“ (Róm 1,4). De nem maradtak ennyiben. Az ősegyház felismerte, hogy Jézus földi élete alatt is Isten Fia volt. Tanúskodik erről Isten szava a keresztségkor és a színváltozáskor (3,22; 9,35). Jézus már élete első pillanatától fogva, azóta, hogy a Szentlélek által anyja méhében megfogant, Isten Fia: „Ezért a születendőt is szentnek, Isten Fiának fogják hívni“ (1,35). Isten lassacskán vezeti be az egyházat Jézus istenfiúságának mélyeséges titkába. Nem világít-e rá jobban ez a fokozatos, tapogatózó behatolás Jézus személyébe az ő nagyságára és küldetésére, mint hogyha szokványosan elmondjuk: „Hiszek Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában“? Micsoda mélységek rejlenek ebben a szóban: „Isten egyszülött Fia“!

Krisztus három címet ismer itt el magáról: *Krisztus* (Messiás), *Emberfia*, *Isten Fia*. Sem a Krisztus, sem az Isten Fia címet nem mondja ki magáról egyenesen. Csak Emberfiának hívja magát, azt is leplezetten, mintha valaki másról beszélne. Az Emberfia címmel a dicsőségre vezető szenvedés útját kapcsolja össze. Ez önkinyilatkoztatásának legsajátosabb eleme: hogy a halálon át dicsőségesen felszáll az Isten trónján való uralkodásra.

Jézusnak a főtanács előtt krisztusi mivoltáról tett vallomása „a krisztológia foglalatata“. Annak forrása ebben a vallomásban van. Amit apostolainak a Jeruzsálemben vivő úton mondott, amit a nép előtt a templomban tanított, azt most nyilvánosan hirdeti a nép hivatalos képviselői előtt. A tanítványokhoz a néptömeg láttán így szól: „Mindazt, amit sötétben mondtok, világos nappal halljátok majd vissza; és amit sötét szobákban fölbe súgtok, azt a háztetőkről fogják hirdetni“ (12,3). Rajta is beteljesedik ez, amikor vallomását elmondja a főtanácsban. Jézus tanúbizonyosságot tesz a főtanács törvényszéke előtt. Az egyház

számára mindörökre *a mártír ösképe* ő: „Ha kezét emelnek rátok és üldöznek benneteket, kiszolgáltatnak a zsinagógáknak és börtönbe vetnek... azért van, hogy tanúságot tegyetek“ (21,12k).

A szinedrium tagjai megerősítik, hogy Jézus szava tanúbizonyság volt számukra: „Mi szükségünk van még tanúkra?“ Jézus megvallotta, hogy Isten fia: ezzel igazolva látják, hogy ő a Krisztus. A messiási vallomást politikai értelemben fogják fel. Vagyis elérték céljukat. Jogos és eredménnyel kecsegtető a római hatóságnak való kiszolgáltatás. A Krisztusról tett tanúság kétélű kard: „Mi Krisztus jó illata vagyunk Isten előtt azok közt, akik üdvözülnek, éppúgy, mint azok közt, akik elkárhoznak. Ezeknek halált jelentő hullaszag, azoknak meg az élet éltető illata“ (2Kor 2,15).

III. KISZOLGÁLTATVA A POGÁNYOKNAK (23,1-25)

A rómaiak a meghódított népeknek meghagyták saját törvényhozásukat, jogrendjüket és kormányzatukat. Különös kiváltságoknak örvendtek a zsidók. A jeruzsálemi szinedrium a prokurátorok idejében (Kr.u.6 óta) főbenjáró pereket is tárgyalhatott, és halálos ítéletet mondhatott ki. Ezeknek a halálos ítéleteknek végrehajtása (a pallosjog) azonban — mint valószínűleg mindenütt a római provinciákban — csakis a helytartót illette meg. (Jn 18,31 szerint a zsidók így szóltak Pilátus ítélőszéke előtt: „Nekünk senkit sem szabad kivégeznünk.“) Ha a szinedrium tagjai azt akarták, hogy a Jézusra kimondott halálos ítéletet végre is hajtsák, akkor a római prokurátorhoz kellett fordulniuk.

A prokurátornak mint legfelsőbb bírónak jogában volt egyszerűen elismerni és végrehajtani a szinedrium ítéletét, vagy pedig még egyszer lefolytatni a pert. Jézus perében az utóbbi történt. A szinedrium bírói tanács volt, a római helytartó egyéni bíró. Rendszerint ülnököket és kísérelőket adtak melléje, de ezeknek nem volt bírói felhatalmazásuk, csupán jogi tanácsadókul szolgáltak. Az eljárás elvileg nyilvános volt. Először a vád hangzott el. A bizonyítás szabadon történt, nem formalitásokhoz kötve. A bizonyító eszközök a vádlott és a tanúk kijelentései voltak. Miután a bíró tanácskozott az ülnökökkel, az ítélőszékről ítéletet hirdetett, és ezt nyomban végrehajtották.

Az evangéliumok Jézus perének csak töredékeit adják¹⁰⁹. Mindenekelőtt nem mondják kifejezetten, hogy Pilátus formális halálos ítéletet hirdetett. Ebből egyesek arra következtettek, hogy döntése nem volt szigorú jogi értelemben vett ítélet, hanem vagy kivégzési parancs a szinedrium ítéletének elismerésével, vagy csupán a vádlott jogi formák nélküli odadobása a zsidóknak. Azonban félreértjük az evangéliumokat, és kellesztél többet követelünk tőlük, ha „protokolláris“ perbeszámolót keresünk bennük. Az evangéliumok Jézus perének üdvösségtörténeti jelentőségét akarják megmutatni.

A bíró Poncius Pilátus, Júdea és Szamaria helytartója (prokurátora) (Kr.u.26-36). A korabeli zsidó források (Philo és Josephus Flavius) igen kedvezőtlen képet rajzolnak róla. Hajlíthatatlan jellem — mondják —, semmire sincs tekintettel. Kormányzására megvesztegethetőséggel, erőszakos tettekkel, rablással, bántalmazással, fenyegetéssel, egy halom

ítélet nélküli gyilkossággal és elviselhetetlen kegyetlenkedéssel hozott szegényt⁷⁰. Egészen másképp mutatják be az evangéliumok: Pilátus a jogrend szerint gondolkodik, igyekszik igazságot szolgáltatni Jézusnak a zsidók gyűlölete ellenében, és engedékeny, túlságosan is engedékeny a zsidók iránt. Ebből az ellentétes megítélésből azt akarták következtetni, hogy az evangéliumok ábrázolása teljesen „történelmietlen“ (Klausner). Ez az ítélet nem jogos. A zsidó írók képe minden bizonnyal egyoldalú, ellenséges, olyan tényekre épült, amelyek a prokurátort kedvezőtlen megvilágításba helyezik. Maga Pilátus fejlődésen ment át a történelmi események nyomása alatt. Amikor Palesztinába érkezett, Sejan, Tibériusz császár mindenható gárdaparancsnoka, mint antiszemitát tette meg az ország kormányzójává. De miután 31-ben Sejan megbuktatták, és Tibériusz elővigyázatosabban bánt a zsidókkal, Pilátus új taktikára kényszerült. Barátokra volt szüksége Jeruzsálemben, Tibériásban (Heródes Antipásznál) és Rómában. Az evangéliumok kétségtelenül „retusálták“ Pilátus képét, mert meg akarták mutatni, hogy a római helytartó is megállapította: Jézus politikailag veszélytelen, és a szinédrium tagjai mesterkedtek ki a halálát. Ez az apologetikus szándék Lukácsnál a legerősebb, mert olyan területnek ír, ahol a római állam tartja kezében a hatalmat, és olyan korban fogalmazza meg evangéliumát, mely már nem kevés tapasztalatra tekinthet vissza. A kor gondolkodása olyan történelemszemléletet mutat, amely megértette, hogy az egyháznak e világban, ennek adottságai szerint kell berendezkednie, s ezekhez az adottságokhoz tartozik nem utolsó sorban a római állam. Pilátus pere két szempontból bátorítja az egyházat: Megmutatja a vértanúnak, hogyan tanúskodják a római hatóságok előtt; továbbá apológiája a kereszténységnek a római állam előtt.

1. Pilátus előtt (23,1-5)

¹ Ezzel fölkerekedett egész tömegük, és Pilátushoz vezették. ² Ott vádolni kezdték: Azt tapasztaltuk — mondták —, hogy látítja népünket. Megtiltja, hogy adót fizessünk a császárnak. Azt állítja magáról, hogy ő a Messiás-Király.

Palesztinai zsidó stílus szerint hivatalos ügyekben mindig a tiszt-ségviselők tömege jelenik meg a római hatóságok előtt. Nyomást gyakorolnak Pilátusra. Hasonló történik Korintusban Pállal: „Amikor Gallio volt Achája helytartója, a zsidók egy emberként Pálra támadtak, és a törvényszék elé hurcolták, ezzel a váddal: Ez arra próbálja rábeszélni az embereket, hogy a törvénnyel ellenkező módon tiszteljék az Istent“ (Csel 18,12). Krisztus szenvedése bátorítja a keresztényeket! Ha üldözik őket, mint Jézust, semmi szokatlan nem történik velük.

A helytartó a nagy ünnepekre székhelyéről, a tengerparti Cezáreából Jeruzsálembé jön. Ilyenkor Heródes palotájában lakik, a város északi-keleti sarkában⁷¹. Úgy tűnik, oda viszik Jézust is. A római törvényszék nem érdeklik vallási kérdések⁷². Ezért a Jézus elleni vádat *politikailag* kell megfogalmazni, és vallási igényeit politikailag átértelmezni: Vándor igehirdetését politikai néplázításnak állítják be, messiási igényét (hogy ő a Krisztus) árulásnak a római császár ellen, akit keleten királynak

hívják. Ilyen nacionalista törekvések vádjával a zelótamozgalom tagjává bélyegzik. Ezért „kell“ vallási okokból azt is megtiltania, hogy az emberek adót fizessenek a császárnak, jöllehet ő maga ugyancsak másképp döntött a kérdésről. Nem vesznek tudomást arról, hogy Jézus bizonyos dolgokat mindig elkerült, és szemére hányják azt, ami ellen tiltakozott. A vád kiforgatásra és hazugságra épül. Ahogyan a szinedristák „egész tömege“ felbőszíti a helytartót Jézus ellen, úgy bírják rá később a hitetlen zsidók rágalmazó mesterkedései a hatóságokat, hogy törvényszéki eljárást foganatosítsanak a keresztenyek ellen. „A zsidók azonban felbújtották az előkelő vallásos asszonyokat meg a város előjáróit, üldözést szítottak Pál és Barnabás ellen, és elűzték őket területük-ről“ (Csel 13,50)⁷³. Az egyház Krisztus sorsát viseli, és az ő sorsán bátorodik föl.

³ *Pilátus megkérdezte tőle: Te vagy-e a zsidók királya? Te mondd — felelte.*

A helytartó kihallgatásba kezd (23,14). A három vádból az alapvetőt ragadja ki: Jézus a *Krisztus király*. Római prokurátor mivoltának és a vádlók beállításának megfelelően világi, politikai értelemben teszi föl a kérdést. Nem használja a „Krisztus (Messiás)“ szót. Jézus a zsidók királya? Politikai értelemben vett király? A zelóták felfogása szerint, akik erőszakkal akarták lerázni a zsidók fölötti római uralmat? Ha Jézus politikai királyságot igényel a zsidókon, akkor előbb-utóbb ő és követői elpártolnak Rómától és megtagadják az adót. A messiási cím minden igénylője Jézus után vagy magától ezen az úton indult, vagy követői szoritották rá. De vajon a messiási igénynek csak politikai értelme van? Jézus felelete kikerüli a világos választ: *Te mondd ezt, nem én*. Szavai gondolkodásra akarnak indítani. A római helytartó csak politikailag fogja fel a dolgot, a krisztusi címet csak politikai értelemben veszi. Ebben az értelemben Jézus nem a *zsidók királya*. „Te mondd“ — ez a felelet úgy hangzik, hogy nem tagadja egészen a királyi címet. Jézus Krisztus, Messiás, király — de más értelemben. Mint Messiás-király vonult be Jeruzsálembe — számaron lovagolva! Jeruzsálembe jön, — de nem a várost foglalja el, hanem a templomot! Hatalommal uralkodik, — de tanításával! Lukácsnál célzásszerűen van meg, amit Jézus védekezése Jánosnál kimond: „Az én országom nem e világból való; ha e világból volna országom, harcra keltek volna szolgálaim, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. De az én országom nem innen való... Te mondd, hogy király vagyok. Arra születtem s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról“ (Jn 18,36k).

⁴ *Pilátus erre kijelentette a főpapoknak és a népseregnek: Semmiben nem találok ezt az embert bűnösnek. ⁵ De azok még jobban kiabáltak: Tanításával felláztatja a népet Galileától kezdve egész Júdeáig.*

Jézus fővádloí a főpapok, a szinédrium papi vezető emberei. Mögöttük áll a *népsereg*, az eljárásra egybegyűlt tömeg. Pilátus kijelenti: Jézus ártatlan azokban a bűntényekben, amelyekkel vádolták. Bizalmatlan a zsidók császárhűsége iránt, és Jézus kihallgatásából föllismerte, hogy politikai szándékok távol állnak tőle. Így szükségképpen meglátta, hogy a vád gyökere vallásos jellegű (vö. Jn 18,38). Vallási ügyekben és vitákba nem akar belebocsátkozni (vö. Csel 18,14k).

A nyomás Pilátusra erősödik — a tömeg segítségével, a vádak nyakas ismétlésével. Hasonló taktikával egyszer már megpuhították, és engedékenységre bírták. Most a *néplázítást* állítják előtérbe. Ez közvetlenül érinti a helytartó és a római állam hatalmi területét: Júdeát! Kezdődött a politikai nyugtalanság tűzhelyén, Galileában. Ott robbantotta ki felkelését a galileai Júdas (Kr.u.6-ban). Akkor az adókivetés céljából elrendelt népszámlálás játszott nagy szerepet (vö. Csel 5,37). Jézus nem ártalmatlan! A lázadók országából való! Elbűvöli az embereket egész Palesztinában, egészen Pilátus hatalmi köréig! Jézus vallási sikerét minden eszközöz politikai jellegűnek bélyegzik, hogy eltegyék láb alól.

2. Heródes előtt (23,6-12)

⁴ *Amikor Pilátus (Galileáról) hallott, megkérdezte, hogy galileai-e.*
⁷ *Amikor megtudta, hogy Heródes uralma alá tartozik, átküldte Heródeshez, aki azokban a napokban maga is Jeruzsálemben tartózkodott.*

Heródes Antipász, Galilea fejedelme, római megbízásból volt fejedelem, ítélkező hatalommal. A júdeai prokurátornak szabadságában állt, hogy *áttegye* Jézust országa fejedelmének bírászkodása alá, hiszen Galileából származott, és a szemére hányt „bűntényt“ legalább részben ott követte el. Heródes Antipász a húsvéti ünnep megülvése miatt akkor Jeruzsálemben időzött. Lakását rendszerint a Haszmeoneus palotában ütötte fel, a templomtól nyugatra. Ide *küldi át* Pilátus a vádlottat, hogy a hivatalos tárgyalás legalább bírói véleményt mondjon ki, vagy végleges ítéletet hozzon (Csel 25,13kk). Pilátus szabadulni akart a kellemetlen pertől. Azt is tudta, hogy Heródes kegyben áll a császárnál, és talán remélte, hogy ezzel az elismerő gesztusával jóvátész többrendbeli sértést, amellyel a „szemita Liliput-fejedelmet“ provokálta. Az evangélium nem kutatja az átkülvés politikai és lélektani okait, hanem *üdvösségtörténeti* jelentősége miatt jegyzi fel. Az ülvözés idején a jeruzsálemi ősegyház így imádkozik Istenhez: „Te alkottad az eget, a földet, a tengert és mindent, ami benne van. Szolgádnak, Dávidnak szájával ezt mondtad a Szentlélek által: „Miért tombolnak a pogányok és kovácsolnak hiú terveket a népek? miért kelnek fel a föld királyai, gyülekeznek uralkodói az Űr ellen és az ő Fölkentje (Krisztus) ellen?“ Mert valóban összefogtak ebben a városban fölkent szent szolgád, Jézus

ellen: Heródes és Poncius Pilátus a pogányokkal és Izrael népével, hogy végrehajtsák azt, amit hatalmad és akarated előre elhatározott. És most tekints fenyegetőzéseikre, és add meg szolgálidnak, hogy teljesen nyíltan hirdessék szavadat. Nyújtsd ki kezedet, hogy gyógyulások menjenek végbe, jelek mutatkozzanak és csodák történjenek szent szolgálád, Jézus nevében“ (Csel 4,24-30). Heródes és Pilátus, zsidók és pogányok egyaránt vétkeznek Jézus, a világ Ura ellen. De nem tudják megsemmisíteni Krisztust, hanem kényszerű közreműködői annak, hogy Isten neki adja a világaluralmat. A fenyegetett és üldözött egyház Jézus szenvedéséből merít erőt. Az eszkatológikus beszéd megjósolja, hogy a tanítványokat Jézus nevéért *királyok és helytartók* elé vezetik (21,12). Jézus előbb tapasztalta meg ezt. Az üldözött egyház Jézus üldözését hordja. Vértanúságának oka Isten végzése, abból válik érthetővé Jézus vértanúsága is. A keresztyének, Isten szolgálói, összetartoznak Jézussal, Isten fölkent, szent szolgálójával — az üldözésben és a dicsőségben.

** Amikor Heródes meglátta Jézust, nagyon megörült, mert már régóta szerette volna látni, hiszen sokat hallott felőle, s remélte, hogy valami jelet lát tőle. * Sok szóval faggatta, de ő semmit sem felelt neki.*

A galileai negyedes fejedelem szeszélyes, joviálisan leereszkedő világhi, vallásilag közönyös, a pompás épületek és dús asztali örömek barátja, „nyugalmat szerető“ férfi, ravasz diplomata, szenzációhajtású, mint ahogy Lukács az athéniakat jellemzi: „Semmi másra nem volt annyira idejük, mint hogy újságot mondjanak vagy halljanak“ (Csel 17,21). Heródes *örül* Jézus láttán. Azt reméli, hogy csodát lát a csodatevőtől. A bűvészek az udvari közönséget mutatványaikkal szórakoztatják! Jézus mint kellemes idegcsiklandozó! Pál hasonlót tapasztal majd az Areopagoszon az epikureus és sztoikus filozófusok részéről: „Különös dolgokat hallunk tőled; tudni akarjuk hát, mit jelent ez“ (Csel 17,19k). Isten szent végzéseit szenzációvá alacsonyítják. Ez is üldözés...

Jézus *hallgat*: nem szól, nem cselekszik. Csodái Isten kezdődő uralmának jelei. Szava prófétai üzenet, a hit döntésére szólít, üdvösség vagy kárhozat, élet vagy halál elé állít. Csodatevő erejét és szavát nem a maga megsegítésére kapta. A kísértő ilyen jellegű ajánlatát már működése kezdetén elutasította (4,1-13). Most sem áll szóba vele, amikor a szabadság vagy elítélés választója előtt áll. A jeleket leső szenzációhajtású pórul jár (9,9; 8,19kk). Aki jeleket követel, nem kap mást, mint felhívást a bűnbánatra (11,29kk).

Jézus hallgatása *Isten szolgálójának* jele: „Mint bárány, amelyet vágóhídra vezetnek, és nem nyitja meg száját...“ (Iz 53,7). A görögök számára a hallgatás az istenség jele: „A hallgatás Isten jelképe“. E mögött a hallgatás mögött nem a bosszú napjára váró tehetetlenség rejlik, hanem az Isten végzése iránti hallgatag engedelmesség.

¹⁰ *A főpapok és írástudók is ott álltak, és hevesen vádolták. Heródes katonáival együtt megvetette és gúnyt űzött belőle. Tiszta fehér ruhát adatott rá, azután visszaküldte Pilátushoz.*

A jeruzsálemi szenátorok alkalmasint félték, hogy a galileai fejedelem talán közbelép Jézus érdekében, és meghiúsítja pusztító tervüket. A negyedes fejedelem már a Keresztelőt is szívesen hallgatta (Mk 6,20), és érdeklődött Jézus iránt (9,9). Ezért hevesen vádolták. A meggyőző erő hiányait nyakasság pótolja. Heródes előtt is fölmentéssel végződik a tárgyalás. Jézus inkább nevetséges, mint veszedelmes, inkább világtól idegen álmodozó, mint politikai lázadó; királyságra pályázik, de nem király, fantasztá, de nem forradalmár. Heródes *hőfehér ruhát*, „toga candida“-t adat Jézusra: most a tisztségre pályázók öltözetét viseli. Nevetséges királyjelöltnek nyilvánítják és mint ilyet gúnyolják. Nem veszik komolyan, kinevetik, kicsúfolják királyi igényét, hisz az nem királyi hatalomban és dicsőségben mutatkozik (vö. Jn 18,36), mint az emberek gondolnák. Szegény bolond! Nem e világra való rajongó! A zsidóknak botrány, a pogányoknak ostobaság (1Kor 1,23)!

¹² *Ezen a napon Heródes és Pilátus jó barátok lettek, azelőtt ugyanis kölcsönös ellenségeskedésben éltek.*

Pilátus jeruzsálemi palotájában szent pajzsokat állíttatott fel. A zsidók ebben a szent város kihívó megszenteltségtelenítését látták pogány jelképek által. Egy zsidó küldöttség bevádolta Pilátust Rómában Tibériusz császárnál. A küldöttségben Heródes Antipász is részt vett. Ez lehetett az ellenségeskedés egyik oka. Amikor Pilátus átteszi Jézust Heródes törvényszékéhez, ezzel nyilvánosan elismeri felségjogát, és egyengeti a normális kapcsolatok útját. Az evangélium ebben a kien-gesztelődésben üdvösségtörténeti szempontokat lát. Heródes és Pilátus, zsidók és pogányok összefognak Jeruzsálemben Isten szent szolgálja ellen, akit Messiássá kent föl. Zsidók és pogányok kijelentik ártatlanságát, de egyben vétkeznek ellene. Már kezdődik az egyesülés nagy műve, amely akkor teljeseedik majd be, amikor Jézus felmagasztalva vonul dicsőségébe (vö. Iz 49,7-13). Jézus „a mi békénk“ (Ef 2,14).

3. *Elítélve* (23,13-25)

¹³ *Pilátus összehívta a főpapokat, a főembereket és a népet, s így szólt hozzájuk: Elém vezettétek ezt az embert, mint a nép lázítóját. Ime, jelenlétetekben kihallgattam, de az ellene felhozott vádak közül egyben sem találtam vétkesnek. ¹⁴ De Heródes sem, mert visszaküldte hozzánk. Láthatjátok, semmi olyat nem követett el, amiért halált érdemelne. ¹⁵ Megfenyíttem hát, és szabadon bocsátom.*

A Pilátus előtt pereskedő tömeg megnőtt: ott vannak a főpapok, a főemberek és a nép. Először a szinédrium tagjainak egész tömege jött

(és az őrség, 23,1), azután a főpapok és a népsereg (23,4), most a főpapok, a főemberek (a vének vagy a szinedrium többi tagja a főpapokon kívül) és a nép, Isten népe, amely eddig Jézus oldalán állt. Az egész zsidó népnek le kell folytatnia vitáját Jézussal. Legnagyobb történelmi döntése előtt áll. Heródes és Pilátus összefog a pogányokkal és *Izrael népével*, hogy megtegyék azt, amit Isten akarata és hatalmas végzése eleve elhatározott.

Pilátus tudtul adja a per eredményét. A vádat egy pontba foglalja össze: népfelkelés a római állam ellen. A vizsgálat eredménye, hogy a vád nem jogos. A törvényes tárgyalás a nép előtt, teljes nyilvánosságban folyt le. Mindenki meggyőződhetett arról, hogy Pilátus nem járt el törvénytelenül. Ítéletét Heródes ítélete is támogatja. A tárgyalás eredménye a következő: Jézus nem követett el halált érdemlő vétket. Politikai ártatlansága arra vall, hogy az ügy, amelynek képviselője, nem ellentétes az állam érdekeivel. Az ítélet a római birodalomban terjeszkedő egyház számára alapvető jelentőségű volt. A római állam fölismeri és elismeri, hogy Jézus működése és üzenete politikailag veszélytelen. A bíró ismeri a főpapok és a mögöttük álló tömeg hangulatát és akaratát. Késznek nyilatkozik bizonyos engedményre. Mielőtt szabadon engedje Jézust, meg fogja ostoroztatni (Mk 15,15). Az ostorozás barbár kegyetlenséggel történt. A bűnöst levetkőztették, egy karóhoz vagy oszlophoz kötözték, vagy a földre lökték, és több hóhérlegény addig verte, míg belefáradtak, vagy míg a hús véres cafatokban nem lógott a testről. Az ostorozás rendszeren a megfeszítés kísérője volt (Mk 15,15). Pilátus önálló fenytésként akarja alkalmazni (Jn 19,1-5). Lukács kerüli az „ostorozni“ szót. Arról sem tudósít, hogy a fenytést végrehajtották. Kíméli a rómaiakat. Pilátus enged a tömeg nyakasságának, és ezzel végzetes útra tér. Eszközévé válik a szinedriumnak, amely meg akarja semmisíteni Jézust. Ezért vétkük nagyobb, mint Pilátusé (Jn 19,11).

¹⁷ *Az ünnep alkalmával szabadon kellett bocsátania egy foglyot.* ¹⁸ *Az egész nép ezt ordította: Vesszisd el ezt! Bocsásd szabadon Barabást!* ¹⁹ *Ezt a városban kitört lázadás és gyilkosság miatt vetették börtönbe.*

A helytartó a húsvéti ünnepre tartozott a zsidóknak egy foglyot szabadon bocsátani. Nyilván jogi kiváltság kívánta így, amelyet a rómaiak a zsidóknak engedélyeztek¹⁷⁴. A tömeg Barabás nevét veti bele a tárgyalásba. Ez a férfi szabadságharcos volt, néplázító, és egy fölkelés alkalmával *gyilkossá* vált. Vagyis abban vétkes, amivel Jézust vádolják a szinedrium tagjai. A felkelő és gyilkos szabadon bocsátását kívánják, Jézusnak pedig erőszakos elpusztítását követelik. A feltámadás után Péter így beszél a zsidókhöz: „Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, atyáink Istene megdicőítette szolgáját, Jézust, akikt ti kiszolgáltattatok és elvetettetek Pilátus előtt, noha ő úgy határozott volna, hogy szabadon

bocsátja. Megtagadtátok a szentet és igazat, és azt kértétek, hogy egy gyilkost ajándékozzon nektek, az élet szerzőjét pedig megöltétek“ (Csel 3,13k). Az éles ellentétek nem nélkülözik a titkos tragikumot. A nép egy gátlástalan felkelőért a „szent és igaz“ ellen dönt, az élet szerzője ellen, aki az élet megrontójával szemben az életre vezet.

²⁰ *Pilátus ismét szólt hozzájuk, mert szabadon akarta bocsátani Jézust. ²¹ De tovább ordítottak ellene, és azt kiabálták: Feszítsd meg! Feszítsd meg! ²² Harmadszor is megkérdezte: De hát mi rosszat tett ez itt? Semmi vétket nem találtam benne, amiért halált érdemel. Megfenyitem, és szabadon bocsátom.*

Az árulás vádja óta a halálbüntetés áll a per hátterében, nyíltan követelik (23,18), végül pedig keresztre feszítésben határozzák meg (23,21). Az árulás a római jogban főbenjáró bűnnek számít, és büntetése — a bűnös társadalmi helyzete szerint — a keresztre, vadállatok elé vetés a cirkuszban vagy száműzetés egy szigetre. A főtanács vezető tagjai Jézusnak kereszthalált szánnak. Egészen meg kell semmisíteni. Akit megfeszítenek, az elveszíti életét, becsületét, Isten előtti létét. Az írás szerint: „Átkozott, aki a kereszten függ“ (MTörv 21,23; vö. Gal 3,13).

Harmadszor jelenti ki Pilátus Jézusról, hogy ártatlan (23,4.13-16.22). Az ártatlanság kijelentésében fokozatosság mutatkozik: az első Pilátus vizsgálatainak eredménye, a másodikat még Heródes is támogatja, a harmadik a lázadóval és gyilkossal párhuzamban történik. Ilyen az az ember, aki véghezvitte, amivel Jézust vádolják! Ez itt, Jézus, mi rosszat tett? „Ecce homo“ (Jn 19,5).

Valahányszor Pilátus kijelenti Jézus ártatlanságát, még makacsabbá válik a tömeg. A főpapok és a sereg továbbra is ellenkeznek (22,5), az egész tömeg (szakadatlanul) ordítózik: Veszítsd el (22,18)! Állandóan belekiabálnak Pilátus szavába: Feszítsd meg, feszítsd meg! Háromszor próbálja őket Pilátus megnyerni ítéletének. Átteszi Jézust Heródes törvénykezéséhez (22,7), meg akarja fenyíttetni (22,16), megismétli ezt a kegyetlen kompromisszumos megoldást (22,22). Nem a római bíró sürgeti Jézus megfeszítését, hanem a törvényszéke előtt vádaskodó zsidók serege. Lukács nem Pilátus gyöngé engedékenységét és igazságtalan meghátrálását emeli ki, hanem Krisztus ellenségeinek fokozódó nyakasságát. Most telik be csordultig az Istennek való ellentmondás mértéke. Amikor István a főtanács előtti beszédében visszapillant annak történetére, hogyan járt el Isten az ő népével, erre az eredményre jut: „Ti vastagnyakúak és körülmetéletlen szívűek és fülűek! Mindig ellenálltok a Szentléleknek, mint atyáitok, úgy ti is! Melyik prófétát nem üldözték atyáitok? Megölték azokat, akik az Igaz eljövételéről jövendöltek, s most ti lettetek árulói és gyilkosai“ (Csel 7,51k).

²³ *De azok egyre hangosabb üvöltéssel szorongatták követelve, hogy feszítse keresztre. És kiáltozásuk érvényt szerzett akaratuknak.*

Pilátus alul marad a tömeg fanatikus kiáltozásával szemben. A vádlók „sarokba szorítják“ kiáltozásukkal, és ő már nem győzi fanatikus követelözésük ellenében. Az üvöltés felülkerekedik. A dühöngő kiáltozás szinte személytelenül jelenik meg. A tömegnek ebben az arctalan ordításában a sötétség hatalma munkálkodik. A néptömeg és vezetői mögött a sötétség hatalma harcol a dicsőség Ura ellen (22,53; vö. 1Kor 2,6kk).

²⁴ *És Pilátus úgy határozott, hogy teljesüljön követelésük.* ²⁵ *Szabadon engedte hát azt, akit követeltek, azt, aki lázadás és gyilkosság miatt került börtönbe, Jézust pedig kiszolgáltatta akaratuknak.*

Az evangélista szavai nem tartalmazzák Pilátusnak, mint bírónak kifejezett *halálos ítéletét*. De nem hiányoznak a jelek arra vonatkozólag, hogy nyílegesen elhangzott. Pilátus felment a bírói székre, hogy ítéletet hirdessen (Jn 19,13). A Jézus vétkét tartalmazó tábla mutatja, hogy árulásért ítélték el (23,38). A büntetést római katonák hajtották végre (23,47). Miért fejezi ki magát az evangélista ilyen burkoltan: „Pilátus kiszolgáltatta Jézust akaratuknak“? A Pilátus törvényszéke előtt álló zsidók akarták Jézus keresztre feszítését. Péter pünkösdkor, első beszédében kijelenti: „Izraelita férfiak! Halljátok meg szavamat. A názareti Jézust... az Isten elhatározott terve szerint kiszolgáltattátok, és törvény nélküliek kezével keresztre szegeztétek és megöltétek“ (Csel 2,21k)¹⁷⁵. Elsősorban a zsidó vezetőség és Jeruzsálem népe — amely kiáltozásával gyűlöletük eszközüvé vált — vétkes Jézus kereszthalálában. Az összes zsidó kollektív bünéről nincs szó. A gonosz vincellérekről szóló hasonlatban Jézus fölfedi, hogy halálában az írástudók és főpapok vétkesek (20,16.19). Jeruzsálem lakóinak megjósolja városuk pusztulását, mert nem ismerték el, nem fogadták el Isten kegyelmes látogatását Jézus személyében (19,43kk). Jézus megfeszítése a Pilátus előtt álló zsidók akarata volt.

A római helytartó átadja Jézust. Minden elgondolható fáradtsággal igyekezett megállapítani politikai ártatlanságát. A zsidó néptömeg szorította rá a színedrium tagjainak vezetése alatt, hogy engedjen. Ez nagy mértékben leveszi róla a felelősség súlyát. Az ábrázolásnak nem az a célja, hogy megokolja és igazságosan elossza, ki mennyiben vétkes Jézus kivégzésében. Fontosabb volt az egyház missziója számára, hogy élesen megvilágítsa a *római bíró tanúságtételét*: Jézus és ügye politikailag nem gyanús és nem veszélyes az államra nézve. A római államnak nincs oka üldözni az egyházat, mert alapítójától nem örökölt politikai hatalomvágyat és hatalmi törekvést. Ne hagyják a római birodalom hatóságai megtéveszteni magukat a zsidó rágalmaktól, amelyeket a birodalom városaiban mindenütt Krisztus apostolaira szólnak, ne higgyenek ezeknek.

Az egyház számára Jézus pere mindenkorra kötelező erejű bizonyosság, hogyan viszonyuljon az államhoz. De az állam is megtudja belőle, hogyan

értelmezze helyesen az egyházat. Amit Jézus Pilátus törvényszéke előtt megtapasztalt, az bátorítja az egyházat, amikor a hatalmasoktól és bíraktól ugyanazt tapasztalja. A helytartó feláldozza Jézust, hogy ne bonyolódjék politikai nehézségekbe. Ugyanígy áldozza fel és szolgáltatja ki a két római prokurátor, Félix és Festus Pált fanatikus ellenségeinek (Csel 24,25kk; 25,9). Az egyház kora alapvetően a szenvedés ideje. Szorongatásai és kísértései csak akkor érnek véget, amikor az Emberfia eljön. Az Úr bátorságot ad egyházának, hiszen ő elsőnek tapasztalta meg azt a sorsot, hogy mint árulót és lázítót elítélték, miközben az igazi áruló és gyilkos megszabadult!

A szinédrium tagjai elhatározták Jézus halálát. Ez most megvalósulhat. A megvalósítás története Júdásnak azzal az ígéretével kezdődik, hogy kiszolgáltatja nekik Jézust. És ezekkel a szavakkal végződik: „Jézust pedig *kiszolgáltatta* (ti. Pilátus) akaratumknak“. A „kiszolgáltatta“, „odaad“ szó nemcsak Jézus perének elejét és végét jellemzi, hanem az egész passiót. A zsidó periratok és vértanúakták szerint a mártírt kiszolgáltatták azok kezébe, akik kínozzák és megölik¹⁷⁶. Jézust az evangélium mártírnak rajzolja. A „kiszolgáltatta“ szó a történeti eseménnyel együtt értelmét is megadja. A kiszolgáltatás, az átadás nemcsak emberi tett, hanem végső soron Isten tette. Az Úr adta oda őt bűneink miatt (Iz 53,12). Amikor Jézust kiszolgáltatták a zsidók akarátának, Istennek az Írásban kinyilatkoztatott akarata teljesedett (24,26k)¹⁷⁷. A vértanúságban nemcsak emberi hatalom tombolja ki magát: az üdvösség isteni drámája az.

IV. JÉZUS HALÁLA (23,26-56)

Jézusnak a halálba vivő útját és halálát az evangélium úgy ábrázolja, hogy mint mártír áll az egyház előtt. A vértanúságban teljeseedik be küldetése és élete. Eredménye már akkor megmutatkozik, amikor még ki sem lehelt lelkét. Az üldözött egyház Jézusban tapasztalja meg, milyen hatalmas a mártírhálal tehetetlensége.

1. *A keresztút* (23,26-32)

²⁶ *Ahogy elvezették, elcsíptek egy cirénei embert, Simont, aki éppen a mezőről jött, és rátették a keresztet, hogy vigye Jézus után.*

Az ítéletet legtöbbször nyomban kihirdetése után végrehajtották. Minthogy Pilátus katonai büntetést mondott ki, a végrehajtásról a prokurátor gárdája tartozott gondoskodni. *Elvezették* Jézust. Lukács ezt általános alánnyal mondja. A római katonákat soha nem említette. Azt sem mondta el, hogy kigúnyolták Jézust (Mk 15,16k). Jézus megkínzásában és kivégzésében nem a rómaiak az igazi, a fővétkesek (Jn 19,11). A kivégzőhely a városfalakon kívül volt (Mt 28,11; Jn 19,20); Heródes

palotájától kb. 300 m hosszú út vezetett odáig, forgalmas utcákon át, — hogy a keresztre feszítés büntetése elriasztóan hasson. Szokás szerint Jézus a kereszt keresztgerendáját hordozta. A hosszanti a kivégzőhelyen várt rá, a földbe verve. Az evangélista nem beszél mindarról, ami az egyszerű „elvezették“ kijelentés mögött rejlik. Azt emeli ki, ami alkalmas a keresztény vértanú bátorítására.

Az úton elcsípi *Cirénei Simont*, hogy vigye Jézus keresztjét. Lukács „polgári“ kifejezést használ Márk katonai kifejezése helyett (Mk 15,21: „igénybe vették“, „rekvirálták“). A megszálló római csapatoknak joguk volt mindenkit bevonni a közszolgálatba. A rómaiakat az evangélium kíméli: Jézus kivégzése nem úgy jelenik meg, mint a római katonaság ítéletvégrehajtása. Simon a mezőről jön, birtokáról, amelyet talán sírhelynek vett meg. Diaszporaszidó volt, Cirénéből jött, talán azért, hogy a templom közelében készüljön elő a túlvilági életre. Az emberek ugyanis azt remélték, hogy a halottak feltámasztása Sion hegyén fog elkezdődni. Ez a Simon viszi a keresztet Jézus után. Ezzel beteljesíti, amit Jézus tanítványaitól kíván: „Ha valaki utánam akar jönni (tanítvány akar lenni), tagadja meg magát és vegye fel keresztjét mindennap“ (9,23). „Aki nem veszi fel keresztjét és nem követ, nem lehet a tanítványom“ (14,27). Simon Krisztus tanítványát, a keresztény mártírt jeleníti meg. A keresztény vértanúságnak az az értelme, hogy a kereszt-hordozó Krisztussal hordozzuk saját keresztünket. A keresztény élet napi követelményei is mindennap keresztet tesznek az ember vállára, hiszen az egyház üldözött egyház. Ezzel is osztozunk Krisztus kereszt-hordozásában.

²⁷ Nagy tömeg követte, asszonyok is, akik jajgattak és sirtak miatta.
²⁸ Jézus azonban hozzájuk fordult: Jeruzsálem leányai — mondta nekik —, ne engem sirassatok. Inkább magatokat sirassátok és gyermekeiteket, ²⁹ mert íme, jönnek majd napok, amikor azt fogják mondani: Boldogok a meddők, a méh, amely nem szült, az emlők, amelyek nem szoptattak! ³⁰ Akkor majd unszolni kezdik a hegyeket: Omoljatok ránk! És a dombokat: Takarjatok el! ³¹ Mert ha a zöldellő fával így tesznek, mi lesz a sorsa a kiszáradt fának?

Újból itt a „nép“, Isten népe. Velük az asszonyok, a zsidó temetéseken szokásos halottsiratóval (8,52). Ha vezető személyiségeket kellett elsiratni, a gyászolók és siratók köre népgyásszá tágult. A kivégzendőért a zsidók nem engedik meg a nyilvános halottsiratót (MTörv 21,22k). Jézus mégis elfogadja a vesztőhelyre vivő útján. Az asszonyok a mellüket verték és sirtak. A halottsirató mint népe tanítójának, profétájának és királyának jár ki neki. A jajgató asszonyok bátor vallomást tesznek amellet, hogy Jézus nem gonosztevő. Istenfélő férfiak István vértanú is elsiratták (Csel 8,2).

Jézus a jajgató asszonyokhoz mint *próféta* szól. Szava csupa fenség és nagyság. A bajt jósló próféták nyelvét használja: „Jeruzsálem leányai“ (Iz 3,16). „Jönnek majd napok“ (Ám 4,2). „Azt mondják a hegyeknek: Omoljatok ránk...“ (Oz 10,8) Mint próféta működött, és mint próféta fejezi be művét. Most szenved el a prófétagyilkos város minden prófétájának sorsát: a halált (13,34). Hűséges mindvégig. A kitartás a nagysága, az a keresztények nagysága is (vö. 21,19).

Jézus útja a halálba több sajnálatos egyéni katasztrófánál. *Ne engem sirassatok!* Kivégzése Isten ítéletét vonja le Jeruzsálemre. *Magatokat sirassátok és gyermekeiteket.* Ez város mindenkor ellenállt a prófétáknak és megölte őket. A mostani eseménnyel betetézi megátalkodottságát, s meg fogja kapni büntető ítéletét³². Elviselhetetlen szenvedés szakad rá. Ami különben a legnagyobb boldogság, akkor szerencsétlenség lesz. A gyermektelen anyákat boldognak tartják. Az élet olyan elviselhetetlenné válik, hogy inkább akarnának meghalni. A Jeruzsálem fölötti ítélet az Isten elleni lázadás és hűtlenség egész ezredéves történetének záróköve. Egyben előképe és jelképe az általános ítéletnek is minden gonosz, Isten minden kegyelmi ajánlatának elutasítása és minden istenellenes hatalom fölött.

Jézus inkább Jeruzsálemnek és lakóinak sorsára gondol, mint saját bajára. *Magatokat* és gyermekeiteket sirassátok! Prófétai szava megtérésre és bűnbánatra int. A város látványa (19,41) és a jóakarató lakóival való találkozás arra ösztönzi, hogy közzölje velük, amit a város végéről tud, és kifejezésre juttassa iránta érzett szeretetét. Keresztútja beteljesíti Isten minden tervét. A Jeruzsálemről szóló panasszal lép be a városba, amely elutasítja, elveti és halálra adja; a jajgató asszonyok látványával és a hozzájuk intézett intelligenciával hagyja el, hogy elszenvedje a neki készített halált. A város nem ismerte föl, ami békeségére szolgált.

Az óra komolysága már Jézus halálba vivő útjában is megmutatik. Az ítélet rajta, az igazon kezdődik el. Isten szolgálja ő, helyettesítő módon szenved sokakért, de ez nem érvényteleníti azok ítéletét, akikért szenved. Ami vele történik, intő jel és felszólítás a megtérésre. Ha Isten büntető ítélete ilyen keményen sújtja őt, az ártatlant, milyen lehet még azon, aki nem büntelen! Jézus egy közmondásra hivatkozik: „Ha tűz emészti meg a friss (leveleket), mi lesz a szárazakkal?“ Az engesztelő mártír fel akarja rázni az embereket. A vértanúk egyházáról mondja Péter: „Itt van az ideje, hogy elkezdődjék az ítélet az Isten házán. De ha mirajtunk kezdődik, mi lesz a sorsuk azoknak, akik nem hisznek az evangéliumnak? Ha az igaz is alig menekül meg, hol lesz maradása az istentelennek és a bűnösnek?“ (1Pét 4,17)

³² *Két másik gonosztevőt is kivittek vele, hogy kivégezzék őket.*

A rómaiak rendszerint több kivégzést együtt hajtottak végre. Zsidó törvény szerint ez nem lett volna megengedhető. Márk szerint a két bűnös, úgy látszik, szabadságharcos volt; Lukács szerint nem politikai bűnösök, hanem *gonosztevők*. Jézust a gonosztevők és bűnösök közé sorolják. Beteljesedik rajta az, amit maga mondott meg tanítványainak, mielőtt az Olajfák hegyére ment, és amit az Írás jóslott meg Isten szabta sorsáról (22,37; Iz 53,12). Beáll a gonosztevők közé, és elviseli büntetésüket, engesztelve értük. A gonosztevők vannak most „vele”, ők a tanítványi köre!

2. A kereszten (23,33-43)

a) Megfeszítve (23,33-34)

³³ *Amikor odaértek arra a helyre, amelyet Koponya-helynek hívnak, ott fölfeszítették, és a gonosztevőket is, egyiküket jobbról, másikukat balról.* ³⁴ *Jézus pedig így szólt: Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek. Ruhájának elosztására pedig sorsot vetettek.*

A kivégzés helyét *Koponya-helynek* hívták; ezzel a szöveg a héber Golgota nevet adja vissza (Jn 19,17). Úgy írja le, mint kissé kiemelkedő dombot, a keleten gyakori „fej” (arab *rasz*) kifejezéssel. Jézus az akasztódombon végzi be és teljesíti küldetését. „Megvetett volt, az emberek kerülték” (Iz 53,3).

Ott *fölfeszítették*. A dombon néhány cölöp állt, középen ülőfával, felső részükön vájattal a keresztgerendának. Jézus két kezét a keresztgerendára szegezték (24,39; Jn 20,25). Ezt aztán terhével együtt felhúzták a karóra, és a lábakkal együtt megerősítették. Az ókor a keresztre feszítést a „legkegyetlenebb és legfélelmetesebb halálbüntetésnek” (Cicero), „a legnyomorúságosabb halálnemnek” (Josephus Flavius), „rabszolgák halálbüntetésének” (Tacitus) érezte és írta le. Jézust a kereszt a legbecstelenebb gonosztevők közé sorolja. A Jeruzsálembé bevonuló békefejedelem az akasztódombon végzi a béke városán kívül, mint a békés rend rombolója. Közöséges, aljas gonosztevéként feszítik föl két gonosztevő között. De éppen az kelt ragyogó reményt, hogy mint vértanú és Isten szolgája a gonosztevők közé számláltatik: „Ezért a nagyok között adom ki osztályrészét, az erősekkel osztja ki a zsákmányt. Emiatt üresítette ki életét a halálban, és hagyta magát a gonosztevők közé sorolni” (Iz 53,12). Krisztus látványa fölbátorítja a keresztényeket, ha Jézus nevéért mint gonosztevőket kivégzik őket.

Jézus *imádkozik* ellenségeiért és kínzóíért¹⁷⁹. Kín és igazságtalanság nem térítheti el a szeretettől. Vereségében győztes marad. Amit tanított, azt éli is. Ellenségszeretetet hirdetett, most imádkozik ellenségeiért, úgy, ahogyan másoktól kívánta (6,35). Hú marad szavához a sötétség óráiban

is. Júdást belátásra akarja téríteni, amikor az kiszolgáltatja; meggyógyítja a megsebesített szolga fülét, aki közreműködik elfogatásában; imádkozik ellenségeiért, miközben megfeszítik. A megfeszített Jézus saját igehirdetésének „illusztrációja“, a keresztény élet, ima és szenvedés ösképe. „Mert erre vagytok hivatva, hiszen Krisztus is értetek szenvedett, példát adva nektek, hogy kövessétek nyomdokait“ (1Pét 2,21).

Jézus imájával „árulói és gyilkosai“ (Csel 7,52) *ügyvédjévé* és főpapjává (Zsid 7,25; 1Jn 2,1) lesz. Hivatkozik mindarra a bensőségre, amely összeköti Istennel és Istent övele, hogy elérje, amit ki akar könyörögni. Az „Atya“ (*abba*, „kedves papa“) szó fejezi ki ezt. Ráadásul még *mentegeti* is kínzóit és mögöttük álló zsidó ellenségei eljárását. „Nem tudják, mit tesznek.“ Ezzel nem tagadja vétküket. Ha nem lenne vétjük, értelmetlen lenne közbenjárása. A per megmutatta, hogy ellenfelei nem riadtak vissza hazugságtól és gyűlölettől, nyakasságtól és a bíróra gyakorolt nyomástól, csakhogy célt érjenek.

De *teljesen tudatában vannak-e*, mi történik ezzel a kivégzéssel? Krisztust feszítik föl, Isten Fiát, az Emberfiát (22,66kk). Ismerjük Péter szavait, aki először szemére hányta a jeruzsálemi zsidóknak: „az élet szerzőjét megöltétek“, de azonnal hozzáfűzi: „Tudom, testvéreim, hogy tudatlanságból cselekedtetek, mint elöljáróitok is“ (Csel 3,15.17). Pál is egyetért vele abban a beszédben, amelyet a pizidiai Antióhiában tartott: „Jeruzsálem lakói és vezetőik nem ismerték föl (Krisztust), hanem ítéletükkel beteljesítették a próféták szavát, amelyet szombatonként mindig felolvasnak“ (Csel 13,27). Péter és Pál sem mentette föl a zsidókat minden vétek alól, hiszen a tudatlanság és föl nem ismerés nemcsak az ismeret birodalmába esik, hanem akarati döntés is tartozik hozzá. „A fölismerés hiánya nemcsak tájékozatlanság, amely önmagában hordja mentségét, hanem hiba is, amely Isten haragját hívja ki, és bocsánatra van szüksége.“ De csak Jézus feltámadása után válik menthetetlen vétekké, ha valaki nem hisz messiási mivoltában. Odáig Isten elnézte „a tudatlanság idejét“, és nem büntetett érdem szerint. Most, a feltámadás után, változás áll be (Csel 17,30). A megbocsátás és ellenségszeretet imája bevilágít az üldözések korába. István, az első vértanú, amikor a halált hozó kövek eltalálják, térdre esve hangosan kiáltja: „Uram, ne számítsd be nekik ezt a bűnt“ (Csel 7,60). A megdicsőült Krisztushoz fordul, akinek Isten átadta az ítélekezést, és az ő szelleme szerint imádkozik. Jézus a vértanúk példaképe és ereje.

Jézus messze túlszárnyalja a zsidó vértanúkat. Az ő alakjuk is tiszteletreméltó. Csak megrendülve olvashatja az ember a Makkabeus-fivérek és hőslélekű édesanyjuk vértanúságát (2Makk 7). De hogyan viselkednek ők ellenségeikkel szemben? Megfenyegetik az őket kínzó királyt: „De te ne hidd, hogy büntetlenül maradsz, hisz arra vetemedtél, hogy

Isten ellen tusakodj“ (2Makk 7,19). Megvetik ellenségeiket, gúnyolják és dühre ingerlik őket, átkot szórnak rájuk, és szörnyű büntetést jósolnak nekik (4Makk 9,15). Jézus megbocsát, mentetet, bocsánatért imádkozik ellenségeinek.

A zsidók a kivégzendőtől *bűnvallomást* várnak. A bűnbánó lator meg is tette (23,41). Jézus a Szent és Igaz, de a sokak bűnét hordja, és értük imádkozik, mindenekelett azokért, akik őellene vétettek. Halála előtt betölt minden igazságot, azt az igazlelkűséget, amelyet maga kívánt: mert irgalmas, mint a mennyei Atya (vö. 6,36).

Az elítélteket meztelenül feszítik meg. *Ruhájuk* és pár személyi holmijuk a hóhéroké. Hogy eldöntsék, kire mi jut, sorsot vetnek. Jézus ruháinak kisorsolását a 22(21). zsoltár 19. versének szavai jósolják meg. Isten végzése, üdvözítő terve úgy akarja, hogy végső szegénységben és becstelenségben haljon meg. A felmagasztalása felé vezető úton gyakran és nyomatékosan beszélt a szegénységről, a szegénnyé válásról. Most mindent elvesznek tőle, amije van, és ő odaadja, mert Isten így akarja. Miután megérkezett a földi életbe, Mária pólyába takarta; mielőtt eltávozik a földi életből, elosztják ruháit.

Mindent elvettek tőle, amije volt. A szabadságot a megfeszítéssel, a becsületet azzal, hogy a gonosztevők közé sorolták, ruháit pedig hóhérai sajátították ki. Mindent *odaadott*, hogy jót tegyen azokkal, akik gyűlölnek. Csak egy maradt meg neki: az Atya — *abba*. Ő majd gazdaggá teszi a szegényeket, mint az imént fölcsendült szenvedés-zsoltár igéri:

Én százszor elismétlem
dicséretem a közösségben,
és teljesítem fogadalmam
azok előtt, kik félnék téged.
Esznek a szegények s betelnek,
akik az Urat keresik, így énekelnek:
„A szíved mindörökre éljen!“
A föld minden határa
megemlékezik s visszatér az Úrhoz,
és minden népe, törzse
hódolva hull a földre.
Király az Úr valóban,
és minden népet ő kormányoz.
Eléje leborulnak,
akik az alvilágban alszanak,
előtte térdet hajtanak,
akik a Sárba hulltak.
A Győztes keltsen új életre!
Szolgálja minden sarjadékom őt!
Az Úrról mindörökre zengje,
amit jósága végbevitt,
s egy eljövendő nép előtt
hirdesse tetteit.

(22/21/zsoltár, 26-31)

b) Kigúnyolva (23,35-38)

³⁵ *A nép báméskodva állt ott; a főemberek is fintorgatták az orrukat, és így szóltak: Másokat megmentett, most mentse meg magát, ha ő Isten Felkentje, a Választott.*

A szöveg különbséget tesz a nép („Isten népe“) és főemberei között. A nép odaállt, ott ácsorog és báméskodik. Ez a nép hallotta őt a templomban. A perben sohasem játszott aktív szerepet. Most ismét ott van. A nép is az orrát fintorgatja, mint a főemberek. Nem tud megbirkózni azzal, amit a kereszttal lát és átél. Jézus kereszthalála a hit nagy próbája, mindig új erőfeszítéssel kell megállni. Lehet-e ez a keresztre feszített a megmentő, a Messiás, ha saját magát nem tudja megmenteni? A nép nem beszél, nem vesz részt tevékenyen Jézus kigúnyolásában, de belül nem tudja feldolgozni azt a botrányt, amelyet a Messiás kereszthalála jelent neki. Nem kellene-e beavatkoznia Istennek, ha Felkentje, választottja elpusztul, — ha a vértanú nyomorultul tönkremegy?

A nép vezetői „orrukat fintorgatják“, elhúzzák a szájukat, megvetik Jézust. Azt hiszik, joguk van erre. A *gúnyszavak* összefoglalják mindazt, amit Jézus címei tartalmaztak: megmentő, Isten fölkentje, Messiás (9,35), választott, Isten szolgája (9,35; Iz 42,1) és Isten fia. Ha Jézus mindaz, amit ezek a címek mondanak, ha megvan az a hatalma, amit ezek jelentenek, akkor hát most meg kell mutatnia hatalmát, meg kell mentenie magát! Ilyen kísértéssel kezdődött el műve (4,3), ezzel találkozik hazájában, Názáretben (4,23), ez rekeszti is be földi útját. Mint döntés áll előtte, mielőtt megdicsőül. Megfoghatatlan dolog, hogy Jézus hatalmát a tehetetlenség bizonyítja. Ez a paradoxon csak az írásból válik érthetővé; annak emléke cseng vissza a szavakban: „Fintorgatják orrukat“: „De én féreg vagyok, nem ember, / mindenki csúfja, népem söpredéke, / aki csak lát, gúnyt úz belőlem, / ajkukat vonogatják (orrukat fintorgatják) és rázzák fejüket“ (Zsolt 22/21,8).

³⁶ *Gúnyt üztek belőle a katonák is, odamentek, ecetet nyújtottak neki,*

³⁷ *és azt mondták: Ha te vagy a zsidók királya, mentsd meg magadat.*

³⁸ *Felirat is volt a feje fölött: A zsidók királya — ez itt.*

A római katonák is — az evangélista eddig sohasem beszélt róluk — gúnyt üznek Jézusból. *Ecetet* nyújtanak a szomszónak. Távolról fölcsendül a zsoltár szava: „Szomjúságomban ecettel itattak“ (Zsolt 69[68], 22). Jézust kínozzák nyomorúságában. A „zsidók királya“ cím állt a per középpontjában. Ez Jézus „bűne“. Miféle király ez? Tehetetlenül, hörögve függ a kereszten, — igazi zsidókirály, a rómaiaknak alávetett, teljesen jelentéktelen nép királya. A zsidók királya magamagát sem tudja megmenteni, annál kevésbé népét! A megfeszített Messiás-király a zsidóknak botrány, a pogányoknak ostobaság (1Kor 1,23).

A vesztőhelyre kísért gonosztevőnek fehér táblát akasztanak a nyakába vagy viszik előtte. Ezen fekete vagy vörös betűkkel vétke áll. A táblát feltűzik a keresztre. A kereszten lévő tábla *felirata* is Jézus királyságát akarja gúnyolni. Ez itt, ez a fölfeszített a zsidók királya! Pilátus és a katonák éppúgy gúnyt üznek Jézusból, mint a színedrium a zsidókkal. Zsidók és pogányok összefognak, hogy kigúnyolják Jézus királyságát. Jézus csúfsága egyházát is éri, népét, tanúit és vértanúit.

c) A bűnbánó lator (23,39-43)

”Az egyik fölfeszített gonosztevő káromolta: Nem te vagy a Krisztus? Szabadítsd meg hát magad és minket is. “De a másik rászólt: Nem félsz az Istentől? Hisz te is ugyanazt a büntetést szenveded. “És mi jogosan, mert tetteink méltó jutalmát kapjuk. De ez semmi gonoszt nem csinált. “Aztán hozzá fordult: Jézus, emlékezzél meg rólam, ha az országodba jutsz. “Ezt válaszolta neki: Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban.

„Azon az éjszakán (az Ūr eljövetelekor) ketten lesznek egy fekhelyen. Az egyiket fölveszik, a másikat otthagyják“ (17,34). Jézus keresztre körül már kirajzolódik a végső időknek ez az órája. A két gonosztevő, akit *Jézussal fölfeszítettek*, ott függ a kereszten, mint ő — Jézussal együtt —, mégis egészen különbözőre fordul életük vége. Mind a kettő „vele“ van: az egyik csak külsőleg, a másik bensőleg, hívó módon. Az sem használ, ha „vele“ van valaki: személyesen kell dönteni mellette (13,26k).

Az egyik gonosztevő a többivel gúnyolódik. Ha Jézus volna a Krisztus, Isten fölmentje, a Messiás, akkor meg kellene mentenie saját magát és két sorstársát. A lator azt kívánja, hogy ezzel bizonyítsa be messiási mivoltát. Beszéde *káromlás*, mert Istennek Jézusban teljesedő üdvözítő terveit gúnyolja ki. A másik gonosztevő a hit útját járja, amely Isten félelmével és áhítatos tiszteletével kezdődik, aláveti magát Isten végzésének és bölcsességének, mert hisz ebben a bölcsességben, és a Megfeszítettet is elfogadja Krisztusnak.

Aki megtér, elismeri bűnét, s igazságosnak tartja a büntetést, amellyel Isten meglátogatja. A bűnbánó lator megfeszítését ítéletnek tekinti, amelyet gonosz tetteiért megérdemelt. Jézus látványa vezeti bűnének beismerésére, mert meg van győződve, hogy az ártatlanul függ a kereszten. Isten megbocsátja bűneit, mert megadja neki a tiszteletet, lemond minden öngazolásról, haldokolva igazságosnak ismeri el Isten ítéletét, és engedelmesen fogadja a halált Isten akaratából és Jézus társaként.

A bűnbánat és megtérés kibontakozása megkívánja az Isten megbocsátó készségébe vetett bizalmat. A bűnbánó lator Jézusba veti reményét. Benne látja megmentőjét. Hiszi, hogy az Atya odaadja Jézus-

nak az Országot¹⁸⁰, mert a keresztt útját járja (22,29k). Jézus pedig azoknak adja, akik magukévá teszik útját (22,29). A lator Jézus kezébe teszi jövőjét. Az ószövetség imádkozója súlyos szükségben és kísértésben Istenhez kiált: *emlékezzék meg* üdvözítő működéséről, népével kötött szövetségéről, az ósatyáknak tett ígéreteiről¹⁸¹. A lator Jézushoz imádkozik, hogy emlékezzék meg róla.

Isten Jézus kezébe tett le mindent, ami üdvösségre szolgál. A „Jézus-ima“ a keresztt végső szükségében születik meg. Már kezdődik Jézus megdicsőülése. A feléje szálló ima többé el nem némul. István így könyörög: „Úr Jézus, vedd magadhoz lelkemet“ (Csel 7,59). A kereszttények azok, akik Jézus nevét hívják segítségül (Csel 2,21 stb.).

Jézus meghallgatja a lator imáját. Felvirradt az üdvösséges *ma*. Jézus halála után be megy a paradicsomba. Az Atya megadja neki az Országot, az uralmat és a „lakomát“ (22,30). A bűnbánó gonosztevő pedig *vele* lesz. Isten a paradicsomot adja Jézusnak, ő pedig övéinek adja. A hívő és megtért latornak mondott „velem“ az alapja annak, hogyan veszünk részt Jézus paradicsomában. Maga ez a „vele“ a paradicsom. István így imádkozik: „Úr Jézus, vedd magadhoz lelkemet“ (Csel 7,59), és Pál: „Kívánok feloszlani és Krisztussal lenni“ (Fil 1,23; vö. 1Tessz 4,17).

Jézus haláláig a *bűnösök megmentője és üdvözítője* marad. A farizeus házában védelmébe vette a bűnös nőt, az elveszettekről szóló hasonlataiban Isten irgalmasságáról beszélt, Zakeust, a fővámost jószágon fogadta. Mindennek koronája, amikor utolsó órájában biztosítja a latornak az üdvösséget. Az isteni könyörület legmélyebb oka Krisztus kereszttjében nyilvánult meg, amikor meghal sokak helyettesítőjeként. A kései zsidó vértanútörténetekben ismételtlen megtaláljuk azt a vonást, hogy a megtért pogány, ha osztozik a vértanú sorsában, jutalmából is részesedik. Jézus Isten szolgája és vértanú.

3. Jézus halála (23,44-49)

a) Isteni értelmezés (23,44-45)

“ Mintegy a hatodik óra körül sötétség támadt az egész földön egészen a kilencedik óráig, mert a nap nem sütött többé. “ A templom függőnye középen kettéhasadt.

Lukács, a történetíró, pontos számokkal akar szolgálni (3,23); az áthagyományozott számokat pontatlanoknak tartja. A hatodik óra dél, a kilencedik délután három. Ebben a három órában sötétség volt az egész földön. Lukács megpróbálja ezt megokolni: *A nap nem sütött többé*¹⁸². Isten belenyúlt a világ folyásába. Jézus halála olyan esemény,

amely az egész világot érinti, az embereket és az égitestek rendjét. Mint ahogy az Emberfia második eljövételét a végső időkben kozmikus felfordulás vezeti be, úgy Jézus halálát is a kozmosz részvétele kíséri. Az égitestek világát itt a nap jelképezi világosságával, éltető és rendező erejével. Ha Isten elsötétíti a napot, az a közeledő ítélet jele. Jézus is emlékezteti a jajgató asszonyokat az eljövendő ítéletre (23,27k). Jézus halálával Isten megtérésre akarja bírni a világot¹⁸³.

A templomban a szentek szentjét a szentélytől függöny választotta el és zárta le. Ezen át csak a főpapnak volt szabad évenként egyszer belépnie, amikor az engesztelés ünnepén elvégezte az engesztelő szertartást. Isten beavatkozására Jézus halálakor *kettéhasad* a templom függönye: a szentek szentjének gondosan őrzött bejárata feltárul, Isten ószövetségi megnyilatkozásának helye profanizálódik. Isten elhagyja kinyilatkoztatásának helyét, a régi templom és rendje megszűnik. A régi világ és az üdvösség régi rendje Jézus halálával leáldozik; új üdvösségsrend és új világsrend pirkad.

b) Jézus meghal (23,46)

“Jézus pedig hangosan felkiáltott: Atyám, kezédbé ajánlom lelkemet. E szavakkal kilehelte lelkét.

Nem teljesen szokatlan, hogy emberek közvetlenül haláluk előtt még *hangosan* felkiáltanak. A keresztre feszítettek azonban lassú ki-merüléssel, öntudatukat elvesztve pusztulnak el. A megfeszített Jézus hangos kiáltása elgondolkoztat. Nem annak jele-e, hogy a végsőig emberfölötti erő áll rendelkezésére, hogy önként adja oda életét (Jn 10,17k)?

Jézus *imával* zárja le életét. Amikor halál és megdicsőülés találkozik életében, olyankor imádkozik: a keresztségkor (3,21), a színváltozáskor (9,28) és most, hogy a halálon át bemegy a dicsőségbe. Imája szavait népének Istentől kapott nagy imakönyvből, a zsoltárokból meríti (Zsolt 31[30],6). Mint mindig, ezt a zsoltárverset is az *Atya (abba)* szóval vezeti be. Az ártatlanul üldözött rábízta életét Isten hatalmára, az Atya szeretetére. Jézus mindenestül kiszolgáltatja Atyjának *lelkét*, az élet hordozóját. Ez a lélek átmegy az Atya hatalmába, birtokába. Isten hűséges, minden bizalomra érdemes Úr, Atya: az ő kezében, atyai jóságában lelke biztonságban van. Nem hagyja pusztulni, hanem megőrzi és megmenti. Jézus élete odaadásban, engedelmisségben és bizalom-ban fejeződik be. Amikor átadja életét Istennek, ezzel dicsőíti őt: vallja, hogy tőle kapta, és tőle fogja újonnan megkapni.

A zsidók ezeket a szavakat *esti imául* mondják. Délután három óra-kor a templomi harsonák az esti ima óráját jelzik. A golgotai Kereszt-refeszített együtt mondja népével. *Hangosan*, mint a jámbor szokás

kívánta. Valószínűleg gyerekkora óta mondta ezt az esti imát. Gyerekkori imája lesz utolsó imája. Az első szó, amellyel önmagát és istenfiúságát kinyilatkoztatta, az Atyáról szól: „Nem tudtátok-e, hogy abban kell lennem, ami Atyámé?” (2,49) Az utolsó szó, amelyet kiejt, ismét az Atyáról emlékezik meg; az ő kezébe ajánlja lelkét, mert nála kell lennie.

István vértanú ezzel a szóval búcsúzik az élettől: „Űr Jézus, vedd magadhoz lelkemet“ (Csel 7,59). Az Istenhez, az Atyához szóló ima nála Jézushoz intézett imává lett. Az Atya minden hatalmat átadott Jézusnak. Őbenne van az üdvösség. István vértanú a vértanúság mesterét és tanítóját utánozva hal meg. Péter azt írja a keresztyéneknek: „Senki közületek ne szenvedjen azért, hogy gyilkos, tolvaj, gonosztevő vagy bujtotató. Ha pedig mint keresztyének kell szenvednie, ne szégyellje, hanem dicsőítse meg Istent ezzel a névvel... Ezért azok is, akik az Isten akarata szerint szenvednek, ajánlják lelküket a hűséges Teremtőnek azzal, hogy jól tesznek“ (1Pét 4,15-19).

Az ima után Jézus kileheli lelkét: *meghal*. A halállal az életerő elhagyja a testet. Az igazi én, a lélek túléli a halált. Az igazak lelkét Isten megőrzi a paradicsomban a feltámadás napjára (23,43)⁸⁴.

c) A dicsőség felragyogása (23,47-49)

⁸⁷ *Amikor a százados a történeteket látta, dicsőítette Istent s azt mondta: Ez az ember valóban igaz volt.*

A Jézust őrző osztag *tisztje* tanúja volt a Golgotán lejátszódó nagy drámának. A keresztrefeszítés büntetésének végrehajtását a szerencsétlen áldozatok düh- és fájdalomkiáltásai, átkai és kétségbeesésük kitérései teszik borzalmassá. Jézus nem átkozza hóhérait, hanem bocsánatért imádkozik számukra, nem esik kétségbe, hanem bizalommal ajánlja magát Atyjának, Istennek, nem kíván rosszat gúnyolóinak, hanem hallgat. Ami itt végbemegy, felülmúlja az emberi erőt. A százados meg van győződve, hogy Isten műve. Jézusban Isten működik. Ezért *dicsőíti Istent*. Amikor Jézus megszületett, a pásztorok dicsőítették Istent (2,20). A nép is dicsőíti, mikor az Űr tetteiben és szavában hatalmasnak bizonyult (13,13; 17,15; 18,43). Élete végén Isten dicsőítésének ebbe a kórusába bekapcsolódik a pogány százados is. Beteljesedett az, amit angyalok és emberek hirdetnek Jézus világba lépésekor és jeruzsálemi bevonulása-kor: Dicsőség a magasságban Istennek! (2,14; 19,38) Isten megdicsőül Jézusban. Életében, működésében és halálában „a dicsőség Istene“ nyilatkoztatja ki magát (Csel 6,2), mindenhatóságával és nagyságával, szentségével és bölcsességével.

A golgotai dráma bebizonyítja a századosnak, hogy Jézus ártatlan, *igaz*. Így nevezte Pilátus felesége is (Mt 27,19), ez volt Pilátus meggyőződése: „Én ártatlan vagyok ennek az igaznak a vérében“ (Mt 27,24). Az

ősegyház a százados Jézusról szóló szavából többet hallott ki, mint az ártatlanság bizonyosságát: „az igaz” az ő számukra messiási cím volt. Pál ezt a megbízást kapja: „Atyáink Istene kiválasztott, hogy ismerd meg akaratát, lásd az Igazat és halld szájából a szót. Mert tanúsítani fogod minden ember előtt, amit láttál és hallottál” (Csel 22,15). A próféták az Igaz eljöttét hirdették (Csel 7,51k). Jeremiás így beszél: „Íme jönnek napok, amikor igaz sarjat támasztok Dávidnak. Királyként uralkodik majd, bölcsen kormányoz, s gondja lesz a jogra és az igazságosságra az országban” (Jer 23,5). A messiási kor ismertetőjele az igazságosság. A Messiás az, aki tökéletesen teljesíti Isten akaratát. Ő a Szent és Igaz (Csel 3,13). A Megfeszített látványa nem terel el a Messiás megvallásától, hanem arra vezet.

A pogány százados hitvallása vád a zsidók ellen, akik nem hittek Jézusnak. István szemükre hányja: „Ti vastagnyakúak és körülmetéletlen szívűek és fülűek! Mindig ellenálltok a Szentléleknek, mint atyáitok, úgy ti is. Melyik prófétát nem üldözték atyáitok? Igen, megölték azokat, akik az Igaz eljövételéről jövendöltek. S most ti lettetek árulói és gyilkosai” (Csel 7,51k).

A mártír halála megmenti azt, akit vele együtt ítélték el, sőt még hóhérrát is. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve István vértanúságával nagyon szorosan összekapcsolta Saul nevét, aki „helyeselte meggyilkolását” (Csel 8,1). István ellen a színedrium előtt hasonló hamis tanúk lépnek föl hasonló váddal (Csel 6,14), mint az Űr ellen (Mk 14,56k). A felmagasztalt Emberfia dicsőségéről szóló kijelentés éppen úgy megtalálható a szinoptikus szenvedéstörténetben (Mk 14,62k), mint István vértanúságának elbeszélésében (Csel 7,55k). Istvánt kilövik a városból (Csel 7,58), úgy, mint az Urat és vele a hívőket⁸⁵. Végső szavai Jézuséira hasonlítanak (Csel 7,59k). A vértanúban Jézus mártíriumának ereje, Isten dicsősége él.

⁸⁵ És az egész tömeg, amely jelen volt ezen a látványosságon, látta, ami történt, mellét verte és hazatért. ⁸⁶ Jézus ismerősei pedig és az asszonyok, akik Galileából idáig követték, mind ott álltak távolabb, látva ezt.

A vértanúhalál *látványosság*. A vértanútörténetek stílusa jellemzi a tudósítást: „A városbeli nép összesereglett a szomorú látványosságra” (3Makk 5,24). Az egész tömeg *mellét veri* a gyász és bűnbánat jeléül (18,13). A beszámoló szavai Zakariásra emlékeztetnek: „Dávid házára és Jeruzsálem lakóira kiárasztom a részvét és a fohászkodás lelkét. Jerra emelik majd tekintetüket, akit átszúrtak; gyászolják, mint az egyszülött fiút szokás, megsiratják, mint az elsőszülöttet” (Zak 12,10). Ez a csodálatos valaki, akit „Isten vértanújának” neveztek, a Jópásztor ósképe (Zak 11,4-14). Isten végzése értelmében kard találja el (Zak

13,7-9). De most történik a csodálatos dolog: azt, akit a nép elejtett, átszúrt (Zak 12,10), a legkeservesebb halottsiratóval gyászolja. Miért ez a halottsirató? Bánkódás, mert maguk okozták a vértanú halálát, és keserűség a szerencsétlenség miatt, amelyet halála Isten népére hoz (Zak 13,7-9). A siratás háttere ragyogó: az isteni Lélek befogadásának gyümölcse ez, megújult élet kezdete: „Azon a napon forrás fakad Dávid háza és Jeruzsálem lakói számára, hogy megtisztuljanak a bűntől és a tisztátalanságtól“ (Zak 13,1). Jeruzsálem lakói megsiratják Jézust, Dávid fiát, akit Isten végzése szerint saját népe feszített meg, a jó Pásztort, Izrael királyát, aki egyben egyedülálló értelemben Isten egyedüli kedveltje és elsőszülötte, mert ők a vétkesek halálában. A keresztúton Jézus azt mondta az asszonyoknak: sírjanak elsősorban a Jeruzsálemre váró ítélet miatt (23,28kk). A város tömegeinek ebben a halottsiratójában már a Lélek közlő kiáradása sejlik föl. A Lélek elküldése után Jézus halálának és feltámadásának hirdetésére sokan megtérnek (2,37k).

Jézust minden ismerőse otthagya, amikor elfogták és elítélték, és Isten nem vette pártfogásába. Ezzel is profétai szó megy teljesebbé. Lukács, mint majdnem mindig, most is csak céloz rá: „Barátaimat messze vitted tőlem, — utálat lettem a szemükben“ (Zsolt 88[87],9), és: „Barátom, társam távolról kerül, — szomszédaim figyelnek messziről“ (Zsolt 38[37],12). Még távol állnak, de odaálltak és ott maradtak. A Megfeszített mellett és által újból megtalálják magukat. A vértanú bátorságot önt beléjük, összegyűjti őket.

Idejöttek az *asszonyok* is, nőtanítványai, akik Galileából követték (8,2), hogy lássák ezt. Ők is odaállnak és ott maradnak. Az ismerősök és asszonyok tanúi halálának, amint tanúi voltak életének. Megindul az egyház összegyülekezése, mint a szenvedő Isten szolgájáról szóló énekben áll: „Majd ha kilép fáradtságos életéből, látni fogja a világságot, megismerésével sokakat kielégít; sokakat megszabadít szolgám vétkeiktől“ (Iz 53,11). Az egyház alapja: a tizenegy apostol, a nők (akik Galileából követték) és Mária, Jézus anyja meg az Úr testvérei (az „ismerősök“) (Csel 1,13k).

4. A temetés (23,50-56)

⁵⁰ *És íme, (jött) egy József nevű férfi, tanácsúr, jó és igaz ember,*
⁵¹ *aki nem értett egyet a tanács határozatával és eljárásával. Arimatea zsidó városból származott, és várta Isten országát.* ⁵² *Ez elment Pilátus-hoz és elkérte Jézus testét.* ⁵³ *Levette, gyolcsba göngyölte és sziklasírba helyezte, ahol még nem feküdt senki.*

A római jog szerint a kivégzett nem részesülhet halotti tisztességben sem. Testének temetetlenül kell maradnia, míg az állatok és madarak csak a csontjait hagyják meg. Aki önhatalmúlag elviszi egy kivégzett holttestét, büntetendő cselekményt követ el. Ezzel szemben a zsidó jog nem tűrte, hogy az akasztott éjjelen át a fán maradjon: „Ha valaki főbenjáró bünt követ el és úgy végzik ki, hogy felakasztják egy fára, éjszakára ne maradjon holtteste a fán, még aznap temesd el, mert az akasztott ember Istentől átkozott. Ne tedd tisztátalanná az országot, amelyet az Úr, a te Istened ad neked örökségül“ (MTörv 21,23). Az elszíratást a zsidók sem engedik meg kivégzés esetében. A temetést igen. De az ilyen embert külön helyen földelték el. Bűnösöket ne temesenek a jámborok mellé, hogy ne érje őket gyalázat. A zsidó előljáróság gondoskodik arról, hogy Jézus ne maradjon a kereszten (Jn 19,32). De vajon gonosztevéként, becstelenül fogják-e elásni a bűnözők temetőjében?

Most meglepő esemény történik. Egy *tanácsúr*, a főtanács egyik tagja, aki talán a vének (a világi nemesség) csoportjához tartozott, gondjába veszi Jézus holttestét. Az evangélium főnséges emléket emel ennek a férfinak. *József* a neve. Lakóhelye vagy származási helye *Arimatea*, a tengerparti síkság egy zsidó városa (Ramathain Liddánál). Jó és igaz, nemes ember, akiben Isten szava gyümölcsözők (vö. 8.15). Várja Isten uralmának elérékezését; ez a remény és vágy ad neki éberséget Jézus igehirdetése iránt. Nincs meggyőződve Jézus bűnéről, amellyel a szinedrium vádolja, ezért nem ért egyet határozatukkal és eljárásukkal. Isten intézkedésére Jézus a vele együtt megfeszített gonosztevők közül egy tanítványt kap, aki vele jut a paradicsomba, a pogány katonák közül egy hitvallót, aki igazvoltát Isten műveként dicsőíti, az őt elítélő főtanácsból egy olyan férfit, aki elismeri Isten országának meghozójául, és még a halál kapujában, a halálból a megdicsőülésbe vezető úton is hitvalló hittel adózik neki. Isten nem kérdi, honnan való, akit elhív. Ahol olyan embert talál, aki „szép és jó szívvél“ kitárul Istennek, aki nem önhitt, hanem Isten uralmának eljövételébe veti bizalmát, odahozza Jézus tanítványainak üdvözítő közösségébe.

Józsefnek a római hatóságtól, Pilátustól kell engedélyt szereznie Jézus eltemetésére. A római jog megkívánja, hogy azokat, akiket ők végeznek ki, csak az illetékes római hatóság engedélyével lehessen eltemetni. Józsefnek az engedély megszerzéséhez két nehézséget kell legyőznie: nem rokon, és Jézust felségsértésért ítélték halálra. De Pilátus odaadja a holttestet, mert meg van győződve Jézus ártatlanságáról, annál is inkább, mert hiszen most a főtanács egyik tagja jár közben érte. Az evangélium üdvösségtörténeti távlatban gondolkodik. Jézus a jogi akadályok ellenére tisztességes sírt kap, mert megdicsőülése már a halál után elkezdődik. Így telik be a próféta szava: „A gonoszok

közt jelölték ki sírját, gazdag embernél jutott neki halála után rész“ (Iz 53,9)⁸⁶. A mártír elismerésben és dicsőségben részesül. Istvánt is eltemetik istenfelő férfiak (valószínűleg zsidó csodáló), és nagyon megsiratják (Csel 8,2).

Minden megtörténik, amit a méltó temetés megkíván. A holttestet leveszik a keresztről (megmossák, vö. Csel 9,37), gyoicsba takarják és sziklasírba helyezik. Sírkamrában fekszik, kőpadon vagy sziklamélyedésben. Jézus sírjában még senki sem feküdt. Jeruzsálemben olyan állaton lovagol be, amelyen *még senki sem ült* (19,30). A szentet áhítatos tisztelet illeti meg, kívül esik a profán területen, elkülönült a bűnösöktől (Zsid 7,26). Halálában és temetésében elismerik róla azt, amit a zsidók Barabás válaszával elvitattak tőle: hogy „szent és igaz“ (Csel 3,14).

Jézust eltemették: ez a mondat is hozzátartozik a legrégebb hitvalláshoz: „Azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért az Írások szerint, eltemették és feltámadt az Írások szerint“ (1Kor 15,3k). „Jeruzsálem lakói és vezetői nem ismerték el, hanem ítéletükkel beteljesítették a próféták szavát, amelyet szombatoként mindig felolvasnak. Bár semmi halált érdemlő bünt nem találtak benne, mégis halálát követelték Pilátustól. Miután így mindent beteljesítettek, ami írva áll róla, levették a fáról és sírba tették“ (Csel 13, 27kk). A temetés megerősíti, hogy Jézus halott volt. Megerősíti azt is, hogy feltámadt halottaiból. A sír vég és kezdet, a halál és a feltámadás, a megalázás és felmagasztalás emlékjele.

⁸⁴ *A készület napja volt, a szombat már beállóban (szósz.: világítani kezdett).* ⁸⁵ *Az asszonyok, akik Galileából követték, elkísérték és megnézték a sírt, és hogy hogyan helyezték el benne a holttestet.* ⁸⁶ *Azután hazatértek és illatszereket meg keneteket készítettek. A szombatot nyugalomban töltötték a törvény szerint.*

A péntek a szombat előkészítője. Amikor a holttestet sírba teszik, a készület napja már végére jár. Már világítani kezd a szombat. Kigyúl az esti csillag, és a házakban fellángol a gyertyák fénye, Isten dicsőítésének pihenőnapját hirdelve. Fény gyullad a nagypéntek sötétsége fölött. Jézus sírjára nem reménytelen éjszaka borul, hanem élet, fényesség, dicsőség sugárzik fel rajta. Nagypéntek, a sírban nyugvászombatja és hűsvétvasárnap együtt alkotja a keresztény hűsvét ünnepét.

A galileai asszonyok (8,2) a kereszt alatt tanú a halálnak és utána a temetésnek is. Látják a sírt, szemlélik, hogyan helyezik el benne a holttestet. Ők lesznek majd Jézus feltámadása után az üres sír első tanú is. Egyesek ugyan kevésre becsülik tanúságtételüket, megvetik, mint „üres fecsegést“ (24,11; vö. Jn 4,42), pedig az ő tanúságuk is minden figyelemre méltó. Kezdődik a nők missziós munkája.

A szombati nyugalom miatt már nem kenhetik meg tiszteletük jeléül a drága halottat. De még előkészítenek minden szükségeset, hogy vasárnap kora hajnalban megtegyék azt, amire előbb nem volt módjuk. A Jézus halála és feltámadása közötti szombat a nyugalom nagy napja. Az asszonyok *nyugszanak*, Jeruzsálem nem dolgozik: pihen. Jézus holtteste a sírban nyugszik, lelke az Atya kezében. „A hetedik napon pedig megnyugodott Isten minden művétől” (Ter 2,2). Mély határvonal vágódott az üdvösség történetébe. Minden visszafojtja lélegzetét, mielőtt elkezdődik az új. Már minden nyitva és készen áll erre az újságra: a kenethozó asszonyok, a feltámadás első üzenetének hírnökei, a vég nélküli szombat (Zsid 4,1kk) reményteljes felragyogása.

V. JÉZUS MEGDICSŐÜLÉSE (24,1-53)

Lukács húsvéti tudósításait három jellegzetesség különbözteti meg a többiekétől. A Feltámadott megjelenései csakis *Jeruzsálemben* vagy körülötte történnek; egyetlen egy sem visz vissza Galileába. Máténál Jézus csak Galileában jelenik meg, János jeruzsálemi és galileai megjelenéseket is felsorol. Lukács a feltámadás történetében is hű történelmi műve vázlatához. Jézus útja Isten akarata szerint Jeruzsálembe vezet. Ott kellett beteljesednie végének és mindannak, ami az írásban áll róla (vö. az úti beszámolót, 9,51kk); Jeruzsálemben kapnak erőt kiválasztott apostolai, amikor a Szentlélek leszáll rájuk, s onnét kiindulva lesznek tanúi egészen a föld határáig (Csel 1,8).

A Lukács-féle húsvéti beszámoló minden eseménye *egyetlen napon*, húsvét napján történik. Ha csak evangéliuma maradt volna fenn és az Apostolok Cselekedetei nem, senki sem kételkednék ebben. Úgy látszik, liturgikus-kultikus érdek indította erre az ábrázolásra. Az ősegyház a hét „első napján”, az „Úr napján” (Jel 1,10) ünnepli az istentiszteletet (1Kor 16,2; Csel 20,7). Ez a nap megemlékezés a húsvéti eseményekről. „Azért örömmel ünnepeljük a nyolcadik napot: azon támadt fel Jézus halottaiból, és miután megjelent, fölment a mennybe” (Barnabás-levél 15,9). A keresztény vasárnap ünnepe Jézus élete eseményeiben gyökerezik.

A három húsvéti eseményt a *tanúk* három csoportja éli át: a galileai asszonyok (1-12.vers), ketten az apostolokat körülvevő körből (13-35, vö. 24,9) és a Tizenegy (36-53). Az egész egyház (Csel 1,13k) hirdeti a húsvéti üzenetet, a húsvéti eseményből él és hat: húsvéti egyház.

1. A húsvéti üzenet (24,1-12)

Ósi keresztény meggyőződés, hogy Isten feltámasztotta Jézust halottaiból. Ezt a hitet az egyház hitvallásokban vallotta (1Kor 15,3-4), az ígehirdetésben hirdette (az Apostolok Cselekedeteinek beszédei), himnuszokból megénekelte (Fil 2,6-11). Megbízható alapját Lukács az üres sírról szóló elbeszéléssel igazolja — minden evangélium ezzel kezdi húsvéti tudósítását —, úgy, hogy minden ellene felhozott kifogásnak el kell némulnia. A húsvéti hit biztos birtokában észrevehető örömmel beszél el az evangélista, hogyan jutottak el az emberek minden belső gátlás ellenére a Feltámadottba vetett hitre.

¹ *A hét első napján — még alig szürkült — kimentek a sírhoz, s magukkal vitték, amit elkészítettek.* ² *De a kő el volt a sírtől hengerítve, és amikor bementek, nem találták az Úr Jézus testét.*

A temetés tanúi: az asszonyok lesznek az üres sír tanúi is. Jézus temetése és az üresen talált sír között ott a nyugalom napja. A megkenés szeretetszolgálatára arra sürgeti az asszonyokat, hogy már *kora hajnalban* a sírhoz menjenek. Ki előzhetette meg őket?

Meglepő fölfedezés: a nagy kő, amely a sírt elzárta, el van hengerítve, a sír üres. Ezt a két tényt állapítják meg az asszonyok. Mindkettő magyarázatot követel. Mi a magyarázat? Az asszonyok egyelőre nem találnak ilyet. Nem lennek kiutat a kérdésben, tanácstalanok. Nem gondolnak sem a feltámadásra, sem a holttest ellopására, amivel zsidó körök akarták hitelét venni az apostolok hűsvéthirdetésének (Mt 27,62-66; 28,11-15).

A két tény magyarázatát meglepetésszerűen kapják meg.

⁴ *Még fel sem ocsúdtak meglepetésükből, s íme, két férfi lépett hozzájuk ragyogó ruhában.* ⁵ *Megijedtek és lehajtották fejüket. De azok így szóltak hozzájuk: Miért keressitek az élőt a halottak között? Nincs itt, feltámadt. Emlékezzetek vissza, mit mondott nektek, amikor még Galileában járt: ⁷ Az Emberfiának a bűnösök kezébe kell kerülnie, fölfeszítik, de harmadnap feltámad. ⁸ Erre eszükbe jutottak a szavai. ⁹ Visszatértek a sírtől, és mindent hírül adtak a Tizenegynek és a többieknek.*

A tündöklő, világító ruha jelzi, hogy a két alak Isten követe. Isten ragyogó fénye árasztja el őket (2,9). Az ő üzenetét hirdetik. A hirtelen megjelenés is mennyei követeknek mutatja őket (2,9; Csel 12,7): a láthatatlan világból jöttek az asszonyokhoz (2,9; Csel 12,7). Két férfi alakjában lépnek elő, tehát tanúságtételük teljes érvényű (MTörv 19,15). Az üzenet, amelyet hirdetnek, az egyház *hűsvéti üzenete*: Isten feltámasztotta Jézust, akit holtan tettek a sírba; nincs itt. Közhely, közmondásszerűen kifejezve. A Jézus feltámadásáról szóló üzenet isteni üzenet. Nem az üres sír tanúsítja, hanem Isten kinyilatkoztatása. Az üres sír azonban megerősíti ezt az isteni üzenetet.

A mennyből jött követek állításának biztosítéka Jézus *prófétai szava*. Amikor még Galileában időzött, előre megmondta, hogy kereszten hal meg és harmadnapon feltámad (9,22.44). A kiszolgáltatás a bűnösöknek, a megfeszítés és a feltámadás Isten üdvözítő tervének „kell”-jében gyökerezik. Ezt a tervet hirdette Jézus, minden próféták legnagyobbika és leg hatalmasabbika, és ez teljesedett be feltámadásában. Hűsvéhitünk megbízhatóságának végső és legmélyebb biztosítéka nem az üres sír, nem Isten követeinek mennyei jelenése, hanem a prófétai szó, Isten szava, amelyet utoljára és tökéletesen Fia mondott ki (Zsid 1,2). Maga

az ég utal erre a szóra: emlékezzenek vissza az asszonyok Jézusnak földi életében mondott jóslatára.

Az asszonyok emlékezete megerősíti az ég húsvéti üzenetét: Jézus csakugyan ezeket a próféta szavakat mondta. Ezért ők maguk is a húsvéti hír hirdetőivé lesznek. Márk szerint (16,7k) megbízást kapnak, hogy hirdessék a húsvéti üzenetet a tanítványoknak és Péternek, de nem adják tudtul. Lukács szerint hirdetőivé lesznek anélkül, hogy megbízásra szorulnának. Aki meghallotta az örömhírt, apostolává lesz (2,18; 2,38). Nem a hallatlan esemény ijedelme és borzongása pecsételi le az asszonyok száját (Mk 16,8), hanem a húsvéti üzenetben rejlő öröm sürgeti őket, hogy tudtul adják. Kezdődik a misszionárius egyház kora.

¹⁰ *Mária Magdolna és Johanna és Mária, Jakab anyja s néhány más asszony, aki még velük volt, elmondta ezt az apostoloknak. ¹¹ Azok üres fecsegésnek tartották a szavakat, és nem hittek nekik.*

Az evangélium három asszonyt meg is nevez. Magdalai Mária és Johanna, „Chuzának, Heródes intézőjének felesége“ (8,3) a galileai időre mutat vissza: „Veled volt a Tizenkettő és néhány asszony“ (8,1k). Az apostoloknak tulajdonképpen nincs okuk rá, hogy ne adjanak hitelt egy olyan hírnél, amit ezek az asszonyok hoznak. Mégsem hisznek nekik. „Lázálomnak“, örvénylésnek tűnik elbeszélésük. A húsvét hite az apostolokban csak ellenállásra talál. Nem hiszékenységnek köszöni kezdetét.

¹² *Péter azonban fölkelt és a sírhoz futott. Amikor behajolt, csak a lepleket látta. Erre elment, csodálkozva a történeteken.*¹³

A vezető apostol meggyőződik róla, hogy a sír üres. Alaposan megnézi a sírkamrát, és csupán a lepleket látja, amelyekbe a holttest be volt csavarva. Nem tudja megmagyarázni magának, mi történt itt. *Csodálkozik* rajta. A leplek itt hevernek, a holttest eltűnt. Úgy tetszik neki, isteni beavatkozás ment végbe, de elhagyja a sírt anélkül, hogy mérlegelné a húsvéti üzenetet. Aki ámulva csodálkozik, az talán ott áll a hithez vezető lépcsőn, de még nem hisz, és nem szabadult meg a kétségtől. Az üres sirtól és az üres leplektől nem vezet út a Jézus feltámadásában való hitre. De az evangélista meg van győződve, hogy a feltámadás után Jézus teste már nem pihen a sírban, és nem található meg ott. Jézus testestül támad fel.

2. A Feltámadott fölismerése (24,13-35)

Jézus a feltámadás után biztosítja egyházát: „Íme, én veletek vagyok mindennap a világ végéig“ (Mt 28,20). Így teszi tökéletessé azt a tényt, hogy Isten szövetséges népével lakik: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevében, ott vagyok köztük“ (Mt 18,20). A feltámadásban Isten beteljesíti a Krisztus-eseményt, megpecsételi Krisztus ige-

hirdetését, és megerősíti a hívók Krisztus-hitvallását. Amikor az ősegyház az istentiszteleti lakomát üli, tudatában van a Feltámadott jelenlétének. A „Maranatha“ kifejezés (1Kor 16,22), amely a palesztinai ősegyházközség istentiszteletében keletkezett és onnét változatlan formaként, lefordíthatatlanul átkerült a görögajkú kereszténység istentiszteletébe is, a feltámadott és visszatérő Úr megvallása: „Jöjj el, Uram!“ Az úrvacsora megülésekor jelen van a feltámadott és megdicsőült Krisztus. A Feltámadottban gyökerезik az egyház léte, benne rejlik igehirdetésének megerősítése, istenszolgálatának tartalma. Mindez a motívum felcsendül abban a „legszebb és leghatásosabb“ húsvéti történetben, amellyel Lukács ajándékozott meg bennünket. Két tanítványról szól, akik útközben a Feltámadottal találkoznak. Lukács itt nemcsak tudósít mint történetíró, nem a húsvéti hitet védelmezi, mint apologéta, nem a húsvéti üzenetet hirdeti, mint evangélista, hanem mint vallásos elbeszélő húsvéti örömet akar kelteni, lángra gyújtani a szívet a Feltámadott iránt. Az elbeszélésnek megvan a párja Jánosnál: a Feltámadott találkozása Mária Magdolnával. Mindkét helyen jelen van a Feltámadott, de nem ismerik föl. Egyik esetben megszólítása: „Mária!“ nyitja föl a szemet, a másikban a kenyértörés.

¹³ És íme, ketten közülük még aznap elindultak egy Emmausz nevű faluba, Jeruzsálemtől hatvan stádiumnyira. ¹⁴ Beszélgettek egymással mindarról, ami történt. ¹⁵ Ahogy beszélgettek, tanakodtak, egyszer csak maga Jézus közeledett, és velük tartott. ¹⁶ De szemük képtelen volt felismerni.

Két férfi tart húsvét napján Jeruzsálemből a 11 km-re fekvő Emmausz (*el-qubebe*, Jeruzsálemtől ÉK-re) felé. A Tizenegy körül csoportosuló körhöz tartoznak. Gondolataik, beszédük, tanakodásuk Jézus körül forog: ebből látszik, hogy tanítványai. Ő maga észrevétlenül követi és utoléri őket. *Velük tart* (szósz. vándorol). Az egész Lukács-evangélium vándorlónak rajzolta meg Jézust. Az egyház vándor egyház, és Jézus vele vándorol.

A két tanítvány *nem ismeri föl* Jézust, mint Mária Magdolna sem, mikor megjelenik neki (Jn 21,14). Milyen erő akadályozza szemüket? A húsvéti üzenet hihetlensége: Egy holttest nem kel újból életre, nem jön ki a sírból. Jézus Isten beavatkozása és hatalma következtében támad fel. Isten ajándéka, hogy a Feltámadott megjelenik valakinek és láthatóvá válik: „Harmadnap feltámasztotta az Isten és látható alakban megmutatta, nem az egész népnek, hanem csak az Istentől előre kijelölt tanúknak, vagyis nekünk, akik ettünk és ittunk vele“ (Csel 10,40k). A Feltámadott élete nem egyszerű folytatása a földi életnek. Az is Isten ajándéka, hogy a láthatóvá vált jelenésben felismeri valaki a feltámadott Jézust. Az üdvösségtörténet eseményeit Isten viszi végbe, és ő tárja fel értelmüket is.

¹⁷ Megszólította őket: Miről beszélgettek itt az úton? Azok megálltak, sőtét tekintettel. ¹⁸ Az egyik, akit Kleofásnak hívtak, így felelt: Te vagy

az egyetlen idegen Jeruzsálemben, aki nem tudod, mi történt ott ezekben a napokban? ¹⁹ Micsoda?— kérdezte. A názáreti Jézus esete — felelték —, aki próféta volt, hatalmas tettben és szóban az Isten és az egész nép előtt. ²⁰ Főpapjaink és vezetőink kiszolgáltatták, hogy halálra ítéljék, és megfeszítették. ²¹ Azt reméltük pedig, hogy meg fogja váltani Izraelt. De már harmadnapja annak, hogy ez történt. ²² Igaz, még néhány közülünk való asszony is felizgatott minket. Hajnalban kinn jártak a sírnál, ²³ és nem találták ott a testét; eljöttek hozzánk azzal, hogy anygali jelenést láttak, és az anygálok azt mondták, hogy él. ²⁴ Társaink közül néhányan odamentek, és úgy találtak mindent, ahogy az asszonyok jelentették, de őt nem látták.

Jézus sorsa megmagyarázhatatlan a két tanítványnak. Egyik szó hozzá magával a másikat. Emberi vitakozással nem boldogulnak. A sötét tekintet csalódott reményüket, nyomasztó tanácsstalanságukat és bénító szomorúságukat festi. Ilyen lelkiállapotot hozott létre a nagypéntek a megrendült tanítványokban.

A két tanítvány szóvivőjének, Kleofásnak szavaiban a húsvét előtti názáreti Jézus képe rajzolódik ki. *Hatalmas volt tettben és szóban.* Cselekedeteiből erő árad, tevékenysége a világ démoni erői ellen irányul. Szavaiban mindenhatóság jut kifejezésre. Legyőzi a démoni erők hatalmának uralkodási területét, a betegséget, bünt és halált. Egy megszállott meggyógyítása után a nép így beszél: „Mi ez? Akkora hatalma és ereje van, hogy még a tisztátalan lelkeknek is tud parancsolni, és azok kimennek?“ (4,36) „Az Úr ereje volt (ott), hogy gyógyítson“ (5,17). Isten kente föl Szentlélekkel és erővel; ezért járt körül jót cselekedve az egész országban, meggyógyítva mindenkit, aki az ördög hatalmába esett (Csel 10,38). Isten hatalmas tettekkel, csodákkal és jelekkel hitelesítette működését; mindezt általa művelte (Csel 2,22). Jézus *próféta*, mint Mózes, aki „hatalmas volt szóban és tettben“ (Csel 7,22). Ilyennek bizonyítja Isten és ismerik el az emberek (Lk 7,16). Kleofásnak nagypéntek után sincs semmi kétsége, hogy a názáreti Jézus próféta volt.

A Jeruzsálemben történtek izgalomba hozták az egész várost (vö. 24,18). Kleofás népének főpapjai és vezetői kiszolgáltatták Jézust Pilátusnak, hogy ítélje halálra, és megfeszítették. Jézusnak ez a vége végét vetette a két tanítvány belé vetett reményének is. Úgy gondolták, több ő, mint hatalommal felruházott próféta: azt remélték, beteljesíti *Izrael nagy reményét*, és „megváltja mindazok kezéből, akik gyűlölik“ (1,68.71; 2,38). Úgy látszott, Jézus életében és működésében beteljesedik, amit gyermekkorában jövendöltek róla. A tanítványok tömege, látva hatalmas tetteit, mint Messiás-Királynak ujjong neki (19,37), és azt várja, hogy máris felállítsa Jeruzsálemben Isten királyi uralmát (19,11). Hogy a Messiás mint nyomorult, kínzott ember kereszten fejezze be életét, hogy

gonosztévőként haljon meg, a szent városból kitaszítva, — ez ellentmondott mindenfajta zsidó messiási várakozásnak. Hogyan mentse meg Izraelt ellenségei kezéből, ha maga is áldozatul esett nekik?

A názáreti Jézusról szóló apostoli prédikáció működésének leírásával kezdődik, majd halálra adásáról beszél, utána azonban ezek a diadalmas mondatok következnek: „Harmadnap feltámasztotta az Isten, és látható alakban megmutatta... Ő az, akit Isten az élők és holtak bírájává rendelt“ (Csel 10,38-42). „Tudja meg hát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy az Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Krisztussá (Messiássá) tette“ (Csel 2,36). Krisztus prédikálásának záróköve, koronája a feltámadás hirdetése: „Ha Krisztus nem támadt fel, semmit sem ér a hitetek, és még mindig bűneitekben vagytok“ (1Kor 15,17).

A két tanítvány ismeri a Jézus feltámadásáról szóló üzenetet. Tudnak jóslatáról, hogy harmadnap feltámad (24,6; 9,22). Hallották az asszonyok híradását. Látták, hogy a sír üres. Mindez nem tudta meggyőzni őket. *Őt nem látták.* A Feltámadott megjelenései megerősítik a húsvéti üzenetet. De elegendők a jelenések? Jézus együtt megy a tanítványokkal, és nem ismerik föl. Hogy jutunk el hát arra a hitre, hogy Jézus él? Hogy velünk van?

²⁵ *Erre így szólt: Ó ti értetlenek és késedelmes szívűek, milyen nehezen tudjátok elhinni, amit a próféták jövendöltek!* ²⁶ *Vajon nem ezeket kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és úgy mennie be dicsőségébe?* ²⁷ *És Mózesen elkezdve az összes prófétánál megmagyarázta nekik, amit az Írásokban róla írtak.*

Miért zárt a tanítványok szíve a húsvéti üzenetnek? *Értelmük csődöt mondott, és szívük,* a vallásos döntések székhelye, késedelmes, tompa. Isten prófétái által hirdette a húsvéti hírt. Aki hittel fogadja kijelentéseiket, az nem csalódik Jézusba vetett reményében kereszt-halála miatt. A hithez azonban hozzátartozik a készséges értelmi odaforulás Istenhez és a nyílt szív üzenete iránt. Amint a tanítványok szembe képtelen fölismerni a velük vándorló Feltámadottat, éppúgy „szívük“ is el van reteszelve, s így nem értik a próféták beszédét. Az ember szívét fel kell törni, hogy befogadja a húsvéti hitet.

Isten végzése szerint a *messiási dicsőséghez vezető út a szenvedésen és halálon át visz.* „Isten beváltotta, amit minden prófétája által hirdetett, tudniillik, hogy Messiása szenvedni fog“ (Csel 3,18). „Ezt az embert Isten előre elhatározott terve és tudása szerint kiszolgáltatották, és törvény nélküliek keze által keresztre szegezték“ (Csel 2,23). A Messiásnak ez az útja — szenvedésen át a dicsőségbe — isteni „Kell“, Isten terve. Benne van mind a kettő: erre az életre a kereszt, a másikkra a dicsőség.

Krisztus szenvedés által ment be dicsőségébe. A *dicsőség* isteni hatalom, isteni fényesség, isteni létmód. Ami a színváltozáskor rövid pillanatokra láthatóvá lett (9,32), azt Jézus most, szenvedése után mindörökre megkapta. Ebben a dicsőségben fogják majd meglátni: „Akkor majd meglátják az Emberfiát, amint eljön nagy hatalommal és dicsőséggel“ (21,27). A színváltozás a végső idők előlegezése. A közbeeső időben az Embcrlia dicsősége még rejtett, bár Jézusnak már birtokában van. Amint halála után bemegy országába (23,42), úgy dicsőségébe is. Az Atya szánta neki ezt a dicsőséget, mert a megpróbáltatások és a szenvedés útját járta (22,29). „Isten azt a Jézust, akit a zsidók megfeszítettek, Úrrá és Messiássá tette“ (Csel 2,36).

A Feltámadott *megmagyarázza* a tanítványoknak a *Szentírást*. Az Írásban bőségesen van szó róla: a törvényben és a prófétákban, *minden* írásban, *minden* prófétai könyvben. Az ószövetségi Szentírás Krisztusról beszél, az ő szenvedéséről és megdicsőüléséről. A Feltámadott megadja tanítványainak és általuk az egyháznak a legfontosabb „hermeneutikai (értelmező) szabályt“ a Szentírás megértésére. A Szentírás kulcsa a feltámadott Krisztus. Róla tanúskodnak az Írások (Jn 5,39-47). A próféták „töprengtek rajta, vajon milyen időpontra vagy milyen korra adott kinyilatkoztatást Krisztusnak bennük működő Lelke, előre megmondva a Krisztusra váró szenvedéseket és a (nyomukba lépő) dicsőséget“ (1Pét 1,10k). Aki nem ismeri az írást, Krisztust sem ismeri; aki nem ismeri Krisztust, az írást sem. Csak az érti meg a Szentírás értelmét, aki „az Úrhoz tért“, aki hívő lélekkel felfogja, hogy a názáreti Jézus az Istentől megígért Messiás és Isten Fia, a Feltámadott és Megdicsőült. „Mindmáig — mondja Pál — rajtuk (a zsidókon) a fátyol, amikor az Ószövetséget olvassák, és rajtuk is marad, mert csak Krisztusban tűnik el. Igen, mind a mai napig fátyol borítja szívüket, amikor Mózeset olvassák.“ De egyszer majd, amikor Izrael az Úrhoz tér, elvételik a fátyol (2Kor 3,14-16).

²⁸ Közben közeledtek a faluhoz, ahová tartottak. Úgy tett, mintha tovább akarna menni. ²⁹ Amazok unszolták: Maradj velünk, mert esteledik, és hanyatlók már a nap. Betért hát, és velük maradt. ³⁰ Amikor asztalhoz ült (feküdt) velük, kezébe vette a kenyeret, elmondta az áldást, megtörte s odanyújtotta nekik. ³¹ Ekkor megnyílt a szemük, s felismerték. De ő eltűnt a szemük elől. ³² Hát nem lángolt a szívünk — mondták —, amikor beszélt az úton, és kifejtette az Írásokat?

Vándorlásuk céljához értek: az egyik tanítvány házához. Jézus azt akarja, hogy meghívják és unszolják, csak úgy marad velük. Keleti szokás szerint a meghívás elfogadása előtt az illetőnek barátilag, szinte erőszakosan *unszolatnia* kell magát (14,23). A tanítványok nagyon szeretnék vendégül látni, és örülnek a vándornak, aki magyarázta

nekik az írásokat, feltárta a szenvedő és megdicsőült Messiás titkát. A vándorló apostolokban, akik a Feltámadott erejével feltárják az írás értelmét, maga a Feltámadott jön el (Mt 10,40kk).

Jézus asztalhoz fekszik a két tanítvánnyal, és átveszi a házigazda tisztét, a *kenyértörést*. Ez mint vendéget megillette. A kenyér megáldásával és megtörésével kezdődött a zsidóknál az étkezés. Lehet, hogy történetileg nézve ennek az emmauszi estének az eseménye „közönséges étkezés“ volt. De Lukács magasabb szempontból ábrázolja. Az eucharisztikus lakoma színeivel festi. Nem Kleofás szájából, hanem Lukács szavaiból tudjuk meg a húsvéti emmauszi vacsora lefolyását. Ő hogyan értelmezi? A „kenyértörés“ számára az eucharisztia megülését jelenti (Csel 2,42.46; 20,7). Az eucharisztikus vacsora szavai nyomják rá bélyegüket az emmauszi vacsora leírására is: „Vette a kenyeret, hálát adott (elmondta az áldást), megtörte és odanyújtotta nekik“ (vö. 22,19). Este, napáldozatkor fogyasztotta el Jézus tanítványaival az utolsó étkezést, amelyben a pászkalakomát eucharisztikus lakomává avatta; este gyűltek össze a keresztények az eucharisztikus lakomára (Csel 20,8k).¹⁸⁸. Az emmauszi tanítványokról szóló elbeszélés nem csupán épületes epizód, hanem fontos igazságot tartalmaz. A Szentírás tanúságot tesz a feltámadott Krisztusról, az Eucharisztia viszont magát az élő, jelenvaló Feltámadottat nyújtja. Az Úr feltámadásának nagy jele, belőle ismerjük fel, hogy él és jelen van. Nem csupán az Úr halálának, hanem feltámadásának is emlékezte. Halál és feltámadás elválaszthatatlanul összetartozik. Az eucharisztia megünneplése nemcsak a kereszt áldozatát jeleníti meg, hanem az élő Krisztus feltámadását is. Jel, amelyből megismerjük, hogy Jézus valóban feltámadt. Átala válunk képessé az Úr fölismerésére.

Háromszor is szó van arról, hogy Jézus *a tanítványokkal marad*. Véletlen-e ez? Kéri: „Maradj velünk“, ő belép a házba, „hogy velük maradjon“, és asztalhoz ül velük. Jézus mint Feltámadott tanítványaival van a világ végéig (Mt 28,20). Az Eucharishtiában teljesül be ígérete, hogy egyházával marad. János szerint — akivel Lukács nem ritkán egyezik — az Eucharisztia drága gyümölcse az, hogy Jézussal maradunk: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, bennem marad, és én őbenne“ (Jn 6,56). A Feltámadottnak ez a közöttünk tartózkodása nem pusztá jelenlét, hanem üdvözítő működés. Ennek egy része az az ajándék, hogy felismerjük őt. A tanítványok szeme megnyílik, és megismerik Jézust.

Mihelyt ráismernek, *láthatatlanná* válik. Az egész elbeszélés célja: a Feltámadott fölismerése. Amit megjelenése nem ért el, amit az írás fejtegetése és megértése még csak előkészített, az most az Eucharishtiában megtörténik. Miután Jézus megjelenésével elérte, amit akart,

láthatatlanná válik. Már nem időzik többé az emberek között, mint a húsvét előtti időben. Bement Isten dicsőségébe (vö. 24,26), „aki megközelíthetetlen fényességben lakik, akit senki nem látott, s nem is láthat“ (1Tim 6,16). Isten ajándékából jelenik meg látható alakban azoknak, akiket feltámadása tanúivá jelölt ki (Csel 10,40), bár különben láthatatlan. Ebbe a láthatatlanságába tér vissza, miután a tanítványok ráismertek.

Most értik meg azt is, mi történt bennük, mikor Jézus feltárta nekik az úton az Írásokat. *Szívük lángolt.* Talán a panaszszoltár szavai jutnak eszükbe: „Így teljes némaságba burkolóztam, / egy szót se szóltam. / Aggódás fogta el a lelkem, / szívem lángolva égett, / sóhajtottam s a tűz feléledt...“ (Zsolt 39[38],3k). Ilyen izzó szívvel küzd az imádkozó reményért és segítségért üresnek, értelmetlennek tetsző életében. A Feltámadott írásmagyarázatából új remény ébred; az eucharisztia megülésekor a tanítványok megbizonyosodnak, hogy Jézus él, és a vándor nem más, mint a Feltámadott. Mind a kettőre szükség van: a Szentírásra is, az Eucharisztiaira is. Az Írás lángra gyújtja a „késedelmes szívet“, az Eucharisztia elveszi az értetlenséget (vö. 24,25). A Feltámadott jelenléte a húsvét fényében értelmezett Szentírás és az eucharisztikus lakoma által lép a hívők tudatába, lángra gyújtja szívüket, hogy felismerjék.

³³ Még abban az órában útra keltek, s visszatértek Jeruzsálembe. Ott együtt találták a Tizenegyet s társaikat. ³⁴ Azzal fogadták őket: Valóban feltámadt az Úr, és megjelent Simonnak. ³⁵ Erre ők is elbeszélték, mi történt az úton, s hogyan ismerték fel a kenyértöréskor.

A nagy élmény után, amelyben felismerték Isten üdvözítő működését a Feltámadottban, a két tanítvány *visszatér Jeruzsálembe.* Ott együtt ül „a Tizenegyet és társaikat“. Visszatérnek¹⁸⁹, mint mindazok, akik átélték Isten kegyelmi látogatását: a pásztorok (2,20), maga Jézus (4,1.14), az apostolok (9,10), a hetven tanítvány (10,17), a meggyógyult leprás (17,15), a nép, amely Jézus keresztfeszítésének tanúja volt (23,48). Mindezek visszatérnek, „hogy dicsérjék Istent és magasztalják mindazért amit hallottak és láttak“, hogy elmondják és hirdessék, mit művelt az Isten, hogy elismerjék, amit addig még nem ismertek el. A két tanítvány *még abban az órában* visszamegy, mert Isten dicsérete és hirdetése sürget (1,39; 2,16; 19,5). *Jeruzsálembe* kell megvinni a feltámadás hírét, mert onnét terjed el a világban (24,47; Csel 1,8).

A Tizenegyet és társaik már meg vannak győződve róla, hogy Jézus él, mert a Feltámadott *megjelent Simon Péternek.* Az első megjelenés Péternek jutott osztályrészül (1Kor 15,4k; vö. Jn 20,2), Az ő megbízatása, hogy megerősítse testvéreit (22,32). Az egyház a Feltámadottba vetett hiten épül föl. A két tanítvány élménye az emmauszi úton

és a kenyértöréskor egybehangzik az „ősegyház“ húsvéti üzenetével. Az egyház húsvéti hite a Tizenegy hitén épül, annak megerősítése pedig a Feltámadott megjelenése Simon Péternek.

Lukács érdeklődik az apostoli hagyomány peremén fekvő külön hagyományok iránt. Beszél a hetven tanítvány kiküldetéséről (10,1kk), elmond olyan emlékeket, amelyeket asszonyoktól hallott az Úrral való találkozásokról¹⁹⁰, és — talán *Kleofástól* — tud erről a két tanítványról is, akiknek útközben jelent meg a Feltámadott. Ezek a „másodrangú tanúk“ nem nélkülözik szemében a hitelreméltóságot. De nem az ő tanúságtételükre épül az egyház hite: az apostolok fundamentumán nyugszik, akiknek megerősítője Péter. A „másodrangú tanúk“ élményét megerősíti a Tizenegy tanúsága.

A Szentírás, az Eucharisztia és az egyház hitvallása azok az alappillérek, amelyekre Jézus feltámadásába vetett hitünk megbízhatósága (1,4) épül. Jelentőségteljesek a Feltámadottal találkozó emmauszi tanítványokról szóló elbeszélés zárószavai: *Felismerték a kenyértöréskor*. Az Eucharisztia megülésekor a hívő közösség összegyűl szentírásolvasásra, hitvallásra és kenyértörésre. A kenyértöréskor jelenlevő Úr által Isten megadja neki a Feltámadott fölismerésének adományát. A hitnek tehát nemcsak hatása az, hogy feltárja az embereknek húsvét misztériumát, hanem maga is már ennek a titoknak a kisugárzása. Egyik eredménye annak, hogy Isten feltámasztotta Krisztust. Egyszerre ok és okozat, létrehozza, de egyben már föltételezi a találkozást a Feltámadottal.

3. A Feltámadott megbízása és búcsúja (24,36-53)

Jézus húsvétvasárnapját a Feltámadottnak az összes tanítványok előtti megjelenése rekeszti be. Eközben a feltámadott test valósága minden kétséget legyőzően jelenik meg (36-43). Jézus új fényben érteti meg tanítványaival a Szentírást, és megbízást ad a világmiszióra (44-49). Végül az evangélista elbeszéli búcsúját tanítványaitól (50-53).

a) Jézus feltámadott testének valósága (24,36-43)

Lukács ábrázolása apologetikus szándékot árul el. Bizonyos körök nem akarták elhinni, hogy Jézus testestül támadt fel. Ezek ellenében kiemeli a feltámadás testi jellegét.

¹⁹⁰ *Miközben ezekről beszélgettek, egyszer csak ő maga állt ott köztük, és köszöntötte őket: Béke veletek! ¹⁹¹ Ijedtükben és félelmükben azt vélték, hogy szellemet látnak. ¹⁹² De ő így szólt hozzájuk: Miért ijedtetek meg, s miért támadnak (kételkedő) gondolatok szívetekben? ¹⁹³ Nézzétek meg a kezem és a lábam! Én vagyok. Tapogassatok meg és lássátok! A szellemnek nincs húsa és csontja, de mint látjátok, nekem van. ¹⁹⁴ Ezután megmutatta nekik kezét és lábát.*

Hirtelen tűnt el Jézus az emmauszi tanítványok elől, hirtelen áll ott a Tizenegy és társaik között. A tér és a térbeli mozgás törvényei órá már nem érvényesek. A Feltámadott létmódja többé nem a földi, a nagypéntek előtti Jézusé. Hirtelen, váratlan és megfoghatatlan megjelenése ijedtséget és félelmet vált ki. Jézus feltámadása és testi alakban való megjelenése meghaladja az emberi felfogóképességet és emberi várokozást. A tanítványok látják alakját, hallják békeköszöntését, de még ez sem győzi meg őket, hogy ő az. Pedig már hittek feltámadásában (24,34).

Látják a jelenést, de úgy értelmezik, mint tetetlen *szellemet*, kísértetet, — vagy más olvasat szerint mint képzeleti jelenséget, az ördög bűvészmutatványát. Kételyeikben és helytelen magyarázataikban már előlegezik a feltámadásról szóló igehirdetés későbbi ellenfeleinek kételyeit és téveszméit. A keresztény misszió vitái tükröződnek vissza az ábrázolásban. A Feltámadott megjelenései nem fantáziaképek, nem csupán belső „látomások“.

A tanítványok magát Jézust látják. Ez a jelenség azonos vele. *Én vagyok*. Erről tanúskodik keze és lába, amely a szögek sebhelyeit viseli (Jn 20,25.27). Jézus igazi testi mivoltában jelenik meg. Megtapogathatják az Úr testét. A jelenésnek húsa és csontja, csontváza van. A szem esetleg csalódhat, de a tapintóérzék, a „legobjektívabb“ érzék nem. Jézus megmutatja a tanítványoknak kezét és lábát. Végrehajtják a próbát? Szavai után már nincs rá szükségük.

“De amikor örömben még mindig nem mertek hinni és csodálkoztak, így szólt hozzájuk: Van itt valami ennivalótok? “Adtak neki egy darab sült halat. “Fogta és a szemük láttára megette.

Az ijedtséget és félelmet öröm váltja föl. Jézus szavai és meggyőző ajánlata még nem hitre, hanem csak csodálkozásra vezet. Az evangélista mentegetően jegyzi meg: még hitetlenek maradtak örömben. „A Jézus feltámadásáról szóló hír túlságosan szép ahhoz, hogy igaz lehessen.“ Feltámadása és megjelenése talán mégis csak az emberi vágyakozás terméke, a tanítványok kitalálása, akik az Úrral voltak, beléje vetették minden reményüket, és őt tartották életük nagy kincsének! A keresztények minden reménye Jézus feltámadásának valóságába sűrűsödik. Ezért annak szolid alapokon kell nyugodnia. A tanítványok öröme megalapozott. Új bizonyítékot kapnak a feltámadás valóságáról és a Feltámadott testi valójáról. Tanítványai előtt *megeszik* egy darab sült halat. Az ősegyház igehirdetése, hogy elébe vágjon a feltámadott test minden „tiszta szellemi“ elködösítésének, hivatkozott a Feltámadottnak tanítványaival elköltött étkezéseire: „Isten harmadnap feltámasztotta, és látható alakban megmutatta... nekünk, akik ettünk és ittunk vele halálából való feltámadása után“ (Csel 10,40k). A feltámadott Jézusnak nincs többé szüksége táplálkozásra, hiszen már bement az örök életre

(24,26). De paradox módon vállalja a halandóság jeleit, és azzal igazolja, hogy él. A feltámadott test létmódjáról csak elégtelen képekben lehet szólni (1Kor 15,35-49).

A keresztre feszített és eltemetett, de halottaiból feltámadt Jézus sajátos *létmódot* mutat. Látható, hallható, tapintható testiségben jelenik meg. Nem kísértet, hanem hús-vér ember. Hogy a testi mivoltára vonatkozó kételyeket eloszlassa, felajánlja, hogy érintsek meg, szemük láttára eszik a neki nyújtott ételekből. De mégis más, mint halála előtt: szabad a testi élet minden korlátjától, és szabadon váltogatja, milyen alakban jelenjék meg (Mk 16,12). Akármennyire is hangsúlyozza testi valóját, annak jellege mégis csak kételyeket kelt, ijedtségbe ejt, és az örömtől nem tudnak hinni. A Feltámadott megjelenik és újból eltűnik, anélkül, hogy észrevennék, mikor jön meg és mikor megy el. Istennek kell megnyitnia a szemüket, hogy fölismerjék. A szenvedésből és a földi életből már bejutott Isten dicsőségébe. Mégis alkalmazkodik a földhöz; ebben az értelemben élete még nem érte el a tökéletességet. A Feltámadott létmódját nem lehet véglegesen leírni, csak ellentmondásosan jelezni.

b) A búcsúzó Úr végrendelete (24,44-49)

Azokban a végső szavakban, amelyeket a Feltámadott az apostolokhoz intéz, újféléképpen érteti meg velük az Írást (44k), kioktatja őket az üdvösség egyetemességére (46k), és megígéri nekik az üdvösség hirdetéséhez a Szentlelket (48k).

“Aztán így szólt hozzájuk: Ezeket mondtam nektek, amikor még veletek voltam: Be kell teljesednie mindcannak, amit rólam Mózes törvényében, a prófétákban és a zsoltárokból írtak. “Ekkor megnyitotta értelmüket, hogy megértsék az Írásokat.

Az Úr hátrahagyta az apostoloknak és az egyháznak szavait, amelyeket földi életében mondott, és a tettek hagyományát, amelyeket végbevitt. Személyes — az egyház számára nem látható és nem hallható — jelenléte mellett ott van működésének hagyománya, Krisztus korának emlékezete. Ezt a kort az jellemzi, hogy Jézus akkor *még apostolaival volt* — állandóan látható, átélhető módon. Közeledik az idő, amikor eltávozik tőlük, amikor a Feltámadott megjelenései is véget érnek, amikor az egyház Ura eljövételét várja (17,22). Erre az időre drága hagyatékként maradnak ránk a földi Jézus szavai és tetteinek „látványa“. Jézus élete történelmi tényként jelenik meg, amelyre az egyház visszapillant, és amely hatással van a jelen hitére és életére.

Jézus földi működésének kerete az Írás beteljesedése. Nyilvános működése elején ez áll: „Ma beteljesedett az Írás, fületek hallatára“ (4,21). Mielőtt pedig fölvétek a mennybe, emlékeztet rá, hogy meg-

mondta: be kell teljesednie mindennek, amit megírtak. Az egész Szentírás és minden egyes része: *a törvény, a próféták, a zsoltárok* (ketubim) Krisztusról beszél. Ő hozza meg a törvény tökéletességét (16,17k), a jövődölések beteljesedését (4,21), a dicséret hódolatát Isten nagy tetteiért, amelyeket Jézusban végbevitt. Jézus kora a beteljesült ígéretek ideje.

Jézus földi életében megmagyarázta a tanítványoknak az írást: értelmük mégis zárva maradt megértése előtt. Még nem hitték, hogy ő a Messiás, még rejtve volt előttük a Messiás igazi képe. A Szentírás beszél a halottaiból feltámadott *Messiásról*. Ezt nem voltak képesek felfogni (18,31-34). A Feltámadott, akit Isten a feltámasztással igazolt Messiás-voltában, megnyitja értelmüket az írás megértésére. A Jézusba vetett hit, nemkülönben a Szentírás újfajta megértése a Feltámadott műve. Az ószövetségi írások csak akkor vezetnek Jézusnak, Izrael és a világ üdvözítőjének megismerésére, ha húsvét fényében megértjük őket. A feltámadás után bűn az, ha valaki nem ismeri az írást (Csel 3,17k). A hitetlen zsidónak a Szentírás vád, az egyháznak — amely a feltámadásba vetett hitével helyesen értelmezi — üdvösség.

“Így folytatta: Meg van írva, hogy a Krisztus szenved és harmadnap feltámad halottaiból, ” és hogy nevében megtérést és bűnbocsánatot hirdessenek minden népnek, Jeruzsálemtől kezdve.

Az írás magva és lényege az, hogy minden népnek üdvösséget hirdet. Az üdvösség alapja Krisztus szenvedése, halála és feltámadása. *Jézus nevében* hirdetik, az ő megbízásából, az ő hatóerejével. Ebben a névben van az üdvösség (Csel 4,12). Jézus neve nem más, mint az ő tevékeny jelenléte. Ha az apostolok Jézus nevében hirdetik az ígét, örömmel fogják megtapasztalni az ígétet valóságát: „Én veletek vagyok minden nap a világ végéig“ (Mt 28,20). *Minden népnek* hirdetik az üdvösséget. Ebben is beteljesedik az Írás. Második Izaiás egyetemes jellegű jövődölése valóra válik a Keresztelő prédikálásában: „Minden test meglátja Isten üdvösségét“ (3,6; Iz 40,5), Simeon dicsőítő énekében: „Világosság a pogányok megvilágosítására“ (2,32; Iz 42,6), Jézus prédikálásában: „Jönnek majd napkeletről és napnyugatról“ (13,28k; Iz 49,12). Az üdvösség hirdetése *Jeruzsálemben kezdődik*. Az üdvösség a zsidóktól jön (Jn 4,22). Ábrahamban áldást kap a föld minden nemzetsége (Csel 3,25; Ter 12,3). Hangzik a *megtérés és bűnbocsánat* hirdetése. A megtérés (bűnbánat) a bűnök megbocsátásának előfeltétele, a bocsánatot pedig az élet követi. A felmagasztalt Krisztus „az élet szerzője“ (Csel 3,15), de a megtérés és a bocsánat forrása is: „Isten fejedelemmé és üdvözítővé magasztalta fel jobbjára, hogy megtérítse Izraelt és megbocsássa bűneit“ (Csel 5,31). Az apostolok megvalósítják a népek között azt a prófétai ígéretet, amely Jézus működésében beteljesedett: „... hogy szabadulást

hirdessen a foglyoknak, visszaadja szemük világát a vakoknak“ (4,18; Iz 61,1; 42,7). Máté szerint a Feltámadott ezt a megbízást adja: Keresztel-jetek meg minden népet (28,19). A keresztség föltételezi a bűnbánatot és a megtérést, megpecsételi mind a kettőt.

Beteljesedett az Ószövetség jóslata: *minden népnek* megnyílik az *üdvösség*, eljut hozzájuk híre. Bizonyosága ennek az Apostolok cselekedeteinek könyve. Az apostolok a názáreti Jézusról azt állítják, hogy ő a Krisztus (Messiás), hirdetik üdvözítő halálát — „meghalt a bűnökért“ — és feltámadását, bűnbánatra buzdítanak és bűnbocsánatot kínálnak. Péter egyik első prédikációjában így beszél: „Mi tanúi vagyunk mindannak, amit (Jézus) a zsidók országában és Jeruzsálemben tett. Megölték, keresztre feszítve. Harmadnap feltámasztotta Isten, és látható alakban megmutatta... Megbízott bennünket, hogy prédikáljunk a népek, és tanúsítsuk, hogy ő az, akit Isten az élők és holtak bírójául rendelt. Róla tesz tanúságot minden próféta, hogy aki hisz benne, elnyerje nevében bűnei bocsánatát“ (Csel 10,39-43). Az igehirdetés Jeruzsálemben kezdődik, majd eljut Júdeába és Szamariába és a föld határáig (Csel 1,8).

Amit Máté a Feltámadott nyilatkozata és megbízása gyanánt ír le (28,18-20), azt Lukács jóslat formájában hozza. A minden nép közötti igehirdetés ugyanabban a rendben szerepel, mint a szenvedés és a feltámadás: mint *az Írás beteljesedése*. Lukács az üdvösségtörténet távlatában gondolkodik. Az ígéretek idejére Jézus kora következik, mint „az idők közepe“, a mennybemenetel után pedig az egyház kora: a tanúságtétel és a misszió ideje.

“Ti tanúi vagytok ezeknek. “És íme, én elküldöm rátok Atyám ígéletét; maradjatok a városban, míg erő nem tölt el benneteket a magasságból.

Jézus egy tényt jelent ki, és egy megbízást ad. Az apostolok *tanúi* a jóslatok beteljesedésének, Jézus halálának és feltámadásának, missziós megbízásának és világot átfogó üdvözítő igehirdetésének. Jézussal voltak a Jordánban való megkeresztelésétől egészen mennybemenetelig (Csel 1,21). Minden megvan bennük, amit a tanútól megkívánnak. Az apostolok nem emberi okoskodást és bölcsességet hirdetnek — esetleg mítikus formában —, hanem történelmi tényt és a Szentírás alapján annak isteni értelmezését.

Krisztus a maga részéről a Szentlelket helyezi kilátásba apostolainak, hogy fölkészítse őket az üdvösség üzenetének hirdetésére. Ígérő szavai *En*-nel kezdődnek: olyasvalaki beszél, akinek teljhatalma, intézkedő hatalma van, mint ahogy Máténál áll: „Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön“ (Mt 28,18). Mihelyt elment az Atyához (Jn 15,26) és megdicsőült, elküldi *az Atya ígéletét*, a Szentlelket, akit Isten

az üdvösség idejére megígért (Jóél 3,1-5; Csel 2,16-21). A Szentlélek kente föl működésére őt magát (Csel 10,38), az száll le az apostolokra is. Az egyház kora a Szentlélek kora. „Jézus az Isten jobbára fölemelve megkapta az Atyától a megígért Szentlelket, és kiárasztotta ezekre, amint látjátok és halljátok“ (Csel 2,33).

Az apostoloknak először be kell várnok a Szentlelket. *Üljenek le*, maradjanak meg Jeruzsálem városában. A szó értelmében talán az is benne van, hogy gondolkodva, elmélkedve maradjanak ott (10,39). Az Apostolok cselekedeteinek könyve elmondja, hogy az apostolok Jézus mennybemenetele után egy akarattal kitartottak az imádságban az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és az Úr testvéreivel (Csel 1,14). A szóbanforgó város Jeruzsálem, Lukács történelmi munkájának középpontja: Jézus halálának városa, a Feltámadott városa, a Lélek elküldésének városa, a város, amely megérett az ítéletre, mert nem ismerte fel Isten kegyelmi látogatásait.

Jeruzsálemben tölti el az apostolokat a *magasból jövő erő*. Ez a magasból jövő erő a Szentlélek. Erő és Lélek egymással bensőséges kapcsolatban lévő fogalmak. A Lélek erejében tér vissza Jézus a kísértő legyőzése után Galileába, hogy megkezdje működését, hirdesse az üdvösség kedves esztendejét (4,14). A Lélek erejét kapják a tanítványok, miután Jézus szenvedésével és halálával legyőzte a kísértőt, és dicsőségesen felszállt a mennybe. Jézus művét folytatják a Lélek erejében minden nép között. „Az apostolok nagy erővel tanúsították az Úr Jézus feltámadását“ (Csel 4,33). Nem saját erejükből tesznek csodákat (Csel 3,10), hanem Jézus Krisztus nevében és erejével (Csel 4,7.10). Jézus ideje a „magasságból virradó napkeltével“ kezdődik meg (1,78), az egyház ideje „a magasságból jövő erővel“. Az apostolokat úgy *tölti el*, ruházza föl erővel, mint ahogyan Jézust kente föl Isten Szentlélekkel és erővel (Csel 10,38). Az apostolok „hivatali öltözeté“ a magasból jövő erő. Olyan isteni hatalmat ad nekik, mint amilyen Jézusé. „Azok (az apostolok) elmentek, s mindenütt hirdették az evangéliumot, és az Úr velük munkálkodott, és szavukat a rájuk következő csodákkal erősítette meg“ (Mk 16,20).

Krisztus korának kezdetén a kegyelmi üzenet áll: „A Szentlélek száll le rád, és a Magasságbeli ereje megárnyékoz téged“ (1,35). Az egyház korának kezdetén Krisztus ígérete, hogy elküldi az apostoloknak és társaiknak Atyja ígését, a Szentlelket, és megkapják a magasból jövő erőt. A Szentlélek kelti életre Mária méhéből a Szentet, Isten Fiát (1,35), a Szentlélek hozza létre az egyház által a „szenteket“, „Isten fiait“, ahogy a keresztyényeket hívják. Mária termékenysége éppen úgy, mint az egyház termékenysége a magasból jövő erőből származik. Mária az egyház ősképe.

c) Jézus búcsúja (24,50-53)

Ez a rész Csel 1,3-11-gyel összevetve feszültséget mutat. Az Apostolok cselekedetei szerint „Jézus szenvedése után sokféleképpen bebizonyította, hogy él: negyven napon át ismételten megjelent az apostoloknak, és beszélt Isten országának dolgairól“ (Csel 1,3). Az evangéliumból úgy látszik, hogy Lukács 24. fejezetének minden eseménye húsvét napján történt, és a világtól búcsúzó Úr végrendekezése (44-49) és mennybemenetele (50-53) közvetlenül a húsvéti megjelenésre következett. Lukácsot a húsvétvasárnapi események ábrázolásában minden valószínűség szerint liturgikus szándék vezérelte. Az egyházközség minden vasárnapja húsvét. Irodalmi és teológiai elgondolása kedvéért tette előbbre a Keresztelő haláláról szóló tudósítást is (3,18kk), nem tartva magát az események történeti rendjéhez. Eppen így állítja Jézus názáreti prédikációját programadóan működésének kezdetére (4,14-30), bár történetileg biztosan későbbre kell tennünk. Az evangélium és az Apostolok cselekedetei közötti sok vonatkozás arra vall, hogy Lukácsban evangéliuma írásakor már benne élt az Apostolok cselekedeteinek elgondolása. Ezért nincs szó arról, hogy az utóbbinak a mennybemenetelről szóló adataival „ki akarta volna javítani“ az evangéliumot. Lukácsot nem történelmi és életrajzi szándékok vezetik.

³⁰ *Ezután kivette őket Betánia közelébe, fölemelte kezét és megáldotta őket.* ³¹ *Aldás közben megvált tőlük, és fölemelkedett az égbe.*

„Betánia közelébe“ az Olajfák hegyének vidékére vonatkozik, közel Jeruzsálemhez (19,28k; Csel 1,12). Onnét vonult be Jézus Jeruzsálembe, mint Messiás-király (19,28-38). Ott kell kezdődnie művének véghezvitele után a dicsőségbe való bevonulásának is. Betánia Jeruzsálem után, a pusztába vezető úton fekszik. Az üdvösség idejének kezdetét ezek a szavak adják hírül: „A pusztában kiáltónak szava: Készítsétek az Úr útját... És meglátja minden test Isten üdvösségét“ (3,4kk). A pusztából Jeruzsálembe vezető úton vesz búcsút Jézus a tanítványoktól és emelkedik föl a mennybe. Onnét elküldi a Lelket. Megkezdődik az egyház kora. Az apostolok működéséről az Apostolok Cselekedetei könyvének végén ez áll: „Tudjátok meg, hogy Istennek ez az üdvössége a pogányoknak küldetett“ (Csel 28,28).

Jézus eddig még sohasem áldotta meg apostolait. Most ünnepélyes *áldást* ad rájuk. Fölemelt keze mint áldó papot mutatja be. Ez a jelenet talán arra hivatott, hogy Jézus Sirák szavait idézze emlénkünkbe Simon főpapról: „Akkor aztán lejött, s Izraelnek egész közössége fölé terjesztette kezét. Ajkán az Úr áldása volt, és az ő nevével dicsekedhetett. Ekkor újra leborultak, hogy fogadják áldását“ (Sir 50,20k). A mennybe menő, búcsúzó Jézus áldásával feltárja, hogy ő maga áldás: benne lesz áldott a föld minden nemzetsége (Csel 3,25). Lukács evangéliuma egy pap alakjával kezdődik, aki áldozatának bemutatása után kételkedése miatt nem tudott áldást osztani (1,22). Zakariás szolgálata tökéletlen liturgia volt. Az evangélium végén ismét egy pap áll, aki áldozatát

áldással fejezi be. A liturgia bevégeződött. A Megfeszített és Felmagasztalt minden áldó ereje rászáll ebben az áldásban az apostolokra.

Áldás közben Jézus megválíik övétől. Ha messze is van tőlük, áldása rajtuk marad. Megvált tőlük. Úgy, ahogyan az emmauszi tanítványoktól? Láthatatlanná vált szemük előtt? Ennek a leírásnak más az értelme. A kifejezés a búcsú keretében áll. Minden kétség eloszlatására fontos kéziratok is hozzáfűzték: „És fölemeltetett az égbe“ (vö. Csel 1,9). A mennybemenetellel Jézus elválíik övétől. A búcsún van a hangsúly, nem a mennybemenetelen. A Feltámadott megjelenéseinek ideje véget ért. A földi Jézus jótévő napjai bevégeződtek. Elérte minden vándorlásának célját: fölvetetett (9,51). Krisztus kora — a keresztségtől a mennybemenetelig terjedő korszak — lezárult. Többé nem jön ezekhez a napokhoz hasonló. A Feltámadott immár „abszolút távolságban“ él⁹¹, míg újból el nem jön.

⁹² *Ők leborultak előtte, aztán nagy örömmel visszatértek Jeruzsálembe. Mindenkor a templomban voltak, és dicsőítették Istent.*

Mint ahogy a gyülekezet a főpap áldásakor *imádva leborul*, úgy borulnak földre az apostolok is a távozó Úr előtt. A mennybemenetel ünnepélyes liturgia alakjában megy végbe. Az egyház összegyűl az áldást osztó Főpap színe előtt. Lehet, hogy ezek az imádó leborulásról szóló szavak csak Sirák fia könyvéből kerültek át ide — nem találhatók meg minden kéziratban —, és Lukács egyszerűbben fogalmazott. A következőket józanul és tartózkodóan mondja el. Jóformán csak elsorolja, mit tett az apostoli gyülekezet az Úr távozása után. *Visszatérnek Jeruzsálembe*, s ezzel engedelmesen teljesítik az Úr végső megbízását.

Nagy örömmel. Hogyan örülhetnek az apostolok, mikor Jézus elválíik tőlük? Jézus mennybemenetele ugyan berekeszti földi tartózkodását, de beteljesíti feltámadását. Egy további lépést jelent, míg el nem jön a boldog megkönnyebbülés ideje, és Isten el nem küldi választottját, Krisztus Jézust. Mert „az égnek kell őt magába fogadnia egészen minden dolgok helyreállításának idejéig, ahogy az Isten réges-rég megjósolta szent prófétái ajka által“ (Csel 3,20k). A mennybemenetel tanúinak öröme a végső beteljesedés nagy ujjongásának a kezdete. Újból összezseng az evangélium eleje és vége. A Keresztelő születésének hírüladása-kor ezt hallja Zakariás pap: „Örömdre lesz és ujjongani fogsz rajta, és sokan örülnek majd a születésén“ (1,14). Jézus születését ez az üzenet kíséri: „Ime nagy örömet hirdetek nektek és majd az egész népnek“ (2,10). Az evangélium elejétől végig örömhír.

Jeruzsálemi bevonulásakor Jézus teljhatalommal birtokba vette a *templomot* maga és népe számára (19,45kk). Ott vetette meg egyházának alapját. Ez a templom lett *mindenkor* — ti az imádság óráiban — a

mennybemenetel közösségének tartózkodási helye, és még a pünkösdi közösségnek is sokáig gyülekezőhelye maradt¹⁹². Ismét összehajlik az evangélium eleje és vége. A gyermekségtörténet kettős csúcsa a gyermek Jézus kétszeri megjelenése a templomban¹⁹³. A templom azok helye is, akik „Izrael megváltására várnak“ (2,38).

A templomban fölzendül az egyház istendicsérete. Isten Krisztus Főpap által megáldotta a mennybemenetel egyházát, és az most áldja Istent, *hálás dicséretet* mond neki imával és himnuszokkal. Amikor a Keresztelő megszületett, Zakariás magasztaló imában tör ki: „Áldott legyen az Úr, Izrael Istene“ (1,64.68). Simeon karjába veszi a gyermek Jézust, és himnusszal dicséri Istent: „*Látta* szemem üdvösségedet, melyet a népek színe előtt készítettél“ (2,28.30). Most kezd megvalósulni az, amit ez a dicsőítés kimondott. Készen áll az üdvösség, dicsőítve kínálják fel a népeknek. Kezdődik Isten soha véget nem érő dicséretének liturgiája.

JEGYZETEK

- ¹ Vö. DIOSZKORIDÉSZ orvos előszavával (Néró korában) az orvostudományról szóló könyvében: „Minthogy nemcsak a régiek, hanem az újak közül is sokan írtak az orvosságok elkészítéséről és erejéről ... én is meg akarom írtatni, kedves Areiosz...”
- ² H. L. STRACK — P. BILLERBECK: Kommentar zum NT aus Talmud und Midrasch II. München 1956, 69k.
- ³ BILLERBECK II.79.
- ⁴ Szövegkritikailag az „áldott az asszonyok között” szavak nem biztosak: 1,42-ből is átkerülhettek ide. Stilisztikai okok a hitelesség mellett szólnak: a két üdvözlés párhuzamos szerkezetű.
- ⁵ Ágoston óta máig nyugaton sokan azon a nézeten vannak: Mária föltette (megfogadta), hogy mindig szűz marad, de eljegyezte magát, hogy szüzességének védelmezője legyen. Ezért mondta az angyalnak: „Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?” Ez ellen a következő kifogás merül fel: Ilyen szüzességi fogadalom (feltétel) az ószövetségben egyáltalán nem ismeretes, és nem is számít eszménynek. Egyes esszénusok ugyan házasság nélkül éltek, ez azonban nem a szüzesség iránti tiszteletből vagy vallásos alapon történt, hanem azért, mert lenézték a házasságot és az asszonyt, s a házasságban a tökéletes törvénytannulmányozás és törvénytelenítés akadályát látták. A szövegből nem látható, hogy az eljegyzés Józseffel az említett okból történt volna. E megfontolások következtében ma sokan ezt mondják: Mária kérdésével meglepődésének és csodálkozásának adott kifejezést. Hogy lehetne most anyává, hiszen jegyese még nem vitte házába; jegyesek közt nem volt megengedett a házassági érintkezés. De ez a nézet is bizonytalan előfeltételekkel dolgozik. Az angyal nem mondja, hogy a fogadás rögtön megtörténik. Mária egyszerűen így szól: „férfit nem ismerek”, nem pedig: „még nem ismerek”. — A következővel is kísérleteztek: Mária az ország jámborai közé tartozik, és éppen úgy, mint Zakariás és Erzsébet, Simeon és Anna, várja a messiási jóslatok beteljesedését. Mint szüzre gondol arra, aki a Messiás anyja lesz. Bizonyára mérlegelte eközben Iz 7,14-et, a Messiás szüzi anyjáról szóló jövendölést. Ekkor hallja az angyali üdvözlést, és feleletül azt mondja: Hogyan válik ez valóra, hisz akkor (ebben az esetben, ti. ha a jövendölés beteljesedik) nem ismerek meg (nem szabad megismernem) férfit? Ez a nézet is olyasmit kényszerül föltételezni, aminek nincs a szövegben alapja, és olyan nyelvi magyarázatokkal élni, amelyekre a szövszerinti szöveg nem jogosít föl.
- ⁶ Egy régi olvasat szerint Jn 1,13 így hangzik: „Mindazoknak, akik befogadták, hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek, azoknak, akik hisznek annak a nevében, aki nem a vérből... hanem Istenből született.” Ez az olvasat a jó tanúságtétel ellenére aligha helyes, mert könnyebb, és nehezen lenne megmagyarázható, miért nem érvényesült nagy apologetikai értéke ellenére sem a másikkal szemben. Ezért a János-evangéliumot nem lehet felhozni Jézus szüzi születésének kifejezett bizonyítására. Jn 1,13 bonyolult fogalmazása azonban mégis csak azt mutatja, hogy a hívők kegyelemből származó istengyermek-ségének előképe Jézus szüzi születése.
- ⁷ Már ősidőkben egy személyben kapcsolták össze a királyságot a papsággal. A jövőben is ezt várták. Kiv 19,6 szerint Izrael „p a p o k

királyi birodalma és szent nép.“ Zakariás prófétának meg kell koronázni József főpapot (Zak 6,9-14). A főpap megkoronázása annyit jelent, hogy polgári hatalommal bízzák meg. A Makkabeusok idejében megvalósult ez az egység: „A zsidók és a papok belegeyeztek, hogy Simon legyen a fejedelmük és a főpapjuk mindaddig, míg föl nem lép egy hitelt érdemlő próféta“ (1Makk 14,41). Makkabeusi befolyásra ez a kapcsolat mindenekelőtt a tizenkét pátriárka végrendeletében található meg. A kései zsidóságban ezenkívül a Qumrán-szövegek és a damaszkuszi irat különbséget tettek egy papi és egy királyi Messiás között: egyik Lévi, a másik Júda törzsből való, és a papi Messiás fölülte áll a királynak.

⁸ 40,14; 71,18; vö. 88,53; 106,48.

⁹ Test. Seb. 8,2.

¹⁰ Vö. Mt 24,26; Csel 21,38.

¹¹ Vö. G. KITTEL: Theol. Wörterbuch zum NT II.721k.

¹² A Monumentum Ancyranum szerint Augustus háromszor számláltatta meg a római polgárokat (vö. C. K. BARRETT: Die Umwelt des NT. Ausgewählte Quellen, Tübingen 1959, 12kk). Különféle történelmi források célzásaiból kitűnik, hogy a római birodalom különböző részeiben Kr.e.8 körül népszámlálás folyt le, így pl. Galliában Kr.e. 9-ben. Ha el is tekintünk Lk 2,1-től, a történelmi források több mint valószínűvé teszik, hogy az egész római birodalomban népszámlálást tartottak. A szíriai helytartó fölülte állt Júdea prokurátorának. P. Sulpicius Quirinius mint szíriai helytartó Kr.u. 6-ban népszámlálást tartott. Ennek kapcsán népfölkelésre került sor. Lk 2,2-n kívül senki sem számol be arról, hogy a Krisztus előtti időben Quirinius népszámlálást rendelt el Palesztinában. Bebizonyított tény, hogy Quirinius már Kr.e. 12-ben Szíriában működött. Hogy helytartó volt-e, az nem világos. Szíriából egy népszámlálást is irányított Apameában. Ugy látszik, a római tartományi hatóságokkal együttműködve vezető ember volt a Közél-Kelet ügyében. Vajon Lk 2,2 szavaiban „az eseményektől távol álló író kronológiai pontatlanságát“ kelle látnunk? A probléma megoldása — bár ez ellen is lehet kifogásokat felhozni — alkalmasint a következő: A Quirinius által Kr.u. 6-ban végrehajtott népszámlálás már Krisztus előtt (8-ban) megkezdődhetett. A végrehajtás hosszabb ideig tartott. Egyiptomban, ahol a népszámlálás már régi szokás volt, Krisztus korában még négy évig is eltart. Palesztinában akkor csinálták legelőször, ezért vonatottabban ment. Első szakaszát a birtok és háztulajdon bejegyzése alkotta, a másodikat a becslés, ennek alapján állapították meg a ténylegesen fizetendő adót. Az első szakasz, a bejegyzés, Jézus születése idején ment végbe; erről beszél Lk 2,1k. A második, a népet sokkal érzékenyebben érintő szakasz volt a becslés, ez váltotta ki a fölkelést (Kr.u.6). Vö. E. STAUFFER: Jesus. Gestalt und Geschichte, Bern 1957, 26-34; H. U. INSTINSKY: Das Jahr der Geburt Christi, Graz 1957.

¹³ A papirusz Kr.u.104-ből származik, Fajjumban találták meg. Hasonló viszonyokra vall, mint amilyeneket Lukács föltételez, és ugyanolyan szakkifejezéseket használ. Ez áll benne: „Gajus Vibius Maximus egyiptomi helytartó ezt mondja: Minthogy küszöbön áll a háztartások fölbecsülése, meg kell parancsolni mindenkinek, aki valami okból lakóhelyétől távol tartózkodik, hogy térjen haza a szokásos becslés elintézésére és a kötelező mezei munka elvégzésére.“ A. DEISSMANN: Licht vom Osten, Tübingen ²⁻³1909, 201k.

- ¹⁴ Vö. J. B. FREY: La signification du terme „prótotokos“ d'après un inscription Juive: *Biblica* 11(1930),373-390: szöveg kommentárral.
- ¹⁵ Régi hagyomány szerint (Justinus †165; Origenész †254) Krisztus egy barlangban született: „Ma is mutatják a barlangot Bethlehemben: ott született, és a takarmányjászlát a barlangban, ott csavarták pólyába.“ Ezt a barlangot Tammuz-Adonisz-kultusszal megszenteltségtelenítették, nyilvánvalóan azért, mert a keresztények szent helye volt. Konstantin alatt építették föléje a születés templomát. L. ORIGINÉSZ: *Contra Celsum* 1,51 (PG II,756); JUSTINUS: *Dialógus Trüfonnal* 78,5 (PG 6,657).
- ¹⁶ BILLERBECK II,113k.
- ¹⁷ Uo. 114kk.
- ¹⁸ 1 QH II,8kk.
- ¹⁹ A ránk hagyott szöveg: „A mennyben“, de talán így kellene lennie: „a földön“. A hiba valószínűleg rövidítések helytelen feloldásából ered.
- ²⁰ Vö. *Csel* 10,40-43.
- ²¹ *Lk* 5,25k; 7,16; 9,43; 13,13; 17,15; 18,42k.
- ²² Vö. 2,21.22-24.27.39.
- ²³ Szám 3,47; 18,16. A sékel zsidó pénzdarab, nevét súlya után kapta. A föníciai pénzrendszerben — amelyet valószínűleg Salamon korában vezettek be — egy ezüst sékel súlya az arany sékel 1/15-e volt (109/15 g). A szentély adományaira nézve ez az ezüst sékel volt mérvadó (vö. *Kiv* 30,13).
- ²⁴ Vö. *Lev* 12,6,8.
- ²⁵ Vö. a 30.vershez: *Iz* 40,5; 52,10; a 32.-hez: *Iz* 42,6; 46,13; 49,6.
- ²⁶ Vö. *Lk* 4,22; 7,23; 23,35.
- ²⁷ BILLERBECK II,140.
- ²⁸ Vö. *Judit* 8,4kk; 16,22k.
- ²⁹ BILLERBECK II,144.
- ³⁰ *Aboth* VI,5k.
- ³¹ Vö. *Róm* 8,15; *Gal* 4,6.
- ³² Vö. TACITUS: *Annales* VI,51 (BARRETT Nr.7).
- ³³ JOSEPHUS FLAVIUS: *Bellum Judaicum* II,169-177 (BARRETT Nr. 114); PHILO: *Leg. ad Gaium* 299-305.
- ³⁴ 1 QS III,3.
- ³⁵ *Aboth* IV,11.
- ³⁶ Vö. *Jn* 1,6-8.15.19kk.
- ³⁷ Vö. *Mk* 1,1; *Csel* 10,36k.
- ³⁸ Az égi hang szavaira vonatkozó szöveghagyomány Lukácsnál kétféle: 1. ugyanaz, mint Márknál és Máténál: „Te vagy az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik“, ill.: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik“ (*Mt* 3,17; vö. *Iz* 42,1); 2. mint fent Zsolt 2,7 szerint. Úgy tűnik, hogy Lukács szövegét *Mt-Mk* nyomán kiigazították.
- ³⁹ Vö. *Róm* 5,14-21; *1Kor* 15,22.45-49.
- ⁴⁰ A Kr.e.2.századtól fogva bizonyos körök megpróbálták kiszámítani a „véget“, azaz a messiási idő kezdetét. E célból egyesek szakaszokra osztották a történelem folyását. Ezdrás 4. könyve (amelyet Jeruzsálem pusztulása után, Kr.u.70-ben írtak) a következőket írja (12[14],10-12): „A világ megvénhedett; az idők az öregséghez közelednek. A világtörténelem tizenkét részre oszlik, most elérkezett a tizedikhez és annak feléhez. E tizedfél után már csak kettő marad“ (Német fordítás: P. Rießler: *Altjüdisches Schrifttum außerhalb der Bibel*, Augsburg 1928, 306k.) Vö. BILLERBECK IV/2, 986k.

- ⁴¹ Lk 24,49; Csel 2,33.
- ⁴² Lk 4,30; Jn 7,30.45; 8,59.
- ⁴³ Vö. 1Kor 2,6; Jn 12,31.
- ⁴⁴ Lev 25,10. Az isteni rend helyreállítása!
- ⁴⁵ Vö. Lk 2,11; 19,5,9; 23,43; 2Kor 3,14; Zsid 4,7.
- ⁴⁶ 1Kir 18,1 szerint a szárazság nem tartott a harmadik év végéig. Jak 5,7 szintén három és fél évről beszél. A számok, mint a zsidó irodalomban szokás, le vannak kerekítve.
- ⁴⁷ Róm 4,18-21; Ter 15,5.
- ⁴⁸ Az epifánia alkalmával Isten hirtelen látható vagy hallható lesz a világban, úgyhogy az embernek válaszolnia kell erre az élményre. Lk az áthagyományozott anyagból evangéliuma és az Apostolok Cselekedetei számára epifánia-leírásokat válogat ki (vö. Lk 3,21kk; Csel 5,19; 12,7), mert pogánykeresztény olvasói ezek iránt különösen érzékenyek voltak.
- ⁴⁹ Iz 35,5 (vö. 61,1).
- ⁵⁰ Vö. Dán 7,13; Lk 10,22.
- ⁵¹ Lk 7,36kk; 13,38kk; 14,1kk; 19,1kk; 24,29kk.
- ⁵² Mt 10,2-4; Mk 3,16-19; Csel 1,13.
- ⁵³ Máté hegyi beszéd-felépítésében (Mt 5,17-48) megmutatja, hogy a tanítványoktól megkívánt „nagyobb igazságosság” lényege a szeretet, ennek legtökéletesebb megnyilvánulása pedig az ellenség szeretete. Hat ellentétpárban különíti el Jézus új ígihirdetését az ószövetségi törvénytől. Lukács már nem beszél a törvény és a Krisztus hozta igazság különbségéről. Jézus itt nem mondja, hogy a tanítványnak felül kell múlnia a régiek hagyományát, és tökéletesebben kell teljesítenie Isten akaratát a farizeusok igazságánál. A zsidó törvény alól felszabadult egyházban Jézus szeretetparancsa a tanítványok törvénye, nincs már vitakozás az ószövetségi törvénnyel. Lukács hegyi beszédének főrésze csak a szeretetről beszél. A szeretet parancsa azonban az ellenségszeretet formájában jelenik meg. Ez fejezi ki a szeretet lényegét úgy, ahogyan Jézus érti. Ebben viszont még meg lehet a vita maradványa. Máténál ugyanis az ellenségszeretet követelménye ellentétele ennek a mondatnak: „Hallottátok, hogy mondatott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet“ (Mt 5,43).
- ⁵⁴ Vö. Iz 30,9kk; Jer 23,17kk.
- ⁵⁵ Vö. Lk 15,4-10; 7,36-47; 18,10-14; 19,1-10. Amikor Jézus hívja a bűnösöket, ahogyan velük bánik, abban küldetésének alapvető jellege fejeződik ki.
- ⁵⁶ BILLERBECK I.372.
- ⁵⁷ Vö. Csel 26,18; 10,36.42; 1,8.
- ⁵⁸ A 28. verset különbözőképpen magyarázzák. Az itt adott magyarázat megtalálható már az egyházatyáknál is, és ma újból vallják. Egy másik magyarázat szerint a „kisebb“ Jézus bármelyik tanítványa, akinek része van Isten uralmában. Ez nagyobb, mint János, mert már Isten uralkodásának kezdetén él, János pedig még a várakozás idejéhez tartozik.
- ⁵⁹ „Bűnös nő“ olyan asszony is lehet, aki — vagy a férje — tisztességtelen hivatást gyakorolt, pl. vámos, házaló, tímár volt, vagy aki megvetette a törvényt. De fájdmának kitörése mégis inkább egészen személyes jellegű bűnre enged következtetni.
- ⁶⁰ 2Kor 5,19; Csel 13,26; Csel 14,3; 20,32; Fil 2,16; 2Kor 6,7.
- ⁶¹ Vö. Lev 12,1kk; 15,19kk.

⁶² 1 QS 2,21; CD 13,1.

⁶³ Lukács a „keresztviselésről“ (Mk: „vegye magára keresztjét“) szóló kijelentést bizonyosan úgy értette, hogy Jézus tanítványának készen kell állnia a kereszttel kapcsolatos gyalázat, szenvedés és halál vállalására, amint Jézus tette. Hogyan lehetséges Jézus ajkán ez a kijelentés: „magára venni a keresztet“? A szenvedéséről szóló jóslatban csak arról beszélt, hogy megölik. A tanítványokhoz intézett szavával esetleg közelebbről meg akarta határozni ezt a halált, mint keresztihalált? Vagy ő még nem keresztéről beszélt, hanem pl. „igáról“ (vö. Mt 11,29) vagy egy sajátos tulajdonjelről (vö. Ez 9,4-6: T), és halála után helyes felismeréssel „kereszt“-et tettek a helyébe? Mindenestre a régebbi zsidó irodalom nem ismer olyan szólást, amely megfelel Jézus kijelentésének.

⁶⁴ Cicero ítélete a keresztaláról: „A legborzalmasabb és leggyalázatosabb büntetés“ (Verres V.64,165), „a rabszolgák legvégső és legalacsonyabb büntetése“ (Verres V.66,169).

⁶⁵ Ez a régi, főleg az egyházatyák képviselte felfogás volt bizonyára az evangélisták értelmezése is, de nem valószínű, hogy ez volt az eredeti értelem. Nem tudjuk, mit akart Jézus ezzel a szóval mondani (vö. R. SCHNACKENBURG: Gottes Herrschaft und Reich, Freiburg i. Br. ²1961, 142-144).

⁶⁶ Vö. 23,42; 2Pét 1,16kk.

⁶⁷ Lk 9,51; 13,22; 17,11; 18,31; 19,11; 24,36-53; Csel 1,4-13; 2.

⁶⁸ Vö. 1,35; Kiv 16,10; 19,9.

⁶⁹ Szof 1,15; Ez 30,18; 34,12; Jóél 2,2.

⁷⁰ „Pedagógiai vonást“ emlegetnek a Lk-evangéliumban. Lk Mknak csaknem minden olyan helyét mellőzi, amelyek mintha csökkentenék Jézus méltóságát, mint Mk 3,20k (Jézus megbolondult), Mk 13,32 (Jézus nem ismeri a parúzia napját). Amikor Mt szerint kérdéseket tesz föl vagy valamit megtud valakitől, Lk ezt elhagyja vagy megváltoztatja (vö. Mk 1,30 — Lk 4,38; Mk 3,3 — Lk 6,8; Mk 5,30-32 — Lk 8,45k; Mk 6,38 — Lk 9,13; Mk 9,33 — Lk 9,47). Erős emberi érzelmegnyilvánulásokról sem beszél Lk: vö. Mk 1,41.43 — Lk 5,13; az Olajfák hegyi szenvedés ábrázolása Mk 14,32-42 és Lk 22,40-46 stb. Vö. J. SCHMID: Das Evangelium nach Lukas, Regensburg ³1955, 19k.

⁷¹ A megfelelő görög szó jelentése „fölvétel a mennybe“, a „fölvenni“ igének megfelelően (Csel 1,2.11.22; Mk 16,19; 1Tim 3,16; Sir 48,9; 49,14) és „halál“ is (Salamon szolt. 4,18). Éppen olyan kétértelmű, mint Jánosnál a „megdicőülés“ (vö. pl. 13,31).

⁷² A szöveggyománny ingadozik 70 és 72 között. A népek listájára való vonatkozás mindenképpen jogos, mert Ter 10-ben is ugyanez a bizonytalanság fordul elő: a héber szöveg 70, a Szeptuaginta 72 népről beszél.

⁷³ Vö. 1Kor 10,27; Csel 15.

⁷⁴ Vö. Iz 23,1-11; Ez 26—28.

⁷⁵ Assumptio Moysis 10,1.

⁷⁶ Zsolt 69,29: „Az élet könyvéből töröld ki őket, — nevük az igazak közé ne ird be“. Vö. Kiv 32,32k; Iz 4,3; 56,5; Dán 12,1; Jel 3,5; 13,8 stb.

⁷⁷ BILLERBECK I.808.

⁷⁸ A „tizenkét pátriárka végrendeletében“ (keresztény hozzátételekkel ellátott zsidó irat), Isszakár testamentumában (5,2) ez áll: „Csak szeressétek az Urat és felebarátotokat.“

⁷⁹ A 42. versen az áthagyományozás során sokat változtattak: 1. (Csak) kevés szükséges = ne törődj sok fogással, 2. kevés vagy csak egy a

szükséges = csak kevésre van szükségünk: túl sokat fáradsz, 3. egészen elhagyják a helyet, 4. az itt adott fordítás megfelel az eredeti szövegnek, vö. Mt 6,33.

⁸⁰ Mk 1,35; Lk 5,16; Mt 14,23; Mk 16,46.

⁸¹ Az ima, amelyre Jézus tanítványait megtanította, két alakban maradt ránk: Mt 6,9-13 és Lk 11,2,4. Mindkét evangélista úgy mondja el, ahogyan az ő korában egyik vagy másik általa ismert keresztény egyházközösgben imádkozták. Mind a két alak hű, ha nem is szószertint hű mása Jézus imájának. Mt formája ünnepélyesebb, formailag kiegyensúlyozotabb, „liturgikusabb”; Lukácsé rövidebb és személyesebb. Ez valószínűleg közelebb áll a régebbi, eredeti alakhoz, mert a tiszteletreméltó szöveget bizonyára inkább fejlesztették, mint rövidítették. A Miatyánk beható magyarázatát nyújtja többek között H. SCHÜRMAN: *Das Gebet des Herrn*, Leipzig 1961 — Freiburg i. Br. 1962; H. VAN BUSSCHE: *Das Vaterunser*, Mainz 1963.

⁸² BILLERBECK I.456.

⁸³ Mt 23,25k az edények külsejét és belsejét állítja szembe; Lukács ezzel szemben az edények külsejét és az ember belsejét. Nyilvánvalóan Mt hozza a szöveg eredeti alakját.

⁸⁴ A 40. vers homályos. Mások így magyarázzák: Ha az ember rendbe hozza a külsőt, ezzel még nem készítette el belsejét is. Isten a bensőnek, a lelkiismeretnek a rendbehozatalát kívánja; ez nem az edények vagy a kéz külső megtisztításával történik . . .

⁸⁵ Az 53-54.v.szövege nem bizonyos.

⁸⁶ Különösen Mt veti a farizeusok szemére a képmutatást; vö. Mt 23, 13.15.23.27.29.

⁸⁷ Csel 4,8kk; 5,29kk; 7,55kk; vö. 2Tim 4,16k: „Első védekezésem alkalmával senki sem állt pártomra, mindenki cserbenhagyott. Ne számítson nekik bűnül! Am az Úr mellém állt és erőt öntött belém, hogy befejezzem az evangélium hirdetését, s tudomást szerezzen róla minden pogány. Így megmenekültem az orszlán torkából.”

⁸⁸ A 49. verset igen különbözőképpen magyarázzák.

⁸⁹ Iz 9,5k; Zak 9,10; Lk 2,14; Ef 2,14kk.

⁹⁰ Vö. 4,15.31; 5,3.17; 6,6; 13,10; 19,47; 20,1.21; 21,37; 23,5.

⁹¹ A szó 150-szer fordul elő az Újszövetségben, ebből Lukácsnál 88-szor!

⁹² Mt 8,12; 13,42.50; 22,13; 24,51; 25,30.

⁹³ A harmadik nap jelentős Izrael történetében: Kiv 19,10-11; Józs 1,11; Ter 22,4; Eszt 4,15—5,3; 13,8—15,15.

⁹⁴ Különösen gyakran jelenik meg Jézus Lukácsnál prófétaként: 7,16.39; 24,19; Csel 3,22k; 7,37; vö. Jn 4,19; 6,14; 7,40; 9,17.

⁹⁵ Vö. még Jer 26,20-23; 2Krn 24,21; 1Kir 19,10.14.

⁹⁶ Vö. még Zsolt 17(16),8; 58(57),2; 61(60),5; 63(62),8; 91(90),4.

⁹⁷ A 35b vers homályos. Egyesek a hódoló kiáltást Jézusnak szenvedése előtti jeruzsálemi bevonulására akarják vonatkoztatni (19,38), de úgy látszik, hogy ezeket a szavakat: „Nem láttok többé, míg el nem jön a nap, amikor ezt kiáltjátok . . .“ a halálra kell érteni. Ez esetben a hódoló kiáltás is szükségképpen a jövőre vonatkozik.

⁹⁸ 6,6-11; 13,15k.

⁹⁹ 11,43; 20,46; Mt 23,6; Mk 12,38.

¹⁰⁰ A példabeszéd jelenlegi alakja a meghívottak szavaiban teljes elutasítást lát, nem csupán mentegetőzést, hogy esetleg késnek (vö. E. LINNEMANN: *Gleichnisse Jesu*, 1962, 95,159-161).

¹⁰¹ Hasonlóan 11,8; 15,7; 16,9; 18,8.14; 19,26.

- ¹⁰² Máté a párhuzamos példabeszédben csak két okot hoz fel: a szántóföldet és a kereskedést (Mt 22,5). Ez a kurtább forma lehet az eredetibb.
- ¹⁰³ Vö. Ter 29,30.31.33; MTörv 21,15kk; Bír 14,16.
- ¹⁰⁴ Nincs eldöntve, hogy Jézus a kereszthordozásról szóló szóval halálát jósolja-e meg, vagy népies szóláshoz fűzi mondanivalóját. Honnan származna az utóbbi? Ez 9,4-6-ból: megmenekül, aki a „T“ (+) jelét hordozza? Ter 22,6-ból: Izsák viszi áldozati fáját?
- ¹⁰⁵ Iz 40,11; 49,10; Zak 10,8; Zsolt 23,1-4; 78,52; Sir 18,13.
- ¹⁰⁶ Egyes kéziratok szerint „az enyém“, mások szerint „a tietek“. Az „enyém“ az, ami Jézusé, amit ő ad, vagyis Isten országa (22,28k); a „tietek“ ugyancsak az Isten országa, az örök élet, amely igazán a mienk, ha Isten nekünk adta, mert ezek a javak elveszíthetetlenek („örök“ élet).
- ¹⁰⁷ A „Szamarián és Galileán át“ szavak már régóta nehézséget okoznak a magyarizálóknak. Mutatják ezt szövegelemlek és értelmezési kísérletek. Gyakran így magyarázzák: „Szamaria és Galilea között“, a két tartomány határterületén (vö. Mk 10,1; Mt 19,1). Történeti szempontból így értelmezik: „Jézus eszerint nyugatról jöve egy darabig a galileai-szamariai határ mentén vándorolt, hogy a Jordánhoz jusson. Az egyesenes út a Jordán folyása irányában vezetett Jeruzsálem felé“ (F. ZEHNER: Synoptischer Kommentar III[1964],305).
- ¹⁰⁸ Lk 17,20-nak lényegében két fordítása és magyarázata van: 1. Isten országa bennetek van, a ti bensőtökben (szívetekben); 2. Isten országa közöttetek van. A legtöbb újabb szerző joggal dönt a második magyarázat mellett, mert csak ez egyeztethető össze Jézusnak Isten uralmáról szóló többi nyilatkozatával. Ezt a fordítást kétféleképpen magyarázzák: a) Amikor Isten uralma elérkezik, hirtelen, egy csapásra itt van, anélkül, hogy előzőleg sejtették volna jövetelét; b) Isten uralma már most is itt van, közöttetek. Ezt az értelmezést részesíthetjük előnyben, mert nem a hirtelen, villámszerű eljövetelelről van itt szó. Jézusnak a kérdésekre adott felelete azt hivatott megmutatni, hogy értelmetlen dolog figyelni, számíthatni, mikor jön el Isten országának kezdete, vagy keresni, hogy hol.
- ¹⁰⁹ Jer 32; 9,24; 16,14; 19,6; 23,5.7; Ám 4,2 stb.
- ¹¹⁰ Vö. 1Kor 1,7; 2Tessz 1,7; 1Pét 1,7.13.
- ¹¹¹ Mt 25,31-46. „Az érkező Emberfia sajátos eszkatológiai szerepe — mint már a kései zsidó szövegekben, mindenekelőtt az etiópiai Hénokban is — az ítélkezés... Az ítélet átruházása, amelyet az Újszövetség gyakran magának Istennek tulajdonít, közvetlenül összefügg az Emberfiáról való elképzeléssel“ (O. CULLMANN: Die Christologie des Neuen Testaments, Tübingen 1957, 160).
- ¹¹² MTörv 32,32; Iz 1,10; Jer 23,14; Ez 16,45-59; 2Pét 2,6k; Júdás 7: a bűncsők típusai.
- ¹¹³ A 7b és 8 vers magyarázási nehézségeket okoz. Vajon 7b felelet-e 7a kérdésére: Igen, hosszantűró lesz (a választottak iránt, minthogy csak gyöngeségük iránti könyörületből halasztja az ítéletet)? Ha 7b még a kérdéshez tartozik, így fordítható: Nem szolgált-e Isten igazságot, és nem gyakorolja-e irántuk (a választottak ill. ellenségei iránt) hosszútűrését? — vagy: és késlekedik-e náluk (a választottaknál) segítségével? A 8a versben a „sietve“ kifejezést így szokás fordítani: „hirtelen“ (amennyiben a végső események még sokáig váratnak magukra, vö. 12,45), vagy „rövidesen“ (nagyon hamar).

- ¹¹⁴ R. SCHNACKENBURG.
- ¹¹⁵ Vö. ehhez könyvünknek Lk 12,22-31-hez fűzött magyarázatát.
- ¹¹⁶ Az Emberfiáról háromféle kijelentést találunk: 1. Túlvilági lény, aki eljött a földre, és a legmagasabb hatalommal és tökéletességgel rendelkezik: 5,24; 6,5; 7,34; 9,56; 12,53; 19,10. — 2. Alá van vetve szenvedésnek és halálnak: 9,22kk; 9,44; 9,58; 18,31; 22,22; 22,48; 24,7; Isten szolgájának vonásait viseli (Iz 53). — 3. Mint eljövendő Emberfia a végső idők uralkodója, megmentője és bírója: 11,30; 12,840; 17,22-30; 18,8; 21,27.36; 22,69; Csel 7,56; ebben a dánieli Emberfiához hasonlít (Dán 7).
- ¹¹⁷ Vö. Mk 10,46: „Amikor Jerikóból kifelé ment...“ (ugyanígy Mt 20,29). Nincs szükség mesterkelt egyeztető kísérletekre. Lukács írói okokból megváltoztatta mintáját, Márkot. Zakeus történetét még Jerikóban kellett elhelyeznie. Az persze még rejtély, miért járt el így.
- ¹¹⁸ 1Tessz 4,15kk; 1Kor 7,29kk; 10,11; Róm 13,11k; Fil 4,5; Jel 1,3; 3,11 stb. Vö. LThK ²7,777k: „Naherwartung“ szócikk (R. SCHNACKENBURG).
- ¹¹⁹ Vö. Mt 21,5; Zak 9,9; Jn 12,15; Zak 9,9 és Iz 40,9.
- ¹²⁰ MTörv 21,3; Szám 19,2.
- ¹²¹ A béke a prófétai ígírdetés egyik központi fogalma, különösen Jeremiás és Ezekiel üdvösségjóslataiban; a messiási korra megígért üdvösség egyik jelszava (Iz 57,19; 66,12; Jer 33,6; Ez 34,25; 37,26). A Messiás — akinek egyik címe: béke fejedelme — meghozza a tökéletes és örök békét (Iz 9,7; 32,17k; Zsolt 72,7). A hívő Isten adományaként könyörög a békéért (Iz 26,12; Zsolt 35,27; 85,9kk; 122,6kk). Vö. LThK ²4,367: „Friede“ szócikk (E. SCHICK).
- ¹²² Vö. Iz 29,3; Oz 14,1; Náh 3,10; Zsolt 137(136),9.
- ¹²³ Lukács elhagyja Mt 11,11.15-öt, úgyhogy szerinte Jézus a templomba megy, de Jeruzsálem városába nem megy be.
- ¹²⁴ 1Kir 8,10k.16.
- ¹²⁵ Vö. könyvünkben a Lk 2,38-hoz fűzött magyarázatot.
- ¹²⁶ Csel 2,46; 3,1; 5,20.21.25.42; 21,26.
- ¹²⁷ Csel 5,12; 5,20.25.42.
- ¹²⁸ Vö. X. LEON-DUFOUR: *Biblikus teológiai szótár*, Róma 1974, „Templom“ címszó.
- ¹²⁹ Vö. Csel 4,1; 5,17.
- ¹³⁰ A görög szöveg a *laosz* szót használja. A szó jellegzetes Lukács írásaira. Szívesen használja Izraelre mint az Ószövetségben Isten népére (pl. Lk 2,32; Csel 26,17.23; 28,27.28 — Lk 19,47; 22,66; Csel 4,8.23 — Lk 24,19). Utána átmegy Krisztus egyházára: az Apostolok Cselekedeteiben (15,14; 18,10), különösen pedig a páli írásokban és a Pál befolyásolt irodalomban. Az egyház „az igazi *laosz*”, amelyben ott lakik Isten, és amely szabadon járulhat hozzá, mert Krisztus megszentelte, tehát szent“. Ebben magvas rövidséggel olyan bizonyosság jut kifejezésre, amely az egyházat és vallási kincsét egyrészt történelmileg szorosan összeköti Isten ószövetségi népével, másrészt meg is különbözteti tőle, mint maga mögött hagyott lépcsőtől, hiszen Isten őket már megváltotta Krisztusban. Vö. ThWb IV,49-57 (STRATHMANN).
- ¹³¹ Iz 5,1kk; Jer 12,10; vö. Mt 20,1kk; 21,28kk.
- ¹³² Jn 19,17; Zsid 13,12kk.
- ¹³³ A magyarázat ingadozik „zárókö“ és „sarokkö“ között. Az első értelmezéshez vö. Salamon testamentuma 22,7: „Jeruzsálem felépült, a templom készen volt. Még egy nagy zárókö feküdt ott; az építkezés befejezésekor ezzel akartam megkoronázni az épületet. Ekkor össze-

- gyűlt minden építőmunkás és minden segédkező szellem, föl akarták emelni ezt a követ és a templom párkányzatára tenni, de nem tudták elmozdítani a helyéről". Vö. ThWb I,792k (J. JEREMIAS).
- ¹³⁴ Vö. még Csel 4,1k; 23,6kk.
- ¹³⁵ Vö. Mt 12,32; Lk 16,8; 20,34: „ez az eón“; Lk 20,35: „az az eón“; Mk 10,30; Lk 18,30: „az eljövendő eón“; Mt 12,32: „jövendő eón“. Jézus maga, úgy látszik, nem használta ezeket a fogalmakat.
- ¹³⁶ J. JEREMIAS: Jerusalem zur Zeit Jesu, Göttingen ¹⁹⁶², 124.
- ¹³⁷ Vö. pl. A. ROBERT — A. FEUILLET: Einleitung in die Heilige Schrift II. Freiburg i. Br. 1964, 231-233 (a kérdést eldöntetlenül hagyja); J. SCHMID: Das Evangelium nach Lukas, Regensburg ¹⁹⁵⁵, 26k; K. H. SCHELKLE: Das Neue Testament, Kevelaer 1963, 73.
- ¹³⁸ W. MARXSEN: Der Evangelist Markus, Göttingen ¹⁹⁵⁹, 128.
- ¹³⁹ Mik 3,9-12, vö. Jer 7,14; 26,18; Ez 24,21.
- ¹⁴⁰ Mk 6,50; gyakran Jánosnál; vö. Kiv 3,14; Iz 43,10k; 52,6.
- ¹⁴¹ Csel 4,8kk; 7,1kk; 25-26.
- ¹⁴² 1Kir 9,6-8; Mik 3,12; vö. Dán 9,26.
- ¹⁴³ Az „ez a nemzedék“ kifejezés gyakran olyan jelzőkkel kapcsolatban szerepel, amelyeknek jelentése elítélő: házasságtörő (Mk 8,38), gonosz (Mt 12,45; Lk 11,29), gonosz és házasságtörő (Mt 12,39; 16,4), hitetlen és gonosz (Mt 17,17), hitetlen (Lk 9,41) nemzedék. „A kifejezésnek mindig elítélő melléke van“ ThWb I.661 (BÜCHSEL).
- ¹⁴⁴ Mindenkor imádkozni: 18,1; 24,53; vö. Róm 1,9k; 1Kor 1,4; Ef 5,20; Fil 1,3k; Kol 1,3; 4,12; 1Tessz 1,2k; 2Tessz 1,3.11; 2,13; Filem 4; Zsid 7,25; szüntelenül imádkozni: 1Tessz 5,17; vö. 1Tessz 2,13; 2Tim 1,3; nem szünök meg imádkozni: Ef 1,16; Kol 1,9; éjjel-nappal: 1Tessz 3,10; 1Tim 5,5; 2Tim 1,3; vö. Lk 2,37; 18,7; Jel 4,8; 7,15.
- ¹⁴⁵ Az ószövetség különbséget tett a Niszán hó (március/április) 14-éről 15-ére virradó éjjelen ünnepelt pászka (pászkaunnep) és a hozzá közvetlenül csatlakozó hétnapos ünnep, a kovásztalan kenyér ünnepe között (Lev 23,5k; Szám 28,16k). A kései zsidóságban a nép ajkán mind a két ünnep együttesen a pászka nevet viselte, és túlnyomórészt így volt az újszövetségben is (22,1; Mt 26,2 stb.).
- ¹⁴⁶ Az emberi indítékok vizsgálata csak találgatásokra vezet. Talán mint zelóta (Karioth = *szikáriosz: a tör férfia*) cselekvésre akarta kényszeríteni Jézust? Csalódottságból és elkeseredésből árulta el, mert nem teljesítette a politikai messiási reményeket? Csak a pénz csábította (Jn 12,6)?
- ¹⁴⁷ Mindmáig vitatott kérdés: vajon Jézus a rituális pászkalakomát tartotta-e meg tanítványaival, vagy csak egy búcsúvacsorát. Ha csupán a szinoptikusok evangéliumai állnának rendelkezésünkre, aligha lehetne kétség, hogy Jézus búcsúvacsorája a zsidók pászkalakomája volt. Hiszen aznap rendezte, amikor a pászkavacsorát kellett tartani. Jeruzsálemben történt, nem pedig Betániában, ahol Jézus éjszakázni szokott. A lakomát este tartották, az asztaltársak párnákon feküdtek. János szerint másképp volt. Péntek reggel a zsidók nem akartak belépni a pretóriumba, hogy ne váljanak tisztátalanná, hanem még elkölthessék a hűsvétot (Jn 18,28). Ebből világos, hogy Jézus halála évében a pászkavacsorát nem csütörtök, hanem péntek este tartották. Számos kísérlet próbálta megoldani ezt az ellentétet a szinoptikusok és János között. Egyes tudósok a szinoptikusoknak adtak igazat: János teológiai okokból egy nappal eltolta a pászkavacsorát, mert úgy akarta feltüntetni, hogy Jézus, mint igazi hűsvéti bárány, abban az

órában hal meg, amikor a templomban levágták a húsvéti bárányokat (Jn 19,36). Mások Jánosnak adtak igazat: a szinoptikusok egy nappal előbbre hozták a pászkaünnepet, mert Jézus saját tekintélyének erejében már csütörtökön meg akarta tartani a vacsorát, hiszen pénteken már meghalt. Megint mások ki akarták mutatni, hogy a rituális húsvéti lakomát bizonyos körülmények között akár Niszán hó 13-án, akár 14-én, akár 15-én meg lehetett tartani. Egyesek végül egy állítólag Qumránban használatos papi naptár alapján azt a megoldást javasolták, hogy Jézus már kedd este megtartotta a húsvéti vacsorát, viszont a legtöbb zsidó az új hivatalos naptár szerint pénteken tette. De ennek a „megoldásnak” is vannak nehézségei. Mindenestre Jézus utolsó vacsorája a zsidó pászkaünnep légkörében folyik le. Ünnepi lakoma volt húsvét emlékezetére, lehet, hogy pászkabarány nélkül. Hasonlóképpen ülték meg a qumrániak is a pászkavacsorát, továbbá az eretnekek, a diaszporazsidók, akik nem utazhattak Jeruzsálembe, és később, a templom lerombolása után, maguk a zsidók is. — Vö. J. BLINZLER: Der Prozeß Jesu, Regensburg 1960, 78-84.

¹⁴⁸ Csel 3,1k; 4,19; 8,14kk.

¹⁴⁹ 22,53; gyakran Jánosnál, pl. 12,23; 13,1; 17,1.

¹⁵⁰ A tudósok egy része szerint (J. SCHMID) Lukács a 15-18. versben csak a Márk nyújtotta anyagot használja fel; mások (H. SCHÜRMAN) e versek irodalmi forrásának egy régi tudósítást tartanak az Eucharisztia alapításáról.

¹⁵¹ A kézírathagyomány jelentős példányai elhagyják a 19. vers végét és az egész 20. verset. Egy időben divat volt, hogy ezt a rövidebb szöveget tekintsek eredetinek. Ma azonban csaknem egyhangú vélemény, hogy ez csak csonkulás. Egyes leírók bizonyára nem tudtak mit kezdeni a második kehellyel.

¹⁵² Lukácsnál az utolsó vacsora szavai rokonságot mutatnak a Páltól áthagyományozott alapító szavakkal (1Kor 11,23). Pál bevezető szavaiból és a formatörténeti vizsgálatból kitűnik, hogy ezek a szavak az 1. század harmincas éveire nyúlnak vissza, és így „a hagyomány ősközetét” alkotják. Azt az alakot mutatják, ahogyan az antióhiai (és jeruzsálemi) gyülekezetek mondták Jézus szavait. Az alapításról szóló beszámolókból eltérő formájuk ellenére fölismerhető, hogyan beszélt Jézus, bár szavait értelemszerűen, a gyülekezeteknek érthetően, nem szószentint adják vissza. Ezeknek a mélységesen tiszteletreméltó szavaknak az áthagyományozásában ott találjuk az egyház fáradozását is a titok megértéséért, és azt a gondját, hogy az Úr drága hagyatéka gyümölcsöt hozzon.

¹⁵³ Jézus az Izrael bűnéért, „a sokakért” helyettesként szenvedő Isten szolgája szerepében halálra adásának istenakarta értelmét látta. Az igaz szenvedésének helyettesítő és engesztelő jellege a Makkabeusok kora óta közismert gondolat volt. Vö. 22,37; Mk 8,31; 9,31; 10,33; 10,45; Mt 8,17; 12,18-21.

¹⁵⁴ Vö. Mk 10,41-45; Lk 12,39k; 42-46.47k.

¹⁵⁵ Vö. 1Tessz 4,12; 2Tim 4,2kk; Zsid 13,17; 1Pét 5,1-4.

¹⁵⁶ 6,22; 11,49; 12,4-12; 14,25kk; 21,12-19.

¹⁵⁷ Vö. „Izaiás vértanúsága” 5,13; „Menjetez Tírusz és Szidon vidékére; mert Isten nekem egyedül készítette el (a vértanúság) kelyhét.”

¹⁵⁸ Ezek a versek sok mérvadó szövegben hiányoznak, stílusuk azonban lukácsi, és hiányuk dogmatikus megfontolásból érthető. A tévтанítók-al való harc közben hamis aggályosságból kihagyták, mert Jézus itt

- túlságosan emberinek mutatkozik. Nincs mit kételkednünk hitelességükben.
- ¹⁵⁹ Mint vércseppek: a „mint“ lehet hasonlat bevezetője, de azt is jelentheti: „vércseppek alakjában“. Ha hasonlatnak értjük, nehéz megtalálni a hasonlítási alapot. Lehet-e ez a cseppek „tömege“ vagy „súlya“? Ezért valószínűleg azt az értelmezést kell előnyben részesítenünk: az izzadság vércseppek alakjában hullt a földre. A vérizzadás csoda nélkül is lehetséges és megmagyarázható.
- ¹⁶⁰ A „rablók“ kifejezés „szabadságharcosokat“ is jelenthetne; de ez Jézus kortársai szemében nem volt becsületbe vágó.
- ¹⁶¹ Lk 22,54-et összhangba akarták hozni Jn 18,13-mal: Jézust Annás, a korábbi főpap házába vezették. De Lukács nem egy Jánossal rokon külön forrást követ, hanem Márkot, aszerint pedig Jézust Kaifás palotájába vitték. A rabbinikus irodalomban nem található bizonyíték arra nézve, hogy a szinédrium a főpapi palotában tartotta üléseit. A szinoptikusok adatai nem kényszerítenek arra a feltevésre, hogy Jézus perében kivételt tettek, és ebben az esetben a főtanács Kaifás lakóházában gyűlt össze (vö. Mk 14,53).
- ¹⁶² Úgy látszik, a 62. vers Mt 26,75-ből került át már korán a Lukács-szövegbe.
- ¹⁶³ Vö. 1Kor 4,13; 1Pét 4,4; Csel 13,45; 18,6.
- ¹⁶⁴ Vö. E. LOHSE: Die Geschichte des Leidens und Sterbens Jesu Christi, Gütersloh 1964, 71-88.
- ¹⁶⁵ Ehhez és a Jézus perének többi történeti kérdéséhez vö. mindenekelőtt J. BLINZLER: Der Prozeß Jesu, Regensburg 1960.
- ¹⁶⁶ Mk 8,31; 9,31; 10,33k (Lk 18,32k); Lk 17,25.
- ¹⁶⁷ Az „Isten Fia“ címet itt a tisztségbe való beiktatás és az uralomát ruházás értelmében használják, nem az isteni lényeg értelmében. Vö. R. SCHNACKENBURG, in: LThK 9,851; F. HAHN: Christologische Hoheitstitel, Göttingen 1964, 281-287; J. BLINZLER i. m. 106k.
- ¹⁶⁸ Vö. Iz 43,10; Jn 8,58k; 13,19.
- ¹⁶⁹ Vö. J. BLINZLER i. m. 196-198.
- ¹⁷⁰ Philo: Legatio ad Gaium 38.
- ¹⁷¹ A vélemények megoszlanak arra nézve, hol állt Jézus a római törvény előtt: Heródes palotájában vagy az Antonia-várban (utóbbi a keresztút hagyományos kezdete).
- ¹⁷² Csel 18,14k; 23,29; 25,18kk.
- ¹⁷³ Vö. még Csel 14,19; 17,5-8; 17,13; 18,12k; 24,1.
- ¹⁷⁴ Lk 23,17 így hangzik: „Ő (Pilátus) azonban tartozott nekik valakit az ünnepre szabadon bocsátani.“ E vers hitelessége kétséges; valószínűleg Mk 15,6-ból iktatták közbe a jobb megértés kedvéért. A Talmud és jogi párhuzamok bizonyos célzásai megerősítik ezt az evangéliumokban ránk hagyott szokást (vö. J. BLINZLER i. m. 232-235).
- ¹⁷⁵ Vö. még Csel 2,36; 3,15; 5,30; 7,52; 13,27k; 1Tessz 2,14kk.
- ¹⁷⁶ Vö. még Csel 21,11; 28,17.
- ¹⁷⁷ Csel 2,23; 3,18; 13,27; 26,23.
- ¹⁷⁸ 11,50k; 13,34k; 19,11—27,41-44; 20,9-19; 21,20-24.
- ¹⁷⁹ A 34. vers egy sor régi és tekintélyes kéziratban nem található meg. Úgy látszik, ezt a kijelentést kényelmetlennek érezték a zsidókkal folytatott vitában és a keresztthalálban való vétkekességük kérdésében (vö. 22,43k).
- ¹⁸⁰ A „ha országodba jutsz“ szavak helyett más változatok: „Ha királyi dicsőségedben (uralkodni) eljössz“ és „megmenekülésed napján“.

- Lukács gondolkodásának az elsőnek közölt, a szövegben is szereplő olvasás és értelmezés felel meg legjobban, mert ő az Országban mennyei valóságot lát. A paradicsomot ill. a túlvilágot a rabbinikus teológia a föld felett levő helynek gondolta el (Ezd 7,11).
- ¹⁸¹ Ter 9,15; Kiv 2,24; Zsolt 104,8; 110,5 stb.
- ¹⁸² „A nap nem süttött többé“ helyett néhány kéziratban ez áll: „A napot (Isten) elsötétítette“: elébe akartak ui. vágni annak a gyakori szemrehányásnak, hogy az elsötétülés oka természetes napfogyatkozás is lehet.
- ¹⁸³ Más magyarázat szerint Isten teremtése gyászba burkolódik (vö. BIL-LERBECK I.1042; J. BLINZLER i. m. 313). Sokan a sötétséget legendás elemnek magyarázzák. Ez esetben is abban látják értelmét, hogy Jézus halálának üdvösségtörténeti jelentőségét akarják hangsúlyozni: halálának eszkatológikus és kozmikus dimenziója van.
- ¹⁸⁴ Vö. Mt 27,50; Jn 19,30; vö. ThWb VI.377,4kk (SJÖBERG).
- ¹⁸⁵ Mt 21,39; Lk 20,15; Jn 19,17; Zsid 13,12k.
- ¹⁸⁶ Így hangzik a vers a héber szöveg és több görög kézirat szerint. Mások így fordítják: „és a gonosztevőknél (kapta meg sír)dombját“.
- ¹⁸⁷ Jn 20,4k-vel való rokonsága miatt a vers hitelességét kétségbe vonják. De megvan a sajátos jellege, és 24,34 miatt nem vették volna be, ha nem tartozik a hagyományhoz.
- ¹⁸⁸ Az emmauszi tanítványokról szóló elbeszélésnek ugyanaz a szerkezete, mint Csel 8,26-40-nek:
Két férfi van úton (Jeruzsálemből Emmauszba) A közelmúlt napok eseményeiről beszélgetnek — a nagy próféta haláláról. A tanítványok elbeszélnek az eseményeket, amelyek megzavarták őket. Jézus az írásból megmagyarázza az eseményeket. Jézus megtöri a kenyeret. Jézus hirtelen eltűnik. A tanítványok megváltozva térnek vissza.	Egy férfi van úton (Jeruzsálemből Gázába) Az eunuch Iz 53-at, a szenvedő Isten szolgájáról szóló éneket olvassa. Az eunuch elmondja, hogy nem érti, amit olvasott. Fülöp, a Lélektől megvilágosítva, megmagyarázza az írást. Fülöp kiszolgáltatja a keresztséget. Fülöp hirtelen eltűnik. Az eunuch keresztyénként tér haza.
- Mind a két részletben az írás a rituális eseményre készít elő: egyik esetben az eucharisziára, a másokban a keresztségre.
- ¹⁸⁹ Lukács egyik kedves szava: 35-ször fordul elő az Újszövetségben, ebből 15-ször Lukács evangéliumában és 11-szer az Apostolok Cselekedeteiben.
- ¹⁹⁰ 8,1; 7,11kk.36kk; 10,38kk; 23,27kk.
- ¹⁹¹ Vö. a *di-eszte* görög szót ennek kifejezésére: elvált tőlük.
- ¹⁹² Csel 2,46; 3,1kk; 5,12.20k.42.
- ¹⁹³ 2,22-38; 2,41-50.

Alois Stöger St. Pölten-i (Ausztria) segédpüspök Lukács-kommentárja a Patmos-Verlag nagysikerű „Geistliche Schriftlesung“ c. sorozatában két kötetet tesz ki. Teljes terjedelmében közöljük.

Itt is köszönetet mondunk a Patmos-Verlagnak a kiadási jog nagylelkű rendelkezésre bocsátásáért.

A mű eddig angol (Amerikában külön), francia, olasz, portugál és spanyol fordításban jelent meg a német eredetin kívül, amely 3 kiadást ért el eddig. Előkészületben van az indonéz nyelvű kiadás.

A bibliai szövegek idézésében általában az új magyar Szentíráskiadást használtuk. Tudnivaló azonban, hogy a szerző — mint a sorozat majd mindegyik kötetében — a Lukács-evangélium szövegét maga fordította le a görög eredetiből. Így fordítás és magyarázat egyetlen egységet alkot. Ezért ahol a Szentírás német szövege eltért a hivatalos magyar szövegtől, ott azt kellett fordítanunk. Az eltérések természetesen nem lényegbe vágók. — A zsoltárokat Farkasfalvy Dénes fordításában idézzük.

A szentírási könyvek jelzésében a Stuttgarti Bibliai Kislexikon magyar fordításának rövidítéseit használtuk.

Örömmel járulunk ezzel a lelki és lelkipásztori jellegű szép evangéliumkommentárral a magyar szentírási reneszánsz virágzásához.

